This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het "watermerk" van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

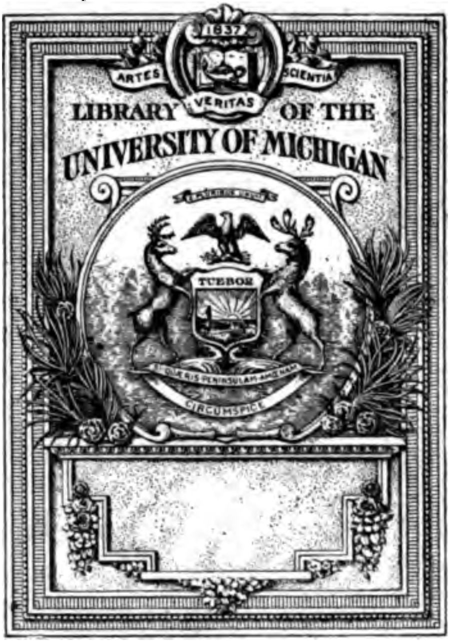
1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

891.5
T24

MALEISCHE GRAMMATICA.

[redacted]

MALEISCHE GRAMMATICA

EERSTE DEEL

KLANKLEER — SCHRIFT — ETYMOLOGIE — SYNTAXIS

DOOR

Dr. Mr. H. J. E. TENDELOO

BOEKHANDEL EN DRUKKERIJ
voorheen
E. J. BRILL.
LEIDEN — 1901.

BOEKDRUKKERIJ voorheen E. J. BRILL — LEIDEN.

De in dit werk van vele hoofdpunten der Maleische Grammatica gegeven voorstellingen wijken zoozeer af van de tot dusver gangbare, dat hierin een verzachtende omstandigheid moge gezien worden bij de beoordeeling der snoodheid, welke volgens sommigen ieder begaat, die zich vermeet het eerbiedwaardig aantal Maleische spraakkunsten met een te vermeerderen.

Tot mijn leedwezen laat de correctie hier en daar nogal te wenschen over, een gevolg van de omstandigheid dat de groote afstand tusschen mijn uitgever en mij het eenvoudig onmogelijk maakte dat ik de laatste hand aan de drukproeven legde.

Het is mij een aangename plicht hier met dankbaarheid te gewagen van den steun, dien ik bij de uitgave dezer Grammatica mocht ondervinden van mijne vrienden Sulthān Sulaimān Şarīf ul ʿĀlam Şah, Vorst van Sĕrdang, Sulthān ʿAbd ul ʿAzīz ʿAbd ul Jalīl Raḥmat Şah, Vorst van Langkat, Jang di Pĕrtūwan Bĕsar Şarīf Ḥāşim ʿAbd ul Jalīl Saif uddīn, Vorst van Sīyak, Sulthān Mamūn ar-Raşīd Pĕrkāsa ʿĀlam Şah, Vorst van Dĕlī,

339339

en Sulthān Moḥammad Ḥusain Ṣah, Vorst van Asāhan. Zonder hunne met vorstelijke mildheid geschonken bijdragen zou mijn werk niet hebben kunnen verschijnen, wegens de groote kosten aan een uitgave als deze verbonden.

Moge het eenmaal blijken dat het streven dezer Maleische Vorsten om mede te werken tot het verspreiden van juister inzichten in de eigenaardigheden hunner liefelijk schoone, maar door vreemdelingen gewoonlijk zoo hopeloos verknoeide moedertaal, niet geheel ijdel geweest is!

OVERZICHT VAN DEN INHOUD.

Inleiding . . . . blz. 1—15.
Hoofdstuk I. Klankstelsel en uitspraak . . . . » 16—32.
A. Klinkers, tweeklanken en medeklinkers . . . » 16—28.
§ 1 opgave der klanken in het Maleisch.
§ 2 uitspraak der klinkers.
§ 3 » » tweeklanken.
§ 4 » » medeklinkers.
§ 5 » » semivocalen.
§ 6 » » sibilant.
§ 7 » » aspiratie.
§ 8 vreemde klanken.
B. Uitspraak der woorden. Klemtoon . . . . . blz. 28—32.
§ 9 een-, twee- en meersylbige woorden; woord- en zinaccent.
§ 10 regels voor het woordaccent.
§ 11 zinaccent.

Hoofdstuk II. Schrift en spelling . . . . . . blz. 33—64.
A. Het Arabisch-Maleische schrift en de transcriptie hiervan in latijnsch karakter . . . . blz. 33—54.
§ 12 eigenaardigheden van het Arabisch-Maleische schrift.
§ 13 de letterteekens in hunne verschillende vormen.
§ 14 niet gebruikelijke en door differentiatie gevormde letterteekens.
§ 15 vocalen en vocaalteekens.

§ 16 de gebruikelijke weglating der vocaalteekens; daaruit voortspruitende moeielijkheden.
§ 17 over de hamza.
§ 18 overige schriftteekens.
§ 19 arabische cijfers.
B. Regels gevolgd ten aanzien van de schrijfwijze van Maleische woorden met Arabisch-Maleisch schrift . . . blz. 54—64.
§ 20 het Arabisch-Maleische schrift is den Maleier zeer voldoende.
§ 21 Regels in dit werk gevolgd bij het gebruik van het Arabisch-Maleische schrift; grondwoorden.
§ 22 regels in dit werk gevolgd bij het gebruik van het Arabisch-Maleische schrift; derivaten.
§ 23 voorbeelden ter illustratie.

Hoofdstuk III. Woordvorming. . . . . . . blz. 65—116.
A. Het grondwoord in het algemeen . . . . » 65—73.
§ 24 omschrijving van het begrip grondwoord.
§ 25 soorten van grondwoorden; een- twee- en meersylbige.
§ 26 grondwoorden ontstaan door reduplicatie en samenstelling.
§ 27 vorming der grondwoorden.
B. Vorming van nieuwe woorden uit het grondwoord. blz. 74—116.
§ 28 vorming van nieuwe woorden in het algemeen.
1° vorming van nieuwe woorden uit bestaande grondwoorden door aanhechting van voor- en achtervoegsels.
§ 29 onderscheiding van drie gevallen.
§ 30 afleiding door voorvoegsels alleen.
§ 31 afleiding door achtervoegsels alleen.
§ 32 afleiding met de suffixen *an* en *i*.
§ 33 afleiding met het suffix *kan*.
§ 34 afleiding door voor- en achtervoegsels gelijktijdig.
§ 35 meest voorkomende combinaties hiervan.
2°. Vorming van nieuwe woorden uit bestaande grondwoorden door verdubbeling.
§ 36 reduplicatie en woordherhaling; kracht van deze laatste; uitspraak en schrijfwijze.

§ 37 afleidingen met voor- en achtervoegsels van aldus gevormde woorden.

3°. Vorming van nieuwe woorden uit bestaande grondwoorden door eigenlijke samenstelling.

§ 38 kenmerk eener eigenlijke samenstelling.
§ 39 aantal leden der samenstelling.
§ 40 soorten van samenstellingen.
§ 41 tatpuruṣa-samenstellingen.
§ 42 tatpuruṣa's met pron. poss. sufflctum.
§ 43 dwandwa-samenstellingen.
§ 44 met differentiatie gevormde dwandwa's.
§ 45 bahuwrīhi's of possessiefsamenstellingen.

Hoofdstuk IV. Verdeeling der woorden in soorten blz. 117—122.
§ 46 subjekts- en praedikaatswoorden; partikels.

Hoofdstuk V. Speciale behandeling der verschillende woordsoorten . . . . blz. 122—247.

A. Subjektswoorden . . . . » 122—155.

I. Voornaamwoorden (Pronomina).

§ 47 soorten van pronomina.
§ 48 pronomina personalia.
§ 49 oneigenlijke pronomina personalia.
§ 50 aanwijzende voornaamwoorden.
§ 51 het pronomen relativum.
§ 52 vragende voornaamwoorden.
§ 53 onbepaalde voornaamwoorden.

II. Zelfstandige naamwoorden (nomina).

§ 54 grondwoorden en afgeleide.
§ 55 afgeleide nomina, gevormd met behulp van affixen.
§ 56 praefixen ter vorming van afgeleide substantieven.
§ 57 afleidingen met het praefix *ka*.
§ 58 » » » » *pĕ* ᵚ.
§ 59 » » » » *pĕr*.
§ 60 suffixen ter vorming van afgeleide nomina.
§ 61 afleidingen met het suffix *an*.
§ 62 » » pronominaalsuffixen.
§ 63 » » praefix en suffix in het algemeen.

§ 64 afleidingen met praefix *ka* en suffix *an*.
§ 65 » » *pĕ* ˘ en *an*.
§ 66 » » *pĕr* en *an*.
§ 67 » door woordherhaling.
§ 68 » » samenstelling.
§ 69 een samengesteld nomen is òf tatpuruṣa òf dwandwa; voorbeelden hiervan.

B. Praedikaatswoorden . . . . blz. 155—228.

I. Werkwoorden (Verba).

§ 70 Subjekts- en praedikaatswoorden; eigenaardigheid der Maleische verba.
§ 71 beteekenis van het eenvoudige verbum; aoristvormen daarvan.
§ 72 verba met praeposities samengesteld.
§ 73 verba met *kan*; beteekenissen dezer derivaten.
§ 74 verba met *i*; idem.
§ 75 samenstellingen van verbaalstammen met pronominaalwortels; eigenlijke verbaalvormen.
§ 76 aorist medii.
§ 77 duratiefvormen van activum en medium.
§ 78 actieve duratiefvormen met *mĕ* ˘; wijze van afleiding.
§ 79 gebruik er van in den zin.
§ 80 verbale woorden zonder durativum activi; vier hoofdgroepen hiervan; duratiefvormen zonder aorist daarnaast.
§ 81 duratief van het medium; vorming hiervan.
§ 82 oorspronkelijke beteekenis en functie van het medium.
§ 83 gewijzigde functie; reflexivum.
§ 84 » » wederkeerigheid.
§ 85 » » neutrum.
§ 86 het passivum; ratio er van.
§ 87 aorist van het passief.
§ 88 durativum passivi.
§ 89 constructie van het logisch subject in het passief.

II. Bijvoegelijke naamwoorden (adjectiva).

§ 90 eigenaardigheden van het Maleische adjectivum; attributief en praedikatief gebruik.
§ 91 grondwoorden en afleidingen.

§ 92 door afleiding ontstane adjectiva.
§ 93 afleiding door reduplicatie.
§ 94 afleiding door samenstelling.
§ 95 trappen van vergelijking.
III. Telwoorden (numeralia).
§ 96 functie der numeraliasoorten.
§ 97 bepaalde cardinalia.
§ 98 constructie hiervan met subjektswoorden.
§ 99 breuken.
§ 100 onbepaalde cardinalia.
§ 101 rangschikkende telwoorden (ordinalia).
IV. Bijwoorden (adverbia).
§ 102 functie der adverbia; soorten.
§ 103 adverbia ter bepaling van adjectiva en numeralia.
§ 104 adverbia ter bepaling van verbale woorden; grondwoorden.
§ 105 adverbia ter bepaling van verbale woorden door afleiding gevormd.
C. Partikels . . . . blz. 228—247.
I. Voorzetsels (praepositiones).
§ 106 functie; soorten.
§ 107 eigenlijke voorzetsels *di*, *ka* en *dari*.
§ 108 eigenlijke voorzetsels *ákan*.
§ 109 oneigenlijke voorzetsels.
II. Voegwoorden (conjunctiones).
§ 110 functie; soorten; disjunctiones.
§ 111 voegwoorden ter verbinding van gelijkwaardige bestanddeelen van den zin.
§ 112 voegwoorden ter verbinding van volledige zinnen onderling.
III. Tusschenwerpsels (interjectiones).
§ 113 functie; soorten.
IV. Modale woorden en partikels.
§ 114 functie der modale woorden.
§ 115 functie der modaalpartikels; soorten.

Hoofdstuk VI. Woordvoeging . . . . . . blz. 248—424.
A. Algemeene beschouwingen . . . . » 248—250.

§ 116 algemeene beschouwingen omtrent den zin. Overeenkomst en verschil met de samenstelling.
B. De eenvoudige zin . . . . blz. 250—260.
§ 117 bestanddeelen hiervan; soorten.
§ 118 voorbeelden van zinnen, geheel uit subjektswoorden bestaande.
§ 119 voorbeelden van zinnen, bestaande uit subjektswoord en casusvorm.
§ 120 voorbeelden van zinnen gevormd uit subjektswoord en adjectivum of numerale.
§ 121 voorbeelden van zinnen gevormd uit subjektswoord en verbaalwoord.
§ 122 zinnen met een adverbium als praedikaat.
§ 123 constructie van den eenvoudigen zin.
C. De uitgebreide zin . . . . blz. 261—330.
§ 124 over bepalingen (complementa) in het algemeen.
§ 125 het objekt; direkt en indirekt objekt.
§ 126 voorbeelden van zinnen met direkt objekt.
§ 127 voorbeelden van zinnen met indirekt objekt.
§ 128 verdere bepalingen; bepalingen van subjektswoorden en van praedikaatswoorden.
§ 129 de appositie.
§ 130 de pronomina demonstrativa.
§ 131 adjectiva en numeralia.
§ 132 de status constructus.
§ 133 andere casusvormen als bepaling.
§ 134 nomina verbalia als bepaling van subjektswoorden.
§ 135 bepalingen van praedikaatswoorden in het algemeen.
§ 136 casusvorm als bepaling van praedikaatswoorden.
§ 137 nomina verbalia tot bepaling van praedikaatswoorden.
§ 138 adverbia als bepaling ook van subjektswoorden.
§ 139 het adverbium تياد (tiyāda).
§ 140 constructie van den uitgebreiden zin met direkt en indirekt objekt.
§ 141 constructie van de appositie.
§ 142 constructie van de overige bepalingen van subjektswoorden.

§ 143 constructie van bepalingen van praedikaatswoorden; casusvormen; adjectiva verbalia; adverbia.

§ 144 uitbreiding van den eenvoudigen zin door coördinatie van gelijkwaardige bestanddeeleen.

§ 145 twee of meer subjekten.

§ 146 twee of meer praedikaten.

§ 147 twee of meer direkte objekten.

§ 148 direkt en indirekt objekt samen.

§ 149 afwijkingen van de normale constructie van door nevenschikking uitgebreide zinsbestanddeelen.

§ 150 gecoördineerde bepalingen in het algemeen.

§ 151 nevengeschikte bepalingen van subjektswoorden.

§ 152 nevengeschikte bepalingen van praedikaatswoorden.

§ 153 over het gebruik van أدڤون (ădapun) بهوا (bahŭwa) احوال (aḥwāl) برمول (bĕrmŭla) en سبرمول (sabĕrmŭla).

D. De samengestelde zin . . . . blz. 330—367.

§ 154 omschrijving en soorten.

1°. De afhankelijke zin zonder relativum.

§ 155 de afhankelijke zin als subjekt.

§ 156 » » » » praedikaat.

§ 157 » » » » complement; soorten.

§ 158 » » » » direkt objekt.

§ 159 » » » » indirekt objekt.

§ 160 » » » » bepaling in engeren zin van een subjektswoord.

§ 161 de afhankelijke zin als bepaling van een praedikaatswoord.

§ 162 afhankelijke zinnen van lagere orde.

§ 163 geen verschil in constructie tusschen hoofdzin en afhankelijke zin.

2°. De afhankelijke zin ingeleid door het relativum.

§ 164 verschil met de sub. 1° (§ 155—163) behandelde afhankelijke zinnen; doel der relatiefconstructie.

§ 165 kwalificeerende woorden, voorafgegaan door het relativum.

§ 166 de afhankelijke zin als bepaling ingeleid door het relativum.

§ 167 het relativum als objekt.
§ 168 de relatiefzin als praedikaat in den samengestelden zin.
§ 169 de relatiefzin als subjekt in den samengestelden zin.
§ 170 » » » objekt.
§ 171 het relativum als zuivere nadrukswijzer.
§ 172 constructie der relatiefzinnen.
§ 173 relatiefzinnen van lagere orde.
E. Coördinatie . . . . , . . blz. 367—384.
§ 174 wezen der coördinatie; verschil met de subordinatie.
§ 175 voorbeelden van gecoördineerde zinnen, wier onderlinge verhouding niet door conjunctiones wordt aangeduid.
§ 176 het partikel مك (m a k a).
§ 177 voorbeelden van het gebruik der meest voorkomende conjuncties.
§ 178 constructie der conjunctiones, die de verhouding tusschen gecoördineerde zinnen aangeven.
§ 179 meerdere gecoördineerde zinnen door conjunctiones verbonden; gecoördineerde ondergeschikte zinnen.
F. Bijzondere zinswendingen . . . . blz. 384—404.
1°. Vragende zinnen.
§ 180 over de constructie van vragende zinnen in het algemeen.
§ 181 eenvoudige vragende zinnen waarin een vraagwoord voorkomt.
§ 182 bouw van den eenvoudigen vragenden zin met vraagwoord.
§ 183 samengestelde vragende zinnen (subordinatie).
§ 184 » » » (coördinatie).
§ 185 het vraagpartikel كه (k a h).
2°. Uitroepende zinnen.
§ 186 typen van uitroepende zinnen.
§ 187 voorbeelden van het gebruik van vocatieven, interjecties en het partikel ته (t a h).
§ 188 constructie der uitroepende zinnen.
§ 189 uitroepende zinnen met twee of meer exclamatieve elementen.
G. Elliptische zinnen. . . . . blz. 404—424.
§ 190 aard er van; soorten.

§ 191 voorbeelden van ellipse van het subjekt.
§ 192 de elliptische imperativus.
§ 193 elliptisch subjekt in afhankelijke zinnen.
§ 194 elliptisch subjekt in den voorzin bij gecoördineerde zinnen.
§ 195 elliptisch subjekt in den nazin bij gecoördineerde zinnen.
§ 196 ellipse van het subjekt in al de gecoördineerde zinnen.
§ 197 de elliptische zin als absolutivus.
§ 198 ellipse van het praedikaat.
§ 199 ellipse van subjekt en praedikaat beide.

INLEIDING.

De eilandenwereld, die zich uitstrekt tusschen Formosa in het Noorden en Nieuw-Zeeland in het Zuiden, en van Madagascar in het Westen tot aan het Paascheiland in het verre Oosten, wordt bewoond door menschen die, hoe uiteenloopend ook in uiterlijk voorkomen, beschavingstoestand en zeden en gewoonten, niettemin tot één zelfde ras behooren. De talen door deze eilandbewoners gesproken, vertoonen, naast groote verschillen, bij wetenschappelijke vergelijking zooveel treffende punten van overeenkomst dat het tegenwoordig boven allen twijfel vaststaat dat eenheid van taal hier hand aan hand gaat met eenheid van afstamming. Aan dit menschenras is de naam gegeven van het Polynesische; de talen die het spreekt worden gezegd te behooren tot den Polynesischen taalstam, waarin men twee hoofdgroepen onderscheidt, de Maleisch-Polynesische en de Melanesische.

Dit taalgebied is vooral daarom merkwaardig, wijl het

uitgestrekter is dan eenig ander en bijna uitsluitend uit eilanden bestaat. Aan deze laatste omstandigheid is het toe te schrijven dat zulk een overstelpend aantal talen en dialekten in dezen taalstam gevonden wordt. Ofschoon niet met genoegzame nauwkeurigheid hiervoor een cijfer is te geven, mag nochtans als zeker worden aangenomen dat dit aantal aanmerkelijk grooter is dan o. a. in den Indogermaanschen taalstam.

Het is duidelijk dat die talen voor ons niet alle even veel belang kunnen hebben; daarbij kan de maatstaf, waarmede men hare belangrijkheid zou wenschen af te meten, zeer verschillend zijn. Dit is echter wel zeker, dat de Maleische taal in vele opzichten tot de invloedrijkste leden van den stam behoort. Zij wordt het meest algemeen door niet-Maleische Polynesiërs verstaan, is de moedertaal van een volk, hetwelk wat zielental betreft eene der eerste plaatsen inneemt onder de Polynesiërs, en heeft eene rijke letterkunde, terwijl zij, van wege, haren eenvoud en welluidendheid, in liefelijkheid door weinig andere talen geëvenaard, laat staan overtroffen wordt.

Op de vraag wat men onder de Maleische taal te verstaan heeft, is niet steeds hetzelfde antwoord gegeven. Er is een tijd geweest, toen men onder deze benaming alle bekende Maleisch-Polynesische talen en dialekten begreep, doch van lieverlede heeft deze uitdrukking eene meer beperkte beteekenis aangenomen. Waar in dit werk sprake zal zijn van het Maleisch, daar wordt bedoeld de taal die gesproken wordt door, en de moedertaal is van

de Maleiers, dat wil zeggen van de inheemsche bewoners van het schiereiland Malakka, den Riouw-Lingga Archipel, de Oostkust van Sumatra, het kustgebied der Westerafdeeling van Borneo en van enkele op zich zelve staande, in den Archipel en daar buiten verspreide, nederzettingen van deze lieden.

Het Maleisch is derhalve een der voornaamste leden in de Maleisch-Polynesische afdeeling van den Polynesischen taalstam, en staat als zoodanig niet boven, of onder, maar naast het Javaansch, het Bataksch, het Boegineesch, het Dajaksch en hoe de tallooze overige idiomen heeten mogen, welke hieronder worden gerangschikt.

De naam, waarmede wij het volk en zijne taal aanduiden is eene verbastering van 't woord M ĕ l á y u (ملايو) waarvan de beteekenis nog niet volkomen vaststaat, en den inlander ten eenenmale onbekend is. Wel tracht hij op zijne wijze verklaringen daarvan te geven, doch deze zijn, evenals die welke sommige Europeesche geleerden aan de hand deden, zóó gezocht en zóó tastbaar bezijden de waarheid dat men bijna zou gaan betwijfelen of de oorsprong van het woord M ĕ l á y u wel ooit gevonden zal worden.

Niet gelukkiger is men tot dusverre geweest met de verklaring der overige namen, waarmede de Maleiers hun land en hunne taal plegen aan te duiden. De door hen bewoonde streken worden in hunne werken vaak genoemd: n ĕ g ĕ r í d i b á w a h á n g i n (نكري دباوه اڠين) *landen beneden den wind*, in tegenstelling met de n ĕ g ĕ r í

diijåtas ångin (نکري داتس اڠين) *de landen boven den wind*, waarmede de westwaarts gelegen rijken, inzonderheid Voor-Indië, Perzië en Arabië, aangeduid worden. Hoe de Maleier aan deze uitdrukkingen is gekomen, weet men niet recht; uit zijne geschriften blijkt dit niet, en zelve is het hem ook niet bekend. Crawfurd, en anderen in navolging van hem, meent dat men hierbij te rade ging met den Westmoesson, en den Westenwind vergeleek bij een stroom, aan welks bovenloop de landen boven den wind zouden gelegen zijn; de Maleische streken zouden dan aan den benedenloop van dien stroom te vinden wezen. Deze verklaring zou wel de juiste kunnen zijn, maar rust op te weinig solieden grondslag om elke andere voor goed uit te sluiten.

De Maleische taal wordt door 't volk, dat haar spreekt, båsa Mĕlåyu (بهاس ملايو) genoemd, maar ook wel, en dan zoo goed als uitsluitend in de letterkunde, båsa jåwi (بهاس جاوي). Dezen laatsten term heeft men waarschijnlijk overgenomen van de Arabieren, die met het nomen relativum, uit den naam van het eiland Java gevormd, alles aanduidden wat met den Indischen Archipel in betrekking stond, zoodat wij hier te doen hebben met een oorspronkelijk Polynesisch woord dat, door de Arabieren naar hun taaleigen vervormd, sedert door Maleiers van hen werd overgenomen en meer in het bijzonder ter aanduiding van hunne taal gebezigd.

Het Maleisch wordt, evenals iedere andere taal, wier gebied van eenigen omvang is, niet overal op dezelfde

wijze gesproken; locale verschillen, zelfs tusschen naburige streken, zijn bij menigte aan te wijzen. Dit neemt echter niet weg dat men van ééne Maleische taal mag en moet spreken, evengoed als van ééne Hollandsche taal, in weerwil van dialektische verschillen in uitspraak en gebruik der woorden. Van dit standpunt beschouwd kan elk onderzoek naar de streek waar 't Maleisch het zuiverst gehoord wordt, achterwege blijven. De landstaal in Jóhor verschilt van die van Kĕdah en Pāhang, en ter Oostkust van Sumatra zal men dikwijls anders Maleisch hooren spreken dan in de Westerafdeeling van Borneo, maar de schrijftaal is overal nagenoeg dezelfde, en de producten der Maleische litteratuur worden door Maleiers verstaan, waar zij ook gevestigd zijn.

Overigens verlieze men niet uit het oog dat naast deze locale, of, zoo men wil, dialektische afwijkingen de taal, die door de verschillende standen en klassen der Maleische samenleving gesproken wordt, niet altijd dezelfde is. Zoo zal men in hofkringen en onder aanzienlijken vaak geheel andere uitdrukkingen bezigen dan onder de lagere standen gangbaar zijn. Maar vertoont het Maleisch hierin niet volmaakt hetzelfde als wat men ook ten onzent kan opmerken? Het Maleisch kent tal van woorden, die alleen gebruikt worden waar men van of tot vorsten spreekt; men zegt dan múrka (مرک) sántap (سنتڤ) bĕrădu (برادو) títah (تيته) sábda (سبد) en mángkat (مڠکت) waar men, onder gewone lieden, zou bezigen mărah (ماره) măkan (ماکن) tídur (تيدر) sŭruh

(سورة) kâta (كات) en mâti (ماتي). Dit is echter allerminst eene reden om in het Mâleisch verschillende talen te onderscheiden, gelijk men steeds met zekere voorliefde gedaan heeft, misleid wellicht door het Javaansch, waar wij intusschen met een geheel ander verschijnsel te doen hebben.

Er is derhalve ééne Maleische taal, doch daarnaast is veel wat voor Maleisch wordt aangezien zonder dat men zich hiervan behoorlijk rekenschap geeft. Zoo wordt nog vrij algemeen geleerd dat in het Maleisch in het bijzonder twee voorname dialekten streng behooren te worden onderscheiden, het Riouwsche of Jóhorsche en het Mĕnangkabauwsche. Geheel ten onrechte evenwel. Het begrip tongval of dialekt moge nog zoo betrekkelijk zijn, wanneer twee dialekten zóó zijn dat daarin bijna geene gelijkwaardige woorden in uitspraak overeenkomen, dat de woordenschat van het eene hemelsbreed van dien van het andere verschilt, en twee personen, ieder een dezer z. g. tongvallen sprekende, elkaar eenvoudig niet zouden verstaan, dan wordt het onhoudbaar om van dialekten te spreken. In zoo'n geval behooren zeer beslist twee talen te worden onderscheiden, wel is waar nauw verwant, en misschien de nauwste verwanten in de familie, maar niettemin elk voor zich sui juris. Er is even veel, of liever even weinig, grond om te spreken van Mĕnangkabausch-Maleisch als van Atjèsch-Maleisch of Bataksch-Maleisch. Waar eerstgenoemde taal in dit werk mocht ter sprake komen zal zij eenvoudig Mĕnangkabausch ge-

noemd worden. Het z. g. Midden-Maleisch, zooals dat in Centraal-Sumatra gesproken wordt, schijnt een dialekt van dit Mĕnangkabausch te zijn; het staat in elk geval, voor zoover bekend is, veel nader aan deze taal dan aan het Maleisch.

Reeds sedert de oudste tijden is het Maleisch bij voorkeur door Europeanen gebezigd in den omgang met de bewoners van den Indischen Archipel, ook al waren deze geene Maleiers. De reden hiervan zal wel voornamelijk gezocht moeten worden in de omstandigheid dat de Maleier bij uitnemendheid zeevaarder is, en overal in den Archipel, en ook daarbuiten, zich vestigde. Hieraan is het toe te schrijven dat de Maleische taal, ver buiten haar eigenlijk gebied, verstaan en gesproken wordt, in het laatste geval tot onkenbaar wordens toe vermengd met elementen, aan andere talen ontleend. Toch schijnt deze omstandigheid op zich zelve niet voldoende om het verschijnsel te verklaren dat de Europeaan van meet af aan het Maleisch tot omgangstaal met inlanders bestemd heeft, en zoo te zeggen geen oogenblik er over gedacht heeft eene andere inlandsche taal hiertoe te bezigen. Immers, ook de Boegineezen hebben ten allen tijde bekend gestaan als stoute zeevaarders en ondernemende kolonisten, en toch was hunne taal tot voor betrekkelijk korten tijd den Europeaan zoo goed als geheel onbekend. Men mag aannemen dat het Maleisch, hoe verbasterd dan ook, en misschien wel juist hierdoor, blijkens de ondervinding, zich bij uitstek tot omgangs-

medium eigende, wijl men met een minimum aantal woorden volstaan kon in den dagelijkschen omgang, en de klanken, waaruit het is opgebouwd, het best geeigend waren voor de spraakorganen van den Westerling.

Wat hiervan echter ook zij, een feit is het dat het Maleisch nog steeds bij uitnemendheid de omgangstaal is tusschen Europeaan en inlander, maar zóó verbasterd en bedorven, dat men soms moeite heeft hierin het liefelijk Italiaansch van het Oosten te herkennen. Het eigenaardige van deze *lingua franca* is dat zij bestaat uit een vrij gering aantal Maleische woorden, die naar gelang van de behoefte aangevuld worden uit de taal welke inheemsch is in de streek waar men zich hiervan bedient, en verder met verbasterde woorden van Westerschen oorsprong. Waarom heeft men toch deze taal geregeld brabbel-Maleisch genoemd? Er is evenveel reden om van brabbel-Javaansch of brabbel-Alfoersch te spreken. In elk geval heeft de tegenstelling tusschen deze *linguaccio*, onder den naam van laag-Maleisch, en het zuivere Maleisch even weinig recht van bestaan als die tusschen het Pidgin-English en de taal van Shakespeare. Ook is het onjuist eene tegenstelling te maken tusschen het spreek-Maleisch, waaronder dan dit door en door bedorven bargoensch wordt verstaan, en het litterair Maleisch. Ontegenzeggelijk spreekt de Maleier anders dan hij schrijft, doch de ervaring leert dat dit onderscheid niet zoo groot is als in andere talen, met name het Hollandsch, waargenomen wordt. Wanneer de Maleier, tot den Europeaan sprekende,

zich niet bedient van zijne zuivere moedertaal, dan doet hij dit meer uit vrees van anders niet verstaan te zullen worden dan wijl hij gewoon is verschil te maken tusschen spreek- en schrijftaal.

De Polynesiërs schijnen bij uitstek voorbeschikt geweest te zijn tot het ondergaan van vreemde heerschappij en van vreemden invloed; de voornaamste hunner talen vertoonen hiervan onmiskenbare blijken en het Maleisch zeker niet het minst. Het aantal woorden, uit vreemde talen hierin overgenomen, is groot; het percentage hiervan in verhouding tot den totalen woordenschat moge nog niet met eenige juistheid zijn op te geven, daar men noch de volledige copia verborum in het Maleisch kent, noch met genoegzame zekerheid alle woorden van vreemden oorsprong heeft herkend, het vermoeden is gewettigd dat het bij nauwgezet onderzoek zeer hoog zou blijken. Opvallend, en zeer verklaarbaar, is het dat, terwijl de Arische talen hare vreemde woorden voor verreweg 't grootste gedeelte van verwante talen hebben overgenomen, en het aantal woorden, ontleend aan een geheel vreemden taalstam, in deze talen onbeduidend mag heeten, het Maleisch juist het omgekeerde te zien geeft. Dit beschikt wel is waar ook over woorden, aan 't Javaansch, 't Boegineesch en andere verwante talen ontleend, maar slechts in zeer beperkt aantal, en van nagenoeg geene beteekenis vergeleken bij de massa woorden van uitheemschen, vooral Indischen en Arabischen, oorsprong.

Voorts valt het op dat de vreemde talen op het Ma-

leisch beduidender hebben ingewerkt, naarmate dit in een ouder stadium van ontwikkeling verkeerde. Het volk vertoont trouwens hierin ongeveer hetzelfde als wat men bij het individu waarneemt; ook de mensch is in zijne jonge jaren vrij wat meer vatbaar voor vreemde invloeden dan op lateren leeftijd.

De taal die het meest bijgedragen heeft tot den Maleischen woordenschat is die van de beschaafde oude Voor-Indiërs van Indo-Germaansch ras, het eerbiedwaardige Sanskṛt. Van welke tijden de eerste aanrakingen der Maleiers met de Indiërs dagteekenen is nog niet met juistheid vastgesteld, maar men mag aannemen dat het stadium van ontwikkeling, waarin deze Polynesiërs toen verkeerden nog weinig gevorderd moet geweest zijn, in aanmerking genomen dat zelfs de eenvoudigste en meest alledaagsche begrippen door woorden, aan het Sanskṛt ontleend, worden aangeduid. Niet minder groot is de onzekerheid over de vraag langs welke kanalen het Sanskṛt en het Maleisch in zulke nauwe aanrakingen zijn gekomen. Veel is hierin nog volkomen duister, maar zooveel is zeker dat de meermalen verkondigde meening dat het Maleisch zijne Sanskṛtwoorden aan het Javaansch of aan het Balineesch ontleend zou hebben, verwerpelijk is. Tal van woorden van Indischen oorsprong, die in het Maleisch tot de meest alledaagsche behooren, komen in die talen niet of slechts bij uitzondering voor en zelden anders dan in poëzie. De zuiverheid, waarmede de Sanskṛtwoorden thans nog, nu zoo vele eeuwen verloopen

zijn sedert de overname daarvan in het Maleisch, uit den mond des volks vernomen worden, is een inderdaad treffend verschijnsel, in schrille tegenstelling met wat men ten onzent kan waarnemen ten opzichte van uitheemsche woorden.

Sedert de 13e eeuw is de Indische invloed in den Archipel achteruit gegaan en trad daarvoor in de plaats die der Arabieren „men who traded in religion as well as in merchandise." [1]) Binnen een verrassend kort tijdsbestek, zonder buitengewone daden van geweld, en naar het schijnt meerendeels tengevolge van den persoonlijken invloed van diegenen onder hen, welke zich geroepen voelden om propaganda te maken voor den Islām, hebben zij de Hindusche beschaving en instellingen onder de Maleiers zóó grondig weten te vernietigen dat hiervan thans nagenoeg geene sporen meer over zijn. De Maleier is, zonder uitzondering mag men zeggen, aanhanger van Mohammads leer, en overtuigd aanhanger ook, als men te rade gaat met den geringen indruk, dien de verkondiging van iedere andere leer tot dusverre op hem heeft gemaakt. Hij heeft de Arabische inzettingen, beschaving en taal leeren beschouwen als het voortreffelijkste, wat voor den mensch op aarde is weggelegd, al streeft hij niet steeds er naar om in doen en laten, in spreken en denken, zooveel mogelijk in Arabischen geest te handelen. Mag men den omvang van den Arabischen

1) Crawfurd, Dissertation, p. 15.

invloed afmeten naar hetgeen uit het Arabisch in het Maleisch is overgegaan, en zóó daarin opgenomen dat de Maleier alle besef van de vreemde herkomst verloren heeft, dan kan men slechts tot het besluit komen, dat de heerschappij van den Arabischen geest aanzienlijk geringer is geweest dan die der Indiërs. Het aantal woorden toch, uit het Arabisch in het Maleisch overgenomen, en in die mate hiermede vereenzelvigd dat de Maleier bij het gebruik daarvan zich nagenoeg niet meer bewust is van den Arabischen oorsprong, is vrij gering. Wel treft men in Maleische geschriften betrekkelijk vele Arabische woorden aan, maar meestal alleen gebezigd om een schijn van geleerdheid te verspreiden in de verwachting hierdoor meer indruk te maken. Het Arabisch neemt dientengevolge in het Maleisch ongeveer dezelfde plaats in als het Latijn in onze taal, wat grootendeels wel geschreven zal moeten worden op rekening van de omstandigheid dat het de taal is van den Islām, evenals het Latijn de gewijde taal is voor het grootste deel der Christenheid.

Het aantal woorden, die in het Maleisch burgerrecht verkregen hebben en aan andere talen ontleend worden, is veel geringer. Van de Oostersche talen komen ten deze vooral in aanmerking het Perzisch, het Tamil, het Siameesch en eenige Chineesche dialekten.

Van de Europeesche talen heeft het Portugeesch de meeste woorden aan het Maleisch geleverd, van welke vele, geheel in inlandsch gewaad gestoken, door den Ma-

leier worden aangemerkt als tot zijn oorspronkelijken woordenschat te behooren. Het aantal woorden, dat uit andere talen, inzonderheid het Engelsch en het Hollandsch, in het Maleisch is overgegaan is nauwelijks noemenswaard, en houdt vrij nauwkeurig verband met de onbeduidende uitwerking die de westersche beschaving en denkwijze tot dusverre op den Maleier hebben gehad. Hij erkent onze meerderheid in macht, en trekt gaarne voordeel van zijne aanrakingen met den Westerling, maar het is er verre van af dat hij in den Europeaan zóó zijn meerdere zal erkennen als met den Arabier het geval is.

Men heeft meermalen getracht eene beschrijving te geven van het algemeene karakter der Maleische taal, en hierbij vooral den nadruk willen leggen op de haar, naar men meende, kenmerkende eigenschap weinig woorden te hebben ter aanduiding van algemeene begrippen, en daarentegen vele voor de bijzondere. Zoo zou zij, om een enkel voorbeeld te noemen, geen woord hebben ter aanduiding van het algemeen begrip *dragen*, maar wel vele woorden om bijzondere wijzen van dragen te onderscheiden, die wij niet anders dan met behulp van omschrijving zouden kunnen aanduiden, bv. op den rug dragen, aan een' stok dragen e. m. a. De zaak is dat ten aanzien hiervan nogal misverstand heerscht, en in deze bijzonderheid geenszins een kenmerkend onderscheid is gelegen tusschen het Maleisch en zijne verwanten eenerzijds en onze moderne talen anderzijds. Dat het met het begrip *dragen* zoo gesteld is moge waar zijn, het kost

weinig moeite om hiertegenover voorbeelden bij te brengen waaruit juist het tegendeel blijkt. Zoo spreekt de Maleier van *batu* waar wij onderscheiden tusschen steen, rots, kei, klip enz. en duidt hij met *tikus* zoowel een rat als een muis aan.

Doch al ware werkelijk het Maleisch hierin scherp onderscheiden van onze moderne talen, dan nog kan het weinig nut hebben hierop in bijzonderheden de aandacht te vestigen. Wie van deze taal eene ernstige studie maakt heeft aan dergelijke bespiegelingen geene behoefte, en den oningewijde zullen zij licht op een dwaalspoor leiden. Waar deze laatste echter wel ernstig tegen moet worden gewaarschuwd dat is tegen de meening, onbegrijpelijk genoeg nog zoo algemeen verspreid, dat men het Maleisch met een minimum van inspanning vrij grondig leert. Hoe men hiertoe gekomen is schijnt raadselachtig tegenover het nuchtere feit dat zoo velen, na een tienjarig en langer verblijf in Maleische landen, minder van de landstaal weten dan zij e. g. na eenige jaren in Rusland gewoond te hebben van het Russisch zouden kennen. Het Maleisch klinkt liefelijk, is zoetvloeiend en oppervlakkig beschouwd eene zeer eenvoudige taal, maar ook hier bedriegt de schijn. Juist die eenvoudigheid is het welke den Westerling misleidt. Zij brengt hem er toe zich weinig in te spannen bij het aanleeren dezer taal, vooral waar hij dit slechts met zuiver praktische bedoelingen doet, en het onvermijdelijke gevolg is totale afwezigheid van eenig redelijk inzicht in hare eigenaar-

digheden, nadat men zich jaren lang van haar bediend heeft.

In weerwil van het groote aantal grammatica's en woordenboeken, geldt nog steeds met volle recht van deze taal dat zij tot dusverre „meer langdurig dan gelukkig" is beoefend.

EERSTE HOOFDSTUK.

KLANKSTELSEL EN UITSPRAAK.

A. *Klinkers, tweeklanken en medeklinkers.*

§ 1. In het Maleisch zijn de woorden opgebouwd uit de volgende klanken:

1°. klinkers:

a, ā, ĕ

i, ī, e

u, ū, o

2°. Tweeklanken:

ai, āi

au, āu

3°. Medeklinkers:

a. *mutae*

	tenuis	media	nasaal
gutturalen	k	g	ng
palatalen	c	j	ñ
dentalen	t	d	n
labialen	p	b	m

b. *semivocalen*
   palataal y
   linguaal r
   dentaal l
   labiaal w
c. *sibilant* s
d. *aspiratie* h

§ 2. De klinkers a, i en u worden kort (dof) en lang (helder) uitgesproken, zoowel in open als in gesloten sylben, met uitzondering van de a, die in gesloten sylben altijd kort is.

De korte of doffe a klinkt als de a in de woorden t a m, d a t en l a k, en wordt niet alleen in gesloten sylben gehoord, maar dikwijls ook in opene, voornamelijk wanneer de volgende met een palatalen consonant aanvangt. Zoo spreekt men uit: r á j a, en niet r ā́ j a, evenzoo k á c a, t á ñ a, b á ñ a q.

Doch ook in vele andere woorden klinkt de a in een open lettergreep kort zonder dat hiervoor regels zijn aan te geven; om de juiste uitspraak te leeren kennen blijft ten slotte geen ander middel over dan aandachtig na te gaan, hoe de woorden uit den mond des volks vernomen worden.

De lange of heldere a (in dit werk aangeduid door ā) ofschoon in uitspraak gemakkelijk te onderscheiden van de doffe of korte, heeft slechts bij uitzondering dien helderen klank, welken men in onze taal hoort.

In tal van woorden wordt zoowel in open als in gesloten sylben een klank gehoord geheel overeenkomende met onze toonlooze e in de eerste sylbe van *belang* en *gemak*, zooals in de woorden bĕsár, kĕrás, bĕlúm, cĕrdíq, pĕrtáma, pĕlbágai, tĕrlĕbíh. Eene open sylbe, waarin deze klank voorkomt, kan in een Maleisch woord nooit de laatste zijn, maar ook in de laatste gesloten sylbe hoort men deze ĕ niet. De Maleier onderscheidt duidelijk in de uitspraak de vocalen in de beide sylben van woorden als sĕnáng en tĕkán, of in de beide eerste sylben in tegenstelling van de laatste in het woord tĕnggĕlám. De uitspraak sĕnĕng, tĕkĕn, tĕnggĕlĕm, die men bijna standvastig uit den mond van Europeanen verneemt, is daarom onzuiver. Ook is het verkeerd om woorden, waarin de open sylbe op ĕ gevolgd wordt door een der liquidae l of r uit te spreken als waren zij éénsylbig; de uitspraak van 't Maleische woord tĕras is anders dan die van ons woord *tras*, en die van bĕlúm duidelijk onderscheiden van die van ons woord *bloem*.

De klinkers i en u, overeenkomende met ie en oe in het Hollandsch, zijn in open sylben altijd helder, en in gesloten sylben zoowel dof als helder. Ook voor dit laatste zijn geene regels te geven, en dient men uitsluitend te rade te gaan met de uitspraak die bij beschaafde Maleiers gangbaar is. In 't algemeen heeft de sluitconsonant hierop veel invloed; is deze een nasaal dan zullen de vocalen van de geaccentueerde sylbe gewoonlijk

helder klinken, terwijl zij vóór t en s in den regel kort gehoord worden. Zoo zal men in het Maleisch zeggen gígi, pútus, cíñcin, júñjung, bĕníng, tĕpúng, másuq. Vóór de k (die aan 't eind van eene sylbe in dit werk steeds door q wordt voorgesteld) krijgt de i eene gewijzigde uitspraak, waardoor zij meer nadert aan de e, zoodat bv. in de woorden pĕtíq en cĕrdíq de vocaal der laatste sylbe ongeveer overeenkomt met die in onze woorden *tik* en *dik*. Doch men wachte zich er wel voor om de i in door andere consonanten gesloten lettergrepen eene dergelijke uitspraak te geven; in de laatste sylbe der Maleische woorden dínding, ámbil, ábis en ámpir hoort men den zuiveren i-klank, en niet de vocaal waarmede wij de woorden *ding* en *bil* uitspreken. In het Maleisch worden de klinkers e en o nooit zóó uitgesproken, als zij bij ons gehoord worden in de woorden *beker* en *koper*. In enkele woorden, als bv. dewa en beya, komt de vocaal wel zeer nabij aan die, welke men in de eerste sylbe van 't woord *beker* hoort, maar zonder hieraan gelijk te worden, terwijl zulke woorden tot de zeldzame uitzonderingen behooren. Evenmin krijgt de o eene uitspraak geheel gelijk aan die van de vocaal der eerste sylbe van 't woord *koper*, ofschoon het niet te ontkennen is dat zij in sommige open sylben er zeer dicht bijkomt, gelijk bv. in de woorden óbat, bóleh en andere. De meest gewone uitspraak van e en o is als die der vocalen in onze woorden *dek* en *dok*, en die uitspraak hoort men dan zoowel in open als in gesloten

sylben, zoodat in de woorden óbor, bóhong, céper en léher de vocaal der eerste sylbe in de uitspraak overeenkomt met die der tweede. Groot is intusschen de invloed van den volgenden consonant of van den klinker der volgende sylbe op de uitspraak dezer vocalen, waardoor het aantal schakeeringen zoo groot wordt, dat het niet mogelijk is deze in de transcriptie te onderscheiden, en alleen dagelijksche omgang met het volk hier het gewenschte licht kan verschaffen.

§ 3. De tweeklanken ai en āi, au en āu komen in het Maleisch veelvuldig voor, de korte alleen in laatste open sylben, de lange zoowel in open als in gesloten sylben. Voorbeelden van 't eerste zijn bángau, lápau, nílai, pā́kai, en van 't laatste tā́i, jā́i, bā́iq, lā́in, mā́u, tā́u, jā́uh, lā́ut. De uitspraak van den tweeklank *au* komt vrij wel overeen met die, welke men hoort in woorden als *nauw* en *lauw*, terwijl de tweeklank *āu*, die in onze taal tegenwoordig niet meer gehoord wordt, eenigermate is te vergelijken met dien waaruit 't fransche woord *août* bestaat. De ai nadert, wat de uitspraak betreft, tot den diphthong in de Engelsche woorden *right* en *white*, terwijl de uitspraak van de āi overeenkomt met die van den tweeklank aai in het Hollandsch, zoodat bv. het Maleische woord pā́it in uitspraak gelijk is aan den Hollandschen verbaalvorm *paait*.

Reeds werd opgemerkt, dat de korte tweeklanken au en ai in Maleische woorden alleen voorkomen in de

laatste open lettergreep van twee- of meersylbige woorden. In die, aan vreemde talen ontleend, hoort men dezen diphthong ook wel in andere lettergrepen, zooals in táukai, saudágar, saudára, doch de Maleier heeft steeds de neiging om in zulke gevallen deze tweeklanken, gebezigd in strijd met zijn taaleigen, te verbasteren, zoodat bv. de uitspraak tókai, sudágar, sudára veel gebruikelijker is dan de eerstopgegevene. De ai wordt aan het einde van Maleische woorden met verschillende nuances uitgesproken, zoodat deze tweeklank dikwijls nadert tot onze ei en e zonder echter volkomen gelijkluidend hiermede te worden. De uitspraak der Europeanen van het Maleische woord sámpai als sámpei, ja zelfs sámpe, is onzuiver, en verdient afkeuring.

De hier beschreven tweeklanken zijn de eenige, die in het Maleisch bekend zijn. De klanken, die men hoort in woorden als búwih, tíyup, túwa, díyan en andere zijn geene tweeklanken, maar twee opeenvolgende vocalen, met een semivocaal als overgang, die twee afzonderlijke sylben vormen, terwijl het kenmerk van een tweeklank juist daarin gelegen is, dat deze wel uit twee vocalen is samengesteld, doch zóó dat hierdoor één klank ontstaat, die met de daarbij behoorende consonanten éene sylbe vormt met één accent. De zooeven opgegeven woorden tái en páit zijn dan ook eensylbig, even goed als onze woorden *taai* en *paait,* en komen in uitspraak hiermede overeen. Evenzoo zijn máu en láut eensylbig, en

bángau, en pákai tweesylbig, zooals ook met búwih, tíyup, túwa en díyan het geval is.

§ 4. De in het Maleisch gebruikelijke medeklinkers worden onderscheiden in de vier in § 1 onder 3° opgenoemde soorten: mutae, semivocalen, sibilant en aspiratie, terwijl eveneens werden opgegeven de vier klassen, waartoe de mutae in het Maleisch behooren, gutturalen, palatalen, dentalen en labialen.

In uitspraak komen de gutturalen in het Maleisch, voor zoover tenuis en nasaal betreft, overeen met die in het Hollandsch. De media g klinkt als in het Fransch de g gevolgd door a, u of o in woorden als *gant*, *guerre*, *gorge*, en heeft nimmer de uitspraak, welke men in het Hollandsch hiervan kent. Als sluitconsonant van een Maleisch woord wordt de k gewoonlijk nagenoeg niet gehoord; haar invloed blijkt alleen uit de gewijzigde uitspraak van den vocaal in zoodanige sylbe, welke zonder uitzondering kort is. Voor zoover de i betreft werd reeds opgemerkt dat deze daardoor meer naar de e gaat zwemen.

De Maleische palatalen zijn in onze taal zoo goed als onbekend, waaruit zich verklaren laat waarom de uitspraak dezer consonanten tot zooveel verwarring aanleiding heeft gegeven. De c klinkt ongeveer als de ch in de Engelsche woorden *child* en *cheap*, maar zonder eenigen sisklank, of als in het Italiaansch de c voor e en i, bv. *ciò*, *ricevuto*. De j wordt uitgesproken als in het Engelsch de j in *joy* en *jump* of de g in *gin*, doch

eveneens zonder sisklank, en als in het Italiaansch de g voor e of i in woorden als *già*, *gelata*. De nasaal in deze klasse, de ñ, komt in uitspraak volkomen overeen met de gn in de Fransche woorden *cognac* en *agneau*.

Met opzet is de gebruikelijke voorstelling der consonanten van de klasse der palatalen door tj, dj en nj vermeden, daar deze blijkens de ervaring, tot verkeerde voorstellingen aanleiding geeft. De palatalen hebben met d en j, t en j, of n en j, niets te maken, evenmin als bv. de ñ met g en n, door de combinatie waarvan deze in het Fransch wordt voorgesteld. Wij hebben hier te doen met consonanten sui generis, en met een eigen recht van bestaan. Men vermijde zorgvuldig deze in de uitspraak vergezeld te doen gaan van een sissend bijgeluid; want hiervan bespeurt men bij den Maleier niets.

De uitspraak der overige mutae geeft geene aanleiding tot bijzondere opmerkingen; zij komt in hoofdzaak vrij wel overeen met die, welke men in onze taal daarvan kent.

§ 5. Met de Maleische semivocalen heeft men, wat de uitspraak betreft, weinig moeite. De y (overeenkomende met onze j in *jong*, *jaar*) w en l worden uitgesproken zooals in het Hollandsch gebruikelijk is. De beide eerste zijn de semivocalen bij uitnemendheid; wanneer zij eene sylbe openen dan is in zuiver Maleische woorden de vorige steeds open, bv. l ắ w a n, k ắ y u, d ĭ́ y a n, p ĭ́ y u t, t ŭ́ w a n, d ŭ́ w i t. Aan het begin van oorspronkelijke Maleische woorden komt de y alleen voor in 't pronomen

relativum yáng en de w nooit. In aan het Arabisch ontleende woorden blijft de w aan het begin van een woord behouden, terwijl zij in Sanskṛt- en andere woorden bijna zonder uitzondering in b is overgegaan.

De r komt vooral aan 't eind der sylben in uitspraak overeen met die, welke men in het Engelsch van dezen consonant kent; in sommige streken gaat men hierin zoo ver, dat deze tongtriller in het spreken zoo goed als niet gehoord wordt. Zoo zegt men daar pĕgí in plaats van pĕrgí, wat aanleiding heeft gegeven tot de onder Europeanen zeer gebruikelijke verkeerde uitspraak pígi.

§ 6. De Maleiers kennen slechts één sibilant en wel den dentalen, in uitspraak overeenkomende met de s in onze taal. Men houde wel in het oog dat deze sibilant nimmer tot onze z nadert, en altijd scherp wordt gehoord, ook tusschen twee vocalen. Woorden als sŭ́sah, bĕsár, pŭ́sing mogen derhalve nimmer worden uitgesproken als sŭ́zah, bĕzár, pŭ́zing, eene fout waarin de Hollander zoo gaarne vervalt.

§ 7. De aspiratie klinkt in het Maleisch zeer zwak, en is weinig bestand tegen den invloed van volgende vocalen. Het duidelijkst hoort men de h in woorden waarin de eene sylbe op a, o of e eindigt en de volgende dezelfde vocaal heeft, bv. tắhan, pắhat, tóhor, bóhong léher. Hier speelt de aspiratie eigenlijk de rol van semivocaal, welke haar ook in andere gevallen, ofschoon ten

onrechte, schijnt toebedeeld te worden. Hoe zwak overigens die aspiratie, ook midden in het woord, in het Maleisch is, blijkt wel hieruit, dat zij zoo gaarne in de daarvoor vatbare gevallen plaats maakt voor een semivocaal. Zoo *schrijft* men pĕlihára, maar in de uitspraak hoort men pĕliyára. Evenzoo schrijft men túhan, waar van Allah sprake is, doch de uitspraak verschilt niet, tenzij gewild, van het meer alledaagsche túwan. En samúha wordt in de uitspraak steeds gehoord als samúwa. Woorden als máu, sáut, tái en páit vindt men in het Maleische schrift vaak zoo geschreven, dat men zou meenen dat de Maleier uitsprak máhu, sáhut, táhi en páhit, met eenigszins hoorbare aspiratie tusschen de vocalen der beide sylben. Dit is echter volstrekt het geval niet; zulke woorden klinken uit zijnen mond als eensylbige, en dat hij hierin zoo vaak eene h schrijft ligt uitsluitend aan onkunde of verwaandheid. Men vindt regelmatig geschreven sáhut en páhit, maar ook even standvastig láut en báiq en toch is hier louter willekeur in het spel, daar de tweeklanken in deze woorden volmaakt gelijkluidend zijn. Deze verkeerde schrijfwijze heeft meermalen aanleiding gegeven tot de met de werkelijke uitspraak strijdige meening, dat woorden als sáhut en páhit werkelijk tweesylbig zijn.

Het spraakorgaan van den Maleier schijnt weinig geëigend tot de juiste uitspraak van de aspiratie aan het begin der woorden. Dat er woorden van onverdacht Po-

lynesischen oorsprong in zijne taal voorkomen, welke hiermede aanvangen, mag betwijfeld worden. Wel schrijft de Maleier hámpir, hắri, hŭ́lu e. d., maar men hoort in zijne uitspraak absoluut niets wat naar eene aspiratie zweemt, en eene aspiratie die niet gehoord wordt, is er ook niet, al wordt zij in het schrift nog zoo duidelijk weergegeven. Trouwens, uit de wijze waarop de Maleier de uit onze taal overgenomen, met eene aspiratie beginnende, woorden uitspreekt, blijkt voldoende dat de aanvangsaspiratie hem vreemd is; als hij haar wil doen hooren maakt hij haar gewoonlijk veel te sterk. Ons woord Holland kan hij zoo niet uitspreken; de aspiratie verandert hij in w, die echter in zijn taaleigen al weinig minder vreemd is aan 't begin van een woord dan de aspiratie zelve, zoodat de gewone uitspraak dan ook bĕlánda is.

De geaspireerde consonanten in de uit het Sanskṛt in het Maleisch overgenomen woorden lost de Maleier gewoonlijk in dier voege op, dat de enkele sylbe, welke in die taal met een geaspireerden consonant aanvangt, in zijne uitspraak tot twee sylben wordt. Zoo hoort men het Sanskṛt bhāṣa en phāla in het Maleisch als bahắsa en pahắla, terwijl dan meestal die aspiratie van lieverleden geheel verdwijnt, zoodat men bắsa en pắla uitspreekt, en evenzoo sắya voor het Sanskṛt sahắya. In Maleische woorden wordt dikwijls het teeken der aspiratie geschreven aan het eind eener sylbe, die dan altijd de laatste is. De uitspraak van de vocaal in zoodanige sylbe

luidt anders dan in sylben, waarin dat teeken der aspiratie niet voorkomt. Zoo is er een hoorbaar verschil in uitspraak van de vocaal der laatste sylbe in woorden als kála en kálah, páya en páyah, túwa en túwah, múda en múdah, lábu en lábuh, túju en tújuh.

In de hierbedoelde, door eene aspiratie gesloten sylben (eene minder juiste uitdrukking daar wel het schriftteeken voor de aspiratie gebruikt wordt, maar de eigenlijke functie hiervan die is ter voorstelling van den visarga in het Sanskṛt, of de hamza in het Arabisch, aan 't eind van een woord) klinkt de vocaal doffer dan in die, waarin de aspiratie niet geschreven wordt.

§ 8. De in de vorige paragrafen, wat hunne uitspraak betreft, omschreven klanken zijn de eenige welke in het Maleisch gehoord worden in woorden van Polynesischen oorsprong, of aan vreemde talen ontleend, maar zoodanig in het Maleisch opgenomen, dat zij hierin het volle burgerrecht hebben verkregen en tenauwernood meer door den Maleier voor Fremdwörter worden aangezien. Wat de laatste soort aangaat, in vele gevallen heeft de Maleier klanken, welke hierin voorkwamen en hem vreemd waren, naar zijn taaleigen vervormd. Van de uit het Arabisch overgenomen woorden zijn vele volkomen in den Maleischen woordenschat overgegaan, en van het meest alledaagsche gebruik geworden. Zoo werd het Arabische فِكْر tot het zeer gewone woord píkir, en maakte men van فَرْض eenvoudig pĕrlú. Maar in vele andere Arabische

woorden, die nog niet zoo volkomen in zijne taal werden opgenomen, geeft de vrome en ontwikkelde Maleier zich de grootste moeite om de zuivere Arabische uitspraak tot haar recht te doen komen. Dit kost hem, evengoed als iederen anderen niet-Semiet, veel inspanning, maar met ijver streeft hij er naar om zijne uitspraak zoo correct mogelijk te doen zijn. Van dergelijke klanken kan men natuurlijk niet zeggen dat zij tot het Maleisch behooren, al worden zij ook gehoord in woorden waarvan de Maleier zich wel eens bedient. Voor zooveel noodig zal de uitspraak hiervan bij de behandeling van het Arabische letterschrift even aan de orde komen.

B. *Uitspraak der woorden. Klemtoon.*

§ 9. Uit de klanken, in de vorige paragrafen beschreven, zijn in het Maleisch de sylben opgebouwd. Soms is éene enkele sylbe genoeg om een woord te vormen, dat wil zeggen een gearticuleerd geluid, dat een bepaald begrip vertegenwoordigt bij spreker en hoorder, doch in den regel wordt hiertoe de vereeniging van twee of meer sylben vereischt. Bij die vorming van sylben tot woorden treedt een nieuw element op, dat bij de eenvoudige vorming van sylben nog geen reden van bestaan heeft, en wel het woordaccent, terwijl bij de zinconstructie een

daaraan verwant element, het zinaccent, zijn invloed doet gelden.

§ 10. Onder de sylben, waaruit een Maleisch woord bestaat, is er altijd een waarop in de uitspraak meer nadruk gelegd wordt. Bij woorden als māù, dăun, jăi en lăin, die uit slechts een lettergreep bestaan, kan hiervan natuurlijk geene sprake zijn; zoodra er evenwel twee of meer lettergrepen zijn, kan men dit verschijnsel constateeren in elk Maleisch woord.

Bij het leggen van den klemtoon gaat de Maleier volgens regels te werk, die om zoo te zeggen geene uitzondering lijden, en aldus kunnen geformuleerd worden:

1°. in grondwoorden valt de klemtoon altijd op de voorlaatste lettergreep, onverschillig of deze open is of gesloten, behalve als de vocaal hiervan de ĕ is, in welk geval de klemtoon op de laatste lettergreep gelegd wordt;

2°. in afgeleide woorden hebben voorvoegsels geen invloed op den klemtoon van het grondwoord;

3°. woorden, met behulp van achtervoegsels gevormd, worden geaccentueerd volgens den regel, voor de grondwoorden opgegeven, zoodat ook daarin steeds de klemtoon gelegd wordt op de voorlaatste lettergreep.

Geheel in overeenstemming met deze regels accentueert de Maleier derhalve bĕrbắu (grondwoord bắu), bĕrdắun (grw. dắun), katắu (grw. tắu), tĕrbáng (grw.), bĕsár (grw.), bĕlúm (grw.), bĕrnáng (grw.), ángkat

(grw.), báñaq (grw.), túlis (grw.), líyar (grw.), mĕláinkan (grw. láin), kanáikan (grw. náiq), báiqña (grw. báiq), mĕñjáuhkan (grw. jáuh), mĕñáuti (grw. sáut), báuña (grw. báu), pĕrbáungan (grw. báung), mĕngatákan (grw. káta), mĕngimpúnkan (grw. ímpun), pĕrbūwátan (grw. búwat), kasíyan (grw. kásih), rūmáhku (grw. rúmah), anáqmu (grw. ánaq), bapáña (grw. bápa), dikatakánña (grw. káta), dipĕrolíhña (grw. ólih), pĕngatáwan (grw. táu), pakáyan (grw. pákai), pĕlaláwan (grw. lálau), mĕñampáikan (grw. sámpai), dipĕrbūwatkánña (grw. búwat) en zoo voort.

In § 2 werd er op gewezen, dat in een Maleisch woord de vocaal van de laatste sylbe nooit ĕ is. Hieruit volgt gereedelijk, dat in geen enkel afgeleid Maleisch woord de klemtoon op de laatste sylbe kan vallen, gelijk dit bij grondwoorden in het sub 1° bedoelde geval mogelijk is.

Drie- en meersylbige grondwoorden, welker penultima de ĕ als vocaal heeft, worden ook wel uitgesproken met het accent op de ante-penultima, indien zij niet eveneens deze vocaal heeft. Zoo zegt men mántĕri, maar ook mantĕrí, ístĕri en istĕrí, pútĕra en putĕrá, sajáhtĕra en sajahtĕrá.

De zuiver Maleische uitspraak is die met het accent op de laatste sylbe; de andere schijnt aan vreemden invloed te moeten worden toegeschreven.

§ 11. Behalve dit woordaccent kent men in onze Wes-

tersche talen, en ook in andere, het zinaccent, waaronder verstaan wordt een bijzondere klemtoon, waarmede eenig woord in een zin wordt uitgesproken al naar gelang, tot recht verstand hiervan, volgens de meening des sprekers noodig is.

Dit zinaccent is ook den Maleier niet ten eenenmale vreemd, maar zijne opvattingen van wellevendheid en misschien nog andere overwegingen brengen mede dat hij zich hiervan niet meer bedient dan strikt noodig is.

Om datgene te bereiken wat wij trachten te doen door met zekere stemverheffing een bepaald woord in den zin uit te spreken, staan hem andere middelen ten dienste. De Maleier beschikt hiertoe over een viertal partikels, waarmede hij dat woord in den zin verlengt, waarop hij meer in het bijzonder de aandacht wenscht te vestigen. Deze partikels zijn: lah in stellende, tah in uitroepende, en kah in vragende zinnen, benevens pun dat bij voorkeur in stellende zinnen wordt gebezigd. Door de aanhechting van een dezer partikels wordt het woord wel verlengd, gelijk trouwens de bedoeling is, maar het krijgt geene andere beteekenis; er ontstaat geen nieuw begrip, en dus ook geen nieuw woord. Vandaar dat het woordaccent bij zoodanige verlenging onveranderd blijft. Zoo zegt hij sakáli en sakálipun; súngguh en súngguhpun; ítu en ítulah; áda en ádalah; bĕnár en bĕnárkah; íni en ínikah; mári en máritah; mána en mánatah.

Deze partikels hebben dus op de uitspraak van het

woord zelf geenerlei invloed; accent en klank der vocalen blijven, waar deze partikels aangehecht worden, onveranderd.

Van deze partikels maakt men het meest gebruik in de geschreven taal, wat begrijpelijk is, als men overweegt dat hier de viva vox ontbreekt. Toch bewijzen zij in den omgang van beschaafde Maleiërs onderling veel grootere diensten dan gewoonlijk aangenomen wordt.

TWEEDE HOOFDSTUK.

SCHRIFT EN SPELLING.

A. *Het Arabisch-Maleische schrift en de transcriptie hiervan in Latijnsch karakter.*

§ 12. Het Maleisch wordt geschreven met Arabische karakters, gelijk het Hollandsch met Latijnsche, maar evenmin als de letterteekens, waarvan men zich bij 't schrijven van Latijn bediende, zonder eenige verandering geschikt waren voor de afbeelding van onze woorden, evenmin was dit het geval met de Arabische schriftteekens voor het Maleisch. Tot het bezigen der Arabische karakters ter voorstelling van klanken in het Maleisch is men slechts kunnen overgaan, na eerst deze karakters, waar noodig, die wijzigingen te hebben doen ondergaan, welke de eigenaardigheden van de Maleische taal noodig en de eischen der praktijk wenschelijk maakten. Wanneer men dus zegt dat het Maleisch geschreven wordt met Arabische karakters, dan wordt hiermede volstrekt niet bedoeld, dat alle eigenaardigheden, welke het zuivere Ara-

bische schrift kenmerken, ook onveranderd in het Maleische worden teruggevonden.

Het Arabische schrift, dat, gewijzigd overeenkomstig de behoeften, voor het Maleisch is aangenomen, onderscheidt zich in sommige opzichten principieel van wat bij ons op het stuk van schrift en spelling gewoonlijk als onaantastbaar en onomstootelijk beginsel wordt aangemerkt, en wel in de eerste plaats hierdoor, dat de vocalen, als zoodanig, niet aangeduid worden door bepaalde teekens, welke naast de consonanten een geheel daarvan onafhankelijk bestaan hebben. Het Arabische schrift gaat uit van het beginsel, dat vocaal en consonant twee onafscheidelijke begrippen zijn in dien zin, dat er geen vocaal is zonder consonant, evenmin als kleur denkbaar is zonder stof. Als hoofdzaak, de materie, beschouwt men de consonant, als kleur, als uiterlijk zichtbare wijziging, merkt men de vocaal aan. Terwijl de consonant steeds onveranderd blijft, worden de vocalen, als lichte modulaties in kleur, aangeduid door enkele hoogst eenvoudige teekens, welke trouwens slechts bij uitzondering geschreven worden.

De vocaal wordt dus in den regel niet in het Arabische schrift uitgedrukt, wel echter de verlenging daarvan. Dit geschiedt door dezelfde teekens als gebezigd worden ter voorstelling van de consonanten آ, و en ي; voor de آ hebben wij geen consonantteeken, terwijl de beide laatste overeenkomen met de semivocalen w en y.

Eene tweede eigenaardigheid van het Arabische schrift

is, dat het van de rechter- naar de linkerhand geschreven, en dus ook gelezen, wordt.

Verder is ten aanzien van het Arabische schrift op te merken, dat alle woorden afzonderlijk geschreven worden, maar dat niet alle consonanten, waardoor een woord wordt voorgesteld, en die dus phonetisch bij elkander behooren, verbonden worden in het schrijven, gelijk bij ons gebruikelijk is. Sommige consonanten laten geene verbinding met de daaropvolgende toe, maar wel met een voorafgaande, indien deze tenminste niet tot de onverbindbare soort behoort.

Een gevolg van een en ander is dat de meeste consonanten in verschillende vormen voorkomen, al naar gelang zij geheel op zich zelve staan, aan slechts éène zijde verbonden zijn, en dus hetzij naar rechts, of naar links, dan wel naar rechts zoowel als naar links verbonden worden, — kleine verschillen in schrijfwijze, ook in de druktypen overgenomen, waarin men gewoonlijk zonder moeite den oorspronkelijken vorm van het karakter herkent.

§ 13. Onderstaande tabel geeft de consonanten op die in het Arabische schrift gebruikelijk zijn, vermeerderd met die, welke, daarin onbekend, uit bestaande teekens door geringe differentiatie zijn gevormd om aan de behoeften der Maleische taal te gemoet te komen. Dit Arabisch-Maleische letterschrift, gelijk het in het vervolg ter onderscheiding van het zuivere Arabische zal ge-

noemd worden, vindt men hieronder opgegeven in de volgorde die in de Maleische woordenboeken gebruikelijk is, met aanduiding der verschillende vormen, welke de karakters, naar den eisch der omstandigheden, aannemen, en van de transcriptie in Latijnsche letter, welke in dit werk gevolgd wordt. In de eerste kolom is de naam opgegeven, waaronder elk teeken bij den Maleier bekend is, en die voor zoover mogelijk door hem eveneens aan het Arabisch werd ontleend.

NAAM.	1e vorm. het teeken is noch rechts noch links verbonden.	2e vorm. het teeken is alleen rechts verbonden.	3e vorm. het teeken is alleen links verbonden.	4e vorm. het teeken is aan weerszijden verbonden.	transcriptie van het teeken in dit werk.
Alif	ا	ـا	komt niet voor	komt niet voor	a
Ba	ب	ـب	بـ	ـبـ	b
Ta	ت, ة	ـت, ـة	تـ	ـتـ	t
Ṯa	ث	ـث	ثـ	ـثـ	ṯ
Jim	ج	ـج	جـ	ـجـ	j
Ca	چ	ـچ	چـ	ـچـ	c
Ḥa	ح	ـح	حـ	ـحـ	ḥ
Ḫa	خ	ـخ	خـ	ـخـ	ḫ
Dal	د	ـد	komt niet voor	komt niet voor	d
Ḏal	ذ	ـذ	id.	id.	ḏ
Ra	ر	ـر	id.	id.	r
Za	ز	ـز	id.	id.	z
Sin	س	ـس	سـ	ـسـ	s

NAAM.	1e vorm. het teeken is noch rechts noch links verbonden.	2e vorm. het teeken is alleen rechts verbonden.	3e vorm. het teeken is alleen links verbonden.	4e vorm. het teeken is aan weerszijden verbonden.	transcriptie van het teeken in dit werk.
Şin	ش	ـش	شـ	ـشـ	ş
Çad	ص	ـص	صـ	ـصـ	ç
Ḍad	ض	ـض	ضـ	ـضـ	ḍ
Ṭa	ط	ـط	طـ	ـطـ	ṭ
Ẓa	ظ	ـظ	ظـ	ـظـ	ẓ
ᶜAin	ع	ـع	عـ	ـعـ	ᶜ̱
Ġain	غ	ـغ	غـ	ـغـ	ġ
Nga	ڠ	ـڠ	ڠـ	ـڠـ	ng
Fa	ف	ـف	فـ	ـفـ	f
Pa	ڤ	ـڤ	ڤـ	ـڤـ	p
Qaf	ق	ـق	قـ	ـقـ	q
Kaf	ک	ـک	کـ	ـکـ	k
Ga	ݢ	ـݢ	ݢـ	ـݢـ	g
Lam	ل	ـل	لـ	ـلـ	l
Mim	م	ـم	مـ	ـمـ	m
Nun	ن	ـن	نـ	ـنـ	n
Wau	و	ـو	komt niet voor	komt niet voor	w
Ha	ه	ـه	هـ	ـهـ of ـهـ	h
Ya	ي	ـي	يـ	ـيـ	y
Ña	پ of ث	ـپ of ـث	ڽـ	ـڽـ	ñ

§ 14. Van de teekens, waaruit het Arabisch-Maleische alfabet bestaat, zijn er 5 nl. چ, ڠ, ڤ, ڬ en ڽ die klanken voorstellen, welke in het Arabisch onbekend zijn, en waarvoor derhalve in het zuivere Arabische alfabet geene teekens gevonden worden. Zij werden verkregen door wijziging, met behulp van diacritische punten, van de Arabische teekens ج, غ, ف, ك en ب, waarvan de vier eerste tot dezelfde klasse behooren als de daaruit gevormde consonantteekens, en de laatste tot eene geheel andere. Immers, volgens het schema in § 1 is de ب (b) de labiale media en de ڽ (ñ) de palatale nasaal.

Daarentegen vindt men in deze tafel van het Arabisch-Maleische alfabet dertien teekens, welke uitsluitend aangetroffen worden in woorden van vreemde, meestal Arabische, herkomst, die nog niet zoodanig in het Maleisch zijn opgenomen, dat de zuiver Arabische uitspraak plaats heeft moeten maken voor eene andere, meer in overeenstemming met het spraakorgaan der Maleiers, woorden derhalve, die nog steeds door hen als Arabische worden herkend. Deze teekens zijn ث, ح, خ, ذ, ز, ش, ص, ض, ط, ظ, ع, غ en ف. Voor de juiste uitspraak dezer consonanten geeft de Maleier zich veel moeite, vooral als hij er prijs op stelt eenigszins als geletterd man te worden aangemerkt; zijne uitspraak staat dan ook over het geheel niet ver van de juiste Arabische af. Waar daarentegen deze consonanten gevonden worden in Arabische woorden, die zich geheel in het Maleisch hebben opge-

lost, en van wier vreemde herkomst de groote menigte zich tenauwernood meer bewust is, daar heeft de Maleier deze voor hem, evenals voor iederen anderen niet-Semiet, gewoonlijk zeer moeielijke consonanten in de uitspraak zoodanig gewijzigd, als het meest met zijn taaleigen overeenkomt, hoewel in het schrift de oorspronkelijke Arabische karakters dikwijls behouden bleven. In zulke woorden is de ث in de uitspraak overgegaan in s, bv. in ثلاث (s ĕ l ā s a), *Dinsdag* (ar. ثلاثاء); de ح in eene voor den Maleier sterke aspiratie, als bv. حوكم (h ú k u m) *recht* (ar. حُكْمٌ); de خ gewoonlijk in k (soms ch), bv. in خميس (k ĕ m i s), *Donderdag* (ar. خَمِيس). Van de ذ maakt men meestal j, zooals in اذين (i j i n) van Ar. إِذْنٌ, *vergunning*; soms ook د bv. in دكر (d í k i r), reciet, van ذِكْر. De ز wordt in den regel als j uitgesproken, bv. زمان (j á m a n) *tijd, tijdperk,* ar. زَمَانٌ. De ش luidt standvastig als s, bv. in شكر (s ŭ k u r), dat men meer geschreven vindt سوكر dan wel شوكر, overeenkomstig den Arabischen vorm شُكْرٌ. Van de ص maakt de Maleier in de uitspraak een scherpe s, evenals van de ث, bv. in صاحب (s ā h i b), ar. صَاحِبٌ, *vriend*, terwijl de ض dikwijls overgaat in een l, zoodat uit het Ar. فَرْضٌ is ontstaan het zeer gewone, alledaagsche woord p ĕ r l ŭ, niet zelden ook geschreven فرلو. De ط spreekt de Maleier uit als een gewone t, bv. in طبيب (t ā b i b) het Ar. طَبِيبٌ *geneesheer*, terwijl hij van ظ wederom l maakt,

als bv. in ظاهر (lahir) het Arabisch ظَاهِرٌ, *uiterlijk voorkomen*, gewoonlijk uitgesproken lâir. Dat de Maleier aan de ع, een voor hem, die geen Arabier is, zeer moeielijk uit te spreken consonant, geen recht laat wedervaren, kan ons niet verwonderen. Aan het begin van een woord verwaarloost hij deze in de uitspraak zoo goed als geheel, zoodat men ādat hoort voor Ar. عَادَةٌ, terwijl hij aan het eind van een sylbe de ع als een k beschouwt, die wel haar invloed doet gevoelen op de voorafgaande klinker, maar zelve niet uitgesproken wordt, bv. in معلوم (máqlum), het Ar. مَعْلُومٌ, *bekend*. De غ, die trouwens hoogst zelden voorkomt in Arabische woorden, welke in het Maleisch zijn overgenomen, klinkt gewoonlijk als een scherpe g maar ook wel als de ك in het Maleisch, bv. مشغول, *bedroefd*, dat men ook wel uitspreekt als مسكل (masgul). Van de Arabische ف maakt de Maleier gewoonlijk een ڤ in de uitspraak, vooral in woorden die in zijne taal volkomen burgerrecht hebben verkregen, zooals bv. pikir (ڤكير) het Ar. فِكْرٌ, en het zooeven reeds genoemde ڤرلو. In andere woorden daarentegen spreekt hij den juisten f-klank uit, bv. in mafhum (مفهوم) het Ar. woord مَفْهُومٌ, *inhoud van een geschrift*.

De ق is in het Arabisch-Maleische systeem van schrijven wel bekend, maar wordt in Maleische woorden van Polynesische herkomst alleen geschreven aan het eind van een grondwoord, en in enkele woorden van Sans-

kṛtschen oorsprong, ook aan het eind van eene sylbe, bv. in لقس (láqsa) en بيقسان (bijaqsána). Het is er echter verre van dat dit algemeen zou geschieden; de schrijfwijzen انق en انك (ánaq), نايق en نايك (náiq), لقس en لكس (láqsa) komen om zoo te zeggen even dikwijls voor. Dat de Maleier geneigd is hier een ق te schrijven, kan alleen daaruit worden verklaard, dat hij het onderscheid, hetwelk hij in de uitspraak maakt tusschen een k aan het eind van een woord en aan 't begin er van, ook in het schrift heeft willen aangeven, hoe ongelukkig hij ook is geweest in de keuze van zijn hulpmiddel daartoe. Zoodanige k wordt nl. aan 't einde van eene sylbe (en dat is gewoonlijk ook het einde van een grondwoord) zeer onduidelijk uitgesproken, zóó, dat de k-klank nauwelijks hoorbaar is, en men zijne aanwezigheid eigenlijk alleen bespeurt aan den invloed dien hij heeft op de voorafgaande vocaal, welke hierdoor zeer dof wordt, zonder echter van aard te veranderen. Zoo luidt de uitspraak van ماسق ongeveer másu (de u zeer kort) maar zij mag nooit in máso ontaarden. Waar de ق aan het begin van een woord staat, heeft men altijd te doen met een onmaleisch woord.

Ten slotte moet er nog op gewezen worden dat de ة, in het Maleisch ta bĕrsímpul genaamd, de geknoopte t, als nevenvorm van de ت alleen in Arabische woorden voorkomt aan het einde van een woord, en soms wel als t wordt uitgesproken, bv. in عادة (ádat) maar in den regel als h, dat wil zeggen, niet uitgesproken wordt,

maar alleen wijziging van de voorafgaande vocaal tengevolge heeft, gelijk bv. in het Arabische woord هَدِيَّةٌ, *geschenk*, hetwelk in de uitspraak luidt hadīya, met doffe eindvocaal.

§ 15. Gelijk reeds werd opgemerkt, worden in het Arabische schrift de vocalen beschouwd als inhaerent aan de consonant, en daarvan onafscheidelijk, zoodat men zich geene uitspraak van een vocaal kan denken, zonder dat tevens een consonant, hoe zwak dan ook, gehoord wordt, welke de vocaal voorafgaat. Hoewel nu in het Arabische schrift die vocaal, als van ondergeschikt belang, in den regel niet geschreven wordt, en alleen in de gevallen, waarin zij lang behoort te worden uitgesproken, hare verlenging in de uitspraak ook in het schrift wordt aangeduid door bijzondere verlengingsletters, ontbreekt het toch in die taal niet aan teekens, waardoor, indien men dit noodig mocht achten, de drie elementaire korte vocalen a, i en u kunnen worden aangewezen. Deze teekens, in het Arabisch حَرَكَةٌ, pl. حَرَكَاتٌ, genoemd zijn een liggend streepje boven de consonant ter aanduiding van de korte a, een dergelijk streepje, daaronder geschreven, om aan te geven dat de consonant met den korten i-klank behoort te worden uitgesproken, en een bijzonder teeken, een verkleinde و boven de consonant geschreven, waarmede de korte u-klank wordt voorgesteld. De drie korte sylben, ba, bi en bu kunnen derhalve in het Ara-

bische schrift worden aangeduid door de teekens بَ, بِ en بُ.

Deze teekens zijn onder den naam van b å r i s (*streep*) of s ĕ ñ j å t a (*wapen*) ook in het Arabisch-Maleische schrift bekend, ofschoon hier het uitdrukken in het schrift van de vocaal, waarmede een bepaalde consonant behoort te worden uitgesproken, evenmin gebruikelijk is en alleen de lange vocaal wordt voorgesteld met de ook in het Arabisch daarvoor gebezigde verlengingsletters. Zoo noemt men het teeken, waarmede de korte a-klank wordt aangeduid, en dat in het Arabisch فَتْحَةٌ heet, in het Maleisch بارس داتس (b å r i s d i y å t a s), wat men zou kunnen vertalen met *bovenstreep*, en is dat ter aanduiding van den korten i-klank, in het Arabisch كَسْرَةٌ geheeten, in het Maleisch bekend onder den naam van بارس دباوه (b å r i s d i b å w a h) letterlijk *onderstreep*. Het teeken, waarmede de korte u-klank in dit schrift wordt aangewezen, en dat in het Arabisch ضَمَّةٌ genoemd wordt, heet in het Maleisch بارس دهداڤن (b å r i s d i y a d å p a n) dat *vóórstreep* beteekent, maar de eigenaardige plaatsing van dit teeken, nl. boven de consonant, minder juist aangeeft dan met de beide eerstgenoemde benamingen het geval was.

Door deze drie teekens worden de korte, primitieve of ur-vocalen a, i en u aangeduid. Wil men nu te kennen geven dat een consonant met een dezer vocalen behoort te worden uitgesproken, maar met die nuance dat zij een

langen helderen klank moet hebben, en dat dus de vocalen bedoeld worden, die volgens de voor dit werk aangenomen transcriptie worden aangeduid door de teekens ā, ī en ū, dan schrijft men onmiddellijk na de consonant, voorzien van een der drie zooeven besproken teekens, een der verlengingsletters ا, ي en و. In de tabel van § 13 komen deze teekens voor als consonanten en in het Arabische schrift is dit ook hunne eigenlijke functie, maar, gelijk reeds uit de transcriptie blijkt, zijn de ي en و klanken, die ook door ons beschouwd worden als staande, wat hun karakter betreft, tusschen vocalen en consonanten in, en daarom semi-vocalen heeten. De Arabieren beschouwen, gelijk hieronder, in § 17, nader zal worden uiteengezet, ook de ا als consonant, en men zou tot verkeerde inzichten komen door te meenen dat zij hiermede volkomen denzelfden klank bedoelen als wij uitdrukken met onze a.

Uit de eigenaardige natuur van de klanken, door de teekens ا, ي en و aangeduid, is het te verklaren dat de Arabieren aan deze drie teekens, naast hunne oorspronkelijke bestemming om als consonant te fungeeren, nog eene andere hebben kunnen geven, en wel die om eene heldere vocaal voor te stellen, in dien zin dat de ي, als palatale semivocaal, gebezigd wordt ter aanduiding van de heldere palatale vocaal, de ī, en evenzoo de labiale semivocaal و voor de heldere labiale vocaal ū. De drie lange sylben bā, bī en bū worden dus, in het Arabische, en evenzoo in het Arabisch-Maleische, systeem van schrij-

ven in theorie voorgesteld, door بَا, بِي en بُو. In de praktijk vervallen echter de teekens, waarmede de korte vocalen worden aangeduid, en schrijft men با, بي en بو, omdat uit de verlengingsletter op zich zelve reeds blijkt welk teeken voor een korte vocaal zou moeten geschreven worden, en eene combinatie als بِو of بُي in dit schrift ondenkbaar is. Mogelijk zijn slechts de combinaties بَي en بَو, d. w. z. de consonant b uitgesproken met een der korte tweeklanken ai en au, die zoowel in het Arabisch als in het Maleisch bekend zijn. De lange tweeklanken, die in het Maleisch veelvuldig voorkomen, worden in het Arabisch-Maleische alfabet aangeduid: òf door de consonant met verlengings-alif gevolgd door een der verlengingsletters ي of و, terwijl men soms die teekens ي en و van een hamza voorziet, die hier dan geen zin heeft, òf wel men schrijft tusschen die beide verlengingsletters het teeken voor de aspiratie ه, zonder dat evenwel ook maar in het minst het bestaan er van in de uitspraak waarneembaar is. Zoo schrijft men gewoonlijk بايق of بايك, (bāiq), لاين (lāin), ماو (māu), جاوه (jāuh), maar ook in den regel ڤاهيت (pāit) تاهي (tāi), ساهوت (sāut) en تاهو (tāu). Die verschillen in schrijfwijze geven hoegenaamd geen verschil in uitspraak te bespeuren, zoodat men regelmatig hoort zeggen bāiq, lāin, māu, jāuh, pāit, tāi, sāut en tāu.

Ook ter aanduiding van de vocalen e en o ontbreekt

het in het Arabische schrift niet aan een teeken. Men bezigt hiertoe een verkleinde mîm, geplaatst boven de consonant, om te kennen te geven dat de vocaal, waarmede die consonant moet uitgesproken worden, naar de voorstelling der Arabieren *overhelt* of *afwijkt*, d. w. z. dat de urvocalen a, i en u eene neiging hebben om als e en o uitgesproken te worden. Dit teeken heet in het Arabisch إِمَالَة (imâlah) *overhelling* of *afwijking*, en wordt in de praktijk nog veel minder gebruikt dan de drie eerst behandelde.

§ 16. Het is dus, blijkens het bovenstaande, zeer wel mogelijk om met den voorraad van teekens, waarover men in het Arabisch-Maleische letterschrift beschikt, elk woord, indien dit noodig mocht zijn, met genoegzame nauwkeurigheid voor te stellen. Immers, iedere consonant heeft haar eigen teeken en evenzoo elke vocaal of tweeklank. Dat de Maleier zich niet altijd van al die teekens bedient, en, in navolging van wat in het Arabisch geschiedt, zich bepaalt tot het schrijven van de consonanten en van de verlengingsletters, moet hieruit verklaard worden, dat hij op die wijze eene mate van duidelijkheid in zijn schrift bereikt, die hem voldoende is. Oppervlakkig zou men meenen dat een dergelijk stelsel van schrijven ieder oogenblik aanleiding moest geven tot de zonderlingste verwarringen, daar het immers voor de hand ligt, dat het uitspreken der consonanten met verschillende vocalen de meest uiteenloopende beteekenissen aan een

woord kan geven, gelijk e. g. het geval is met كمبڠ dat kan worden uitgesproken kĕmbắng, kĕmbŭ́ng, kámbang, kắmbing, kímbang en kŭ́mbang, zooals uit het woordenboek blijkt.

De praktijk leert echter anders, en wel dat de Maleier volgens dit stelsel van schrijven met voldoende juistheid zijne gedachten aan een ander weet mede te deelen, en hierin volstrekt niet achterstaat bij volken, die in hun schrift van andere beginselen uitgaan.

Ofschoon de Maleier zijn schrift, vermoedelijk door tusschenkomst der Perzen, aan het Arabisch ontleende, en ook bij het gebruik hiervan in hoofdzaak zich regelt naar de beginselen, volgens welke men in het Arabische schrift pleegt te werk te gaan, toch mag niet uit het oog verloren worden, dat het uiteenloopende karakter der beide talen noodwendig ook op het schrift invloed moest hebben. Zoo zijn in het Arabisch lange vocalen in gesloten sylben onbekend, zoodat men in die taal nimmer in zoodanige sylbe eene der verlengingsletters zal aantreffen. Onjuist is het echter, gelijk meermalen gedaan werd, hieruit te concludeeren dat het ook in het Maleisch verkeerd is in gesloten sylben verlengingsletters te schrijven, want lange vocalen komen in gesloten sylben in het Maleisch veelvuldig voor, even goed als in onze taal. Dat de Maleier dus in gesloten lettergrepen eene verlengingsletter schrijft, is op zich zelf zeer wel geoorloofd, en mag niet afgekeurd worden op grond van de eenvoudige overweging dat zoo iets in het Arabisch on-

bekend is. Maar men mag het wel betreuren, dat de Maleier hierin niet nauwgezet te werk gaat; deed hij dit wel, dan zouden wij omtrent de uitspraak der woorden met lange en korte vocalen vrij wat beter ingelicht zijn dan thans het geval is.

§ 17. Behalve de tot dusverre besproken teekens treft men in het Arabische schrift nog eenige andere aan, die voor het eenigszins nauwkeurig weergeven der klanken onmisbaar en ook in het Arabisch-Maleische schrift niet ten eenenmale onbekend zijn.

Reeds werd opgemerkt dat de Arabieren aan het teeken ا tweederlei bestemming geven, ten eerste het voorstellen van een eigenaardigen klank, door hen als gutturale consonant beschouwd, en ten tweede het dienen tot verlengingsletter bij de vocaal, door het teeken فَتْحَةٌ aangeduid. De eerstvermelde functie zal wellicht door hem, die tot dusverre in de meening heeft verkeerd, dat een vocaal zeer goed zonder consonant kan worden uitgesproken, en dat dus een woord met een vocaal kan beginnen, niet zoo dadelijk begrepen worden. De scheppers van het Arabische schrift waren van oordeel, dat een vocaal uit den aard der zaak alleen kan worden uitgesproken, indien zij wordt voorafgegaan door een consonant. Die consonant kan nu wel meer of minder duidelijk hoorbaar zijn, en vooral waar men, gelijk hier 't geval is, met een gutturaal te doen heeft, kan men bij de Arabieren zeer verschillende schakeeringen waarnemen,

maar een consonant zal niettemin moeten voorafgaan, wil men een vocaal kunnen doen hooren. Die consonant, welke de Arabier ontdekte in klanken, welke wij gewoon zijn vocalen te noemen, en die naar zijn opvatting een gutturaal is, en wel de minst geprononceerde in de talrijke klasse van gutturalen in zijn taal, wordt de hamza genoemd (Ar. هَمْزَة), en voorgesteld door het teeken ء geplaatst boven de ا, ter aanduiding dat deze laatste hier geen verlengingsletter is.

Deze hamza wordt ook in het Arabisch-Maleische schrift nu en dan gebezigd, ofschoon de behoefte hieraan voor het Maleisch niet groot is, wijl eene derde functie, de z. g. alif conjunctionis, waarin de ا in het Arabisch kan optreden, en die eene onderscheiding tusschen ا en أ noodzakelijk maakt, in het Maleisch onbekend is. Waar het dus te doen is om de voorstelling van een korte vocaal aan het begin eener sylbe, kan men in het Maleisch zeer wel volstaan met het teeken ا, dat hier altijd de functie heeft van أ in het Arabisch. Maar wanneer een sylbe op een vocaal eindigt, en de daarop volgende zoogenaamd met een vocaal begint, dan bewijst dit teeken ء ook in het Arabisch-Maleische schrift goedediensten. Het hier bedoelde geval doet zich in het Maleisch voor, als de eene sylbe op a eindigt en de volgende met deze vocaal begint, of met een i, in het laatste geval zonder hiermede tot een tweeklank samen te smelten, m. a. w. wanneer van een grondwoord, op a eindigende, een afleiding wordt gevormd door een der suffixen an of i;

(مرده), gelijk trouwens reeds in § 7 werd opgemerkt. De k aan 't einde der woorden heeft in het Maleisch even als de h neiging om in de uitspraak te verdwijnen en over te gaan in de consonant, door de hamza aangeduid, maar terwijl men in het schrift gewoonlijk de h behoudt, wordt de k zeer dikwijls voorgesteld door de hamza en schrijft men bv. اناء voor اناك of انق (ánaq), ڤتيء voor ڤتيك of ڤتيق (pĕtíq); تمبوء voor تمبق of تمبك (túmbuq).

§ 18. De overige teekens, in het Arabisch-Maleische schrift bekend, maar weinig of niet gebruikelijk, zijn:

1°. de jezma, Ar. جَزْمَة, om aan te geven dat een consonant in de sylbe zonder vocaal behoort te worden uitgesproken, en voorgesteld door ـْ geschreven boven de consonant, bv. ڤَنْتُنْ (pántun), بڠْست (bangsat).

2°. de tesjdīd, Ar. تَشْدِيد, ter aanduiding dat een consonant in het woord verdubbeld wordt, en geschreven ـّ, zijnde een verkorting van de س in de plaats van de ش als eerste consonant van den Arabischen wortel شدّ, versterken, waarvan de benaming van 't teeken is afgeleid. Voor dit teeken is in het Maleisch geen emplooi beschikbaar, daar in deze taal een verdubbeling van consonanten onbekend is. Het eenige geval, waarin dit verdubbelingsteeken zou kunnen gebezigd worden, doet zich voor, wanneer de و en ى tegelijkertijd optreden in hare beide functies van verlengingsletter en semivocaal,

gelijk bv. in de woorden dı́yan en bŭwaug, welke men zou kunnen schrijven دِيَن en بُوڠ, maar die men altijd zonder dit teeken geschreven vindt.

3°. de waçla, Ar. وَصْلٌ en geschreven ٱ, gevormd uit het teeken voor de Arabische consonant ص. Het heeft in het Maleisch geen beteekenis hoegenaamd en wordt alleen, en dan nog zeer zelden, aangetroffen in aan het Arabisch ontleende formules, waar het boven de ا geschreven wordt als deze geen verlengingsletter is, noch consonant, maar z. g. alif conjunctionis, en in de uitspraak met de eindvocaal in 't vorige woord samensmelt, zooals in de formule بِسْمِ ٱللّٰهِ ٱلرَّحْمٰنِ ٱلرَّحِيمِ.

4°. de madda, Ar. مَدَّةٌ *verlenging*, voorgesteld door ~, eigenlijk een liggende alif. Wanneer nl. de ا consonant is, en uitgesproken moet worden met de vocaal, waarvan ا de verlengingsletter is, met de fatḫa dus, dan zou men in het schrift krijgen اَا. Men schijnt dit minder sierlijk of onpraktisch gevonden, en er daarom de voorkeur aan gegeven te hebben die tweede alif horizontaal boven de eerste te schrijven, waardoor de madda ontstond. Dit teeken wordt in het Arabisch-Maleische schrift nimmer gebezigd daar het volkomen overtollig is.

5°. de angka duwa. Dit teeken is het Arabische cijferteeken ٢ (2), en wordt geplaatst achter, en gewoonlijk iets boven een woord ter aanduiding dat dit verdubbeld wordt, en dus tweemaal moet uitgesproken worden,

gewoonlijk als één woord, dus met slechts één hoofdklemtoon, bv. كيرا٢ (kırakíra), سي٢ (sıyasíya).

Het teeken is in deze functie in het Arabisch niet gebruikelijk, omdat daar zoodanige verdubbeling ten eenenmale onbekend is.

§ 19. Ten slotte worde hier met een enkel woord opgemerkt, dat de Maleier zich ook bedient van de Arabische cijferteekens ter aanduiding van getallen, ofschoon het meer en meer gebruikelijk wordt om, zelfs waar men zich van het Arabische letterschrift bedient, toch de Europeesche cijferteekens, trouwens uit de Arabische voortgekomen, te bezigen.

Deze Arabische cijferteekens zijn de volgende:

١, ٢, ٣, ٤, ٥, ٦, ٧, ٨, ٩, en ٠.
1 2 3 4 5 6 7 8 9 en 0.

Zij worden ter voorstelling van getallen geschreven volgens dezelfde beginselen als het Europeesche schrift volgt, zoodat men bv. 1895 weergeeft met ١٨٩٥.

B. *Regelen, in dit werk gevolgd ten aanzien van de schrijfwijze van Maleische woorden met Arabisch-Maleisch schrift.*

§ 20. Hoewel het Arabisch-Maleische schrift, gelijk dit in de vorige afdeeling werd verklaard, er volkomen

op berekend is om de Maleische woorden weer te geven met een nauwkeurigheid, volstrekt niet achterstaande bij die, welke in onze schrijfwijze der Europeesche talen met Latijnsch karakter wordt bereikt, zijn niettemin de klachten over de ondeugdelijkheid van dit schrift voor de Maleische taal zeer algemeen. Gewoonlijk blijken die klachten bij nadere overweging wel schromelijk overdreven, maar geheel ongegrond zijn zij niet. Dit is echter niet zoo zeer het gevolg van de onvolkomenheden van het Arabisch-Maleische letterschrift, als wel van oorzaken, die hiermede weinig te maken hebben, waarvan de voornaamste zijn: 1°. de omstandigheid dat de Maleier zich niet bedient van alle orthografische teekens, welke het door hem aangenomen letterschrift te zijner beschikking stelt, en 2°. de groote inkonsekwentie, welke hij aan den dag legt in het gebruik van dit Arabisch-Maleische letterschrift. Veel ware reeds gewonnen, indien de Maleier er toe gebracht kon worden om in twijfelachtige gevallen zich van de vocaalteekens te bedienen, en steeds regelmatig de verlengingsletters te bezigen, waar de vocaal werkelijk in de uitspraak lang of helder klinkt. Men houde echter wel in het oog, dat de Maleier in de allereerste plaats, om niet te zeggen uitsluitend, zijn schrift bestemt tot het mededeelen zijner gedachten aan zijne landgenooten. En dan is het wel te begrijpen dat vele moeielijkheden, waarmede zij, die onvoldoende bekend zijn met de taal en hare eigenaardigheden in zinswending en uitspraak, te worstelen hebben bij het lezen van in

Arabisch-Maleisch karakter gestelde geschriften, voor den geletterden Maleier niet bestaan. De gevallen, waarin het gebrekkige schrift werkelijk aanleiding kan geven tot misverstand, die zelfs met den besten wil niet te vermijden is, zijn dan ook tamelijk zeldzaam.

Het is hier niet de plaats om in uitvoerige beschouwingen te treden over de zonderlinge wijze, waarop de Maleier met zijn letterschrift zoo al kan omspringen. Genoeg zij het met een enkel woord de aandacht er op te vestigen: 1°. dat hij zeer inkonsekwent is in het gebruik der verlengingsletters, en deze in gesloten lettergrepen nu eens schrijft, en dan weer in dezelfde woorden achterwege laat; 2°. dat hij vele woorden, naar zijn uitspraak met een vocaal, of beter met de hamza, aanvangende, in het schrift met een h doet beginnen; en 3°. dat hij zeer onregelmatig is in het voorstellen der tweeklanken, gelijk reeds werd opgemerkt (zie § 15). Deze en andere afwijkingen vallen bij de lectuur van Maleische geschriften, vooral van manuscripten, voldoende op; de bezwaren, welke wij daarvan ondervinden, houden natuurlijk verband met onze vorderingen in de kennis der taal.

§ 21. De regels, welke bij het weergeven van Maleische grondwoorden in Arabisch-Maleisch schrift in dit werk zullen worden in acht genomen, zijn, de volgende:

1°. In grondwoorden met open penultima zullen de verlengingsletters steeds geschreven worden, behalve wanneer de vocaal in deze sylbe de ĕ is, dus جاهت (jáhat),

ڤينڠ (pínang), بورڠ (bŭrung), maar برس (bĕrás), تله (tĕláh), ڬمر (gĕmár);

2°. Zijn zoowel penultima als ultima open, dan wordt in de laatste sylbe geene verlengingsletter geschreven, als deze de vocaal a heeft, anders wel, dus رات (ráta), باتو (bátu), ڬيڬي (gígi).

3°. Waar twijfel kan ontstaan over de vraag, of de ultima met een vocaal, dan wel met een korten tweeklank moet worden uitgesproken, zal het vocaalteeken bij den tweeklank worden aangeduid, bv. لالو (lálu), لالَو (lálau), تالي (táli), تالَي (tálai);

4°. Het is echter mogelijk dat, ook waar de vocaal der laatste sylbe a is, deze niettemin, in afwijking van den regel, wordt aangegeven; dit geschiedt dan ter vermijding van vergissingen. Zoo zal steeds geschreven worden بوڠا (bŭnga) ter onderscheiding van بوڠ (bŭwang); evenzoo سيڠا (sínga) in tegenstelling van سيڠ (síyang) en بوتا (bŭta) contra بوت (bŭwat).

5°. Heeft de penultima de vocaal ĕ, dan wordt altijd in de laatste lettergreep, als deze open is, de vocaal geschreven, dus كرا (kĕrá), تڤي (tĕpí), جمو (jĕmú). Waar de laatste sylbe met den tweeklank moet worden uitgesproken, zal in geval van twijfel wederom de fatḥa geschreven worden, bv. برَي (bĕrái) in tegenstelling van بري (bĕrí).

6°. In grondwoorden met gesloten penultima en open ultima zal eveneens steeds in de laatste sylbe de vocaal ge-

schreven worden, behalve waar deze a is; derhalve نانتي (nánti), بنتو (bántu), maar تمب (tímba). Is de vocaal in de gesloten penultima de ĕ, dan wordt ook de a-klank door de verlengingsletter aangegeven, bv. كمڤا (kĕmpá), ݢنتا (gĕntá).

7°. Grondwoorden, uit twee gesloten sylben bestaande, worden zonder vocaal geschreven, dus تمبڠ (támbang), كمبڠ (kámbing), لڠسون (lángsun); waar vergissingen te voorzien zijn, zullen deze door het aanbrengen van vocaalteekens voorkomen worden.

8°. De h zal aan 't begin van grondwoorden alleen worden geschreven, indien deze schrijfwijze van eenig woord zoodanig het burgerrecht mocht hebben verkregen, dat men 't, om zoo te zeggen, nimmer anders geschreven ziet, bv. همب (uitgesproken ámba), هياس (íyas). Waar beide schrijfwijzen gebruikelijk zijn, bv. همڤر en امڤر, zal steeds die zonder h gevolgd worden.

9°. De k aan 't einde der woorden zal altijd door ق voorgesteld worden.

10°. De lange tweeklanken zullen worden weergegeven door de ا gevolgd door و of ي, zonder hamza boven de semivocaal of tusschen deze en de ا dus تاي (tāi), لاين (lāin), باو (bāu), ساوت (sāut).

§ 22. Bij afgeleide woorden, ontstaan met behulp van suffixen, ziet men in het Maleisch bijna zonder uitzondering slechts één suffix gebezigd. Wel kan hieraan een

tweede suffix treden, maar dit is dan òf een pronomen suffictum (een der vormen كو, ku, مو, mu of ڽ ña) òf een der modale suffixen ته (tah), كه (kah), له (lah) en ڤون (pún), welke geen invloed op het accent hebben. Voor deze afleidingen gelden de volgende regels:

1°. In afgeleide woorden gevormd door de aanhechting van één suffix aan het grondwoord wordt, als de penultima open is, hierin de verlengingsletter geschreven, bv. كتاڽ (kătáña), كلياتن (kaliyătan), ݢاݢاءي (gagăï).

2°. Is in een afleiding, gevormd door één suffix, de penultima niet open, dan blijft de schrijfwijze van het grondwoord behouden, dus باراڠڽ (bārángña), رومهمو (rūmáhmu), جالنكن (jălánkan). Dit geval is in het Maleisch niet mogelijk als het suffix met een vocaal begint, m. a. w. als de afleidingen met de suffixen an en i gevormd zijn, want dan is de penultima altijd open.

3°. Treden meer suffixen aan het afgeleide woord, zoo hebben de latere geen invloed op de schrijfwijze, maar wordt deze uitsluitend bepaald door het eerstaangevoegde suffix. Evenmin hebben prefixen eenige verandering van de schrijfwijze van het grondwoord tęngevolge, voor zoover betreft de plaatsing der verlengingsletters.

4°. De hamza zal daar geschreven worden waar een sylbe, uitgaande op de vocaal a, wordt gevolgd door een andere met een vocaal aanvangende. Zoo zal men dus vinden ڤرمولاءن (pĕrmūlăän), مڽرتاءي (mĕñĕrtăï), كاءمڤت (kaămpat) en ساءوڤام (saüpăma).

5°. Woorden, die in het Maleisch een door het algemeen gebruik geijkte schrijfwijze hebben verkregen, ook al is deze in strijd met de hierboven aangegeven beginselen, zullen steeds in dien vorm geschreven worden, die onder Maleiers gangbaar is, bv. مک (m a k a), دان (d a n), ڤون (p u n), حتي (h á t a) [1].

6°. Woorden, door reduplicatie gevormd, zullen worden aangegeven door het teeken ٢ achter het grondwoord te plaatsen, dus هاتي٢ (ā t i y á t i), روڤ٢ (r ū p a r ú p a). Treden aan zulke reduplicaties suffixen, dan worden deze op de gewone wijze geschreven achter den a n g k a d ú w a, dus: کوده٢ن (k ū d a k ū d á ñ a), بوڠا٢ن (b ū n g a b ū n g á ä n), برلمڤت٢ن b ĕ r l u m p a t l u m p á t a n).

§ 23. In onderstaande tabel vindt men een serie woorden ter illustratie van 't gebruik der letterteekens in het Arabisch-Maleische schrift, en van de verschillende vormen waarin die teekens voorkomen, alsmede van de regels voor de spelling, welke hierboven werden uiteengezet. Onder elk dier woorden is de transcriptie in Latijnsche karakters, gelijk die in dit werk gevolgd wordt, aangegeven, opdat de lezer gelegenheid hebbe hiermede nader vertrouwd te raken, en elk misschien nog bestaand misverstand uit den weg geruimd worde.

---

1) In dit woord is de aspiratie, door verwarring met het Arabische حتّى, hoorbaar.

Letterteeken.	1e vorm. het teeken is noch rechts noch links verbonden.	2e vorm. het teeken is alleen rechts verbonden.	3e vorm. het teeken is alleen links verbonden.	4e vorm. het teeken is aan weerszijden verbonden.
ا	اد áda	باوه báwah	—	—
ب	لاب٢ lába [2]	همب ámba	برنڠ bĕrĕnáng	لبه lĕbíh
ت	كات káta	چنت cínta	تاور táwar	ڤرمنتاءن pĕrmintáän
ث	ثلاث t̲alát̲a	انث ánat̲	ثابت t̲abit	مثل mat̲al
ج	راج rája	بلنج bèláñja	جادي jádi	ڤنجڠ páñjang
چ	كاچ káca	ڤنچ páñca	چوكڤ cúkup	كچيل kĕcíl
ح	روح ruh̲	صح çah̲	صاحب çáh̲ib	صحة çih̲at
خ	شرخ şarḫ	شيخ şeiḫ	ختم ḫátam	مخلوق maḫlūq
د	كود kūda	اندر úndur	—	—
ذ	ذكر d̲ikir	لذه lad̲ah	—	—

Letterteeken.	1e vorm. het teeken is noch rechts noch links verbonden.	2e vorm. het teeken is alleen rechts verbonden.	3e vorm. het teeken is alleen links verbonden.	4e vorm. het teeken is aan weerszijden verbonden.
ر	اورڠ órang	ڤرنه pĕrnáh	—	—
ز	زمان zamān	عز ʿázza	—	—
س	ڤواس puwāsa	لكس lĕkás	سوک sūka	لڠسڠ lángsung
ش	عرش ʿaraş	جيش jaiş	شهدان şáhdan	حشيم ḫáşım
ص	اخلاص iḫlāç	حفص ḫafç	صابن çábun	فصل fáçal
ض	فرض farḍ	حفض ḫáfaḍ	ضعيف ḍáīf	حضرة ḫáḍrah
ط	شرط şarṭ	وسيط wasıṭ	طاهر ṭāhir	شيطان şaiṭān
ظ	محفوظ maḫfūẓ	لفظ lafẓ	ظهر ẓuhur	عظمة ʿaẓamah
ع	بياع bayāʿ	طمع ṭamaʿ	عادة ʿādat	ضعيف ḍaīf
غ	اروغ arwaġ	بالغ bāliġ	غايب ġāib	شغل şuġul

Letterteeken.	1e vorm. het teeken is noch rechts noch links verbonden.	2e vorm. het teeken is alleen rechts verbonden.	3e vorm. het teeken is alleen links verbonden.	4e vorm. het teeken is aan weerszijden verbonden.
غ	بندغ bánding	تربغ těrbáng	سوغى sūngai	سڠكه sŭngguh
ف	عرف ᶜorf	حريف ḫarīf	فاسق fāsiq	صفة çifah
ڤ	روڤ rūpa	الڤ álpa	ڤرغ pěráng	تمڤل támpal
ق	هندق ěndáq	تمبق túmbaq	قدرة qadrah	تقدير taqdīr
ك	بلاك běláka	مك maka	كيڤس kípas	بڠكس bíngkis
ڬ	تمباڬ těmbága	لڠڬ língga	ڬوسر gūsar	ڤڠڬل pánggil
ل	ڬمبال gumbāla	امبل ámbil	لبير lébar	ڤلايارن pèlayāran
م	اوتام utáma	انقم .anáqmu	مليهت mělīyat	كمونڠ kěmūning
ن	ڤرمڤون pěrampūwan	كسناڠن kasěnángan	ڤانس pānas	منجالنكن měñjalánkan
و	روسق rūsaq	بوغ búwang	—	—

Letterteeken.	1e vorm. het teeken is noch rechts noch links verbonden.	2e vorm. het teeken is alleen rechts verbonden.	3e vorm. het teeken is alleen links verbonden.	4e vorm. het teeken is aan weerszijden verbonden.
ه	ساوه sáuh	لڠکه lángkah	هابس ábis	ڤلهار pĕliyára
ی	سرای sĕrāya	ڤاکی pákai	سايڠ sáyang	کسيهن kasíyan
ن	کتان kātáña	سسڠڬهن sasūnggúhña	ڽارڠ ñáring	مڽتاکن mĕñātákan

---

DERDE HOOFDSTUK.

Woordvorming.

A. *Het grondwoord in 't algemeen.*

§ 24. Onder grondwoorden heeft men in het algemeen te verstaan alle woorden die, in den vorm waarin zij voorkomen en zóó als zij door het volk gesproken worden, niet door verwijdering van nog gebruikelijke formatieve elementen, tot een eenvoudiger en in de levende taal bekende gedaante zijn terug te brengen.

Het eerste gevolg der combinatie van klanken is het ontstaan eener sylbe, welke wel is waar op zich zelve zeer goed een woord kan zijn, maar in het Maleisch slechts in betrekkelijk zeldzame gevallen werkelijk een woord is; verreweg de meeste grondwoorden in deze taal bestaan uit twee lettergrepen. Nu moge met zekerheid kunnen worden aangetoond, dat vele grondwoorden samenstellingen zijn van monosyllaben en zelfs met groote mate van waarschijnlijkheid kunnen aangenomen worden, dat alle thans gebruikelijke meersylbige woorden in den

grond samenstellingen van eenlettergrepige zijn, wanneer, gelijk zonder uitzondering het geval is, de kracht dier samenstelling door het volk niet meer gevoeld wordt, dan is er geen reden om dergelijke woorden niet als grondwoorden aan te merken.

Deze grondwoorden zijn òf van zuiver Maleisch-Polynesischen oorsprong, òf aan andere talen ontleend en dan vaak zoodanig in den Maleischen woordenschat opgegaan, dat hunne vreemde afkomst den meesten ten eenenmale onbekend is. Op de vraag, of eenig grondwoord van vreemde herkomst is dan wel tot den oorspronkelijken woordenschat van het Maleisch behoort, kan natuurlijk alleen een goed lexicon antwoord geven. Aan het uiterlijk van het grondwoord is dit in zeer vele gevallen niet te zien; integendeel, dikwijls zou men geneigd zijn aan Maleische afleidingen te denken waar men juist met een vreemd woord te doen heeft.

De omstandigheid dat een afgeleid of samengesteld vreemd woord in het Maleisch werd overgenomen, neemt niet weg dat men zoodanig woord in deze taal een grondwoord noemen moet. Zoo moge e. g. تتکال (tatkâla) in het Sanskṛt een samenstelling zijn, voor den Maleier is het een grondwoord; hem is van die samenstelling niets bekend; hij voelt daar niets van.

§ 25. De Maleische grondwoorden, in den hierboven aangenomen zin, kunnen derhalve zijn:

1°. eensylbige. De groote meerderheid hiervan wordt

gevormd door woorden waarin een der tweeklanken ău en ăi voorkomen, bv. لاين (lăin), بايق (băiq), تاهي (tāi), لاوت (lăut), داون (dăun), ماو (mău). Of deze vroeger tweesylbig geweest zijn, is moeielijk uit te maken; dat zij echter thans monosyllaben zijn leert de tegenwoordige uitspraak van het volk. Andere Maleische monosyllaben zijn دان (dan), يڠ (yang), روڠ (rūng), terwijl ten slotte vele woorden, bv. امس (ĕmás), هلي (ĕlái), اوڠ (úwang), ايو (íyu), gewoonlijk als eensylbige gehoord worden, zonder dat evenwel met zekerheid is uit te maken of wij hier met in de uitspraak verkorte tweesylbigen dan wel met in 't schrift als tweelettergrepig voorgestelde monosyllaben te doen hebben; de eerstgenoemde meening schijnt de meest aannemelijke.

2°. tweesylbige. Hiertoe behooren, gelijk reeds is opgemerkt, verreweg de meeste Maleische grondwoorden, zoowel oorspronkelijk Maleisch-Polynesische als aan vreemde talen ontleende. Een blik in het woordenboek is voldoende om hiervan overtuigd te worden, zoodat het overbodig is voorbeelden aan te voeren.

3°. driesylbige. Ofschoon veel geringer dan dat der sub 2°. genoemde, is het aantal dezer grondwoorden in het Maleisch toch verre van onbeduidend. Een groot deel is wel is waar van vreemden oorsprong, doch zelfs na zifting hiervan blijft nog een zeer aanzienlijk aantal zuiver Polynesische driesylbige grondwoorden in het Maleisch over. Deze zijn meerendeels blijkbaar afleidingen van tweesylbige grondwoorden door middel van voorvoegsels,

wier vormende kracht in de hedendaagsche taal verloren of gewijzigd is, terwijl het grondwoord, dat na verwijdering van zoodanig voorvoegsel verkregen wordt, soms nog wel als zoodanig, misschien eenigszins gewijzigd, in de levende taal bekend is, maar in den regel in onbruik is geraakt. Dergelijke driesylbige grondwoorden kunnen grootendeels onder de volgende rubrieken gebracht worden:

a. afleidingen met een praefix tĕ, gewoonlijk gevolgd door een nasaal van dezelfde klasse als waartoe de aanvangsconsonant van het grondwoord behoort. Voorbeelden hiervan zijn: تراتق (tĕrátaq), تلنجڠ (tĕláñjang), تڠݢلم (tĕnggĕlám), تمڤورڠ (tĕmpúrung), تمبيرڠ (tĕmbérang), تڠكولق (tĕngkúluq).

b. afleidingen met een praefix kĕ, al dan niet gevolgd door een nasaal van dezelfde klasse als waarmede het grondwoord begint, bv. كدڠسا (kĕdángsa), كچوبڠ (kĕcúbung), كمبالي (kĕmbáli). Zeer vele van deze grondwoorden zijn benamingen van planten en dieren.

c. afleidingen met een praefix sĕ, al dan niet met een nasaal als boven, bv. ستاك (sĕtáka), ستوويل (sĕtúwil), سديكيت (sĕdíkit), سراي (sĕráya), سمبوڽي (sĕmbúñi), سنديري (sĕndíri), waarvan 't grondwoord díri nog gebruikelijk is.

d. afleidingen met praefix pĕ, al dan niet met een nasaal als boven, bv. ڤلندق (pĕlánduq), ڤراغي (pĕ-

rángai), ڤنجاجڤ (pĕñjájap), ڤمارڤ (pĕmárip), ڤماتڠ (pĕmátang).

e. afleidingen met het praefix pĕr, waarvan het grondwoord niet meer gebruikelijk is, bv. ڤرلاهن (pĕrláhan), ڤركاكس (pĕrkákas), ڤرلنتي (pĕrlĕntái).

f. afleidingen met praefix mĕ, soms afwisselend met bĕ, al dan niet met de nasaal als boven, bv. مراون (mĕráwan), مرنتي (mĕránti), ممڤلم (mĕmpĕlám), مڠكودو of بڠكودو (mĕngkúdu of bĕngkúdu), مڠكاون of بڠكاون (mĕngkáwan of bĕngkáwan); soms is alleen de vorm met bĕ, al dan niet met nasaal, bekend, bv. بڠكاليس (bĕngkális), بنوا (bĕnúwa), بتين (bĕtína), بناتڠ (bĕnátang, gew. binátang).

g. grondwoorden, driesylbig gemaakt door voorvoeging van een sylbe a of ĕ, al dan niet met een nasaal van dezelfde klasse als waartoe de aanvangsconsonant van het grondwoord behoort, als: علنته (alíntah), انتيمن (antímun), امڤوڽ (ampúña). Deze woorden hoort men gewoonlijk als tweesylbige met weglating van de verlengingssylbe in den aanvang.

h. afleidingen door invoeging der sylbe ĕm, ĕl of ĕr achter de aanvangsconsonant, bv. ڬمتر (gĕmĕtár), ڬموره (gĕmúruh), ڬريڬس (gĕrígis), چروچق (cĕrúcuq), تلونجق (tĕlúñjuq), تلاڤق (tĕlápaq).

i. afleidingen met behulp van het honorifieke suffix da, soms voorafgegaan door de nasaal, bv. بڬند (bagínda), ككند (kakánda), سهيند (sayánda, sa-

mentrekking van s a h ā y a n d a), انقد of انكند (ā n á q d a of ā n a k á n d a).

j. vele andere driesylbige grondwoorden, onder geen der hierbovengenoemde klassen vallend, bv. جڠكولت (j ĕ n g-k ú l a t), دهولو (d ĕ h ū l u, meestal d ū l u), رڤوي (r ĕ p ú w i), ڤيوتڠ (p i y ú t a n g).

4°. vier- en meersylbige. Met uitzondering van afleidingen door twee infixen ĕ m + ĕ r of ĕ m + ĕ l, zooals in de woorden ݢمرنچڠ (g ĕ m ĕ r ĕ n c ú n g), ݢملتق (g ĕ-m ĕ l ĕ t á q), كمرنچيق (k ĕ m ĕ r ĕ ñ c í q), en van afleidingen als ڤرمڤوان (p ĕ r a m p ú w a n), كمديين (k ĕ m u d í-y a n), دميكين (d ĕ m i k í y a n) en andere, zijn deze grondwoorden aan vreemde talen ontleend.

§ 26. Tot de grondwoorden moeten, behalve de in de vorige paragraaf behandelde, ook nog gerekend worden die woorden, welke door reduplicatie en door samenstelling gevormd zijn, maar waarvan de ongeredupliceerde vormen, of de samenstellende deelen, of een dezer laatste, in onbruik zijn geraakt.

De reduplicatie is te onderscheiden in: *a.* eigenlijke reduplicatie, *b.* woordherhaling.

De eerste bestaat in de herhaling van de aanvangsconsonant, en is, als formatief element, in de levende taal niet meer bekend, zoodat op die wijze gevormde woorden als zuivere grondwoorden moeten worden aangemerkt. Voorbeelden hiervan zijn تتمڤن (t ĕ t á m p a n),

جنجنڠ (jĕjĕnáng), چچنتڠ (cĕcĕntúng), ببراڤ (bĕbĕrápa).

Daarentegen is woordherhaling nog steeds een werkzaam element waarvan de kracht in de levende taal gevoeld wordt, al mag men aannemen dat ook deze methode ter vorming van nieuwe woorden meer en meer in onbruik raken zal. Van vele door woordherhaling gevormde woorden is het grondwoord in 't gebruik niet meer bekend; in dergelijke gevallen moeten zulke door herhaling gevormde woorden eveneens als grondwoorden beschouwd worden. Voorbeelden hiervan zijn اوتر٢ (ūtarútar), لاب٢ (lābalába; het grw. lāba is wel nog in gebruik, maar een geheel ander woord, uit 't Sanskṛt overgenomen), كود٢ (kūdakúda; van 't grw. kúda geldt hetzelfde, als wat van lába is opgemerkt), اوبر٢ (ūburúbur), سي٢ (sıyasíya). Ook door samenstelling zijn enkele woorden gevormd, die, voor zoover de samenstellende deelen of een daarvan als zoodanig in onbruik zijn geraakt, met volle recht tot de grondwoorden mogen gerekend worden. Groot is het aantal hiervan niet, maar zij zijn toch wel in de taal bekend. Voorbeelden zijn: ڤنچڠ الس (pañcung-álas) en تاڤق لاوڠ (tāpak-láwang), benamingen van inheemsche belastingen. De samenstellende deelen الس en لاوڠ zijn in de thans gesproken taal in de beteekenis, welke zij in deze samenstellingen vermoedelijk gehad hebben, niet meer gebruikelijk, maar moeten dit vroeger wel geweest zijn toen

men die samenstellingen vormde. Zij zijn zuiver Polynesisch, en hebben als zoodanig tot den oorspronkelijken woordenschat van het Maleisch behoord, maar zijn in onbruik geraakt, behalve in de zooevengenoemde samenstellingen. Ook behoort hiertoe het woord سمبهيڠ (sĕmbáyang), een samenstelling van het nog gebruikelijke sĕmbáh met het in onbruik geraakte woord yang of hiyang, dat godheid beteekent. Verder: هولبالڠ (ūlubálang, uit úlu, verouderd woord voor hoofd, en bălang, id. voor leger), en vele samenstellingen met het mede in onbruik geraakte adjectief ráya, als هاريراي (árirâya), بوڠاراي (būngaráya) en andere.

§ 27. Omtrent de vorming der Maleische grondwoorden uit de in de taal beschikbare klanken valt het volgende op te merken.

De lettergreep kan aanvangen met elke consonant (hieronder begrepen de hamza), maar dan ook slechts met één consonant. Twee consonanten, ook al is de tweede een der semivocalen l of r, kan de Maleier niet onmiddellijk na elkaar uitspreken, noch aan 't begin, noch aan 't einde eener sylbe. De woorden ترس (tĕrás) en سلڠ (sĕláng) zijn in het Maleisch tweesylbige en worden uit den mond van den Maleier duidelijk anders vernomen, dan wij de woorden *tras* en *slang* uitspreken.

Een sylbe in het Maleisch kan eindigen 1°. op iedere vocaal of tweeklank; 2°. op de tenuis of nasaal van

alle consonanten met uitzondering van de palatalen; deze laatste kunnen, met uitzondering van de nasaal, nimmer aan het eind van een sylbe staan; 3°. op de hamza, een der semivocalen l en r, de sibilant en de aspiratie, ofschoon deze laatste groote neiging heeft om in de hamza over te gaan.

Dezelfde regels die de constructie van de sylben beheerschen, gelden ook voor het woord, als dit uit meer sylben bestaat, behoudens enkele uitzonderingen. Ten eerste wordt de laatste sylbe, open zoowel als gesloten, nooit anders dan dialektisch uitgesproken met de ĕ-vocaal. Verder kan de sylbe, die niet eindsylbe is, niet op hamza of aspiratie eindigen [1]) en begint een woord nooit met w of y. De eenige uitzondering hierop is het relativum y a n g.

Op de media der consonanten eindigt in het Maleisch geen enkel woord en geen enkele lettergreep. Waar dit het geval is, daar heeft men met een vreemd woord te doen.

---

1) De nasaal, waarop een sylbe eindigt, moet in het Maleisch altijd van dezelfde klasse zijn als die waartoe de consonant behoort, waarmede de volgende sylbe van 't grondwoord begint; is de aanvangsconsonant een palataal, dan schrijft men n ofschoon de uitspraak ñ is. Dus بڠكت (b á n g k i t), منت (m í n t a), امبق (ú m b a q); maar تنجڠ (t a ñ j u n g) en كنچي (k u ñ c i) voor تڽجڠ en كڽچي.

B. *Vorming van nieuwe woorden uit het grondwoord.*

§ 28. Uit de grondwoorden, in de vorige afdeeling behandeld, zijn afleidingen gevormd die in de taal, zooals zij thans gesproken wordt, als nieuwe woorden zijn aan te merken, met een gewijzigde beteekenis wel is waar, doch niettemin verband houdende met de gangbare beteekenis van het grondwoord.

De vorming dezer nieuwe woorden is, gelijk trouwens reeds sedert het oogenblik dat de taal van een éénlettergrepige zich ontwikkelde tot een meerlettergrepige, het geval is geweest, tot stand gekomen door samenstelling, waarvan drie schakeeringen kunnen onderscheiden worden en wel:

1°. afleiding met behulp van voor- en achtervoegsels,

2°. verdubbeling van het grondwoord,

3°. samenstelling in engeren zin.

Het verschil tusschen de hierbedoelde vorming van nieuwe woorden en de vroegere is uitsluitend hierin gelegen, dat men bij de eerste zich bewust is van de vorming dier nieuwe woorden, omdat de grondwoorden als zoodanig nog in de levende taal gebruikelijk zijn, terwijl men van de wijze van ontstaan van tegenwoordig als grondwoorden aangemerkte woorden uit meer primitieve elementen, alle besef verloren heeft.

Eenige algemeene beschouwingen omtrent de vormveranderingen van het grondwoord en de hiermede ver-

band houdende wijzigingen in de uitspraak volgen thans. De wijziging in de beteekenis, als een gevolg van deze vormverandering, zal later meer in het bijzonder behandeld worden, als de verschillende woordsoorten in het Maleisch ter sprake zullen komen.

1°. Vorming van nieuwe woorden uit bestaande grondwoorden door aanhechting van voor- en achtervoegsels.

§ 29. Bij de vorming van nieuwe woorden op deze wijze zijn drie gevallen te onderscheiden, naar gelang zij plaats heeft:

a. uitsluitend door voorvoegsels;

b. uitsluitend door achtervoegsels;

c. zoowel door voor- als door achtervoegsels.

In het belang van eene systematische behandeling zullen deze gevallen afzonderlijk beschouwd worden.

§ 30. De voorvoegsels, waarmede nieuwe woorden worden gevormd zijn ک (ka), د (di), م (mĕ, al dan niet gesloten door een nasaal), ڤ (pĕ, mede al dan niet gesloten door een nasaal), بر (bĕr), ڤر (pĕr), تر (tĕr) en س (sa).

Het voorvoegsel ک heeft op de uitspraak en de spelling van het grondwoord geen invloed. Waar dit met de hamza begint wordt duidelijkheidshalve vereischt, dat het teeken hiervoor op de met dit praefix verbonden ا geschreven wordt, terwijl in de uitspraak soms samen-

trekking plaats heeft van de eindvocaal van het praefix en de vocaal van de aanvangssylbe met elisie van de hamza. Voorbeelden zijn: ككاسه (k a k á s i h), كهندق (k a ĕ n d á q, gewoonlijk samengetrokken tot كندق k a n-d á q), كتوجه (k a t ú j u h), كأمڤت (k a á m p a t, in de uitspraak soms k á m p a t) en كآتس (k a á t a s).

Het praefix د (d i) heeft evenmin verandering in schrijfwijze of uitspraak van het grondwoord ten gevolge. Dus دليهت (d i l í y a t, van 't grw. l í y a t) en دباوه (d i-b á w a h van grw. b á w a h). Waar het grondwoord met de hamza begint, gaat deze in de uitspraak altijd over in de semivocaal y, wegens de eindvocaal van het praefix; en een enkele maal ook in het schrift. Zoo schrijft men دايريڠكن (d i ī r í n g k a n), maar spreekt uit d i y ī r í n g k a n; evenzoo wordt داوسر (d i ú s i r), uitgesproken d i y ú s i r. Soms vindt men wel geschreven دياتس in plaats van het regelmatige دآتس. Ook in woorden die met een ه als aanvangsconsonant geschreven worden maakt de hamza, waarin deze ه in de uitspraak is overgegaan, plaats voor de semivocaal. Zoo *schrijft* men دهادڤ, maar men *spreekt uit* d i y á d a p.

Als het praefix m ĕ gebruikt wordt in den nevenvorm, die gesloten wordt door een nasaal, dan moet deze voor grondwoorden, met een consonant aanvangende, van dezelfde klasse zijn als waartoe die consonant behoort, terwijl de aanvangsconsonant, als zij een tenuis is, in den regel volkomen in de nasaal overgaat. Dit geldt ook

voor de grondwoorden die met de hamza, d. i. de zwakste gutturale consonant, beginnen, waartoe ook die grondwoorden te rekenen zijn, welke men altijd of gewoonlijk in het schrift met een ء doet beginnen, daar deze aspiratie, gelijk reeds werd opgemerkt, overal in het Maleisch aan het begin der woorden in de uitspraak hamza is geworden.

Voor grondwoorden, met semivocalen beginnende, wordt de door een nasaal gesloten nevenvorm niet gebezigd, terwijl de sibilant, aan 't begin van grondwoorden, in de palatale nasaal overgaat, en een enkele maal ook in de dentale.

Wij hebben dus de volgende gevallen te onderscheiden:

a. het grondwoord begint met de hamza of, zooals men gewoonlijk zegt, met een vocaal.

De nasaal is dan de gutturale, gelijk in de volgende woorden: مڠاڤ (mĕngápa, grw. ápa), مڠيريڠ (mĕngíring, grw. íring), مڠوكور (mĕngúkur, grw. úkur), مڠءمڤس (mĕngĕmpás, grw. ĕmpás; de ء wordt hier, zooals gewoonlijk, in het schrift behouden, maar in de uitspraak niet gehoord).

b. het grondwoord begint met een consonant, en wel met een tenuis. In dit geval verdwijnen k, t en p om plaats te maken voor de overeenkomstige nasaal, terwijl de c behouden blijft, en slechts in meer zeldzame gevallen in de daarmede verwante nasaal overgaat. De nasaal van het praefix vóór de c is in het *schrift* de dentale, maar kan in de *uitspraak* niet anders dan de palatale

zijn, die door de dentale weergegeven wordt, alleen als een gevolg van onnauwkeurige waarneming. Men heeft dus in het Maleisch منڠاچو (mëngácau, van het grondwoord kácau), منورت (mënúrut, van 't grondwoord túrut), ممۏتوڠ (mëmótong, van 't grondwoord pótong), maar منچهاري (mëñcári, van 't grondwoord cári), waarvoor juister zou geschreven worden ميچهاري, of nog beter ميچاري.

c. het grondwoord begint met een media; alsdan is de nasaal die, welke van dezelfde klasse is als deze media (ook bij de palatale, al wordt de dentale nasaal geschreven), maar de media, waarmede het grondwoord begint, blijft behouden. Voorbeelden zijn, منڠڬيليڠ (mënggíling, van 't grondwoord gíling), منداڤت (mëndápat, grw. dápat), ممباکر (mëmbákar, grw. bákar) en منجادي (mëñjádi, van 't grw. jádi), waarvoor juister zou geschreven worden ميجادي.

Op dezen regel komen enkele uitzonderingen voor. Zoo zegt men gewoonlijk mënëngár, al wordt dikwijls geschreven مندڠر (mëndëngár) van 't grondwoord دڠر (dëngár); evenzoo somtijds mëmúnuh van 't grondw. بونه (bünuh). Daarentegen hoort men zoowel مديده (mëdídih) als منديده (mëndídih) van 't grondw. ديده (dídih).

d. het grondwoord begint met een der nasalen. In dit geval wordt de eenvoudige vorm van 't praefix zonder nasaal gebezigd, dus مڠارڠ (mëngárung, van ngá-

rung), مڽال (mĕñála, van ñála), مننتي (mĕnánti, van grw. nánti), مماکي (mĕmaki, van grw. máki).

e. het grondwoord begint met een der semivocalen. In dit geval wordt steeds de niet door de nasaal gesloten vorm van het praefix gebezigd, bv. ملنتڠ (mĕlíntang, van 't grw. líntang), مرڠکق (mĕrángkaq, grw. rángkaq), مواکلکن (mĕwakílkan, van grw. wákil).

f. het grondwoord begint met de sibilant. Deze gaat over in de palatale nasaal, zoodat wij vinden مڽوسل (mĕñúsul, van 't grw. súsul) en مڽوروه (mĕñúruh, van 't grw. súruh).

g. het grondwoord begint met een aan het Maleisch niet eigen consonant (zie § 14). In dit geval is de vorming zeer onregelmatig, zoodat men bv. aantreft van het grondwoord خبر (ḫabar) de vormen مخبرکن (mĕḫabárkan), مڠخبرکن (mĕngḫabárkan) en مڠبرکن (mĕngabárkan). Vaste regels zijn hiervoor niet te geven, in elk bijzonder geval moet het woordenboek geraadpleegd worden.

In aan het Arabisch ontleende woorden, die met een tenuis beginnen, welke ook in het Maleisch bekend is, gaat die tenuis zeer dikwijls niet over in de nasaal van hare klasse; zoo zegt men منتدبيرکن (mĕntadbírkan), waar de regelmatige vorming zou zijn mĕnadbírkan. Daarentegen vindt men altijd ميکر (mĕmíkir), van het uit het Arabisch overgenomen ڤيکر (píkir). Regels schijnen voor deze abnormaliteiten niet te geven.

Ten slotte moet hier nog opgemerkt worden dat dit praefix, gevoegd vóór woorden die met het voorvoegsel pĕr zijn gevormd, geen overgang van de tenuis hiervan in de nasaal ten gevolge heeft. Zoo vindt men ممڤرسمبهكن (mĕmpĕrsĕmbáhkan), en nooit ممرسمبهكن (mĕmĕrsĕmbáhkan).

De afleidingen door middel van het praefix pĕ, al dan niet met de nasaal gesloten, worden gevormd volgens dezelfde phonetische beginselen als hierboven voor het praefix mĕ werden aangegeven, behoudens enkele uitzonderingen. Vooreerst wordt het voorvoegsel pĕ somtijds gebruikt zonder nasaal, waar de daarmede verwante vorm met mĕ deze wel heeft, zooals in ڤسوره (pĕsúruh), naast مۑوره (mĕñúruh); aan den anderen kant vindt men een enkele maal den door een nasaal gesloten vorm gebezigd bij 't voorvoegsel pĕ, waar men dit bij mĕ niet aantreft, bv. ڤڠليهت (pĕnglíyat) naast مليهت (mĕlíyat). Ook hiervoor zijn geen regels te geven; alleen het woordenboek kan ter zake gewenschte inlichtingen verschaffen.

De voorvoegsels بر (bĕr), ڤر (pĕr) en تر (tĕr) hebben geen verandering in uitspraak en schrijfwijze van het grondwoord ten gevolge. Wel brengt in bepaalde gevallen de aanvangsconsonant van het grondwoord wijziging van een dezer praefixen te weeg.

Zoo gaat, wanneer het grondwoord met een r begint, de r van het voorvoegsel verloren, zoodat men vindt براتس (bĕrátus, van rátus), ترمڤس (tĕrámpas van

rámpas). Het praefix pĕr krijgt dientengevolge denzelfden vorm als het praefix pĕ, indien dit niet door de nasaal gesloten wordt, zoodat het soms moeielijk uit te maken is of men een afleiding met het eene dan wel met het andere voorvoegsel voor zich heeft.

Van het grondwoord اجر (ájar) vormt men niet براجر (bĕrájar) en ڤراجر (pĕrájar), maar, met verandering van de r van het praefix in *l*, de afleidingen بلاجر (bĕlájar) en ڤلاجر (pĕlájar).

Ook het praefix sa heeft geen invloed op de uitspraak van het grondwoord, evenmin als op de schrijfwijze er van, wanneer dit met een andere consonant begint dan de hamza. In grondwoorden, met deze laatste consonant aanvangende, wordt duidelijkheidshalve vereischt dat het teeken van de hamza geschreven wordt, bv. سأڤام (saüpáma) van 't grw. اڤام (upáma). Waar de alif met hamza gevolgd wordt door een verlengingsletter, is het gebruikelijk in het schrift de س van het praefix te verbinden met die verlengingsletter, en tusschen beide dat hamzateeken te schrijven, bv. in سؤرڠ (saörang) en سئكور (saëkur). Ofschoon het praefix, als antepenultima, nimmer den klemtoon heeft, is het toch onjuist de vocaal hiervan in de uitspraak gelijk te stellen met ĕ. De Maleier zegt niet sĕtĕlah, maar satĕlah; hij laat den a-klank, hoe zwak dan ook, behoorlijk tot zijn recht komen.

Soms worden twee praefixen vóór een grondwoord aan-

getroffen. Gevallen, welke hiervan in het Maleisch voorkomen, zijn bv.:

a. di + pĕr, bv. دڤروليه (dipĕrólih, grw. ólih), دڤربوات (dipĕrbúwat, grw. búwat).

b. mĕm + pĕr, bv. ممڤرسمبهکن (mĕmpĕrsĕmbáhkan).

c. sa + bĕr, een enkele maal, bv. سبرمول (sabĕrmúla).

d. bĕr + ka, bv. برکندق (bĕrkandáq).

e. van het grondwoord táu wordt een basis katáu gevormd, die als zoodanig in de levende taal onbekend is, maar wel gebruikt wordt ter vorming van nieuwe afleidingen, z. a. مڠتاوي (mĕngatáwi) en کتاون (katáwan), waarvan برکتاون (bĕrkatáwan) komt.

§ 31. Suffixen, waarmede in het Maleisch nieuwe woorden uit bestaande grondwoorden zijn gevormd, kent men, behalve de pronominaalsuffixen, slechts ten getale van drie: ان (an), ي (i) en کن (kan). De invloed dezer suffixen op de uitspraak, en in verband hiermede op de schrijfwijze, van de afgeleide woorden is veel belangrijker dan die der in de vorige paragraaf besproken voorvoegsels.

Door de aanhechting der voor- en achtervoegsels heeft de Maleier, gelijk reeds is opgemerkt, uit bestaande grondwoorden nieuwe woorden gevormd, waarmede andere begrippen worden aangeduid, en die hij accentueert volgens denzelfden regel, dien hij in acht neemt bij de accentueering van die woorden, welke hij als grondwoor-

den aanmerkt, dat is dus met het woordaccent op de penultima. Daar geen enkel Maleisch woord in de laatste lettergreep den ĕ-klank heeft, kan de regel dat het accent op de laatste syllabe valt als de voorlaatste de ĕ heeft, bij met suffixen afgeleide woorden geen toepassing vinden. Uit een en ander vloeit van zelf voort, dat bij aanhechting van voorvoegsels alléén het accent gehandhaafd blijft op die sylbe, waarop ook het grondwoord den klemtoon had. Wordt daarentegen een achtervoegsel aan het grondwoord gehecht, dan is het onmiddellijk gevolg dat de penultima hiervan antepenultima van de afleiding wordt, en de klemtoon derhalve van de penultima van het grondwoord verplaatst wordt naar de ultima, omdat deze in het afgeleide woord penultima is geworden. Deze verandering in de uitspraak, als gevolg van het verspringen van het accent, heeft, overeenkomstig de regels van het Arabisch-Maleische schrift, ook een verandering in de schrijfwijze ten gevolge. In dit schrift wordt aangenomen dat de vocaal in de open sylbe, waarop het woordaccent valt, ook lang moet geschreven worden, en derhalve van een der verlengingsletters moet voorzien zijn. Dit wil echter volstrekt niet altijd zeggen dat men die vocaal ook in de uitspraak lang of helder moet laten hooren. Men schrijft راج (rája), ofschoon de vocaal der eerste sylbe volstrekt niet helder klinkt, alleen omdat op die eerste sylbe het accent valt. Zoo schrijft men, in de samenstelling van dit woord met het bezittelijk voornaamwoord in den 3e persoon ڽ (ña), ook رجاڽ (rajáña) al is

hier evenmin de met de verlengingsletter geschreven a-klank ook in de uitspraak lang. Immers, het werd reeds in § 2 opgemerkt, de a in open sylben klinkt vóór de palatalen altijd kort of dof. In de door een der drie genoemde suffixen gevormde nieuwe woorden gaat echter altijd verlenging in schrift hand aan hand met verlenging in de uitspraak, omdat geen Maleisch grondwoord op een palataal eindigt.

De achtervoegsels *an* en *i* hebben ten gevolge dat de penultima van het hiermede gevormde woord open is; was de ultima van het grondwoord gesloten, dan wordt de eindconsonant de aanvangsconsonant van de eindlettergreep in het afgeleide woord, omdat de hamza, waarmede deze suffixen beginnen, overgaat in die eindconsonant. En was de laatste syllabe van het grondwoord open, dan blijft deze open, terwijl de vocaal hiervan door de hamza gescheiden wordt van die, welke in de suffixen gehoord wordt.

Dit laatste geldt ook voor het geval dat het suffix كن (k a n) aangehecht wordt, dat echter, als de laatste lettergreep van het grondwoord gesloten was, wel invloed heeft op de uitspraak van het afgeleide woord, maar niet op de schrijfwijze van het grondwoord hierin, omdat in het Arabisch-Maleische schrift, op het voetspoor van het Arabische, geen verlengingsletter wordt geschreven in een gesloten syllabe.

Wij zullen thans de verschillende gevallen, die zich kunnen voordoen bij de aanhechting van deze suffixen,

nader in oogenschouw nemen, en hierbij de aanhechting der met een hamza aanvangende suffixen onderscheiden van die van het suffix کن (kan).

§ 32. De suffixen *an* en *i* hebben, gelijk reeds werd opgemerkt, ten gevolge dat de penultima van het hiermede afgeleide woord open is, zoodat hierin ook steeds de verlengingsletter geschreven wordt.

Bij de aanhechting dezer suffixen worden de volgende gevallen onderscheiden:

a. het grondwoord eindigt op een der consonanten ng, t, n, p, m, l, r en s. De schrijfwijze van de afleidingen met *an* of *i* van een grondwoord dat op een dezer consonanten eindigt, is regelmatig; zoo vormt men تمباڠن (timbángan) van 't grondwoord تمبڠ (tímbang); لاوتن (láutan) van 't grw. لاوت (läut); تلوڠن (tū-lúngan) van 't grw. تلوڠ (túlung); تتوڤي (tūt.úpi) van 't grw. توتوڤ (tútup); تڠڬالي (tinggáli) van 't grw. تڠڬال (tínggal); همڤيري (ampíri) van 't grw. همڤير (ámpir).

b. het grondwoord eindigt op de hamza, die in het schrift wordt voorgesteld door ک of ق en een enkele maal zelfs door ء. Alsdan wordt in de afleidingen met *an* of *i* nagenoeg altijd de ک geschreven, en ook hoorbaar uitgesproken, ofschoon er wel zijn, die haar de waarde van de hamzah laten behouden.

Zoo hoort men اناکن, of nog meer قراناکن, soms

uitspreken ānáän of pĕrānáän, maar gewoonlijk ānákan en pĕrānákan, van 't grw. انک (ánaq). Evenzoo تمبوکن als tumbúkan en tumbúan.

c. het grondwoord eindigt op ه. In dit geval wordt de aspiratie duidelijk hoorbaar, indien zij door de vocaal á wordt voorafgegaan. Zoo ontstaat تمباهن (tambáhan) uit تمبه (támbah) en ݢاݢاهي (gagáhi) uit ݢاݢه (gágah).

Is daarentegen deze aan de ه voorafgaande vocaal i of u, dan blijft wel is waar de ه in het schrift behouden, maar men hoort de overeenkomstige semivocaal y of w. Men schrijft derhalve کسيهن en لبوهن, van کاسه (kásih) en لابه (lábuh), maar men spreekt uit kāsíyan en lābúwan. Evenzoo schrijft men لبيهي en سڠݢوهي van لبه (lĕbíh) en سڠݢه (súngguh), maar spreekt uit lĕbíyi en sunggúwi.

d. het grondwoord eindigt op een vocaal. Is deze de ą, dan wordt zij door de hamza in de uitspraak gescheiden van de vocaal in het suffix. Men heeft dus ڤرکاتاءن (pĕrkātáän) van 't grw. کات (káta) en کراجاءن (karajáän) van راج (rája), en evenzoo بوکاءي (būkáï) van بوک (búka) en منتاءي (muntáï) van منت (múnta). Men houde hierbij wel in het oog dat de ą aan het einde met de vocaal i, waaruit het suffix bestaat, geen tweeklank vormt, maar dat in de uitspraak deze beide vocalen duidelijk hoorbaar door de hamza gescheiden blijven, dus twee afzonderlijke sylben vormen, geheel anders

luidende dan bv. de tweeklank vervat in het woord تاهي (tāi). Ook wordt de aandacht er op gevestigd dat de schrijfwijze بكاي en منتاي gebruikelijk is, in plaats van بكاه en منتاه, welke aanbeveling zou verdienen, indien men van den Maleier verlangt dat hij zich in het schrift van de vocaalteekens bedienen zal, daar de eind-i volstrekt niet lang is in de uitspraak, en er dus voor een verlengingsteeken, wel beschouwd, geen plaats is. Nu hij zich echter niet van de vocaalteekens bedient, is er eenvoudig geen andere wijze om duidelijk voor te stellen, dat men met een afleiding met het suffix i te doen heeft. Is de eindvocaal i of u, dan gaat de hamza, waarmede de suffixen beginnen, in de uitspraak over in de semivocaal y of w, wat in het schrift uitnemend zou zijn voor te stellen door op de ى en و, die in dit geval zoowel verlengingsletter als semivocaal zijn, den teşdîd te schrijven.

Wij hebben hier dan ook het eenige geval waarin dit teeken in het Maleisch recht van bestaan zou hebben. De Maleier heeft het echter niet willen gebruiken en geeft er, geheel ten onrechte, daar dit in strijd is met zijn uitspraak, de voorkeur aan om ook in deze gevallen soms de hamza te schrijven, soms ook niets. Zoo schrijft hij سكاليين (sakālíyan) van sakāli, en كمالون of كمالوٴن (kamālūwan) van mālu, en evenzoo ملالوٴي of ملالوي (mĕlālūwi) van lālu. Een afleiding met het suffix i van een grondwoord op i komt in het Ma-

leisch niet voor, vermoedelijk omdat dit te onwelluidend zou zijn.

e. het grondwoord eindigt op een tweeklank, kort of lang. In dit geval gaat het element i of u van den tweeklank over in de semivocaal die daaraan beantwoordt, terwijl de ą, als in de open penultima voorkomende, lang wordt. Zoo maakt men van de grondwoorden لالو (lálau) en ڤاکي (pákai), uitgaande op de korte tweeklanken au en ai, de afleidingen ڤلالون (pĕlālάwan) en ڤاکاين (pākāyan). Grondwoorden op den tweeklank ai eindigende worden niet met het suffix i geconstrueerd om dezelfde reden als in het slot van de vorige alinea werd vermeld.

Op geheel dezelfde wijze worden ook de lange tweeklanken ontbonden. Van het grondwoord táu wordt, gelijk wij zagen, een overigens als zoodanig ongebruikelijke afleiding katáu gevormd. Deze afleiding dient nu op hare beurt als basis voor de derivaten مڠتاوي (mĕngatáwi) en ڤڠتاون (pĕngatáwan). Afleidingen met het suffix *an* op dezelfde wijze gevormd van grondwoorden uitgaande op den langen tweeklank āi schijnen niet voor te komen; dergelijke met i worden niet gevormd wegens hare onwelluidendheid.

§ 33. De veranderingen in de spelling van het grondwoord als gevolg van de aanhechting van het suffix کن (kan) zijn eenvoudiger. Is de laatste sylbe van 't grondwoord gesloten, dan heeft de aanhechting van dit

suffix geenerlei verandering in de schrijfwijze hiervan ten gevolge. Is de eindlettergreep open, dan wordt de vocaal hiervan met verlengingsletter geschreven, terwijl, als deze sylbe een tweeklank heeft, geenerlei verandering wordt aangebracht. Zoo heeft men جالنكن (jālánkan) van 't grw. جالن (jálan), تورونكن (tūrúnkan) van 't grw. تورون (túrun), لمبتكن (lambátkan) van 't grw. لمبت (lámbat), بسركن (bĕsárkan) van 't grw. بسر (bĕsár), تنجوقكن (tuñjúqkan) van 't grw. تنجوق (túñjuq), ڤندهكن (pindáhkan) van 't grw. ڤنده (píndah), لڤاكن (lūpákan) van 't grw. لوڤ (lúpa), جديكن (jādíkan) van 't grw. جادي (jádi).

Intusschen is in de beide laatste gevallen de schrijfwijze لوڤاكن en جاديكن ook zeer gebruikelijk en duidelijkheidshalve misschien te verkiezen boven de eerst opgegevene, mits men slechts in het oog houde, dat de eerst geschreven verlengingsletter geen verband houdt met het accent, en dus uitspreke lūpákan en jādíkan.

§ 34. Ook door voor- en achtervoegsels tegelijk worden, zooals trouwens reeds uit enkele voorbeelden is gebleken, in het Maleisch uit bestaande grondwoorden nieuwe woorden gevormd, wier aantal verre van gering is. Hoe men zich die vorming eigenlijk heeft voor te stellen schijnt niet zeker. Dergelijke afleidingen kunnen namelijk op twee wijzen ontstaan zijn, of in ééns, door 't aanhechten, gelijktijdig als 't ware, van het voorvoegsel en het achtervoegsel, of wel de afleiding kan in twee

stadia tot stand zijn gekomen doordien eerst het praefix, daarna het suffix werd aangehecht, of omgekeerd. De eerste opvatting is wel de meest praktische, maar wellicht de minst aannemelijke. Waarschijnlijker is het dat een afleiding als bv. كلهاتن (kaliyấtan) door het suffix an is gevormd van de afleiding كليهت (kalíyat), op hare beurt door 't praefix ka uit 't grondwoord ليهت (líyat) ontstaan, dan dat men gelijktijdig beide formatieve elementen zou aangewend hebben. De omstandigheid dat een vorm als كليهت (kalíyat) thans niet meer in de taal bekend is, kan geen bezwaar zijn tegen deze beschouwing, daar er bewijzen genoeg zijn dat die vorm vroeger wel bekend is geweest, en het uitsterven van afleidingen, die in een secundair derivaat bleven voortbestaan, in de taalwetenschap een zeer bekend verschijnsel is.

Een eigenaardigheid in het Maleisch is dat wel afgeleide woorden gebezigd worden die door twee praefixen van een grondwoord zijn gevormd, maar dat dergelijke afleidingen met twee of meer achtervoegsels zoo goed als niet voorkomen, als men de pronomina possessiva sufficta niet meerekent.

Zoo maakt men van 't grondwoord بوت (bǘwat) de afleiding ڤربوت (pĕrbǘwat) en hiervan weer de afleiding دڤربوت (dipĕrbǘwat), maar heeft men uit hetzelfde grondwoord de afleiding بواتن (būwấtan) of بوتكن (būwátkan) gevormd, dan zijn hiervan door verdere aanhechting van achtervoegsels geen secundaire

afleidingen meer te maken. Het op zich zelf staande voorbeeld van de afleiding مڠسيهاني (mĕngāsīyáni) zou men een uitzondering kunnen noemen die den regel bevestigt. En het een enkele maal voorkomende ڤركلاهين (pĕrkālâyan) is in meer dan één opzicht een zonderling unicum, ontstaan door een constructie per analogiam uit بركلاهي (bĕrkalâï).

§ 35. In het Maleisch zijn de volgende combinatiën van één praefix met één suffix de meest gebruikelijke:

a. ka-an, bv. in de woorden كراڤتن (karāpátan, grw. rápat), كدڠارن (kadĕngáran, grw. dĕngár), كأيسوكن (kaësúkan, grw. ésuq), كنايكن (kanāikan, grw. náiq).

b. di-i, bv. دتوتوڤي (ditūtúpi, grw. tútup), دتيكمي (ditīkámi, grw. tíkam), دلمڤاري (dilempári, grw. lémpar).

c. di-kan, bv. دبوڠكن (dibūwángkan, grw. búwang), دجاديكن (dijādíkan, grw. jádi), دأونجقكن (diuñjúqkan, grw. úñjuq).

d. mĕ (al dan niet met nasaal) -i, bv. منوكڠي (mĕnūkángi, grw. túkang), ملالوي (mĕlālúwi, grw. lálu), ملونتاري (mĕluntári, grw. lúntar).

e. mĕ (al dan niet met nasaal) -kan, bv. ملڤسكن (mĕlĕpáskan, grw. lĕpás), مڠاتاكن (mĕngātákan, grw. káta), مڠڬدايكن (mĕnggādáikan, grw. gádai).

f. pĕ (al dan niet met nasaal) -an, bv. ڤڠكالن (pĕ-

nanggálan, grw. tánggal), ڤلابوهن (pĕlabúwan, grw. lābuh), ڤڠاجارن (pĕngajáran, grw. ájar).

g. bĕr-an, bv. in برچوچورن (bĕrcūcúran, grw. cúcur), برڤندڠن (bĕrpandángan, van 't grw. pándang).

h. bĕr-i, bv. in برهمڤوني (bĕrīmpúni, grw. ímpun), بركالاهي (bĕrkāláhi, grw. kálah).

i. bĕr-kan, bv. in براستريكن (bĕristĕríkan, grw. ístĕri), برجالنكن (bĕrjalánkan, grw. jálan), برڤاكيكن (bĕrpakáikan, grw. pákai).

j. pĕr-an, bv. in ڤرسمبهن (pĕrsĕmbáhan, grw. sĕmbáh), ڤركتاءن (pĕrkatáän, grw. káta), ڤكرجاءن (pĕkĕrjáän, welluidendheidshalve voor pĕrkĕrjáän, van grw. kĕrjá), ڤرڬلاڠن (pérgĕlángan, grw. gĕláng).

k. pĕr-i, bv. ڤرمولاءي (pĕrmūláï, van mūla).

l. pĕr-kan, bv. ڤرسمبهكن (pĕrsĕmbáhkan, grw. sĕmbáh), ڤركننكن pĕrkĕnánkan, grw. kĕnán), ڤريڠنكن (pĕringánkan, van ríngan).

m. tĕr-i, bv. in تڤرماناءي (tĕpĕrmanáï, grw. pĕrmána), ترصباري (tĕrçabári, grw. çábar), ترتهاني (tĕrtāháni, grw. táhan).

n. tĕr-kan, bv. in ترهرڬاكن (tĕrargákan, grw. árga), ترسدركن (tĕrsĕdárkan).

Van de afleidingen met twee praefixen en een suffix kent men in het Maleisch o. a.:

a. bĕr + ka-an, bv. بركڤوتوسن (bĕrkapūtúsan, grw. pútus).

b. di + pĕr-i, bv. ديڤربايکي (dipĕrbáiki, grw. báiq).

c. di + pĕr-kan, bv. ديڤرکننکن (dipĕrkĕnánkan, grw. kĕnán), ديڤرسمبهکن dipĕrsĕmbáhkan, grw. sĕmbáh), ديڤرتموکن (dipĕrtĕmukan, grw. tĕmū).

d. mĕm + pĕr-i, bv. ممڤربايکي (mĕmpĕrbáiki).

e. mĕm + pĕr-kan, bv. ممڤرسمبهکن (mĕmpĕrsĕmbáhkan, grw. sĕmbáh).

In de sub *d* en *e* genoemde afleidingen gaat, gelijk in § 30 is opgemerkt, de aanvangconsonant van 't praefix pĕr niet over in de labiale nasaal bij de aanhechting van 't praefix mĕ met nasaal.

Afleidingen met ka-i komen wel is waar schijnbaar in het Maleisch voor, maar het mag betwijfeld worden of wij hier wel met recht van derivaten mogen spreken. Het prefix ka, dat in dergelijke afleidingen wordt gevonden, is als formatief element in het Maleisch thans niet meer bekend. Zeer gering is het aantal woorden, hiermede gevormd, waarvan verdere afleidingen gemaakt worden.

Derivaten als katáu en kadíyam zijn als zoodanig niet gebruikelijk, wel kent men ڤڠاتاون (pĕngatáwan) en مڠاديامي (mĕngadiyámi), maar dit zijn afleidingen van de in onbruik geraakte vormen katáu en kadíyam; zij mogen niet aangemerkt worden als van táu en dīyam gevormd te zijn.

Zoo kent men ook کلورکن (kaluwárkan), waarvan weer مڠلورکن (mĕngalūwárkan) gemaakt wordt,

maar niet als afleidingen van لوار (lúwar) door middel van ka-kan en mĕnga-kan, doch door de elementen kan, en mĕng-kan uit het woord kalúwar gevormd, dat hier eenvoudig als grondwoord is aangemerkt.

2°. Vorming van nieuwe woorden uit bestaande grondwoorden door verdubbeling.

§. 36. De verdubbeling, als middel ter vorming van nieuwe woorden uit beschikbare grondwoorden, kan men, wat 't Maleisch betreft, onderscheiden in: *a.* reduplicatie en *b.* woordherhaling.

De reduplicatie, of herhaling van de aanvangsconsonant van het grondwoord is, gelijk in § 26 werd opgemerkt, in het hedendaagsche Maleisch geen formatief element meer. Wel zijn enkele op deze wijze ontstane woorden ook in den ongereduplicеerden vorm gebruikelijk, gelijk bv. ببراڤ (bĕbĕrápa) naast براڤ (bĕrápa), en سسواتو (sĕsuwátu) naast سواتو (suwátu), maar het mag betwijfeld worden of de inlander zich wel bewust is hier met woorden te doen hebben, die door reduplicatie van elkaar afgeleid zijn, en niet met geheel onafhankelijk naast elkaar bestaande vormen.

De woordherhaling is daarentegen een wijze om nieuwe woorden te vormen die in het Maleisch nog gebruikelijk is, en waarvan het tegenwoordige geslacht de kracht en de strekking nog voelt. Volgens deze methode, die in onze moderne talen nagenoeg geheel onbekend is, vormt

de Maleier uit bestaande grondwoorden nieuwe, die op hunne beurt weer grondwoorden kunnen zijn, waarvan door afleiding en samenstelling andere derivaten gevormd worden. Voor de wijziging in beteekenis van het aldus ontstane woord, vergeleken met die van 't grondwoord, zijn geen algemeene regels te geven.

Nu eens drukken die door herhaling gevormde woorden een begrip uit, hetwelk dat van 't grondwoord aan intensiteit overtreft, dan weer duiden zij iets aan dat niet geheel gelijk is aan wat het onherhaalde woord aanduidt, maar daarmede toch eenige overeenkomst heeft, terwijl in vele gevallen van een verwantschap in beteekenis tusschen grondwoord en herhaling zeer weinig te bespeuren is. Een nadere bespreking van deze wijzigingen in beteekenis zal plaats hebben bij de behandeling der verschillende woordsoorten. Thans hebben wij ons meer in het bijzonder bezig te houden met de vorming dezer woorden als zoodanig, en met de hiermede verband houdende schrijfwijze en uitspraak.

Door de herhaling van een grondwoord wordt de copia verborum der taal verrijkt met een nieuw bestanddeel, waarmede een ander begrip wordt aangeduid dan door het grondwoord geschiedt. Dat dit werkelijk een nieuw woord is, blijkt hieruit, dat het éene syllabe heeft met het hoofdaccent.

Zoo heeft men in het Maleisch het woord *máta*, met het woordaccent op de penultima, waarvan door herhaling het woord *matamáta* gevormd wordt, dat niet geaccen-

tueerd wordt mátamáta, maar het woordaccent evenéens op de penultima heeft, gelijk behoudens een enkele uitzondering, regel is. Andere voorbeelden zijn lākiláki, sīyasíya, kūrakúra, en deze zouden met zeer vele andere te vermeerderen zijn.

In het Arabisch-Maleische letterschrift is de meest eenvoudige en praktische schrijfwijze die, waarbij men van het teeken ٢, de z. g. angka dūwa, (zie § 18) gebruik maakt.

De zooeven genoemde woorden stelt men dan in dit systeem aldus voor ماتا٢, لاکی٢, سی٢, کورا٢, een schrijfwijze zóó eenvoudig en zóó goed aan den eisch van duidelijkheid beantwoordende, dat elke andere, als bv. متامات e. d. hierbij achterstaat.

§ 37. De aldus gevormde woorden kunnen nu weer op zich zelve grondwoord zijn voor nieuwe afleidingen met behulp van voor- en achtervoegsels, waarop de regels voor de afleiding uit niet-herhaalde grondwoorden volkomen toepasselijk zijn. Die afleidingen kunnen dus gevormd worden door voorvoegsels alléén, of alléén door achtervoegsels, of wel met behulp van beide. Voorbeelden van afleidingen door middel van voorvoegsels van door woordherhaling gevormde grondwoorden zijn bv. سؤله٢ (saölahólah), برڤوله٢ (bĕrpūluhpúluh), دتيکم٢ (dītikamtíkam). Door middel van een achtervoegsel afgeleid zijn o. a. موده٢ن (mūdahmūdáhan) en جالن٢ي (jālañjaláni) gevormd, terwijl de volgende

woorden met voor- en achtervoegsel gevormd zijn مڠامت٢ي (mĕngāmatāmáti), برچاکڤ٢ن (bĕrcākapcā-kápan), برموهون٢کن (bĕrmūhunmūhúnkan), برکاسيه٢ن (bĕrkāsihkāsíyan).

Het door verdubbeling gevormde nieuwe woord wordt beschouwd als een nieuw grondwoord met geheel zelfstandig bestaan. Heeft dus eenig praefix verandering van de aanvangsconsonant (hieronder begrepen de hamza) ten gevolge, dan geldt die verandering uitsluitend de aanvangsconsonant, en niet die waarmede het tweede deel der herhaling begint.

Van 't grondwoord ڤوکول (púkul) maakt men dus ممڤوکولڤوکول, uitgesproken mĕmūkulpúkul, en van امت (ámat) · evenzoo مڠامت٢ي (mĕngāmatāmáti.

Intusschen dient in 't oog gehouden te worden, dat dergelijke afleidingen meer tot de schrijftaal behooren, en in de spreektaal weinig of niet vernomen worden.

Soms ontmoet men een verdubbeling van 't grondwoord door een ٢ zonder dat men met een woordherhaling in den hier bedoelden zin te doen heeft, doch als gevolg van een bloot toevallig samentreffen van twee gelijke woorden, bv. als men leest سبوه٢ نونه (sabúwah bŭwahnónah) een vrucht, genaamd bŭwahnónah. Deze schrijfwijze vervangt dan de in dit geval meer gewenschte سبوه بوهنونه. Evenzoo vindt men wel سؤرڠ٢کاي (saórang orangkáya) voor een orangkáya, niet een rijk man, maar iemand die den titel voert van orangkáya.

3°. Vorming van nieuwe woorden uit bestaande grondwoorden door samenstelling.

§ 38. Met een enkel woord is er reeds op gewezen (zie § 28) dat samenstelling, in den ruimen zin van 't woord, het voorname middel is geweest waardoor iedere taal zich uit een monosyllabische tot een polysyllabische heeft ontwikkeld. Dat ook het Maleisch zich hiervan bediend heeft, mag als vaststaande worden aangenomen. Van die samenstelling in ruimeren zin zijn drie varieteiten bekend, *afleiding*, *woordherhaling* en *samenstelling* in engeren zin, welke laatste thans ter sprake moet komen.

Men verstaat hieronder de vereeniging van twee of meer woorden tot één woord, ter aanduiding van een bepaald begrip, maar met dit voorbehoud, dat de samenstellende deelen ook afzonderlijk nog in de levende taal bekend zijn en gebruikt worden. Is dit met een of meer der leden, waaruit de samenstelling bestaat, niet langer het geval, dan kan men ook niet van een samenstelling in de hier aangenomen beteekenis van het woord spreken, gelijk wij dat zagen bij de woorden pańcungǻlas, tapaqlǻwang, sĕmbǻhyang, ūlūbǻlang en andere (zie § 26), terwijl men aan afleiding gaat denken zoodra van een of meer der deelen de beteekenis, die zij als zelfstandig woord in lang vervlogen tijden hadden, ten eenenmale in vergetelheid is geraakt, gelijk dit het geval is met de reeds besproken voor- en achtervoegsels.

Echter zijn ook hier graden van overgang waar te nemen; zoo hangt de beteekenis van de voorvoegsels *di* en *ka* niet zóó geheel in de lucht als die van *bĕr*, *tĕr* en *mĕ*, terwijl evenzoo de beteekenis der achtervoegsels *i* en *kan* nog eenigermate is na te gaan, doch die van het suffix *an* thans geheel onbekend is.

Opdat er dus van samenstelling in engeren zin sprake kan zijn is noodig, dat door vereeniging van twee of meer thans nog gebruikelijke woorden een nieuw, zelfstandig, woord is ontstaan, dat een bepaald begrip vertegenwoordigt naar de opvatting van hen die zich daarvan bedienen.

Dit begrip zal wel in de meeste gevallen verband houden met de beteekenis van elk der samenstellende deelen op zich zelf, of van één daarvan, maar bepaald noodig is dat niet, gelijk uit enkele voorbeelden nader zal blijken.

Meermalen treft men samenstellingen aan wier beteekenis met den besten wil niet te rijmen is met die van een, soms zelfs niet van beide deelen, waaruit zij zijn opgebouwd. Maar wel is, zal men van een samenstelling mogen spreken, een onmisbaar vereischte dat een nieuw woord ontstaan zij. Dit kan men op verschillende wijzen laten blijken, maar slechts één criterium is afdoende, en wel dat de samenstelling als één woord wordt aangemerkt in de uitspraak, door dat men op één syllabe daarvan den hoofdklemtoon legt. Enkele voorbeelden, aan moderne talen ontleend, zullen het hierbedoelde eenigszins kunnen verduidelijken. Den zin „het geldt hier

een maatregel waarbij het leger belang heeft" zal men zóó uitspreken dat de woorden *leger* en *belang* elk afzonderlijk geaccentueerd worden, en wel met denzelfden klemtoon waarmede die woorden steeds zullen worden uitgesproken, wanneer zij in een ander verband voorkomen, dus *léger* en *beláng*. Geheel anders wordt dit accent in de samenstelling *legerbelang* in den zin: „het geldt hier een gewichtig legerbelang," want dan accentueert men *légerbelang*, met den hoofdklemtoon op de eerste syllabe, terwijl *belạng* dan steeds het bijaccent heeft. Zoo onderscheidt men, niet alleen in beteekenis, maar ook in uitspraak *négen mánnen* van „de *négenmannen*", en *eígen ríchting* van „*eigen ríchting*" (vindicta privata). In het Fransch maakt men evenzoo verschil tusschen *péut être* en *peut-être*, alsmede tusschen *vín aígre* en *vinaígre*. In dit laatste woord is 't verschil in de uitspraak niet beperkt gebleven tot het accent, maar zijn zelfs de klanken, waaruit de afzonderlijke woorden gevormd zijn, en die der samenstelling niet meer volkomen gelijk, zooals in *peut-être* 't geval was. Dit bewijst dat men allengs 't besef van met een samenstelling te doen te hebben is gaan verliezen, en 't woord *vinaigre* zeer dikwijls gebruiken zal zonder ook maar in het minst te denken aan de samenstellende deelen *vin* en *aigre*. Iets dergelijks zien wij in de samenstelling *elkander* letterlijk *elk ander*, maar gewoonlijk uitgesproken el-kander, en tot *elkaar* (*el-kaar*) verbasterd ook door personen, die anders nooit „*een ander*" zouden noemen „*een aar*".

Diezelfde eigenaardigheid, wat het accent betreft, vinden wij in het Maleisch; dat wij met een samenstelling te doen hebben blijkt in deze taal uit de plaats, waarop de Maleier in de uitspraak den klemtoon legt. Wanneer hij te kennen wil geven dat eenig vaartuig lang is, dan zal hij spreken van sámpan en páñjang, hij zal de begrippen sámpan (vaartuig) en páñjang (lang) volgens de eischen van zijn taaleigen in een zin vereenigen, en in elk dier woorden het eigen accent er van tot zijn recht laten komen. Maar spreekt hij van sampanpáñjang, dus de beide woorden combineerende tot een, en met opoffering van het eigen hoofdaccent van 't eerste deel der samenstelling, dan bedoelt hij hiermede een bepaald soort van vaartuig ter onderscheiding van andere soorten. Het begrip páñjang (lang) treedt hierbij grootendeels op den achtergrond. Nog sterker is dit het geval in de samenstelling rūmahpáñjang, waar 't begrip *lang*, door 't woord páñjang aangeduid, ten eenenmale alle beteekenis verloren heeft. De Maleier denkt hierbij in de verste verte niet aan een huis (rúmah) dat lang is, maar aan geheel iets anders, gelijk het woordenboek uitwijst.

Zoo kent hij de woorden búwang en áyar, en bedoelt hij met het eerste *wegwerpen* en met het tweede *water*, zoodat deze woorden in de gewone combinatie in den zin, elk van een eigen woordaccent voorzien, doen denken aan 't wegwerpen van water. Maar als samenstelling uitgesproken, met één woordaccent, dus būwang-

ȧ y a r, bedoelt hij hiermede iets dat zijn minder beschaafde landgenoot بيرق (b é r a q) noemt.

Het Maleisch komt dus hierin met onze Westersche talen overeen, dat het in samengestelde woorden slechts één hoofdaccent kent, en wel geplaatst volgens den vasten regel, in § 10 gegeven, voor woorden in 't algemeen. Het is juist deze verandering in de accentueering, die ons er op wijst dat wij met een samenstelling te doen hebben. Want het tweede kenmerk hiervoor in onze Westersche talen, nl. het aaneengeschreven worden van de samenstellende deelen, is in het Maleisch slechts bij betrekkelijk weinig samenstellingen aanwezig. In den regel schrijft men in het Arabisch-Maleische schrift de woorden, die de samenstelling vormen, niet aanéén, waarschijnlijk omdat men in het zuiver Arabische prototype hiervan geen voorbeeld vond. Dit is zooveel te meer aannemelijk als men ziet dat de Maleier de samenstellingen, waarvan het tweede lid een der enclytische vormen is van het bezittelijk voornaamwoord, wel standvastig en zonder uitzondering als één woord schrijft, want ook in het Arabisch is dit regel. Men houde echter wel in 't oog dat dit zuiver een kwestie van spelling of schrijfwijze blijft, die met de principieele vraag of wij al dan niet met een samenstelling te doen hebben, weinig uitstaande heeft. Deze mag alleen beantwoord worden op grond van overwegingen, aan de uitspraak en de hiermede nauw samenhangende beteekenis ontleend.

§ 39. De samenstellingen in het Maleisch bestaan in den regel uit twee deelen, tot één woord verbonden. Somtijds echter uit drie, doch in dit geval is het laatste lid een der drie enclytische vormen van het bezittelijk voornaamwoord, dus كو (k u), م (m u) of ڽ (ñ a), uitgezonderd het zeer zeldzame geval in § 43 vermeld. Wanneer een samenstelling uit drie deelen bestaat en een dezer drie vormen als laatste deel heeft, dan werd zij in twee tempi gevormd. Uit de woorden انق (ắ n a q) en بوه (b ú w a h) vormt men de zeer gewone samenstelling ā n a q-b ú w a h, en hiervan weer de samenstelling ā n a q b ū-w á h ñ a.

§ 40. Alle in het Maleisch gebruikelijke samengestelde woorden kunnen tot drie hoofdgroepen worden teruggebracht, naar gelang van de verhouding der beide deelen, waarin gelijk bekend is, ten slotte elke samenstelling kan gesplitst worden.

Die verhouding kan zijn:

1°. zóó dat het tweede deel een zuivere bepaling is van het eerste en wel,

a. omdat het, als substantief, in genitiefverhouding staat tot het substantief waaruit het eerste deel bestaat;

b. omdat het als adjectief het eerste lid nader omschrijft.

2°. zóó dat beide deelen eenvoudig bij wijze van zuivere coördinatie naast elkaar zijn geplaatst, en overigens in de samenstelling een even zelfstandige plaats innemen.

3°. zóó dat door de samenstelling een praedicaatswoord ontstaat, waarvan het tweede lid een substantief is, dat door 't eerste lid (een substantief of adjectief) nader bepaald wordt, en met deze beteekenis, dat 't nomen, waarbij deze samenstelling als bepaling geplaatst is, wordt gezegd te bezitten wat het tweede deel der samenstelling uitdrukt, met de hoedanigheid, in het eerste lid vermeld.

Voor deze samenstellingen bezit men in onze moderne talen geene technische termen. Daar het intusschen, ook voor het vervolg, wenschelijk is met één enkel woord te kunnen aanduiden welke van deze soorten van samenstellingen men op het oog heeft, zullen deze aangeduid worden met de hiervoor in het Sanskṛt aangenomen technische benamingen. De eerste soort zal dus tatpuruṣa heeten, de tweede dwandwa en de derde bahuwrīhi.

§ 41. Zooals uit de beschrijving der tatpuruṣa-samenstellingen bleek, volgt hier het bepalende op het bepaalde, wat in het Maleisch behoudens enkele uitzonderingen altijd geschiedt, ook waar wij niet met een samenstelling te doen hebben. Dit tweede deel kan zijn een substantief of adjectief, maar het kan ook zijn een der drie enclytische vormen van het bezittelijk voornaamwoord, terwijl de samenstelling qua talis altijd een substantief is.

Voorbeelden van samenstellingen, waarin beide deelen substantieven zijn, leveren de volgende woorden: ماتهارى (mătahári), soms uitgesproken mātări, uit máta (oog) en ári (dag), dus letterlijk beteekenende *oog van*

den dag), het gewone woord voor *zon*; ايرمات (āyarmáta, uit áyar (water) en máta (oog), *water van de oogen*, d. i. *traan*; بوه ڤڠكڠ (būwahpínggang), *vruchten der lendenen*, de *nieren*; توانهمب (tūwanámba) heer van den dienaar, zeer gebruikelijk als persoonlijk voornaamwoord van den 2en persoon; همبتون (ambatúwan), dienaar van den heer, gebruikt als nederig voornaamwoord van den eersten persoon; انق كونچي (ānaqkúñci), *kind van het slot*, d. i. *sleutel*; ڤوكق اڠين (pokoqángin), *het begin of de oorzaak van wind*, d. i. *onweerswolk*; توكڠ كايو (tukangkáyu), *bewerker van het hout*, d. i. *timmerman*, die met tallooze andere van dien aard, wijl het hiervan in het Maleisch wemelt, gemakkelijk zouden te vermeerderen zijn.

Niet altijd echter is de samenstelling even eenvoudig te verklaren, en het verband tusschen de beteekenis der samenstellende deelen en die der samenstelling zelve even duidelijk. Daar heeft men bv. de zeer veel gebruikte, en reeds genoemde samenstelling انق بوه (ānaqbúwah) waarmede een hoofd zijn onderhoorigen aanduidt, of انق امس (ānaqmás), 't kind bij een huisslavin door den meester verwekt. De verklaring van 't ontstaan dezer woorden behoort in een goed lexicon thuis; hier worde slechts de aandacht op dergelijke samenstellingen gevestigd.

In de volgende woorden vindt men substantieven, uit twee deelen samengesteld, waarvan het tweede deel een adjectief is: انق ݢمڤڠ (ānaqgámpang) uit ánaq, *kind*

en gámpang, *gemakkelijk*, ter aanduiding van 't kind eener publieke vrouw; باتوبراني of بسيبراني (bătu-bĕráni of bĕsibĕráni), dappere (bĕráni) steen (bátu), of dapper ijzer (bĕsi), de Maleische benaming voor magneet; اورڠكاي (orangkáya), rijk mensch, titel van aanzienlijke Maleiers, waarbij men zou kunnen voegen de reeds vroeger genoemde samenstellingen sampanpáñjang en rūmahpáñjang, en nog zeer vele andere.

§ 42. De derde soort samenstellingen die tot de tatpuruşa's behooren is die, waarvan het tweede lid een der enclytische vormen van het bezittelijk voornaamwoord is. Dat wij hier spreken van samenstellingen, en niet van afleidingen, waarbij die vormen ك, م en ڽ als suffixen zouden zijn te beschouwen, volgt uit de hierboven gegeven bepaling van wat men onder een samenstelling heeft te verstaan. Deze drie enclytische vormen zijn wel is waar geen woorden in dien zin, dat zij ook zelfstandig in denzelfden vorm gebruikt worden, en vertoonen dus uit dit oogpunt beschouwd een der kenmerkende eigenaardigheden van de prae- en suffixen, maar aan den anderen kant staat hunne beteekenis volkomen vast; de vorm ك (ku), beteekent altijd *mijn* en ڽ (ña) evenzoo steeds *zijn*, en nooit iets anders; de spreker is zich nagenoeg altijd volkomen bewust van deze beteekenis. Op grond van deze laatste overweging verdient het, theoretisch, de voorkeur dergelijke woorden tot de

samenstellingen te rekenen. Praktisch maakt het weinig uit of men hierin afleidingen wenscht te zien dan wel samenstellingen; op uitspraak en schrijfwijze heeft dit hoegenaamd geen invloed. Zoo zijn dus رومهک (r ū-m á h k u), کودام (k ū d á m u) en ڤراوڽ (p ĕ r á u ñ a) samenstellingen van r ū m a h (huis) en k u (mijn), dus *mijn huis*, k ú d a en m u, *uw paard*, p ĕ r á u en ñ a, *zijn vaartuig*. Deze enclytische vormen kunnen nu ook vereenigd worden met woorden, die op zich zelve reeds samenstellingen zijn. Zoo maakt men van de woorden بوه (b ú w a h), vrucht, en هاتي (á t i), hart, of beter lever, de samenstelling بوههاتي (b ū w a h á t i) waarmede de Maleier hetzelfde te kennen geeft als wat wij onder *oogappel* verstaan in den zin van *lieveling*. Met den vorm ک (k u) ontstaat nu hieruit de samenstelling بوههاتيک (b ū w a h a t í k u) mijn oogappel, mijn lieveling. Evenzoo انق بوهڽ (ā n a q b ū w á h ñ a) zijne onderhoorigen, ايبوتاڠنم (ı b u t a n g á n m u), uw duim. Het is in deze voorbeelden weer uitsluitend de uitspraak, die bewijst dat wij met samenstellingen te doen hebben. Zoo zegt men ā n a q b u w á h ñ a, want ā n a q b ú w a h is één woord. Maar á n a q g ú r u is geen samenstelling, en beteekent eenvoudig het kind van den schoolmeester. De constructie ā n á q ñ a g ú r u is in het Maleisch denkbaar, maar onbestaanbaar zou zijn ā n á q ñ a b ú w a h; geen Maleier zou dit begrijpen.

Worden de vormen ک (k u), م (m u) en ڽ (ñ a) verbonden met samenstellingen, waarvan het tweede lid een

adjectief is, dan krijgt men constructies als bv. سمفنفنجڠكو (sampanpañjángku) mijn schuit (die voldoet aan de eischen welke de Maleier aan een sampanpáñjang stelt), انق ڬمفڠمو (ānaqgampángmu) en بسىبرانين (bĕsibĕrānína) zijn magneet. Dat wij in de woorden sampanpáñjang, ānaqgámpang en bĕsibĕráni met werkelijke samenstellingen te doen hebben, blijkt ten overvloede uit de constructie sampanpañjángku; anders immers zou men moeten zeggen sampánku páñjang, evenals men bv. zegt kūdáña ítam, zijn zwart paard, omdat kúda ítam geen samenstelling is.

§ 43. Wanneer de Maleier het heeft over twee of meer begrippen, die zóó nauw samenhangen, en als het ware, naar zijn voorstelling, zóó onafscheidelijk aan elkaar verbonden zijn dat men deze moeielijk anders dan in één adem kan noemen, dan vormt hij uit de woorden, welke die begrippen aanduiden, een samenstelling, door deze als één woord uit te spreken en het woordaccent alleen in het laatste tot zijn recht te doen komen. Waar wij spreken van „vrouw en kind" daar zegt de Maleier انق بينى (ānaqbíni); zoo spreekt hij van لاكى استرى (lakiyístri) en bedoelt er mede „man en vrouw." Zeer dikwijls vormt hij dergelijke samenstellingen uit woorden die gelijke of althans zeer nauw aan elkaar verwante begrippen te kennen geven, bv. عقلبودى (ʿaqalbúdi), verstand en hart, همبسهاى (ambasáya), slaven en bedienden, voor „de stoet van dienaren",

رمببلنتار (rimbabĕlantára), „basschen en wildernis", تيڤوداي (tɪpudáya), „listen en lagen", misschien wel om daarmede 't begrip intensiever te maken, dan dit mogelijk zou zijn door slechts één woord te noemen. Dat hij het beoogde doel werkelijk ook altijd hiermede bereikt mag betwijfeld worden; allerminst slaagt hij hierin als hij meer dan twee zulke woorden combineert, bv. in عقلبودي بيچار (ʿaqalbūdi bicára), wat intusschen bij zeldzame uitzondering geschiedt. Met voorliefde bezigt hij deze samenstellingen bij het noemen van hoedanigheden; dergelijke combinaties van adjectieven komen in het Maleisch zeer veel voor, e. g. تڬڤساس (tĕgapsása), forsch en stevig; لنتڠبوجر (lintangbújur), iets als ons „schotsch en scheef", لتحلسو (lĕtihlĕsū), „moe en mat", سرواسكلين (sarwasakalíyan), „de geheele", iets als ons „geheel en al". Ook hier is het weer alleen de uitspraak uit den mond van 't volk die ons leert dat wij met samenstellingen te doen hebben.

De Maleier spreekt uit tĕgapsása, lintangbújur, in één adem, en niet tĕgáp sása, líntang bújur; hij accentueert dus anders dan wij doen, indien wij spreken van „een flinke, stévige knaap", of zoo iets. In onze taal, waarin dergelijke samenstellingen ook niet geheel onbekend zijn (men denke o. a. aan *openbaar* en *doofstom*), leert niet alleen de uitspraak dat wij met samengestelde woorden te doen hebben, maar blijkt dit ook uit de schrijfwijze, omdat wij alles aanéén schrijven. Dit laatste nu doet de Maleier, om de hierboven aangegeven reden,

niet; hij volgt nu eenmaal een ander schrijfsysteem dan waaraan wij gewoon zijn.

Meermalen komt het voor dat de Maleier twee woorden zoo naast elkaar plaatst, die dan wel nauw verwante begrippen aanduiden maar geen samenstelling vormen, wat duidelijk blijkt uit het accent dier woorden. Zoo zegt hij bv. دوا تيک (dúwa tíga), maar dan bedoelt hij hiermede niet „twee en drie stuks", doch „twee óf drie stuks", en accentueert hij elk woord op de gewone wijze. In dergelijke gevallen kan van een samenstelling natuurlijk geen sprake zijn.

De hierboven genoemde samenstellingen kunnen op hare beurt weer met een der enclytische vormen کو (ku), م (mu) en ڽ (ña) vereenigd worden. Men kan dus spreken van انقبينيکو (ānaqbiníku), wat dan niet zeggen wil „de kinderen van mijn vrouw", maar „mijn vrouw en kinderen"; zoo beteekent همبسهاياڽ (ambasāyáña), ook niet „de slaaf van zijn bediende", maar „zijne slaven en bedienden".

§ 44. Een zeer eigenaardig verschijnsel in het Maleisch zijn samenstellingen als de in deze afdeeling besprokene, waarvan het tweede deel door geringe wijziging in consonant of vocaal, of in beide, klaarblijkelijk uit het eerste is gevormd, zonder dat dit tweede deel der samenstelling als zoodanig een zelfstandig bestaan heeft. Zoo spreekt men bv. van ساير ماير (sāyurmáyur), en bedoelt hiermede „allerlei groenten." Of wij dit moeten

beschouwen als een woordherhaling met geringe differentiatie, dan wel als een copulatieve samenstelling van twee woorden, waarvan het tweede allengs in onbruik is geraakt, zal niet altijd even zeker zijn uit te maken. Waarschijnlijk werden oorspronkelijk op deze wijze dwandwa's gevormd uit twee werkelijk bestaande, in klank en beteekenis toevallig overeenstemmende, woorden, en is men later, toen zulke samenstellingen eenmaal burgerrecht hadden verkregen, andere naar analogie daarvan gaan vervaardigen, waardoor nieuwe woorden in de copia verborum werden opgenomen, die elders dan in de op deze wijze ontstane samenstellingen ten eenenmale onbekend zijn gebleven. Andere voorbeelden van dergelijke samenstellingen zijn: رمڤڠرمڤڠ (rumpangrámping) „geschonden en beschadigd"; تالي مالي (tāli-máli), touwwerk, tuigage; چري بري (cĕraibĕrái), overal verspreid; بڠكر بڠكر (bùngkar bángkir), dooreen geworpen.

§ 45. Terwijl de tatpuruṣa steeds een substantief is, en de dwandwa zoowel substantief als adjektief kan zijn, is de soort van samenstellingen, die wij thans gaan bespreken, altijd een adjektief, of beter, een praedicaatswoord. Een eenigszins juiste definitie te geven van de verhouding waarin de beide deelen der samenstelling in de verschillende gevallen tot elkaar staan is niet doenlijk.

Enkele voorbeelden zullen beter een inzicht kunnen geven in den aard dezer samenstellingen dan een defi-

nitie die, wil zij eenigszins bevredigend mogen heeten, tamelijk gecompliceerd zou worden.

Onze uitdrukking „een stijve koelte" wordt, naar men mag aannemen, door iedereen verstaan, maar velen zullen haar bezigen zonder zich bewust te zijn van 't vreemde gebruik dat hier van 't woord „stijf" is gemaakt. Oppervlakkig beschouwd zou men meenen dat stijfheid nimmer een hoedanigheid van wind kan zijn. Waarschijnlijk heeft men hier met een verkorte wijze van uitdrukken te doen en wordt met „een stijve koelte" niets anders bedoeld dan een wind, die de schooten der zeilen strak spant en dus de touwen stijf maakt. De Maleier noemt een dergelijken wind اڠين تڬڠ كلت (ángin tĕgangkĕlát); de beide laatste leden der uitdrukking luiden in de uitspraak als één woord. Het is een adjektief ter nadere bepaling van 't begrip اڠين (ángin) wind. Wat beteekent nu deze samenstelling? 't Woord tĕgáng beantwoordt aan ons *stijf*, *strak*, terwijl met kĕlát bedoeld worden de *schooten* en *brassen* der zeilen. Beschouwt men die woorden niet als samenstelling, omdat de Maleier deze niet aanéén schrijft, dan is het niet mogelijk een behoorlijke verklaring van deze uitdrukking te geven. Wel echter is dit 't geval, als men de woorden tĕgáng en kĕlát als een samenstelling aanmerkt.

Dan wil zij eenvoudig zeggen „een wind die zoodanig is, dat de schooten der zeilen strak gaan staan." Wij vinden dus hier bij den Maleier volmaakt denzelfden gedachtengang als wij volgden om tot onze uitdrukking

„een stijve koelte" te komen. Zoodanige samenstelling nu noemt men een bahuwrīhi of possessief-samenstelling. Voorbeelden van composita, tot deze soort behoorende, maar volgens een andere methode gevormd, zijn كچلهاتي (kĕcilâti), iets als „klein van harte" in den zin van „zich licht geraakt betoonen, zich klein gedragen", بسر كڤال (bĕsarkapâla) „groot van hoofd" voor „koppig, stijfhoofdig", مانيس مولت (mānismŭlut), „zoet van mond", „hebbende een mond, die aangename woorden spreekt" d. i. innemend, vriendelijk, waarbij nog zeer vele andere zouden te voegen zijn, daar 't Maleisch gaarne zich van dergelijke samenstellingen bedient. Men kan de beteekenis hiervan omschrijven door de beide deelen, waaruit zij altijd bestaan, om te zetten, en achter het eerste deel een der enclytische vormen van het bezittelijk voornaamwoord te hechten, bv. اي كچلهاتي (îya kĕcilâti) = هاتيڽ كچل (âtíña kĕcíl), hij is boos; اڠكو بسر كڤال (ĕngkáu bĕsarkapâla) = كڤالم بسر (kapalâmu bĕsár), gij zijt koppig, e. d. De overdrachtelijke beteekenis, waarin het adjektief en het substantief gewoonlijk gebezigd worden, is een eigenaardigheid van deze soort van samenstellingen.

Bij de vorming van uitdrukkingen als: مابوقلاوت (mābuqlâut) en مابوقدارة (mābuqdârah) is men weer volgens een ander beginsel te werk gegaan. Met مابوقلاوت (mābuqlâut) bedoelt men „zeeziek", wat natuurlijk niet kan beteekenen „ziek van zee", maar „ziek door de zee". Eveneens مابوقدارة (mābuqdârah)

d. i. bedwelmd, bewusteloos (dit duidt de inlander hier aan door 't woord مابق (mábuq), waarvan de gewone beteekenis dronken is) door 't bloed, d. w. z. door bloedverlies. Ook hier weer bewijzen de uitspraak, het accent en de tropische beteekenis waarin de samenstellende woorden voorkomen, dat men met werkelijke samenstellingen te doen heeft, terwijl bovendien deze uitdrukkingen anders niet te verklaren zijn.

Groot is de verscheidenheid der verhoudingen welke tusschen de beide leden van possessief-samenstellingen bestaan kunnen. Een poging tot eenigszins volledige opsomming hiervan zou slechts tot onbevredigende uitkomsten leiden.

Gelijk reeds werd opgemerkt zijn de bahwrīhi's zonder uitzondering praedikaatswoorden; de tot dusverre gegeven voorbeelden hadden alle een adjektief als samenstellend deel. Dat dit echter niet een onmisbaar vereischte is, bewijst bv. een samenstelling als موک ڤاڤن (mūkapápan) dat, niet als samenstelling beschouwd, volgens het Maleische taaleigen slechts kan beteekenen „het gelaat", موک (múka), van een plank, ڤاڤن (pápan), iets wat allen zin mist. Als samenstelling echter vormen beide deelen een praedikaatswoord, te kennen gevende dat iemand „een gezicht heeft als een plank", d. w. z. waarop even weinig aandoening is te lezen als op een plank, dus wat wij zouden noemen „een onbeschaamd voorkomen" heeft.

Weer anders is een samenstelling als bv. ماسقاير

(măsuqáyar), waarvoor men een enkele maal zelfs vindt ماسق٢ اير (másuqmásuq áyar). 't Eerste lid der samenstelling is een verbaalstam, en beteekent *binnengaan, binnendringen,* terwijl het tweede een substantief is, beantwoordende aan ons *„water"*. Wanneer nu de Maleier zegt ڤراهوڽ ماسق اير (pĕráuña măsuqáyar), en men zou, omdat de beide laatste woorden niet aanééngeschreven worden, hier geen samenstelling willen aannemen, dan zouden de woorden, hoewel in slecht Maleisch, kunnen beteekenen „zijn vaartuig (pĕráuña), gaat het water in (másuq áyar)". Daargelaten dat in zoodanig geval op 't gebruik van 't woord másuq heel wat aan te merken zou zijn, zal men zoodoende iets anders verstaan dan de spreker heeft willen te kennen geven, want de hier genoemde uitdrukking beteekent in het Maleisch „zijn vaartuig is lek", dat wil zeggen „zijn vaartuig is in zóódanigen toestand dat het water daarin binnendringt", en als men spreekt van măsuqmăsuq áyar „dat het water daarin voortdurend, of in verontrustende mate, binnendringt". Nog duidelijker springt deze functie van 't woord másuq in 't oog in de uitdrukking măsuqsétan, bezeten, krankzinnig, d. w. z. „iemand, in wien de duivel (sétan) gevaren (másuq) is". De uitdrukking چين ماسق سيتن (cīna măsuqsétan) wil dan ook niet zeggen: „de Chinees (چين, cína) is in den duivel (سيتن, sétan) gevaren", maar juist omgekeerd.

Zoo kan de uitdrukking, سأورڠ چين ماسق اسلام (saōrang cīna măsuq islám) niet alleen beteeke-

nen „een Chinees is tot den Islâm overgegaan", maar ook „een Chinees, die tot den Islâm is overgegaan", al naar gelang men accentueert.

Gelijk reeds werd opgemerkt is het ondoenlijk een ook maar eenigermate volledige opsomming te geven van de verschillende schakeeringen, die in de onderlinge verhouding der samenstellende deelen van de Maleische *bahuwrīhi's* zijn waar te nemen.

De hierboven gegeven voorbeelden zullen echter voldoende zijn om als leiddraad te kunnen dienen bij de ontleding en verklaring van deze in het Maleisch veelvuldig gebruikte en zeer karakteristieke samenstellingen.

VIERDE HOOFDSTUK.

Verdeeling der woorden in soorten.

§ 46. Evenals iedere samenstelling, hoe gecompliceerd ook, steeds is terug te brengen tot twee deelen, die tot elkaar staan in de verhouding van het bepaalde tot het bepalende, evenzoo kan iedere zin, van den eenvoudigsten tot den meest ingewikkelden, altijd ontleed worden in twee hoofdbestanddeelen, welke men gewoonlijk aanduidt met de benamingen *subjekt* en *praedikaat*, of *onderwerp* en *gezegde*. Het subjekt doet denken aan het bepaalde deel in de samenstelling, het praedikaat aan het bepalende. Wanneer subjekt en praedikaat beide van den eenvoudigst denkbaren vorm zijn, dan heeft men te doen met den zin in zijn meest elementaire gedaante. Maar evenals de beide leden eener samenstelling ieder op zich zelf weer samenstellingen kunnen zijn, zoo ook zullen subjekt en praedikaat vaak nader bepaald zijn, waardoor zinnen ontstaan van zeer uiteenloopenden graad van samengesteldheid. Die bepalingen van subjekt en praedikaat kunnen eenvoudige woorden zijn, maar zij kunnen ook weer op

zich zelve zinnen vormen, in welk geval men van ondergeschikte (gesubordineerde) zinnen spreekt.

Bij de verdeeling der woorden in soorten van dit beginsel uitgaande, is de onderscheiding welke allereerst gemaakt behoort te worden die in subjekts- en praedikaatswoorden.

De onderlinge verhouding dezer woordsoorten is zoodanig, dat een subjektswoord in den regel als subjekt zal gebezigd worden, ofschoon het toch ook zeer goed praedikaat kan zijn, terwijl daarentegen een praedikaatswoord alleen als bestanddeel van het praedikaat kan optreden. Wanneer de Maleier zegt انقڽ سهاي (ānáqña sāya) d. i. „zijn kind is uw dienaar" of „uw dienaar is zijn kind", dan is het niet wel mogelijk om van dezen zin met juistheid te zeggen wat het subject is, en wat het praedikaat, wijl deze uit twee substantieven bestaat, die beide zoowel het een als het ander kunnen zijn. Zegt hij echter انقڽ منڠيس (ānáqña mĕnángis), d. i. „zijn kind huilt", dan kan er geen twijfel zijn over het antwoord op de vraag, wat subject en wat praedikaat is, want een woord als منڠيس (mĕnángis), is in het Maleisch nooit anders dan dit laatste. Wel is waar kunnen de beide woorden, die in het tweede geval een bepaalden zin uitmaakten, aldus vereenigd het subjekt vormen van een anderen zin, bv. als men zegt: انقڽ منڠيس داوسير بڤاڽ (ānáqna mĕnángis diyūsir bāpáña), d. i. „het huilende kind wordt door den vader weggezonden", maar dan is toch mĕnángis een om-

schrijving of bepaling van ánaq, en dus in dit opzicht van praedikatieve kracht. Een geval waarin ánaq een bepaling is van mĕnángis, zou in het Maleisch ondenkbaar zijn.

De differentiatie in de levende taal tusschen subjekts- en praedikaatswoorden moet, naar men veilig mag aannemen, van steeds minder beteekenis geweest zijn, hoe meer men in het grijze verleden teruggaat. Eenmaal is er zeer zeker een tijd geweest, waarin van dergelijke onderscheiding der woorden in het gebruik volstrekt geen sprake was. Van lieverlede is echter de differentiatie ontstaan en uit de omstandigheid dat subjektswoorden wel praedikaat kunnen zijn, maar niet omgekeerd praedikaatswoorden ook als subjekt kunnen fungeeren, kan alleen volgen, dat men deze differentiatie in dien zin heeft tot stand gebracht, dat uit de grondwoorden, waarover de taal beschikte, en die aanvankelijk in beide functies konden optreden, meer en meer woorden werden afgezonderd die men eerst bij voorkeur, later uitsluitend als praedikaat is gaan bezigen. Hieruit is te verklaren dat onder deze woorden betrekkelijk zeer weinige worden aangetroffen, waarvan met zekerheid gezegd kan worden, dat zij uitsluitend als praedikaatswoord kunnen gebezigd worden, ofschoon zij niet ten eenenmale ontbreken, gelijk bv. verbale stammen als بري (bĕrí), ليهت (líyat) en dergelijke.

Daarentegen laten de afgeleide woorden ten aanzien hiervan geen twijfel. Van de praefixen vormen ka, pĕ

en pĕr subjekts- en di, mĕ, bĕr, tĕr en sa praedikaatswoorden.

Het suffix an vormt eerstgenoemde woordsoorten, terwijl met behulp van i en kan praedikaatswoorden bij uitnemendheid afgeleid worden.

Behalve deze twee hoofdsoorten van woorden, die te zamen verreweg 't grootste deel van den woordenschat vormen, is er nog een derde, weinig talrijke klasse, die der z. g. partikels, waartoe de voorzetsels, voegwoorden en interjecties behooren, welke geene onmisbare bestanddeelen van den zin vormen.

Men onderscheidt derhalve in het Maleisch drie hoofdgroepen van woorden, waaronder ieder bestanddeel der copia verborum noodzakelijk moet ressorteeren en wel 1e Subjektswoorden, 2e Praedikaatswoorden, 3e Partikels.

Tot de subjektswoorden behooren in de eerste plaats enkele pronomina, en verder de pronomina substantiva. De persoonlijke voornaamwoorden zouden eigenlijk de subjektswoorden bij uitnemendheid zijn, maar in het Maleisch zijn zij niet tot zulk een mate van ontwikkeling kunnen komen als in onze westersche talen het geval is. Gewoonlijk bezigt de Maleier een in de levende taal nog gangbaar substantief in de plaats van een pronomen personale; ja, men mag wel zeggen dat hij een zeer bepaalden afkeer heeft van het gebruik van dit laatste.

Onder de praedikaatswoorden ressorteeren natuurlijk allereerst de verba, woorden, die uitsluitend als praedikaat optreden, en op zich zelve voldoende zijn om een praedi-

kaat te vormen, maar verder ook de adjectiva, de numeralia en de adverbia. Toch is de onderlinge verhouding dezer laatste drie woordsoorten niet geheel dezelfde, als die tusschen pronomina en substantiva. Wel komen zij hierin overeen, dat zij alleen praedikatief kunnen gebezigd worden, maar terwijl de adjectiva en numeralia zelfstandig als praedikaat kunnen optreden, of als praedikatieve bepaling van het subjekt, is dit met de adverbia in veel mindere mate het geval.

De volgorde, waarin de woordsoorten in het Maleisch thans zullen besproken worden, blijkt, in verband met het bovenstaande, uit het volgende schema:

I. Subjektswoorden, d. w. z. die woorden welke onmisbaar zijn ter aanduiding van het subjekt, al kunnen zij ook praedikaat in den zin zijn.

Deze worden onderscheiden in:

a. Voornaamwoorden (pronomina).

b. Zelfstandige naamwoorden (nomina substantiva).

II. Praedikaatswoorden, dat zijn de zoodanige, die alleen als praedikaat of in praedikatieve functie kunnen optreden. Deze laten zich splitsen in:

a. die, welke niet anders dan als praedikaat kunnen optreden en in een samengesteld praedikaat noodwendig hoofdwoord zijn (verba).

b. die, welke zoowel op zich zelve praedikaat kunnen zijn als in praedikatieve functie kunnen optreden; dat zijn: 1e adjectiva, 2e numeralia, 3e adverbia.

III. Partikels. Hiertoe behooren:

2e persoon اڠکو (ĕngkáu) كامو (kámu)
of كو (kau)

3e persoon اي (íya) مريكيت (marikaítu)

Ofschoon het hier gegeven schema de persoonlijke voornaamwoorden voorstelt gelijk zij gewoonlijk gebruikt worden, mag toch hierbij de eigenaardigheid van het Maleisch om bij voorkeur alleen dáár, waar dit onvermijdelijk wordt geacht, te onderscheiden en te omschrijven, geen oogenblik uit het oog worden verloren. Men bezigt de persoonlijke voornaamwoorden niet uitsluitend, en zonder uitzondering, hetzij in het enkelvoud of wel in het meervoud; zij treden in beide functies op, al is het dan ook dat dit met het eene meer het geval is dan met het andere.

Terwijl اكو (áku) als regel enkelvoud is, en dus aan ons *ik* beantwoordt, worden كيت (kíta) en كامي (kámi) gewoonlijk gebezigd om het meervoud aan te duiden. Maar het bij ons bekende gebruik van *wij* als pluralis majestatis wordt ook in het Maleisch aangetroffen, wat vooral van كيت (kíta) geldt. Zoo wordt كامو (kámu) vaak beleefdheidshalve gebezigd in plaats van اڠکو (ĕngkáu) en is اي (íya) om zoo te zeggen even vaak meervoud als enkelvoud, vooral in de spreektaal. Daarentegen schijnt het gebruik van مريكيت (marikaítu) als singularis onbekend, althans zeer zeldzaam, te zijn. Waar de noodzakelijkheid gevoeld wordt om elken redelijken twijfel weg te nemen aangaande de bedoeling om den pluralis aan te duiden, daar construeert men de pro-

nomina met het substantief اورڠ (órang), mensch, en schrijft men derhalve كيت اورڠ (kıtaórang), كامي اورڠ (kāmiyórang), كامواورڠ (kāmuwórang) en دياورڠ (dıyaórang; de vorm اي اورڠ, ıya orang, is ongebruikelijk), ongeveer evenals wij de samenstellingen *wijlieden*, *gijlieden* en *zijlieden* bezigen.

Bij het spreken worden gewoonlijk de verkorte vormen كو (ku) en كاو (kau) gehoord, terwijl het gebruik der vormen اكو (åku) en اڠكاو (ĕngkáu) in de schrijftaal regel is. Een enkele maal treft men hierin ook den in de spreektaal weinig gangbaren vorm داكو (dåku), aan. Daarentegen hoort men zeer dikwijls den bijvorm دي (dîya), soms zelfs ديڽا (dıyáña) in plaats van اي (íya), zonder dat het mogelijk is om aan te geven, wanneer aan den eenen en wanneer aan den anderen vorm de voorkeur gegeven wordt.

In de gevallen waarin wij op de persoonlijke voornaamwoorden een bijzonderen nadruk leggen door er het woord *zelf* aan toe te voegen, kan de Maleier tot dit doel سنديري (sĕndîri) bezigen, zoodat hij dan zegt اكو سنديري (åku sĕndîri), كامي سنديري (kåmi sĕndîri), اي سنديري (íya sĕndîri). Hierbij houde men echter rekening met de omstandigheid dat het Maleisch nog over andere middelen beschikt om aan eenig woord een bijzonderen nadruk te geven, zoodat van سنديري (sĕndîri) minder veelvuldig gebruik wordt gemaakt dan van ons daarmee overeenstemmend *zelf*.

§ 49. Niettegenstaande het Maleisch dus, gelijk uit het medegedeelde volgt, een stel pronomina personalia rijk is, dat behoorlijk aan de eischen van het verkeer voldoen kan, wordt nochtans van deze rededeelen, vooral in geschriften, weinig gebruik gemaakt. De verklaring hiervan is te zoeken in zekeren afkeer, dien het volk van het gebruik der pronomina personalia heeft, omdat deze niet naar den eisch onderscheiden tusschen de verschillende rangen en standen der samenleving, en de uiteenloopende verhoudingen tusschen sprekers en hoorders niet behoorlijk tot haar recht doen komen.

Ten einde in deze den Maleier zoo hinderlijke leemte te voorzien laat men woorden, die meerendeels in den grond substantiva zijn, optreden in de rol van pronomina personalia.

Als zoodanig worden gebezigd:

1°. ter aanduiding van den eersten persoon: ڤاتک (pátiq), سهاى (sáya), همب (ámba), يڠ دڤرهمب (yang dipĕrámba), gewoonlijk verkort tot دڤرهمب (dipĕrámba) en ڤرهمب (pĕrámba), welke woorden alle *slaaf* of *dienaar* beteekenen; verder بيت (béta), اولن (úlun), دڠن (dĕngán), تمن (tĕmán), كاون (káwan), die iets als *makker* of *volgeling* te kennen geven en eenige aan vreemde idiomen ontleende pronomina personalia als bv. ڬوا (gúwa), uit het Chineesch, ايڠسن (íngsun), كول (kúla) en منيرا (mĕníra), uit het Javaansch, welke drie laatste intusschen zeldzaam voorkomen.

2°. ter aanduiding van den tweeden persoon: تون (tūwan), mijnheer, ڽوڽ (ñóña), mevrouw, نون (nóna), mejuffrouw, ڽاهي (ñái), ménagère, تڠكو (tüngku), mijnheer, اڽچيق (ĕñcíq), titel van aanzienlijke Maleiers, اورڠكاي (orangkáya), welgestelde, ديري (díri), lichaam, باب (bába), waarmede in Indië geboren Chineezen worden aangeduid, توكي (táukai), groothandelaar. Eerbiediger zijn توانهمب (tūwanámba) en توانكو (tūwánku), mijnheer, vooral wanneer daarvoor worden geplaatst woorden als ڤادوك (padúka), een uit het Sanskṛt afkomstig woord, dat *schoen* beteekent, دولي (dúli), eveneens Sanskṛt, *stof* (der voeten), كوث (kauṯ), Arabisch, چرڤو (cĕrpú), Tamil, سڤاتو (sapátu), Portugeesch, قدم (qadm), Arabisch, alle in den zin van ons *schoeisel*, en vaak geconstrueerd met سري (sĕrí), *glans*, gelijk in دولي سري ڤادوك (dúli sĕrí padúka), iets als *Uwe Hoogheid* of *Uwe Majesteit*. Zoo spreekt men ook van دولة توانكو (daulat tūwánku), *uw voorspoed*, tot Vorsten. Tegenover minderen is in de spreektaal zeer gebruikelijk het aan het Chineesch ontleende لو (lū), jij, terwijl ook het van het Javaansch geborgde ديكو (dikau) soms voorkomt. In het algemeen mag men stellen dat alle titels en benamingen van bloedverwantschap tot dit doel gebezigd kunnen worden, zoodat een uitputtende opsomming hiervan weinig zin zou hebben.

3°. ter aanduiding van den derden persoon kunnen ongeveer al die nomina dienen, welke ook den tweeden persoon te kennen geven, maar bovendien nog enkele

andere als bv. ڤاچل (pácal), *slaaf*, doch meer in verachtelijken zin, wanneer men over iemand spreekt tot den Vorst, يڠ دڤرتوان (yang dipĕrtúwan), Zijne Majesteit en بݢيندا (bagínda), in denzelfden zin.

Ten slotte worde hier nog gewezen op de neiging van den Maleier om dergelijke als pronomina personalia van den 2[en] en 3[en] persoon dienstdoende substantiva te verbinden met het honorifieke suffix د (da, soms 'nda) waardoor vormen ontstaan als ادندا (ādínda), uit اديق (ādiq), jongere broeder, ككندا (kakánda), uit كاكق (kákaq), oudere broeder, ايهندا (āyánda), uit ايه (áyah), vader, بوندا (búnda), uit ايبو (íbu), moeder, سهيندا of سندا (sāyánda of sánda), uit سهاي (sáya), انقدا (ānáqda), of انككندا (ānakánda), uit انق (ánaq) en andere.

§ 50. Het Maleisch beschikt over twee aanwijzende voornaamwoorden, اين (íni), en ايت (ítu), die overeenkomen met ons *dit* en *dat*, en zonder meer subjekt in den zin kunnen zijn. Evenals de aanwijzende voornaamwoorden in onze taal treden zij ook praedikatief op, ter bepaling van een subjectswoord; zelfs is deze functie de meest gewone, en gebruikt de Maleier zijne demonstrativa eenigszins ongaarne als subject in den zin. Doet hij zulks echter, dan is hij geneigd aan deze pronomina de vormen اينله (ínilah), ايتله (ítulah), of اينڤون (ínipūn) en ايتڤون (ítupūn), te geven, ten einde hierdoor als het ware op hun karakter van subjektswoord

meer in het bijzonder den nadruk te leggen. Zoo kan de Maleier zeggen: ايت رومهڽ (ítu rūmáhña), maar liever zal hij zeggen ايتله رومهڽ (ítulah rūmáhña) voor *„dat is zijn huis"*. En evenzoo in plaats van ايني سورتم (íni surátmu), bij voorkeur اينيله سورتم (íni-lah sūrátmu), voor *„dit is uw brief"*.

Andere voorbeelden van het gebruik dezer pronomina in niet-praedikatieven zin leveren de volgende constructies: ستله ايت (satĕláh ítu), *na dat*, ons „daarna", دري ايت (dari ítu), *om dat*, ons *„daarom"*, ايني جوک (íni jūga) *„dit zelfs"* ايت دي (ítu díya) *„dàt is het"*.

§ 51. Het eenige betrekkelijk voornaamwoord, dat de Maleische taal bezit, is يڠ (yang), hetwelk alle genera en numeri vertegenwoordigt, en steeds aan het begin van den relatiefzin staat, dezen dus inleidt.

Overigens valt er omtrent dit pronomen hier niets van eenig belang op te merken; in de Syntaxis, bij de bespreking der relatiefzinnen, zal hieraan meer in het bijzonder aandacht geschonken worden.

§ 52. De eenige vragende voornaamwoorden, die als subjekt in den zin kunnen optreden, al komen zij natuurlijk ook wel eens in het praedikaat voor, en speciaal als direkt objekt, zijn اڤ (ápa), en سياڤ (siyápa); met het eerste vraagt men naar zaken, met het tweede naar personen, zoodat zij nauwkeurig worden weergegeven door *wat* en *wie*. Evenals de demonstrativa kunnen

zij ook praedikatief gebruikt worden. Zoo vindt men: اڤ ايت (ápa ítu) voor *„wat is dat"* en سياڤ اين (siyápa íni), *„wie is deze"*, maar ook كودا اڤ ايت (kúda ápa ítu) *„wat paard is dat"* waarvoor wij liever zeggen *„wat is dat voor een paard"* en انق سياڤ اين (ánaq siyápa íni), „wiens kind is dit".

Een enkele maal wordt مان (mána) zoodanig gebezigd, dat de indruk ontstaat als diende dit woord eveneens tot pronomen interrogativum. Intusschen zijn in zulke gevallen onnauwkeurigheid van uitdrukking en ongeoorloofde ellipse in het spel, tengevolge waarvan مان (mána), gebruik wordt in plaats van يڠ مان (yáng mána), letterlijk *„die waar is"* d. w. z. *„welke"*. Meer en meer wint vooral in de spreektaal het gebruik veld om اڤ (ápa) te plaatsen aan het begin van vragende zinnen.

Zeer waarschijnlijk hebben wij hier te doen met een Javanisme dat, zonder ook maar in het minst in een leemte van het Maleisch te voorzien, dank zij den invloed der vreemdelingen, in het verkeer zelfs tusschen de Maleiers onderling van lieverlede de karakteristieke constructie der vragende zinnen op den achtergrond dringt.

§ 53. Onbepaalde voornaamwoorden zijn die, welke de aandacht vestigen op personen of zaken in het algemeen, zonder aanleiding te geven om in het bijzonder aan een of eenige bepaalde individuen daaruit te denken. Als zoodanig worden in het Maleisch gebezigd:

1°. اورڠ (órang), ons *men* of *iemand*, bv. in اورڠ امبيل (órang ámbil), „*men haalt*", اورڠ ڤڠݢل (órang pánggil), „*iemand roept*" e. d. Ten einde het begrip *iemand* weer te geven wordt evenwel liever de vorm سأورڠ (saórang), gebezigd, soms versterkt tot سسأورڠ (sasaórang), vooral om, in verbinding met de ontkenning تياد (tiyáda), de negatie *niemand* uit te drukken. Zoo zegt men: تياد سأورڠ تاهو (tiyáda saórang táu), voor „*niemand weet*", maar ook سأورڠ تياد تاهو (saórang tiyáda táu), en bij voorkeur, met zekere emphase; سأورڠ ڤون تياد تاهو (saórang pūn tiyáda táu), waarmede hetzelfde gezegd wordt.

2°. سكلين (sakālīyan), *allen* en *alle*, dikwijls met het possessief-suffix ڽ verbonden tot سكليڽ (sakālīyánña), dat, even als het reeds genoemde اورڠ (órang), ook praedikatief kan gebruikt worden, in welk geval het, als uitzondering op den regel, vaak vóór het bepaalde woord staat, zooals in de welbekende uitdrukking سكلين عالم (sakālīyan ʿālam), *alle werelden.*

In denzelfden zin wordt ook gebruikt het uit het Sanskṛt overgenomen woord سموه, ook geschreven سموا (samúwa) of سموهاڽ (samūwáña).

3°. بارڠ (bárang), dat voor zaken is wat اورڠ (órang) is voor personen, dus overeenkomt met ons *wat, alles,* en steeds praedikatief gebruikt wordt. In deze functie komt veel voor de samenstelling بارڠ سياڤ

(bārang siyápa), *alwie, een iegelijk.* Maar ook بارغ اورغ (bārang órang), en بارغ منوسي (bārang-manusíya), worden als zoodanig gebezigd, terwijl بارغ اڤ (bārang-ápa) en nog meer بارغ اڤ٢ (bārang āpaápa), ons *iets*, en بارغ اڤ ڤون تياد (bārang-ápa pun tiyáda), de negatie hiervan aanduiden.

4⁰. ماسيغ٢ (māsingmásing), *ieder*, maar alleen van personen gebezigd, en dan ook wel praedikatief optredende, bv. ماسيغ٢ همب الله (māsingmásing ámba állah), *ieder dienaar Gods.* Het aan dit ماسيغ٢ (māsingmásing) beantwoordende تيڤ٢ (tīyaptíyap), dat alleen op zaken wijst, wordt uitsluitend praedikatief gebezigd bv. in تيڤ٢ كالي (tıyaptíyap káli), *„elke keer”* en ook wel in den ongeredupliceerden vorm, bv. تيڤ هاري (tíyap-ári), *iederen dag.* In dit laatste geval bewijst de uitspraak tiyapári, dat deze uitdrukking doorgaans als een samenstelling wordt opgevat.

II. Zelfstandige naamwoorden (nomina substantiva).

§ 54. Onder de Maleische nomina substantiva, de subjektswoorden bij uitnemendheid, treft men zoowel grondwoorden aan als afgeleide. Terwijl de grondwoorden zich niet door een bepaalden vorm van andere rededeelen onderscheiden, is zulks bij de afgeleide substantieven in den regel wel het geval.

Van de niet afgeleide zelfstandige naamwoorden geldt overigens wat in § 24 is opgemerkt omtrent de grondwoorden in het algemeen. Een gedeelte daarvan behoort tot den oorspronkelijken Maleisch-Polynesischen woordenschat, een ander, en lang niet onaanzienlijk, deel is uit vreemde talen overgenomen, en in meerdere of mindere mate in de Maleische copia verborum opgegaan, vaak zóó volkomen, dat het volk het besef hunner vreemde herkomst ten eenenmale kwijt is.

De afgeleide zelfstandige naamwoorden zijn uit grondwoorden ontstaan: 1^e door aanhechting van voor- en achtervoegsels, 2^e door woordherhaling en 3^e door samenstelling.

Het Maleisch onderscheidt geene geslachten (genera) en getallen (numeri) door bijzondere vormen van het substantivum, terwijl de casusverhoudingen, behoudens een enkele uitzondering, alleen kunnen worden aangeduid met behulp van praeposities.

§ 55. De afleiding van zelfstandige naamwoorden met behulp van affixen, door velen beschouwd als de afleiding in den engeren zin van het woord, geschiedt door middel van praefixen en suffixen, met dien verstande dat de drie volgende gevallen zich voordoen: 1^e men vindt slechts een praefix gebezigd, 2^e er wordt slechts een suffix gebezigd en 3^e praefix en suffix worden gelijktijdig aangewend.

§ 56. De praefixen, waarmede zelfstandige naamwoorden uit eenvoudiger vormen worden afgeleid, zijn:

1e ک (ka), 2e ڤڠ (pĕng) en 3e ڤر (pĕr).

§ 57. Het prefix ک (ka) behoort tot die formatieve elementen in het Maleisch, welke aan het uitsterven zijn.

Dat het in vroeger tijden bij de afleiding van nomina substantiva een zeer groote rol speelde, vooral ter vorming van nomina unitatis, blijkt uit de groote menigte substantiva, van dit praefix voorzien, zooals کچوبڠ (kĕcúbung), کموڠ (kĕmúning), کتاڤن (kĕtápan), welke tegenwoordig als grondwoorden moeten worden aangemerkt, omdat de bases in de levende taal niet meer gebruikelijk zijn.

De eenige afleidingen met dit praefix uit een basis, die als zoodanig nog in de levende taal gangbaar is, zijn ککاسه (kakásih) en كهندق (kandáq), ontstaan uit کاسه (kásih) en هندق (ĕndáq), en zooveel als *beminde* beteekenende.

Sommige derivaten met ک (ka) zijn geene bestanddeelen meer van de levende taal, doch hebben op hun beurt tot basis voor verdere afleidingen gediend. Daartoe behooren o. a. کتاهو (katáu) en کديم (kadíyam), waaruit de vaak gebruikte afleidingen ڤڠتاهوان (pĕngatáwan) en مڠديامي (mĕngadīyámi) zijn ontstaan. Voorts kunnen daartoe die bases gerekend worden welke, voorzien van het suffix *an*, de groote klasse van afleidingen vormen, welke in § 64 worden behandeld.

§ 58. Heeft derhalve het zooeven besproken voorvoegsel voor de levende taal zijn belang grootendeels verloren, anders is het gesteld met het praefix ڤڠ (pĕng) of eigenlijk pĕ gesloten door den anuşwāra, en voorgesteld pĕ ٚ. De wijze van aanhechting van dit praefix en de invloed van den anuşwāra op de aanvangsconsonant der basis en omgekeerd werden uiteengezet in § 30. Hier dienen meer in het bijzonder, voor zoover dit mogelijk is, de verhoudingen aangegeven te worden tusschen de beteekenis der basis en die van het met dit praefix afgeleide nomen substantivum.

Oorspronkelijk schijnt dit praefix gediend te hebben ter vorming van nomina actionis, waarmede in het bijzonder duratieve handelingen werden aangeduid, en die derhalve overeenkwamen met onze infinitieven. Deze oorspronkelijke kracht is nog waarneembaar in woorden als: ڤملق (pĕmĕlúq), *het omarmen*, maar ook *de omhelzing* (grw. ڤلق pĕlúq); ڤنانق (pĕnánaq), *het koken van rijst* (grw. تانق tánaq); ڤنڠڬل (pĕnínggal), *het vertrekken*, maar ook *het vertrek* (grw. تڠڬل tínggal); ڤمباچ (pĕmbáca), *het lezen* of *de lezing*.

Van lieverlede echter werden deze nomina actionis in den possessieven genitief geconstrueerd, met andere substantieven, die een persoon of zaak aanduidden, en waardoor men in het algemeen te kennen gaf den man of het werktuig van zekere handeling, anders gezegd den verrichter daarvan, of wel het middel daartoe.

Door het langzamerhand wegvallen van laatstbedoelde substantieven, wegens overtolligheid, traden deze derivaten allengs op in de rol van nomina actoris, en nomina instrumenti, welke zij nog heden ten dage dikwijls vervullen. Zoo heeft ڤڠاسه (pĕngásuh) eerst uitsluitend *het oppassen van een klein kind* beteekend. Dit nomen actionis leverde met het substantief اينڠ (ínang), dat in het algemeen *kindermeid* beteekent, de constructie ڤڠاسه اينڠ (ínang pĕngásuh), letterlijk „de kindermeid van het oppassen", die dus het kind verzorgt. Later raakte het voorgezette اينڠ (ínang) in onbruik, en ging men met ڤڠاسه (pĕngásuh) alleen hetzelfde aanduiden als ڤڠاسه اينڠ (ínang pĕngásuh) beteekende.

Tegenwoordig zijn beide vormen door elkaar in gebruik, ofschoon men, om de eenvoudigheid, liever ڤڠاسه (pĕngásuh) zegt, voor *kindermeid*. Met tal van afleidingen door middel van dit praefix is het echter reeds zoo ver gekomen, dat zij uitsluitend zelfstandig optreden ter aanduiding van nomina actoris en instrumenti. Als voorbeelden hiervan kunnen dienen: ڤنچوري (pĕñcúri), *dief*, d. i. degene die de handeling چوري (cúri), *stelen*, verricht; ڤڠاجر (pĕngájar), *onderwijzer*, *hij die onderwijst*, اجر (ájar); ڤنوڠݢو (pĕnúnggu), *wachter* van تڠݢو (túnggu); ڤڽڠت (pĕñĕngát), *het dier dat met zijn angel*, سڠت (sĕngát), *steekt*, *wesp*; ڤنجاج (pĕñjája), *rondventer*, *hij die rondvent*, جاج (jája). Als voorbeelden

van nomina instrumenti wordt de aandacht gevestigd op: ڤناور (pĕnáwar), *datgene, waarmede men de werking van eenig gif neutraliseert*, تاور (táwar), *medicament*; ڤنجالين (pĕñjálin), *datgene waarmede men vastbindt*, جالين (jálin), *rottan*; ڤموکل (pĕmúkul), *waarmede men slaat*, ڤوکل (púkul), *hamer*.

Het is er evenwel verre van af dat van alle afleidingen met dit praefix de verhouding tusschen de beteekenissen van basis en derivaat zóó klaar is als in de zooeven genoemde voorbeelden. Moge men ڤناکيت (pĕnákit), al kunnen expliceeren als datgene wat ons ساکيت (sákit), ziek maakt, hoe ڤمالس (pĕmálas) kan beteekenen *hij die lui* مالس (málas), *is*, valt niet zoo dadelijk op. Van sommige dezer afleidingen is de basis niet meer gebruikelijk, tenminste niet meer in die beteekenis, welke zij moet gehad hebben toen het derivaat met pĕ ᵕ werd gevormd. Dit is bv. het geval met ڤڠهولو (pĕngúlu) van هولو (úlu) en ڤڠليم (pĕnglíma) van ليم (líma), oudtijds *hoofd* en *hand* beteekenende; verder met ڤنمڤڠ (pĕnámpang), *zijde van een veelhoek*, van تمڤڠ (támpang). Van de afleiding ڤنجاجڤ (pĕñjájap), *een soort vaartuig*, wordt het grondwoord جاجڤ (jájap), niet meer gebruikt, wat ook het geval is met ڤموروس (pĕmúras), donderbus. Daarentegen geven de afleidingen ڤنرک (pĕnĕrká) en ڤنابور (pĕnabur) meer het objekt der handeling, nl. *raadsel* (wat geraden wordt) en *hagel* (wat men verspreidt) aan, dan wel het subjekt daarvan.

§ 59. Het praefix pĕr komt hierin overeen met het zooeven besprokene pĕ ᵕ dat het waarschijnlijk eerst uitsluitend subjekts-woorden vormde ter aanduiding van handelingen. Maar terwijl de afleidingen met pĕ ᵕ in het midden lieten of die handelingen door het subjekt werden verricht met zich zelf dan wel een ander tot objekt, dienden de afleidingen met pĕr om te kennen te geven dat het subjekt de handeling verrichtte ter wille van zich zelf. Met andere woorden de afleidingen met het praefix pĕr waren oorspronkelijk infinitivi van mediale handelingen, ook in de gewijzigde nuances die het medium van lieverlede gekregen heeft, en wel het reflexivum, het wederkeerige, en het neutrum.

De oorspronkelijke beteekenis dezer afleidingen is echter allengs in vergetelheid geraakt, en alleen nog waarneembaar in de locatieven, zooals دڤربوات (dipĕrbûwat) en دڤراوله (dipĕrólih), welke, gelijk later zal worden uiteengezet (zie § 88), gebezigd worden, wanneer men het objekt eener mediale handeling wenscht te doen optreden als het subjekt in den zin.

Op vermoedelijk volkomen dezelfde wijze als bij de afleidingen met pĕng het geval is geweest, hebben deze nomina actionis later de beteekenis van nomina actoris en instrumenti gekregen. Zoo zal ڤرتاڤ (pĕrtăpa) waarschijnlijk wel eerst hebben beteekend *„het doen van ascese"*; later, met اورڠ (orang) of iets dergelijks geconstrueerd *„de man van ascese"*, en ten slotte met weglating van dit اورڠ (orang) uitsluitend *kluizenaar*. Van

het verbale woord اجر (ájar) werd de afleiding ڤلاجر (pĕlájar, euphonisch voor pĕrájar) gevormd, die eerst de beteekenis van *leeren*, (*discere*, in tegenstelling met *docere*) heeft gehad, doch geleidelijk die van *leerling* aannam. Zoo wilde ڤرسالين (pĕrsálin) oorspronkelijk zeggen „*het verwisselen van kleeren, het zich verschoonen*", maar thans wordt het uitsluitend gebezigd ter aanduiding van *een stel schoone kleeren* (dus van *het middel* om zich te verschoonen) en in het bijzonder van dat, hetwelk de vorst bij wijze van gunstbetoon schenkt.

Evenals wij bij de derivaten met pĕ ‿ hebben gezien is het ook hier niet altijd mogelijk op ongezochte wijze de verhouding te verklaren tusschen de beteekenis van het grondwoord en die van het derivaat. Zoo schijnt het raadselachtig hoe men er toe is kunnen komen om van تندا (tanda), *teeken* of *kenteeken*, de afleiding ڤرتندا (pĕrtánda) te maken in den zin van *beul*.

De eigenaardigheid, waarop bij het prefix pĕ ‿ werd gewezen, dat afleidingen hiermede een enkele maal het objekt der handeling aanduiden, waarop de basis doelt, is ook bij sommige afleidingen met pĕr waarneembaar. Zoo beteekent ڤرسمبه (pĕrsĕmbáh) in het algemeen datgene wat men den Vorst aanbiedt, onder het maken van den eerbiedigen groet, bekend als سمبه (sĕmbáh), dus *geschenk*, maar ook *een mondelinge mededeeling*.

Ten slotte moet er nog op gewezen worden dat vele woorden in het Maleisch, die men, oppervlakkig beschouwd, voor afleidingen met het praefix pĕr zou aan-

zien, dit geenszins zijn, maar uit het Sanskṛt, met eenige verbastering, overgenomen werden, en dus volgens de in dit werk aangenomen beginselen, als grondwoord moeten worden aangemerkt. Daartoe behooren o. a. ڤرکار (pĕrkára, Skr. prakāra), ڤرچاي (pĕrcáya, Skr. pratyaya), ڤرمان (pĕrmána, Skr. pramāṇa) en ڤربهاس (pĕrbahása, Skr. paribhāṣa).

De aan het slot der vorige paragraaf vermelde eigenaardigheid dat de afleiding is ontstaan uit een in onbruik geraakte basis, laat zich ook bij de derivaten met pĕr waarnemen, bv. bij het woord ڤرکاکس (pĕrkákas, vulgo pĕkákas), gereedschap.

§ 60. De suffixen waarmede in het Maleisch substantieven gevormd worden, zijn:

1e het suffix أن (an).

2e de pronominaalsuffixen ک (ku), م (mu) en ڽ (ña).

§ 61. Het suffix *an* heeft een zeer aanzienlijk contingent afgeleide nomina substantiva aan het Maleisch geleverd, vooral, gelijk later zal blijken, in vereeniging met de reeds besproken praefixen.

Deze afleidingen met *an* zijn, en worden nog, gevormd uit bases met uiteenloopende functies in den zin, waaronder enkele die als zoodanig niet meer in de levende taal gebruikelijk zijn.

Voor zooverre die bases kunnen dienen ter aanduiding van handelingen, en derhalve verbale kracht hebben,

wijzen de afleidingen met dit praefix in den regel het objekt (direkt zoowel als indirekt), of het produkt dan wel het gevolg van zoodanige handeling aan. Zoo beteekent جنجوڠن (juñjûngan), datgene wat op het hoofd gedragen wordt, het objekt der handeling, die met جنجوڠ (júñjung) wordt aangeduid.

Van اوتس (ûtus) en سوره (sûruh), beide met de beteekenis *iemand tot een ander zenden*, komen de afleidingen اوتوسن (ūtûsan) en سوروهن (sūrûwan) ter aanduiding van het objekt dier handeling, en wel bij voorkeur in den zin van den persoon, dien men tot een ander zendt; heeft men het over de zaak welke gezonden wordt, dan is کريمن (kirîman) gebruikelijk, van کيريم (kîrim), zenden. Verdere voorbeelden zijn: ڤاکاين (pākáyan) van ڤاکي (pákai) wat men gebruikt om zich te kleeden, *kleeding* of *kleeren*; ماکانن (mākānan), datgene wat men eet, van ماکن (mákan), eten; evenzoo سنتاڤن (santápan), voedsel, van het deftige سنتڤ (sántap), eten, van vorsten en grooten; تمڤارن (tampáran), datgene waarop men slaat, van تمڤر (támpar); کاراڠن (kārángan), wat men vervaardigd heeft, van کارڠ (kárang), vervaardigen; ڤکيرن (pikîran), wat men gedacht heeft (pîkir, het ar. fikr en dus van recente vorming), *gedachte*; حکومن (ẖukûman), het produkt der handeling حکوم (ẖúkum, mede uit het Arabisch) *veroordeelen*, dus *veroordeeling*, *vonnis*, *straf*. Uit deze drie laatste derivaten blijkt dat afleidingen met *an* ook het produkt eener handeling kunnen aanduiden. Dit is verder het

geval met ككيرن (kɪkíran), *vijlsel,* hetgeen bij het vijlen (kíkir) ontstaat; ربوهن (rūbúwan) wat ingestort is, تيمبڠن (timbángan), het produkt van het overwegen تيمبڠ (tímbang), dus *overweging*, *meening*, welke voorbeelden, evenals de eerstgenoemde, met tallooze andere zouden te vermeerderen zijn.

Een enkele maal bij uitzondering wijst een afleiding met het suffix *an* van een basis, die een handeling aanduidt, op het instrument, waarmede die handeling verricht wordt, bv. اوسوڠن (ūsúngan) van اوسوڠ (úsung) dragen, in de beteekenis van *draagstoel*.

Ook van als substantieven gebezigde bases worden afleidingen met het suffix *an* gevormd, waarmede gewoonlijk dingen worden aangeduid die, ofschoon iets anders dan hetgeen de basis te kennen geeft, toch een of ander punt van overeenkomst hiermede vertoonen. Zoo beteekent اناكن (ānákan) *pop*, gevormd uit انق (ánaq), *kind*; رمبوتن (rambútan), is een vrucht, op wier schil iets als haren, رمبوت (rámbut), groeit, en دوريين (dūríyan), is een andere vrucht, zoo genoemd naar de stekels of dorens (دوري, dúri), waarmede zij bedekt is. Van باتڠ (bátang), stam, boomstam, komt بتاڠن (bātángan), een boomstam, waarmede men een rivier voor het verkeer afsluit, sluitboom.

Van adjectiva worden met behulp van dit praefix afleidingen gevormd ter aanwijzing van zaken, die zich op min of meer in het oog vallende wijze onderscheiden door de eigenschap, welke de basis aanduidt. Van مانس (má-

nis), *zoet* maakte men منيسن (mānísan), *gebak*, *zoetigheden*; كونيڠن (kūníngan), uit كونيڠ (kūning), *geel*, ontstaan, is de gewone benaming voor *messing* of *geel koper*.

De hier aangevoerde voorbeelden geven een voldoend overzicht van de verhoudingen tusschen de beteekenis van de basis en die van de daaruit ontstane afleiding met het suffix *an*. Een uitputtende opsomming van de verschillende nuances, welke hierbij kunnen worden waargenomen, zou niet alleen een onbegonnen werk zijn, maar bovendien onwillekeurig de vrij algemeen verspreide dwaling in de hand werken, dat men, naar vaste regels te werk gaande, gerechtigd is afleidingen met dit suffix te construeeren, zonder verplicht te zijn na te gaan of zij ook tot de bestanddeelen der levende taal behooren. Tegen de meer en meer veld winnende gewoonte om, gemakshalve, liever afleidingen te vervaardigen, al zijn die ook den Maleier ten eenenmale vreemd, dan zich de moeite te geven om door een voortgezette vermeerdering zijner copia verborum, zich de beschikking te verzekeren over het juiste materiaal bij het onder woorden brengen zijner gedachte, kan niet ernstig genoeg gewaarschuwd worden.

§ 62. De pronominaalsuffixen كو (ku), م (mu) en ڽ (ña) worden aan substantiva gehecht, als men wil te kennen geven dat een of andere zaak aan den 1en, 2en of 3en persoon toebehoort.

Dat door de aanhechting dezer suffixen nieuwe woorden ontstaan blijkt uit het verspringen van het accent, en dat wij hier met afleidingen te doen hebben volgt uit de omstandigheid, dat deze suffixen (en in elk geval twee er van, mu en ña) geen zelfstandig bestaan hebben in den zin, en derhalve geene woorden zijn. Ware dit laatste wel het geval, men zou van samenstelling moeten spreken; nu het echter anders is hebben de derivaten met deze suffixen meer het karakter van afleidingen, ofschoon deze zich hierin zeer in het oogvallend van de overige onderscheiden, dat de verhouding tusschen de beteekenis van de basis en die van het derivaat een constante is, welke zich zonder bezwaar laat aanwijzen.

Deze pronominaalsuffixen worden zoowel aan grondwoorden als aan afleidingen gehecht, in het laatste geval aan derivaten van elke denkbare soort. Voorbeelden hiervan zijn: تڠنكو (tangánku), *mijn hand*; متام (mātámu) *uw oog*; ككاسيهڽ (kakāsíhña), *zijn geliefde*; ڤڠاسوهكو (pĕngāsúhku), *mijn kindermeid*; ڤلاجرم (pĕlajármu), *uw leerling*; اوتوسنڽ (ūtūsánña), *zijn gezant*; كرجاانڽ (karajāánña), *zijn rijk*; ڤڠاجارنم (pĕngajāránmu), *uw onderwijs* en ڤرڬلاڠنكو (pĕrgĕlangánku), *mijn pols*.

§ 63. De met behulp van praefix en suffix afgeleide substantieven zijn in het Maleisch zeer talrijk, en ontstonden door de aanhechting van het suffix *an* aan afleidingen met een der praefixen ka, pĕng en pĕr. Gelijk

zooeven is opgemerkt kunnen de op deze wijze ontstane nomina substantiva op hun beurt weer met een der pronominaalsuffixen geconstrueerd worden.

§ 64. Zoo schaarsch als de derivaten, enkel met het praefix ka, thans zijn, zoo talrijk moeten zij vroeger geweest zijn, als men te rade gaat met het groote aantal in de levende taal gangbare afleidingen met het suffix an, uit deze in onbruik geraakte bases ontstaan, welke gevormd werden uit bases van zeer uiteenloopende functie in den zin. Voorbeelden hiervan zijn: كنايكن (kanāikan), *vaartuig van den vorst*, كتمبوهن (katumbūwan), *pokken*, van de als verbale woorden gebruikelijke stammen نايك (nāiq), *bestijgen*, en تمبه (túmbuh), *groeien, wassen*; كلاكوان (kalākūwan), *gedrag* en كراجاءن (karajāän), *koninkrijk*, van de substantieven لاكو (lāku), *gedrag* en راج (rāja), *vorst*; ككمارن (kagĕmāran), *lievelingsspijs* en كلڠكاڤن (kalangkāpan), *vloot*, van de adjectiva كمر (gĕmár) en لڠكڤ (lángkap); كسوداهن (kasudāhan), *afloop, einde* van سوده (sūdah), *reeds* en كسڠاتن (kasangātan), *hevigheid*, van سڠت (sángat), *zeer*, welke met talrijke anderen zouden te vermeerderen zijn.

Wat betreft de verhouding tusschen de beteekenis van basis en derivaat, hiervoor zijn nog moeilijker eenigszins betrouwbare regels te geven dan bij de tot dusverre behandelde afleidingen het geval was. En de neiging, om per analogiam afleidingen te construeeren, vierde men vooral

op de hier besproken wijze van afleiden gaarne bot.

§ 65. De afleidingen met het praefix pĕ - en het suffix an zijn mede zeer talrijk. Tusschen de beteekenis van het derivaat en die van de basis met het praefix pĕ - bestaat in den regel dezelfde verhouding als die tusschen uit verbale grondwoorden gevormde afleidingen met het suffix an en hare bases. Deze derivaten wijzen dus in het algemeen op het direkte of indirekte objekt der handelingen, implicite aangeduid door de met het praefix pĕ - gevormde basis, dan wel op het produkt of gevolg daarvan. Voorbeelden dezer afleidingen zijn: ڤڠاجارن (pĕngajáran), *onderricht*; ڤمنداڠن (pĕmandángan), *waarneming, zienswijze*; ڤنچهرين (pĕñcarîyan), *bestaansmiddel*; ڤڠتاهون (pĕngatáwan), *kennis, kunde*; (van de in onbruik geraakte basis katáu); ڤپبوڠن (pĕñābúngan), *kampplaats voor kemphanen*, het indirekte objekt van het *hanenkloppen*, (pĕñábung); ڤڠهداڤن (pĕngadápan), *plaats waar men den vorst zijn opwachting maakt*; ڤمبرين (pĕmbĕrîyan), *geschenk*; ڤمڠڬيرن (pĕminggîran), *grens*.

Van sommige dezer afleidingen is het grondwoord geheel, of zoo goed als geheel, in onbruik geraakt. Dit geldt o. m. van ڤنڠڬاهن (pĕnanggáhan), *vorstelijke keuken* en ڤلمينن (pĕlamínan), *slaapplaats*.

§ 66. Evenzoo geven de met het suffix an uit afleidingen met pĕr gevormde nomina substantiva het direkt

of indirekt objekt te kennen, dan wel het produkt of gevolg, van de handelingen die in de basis daarvan opgesloten liggen. Zoo beteekent ڤربواتن (pĕrbūwátan), in het algemeen datgene wat iemand gedaan heeft, maar voor zich zelf, en kan dus met *daad* of *handeling* worden weergegeven; evenzoo ڤكرجاءن (pĕkĕrjáän voor pĕrkĕrjáän), het objekt van *werken, arbeiden,* dus *werk, arbeid* en ڤراوليهن (pĕrolíyan), *datgene wat men voor zich verworven heeft.* Van mediale verbale woorden met reflexieve beteekenis zijn o. a. afgeleid: ڤرݢلڠن (pĕrgĕlángan), de plaats waar men zich met ݢلڠ (gĕláng), ringen voor armen en voeten tooit, de *polsen* en *enkels*; ڤرادوان (pĕrādūwan), de plaats waar men zich ter ruste legt, *slaapplaats*; ڤرلابوهن (pĕrlābūwan, vaak pĕlābūwan), de plaats waar een vaartuig ten anker gaat, *reede*; ڤرمنديين (pĕrmandíyan), de plaats waar men zich baadt. In de volgende afleidingen heeft de verbale basis reciproke kracht: ڤرجنجيين (pĕrjañjíyan), *belofte, overeenkomst,* d. i. wat men elkaar beloofd heeft of met elkaar overeengekomen is; ڤرماءينن (pĕrmáinan), wat men met elkaar speelt, *spel.* Eindelijk worden vele dezer derivaten gevormd uit verbale bases met de kracht van het neutrum, z. a. ڤلايرن (pĕlayáran), *zeereis,* ڤرجالنن (pĕrjālánan), *landreis,* ڤرهڠݢاءن (pĕringgáän), datgene tot waar iets zich uitstrekt, *grens.*

Van vele dezer afleidingen is de mediale kracht der basis moeielijk meer aan te toonen, ofschoon mag aangenomen worden dat zij vroeger wel degelijk aanwezig

was en gevoeld werd. Zoodanige derivaten zijn bv. ڤركتاءن (p ĕ r k ā t ā ä n), *woord*, ڤرتونن (p ĕ r t ū n a n), diegenen, welke met تون (t ū n) worden aangesproken; ڤرسرين (p ĕ r s ĕ r í y a n) en ڤرداراءن (p ĕ r d ā r ā ä n), evenzoo die lieden, welke met سري (s ĕ r í) en دارا (d ā r a) werden aangeduid.

Het woord ڤرمڤوان (p ĕ r a m p ú w a n), *vrouw*, is gevormd uit ڤرامڤو (p ĕ r á m p u), en dit laatste weer uit امڤو (á m p u), welke beide in onbruik zijn geraakt.

De afleiding ڤرنياݢاءن (p ĕ r n i y a g á ä n), behoort niet tot deze groep, maar is, per analogiam, gevormd met het oog op het praedikaatswoord برنياݢ (b ĕ r n i y á g a), *handel drijven*, dat evenwel geen afleiding is met het praedikaatspraefix بر (b ĕ r), doch een verbastering van het Skr. w ā ṇ i j y a, *handel* of *handelswaar*.

Ten slotte moet hier nog in het bijzonder er op gewezen worden dat in deze afleidingen het praefix ڤر (p ĕ r), omdat het nagenoeg altijd de tweede sylbe is vóór die, welke het hoofdaccent heeft, gaarne overgaat in p ĕ, wat o. a. steeds het geval is als de basis met r begint, en in den regel wanneer deze l tot aanvangsconsonant heeft, of indien daarin een r voorkomt. Voorbeelden hiervan leveren de reeds vermelde afleidingen ڤكرجاءن (p ĕ k ĕ r j ä ä n), ڤلبوهن (p ĕ l a b ū w a n), en ڤلايرن (p ĕ l a y ā r a n,) en verder ڤڤراڠن (p ĕ p ĕ r á n g a n), slagveld.

§ 67. Dat de vorming van afgeleide nomina substantiva door verdubbeling van het grondwoord in het Ma-

leisch van oudsher in zwang is geweest, blijkt uit de vele op deze wijze ontstane derivaten, waarvan het grondwoord als zoodanig niet meer gebruikelijk is, of wel in een geheel andere beteekenis dan het moet gehad hebben, toen de afleiding gevormd werd. Daartoe behooren o. a. اوتر٢ (ūtarútar), *een rond schild*, اوبر٢ (ūburúbur), *een kwal*, لاب٢ (lābalāba), *spin*.

Is uit dergelijke eigenlijk reeds grondwoorden geworden afleidingen moeielijk op te maken, waarin de kracht van de woordverdubbeling schuilt, uit die, gevormd van nog gebruikelijke grondwoorden, blijkt dat men door de woordherhaling iets wilde te kennen geven dat zekere min of meer opvallende overeenkomst of gelijkenis heeft met hetgeen de basis aanduidt. Voorbeelden hiervan zijn الو٢ (āluwālu), *een soort zeevisch*, die eenige overeenkomst heeft met een الو (ālu), *rijststamper*; اولر٢ (ūlarúlar), *wimpel, iets slangvormigs*, van اولر (ūlar), *slang*; سيكو٢ (sikusiku), *de kromhouten van een vaartuig*, van سيكو (siku), *elleboog, winkelhaak* (van een timmerman); كور٢ (kūrakūra), *een kleine landschildpad*, van كور (kūra), *milt*; مات٢ (mātamāta), *spion, geheim agent*, van مات (māta), *oog*; كود٢ (kūdakūda), *schraag*, van كود (kūda), *paard*.

De verdubbeling heeft hier ongeveer dezelfde kracht als het suffix a n hebben kan, wanneer dit aan substantiva en adjectiva gehecht is. In de meeste gevallen echter, en als zoodanig behoort de afleiding door woordherhaling zeer zeker nog tot de levende elementen der woordvor-

ming, wijzen de op deze manier ontstane derivaten op veelsoortigheid, dus op een meervoudigheid gepaard met zekere afwijkingen tusschen de eenheden onderling. Zoo vindt men راج٢ (r a j a r á j a) gebezigd, niet om vele vorsten aan te duiden, maar een vergadering van vorsten van uiteenloopenden rang, en كات٢ (k ā t a k á t a) om te kennen te geven een verscheidenheid van adviezen of meeningen, terwijl دايڠ٢ (d ā y a n g d á y a n g), in tegenstelling met دايڠ (d á y a n g), wijst op hofdames met uiteenloopende functies, en niet, zoozeer op eenige titularissen die hetzelfde te doen hebben. Het is overbodig hier meerdere voorbeelden bij te brengen, daar van de woordherhaling met de hier beschreven strekking in de litteratuur en het dagelijksche leven veelvuldig gebruik gemaakt wordt.

Overigens dient hier nog even er op gewezen te worden, dat de op deze wijze ontstane afleidingen als substantiva op haar beurt weer zich er toe leenen om op te treden als basis eener secundaire afleiding met praefix of suffix, of met beide; vooral met behulp van het suffix a n worden gaarne hiervan zoodanige derivaten gevormd. Voorbeelden zijn o. m. باڠون٢ن (b a n g u n b a n g ú n a n), *stellages*; كرڠ٢ن (k ĕ r a n g k ĕ r á n g a n), *allerlei soort schelpen*; تيمڠ٢ن (t ı m a n g t ı m á n g a n), *lieveling*; اورڠ٢ن (o r a n g o r á n g a n), *standbeeld*; باو٢ن b ā u b á w a n), *reukwerken*.

§ 68. Het beginsel om nieuwe substantieven door sa-

menstelling te vormen is, evenals dat der verdubbeling, niet alleen van oude dagteekening, maar tegenwoordig in de levende taal nog zeer werkzaam. Gelijk in § 38 werd uiteengezet is het eenige afdoende criterium eener samenstelling hierin gelegen, dat door de verbinding van twee of meer zelfstandige elementen in den zin één nieuw woord moet zijn ontstaan, wat uit de plaatsing van den klemtoon blijkt. Zoolang de samenstellende deelen ieder een eigen hoofdaccent hebben, kan er van het ontstaan van een nieuw woord geene sprake zijn; dat zal eerst dan het geval zijn, wanneer een der componenten zijn hoofdaccent verloren heeft, en daarvoor in de plaats van twee hoofdaccenten één is gekomen. Wanneer de vorming van dit nieuwe woord, i. e. van de samenstelling, voltooid is, hierop kan alléén de levende taal antwoord geven. Bij de nomina substantiva komt nog een ander criterium, en dat is de aanhechting der pronominaalsuffixen. Zooals vroeger werd opgemerkt zijn dit suffixen, die achter aan het substantief gehecht worden, dus ook achter aan het samengestelde. Zoo kan men de woorden كلڠ (gĕláng), *armband* en ڤيرق (péraq), *zilver* naast elkaar plaatsen, waardoor men krijgt كلڠ ڤيرق (gĕláng péraq) voor „een armband van zilver". Wil men nu spreken van „een zilveren armband", en zich daarbij van het pronominaalsuffix م (mu) bedienen, dan zegt men كلڠم ڤيرق (gĕlángmu péraq) en niet gĕláng peráqmu, omdat die twee woorden niet tot één vergroeid

zijn. Eerst wanneer dit wel het geval is zal de laatstgenoemde constructie gevolgd worden.

Een derde aanwijzing, dat wij met een samengesteld nomen substantivum te doen hebben, ligt in de omstandigheid dat somtijds een der componenten — een enkele maal ook beide — in overdrachtelijke beteekenis wordt gebezigd, of althans in een andere beteekenis dan het woord als zelfstandig element in den zin zou hebben.

§ 69. Een samengesteld nomen substantivum is in het Maleisch òf een tatpuruṣa òf een dwandwa (zie § 40).

Het eerste ontstaat door samensmelting van twee nomina substantiva of van een substantivum en een adjectivum. Voorbeelden hiervan zijn:

ماتاهاري (mātahāri), *zon*, letterlijk *oog*, ماتا (māta), *van den dag*, (هاري, āri); ڤوكوقاڠين (pokoqángin), *datgene waaruit de storm geboren wordt, donderwolk*; ايبوتاڠن (ibutángan), *duim*, *de moeder*, ايبو (ību), *van de hand*, تاڠن (tángan); انقڤانه (ānaqpānah), *pijl*, *het kind*, انق (ānaq), *van den boog*, ڤانه (pānah); ايرماتا (āyarmāta), *traan*, *water*, اير (āyar), *van het oog*, ماتا (māta).

Zulk een nomen substantivum kan natuurlijk ook een nomen verbale zijn, met de functie van den infinitivus. Zoo hoort men spreken van توكڠ چوكور (tūkangcūkur), *barbier*, *de baas*, توكڠ (tūkang), *van het scheren*, چوكور (cūkur); جوروتوليس (jūrutūlis), *schrijver*, *hij die belast is*, جورو (jūru), *met het schrijven*, توليس (tūlis);

[redacted]

تمفت تيدر (tampattídur), *de plaats*, تمفت (támpat), *van het slapen*, تيدر (tídur).

Van een samenstelling, bestaande uit een substantivum en een adjectivum vindt men voorbeelden in رومهفنجڠ (rūmahpáñjang), *bordeel*, بسي براني (bĕsibĕráni), *magneet*, سمفن فنجڠ (sampanpáñjang), *een bijzonder soort vaartuig*.

Bij de tweede soort van samenstellingen, die steeds gevormd wordt door de verbinding van twee substantieven, staan de componenten niet in een verhouding van ondergeschiktheid, maar heeft men te doen met zuivere nevenschikking.

Het eene nomen bepaalt hier niet het andere, maar beide staan zelfstandig naast elkaar, evenals in onze uitdrukkingen „land en volk", „have en goed", e. d. Meestal zijn de componenten woorden van dezelfde of ongeveer gelijke beteekenis, of wel zij duiden zaken aan die geacht worden van zelf bij elkaar te behooren. Van de eerste soort vindt men voorbeelden in de volgende dwandwa's: قوم كولوارڬ (qaumkūlawárga), *bloedverwanten*, (beide woorden beteekenen *familie*, en het eenige verschil is dat het eerste uit het Arabisch en het tweede uit het Sanskṛt stamt); همبسهاي (ambasáya), *slaven*; بلس كسيهن (bĕlaskasíyan), *medelijden*; تڠكهلاكو (tingkahláku), *gedragingen*; تيفوداي (tīpudáya), *listen en lagen*; لبودولي (lĕbūdúli), *zand en stof*; terwijl de volgende samenstellingen voorbeelden geven van de

tweede soort: انق بيني (ānaq bíni) *„vrouw en kind”*, of beter *„kind en vrouw”*; نينيق مويڠ (nènèqmóyang), *grootouders en overgrootouders*; ايبوباڤ (ıbubápa), *vader en moeder, ouders.*

Daar, zooals werd opgemerkt, alleen de levende taal, dat wil hier zeggen de uitspraak uit den mond des volks, ons leeren kan of de verbinding der samenstellende deelen zóó innig is, dat er werkelijk één geheel uit ontstaan is, en de ervaring dagelijks leert dat deze uitspraak nergens een standvastige is, laat het zich gemakkelijk begrijpen dat er gevallen zijn, waarin het geoorloofd is te betwijfelen of men wel met een samenstelling te doen heeft, terwijl in andere gevallen zoowel voor het een als voor het ander iets te zeggen valt. Zoo zal men den een hooren spreken van ايرڽ مندي (āyárña mándi) en den ander van ايرمنديڽ (āyarmandíña); sommigen zeggen انقم اڠكت (ānáqmu ángkat), en anderen انقاڠكتم (ānaqangkátmu). Dit neemt echter niet weg dat het in den regel vaststaat of een samenstelling ontstaan is, dan wel of hiervan volstrekt geen sprake mag zijn.

Ten slotte moet nog even opgemerkt worden dat bij samenstellingen een enkele maal het geval zich voordoet, dat een der componenten geen zelfstandig bestaan meer heeft. Dit zien wij bij de samenstellingen met جورو (jūru), dat op zich zelf niet meer gebezigd wordt, zoodat deze derivaten gaan zwemen naar een afleiding in den engeren zin van het woord; dit geldt ook van de

reeds in § 26 genoemde woorden ڤنچڠالس (pañcungálas) en تاڤقلاوڠ (tapaqláwang), wier componenten الس (álas) en لاوڠ (láwang), tot de in onbruik geraakte woorden behooren.

B. *Praedikaatswoorden.*

Werkwoorden (verba).

§ 70. Het gebruik der niet door afleiding ontstane bestanddeelen van den Maleischen woordenschat kenmerkt zich door een neiging tot differentiatie in dien zin, dat een steeds grooter wordend deel daarvan, aanvankelijk bij voorkeur, later uitsluitend, in het praedikaat gebezigd wordt, zoodat deze woorden ten slotte de geschiktheid verliezen om als subjekt in den zin op te treden. Die differentiatie is, wat de verschillende woorden op zich zelve betreft, tot uiteenloopende stadia gevorderd, zoodat men woorden heeft die nog uitsluitend subjektswoord zijn, daarnaast andere welke, in denzelfden vorm, ook als praedikaatswoord fungeeren, en nog weer andere die uitsluitend als zoodanig een rol spelen. Vele dezer laatste hebben hierdoor min of meer het karakter gekregen van wat men in Westersche en andere talen verbale woorden noemt, dat zijn woorden die verbaalkracht bezitten, en in het algemeen wijzen op het verrichten van zekere

handelingen in den ruimsten zin van het woord, door het subjekt daarvan.

Zoo zijn woorden als تمڤت (támpat), سوڠي (sún-gai), بوه (búwah), توان (túwan), ايکن (íkan) en duizenden andere nog subjektswoorden gebleven in den strikten zin van het woord. Zij kunnen wel in het praedikaat voorkomen, en zelfs hoofdwoord daarvan zijn, doch dit laatste meer bij uitzondering; in den regel stellen zij het subjekt in den zin daar. Woorden echter als تيدر (tídur), ڤينڠ (pínang), ايکت (íkat), هيدوڤ (ídup), تمب (tímba), ڤوکت (púkat), ڤانه (pánah), سمبه (sĕmbáh) en سبرڠ (sĕbĕráng), zijn, in ongewijzigden vorm, even goed subjektswoord als praedikaatswoord.

Zij duiden reeds op handelingen, maar zonder dat men zóó uitsluitend hieraan denkt dat een optreden als subjekt in den zin uitzondering, hooge zeldzaamheid of iets ongeoorloofds wordt. Een derde hoofdkategorie van woorden is tot zulk een stadium van overgang in praedikaatswoord gevorderd, dat het gebruik als subjekt in den zin nagenoeg onbekend is geworden. Daartoe behooren bv. ليهت (líyat), بري (bĕrí), دڠر (dĕngár), بلي (bĕlí) en zeer vele andere.

Het schijnt onnoodig hier in den breede te betoogen, dat er geene regels zijn te geven, welke die verschillende stadia van differentiatie bepalen. Dat zij bestaan leert de onbevooroordeelde waarneming der levende taal; de verklaring, waarom het eene woord verder is gevorderd dan het andere, ligt buiten het gebied van den grammaticus.

Van die oorspronkelijke, of beter niet zichtbaar afgeleide, woorden nu, welke uitsluitend in het praedikaat voorkomen, zijn zeer vele in ontwikkeling zoover gevorderd dat zij in den regel daarin hoofdwoord zijn, zooals o. m. het geval is met de zooeven opgegeven woorden ليهت (líyat), بری (bĕrí), دڠر dĕngár) en بلی (bëli). Zij duiden op die handelingen, welke wij te kennen geven door de woorden *zien*, *geven*, *hooren* en *koopen* en hebben niet meer daarnaast de oorspronkelijke beteekenis van *gezicht* of *zicht*, *gave*, *gehoor* en *koop*. Een Maleischen zin, waarin een dier woordeu als subjekt voorkomt, zal men nimmer hooren of lezen.

Dergelijke woorden vertoonen, wat hun beteekenis en hun optreden in den zin aangaat, groote overeenkomst met onze werkwoorden, maar uit een grammaticaal oogpunt beschouwd verschillen zij hierin hemelsbreed van onze verbaalwoorden, dat zij niet zijn, noch ooit geweest zijn samenstellingen van verbaalstammen met een pronominaalelement. Terwijl onze eenvoudige verba, dank zij een uitgebreid stelsel van verbaalflexie (al heeft de degeneratie hiervan in vele talen een bedenkelijken graad bereikt) zich in den regel door een bepaalden *vorm* onderscheiden van niet-verbale woorden, blijkt in het Maleisch gewoonlijk alleen uit *het gebruik in den zin* dat wij met een verbaalwoord te doen hebben. Daar deze taal, behoudens een enkele uitzondering, die in § 75 ter sprake zal komen, geen verbaalflexie kent, kunnen wij niet aan den vorm van hare woorden zien of wij met

iets als een verbum te doen hebben, althans wat de eenvoudige verba aangaat. Dit neemt evenwel niet weg dat men met eenig recht van verba in het Maleisch mag spreken, indien hierbij slechts in het oog wordt gehouden dat zulke woorden verba zijn door hun beteekenis en het daarmede samenhangende gebruik er van in den zin, zonder zich overigens door typische vormen te onderscheiden van andere rededeelen.

§ 71. Het Maleische verbum, in niet klaarblijkelijk afgeleiden vorm, wijst in het algemeen op handelingen die het subjekt in den zin verricht — of op toestanden waarin het verkeert — zonder meer.

De vraag of die handelingen in het verledene, het tegenwoordige of de toekomst plaats hebben, kan uit den vorm van het werkwoord niet beantwoord worden; evenmin blijkt daaruit of zij al dan niet van zekeren duur zijn, en of zij door het subjekt verricht worden ten eigen behoeve of in het belang van een ander. Zoo duidt het woord لاري (lări), aan de handeling *loopen*; waar wij aan *vliegen* denken spreekt de Maleier van تربڠ (tĕrbăng); کيرم (kírim), beteekent *zenden, iemand iets doen toekomen*, maar zonder dat verder aangegeven wordt of het subjekt zulks vroeger gedaan heeft, dit thans doet of voornemens is hiertoe te eeniger tijd over te gaan.

Die onafgeleide vorm van het Maleische verbum, waarmede in volstrekt onbepaalden zin handelingen wor-

den aangeduid, welke het subjekt verricht, of toestanden, waarin het verkeert, zonder de minste beperking, heet de *aorist-vorm*, of kortweg *aorist*. De verba in dezen vorm wijzen op handelingen, die onderling verschillen, zoodat men bij لاري (lări), aan iets anders denkt dan bij تربڠ (tĕrbáng), maar de handeling zelve denkt men zich onbepaald wat duur en tijdssfeer aangaat. Met een subjektswoord geconstrueerd geven zij den zin in zijn meest elementairen vorm. Zoo zegt men كمبيڠ لاري (kámbing lări), om aan te geven „geiten loopen weg", maar het overigens aan hoorder of lezer overlatende om voor zich uit te maken in welke der drie tijdssferen dit gebeurt. In den regel blijkt zulks wel uit het redeverband, en waar nadere aanduiding tot recht verstand van het medegedeelde onmisbaar is, neemt men zijn toevlucht tot omschrijving en bepaling.

De aorist*vorm* van het Maleische verbum, waarmede de aorist*beteekenis* der aangeduide handeling gepaard gaat, wijst niet alleen op die handelingen, waarvoor wij verbaalvormen van het werkwoord bezigen, maar vervangt ook onze nominaalvormen van het verbum; de aoristvorm fungeert dus als *verbum finitum*, maar even goed als *infinitivus* (*nomen verbi*) en *participium* (*adjectivum verbale*). Als nomen verbi, dat is dus de handeling als substantivum voorgesteld, kan de aoristvorm in den zin zoowel subjekt zijn als objekt, ofschoon de laatste functie de meest voorkomende is. Daarom kan تڠكڤ (tángkap), beantwoorden aan (ik) *vang*, (hij) *ving*, (wij) *hebben gevangen*,

(gij) *zult vangen*, maar het kan ook dienen ter aanduiding van den infinitief *vangen*, en dus in den zin „ik wil vangen" voorkomen als اكو ماو تڠكڤ (åku måu tångkap), m. a. w. als objekt van ماو (måu), terwijl het verder kan beantwoorden aan *vangende* en *zullende vangen*. De mogelijkheid dat het ook als subjekt in den zin optreedt, is theoretisch wel niet bepaald uitgesloten, maar een constructie als e. g. „het vangen van dieven is niet ieders werk", mag onmaleisch heeten. Wil men die gedachte op een voor den Maleier verstaanbare wijze onder woorden brengen, dan zal men in zijn taal een andere wending moeten nemen, bv. door te zeggen „niet ieder kan dieven vangen".

Wat nu den vorm dier eenvoudige verba betreft, deze onderscheidt zich, dooreengenomen, niet van dien der subjektswoorden, gelijk reeds is opgemerkt. Verreweg de groote meerderheid bestaat uit tweesylbige woorden, van polynesischen zoowel als van vreemden oorsprong. Het aantal driesylbigen, zooals ترجڠ (tĕrájang), schoppen, en سمبله (sĕmbĕléh), slachten, een verbastering der Arabische formule بسم الله (bismillāhi), is veel geringer, in verhouding, dan wij bij de subjektswoorden gezien hebben. Enkele komen in gereduplіceerden vorm voor, hetzij uitsluitend, bv. هاتي٢ (ātiyáti), dan wel bij voorkeur, of ad libitum, zooals كير٢ (kırakíra).

Een enkele maal ontstond een eenvoudig verbum door samenstelling, wat o. a. het geval is met سمبهيڠ (sĕm-

bắyang), samengetrokken uit سمبه (sĕmbáh), en het als zoodanig in onbruik geraakte هيڠ (íyang), *de godheden.*

Waar van handelingen sprake is, daar heeft men niet alleen met het subjekt er van te doen, maar meestentijds ook met een objekt, dat direkt of indirekt heet al naar mate de betrekking tusschen de handeling en het objekt daarvan zonder of met behulp van speciale, betrekkingen aanduidende, rededeelen (aan onze praeposities beantwoordende) wordt aangewezen. Intusschen is deze onderscheiding, in talen welke nominaalflexie kennen van zoo groote beteekenis, voor het Maleisch, waarin, gelijk wij zagen, de nominaalflexie niet tot noemenswaardige ontwikkeling kwam, van ondergeschikt belang.

Heeft men in westersche talen verba die nu eens met een direkt en dan weer met een indirekt objekt geconstrueerd worden, al naar de willekeur der schrijvers of sprekers, dit verschijnsel wordt ook in het Maleisch waargenomen, zooals uit de syntaxis meer in het bijzonder zal blijken.

§ 72. Evenals in de klassieke en de moderne arische talen de samenhang tusschen het verbale woord en de praepositie, welke de betrekking tusschen handeling en objekt aanwijst, in vele gevallen zóó innig is geworden dat beide elementen zich in een samenstelling hebben opgelost, zoo bezit het Maleisch een groote menigte handelingen aanduidende woorden, die met betrekkingen aanwijzende rededeelen tot een geheel zijn versmolten,

zoodanig dat, gelijk het woordaccent buiten twijfel stelt, samenstellingen ontstaan zijn. Het aantal dezer betrekkingen aanwijzende rededeelen, welke met de verbale woorden tot een samenstelling zijn overgegaan, is echter in het Maleisch veel geringer dan in bovengenoemde talen.

Men kent hierin als zoodanig slechts de volgende:

1°. het suffix كن (kan), de wortel van de in de levende taal nog zeer gebruikelijke praepositie اكن (âkan), welke den instrumentalis en den dativus aanduidt, en

2°. het suffix ي (i), een in onbruik geraakte praepositie, welke in het algemeen den locativus te kennen geeft.

Hoe de met deze twee suffixen samengestelde verbale woorden zijn gekomen aan hun tegenwoordige gangbare beteekenis, dat laat zich, evenals in de arische talen, niet steeds even gereedelijk verklaren. In het algemeen geldt dat de zooeven genoemde praeposities op instrumentale en lokale verhoudingen wijzen, maar zeer dikwijls schijnt hiervan in de bestaande en dagelijks gebezigde afleidingen weinig meer over.

§ 73. De met het suffix كن (kan) gevormde verbale woorden treden in verschillende functies op.

In verband met de oorspronkelijke instrumentaalkracht van dit suffix worden hiermede afgeleide verbale woorden in de eerste plaats daar gebezigd, waar het direkte objekt in den zin het voorwerp is, waarmede men de in het verbale woord opgesloten handeling verricht. Zoo beteekent ڤوکل (pûkul), *slaan*. Is nu het objekt in den

zin het stuk hout waarmede men slaat, dan zegt men فوكولكن كايو (pūkúlkan káyu), voor ons *„slaan met een stuk hout”*. Het verbum تيكم (tíkam) beteekent o. a. *steken*; voor *„met een kris steken”* zegt men تيكمكن كريس (tıkámkan kërís). Verder vindt men لنتركن باتو (luntárkan bátu), *met een steen werpen*, تمبقكن ڤلورو (tembáqkan pĕlúru), *met kogels schieten*, ايسيكن ڤادي (isíkan padi), *met rijst vullen*. Eenigermate gemoduleerd wat de instrumentaalbeteekenis betreft zijn verbale woorden als كوروڠكن (kūrúngkan), *in een hok opsluiten*. Men zegt كوروڠكن ايم (kūrúngkán áyam), *de kippen in het hok opsluiten*, omdat het die *kippen* (áyam), zijn, waarmede de door كوروڠ (kú-rung) aangeduide handeling wordt verricht. Evenzoo سڠكركن كرا (sangkárkan kĕrá), *een aap in een kooi doen*, ساروڠكن كريس (sārúngkan kërís), *een kris in de scheede doen*.

Een verdere degeneratie van de oorspronkelijke instrumentaalfunctie, verborgen in het verbale suffix كن (kan), leidde tot het ontstaan van die vele hiermede gevormde verbale woorden, welke, bij voorkeur boven de niet hiervan voorziene bases, worden gebezigd om het innige verband tusschen handeling en objekt scherper te doen uitkomen, van afleidingen derhalve als دڠركن (dĕngár-kan), ايرڠكن (īrúngkan), تنجقكن (tuñjúqkan), تڠݢلكن (tinggálkan), en zoo vele andere, die in beteekenis weinig of niet verschillen van de bases دڠر (dĕngár), ايرڠ (íring), تنجق (túñjuq) en تڠݢل

(tínggal). Van deze, uit een verzwakking der oorspronkelijke instrumentaalkracht van het verbale suffix, ontstane aoristen met كن (kan), is een bijzondere groep die, wier basis een hoedanigheid of eigenschap te kennen geeft. De hiervan met behulp van dit suffix gevormde verbale woorden wijzen op handelingen, welke ten doel hebben om het objekt de eigenschap of hoedanigheid te geven, door het grondwoord aangeduid. Voorbeelden van deze causatieve verbale woorden zijn ڽاتاكن (ñātākan), *duidelijk maken*, van ڽات (ñáta), *duidelijk*, بسركن (bĕsárkan), *vergrooten*, van بسر (bĕsár), *groot*, تتڤكن (tĕtápkan), *vaststellen*, van تتڤ (tĕtáp), *vast*, كورڠكن (kūrángkan), *verminderen*, van كورڠ (kū-rang), *minder*.

Intusschen zijn deze causatieven niet beperkt tot afleidingen, met het verbale suffix كن (kan) gevormd uit grondwoorden die, zooals in de zooeven gegeven voorbeelden, als adjektieven dienst doen. Ook van bases, welke zuivere subjektswoorden zijn, worden dergelijke causatieven afgeleid, zooals blijkt uit de volgende voorbeelden: كاتاكن (kātákan), *tot* كات (káta), *woorden, maken, onder woorden brengen*, راجاكن (rajákan), *tot* راج (rája), *vorst, verheffen*, استريكن (istĕríkan), *tot vrouw maken*, en vele andere.

Men verlieze bij dit alles evenwel niet uit het oog, dat de hierboven beproefde groepeering naar hun beteekenis van de met het verbale suffix كن (kan) sa-

mengestelde werkwoorden volstrekt niet de mogelijkheid wil openen, om elke in de levende taal gangbare samenstelling van deze soort in een der opgegeven categorieën onder dak te brengen. Zoo staan de verbale woorden سيوا (séwa) en سيواكن (séwâkan) tot elkaar in de beteekenis van *huren* en *verhuren*, en evenzoo ڤينجم (píñjam) en ڤينجمكن (pıñjámkan) in die van *leenen* en *uitleenen*. Ook kunnen sommige dezer afleidingen verschillende beteekenissen hebben: تربڠكن (tĕrbángkan) bv. kan even goed zijn, „met iets wegvliegen" als „iets doen vliegen", zooals een „vlieger". Dikwijls doet zich het geval voor dat van dergelijke afleidingen de basis niet als verbaalwoord optreedt. Dit geldt o. m. van causatieven als de zooevengenoemde afleidingen كتاكن (kātâkan), راجاكن (rajâkan), تتاڤكن (tĕtápkan), die in dit opzicht doen denken aan onze derivaten, *verdedigen*, *verbreeden*, *verhoogen*, *bewonderen*, *ontluiken*, e. d. wier basis als verbaalwoord eveneens onbekend is.

Hoofdzaak is dat afleidingen met كن (kan) bij voorkeur gebezigd worden, waar men de noodzakelijkheid meent te voelen om den dadelijken overgang van de handeling op het objekt, het innige verband daartusschen, helder in het licht te stellen. Het is duidelijk dat daardoor de objekten dier handelingen direkte worden, en deze afgeleide verbale woorden derhalve transitieve verba bij uitnemendheid zijn. Wij hebben hier met iets dergelijks te doen als wat onze verba *doorwaden* en *waden door* te zien geven. Zegt men „hij waadt door de rivier" dan

is het objekt van de handeling *waden* indirekt; bezigt men dat afgeleide verbum, en zegt men „hij doorwaadt de rivier", dan wordt het objekt direkt, maar alleen wijl de praepositie zich met de basis tot een ander verbum heeft vereenigd.

Wanneer de handeling twee objekten heeft dan moet, daar twee nomina naast elkaar in het Maleisch òf een samenstelling vormen òf in statu constructo staan, ter voorkoming van misverstand een der objekten noodzakelijk tot een indirekt gemaakt worden, maar welk objekt men hiertoe uitkiest doet gewoonlijk minder ter zake. Zoo zegt men ای ڤوکولکن کايو کڤد انجيڠڽ (íya pūkúlkan kāyu kapāda añjíngña), om te kennen te geven „hij sloeg zijn hond met een stok", maar men zou even goed kunnen zeggen: ای ڤوکولکن انجيڠڽ دڠن کايو (íya (pūkúlkan añjíngña dĕngan kāyu).

§ 74. De oorspronkelijke locatiefkracht van het verbale suffix ي (i) is zoo mogelijk nog meer schuil gegaan dan de instrumentaalfunctie van het zooeven besproken suffix کن (kan), ofschoon die verzwakking bij de verschillende verbale woorden tot uiteenloopende stadia is gevorderd. Zoo zegt men تڠيسي (tangísi), *beweenen*, d. i. *weenen over iemand*; جالاني (jālāni), *wandelen op*; کرومني (kĕrūmūni), *krioelen rondom*; سلامي (sĕlāmi), *duiken naar*; کلواري (kalūwāri), *uittrekken tegen*; توکڠي (tūkāngi), *bij eenig werk als werkman* (tūkang), *optreden*.

Ettelijke der hier behandelde derivaten geven echter van die locatief-functie ongeveer niets meer te bespeuren, bv. waar wij te doen hebben met afleidingen als مولاي (mūlāi), *aanvangen*, *beginnen*; ݢݢاهي (gagāhi), *voor iets moeite doen*, انوݢراهي (anugĕrāhi), *begiftigen*, اوباتي (obāti), *medicineeren*.

Dat deze derivaten gevormd worden uit bases, die zelve reeds afleidingen waren, kan ons weinig verwonderen, evenmin als dat onder zulke bases er wel gevonden worden die als zoodanig geen zelfstandig bestaan meer hebben, ten minste niet als verbaal woord. Zoo vindt men vaak de afleidingen كتاوي (katāwi) en كسيهاني (kasıyāni) gebezigd; verder كهنداكي (kandāki), en كلواري (kalūwāri).

In vele gevallen wordt de oorspronkelijke kracht der verbale suffixen zoo weinig meer gevoeld, dat afleidingen met كن (kan) en ي (i) van éénzelfde grondwoord dooréén gebezigd worden, zonder waarneembaar verschil in beteekenis. Dit is bv. het geval met لبيهي (lĕbíyi) en لبيهكن (lĕbíhkan), ايريڠي (iríngi) en ايريڠكن (iríngkan). In het belang der welluidendheid, in het Maleisch een zeer invloedrijke factor, maakt men van bases, die op i eindigen, geene derivaten met het suffix i. Zoo zijn bv. derivaten als lārīi, bĕrīi, cūrīi ongebruikelijk, en bezigt men daarvoor lārīkan, bĕrīkan, cūrīkan, waartoe het geringe verschil in beteekenis tusschen de afleidingen met i en kan als van zelf aanleiding geeft.

Overigens is hetgeen bij de derivaten met كن (kan)

werd opgemerkt omtrent de verandering van het indirekte objekt van het eenvoudige verbale woord in een direkt objekt van het afgeleide geheel van toepassing op de derivaten met het suffix ي (i).

§ 75. De Maleische aoristen, de eenvoudige zoowel als die welke met de zooeven besproken verbale suffixen كن (kan) en ي (i) zijn samengesteld, vormen somtijds met pronominaalelementen samenstellingen, welke naar haren aard volkomen analoog zijn aan de in vele talen door verbaalflexie gevormde afleidingen. Die pronominaalelementen zijn in het Maleisch alleen de wortels van de pronomina van den eersten en van den tweeden persoon, derhalve de vormen ك (ku) en كو (kau); het pronomen van den derden persoon laat zoodanige samenstelling niet toe. Voorbeelden van deze verbaalvormen zijn: كليهت (kulíyat), كتڠكڤ (kutángkap), كوبونه (kaubúnuh), كوڤوتڠ (kaupótong), كڤوكولكن (kupūkúlkan), كودڠركن (kaudĕngárkan), كداتڠي (kudātángi) en كواوباتي (kauobáti).

Zij bewijzen dat het Maleisch eenmaal neiging heeft gehad om een verbaalflexie tot ontwikkeling te doen komen, doch de weinige frequentie dezer vormen, zoowel in de schrijf- als in de spreektaal, bewijst dat de kiem niet tot een mate van wasdom is kunnen geraken, die ook maar in de verste verte kan vergeleken worden met het uitgebreide stelsel van verbaalflexie waarover andere talen beschikken. Dat wij in casu te doen

hebben met verbale vormen in den strengen zin van het woord, blijkt ook hieruit dat derivaten als de zooeven genoemde steeds praedikaatswoord zijn, en zich niet leenen tot afleiding met behulp van de pronominaalsuffixen; vormen als کتڠکڤڽ (kutangkápña), کوليهتک (kauliyátku) e. d. bestaan niet, omdat zij even onmogelijk zijn als in onze taal *mijn ziet* en *uw zag*.

Alleen uit het accent kan blijken dat wij in dergelijke vormen met samenstellingen te doen hebben; immers men zou daarin dan slechts één hoofdtoon moeten hooren. Deze omstandigheid is het juist welke bewijst dat vormen als de hier bedoelde in de levende taal zeer weinig gebruikelijk zijn. Men hoort wel af en toe een Maleier spreken van kutangkap en kaulīyat, maar meestal uitgesproken als kú tángkap, en káu líyat, waarin kú en káu eenvoudig verkortingen zijn van áku en ĕngkáu.

§ 76. In § 71 werd er op gewezen dat de aorist een handeling aanduidt die, als zoodanig, zich natuurlijk onderscheidt van andere handelingen, maar overigens zoo onbepaald mogelijk wordt voorgesteld. Eischt het juist verstaan van des sprekers gedachtengang een beperking, op de een of andere wijze, van het recht om zich de handeling te denken gelijk men verkiest, dan kan zulks natuurlijk geschieden door omschrijvingen, maar de Maleier beschikt hiertoe bovendien over derivaten, gevormd hetzij uit de nominale bases, waaruit de aoristvorm der

verbale woorden zich geleidelijk ontwikkelde, hetzij door direkte afleiding uit die aoristvormen zelve.

De neiging der subjektswoorden om van lieverlede over te gaan in praedikaatswoorden, waarover in § 70 gesproken werd, laat zich niet alleen waarnemen bij die subjektswoorden, welke in onze dagen, en naar onze begrippen, als grondwoorden zijn aan te merken, maar ook bij afgeleide subjektswoorden, ofschoon bijna uitsluitend bij éène soort hiervan, en wel bij de derivaten met het praefix فر (p ĕ r).

Van het grondwoord سمبه (s ĕ m b á h) is de afleiding فرسمبه (p ĕ r s ĕ m b á h) bekend, vermoedelijk oorspronkelijk een subjektswoord, in de beteekenis van *een eerbiedigen groet*, dien men den Vorst of een ander hoog geplaatst persoon brengt, en later in die van *een geschenk*, dat men, tegelijk met zoodanigen groet, als huldebetoon aanbiedt. Dit subjektswoord is geleidelijk overgegaan in een praedikaatswoord in den zin van „eerbiedig iets aanbieden of mededeelen" en wordt gewoonlijk aangetroffen in de afleiding فرسمبهكن (p ĕ r s ĕ m b á h k a n). Zoo heeft فرسالين (p ĕ r s á l i n), *een stel nieuwe kleeren*, als praedikaatswoord de beteekenis van „iemand een stel nieuwe kleeren schenken".

Groot is het aantal dezer afleidingen intusschen niet, en dientengevolge is het nauwelijks mogelijk om met een passend stel voorbeelden afdoende te bewijzen, dat een overgang dezer afleidingen van subjektswoord tot praedikaatswoord in de ontwikkeling der taal een gewoon

verschijnsel is, even normaal als die van eenvoudige subjektswoorden tot praedikaatswoorden. Dat de afleidingen met ڤر (pĕr) alle oorspronkelijk nomina geweest zijn, is een beschouwing die meer theoretische dan praktische waarde heeft. Daarentegen staat het, door eenvoudige waarneming van de levende taal, vast dat vele dezer afleidingen thans verbale woorden zijn, en als nomina niet meer gebruikelijk. Dat is o. m. het geval met ڤراستري (pĕristĕrí), ڤرتوان (pĕrtúwan), ڤربوات (pĕrbúwat), ڤراوله (pĕrólih) en ڤرباڽق (pĕrbáñaq).

Evenals de eenvoudige aoristen verbaalsamenstellingen met de suffixen كن (kan) en ى (i) gevormd hebben, zien wij ook de tot praedikaatswoorden geworden afleidingen met ڤر (pĕr) samenstellingen vormen als het zoo- even reeds genoemde ڤرسمبهكن (pĕrsĕmbáhkan), als voorbeelden waarvan verder kunnen dienen ڤريڠنكن (pĕrıngánkan) en ڤربنتاهي (pĕrbĕntáhi).

Het verschil tusschen aoristvormen als بوات (búwat) en ڤربوات (pĕrbúwat), ريڠنكن (rıngánkan) en ڤريڠنكن (pĕrıngánkan), سمبهكن (sĕmbáhkan) en ڤرسمبهكن (pĕrsĕmbáhkan), en andere dergelijke, is hierin te zoeken dat, terwijl de eenvoudige aoristvormen geheel in het midden laten of het subjekt de handeling ten eigen bate verricht dan wel ten behoeve van een ander, die met het praefix ڤر (pĕr) in het bijzonder te kennen geven dat het subjekt de handeling verricht in zijn eigen belang, of met andere woorden dat het subjekt der handeling tevens, middellijk of onmiddellijk,

het objekt daarvan is. De hier bedoelde aoristen komen dus, wat hun beteekenis aangaat, overeen met het medium, zooals dat o. a. in het Grieksch en het Sanskṛt bekend is. Overigens houde men wel in het oog dat deze afgeleide aoristen met mediale kracht geenszins een tegenstelling vormen met de oorspronkelijke aoristen, maar dat hun verhouding is als van species tot genus, of van het bijzondere tot het algemeene. Zoo kan dus بوات (bŭwat), *maken, doen* even goed beteekenen iets voor een ander doen als voor zich zelf, maar ڤربوات (pĕrbŭwat) wil zeggen dat de handeling speciaal ten behoeve van het subjekt plaats heeft, met uitsluiting van elk ander objekt.

De geringe frequentie dezer vormen maakt het onmogelijk, dit werd zooeven reeds opgemerkt, om door een genoegzaam aantal voorbeelden deze eigenaardige mediale functie duidelijk te maken, en aan te toonen hoe, en in welke gevallen, uit het oorspronkelijke, zuivere, medium zich de reflexieve en reciproque verbale woorden hebben ontwikkeld.

De zaak is namelijk deze, dat de aoristvormen van het medium, om redenen die niet met zekerheid zijn aan te geven, in het Maleisch niet tot noemenswaardige ontwikkeling zijn kunnen komen. In plaats van die aoristvormen bezigt de Maleier bij voorkeur, waar hij het medium wil te kennen geven, den duratiefvorm hiervan, dat zijn de afleidingen met het verbale praefix بر (bĕr), welke in § 81 ter sprake zullen komen. Dat dit zoo ge-

gaan is, omdat deze laatste vormen allengs veel van hun duratiefkracht verloren, is niet onwaarschijnlijk, en vooral moet dit het geval zijn geweest bij die derivaten met بر (bĕr), naast welke geene aoristenvormen met ڤر (pĕr) in de levende taal voorkomen. Waar echter beide vormen bekend zijn, zooals het geval is met ڤربوت (pĕrbúwat) en بربوت (bĕrbúwat), ڤراستري (pĕrístĕri) en براستري (bĕrísteri), ڤريڠنکن (pĕrīngánkan) en بريڠنکن (bĕrīngánkan), daar wordt het verschil tusschen aorist en duratief, ook wat het medium betreft, gewoonlijk nog zeer goed gevoeld en in acht genomen.

§ 77. Zoowel in het activum als in het medium wijzen de aoristvormen op handelingen die, wat haar duur betreft, volkomen onbepaald blijven, omdat er tot goed begrip van de gedachte, die men onder woorden brengt, weinig aan gelegen is of de hoorder zich die handelingen voorstelt als van korten of van langen duur, en het voldoende wordt geacht als hij maar goed weet welke handelingen bedoeld worden. Wanneer nu zoodanige onbepaalde voorstelling der handeling om de een of andere reden minder gewenscht wordt geacht, dan kan men, dit spreekt van zelf, door nadere omschrijving, met genoegzame duidelijkheid doen uitkomen dat die handelingen van korten of langen duur zijn, en zoo noodig zelfs hoe lang zij geduurd hebben, duren of zullen duren. Behalve echter door nadere bepalingen kan de Maleier nog op een andere wijze doen uitkomen dat een han-

deling, hetzij in het activum dan wel in het medium, zekeren duur meebrengt, zoodat het niet meer geoorloofd is om zich die te denken afgescheiden van het begrip duur. Dit bereikt hij door gebruik te maken van derivaten met behulp van de verbale praefixen mĕ ۥ (met anuswāra) voor het activum en bĕr voor het medium.

Terwijl dus بوات (bŭwat) de handeling *doen* aanduidt, afgescheiden van elke gedachte aan den duur daarvan, bezigt men ممبوات (mĕmbúwat), wanneer het noodig wordt geoordeeld aan die handeling het begrip van duur te verbinden. Wijst ڤربوات (pĕrbúwat), op de handeling *doen*, maar door het subjekt verricht ten behoeve van zich zelf, en overigens afgescheiden van iedere gedachte aan den duur er van, waar بربوات (bĕrbŭwat), gebezigd wordt, daar wenscht men met zekeren nadruk te doen uitkomen dat die handeling doen, in medialen zin, van eenigen duur is.

Deze verbale vormen, ontstaan door afleiding met de verbale prefixen mĕ ۥ (met anuswāra) en bĕr, komen hierin overeen met de daarmede correspondeerende aoristvormen, dat zij zoowel ons verbum finitum voorstellen als de nomina verbalia, maar met dit verschil dat zij in het laatste geval alleen in het praedikaat voorkomen, en nimmer als subjekt in den zin optreden. Zij zijn derhalve praedikaatswoorden bij uitnemendheid, en laten geen afleiding met de pronominaalsuffixen toe. Vormen als منڠکفکو (mĕnangkápku) en بربواتم (bĕrbū-wátmu) zijn volstrekt onmaleisch.

§ 78. Over de wijze van aanhechting van het praefix mĕ waardoor afleidingen ontstaan die duratieve actieve handelingen aanduiden, is reeds in § 30 gesproken. Hier worde slechts even in herinnering gebracht dat de verbaalstammen, wier aanvangsconsonant een media is, deze onveranderd behouden, terwijl de anuswāra, waarop het praefix eindigt, overgaat in de nasaal van dezelfde klasse. Dit is ook het geval met stammen, aanvangende met de palatale tenuis, terwijl bij stammen, die met een andere tenuis aanvangen, deze aanvangsconsonant in de nasaal van haar klasse verandert. De hamza gaat, als gutturaal, over in de gutturale nasaal, terwijl de anuswāra zich aan liquidae en nasalen assimileert en daarna verdwijnt, en de aanvangssibilant overgaat in de palatale nasaal. Zoo vindt men dus

مڠمبل (mĕngámbil) van امبل (ámbil),
مڠيرڠ (mĕngíring) van ايرڠ (íring),
مڠوتس (mĕngútus) van اوتس (útus),
مڠيرم (mĕngírim) van كيرم (kírim),
منچهاري (mĕńcári) van چهاري (cári),
منورت (mĕnúrut) van تورت (túrut),
مموكل (mĕmúkul) van ڤوكل (púkul),
مڠݢيلڠ (mĕnggíling) van ݢيلڠ (gíling),
منجادي (mĕñjádi) van جادي (jádi),
منداڤت (mĕndápat) van داڤت (dápat),
ممباو (mĕmbáwa) van باو (báwa),
ميڽوره (mĕñúruh) van سوره (súruh),
ملمڤت (mĕlúmpat) van لمڤت (lúmpat),

en مرمڤس (mĕrámpas) van رمڤس (rámpas). Deze verbale vormen komen ook voor als afleidingen van aoristen op كن (kan) of ي (i), zooals bv. in مڽمڤيکن (mĕñampáikan), مڠاتاکن (mĕngatákan), مڠلواري (mĕngalūwári), مندتاڠي (mĕndātángi) en tallooze andere. Zelfs van aoristen op كن (kan) en ي (i), welke mediale kracht hebben blijkens het praefix ڤر (pĕr), worden een enkele maal verbale afleidingen gevonden met het praefix mĕ, bv. ممڤرسمبهکن (mĕmpĕrsĕmbáhkan).

Van mediale aoristen zonder deze suffixen worden zulke derivaten echter niet gevormd, daar zij onnoodig zijn wegens het praefix bĕr, waarmede de duratieven in het medium worden aangeduid.

Overigens lijden de regels, hierboven gegeven voor de vorming der verbale afleidingen met het praefix mĕ, soms uitzondering, zooals bv. in منڠر (mĕnĕngár) van دڠر (dĕngár) en ممونه (mĕmúnuh) van بونه (búnuh), doch groot is het aantal dezer afwijkingen niet.

Afleidingen van stammen, die met *p* beginnen, worden vaak gecontraheerd, zoodat men bv. منت (mínta) zegt voor (mĕmínta) van ڤنت (pinta) en موهون (múhun) voor ممهون (mĕmúhun) van ڤوهون (púhun). Van de basis تاڠيس (tángis) komt مناڠيس (mĕnángis), dat soms ناڠيس (nángis) wordt.

§ 79. Wat nu het gebruik dezer afleidingen in den zin betreft, zooeven is reeds opgemerkt dat dit niet ver-

schilt van dat der aoristen, zoodat een afleiding als bv. منڠکڤ (mĕnángkap) kan beteekenen (ik) *vang*, (gij) *vingt*, (hij) *heeft gevangen*, (wij) *zullen vangen*, (zij) *zouden vangen* en zoo voort, terwijl zij tevens kan beantwoorden aan *vangende*, *zullende vangen*, *gevangen hebbende*, maar bovendien aan den infinitief *vangen*, doch alleen wanneer deze bestanddeel is van het praedikaat. Zoo zegt men اي منڠکڤ هندق (íya ĕndáq mĕnángkap) voor *hij wil vangen*, maar de vorm منڠکڤ (mĕnángkap) komt nimmer voor als subjekt in den zin.

Er is dus, wel beschouwd, slechts zeer weinig onderscheid, wat het gebruik in den zin aangaat, tusschen den aoristvorm تڠکڤ (tángkap) en den duratiefvorm منڠکڤ (mĕnángkap), terwijl het verschil in beteekenis hierin moet gezocht worden dat de duratiefvormen meer in het bijzonder den nadruk leggen op den duur der handeling, terwijl de aoristvormen ten aanzien hiervan alles onbepaald laten.

De Maleier bedient zich dan ook van deze afleidingen in die gevallen waarin wij gebruik maken van participia of nadere omschrijvingen. Zoo zal men met منڠکڤ اکو (áku mĕnángkap), ongeveer hetzelfde zeggen als *ik ben vangende*, *ik was aan het vangen*, *ik ben bezig met vangen*, *ik bleef vangen*, terwijl تڠکڤ اکو (áku tángkap) eenvoudig wil zeggen „ik vang”, zonder meer.

In verband met deze duratiefkracht der afleidingen met het praefix mĕ (met anuswāra) staat de omstandigheid dat zij vaak optreden als qualificaties van subjekts-

woorden, dikwijls in gevallen waarin de aoristvorm als zoodanig niet gebruikelijk is. Zoo hoort men spreken van اورڠ منمڤڠ (órang mĕnúmpang), in het algemeen „iemand die iets meedoet" bv. meevaren op een schip als passagier, een stuk grond mede bewerken, een huis mede bewonen, e. d.; een توكڠ منجاهيت (tŭkang mĕñjäit), is een *werkman* die met *naaien* den kost verdient, dus een *kleermaker*.

Daarentegen hoort men om zoo te zeggen nimmer spreken van een اورڠ تمڤڠ (órang túmpang) of توكڠ جاهيت (tŭkang jäit).

Uit den aard der zaak zijn de gevallen, waarin het onvermijdelijk moet worden geacht om op den duur der handelingen meer in het bijzonder den nadruk te leggen, niet onder regels te brengen, daar eigenlijk alles blijft overgelaten aan de willekeur van sprekers en schrijvers. Wijl de verhouding tusschen aorist en duratief geen tegenstelling is maar die van het algemeene tot het bijzondere, en de algemeene beteekenis van zelf ook de bijzondere omvat, is een geval waarin men verplicht zou zijn den duratiefvorm te bezigen, en het gebruik van den aorist niet geoorloofd zou zijn, ongeveer ondenkbaar, behalve natuurlijk wanneer de aoristvorm in de levende taal niet bekend is. Daarentegen kan het omgekeerde voorkomen, dat men nl. onlogisch zou spreken door den duratiefvorm te bezigen in plaats van den aorist, en wel in al die gevallen waarin uit den gedachtengang

en de omschrijvingen volgt dat de handeling van zeer korten duur is geweest. Het is een contradictio in terminis om te zeggen dat men *een oogenblik lang* geslapen heeft, en zulke tegenstrijdigheden vermijdt de Maleier zorgvuldig.

De duratiefvorm wordt gaarne, bij voorkeur boven den aorist, gebezigd wanneer men te kennen geeft dat het subjekt een handeling verricht, terwijl het een andere doet, of wanneer een handeling gewoonlijk, vaak of bij herhaling verricht wordt, maar voor het overige is het niet doenlijk eenigszins passende regels te geven die het gebruik van de duratiefvormen, met uitsluiting van den aorist, voorschrijven.

§ 80. Die onvastheid in het gebruik der duratiefvormen, bij voorkeur boven of met uitsluiting van den aorist, staat in nauw verband met een ander verschijnsel in het Maleisch, en wel dat van de meest alledaagsche niet afgeleide verbale woorden slechts de aoristvorm in de levende taal bekend is, en de verbale woorden, welke zoowel in den aorist als in den duratiefvorm gangbaar zijn, tot de minderheid behooren, indien men de met كن (kan) en ي (i) afgeleide, welke bijna zonder uitzondering duratiefvormen te zien geven, uitsluit. De verbale woorden, die alleen in den aorist gebezigd worden, en geene duratiefvormen kennen, laten zich verdeelen in vier groepen, en wel:

1e de zoodanige, waarbij het begrip *duur* niet op zijn

plaats zou zijn, gelijk o. m. het geval is met modale praedikaatswoorden als هندق (ĕndáq) en ماو (máu), *willen*, اد (áda), *zijn*, داڤت (dápat), تاهو (táu) en بوله (bóleh), *kunnen*, ڤرڬي (pĕrgí), *gaan* en داتڠ (dátang), *komen*.

2e dezulke, waarbij naar des Maleiers opvatting (die trouwens niet zoo heel ver van de onze afwijkt) van zelf, uit den aard der zaak, zekere duur verondersteld wordt, zooals نايك (náiq), *stijgen, rijzen*, دودق (dúduq), *zitten*, تيدور (tídur), *slapen*, لاري (lári), *loopen* e. a.

3e die, welke uit den aard der zaak in een oogenblik afgeloopen handelingen aanduiden, waartoe bv. behooren سڠڬه (sínggah), *een plaats even aandoen*, هڠڬڤ (íng-gap), *ergens neerstrijken* (van vogels e. a.), باڠون (bán-gun), *opstaan*, تيب (tíba), *vallen*, سمڤي (sámpai), *ergens aankomen.*

4e de zoodanige, waarvan het niet mogelijk schijnt op te geven of aannemelijk te maken, waarom zij geene duratiefvormen bezitten; tot deze zeer talrijke groep behooren o. a. تورون (túrun), كلوار (kalúwar), ديم (díyam), لالو (lálu), اندر (úndur), سمبهيڠ (sĕmbáhyang). Verder die aoristen, welke met *m* beginnen, en waarvan welluidendheidshalve geene duratiefvormen gebruikelijk zijn, o. a. ماكن (mákan), مينم (mínum), ماسق (másuq).

Voorbeelden van verbale woorden, welke zoo goed als uitsluitend in den duratiefvorm gangbaar zijn, leveren de volgende: مڠهادڤ (mĕngádap), *voor een autoriteit*

verschijnen, ملاينكن (mĕlăinkan), *een uitzondering maken*, منجونجڠ دولي (mĕñjūñjung dūli), *den Vorst hulde brengen*, منڠيس (mĕnángis), *weenen*, ملومڤت (mĕlúmpat), *springen*, مڠهونس (mĕngūnus), *ontblooten, uit de scheede trekken*, مڠنتوق (mĕngántuq), *slaap hebben*, ملينتڠ (mĕlintang), *dwars liggen*, waaraan nog vele andere zouden kunnen worden toegevoegd.

Waarom de aoristvorm dezer verbale woorden niet, of zoo goed als niet in zwang is, laat zich moeielijk met zekerheid zeggen; dat echter voor een groot deel dezer woorden de reden daarin is te zoeken dat men zich de handelingen, met meer of minder recht, als noodzakelijk duratief voorstelt, is niet geheel onmogelijk.

§ 81. Naast het praefix mĕ (met anuswāra) waarmede duratiefvormen van het actief worden afgeleid, staat het praefix bĕr, dat meer in het bijzonder dient ter vorming van mediale duratieven. De weinige ontwikkeling, die de mediale aorist met het praefix pĕr heeft kunnen verkrijgen, moet waarschijnlijk daaraan worden toegeschreven, dat de duratiefkracht der afleidingen met bĕr allengs minder gevoeld werd, en haar mediale functie zóó ging predomineeren, dat men ten slotte alleen hiermede rekening hield. Verbale stammen, die zoowel den aorist als het durativum van het medium vertoonen, zijn zeer schaarsch. Wij ontmoetten als zoodanig reeds ڤربوت (pĕrbúwat) naast بربوت (bĕrbūwat) en ڤراستري (pĕristĕrí) naast براستري (bĕristĕrí), en hierbij zouden

wie daarmede gebaat wordt, برجول (bĕrjúwal) daarentegen, in meer beperkten zin, verkoopen, maar ten behoeve van zich zelf; en منداڤت (mĕndápat) beteekent verwerven in het algemeen, terwijl men met برداڤت (bĕrdápat) speciaal doelt op het verwerven voor zich.

Daar de verhouding van actief tot medium, even goed als die van aorist tot duratief, niet is een tegenstelling, doch een als van *genus* tot *species*, derhalve van het algemeene tot het bijzondere, zou, waar het medium gebezigd is, ook het activum kunnen gebruikt worden, natuurlijk omdat het algemeene noodzakelijk ook het bijzondere omvat. Van regels voor het verplichte gebruik van het medium kan derhalve al evenmin sprake zijn als van die welke het gebruik van het durativum, met uitsluiting van den aorist, voorschrijven.

Alles blijft in deze materie overgelaten aan de willekeur van sprekers en schrijvers, die, wat duidelijkheid en zuiverheid van uitdrukking betreft, onder degenen, welke zich van het Maleisch bedienen, onderlinge verschillen te zien geven, volstrekt niet geringer dan het geval is bij hen, die een ander idioom gebruiken.

Wanneer dan ook de ratio van de differentiatie tusschen de afleidingen met mĕ (met anuswāra) en bĕr geene andere was dan dat laatstgenoemde vorm de gelegenheid opent om, desgevorderd, zonder dat men in omschrijvingen behoeft te vervallen, door het praedikaatswoord zelf aan te duiden dat de handeling geschiedt ten behoeve

van het subjekt, hetzij uitsluitend of wel in de eerste plaats, dan ware stellig reeds lang het medium in het Maleisch versteend, en zou zijn eigenaardige kracht niet meer door het thans levende geslacht gevoeld worden.

Dat dit laatste nog geenszins het geval is ligt hieraan dat, evenals in het Grieksch en het Sanskṛt, die oorspronkelijke beteekenis van het medium allengs op den achtergrond is gedrongen door schakeeringen daarvan.

§ 83. In de eerste plaats heeft zich uit het medium, ook in het Maleisch, het reflexivum ontwikkeld, een overgang, die een zeer geleidelijke mag heeten, als men in het oog houdt dat het naaste objekt der handeling (de vraag of het een direkt of een indirekt objekt is, doet hier niets ter zake) in het medium identiek is aan het subjekt daarvan. Zoo komt het dat برڤڬڠ (b ĕ r p ĕ- g á n g) beteekent *„zich aan iets vasthouden"*, terwijl ممڬڠ (m ĕ m ĕ g á n g) in het algemeen wil zeggen *iets vasthouden*. Het uit den verbaalstam بوڠ (b ū w a n g) ontstane بربوڠ (b ĕ r b ū́ w a n g) zou kunnen beteekenen *zich wegwerpen*; in de uitdrukking بربوڠ كوكو (b ĕ r b ū́ w a n g k ū́ k u) wil het zeggen *„zich van de nagels ontdoen"*, *„zich de nagels knippen"*. Een zin als e. g. سهاي بربوڠ كوكو انقكو (s ā y a b ĕ r b ū́ w a n g k ū k u a n á q k u) is in het Maleisch even onbestaanbaar als in onze taal *„ik knip mij de nagels van mijn kind"*. In tegenstelling van مموهن (m ĕ m ū́ h u n , in den regel uitgesproken m ū́ h u n) dat in het algemeen beteekent *iets verzoeken*, duidt برموهن

(bĕrmúhun) aan *iets voor zich verzoeken*, en meer in het bijzonder *„voor zich verlof vragen om heen te gaan"*, waaruit de gewone beteekenis van *„zich verwijderen"*, is voortgekomen. Verdere voorbeelden van de reflexieve beteekenis der mediale vormen zijn: برڠکت (bĕrángkat), *zich opheffen, zich opmaken*, برتاهن (bĕrtáhan), *zich staande houden*, برتمبه (bĕrtámbah), *zich vermeerderen*, برکمڤوڠ (bĕrkámpung), *zich verzamelen*, براوبه (bĕróbah), *zich veranderen*, برڤاکي (bĕrpákai), *zich kleeden*, بربڠکيت (bĕrbángkit), *zich oprichten*, بربالق (bĕrbáliq), *zich omkeeren*, برکرق (bĕrgĕráq), *zich bewegen*, welke met ettelijke andere zouden zijn te vermeerderen.

Gaarne worden media in deze beteekenis gevormd van bases, die als adjektief dienst doen. Zoo heeft men برلڤس (bĕrlĕpás), *zich bevrijden*, van لڤس (lĕpás), *los, vrij*, برکاکه (bĕrgágah), *zich inspannen*, van کاکه (gágah), *krachtig*, برسکره (bĕrsĕgĕráh), *zich haasten*, van سکره (sĕgĕráh), *snel, spoedig*, برلڠکڤ (bĕrlángkap), *zich uitrusten*, van لڠکڤ (lángkap), *gereed*. Zelfs vindt men بربوت بايك (bĕrbúwat báik), voor *„zich welwillend gedragen tegenover anderen"*.

Dat onder deze duratieve mediale vormen er vele gevonden worden naast welke een durativum activi niet, of slechts bij hooge uitzondering, wordt aangetroffen, gelijk in de zooeven aangevoerde voorbeelden met برتمبه (bĕrtámbah) en برکمڤوڠ (bĕrkámpung), بربڠکيت (bĕrbángkit) en بربالق (bĕrbáliq) het geval is, zal

voor een goed deel wel hieruit voortvloeien dat de duratiefkracht der afleidingen met bĕr minimaal is geworden, en zich eigenlijk weinig meer doet gelden, nu de mediale functie zoo op den voorgrond is getreden. Men is er zoodoende toe gekomen om بربڠکت (bĕrbángkit) te stellen niet tegenover ممبڠکت (mĕmbángkit), maar tegenover بڠکت (bángkit). Naast de uit adjektieven ontstane reflexieven is niet alleen geen durativum activi bekend, maar de basis komt zelfs niet als aorist activi voor, wat trouwens ook wel van andere mediale verbale woorden geldt, bv. براوله (bĕróleh), *verwerven (voor zich)*, waarnaast geen aorist اوله (óleh), gebezigd wordt; برهنتي (bĕrĕntí), en برسمبوڽي (bĕrsĕmbūñi).

Het reflexivum gaat soms gepaard met een causatief begrip in den zin van *zich iets laten doen*. Zoo vindt men براوسڠ (bĕrúsung), voor, „*zich in een draagstoel laten ronddragen*"; برلولت (bĕrlúlut), kan beteekenen, „*zich laten masseeren*", maar, gelijk van zelf spreekt, ook *zich masseeren*, terwijl برتاهن (bĕrtâhan), kan zijn „*zich laten tegenhouden*".

Intusschen is het gebruik van mediale vormen in dezen zin nog al beperkt.

§ 84. Een tweede functie, die zich uit het oorspronkelijke medium heeft ontwikkeld, is die ter aanduiding van een wederkeerigheid van handelingen. Het Maleisch onderscheidt niet, door den vorm der verbale woorden,

tusschen het reflexivum en wederkeerigheid, hetzelfde verschijnsel dus als men in het Fransch en het Duitsch waarneemt.

Voorbeelden van de hier bedoelde functie leveren de volgende mediale vormen: برڤرڠ (bĕrpĕráng), *met elkaar oorlog voeren*; برتمو (bĕrtĕmú), *elkaar ontmoeten*; برماين (bĕrmáin), *met elkaar spelen, elkaar vermaken*, (ofschoon de beteekenis *zich vermaken* geenszins uitgesloten is); برکيريم (bĕrkírim), *elkaar iets zenden, over en weer*; برگنتي٢ (bĕrgantigánti), *elkaar telkens afwisselen*; برڤلوق (bĕrpĕlúq), *elkaar omhelzen* (het reflexivum zou hier geen zin hebben), waarbij nog tallooze andere zouden te voegen zijn.

Het schijnt nauwelijks noodig hier nog uitdrukkelijk op te merken dat dergelijke mediale vormen, evenals de reflexieve, ook kunnen zijn ontstaan uit aoristen, die met een der verbale suffixen zijn afgeleid. Zoo heeft men برتيکمکن (bĕrtıkámkan), *elkaar* (*met iets*) *steken*; برتتقکن (bĕrtĕtáqkan), *naar elkaar houwen met eenig wapen*. Van het adjektief کاله (kālah), *overwonnen*, is de afleiding برکالهي (bĕrkālăï) gevormd, beteekenende „*met elkaar strijden of vechten*".

De handeling kan naast het persoonlijk objekt, in casu de subjekten der handeling, over en weer, natuurlijk nog een ander hebben, gelijk in برتتقکن ڤدڠ (bĕrtĕtáqkan pĕdáng), *naar elkaar houwen met een zwaard*. Andere voorbeelden hiervan zijn برجابت تاڠن (bĕrjábat tăngan), *elkaar de hand schudden* en برسيڤق راک

(bĕrsépaq rága), *met elkaar een spel, sepaqrāga geheeten, spelen.*

§ 85. Uit het medium heeft zich nog een andere functie ontwikkeld, die men het neutrum noemt. Deze modulatie van de zuiver mediale beteekenis laat zich tot zekere hoogte verklaren uit de omstandigheid, dat het objekt der handeling soms onmogelijk iets anders kan zijn dan het subjekt daarvan, zoodat het volmaakt overbodig wordt geacht, of, met een kleine verandering van zienswijze, ongeoorloofd wordt, om dat objekt te noemen. Wij hebben dan iets dergelijks als bij ons de verba *veranderen* en *vermeerderen* te zien geven in *„het weer verandert"* en *„het gezin vermeerdert"*, waar het pronomen reflexivum *zich* wel zou kunnen gebezigd worden, maar geheel ten overvloede, wijl de subjekten *weer* en *gezin* niet een ander objekt zouden vermogen te veranderen of te vermeerderen.

Deze overgang in beteekenis wordt ook in andere talen, met name het Sanskṛt en het Grieksch, waargenomen.

Als voorbeelden van het neutrum in het Maleisch wordt de aandacht gevestigd op: برتيڤ (bèrtíyup), *blazen (van den wind)*; برلينڠ٢ (bĕrlínang[2]), *flikkeren*; برڽال (bĕrñála), *opvlammen (van vuur)*; برديري (bĕrdíri), *staan*; برادو (bĕrádu), *slapen*; برهنتي (bĕrĕntí), *stil houden*; برلابه (bĕrlábuh), *ten anker gaan*; برلاير (bĕrláyar), *zeilen*, die met tallooze andere zouden te vermeerderen zijn.

Zeer dikwijls worden zulke neutra gevormd uit bases die onverdachte subjektswoorden zijn gebleven, zooals bv. het geval is met برومه (bĕrúmah), *wonen*, het reeds genoemde برلاير (bĕrlá yar), *zeilen*, براج (bĕrája), *tot vorst hebben*, برصحابة (bĕrçahabat), *bevriend zijn*, en af en toe ziet men dergelijke, naar het voorbeeld van neutra gemaakte, mediale vormen geheel van karakter veranderen en min of meer transitief worden, zooals e. g. برکات (bĕrkáta), dat den zin van ons *spreken* heeft; برنام (bĕrnāma), *heeten*, برانق (bĕránaq), *kinderen krijgen* en andere. Daaronder zijn er niet weinige, die in hun karakter ongeveer niets hebben van wat men een verbaal woord noemt, zooals برلاڤو (bĕrlāpau), *een etenskraampje houden*, برومه تڠݢ (bĕrūmahtángga), *ergens gevestigd zijn*, بريبوباڤ (bĕrībubāpa), *zijne ouders nog hebben*, برلاکيبيني (bĕrlakibíni), *als man en vrouw leven*, en vele andere, maar niettemin streng blijven voldoen aan de eischen van het praedikaatswoord, in zooverre er van een gebruik van zoodanige woorden als subjekt in den zin nimmer sprake is. Dergelijke derivaten met het mediale bĕr zijn zeer dikwijls gevormd uit afleidingen met het suffix an, zooals برتناڠن (bĕrtünángan), *verloofd zijn*, برسلاهن (bĕrsalāhan), *verschillen*, برڤندڠن (bĕrpandángan), *voor iemands aangezicht staan.*

Zelfs vindt men vormen als برکڤوتوسن (bĕrkapūtūsan), meestal verbonden met de negatie تياد (tiyáda), om te kennen te geven dat iets *onbegrensd*, *eindeloos* is.

Het passivum.

§ 86. Waar sprake is van een handeling, daar denkt men van zelf aan het subjekt daarvan, den agens, ten minste den Maleier, die geene onpersoonlijke verba kent, is de verleiding daartoe zeer groot. Naast dat subjekt der handeling komt zeer dikwijls nog een objekt daarvan, de patient dier handeling, in het algemeen datgene wat de handeling ondergaat. Wanneer men het nu over zekere handeling heeft die een subjekt zoowel als een objekt meebrengt, dan is men, in het algemeen gesproken, volkomen vrij om het subjekt dier handeling, dengene welke haar verricht, het logische subjekt daarvan, te doen optreden als subjekt van dien zin, waarin men zijne gedachten onder woorden wil brengen, m. a. w. om het logische subjekt te maken ook tot grammaticaal subjekt. In dit geval bedient men zich van het activum of van het medium, en dan zoowel van den aorist als van het durativum. Dikwijls echter wordt de wenschelijkheid gevoeld, en hiertoe kunnen verschillende omstandigheden en overwegingen zeer gegronde aanleiding geven, om het logisch objekt, of dat der handeling, te doen optreden, als grammaticaal subjekt.

In dit geval bedient men zich van het passivum, dat den Maleier even goed bekend is als anderen, maar welks eigenaardige functie in het Maleisch gewoonlijk in scherper licht treedt.

Terwijl dus de *aoristvorm* en de afleiding met behulp

van het praefix m ĕ (met anuswāra) het logisch subjekt doen optreden als subjekt in den zin, en de derivaten met p ĕ r en b ĕ r, ten minste in hun oorspronkelijke mediale beteekenis, dit subjekt tevens doen kennen als logisch objekt, direkt of indirekt, der handeling, dienen de passieve vormen, in het Maleisch niet minder dan overal elders, om ons in staat te stellen het logische objekt te doen fungeeren als grammaticaal subjekt. Het subjekt der handeling, anders gezegd het logische subjekt, verliest dientengevolge de domineerende stelling, die het in den zin zou innemen, indien de actieve constructie ware gekozen; het daalt in rang, want het wordt een bepaling, d. w. z. een niet integreerend bestanddeel van den zin. Inderdaad is dit de ratio van het passivum, die vooral in het Maleisch zoo duidelijk in het licht treedt, dat het de mogelijkheid opent om het objekt der handeling, dat op zich zelf geen onmisbaar bestanddeel van den zin is, te maken tot een onmisbaar element daarvan, en wel tot het subjekt. Een zin zonder objekt is zeer goed bestaanbaar, maar een zin zonder subjekt, ipso verbo of implicite aangewezen, is eenvoudig geen zin.

Dat het Maleisch, met zijn niet tot noemenswaardige ontwikkeling gekomen stelsel van verbaalflexie ook niet door bijzondere verbaalvormen het passivum aanduidt, zal niemand verwonderen, vooral niet als hij in aanmerking neemt, dat men ook in onze taal en hare moderne verwanten, die dan toch over een zooveel uitgebreider stelsel van verbaalflexie beschikken, naar zoodanige

bijzondere passieve verbaalvormen vruchteloos zoekt.

Ter aanduiding van het passivum beschikt het Maleisch over twee soorten van derivaten, en wel: 1e gevormd met het praefix تر (tĕr) en 2e gevormd met het praefix د (di).

De afleidingen sub 1° bedoeld zijn vermoedelijk over het algemeen ouder dan die sub 2°, en de verhouding tusschen deze groepen van derivaten is wederom dezelfde als die tusschen de reeds behandelde stellen in het activum en het medium, dat wil zeggen die van aorist tot duratief.

§ 87. De juiste beteekenis van het praefix تر (tĕr) is, evenals die van de meeste dezer formatieve elementen, niet bekend.

Over de wijze van aanhechting van dit praefix werd in § 30 gehandeld; zij geeft overigens geen aanleiding tot bijzondere opmerkingen. Slechts worde hier even vermeld dat de r van dit praefix, evenals met die van het praefix bĕr het geval was, vóór bases, welke met deze liquida aanvangen, verdwijnt, en dat de neiging van den Maleier om haar vóór stammen, die met l beginnen, niet uit te spreken, naar het schijnt bij het praefix tĕr zich in sterkere mate doet gelden, dan bij bĕr het geval is. Afwijkingen als بلاجر (bĕlájar) voor براجر (bĕrájar) zijn de derivaten تلانجر (tĕláñjur) van انجر (áñjur), en تلنتر (tĕlántar) van عنتر (ántar).

Voorbeelden van de hier bedoelde passieven zijn o. a.

تربيلڠ (tĕrbîlang), *geteld worden*, van بيلڠ (bîlang), *tellen*; ترداڤت (tĕrdápat), *gevonden worden*, van داڤت (dăpat), *vinden*; ترسبوت (tĕrsĕbút), *vermeld worden*, van سبوت (sĕbút), *vermelden*; ترباکر (tĕrbákar), *verbrand worden*; تربوک (tĕrbŭka), *geopend worden*; تردڠر (tĕrdĕngár), *gehoord worden*. Ook van aoristen op کن (kan) en ي (i) vindt men deze passieven, gelijk uit de volgende voorbeelden blijkt: تڤرماناءي (tĕpĕrmanâï), *geteld worden*, ترسدارکن (tĕrsĕdarkan). Deze afleidingen zijn gevormd door de aanhechting van het praefix vóór den aoristvorm van het activum, zooals de aangevoerde voorbeelden duidelijk doen zien. Men zou kunnen meenen dat de aorist van het medium (dat toch, wel beschouwd, niets anders is dan een nuance in beteekenis van het activum) evengoed moet kunnen dienst doen als basis voor een aorist passivi, maar in werkelijkheid komen zulke vormen zoo goed als niet voor, vermoedelijk omdat zij minder welluidend worden gevonden.

Het zooeven aangevoerde تڤرماناءي (tĕpĕrmanâï), is geen voorbeeld hiervan, omdat de basis ڤرمان (pĕrmăna) geen aorist-medium is, gevormd met het praefix pĕr, maar uit het Sanskṛt pramāṇa verbasterd is. Daarentegen is تڤربلا (tĕpĕrbĕlă) een der weinige voorbeelden van deze afleiding.

Wat de functie dezer derivaten in den zin betreft, zij is niet minder veelzijdig dan die, welke de aoristen van het activum en het medium vervullen. Zij treden dus op in de rol onzer verbale vormen, en zijn dan hoofdwoord van het

praedikaat, maar komen even goed voor als nomen verbi of adjectivum verbale.

Evenals de aoristen van het activum en het medium, doelen zij op handelingen in het verledene, het tegenwoordige of de toekomst, en alleen met dit cardinale verschil dat, terwijl de beide eerste vormen die handelingen voorstellen als *geschiedende* in een der drie tijdsferen, het passivum haar doet kennen als *ondergaan wordende.*

Een zeer eigendommelijke functie van de hier bedoelde afleidingen is die van het gerundivum, en dan bijna altijd met de negatie, zoodat bijv. تياد تربيلغ باپقن (tıyáda tĕrbílang bañáqña) wil zeggen *„hun aantal is niet te tellen"*. De aoristbeteekenis dezer derivaten geeft hiertoe gereedelijk aanleiding; immers, zulk een uitdrukking beteekent letterlijk *„hun aantal wordt niet geteld"*, sc. of men langen dan wel korten tijd zich daarmede onledig houdt.

De overeenkomst van deze passieve aoristen met de actieve gaat zelfs zoover dat, evenals het activum vele verbale woorden te zien geeft, die geen duratiefvorm naast den aorist hebben, ook in het passivum zeer dikwijls, naast den aoristvorm, in de levende taal een duratiefvorm ontbreekt. Dit is o. a. het geval met ترکجت (tĕrkĕjút), ترسغکت (tĕrsángkut), تڤرمناءى (tĕpĕrmānáï), ترانياى (tĕraniyáya).

Zeer vaak vindt men derivaten, in uiterlijk voorkomen geheel analoog aan deze passieve aoristen, wier passief-

kracht evenwel volkomen teloor is gegaan, een verschijnsel dus dat veel overeenkomt met hetgeen in de klassieke talen, en vooral in het Latijn, de zoogenaamde deponentia passivi te zien geven. Voorbeelden hiervan zijn: ترسڽوم (tërsëñúm), *glimlachen*; ترتاوا (tërtawa), *lachen*; ترچڠڠ٢ (tërcëngangcëngáng), *verbaasd staan te kijken*. Deze overgang van derivaten met tër in eigenlijke deponentia doet het minder vreemd voorkomen, waarom dergelijke afleidingen dikwijls gevonden worden zonder dat er, naar onze voorstellingswijze, eigenlijk van eenigerlei handeling sprake is. Men houde dan ook steeds goed in het oog dat aoristen in het passief wel door afleidingen met tër worden aangeduid, maar dat daarom niet omgekeerd al deze afleidingen passieve aoristen zijn, al mogen zij dit vermoedelijk vroeger wel geweest zijn.

§ 88. Het durativum in het passief wordt aangewezen door derivaten met het praefix د (di), gevormd uit aoristen zoowel in het activum als in het medium.

In tegenstelling met het zooeven besproken praefix tër, waarmede passieve aoristen worden gevormd, is de beteekenis van het praefix د (di), zeer duidelijk. Dit praefix is namelijk niets anders dan de eigenlijke praepositie د (di), van dezelfde beteekenis als ons voorzetsel *in*.

Door dezen passiefvorm stelt de Maleier het subjekt voor als verkeerende *in* zekere handeling of behandeling, om daarmede te kennen te geven dat het die handeling

ondergaat, waarbij hij ongeveer denzelfden gedachtengang volgt als wij, wanneer wij, in plaats van *„het boek wordt bewerkt"* er de voorkeur aan geven om te zeggen *„het boek is in bewerking"*, of spreken van *„in gebruik zijn"* naast *„gebruikt worden"*. Het verschil tusschen onze taal en het Maleisch moet alleen hierin gezocht worden, dat de Maleier niet zegt *„in bewerking"*, maar *„in bewerken"*, zoodat hij op dit stuk, gelijk trouwens in zoovele andere opzichten, dichter staat aan den Engelschman, wijl deze zegt *„in repair"* voor ons *„in herstelling"*.

De durativa passivi zijn dus in het Maleisch niet anders dan locatieven van den infinitief. Het subjekt wordt daarbij voorgesteld als te verkeeren in, of onder den invloed van, de door dien infinitief aangeduide handeling. Hieruit volgt van zelf dat er geen sprake van kan zijn dat dergelijke durativa ooit optreden als subjekt in den zin; zij zijn m. a. w. zuivere praedikaatswoorden. Aan den anderen kant is het ook duidelijk, waarom vormen als دممبوت (dimĕmbŭwat) en دبراوله (dibĕrólih) onbekend zijn; immers deze bases ممبوت (mĕmbŭwat) en براوله (bèrólih) zijn praedikaatswoorden, en dezulke verkiezen niet te staan onder de rectie van een praepositie.

Reeds werd (zie § 71) met een enkel woord er op gewezen dat de aorist, van het activum zoowel als van het medium, niet alleen met onze verbale vormen in gebruik overeenkomt, maar tevens met de nominale vormen van het verbum, dus ook met den infinitief.

Dit laatste blijkt zeer duidelijk hieruit dat bijna al de aoristen van het activum en het medium, voor zooverre zij handelingen aanduiden, die een direkt objekt kunnen hebben, zich leenen tot het vormen van een derivaat met de praepositie د (di), waardoor het mogelijk wordt het objekt der handeling te doen optreden als subjekt in den zin, en zoodoende meer op den voorgrond te plaatsen. Van intransitieven als داتڠ (dátang), تربيت (tĕrbít), تورون (túrun), ڤرڬي (pĕrgí) en honderden andere komen geene passieven voor, noch met tĕr, noch met di, eenvoudig omdat deze verba geen direkt objekt hebben, dat subjekt zou kunnen zijn bij de passieve constructie. Ook zijn geene passieve vormen bekend van modale verba, zooals اد (áda), ماو (máu), هندق (ĕndáq), تاهو (táu) en andere, ofschoon zij theoretisch niet volstrekt ondenkbaar zouden zijn. Deze modale verba hebben in het Maleisch altijd een infinitief, aorist of durativum, tot direkt objekt, bv. اکو ماو ليهت (áku máu líyat), *ik wil zien*, of اي هندق منڠکڤ (íya ĕndáq mĕnángkap), *hij wil vangen*, en zoodanigen infinitief te maken tot het subjekt in den zin, zulks valt, dit werd reeds meermalen opgemerkt, buiten den gedachtengang van den Maleier. Evenmin heeft hij eenige voorstelling van hetgeen men in onze taal verstaat onder een onpersoonlijk subjekt.

Wanneer intransitiva door aanhechting van de achtervoegsels kan en i transitieve verba geworden zijn, dan

is er hoegenaamd geen bezwaar meer om hiervan passieve durativa te maken.

Zoo vindt men e. g. دداتڠي (didatángi), دتربيتكن (ditĕrbítkan), دتورونكن (ditūrúnkan), دنايكي (dináiki), en verder van gewone transitieven دامبيل (diyámbil), دباوا (dibáwa), دڤوتوڠ (dipótong), دڤينت (dipínta), en tallooze andere. Ook van mediale aoristen worden dergelijke derivaten gevormd, zooals blijkt uit دڤرهمب (dipĕrámba), *tot iemands slaaf gemaakt worden*, دڤراوليه (dipĕrolih), *verworven worden, voor zich*; دڤربوات (dipĕrbúwat), *gemaakt worden, voor zich.*

Ook van derivaten op كن (kan), met causatieve of factitieve beteekenis maakt de Maleier durativa passivi. Zoo kan بواتكن (būwátkan) beteekenen „*laten maken*"; bv. een vaartuig, terwijl ڤربواتكن (pĕrbūwátkan) soms zeggen wil „*iets voor zich laten maken*". Hiervan komen voor de passieve vormen دبواتكن (dibūwátkan) en دڤربواتكن (dipĕrbūwátkan), die in onze taal slechts door omschrijving kunnen worden aangeduid, bv. door „iets wordt op iemands last gemaakt", aangezien wij geene passieve vormen van causatieve verba kennen.

Eindelijk worde hier, ten overvloede, nog opgeteekend dat de durativa passivi, evenals alle andere tot dusverre besproken verbale vormen, evengoed hoofdwoord van het praedikaat kunnen zijn als direkt of indirekt objekt daarin, en dat afleidingen als دبوات (dibúwat) en دڤربوات (dipĕrbúwat) even goed onze verbale als onze nominale passieve vormen vervangen, in het laatste geval echter

met deze beperking, dat zij dan nimmer subjekt in den zin zijn.

§ 89. Reeds is opgemerkt dat de passiefconstructie in het Maleisch, althans wat het durativum aangaat, in den grond der zaak hierop neerkomt dat het logische objekt der handeling als subjekt in den zin wordt voorgesteld, bezig met het ondergaan dier handeling. Het logische subjekt treedt daarbij als een omschrijving, een bepaling, op van den verbaallocatief, die in de plaats komt van een eigenlijke passieve verbaalflexie.

Zoo zal men kunnen zeggen: بڬندا امبل بوه ايت (b a g í n d a á m b i l b ū w a h í t u) voor *„de vorst nam die vrucht"*. Wenscht men hetzelfde te zeggen, maar zóó, dat de nadruk meer in het bijzonder op het objekt بوه ايت (b ū w a h í t u) valt, dan bereikt men dit het best, ten minste in het Maleisch, door dat objekt te verheffen tot subjekt in den zin, derhalve door de passiefconstructie te bezigen. Wij krijgen dan بوه ايت دامبل بڬندا (b ū w a h í t u d i y á m b i l b a g í n d a), *„die vrucht werd door den vorst genomen"*, maar deze constructie is in het Maleisch niet de eenig mogelijke. Hiernaast staan nog de volgende: بوه ايت دامبلڽ بڬندا (b ū w a h í t u d i y a m b í l ñ a b a g í n d a), بوه ايت دامبل اوله بڬندا (b ū́ w a h í t u d y á m b i l ó l i h b a g í n d a) en بوه ايت دامبلڽ اوله بڬندا (b ū w a h í t u d y a m b í l ñ a ó l i h b a g í n d a), die alle volmaakt hetzelfde beteekenen. Welken dezer vormen men bezigen wil blijft overgelaten aan des spre-

kers of schrijvers vrije verkiezing. Toch zijn zij niet alle even gewild, en schijnt met name de constructie بوه ايت دامبيلڽ بݢيند (bŭwah ítu diyambílña bagínda) weinig geliefd.

De aorist van het passivum eigent zich er niet toe om met het enclytische pronomen possessivum van den 3en persoon (en nog veel minder met die der beide andere personen) in verbinding te treden. De regelmatige constructie is hier ترتوليس اوله ايهکو (tĕrtŭlis ólih ayáhku) voor *„geschreven door mijn vader"*.

Terwijl aan اي مڠمبيل (íya mĕngámbil) in het passivum beantwoordt دامبيلڽ (diyambílña), ziet men nimmer voor اکو مڠمبيل (áku mĕngámbil) en اڠکو مڠمبيل (ĕngkáu mĕngámbil) in het passief gebezigd de daaraan analoge vormen دامبيلکو (diyambílku) en دامبيلمو (diyambílmu), zonder dat voor deze eigenaardigheid een aannemelijke verklaring schijnt te kunnen worden gevonden. Vermoedelijk is de afkeer dien de Maleier heeft van het gebruik der pronomina personalia en possessiva van den 1en en 2en persoon, vooral in de schrijftaal, wel de voornaamste oorzaak waarom de hier bedoelde, theoretisch anders zeer wel denkbare, vormen geen burgerrecht hebben kunnen verkrijgen.

Bijvoeglijke naamwoorden (nomina adjectiva.)

§ 90. Het adjectivum dient in het Maleisch, evenals in andere talen, tot het aanduiden van eigenschappen of

hoedanigheden van subjektswoorden. De geringe ontwikkeling der flexie, die het nomen in 't algemeen in deze taal kenmerkt, laat zich natuurlijk ook aan het nomen adjectivum waarnemen, tengevolge waarvan het onderscheid tusschen dit en het nomen substantivum geenszins die beteekenis heeft, welke men in andere talen kan constateeren. Voornamelijk geldt dit van de niet-afgeleide adjectiva, die, ontstaan uit oorspronkelijke subjektswoorden, zoowel het bezit van zekere eigenschap of hoedanigheid te kennen geven als die hoedanigheid of eigenschap zelve. De Maleische adjectiva geven ons dus volkomen hetzelfde te zien als e. g. ons woord *dood*, dat zonder eenige verandering zoowel substantief als adjektief kan zijn. Zoo beteekent ڤنجڠ (páñjang) hetzelfde als ons *lang*, maar het treedt, in ongewijzigden vorm, ook op ter aanduiding van *lengte*; ناكل (nákal) beteekent zoowel *ondeugend* als *ondeugendheid*; ڤندي (pándai) zoowel *knap* als *kunde*; جاوه (jáuh) is even goed *ver* als *afstand*.

Gelijk in den regel met bepalende woorden het geval is, komt het adjectivum in het Maleisch te staan achter het daardoor bepaalde subjektswoord, zoodat men steeds spreekt van سوڠي ماتي (sŭngai máti) voor *„een drooggevallen rivier"*; بيني موده (bíni mŭda) *„iemands jonge (tweede of latere) vrouw"*; كودا بسر (kŭda bĕsár) *„een groot paard"*; اورڠ كچيل (órang kĕcil) *„de kleine man"* en zoo voort.

De Maleische adjectiva kunnen zoowel attributief als praedicatief in den zin optreden, althans voor zoover zij

tot de niet door afleiding ontstane behooren. Met de afgeleide adjectiva is het eenigszins anders gesteld; deze worden bij voorkeur, sommige zelfs uitsluitend, praedicatief gebezigd.

Waar een adjektief praedikatief gebezigd wordt, daar kan het ook vóór het daardoor bepaalde subjektswoord te staan komen, vooral wanneer op de eigenschap of hoedanigheid bijzondere nadruk wordt gelegd. Zoo zegt men e. g. چنتك رومهڽ (cántiq rūmáhña) voor *„fraai (is) zijn huis''*, doch ter aanduiding van *„een fraai huis''*, moet men zeggen چنتك رومه (rúmah cántiq).

§ 91. De Maleische adjektieven zijn, evenals de substantieven, òf grondwoorden, òf door afleiding, in den ruimsten zin van het woord, ontstaan.

Tot de grondwoorden behooren niet alleen die adjectiva, welke van Polynesischen oorsprong zijn, doch moeten ook worden gerekend de min of meer verbasterd uit het Sanskṛt, het Arabisch, en andere talen overgenomene, welke daarin soms eveneens als adjectiva fungeerden, doch menigmaal ook een andere rol speelden in de zinconstructie.

Tot de aan het Sanskṛt ontleende adjectiva behooren o. a. بودمان (budíman), *verstandig*, درماون (darmáwan), *deugdzaam*, بڠساون (bangsáwan) *aanzienlijk* en eenige andere op wan uitgaande, welke in dezen vorm werden overgenomen. Verder is aan het Sanskṛt ontleend مهمولى (mahumulíya), *oppermachtig*; daar

ook مولي (m u l í y a), *machtig*, uit die zelfde taal afkomstig, in het Maleisch bekend was, ging men analogice dergelijke afleidingen met het overigens in het Maleisch ongebruikelijke مها (m â h a) vormen, waardoor مهبسر (m a h a b ĕ s á r), مهتيڠڬي (m a h a t í n g g i) e. d. ontstonden ter aanduiding van *„zeer groot”*, *„zeer verheven”*.

De afgeleide adjectieven zijn ontstaan:

1e door afleiding in engeren zin, dus door het gebruik van affixen;

2e door reduplicatie;

3e door samenstelling.

§ 92. De door afleiding in engeren zin ontstane adjektieven zijn eigenlijk op die wijze gevormde subjektswoorden, die, evenals de niet afgeleide, allengs zijn overgegaan tot praedikaatswoord, doordien zij het bezit eener hoedanigheid of eigenschap zijn gaan aanduiden, terwijl oorspronkelijk de eigenschap of hoedanigheid zelve werd bedoeld. Zoo lijdt het geen twijfel dat bv. كلهاتن (k a l i y â t a n) aanvankelijk heeft gediend om *iets zichtbaars* aan te duiden; later is men het gaan bezigen om de hoedanigheid *zichtbaar* te kennen te geven. En كتاهون (k a t â w a n), is van „iets bekends” gaan beteekenen „bekend”.

Ook enkele met het suffix **a n** uit verbale grondwoorden gevormde afleidingen, die aanvankelijk op het produkt of het objekt der handeling doelden, zijn van lieverlede gaan te kennen geven „het geschikt zijn om

het objekt of produkt van zoodanige handeling te zijn", en doen dus eenigermate denken aan onze adjectiva op *baar* en de gerundiva in het Latijn. Zoo beteekent تمڤر (t á m p a r) *„met de vlakke hand op iets slaan"*; het hieruit gevormde تمڤارن (t a m p å r a n) duidt in het algemeen het objekt aan van de handeling تمڤر (t á m p a r), maar, van subjektswoord overgegaan tot praedikaatswoord, heeft het de beteekenis gekregen van *„geschikt om met de vlakke hand geslagen te worden"*, en zegt men dit bv. van muskieten, die ergens op iemands lichaam post gevat hebben. Op dezelfde wijze komt لوروتن (l ū r ū t a n) van لوروت (l ū r u t) *afstroopen*, in den zin van *„geschikt zijn om afgestroopt te worden"*, iets als *„afstroopbaar"*, wat men o. a. van diezelfde dieren zegt, als zij zóó talrijk zijn, dat het een onbegonnen werk zou wezen om hen dood te slaan, en men deze gemakkelijker van het lijf kan afstroopen.

Talrijk zijn de op deze wijze ontstane adjectiva echter geenszins, terwijl de omstandigheid, dat zij steeds praedikatief gebezigd worden, het zeer moeielijk maakt om met zekerheid te zeggen of wij hier wel met adjektieven te doen hebben en niet met subjektswoorden.

Een andere en meer gebruikelijke wijze van vorming van adjectiva door afleiding, is die met het praefix س (s a), de wortel, die de eenheid te kennen geeft. Zoo zegt men سبسر (s a b ĕ s á r) en ستيڠڬي (s a t í n g g i) om aan te duiden gelijkheid van *grootte* of *hoogte*, zoodat die afleidingen letterlijk weer te geven zijn met *„één van*

grootte" en *„één van hoogte*". De omstandigheid dat op deze wijze ook adjectiva gevormd worden van zuivere subjektswoorden, als e. g. سروڤ (sarúpa), *„één van voorkomen*" van روڤ (rúpa), *„voorkomen*", ستوجو (satúju), *„één van zin*", en سکمڤوڠ (sakámpung), *„één van kampoeng*", *„van dezelfde plaats*", bewijst wederom dat de afstand tusschen het nomen substantivum en het nomen adjectivum in het Maleisch vrij gering mag genoemd worden.

Een enkele maal worden met dit praefix afleidingen gevormd uit samenstellingen, bv. سيبوباڤ (saïbubápa), *„van dezelfde ouders*", سجالنجادي (sajalanjádi), *„die denzelfden weg gevolgd hebben bij het ter wereld komen*", d. w. z. *„van dezelfde moeder*". Op andere wijze door eigenlijke afleiding gevormde adjektieven zijn in het Maleisch niet bekend.

§ 93. De reduplicatie van het adjektief, waarvoor alleen grondwoorden in aanmerking komen, heeft in het algemeen ten doel om de door het bijvoegelijk naamwoord aangeduide eigenschap of hoedanigheid als in verhoogden graad bezeten voor te stellen. Zoo beteekent رامي (rámai), *vroolijk*, en bezigt men رامي۲ (rāmairámai), als het ergens *zeer vroolijk* toegaat. Evenzoo spreekt men van تڠݢي۲ („tinggitínggi), لمبت۲ (lambatlámbat), اينده۲ (endahéndah) en dergelijke om te kennen te geven dat het subjektswoord de eigenschap *hoog*, *traag*

of *fraai* in grootere mate bezit dan men zou aanduiden, indien het adjektief onverdubbeld werd gebezigd.

Somtijds komt zoodanig geredupliceerd adjektief echter voor, zonder dat het de bedoeling is de eigenschap als in bijzondere mate bezeten voor te stellen. Dit is het geval waar wij te doen hebben met een samenstelling van een subjektswoord met een adjektivum, als e. g. اورڠبسر (orang-bĕsár), *„een aanzienlijke"*. Wil men nl. in het algemeen spreken van *„de aanzienlijken"* van alle standen, dan zegt men اورڠ بسر٢ (orang-bĕsar-bĕsár), en niet orang bĕsar orang bĕsár.

Een eigenaardige wijziging van het hier besproken stelsel van reduplicatie, is het geval dat in het tweede lid klinkerverandering intreedt, waardoor dit vaak overgaat in een woord dat als zoodanig ongebruikelijk is, althans niet als adjektief van analoge beteekenis. Voorbeelden hiervan zijn: سرقسريق (sĕraqsĕríq), *schor*, لكقلكوق (lĕkaqlĕkóq), *vol gaten en holten*, رمڤڠ رمڤيڠ (rumpangrámping), *aan flarden gescheurd*. In چراي براي (cĕraibĕrái), *overal verspreid*, hebben wij te doen met een geval van verandering van medeklinker.

Het hier bedoelde verschijnsel is ook aan andere talen niet vreemd, en herinnert o. a. aan onze uitdrukking „scheef en schotsch", „dubbel en dwars" e. d.

§ 94. De door samenstelling ontstane Maleische adjektieven zijn òf dwandwa's òf bahuwrîhi's.

Als voorbeelden van dwandwa's of coördineerende

samenstellingen van adjektieven kunnen o. m. dienen هيندين (Inadīna), *arm en verlaten*, توهمود (tūwamúda), *oud en jong*, بسر كچيل (bĕsarkĕcíl), *groot en klein*, ڤندي چردك (pandaicĕrdíq), *verstandig en scherpzinnig*, تڬڤساس (tĕgapsāsa), *forsch en stevig*.

Deze wijze van samenstelling is in het Maleisch zeer gebruikelijk en heeft, waar men woorden van ongeveer gelijke beteekenis naast elkaar stelt, voornamelijk ten doel om een verhoogde mate der aangeduide hoedanigheid te kennen te geven.

Een geheel ander doel beoogen de bahuwrīhi's of possessiefsamenstellingen, waarover is gesproken in § 45. Gelijk daar werd uiteengezet zijn deze samenstellingen altijd praedikaatswoorden, die wat hun karakter betreft zeer dikwijls met adjektieven kunnen worden gelijkgesteld. Verder is daar opgemerkt dat het ondoenlijk is om een eenigszins volledig systematisch overzicht te geven van de verschillende verhoudingen, waarin de samenstellende deelen der bahuwrīhi's tot elkaar zoo al staan kunnen. Voorbeelden van de hier bedoelde samenstelling zijn daar ter plaatse zoo overvloedig gegeven, dat het onnoodig schijnt daaraan andere toe te voegen. Alleen worde er hier nog op gewezen dat tot deze samenstellingen ook gerekend moeten worden بڬيني (bagíni) en بڬيتو (bagítu), samenstellingen van باڬي (bāgai), *soort*, met de attributief gebezigde demonstrativa اين (íni) en ايت (ítu) met de beteekenis van *dergelijk*, *zulk*, letterlijk „van deze soort" en „van die soort".

§ 95. Het Maleische adjectivum kent niet alleen geen flexie ten opzichte van genus en numerus van het bepaalde nomen substantivum, ook de eigenaardige, in andere talen bekende, afleiding, waardoor de z. g. trappen van vergelijking worden aangegeven, is aan dit adjectivum om zoo te zeggen ten eenen male vreemd. De begrippen aangeduid door onze termen „stellende trap" „vergrootende trap" en „overtreffende trap" zijn den Maleier niet geheel vreemd, en zijn taal heeft ook wel de middelen om een en ander uit te drukken, doch dit geschiedt niet, of bijna niet, gelijk in andere talen, door derivatie, maar nagenoeg uitsluitend door periphrase.

De comparativus wordt aangeduid door omschrijving met behulp van de adverbia لبه (lĕbih) en كرڠ (kūrang), *meer* en *minder*, terwijl hierbij ook dienst kunnen doen de in § 92 behandelde afleidingen met het praefix س (sa).

De superlativus kan alleen worden aangegeven door een eigenaardige zinsconstructie, die echter meer bijzonder in de syntaxis ter sprake dient te komen.

III. Telwoorden (Numeralia.)

§ 96. De numeralia stemmen hierin met de adjectiva overeen, dat hun functie in den zin neerkomt op het bepalen van subjektswoorden. Doch terwijl de bijvoegelijke naamwoorden meer in het bijzonder eigenschappen of hoedanigheden aanduiden, dienen de numeralia uitslui-

tend om zekerheid te geven ten opzichte van het aantal van datgene, wat door eenig subjektswoord wordt aangewezen. Die zekerheid omtrent het aantal kan intusschen nogal verschillend zijn, zoodat een der eerste onderscheidingen, welke ten aanzien der numeralia moeten gemaakt worden, die is in *bepaalde* en *onbepaalde*, welke laatste, wat hun beteekenis aangaat, niet altijd even scherp kunnen worden onderscheiden van adjectiva.

De bepaalde numeralia duiden aan: 1e eenheden of verzamelingen van eenheden, 2e deelen eener eenheid en 3e een combinatie van eenheden en onderdeelen daarvan.

Een zeer in het oog vallend onderscheid tusschen numeralia en adjectiva, voorzoover de constructie dezer rededeelen in den zin betreft, is hierin gelegen, dat, terwijl de adjectiva steeds worden geplaatst achter het omschreven subjektswoord, de numeralia als regel daarvóór komen.

De overgang in beteekenis van sommige onbepaalde numeralia in nomina adjectiva openbaart zich ook in hun plaatsing ten aanzien van het omschreven nomen. Zoo wordt bv. باڽق (báñaq) *veel,* zoowel vóór als achter het bepaalde subjektswoord geplaatst, zij het dan ook niet altijd zonder eenige wijziging in de beteekenis. Immers zegt men باڽق اورڠ (báñaq órang), dan wordt bedoeld *„vele menschen"*, terwijl men daarentegen met اورڠ باڽق (órang báñaq) meer speciaal zeggen wil *„de vele menschen, de menigte"*. Maar men hoort even

vaak بارڠ باپق (bårang báñaq), als باپق بارڠ (báñaq bårang), voor *veel goed.*

Evenals de adjectiva kunnen de numeralia in den regel zoowel attributief als praedikatief in den zin optreden. Een uitzondering hierop vormen enkele onbepaalde numeralia, die niet anders dan attributief kunnen gebezigd worden, e.g. سکال (sĕgála), تيڤ٢ (tīyaptíyap), سکليان (sakāliyan) e.d. Daarentegen kunnen sommige dezer numeralia, evenals de adjectiva, zelfstandig optreden, zooals سموان (samūwáña), in den zin van *„alle, allen"*, ماسيڠ٢ (māsingmásing), *„ieder"*. Andere, zooals سکال (sĕgála) en تيڤ٢ (tīyaptíyap) eigenen zich niet hiertoe.

§ 97. De bepaalde numeralia, die geheele getallen aanduiden, bestaan 1e uit grondwoorden, zoowel van Polynesischen als van vreemden oorsprong, en in het laatste geval uitsluitend aan het Sanskṛt ontleend; 2e uit samenstellingen van die grondwoorden onderling, ongeveer op dezelfde wijze als dit in onze moderne Westersche talen gebruikelijk is.

De grondwoorden zijn de volgende:

1 س (sa), اس (ása), سواتو (suwátu) of ساتو (sātu).
2 دوا (dūwa).
3 تيک (tíga).
4 امڤت (ĕmpát of ámpat).
5 ليم (lima).
6 انم (ánam of ĕnám).

7 توجه (tūjuh).
8 دلاڤن (dĕlāpan of dulāpan).
9 سمبيلن (sĕmbīlan).

De tientallen worden aangeduid door samenstellingen van een dezer numeralia met ڤوله (pūluh), dat zooveel als tiental beteekent; evenzoo de honderdtallen door راتس (rātus) en de duizendtallen door ريبو (rību).

Ter aanduiding van de hoogere machten van 10 bedient men zich, in tegenstelling met de tot dusverre behandelde woorden van Polynesischen oorsprong, alleen van aan het Sanskṛt ontleende termen, waarbij, zooals trouwens wel meer het geval is, de oorspronkelijke beteekenis niet altijd tot haar recht komt. Zoo wordt 10000 aangeduid door لقس (láqsa), dat in het Sanskṛt 100000 beteekent; voor 100000 bezigt men كتي (kĕtí), het in diezelfde taal tien millioen beteekenende koṭi of koṭī, terwijl een millioen wordt aangeduid met جوت (júta) of يوت (yūta), het eveneens aan het Sanskṛt ontleende ayuta, dat echter in deze taal tienduizend beteekent.

De getallen die men niet door een der grondwoorden kan aanduiden, worden genoemd door samenstelling dezer grondwoorden onderling, volgens een stelsel dat, behoudens een enkele uitzondering, geheel hetzelfde is als waarvan wij ons bedienen. Voor tien zegt men سڤوله (sapúluh); voor 70 توجه ڤوله (tūjuh pūluh); 300 wordt weergegeven door تيك راتس (tīga rātus) en 6000 door انم ريبو (ānam rību).

Zoo zegt men ook wel سڤوله ريبو (sapūluh rību)

en سراتس ريبو (sarâtus ríbu) voor لقس (láqsa) en كتي (kĕtī).

Bij het noemen van een getal begint men, evenals wij doen, met de hoogste eenheden, waarna men geleidelijk overgaat tot de lagere. Het getal 8647 wordt dus in het Maleisch genoemd دلاڤن ريبو انم راتس امڤت ڤولوه توجه (dulâpan ríbu ânam râtus ámpat pûluh tûjuh).

Een uitzondering op dezen regel vormen de getallen van 11 tot 19. Ofschoon de gewone constructie سڤولوه ساتو (sapûluh sâtu), سڤولوه دوا (sapûluh dûwa) en verder ook wel begrepen zou worden, bedient men zich bij voorkeur, om niet te zeggen uitsluitend, van samenstellingen met het woord بلس (bĕlás), zoodat men voor 15 zegt ليم بلس (lımabĕlás), voor 16 انمبلس (ânambĕlás) en zoo voort.

Hier en daar wordt een analoge wijze van benoeming gevolgd voor de getallen van 21 tot 29, en wel door de constructie met ليكر (líkur), zoodat e. g. امڤت ليكر (ampat-líkur) 24 beteekent. Men zou echter kunnen zeggen dat deze laatste methode evenzeer uitzondering is, als de constructie met بلس (bĕlás) regel.

Een andere wijze van benoeming van getallen is die door omschrijving, zeer gebruikelijk onder meer, als het te noemen getal slechts eenige eenheden minder is dan een macht of veelvoud van tien. Zoo zegt men gaarne كورڠ اس انم ڤولوه (kûrang âsa ânam pûluh) voor 59 en سريبو كورڠ اس (saríbu kûrang âsa) voor 999.

De samenstellingen, als welke hier besproken werden,

zijn, zooals gereedelijk daaruit volgt dat elk woord met zijn eigen accent wordt uitgesproken, geene dwandwa's; wij hebben hier te doen met eenvoudige nevenschikking van woorden, die elk een eigen beteekenis hebben en behouden. Dit geldt echter niet van de samenstellingen met بلس (bělás) en ليكر (likur), wier ware beteekenis door den Maleier niet meer gevoeld wordt, zoodat deze inderdaad composita zijn geworden, ook blijkens haar accent, daar men zegt tigabělás, limabělás, en niet tíga bělás, líma bělás. Hetzelfde geldt van de samenstellingen met س (sa), omdat men niet uitspreekt sápúluh maar sapúluh, en evenzoo sarátus en saríbu.

§ 98. Om nu een bepaald aantal voorwerpen aan te geven plaatst men het numerale, samengesteld volgens het in de vorige paragraaf uiteengezette systeem, vóór het nomen dat de zaak noemt. Men zegt dus ليم اورغ (líma órang) om aan te duiden *vijf menschen*, en سراتس توجه فوله ليم رغݢيت (sarátus tújuh púluh líma ringgit) voor *honderd vijf en zeventig dollar.*

In het Maleisch is het echter meer gebruikelijk om voorwerpen aan te duiden door een bepaalden soortnaam, en dan het numerale te doen aangeven hoeveel eenheden er van deze soort zijn, waarbij de geheele uitdrukking dan als appositie bij den naam van het voorwerp komt. Men zou zeer wel begrepen worden, indien men sprak van توجه لمبو (tújuh lèmbú), om te kennen te geven

dat er *zeven ossen* zijn, maar het is meer in den geest van den Maleier als men zegt توجه ايكر لمبو (tûjuh êkur lĕmbû), letterlijk *zeven staarten ossen*. De hier bedoelde eigenaardigheid is ook in onze taal niet ten eenenmale onbekend (men denke slechts aan het analoge „zeven *stuks* ossen", en „tien *man* soldaten"), maar in het Maleisch is zij tot veel beduidender ontwikkeling gekomen, getuige het groote aantal woorden, die als soortnaam gebezigd worden op dezelfde wijze als onze substantiva *stuk* en *man*. Aan een uitputtende opsomming dezer woorden kan hier niet gedacht worden, wijl dit meer in het bijzonder tot de taak van den lexicograaf behoort; als voorbeelden mogen naast het reeds genoemde ايكر (êkur), nog dienen بوه (bûwah), in تيک بوه رومه (tíga bûwah rûmah), *drie huizen*, بيجي (bíji), باتڠ (bâtang), ڤوچق (púcuq) in سڤوچق سورت (sapúcuq sûrat), *een brief*, بيله (bílah) en كڤڠ (kĕpíng), waaraan nog ettelijke andere zouden kunnen worden toegevoegd.

Er is zooeven opgemerkt dat de soortnaam en het numerale vereenigd als appositie worden geplaatst bij het nomen, waardoor het eigenlijke voorwerp genoemd wordt, en als voorbeelden werden aangehaald de uitdrukkingen توجه ايكر لمبو (tûjuh êkur lĕmbû), تيک بوه رومه (tíga bûwah rûmah) en سڤوچق سورت (sapúcuq sûrat). Intusschen is men niet aan deze plaatsing der appositie gebonden, en kan men even goed zeggen لمبو توجه ايكر (lĕmbû tûjuh êkur) of سورت سڤوچق

(s ū r a t s a p ú c u q). In sommige gevallen verdient het zelfs de voorkeur laatstgenoemde constructie te bezigen, en e. g. te spreken van مڠکس تيک بيجي (m á n g g i s t í g a b í j i), ten einde te voorkomen dat iemand, bij het hooren van تيک بيجي مڠکس (t í g a b í j i m á n g-g i s), denkt aan *drie pitten der manggisvrucht,* in plaats van aan *drie manggisvruchten.* Om dezelfde reden is het beter te zeggen ڤينڠ ليم باتڠ (p í n a n g l í m a b á t a n g), dan ليم باتڠ ڤينڠ (l ı m a b ā t a n g p í n a n g), als men ten minste wil te kennen geven „vijf pinang*boomen*" en niet „vijf pinang*stammen*".

Ten slotte worde hier nog opgemerkt 1e dat dikwijls een voorwerp door meer dan een soortnaam kan worden aangewezen, gelijk o. a. het geval is met سورت (s ū r a t) *brief,* waarvoor men evengoed ڤوچق (p ú c u q) kan bezigen als هلاي (ĕ l á i), کڤڠ (k ĕ p í n g), ڤوتڠ (p ó t o n g) en چارق (c á r i q), en 2e dat in zeldzame gevallen die soortnamen ook gebezigd worden bij onstoffelijke zaken, gelijk bv. als men zegt ڤرکتاٴن دوا تيک ڤاته (p ĕ r k a-t ā ä n d ū w a t í g a p ā t a h), *eenige* of *een paar woorden.*

§ 99. Tot de bepaalde numeralia moeten ook gerekend worden die, welke duidelijk aangewezen deelen van een geheel te kennen geven, hetzij al dan niet in vereeniging met de in de vorige paragraaf besprokene.

Deze breuken, gelijk wij zeggen, hebben intusschen voor den Maleier in de verste verte niet die waarde, welke wij er aan moeten toekennen. Hij doet niet aan

wiskunstige bespiegelingen, en bemoeit zich uitsluitend met den praktischen kant van het leven. Vandaar dat hij slechts bij uitzondering er niet buiten kan om te spreken van deelen van een geheel, zonder dat een speciaal woord daartoe te zijner beschikking staat.

Voor *een half* zegt hij ستڠه (sĕtĕngáh), ofschoon dit niet steeds precies de helft beteekent, maar soms aanduidt een gedeelte dat ongeveer de helft is, zoodat een geheel een enkele maal in de oogen van den Maleier nog iets meer is dan tweemaal ستڠه (sĕtĕngáh).

Het uit Java overgewaaide سڤارو (sĕpáro), schijnt allengs burgerrecht te krijgen, en begint zelfs hier en daar het zuiver Maleische ستڠه (sĕtĕngáh) al aardig te verdringen.

Voor *een vierde* bezigt de Maleier bij voorkeur سسوکو (sĕsúku), dat meer nauwkeurig *een kwart* aanduidt dan sĕtĕngáh *een half*; intusschen is de vorm سڤرامڤت (sĕpĕrampat) ook niet ongebruikelijk.

Om andere deelen van een geheel aan te duiden neemt men zijn toevlucht tot afleiding of omschrijving.

De afleiding geschiedt met behulp van 't praefix ڤر (pĕr), formeel hetzelfde als dat, waarmede o. a. de aorist medii wordt gevormd (zie § 76), maar vermoedelijk van anderen oorsprong. Zoo beteekent ڤرتيک (pĕrtíga) *derde deel*, en ڤرليم (pĕrlíma) *vijfde deel*. Theoretisch zouden met dit praefix derivaten te vormen zijn van alle cardinalia, maar feitelijk geschiedt dit niet van de door nevenschikking ontstane, terwijl men met de grondwoor-

den ook niet verder gaat dan tot negen, zoodat bv. ڤراتس (pĕrātus) of ڤريبو (pĕríbu), onbekend zijn, althans bijna niet gebruikt worden.

Die afleidingen met pĕr duiden een onderdeel van een geheel aan en kunnen, evenals سوکو (sūku) met andere numeralia samengesteld worden. Zoo zegt men تيک سوکو (tíga sūku) voor *drie vierde,* en دوا ڤرليم (dūwa pĕrlíma) voor *twee vijfde.*

Tot omschrijving neemt men zijn toevlucht in die gevallen, waarin niet op andere wijze kan worden duidelijk gemaakt hoeveel deelen, en welke van een geheel men op het oog heeft. De gewone wijze van omschrijven is, dat men een constructie bezigt analoog aan onze uitdrukking „twaalf deelen van de twintig”. Men zegt dan دلاڤن بهاݢين درڤد دوابلس (dĕlápan bāgíyan daripāda dūwabĕlás), d. i. 8 deelen van de 12, om ons 8/12 weer te geven, of دالم دوا ڤوله بهاݢين ساتو (didálam dūwa pūluh bāgíyan sátu), van 20 deelen 1, voor ons 1/20.

Meermalen bepaalt men zich er toe om alleen te kennen te geven hoeveel deelen er zijn, waarbij het als van zelf sprekende wordt beschouwd, dat slechts een dier deelen aan het geheel ontbreekt. Zoo beteekent دوا بهاݢين (dúwa bāgíyan) dan *twee derde* deelen, en ليم بهاݢين (líma bāgíyan), *vijf zesde.*

Om een hoeveelheid aan te duiden, die bestaat uit geheelen en deelen, kan men volstaan met achtereenvolgens het aantal eenheden en het aantal deelen te vermelden.

Zoo zegt men دوا ستڠه (dúwa sětěngáh) voor *twee en een half*, تيݢ سسوکو (tíga sěsúku) voor *drie en een kwart*, en zou een Maleier onder انم دوا ڤرليم (ánam dúwa pěrlíma) kunnen verstaan *zes en twee vijfde*, ofschoon dikwijls van het adjektief لبه (lěbíh), *plus*, gebruik wordt gemaakt en men dus zegt دوا لبه ستڠه (dúwa lěbíh sětěngáh), *twee plus een half*, انم لبه دوا ڤرليم (ánam lěbíh dúwa pěrlíma), *zes plus twee vijfde*. Een andere wijze om dergelijke hoeveelheden aan te duiden, bestaat in omschrijving, waartoe uit den aard der zaak verschillende wegen kunnen worden ingeslagen, wier vermelding meer speciaal in de syntaxis hujus loci zou zijn. Een zeer gewone methode is om bv. voor 3¾ te zeggen: امڤت کورڠ سسوکو (ámpat kúrang sěsúku), *vier minus een vierde* en voor 5⅗ انم کورڠ دوا ڤرليم (ánam kúrang dúwa pěrlíma), *zes minus twee vijfde*.

Eigenaardig is het gebruik van تڠه (těngáh) in uitdrukkingen als تڠه دوا (těngahdúwa), voor *een en een half*, letterlijk *de tweede half* en تڠه انم (těngahánam) voor *vijf en een half*, welke doen denken aan onze termen *anderhalf* (de andere half) en *zesdehalf*. Waar van tientallen en honderdtallen sprake is, wijst men met dit تڠه (těngáh) de helft van een tiental of honderdtal aan, omdat e. g. تڠه ليم ڤوله (těngahlíma púluh) voor 45 eigenlijk beteekent *vierde half tiental* en تڠه توجه راتوس (těngahtújuh rátus) 650 wil zeggen *zesdehalf honderdtal*. Dat men niet analogice zegt

تڠه دوا ڤوله (tĕngahdúwa púluh) moet hieruit verklaard worden dat het eenvoudiger is ليمبلس (limabĕlás) te zeggen.

§ 100. Als onbepaalde numeralia doen in het Maleisch woorden van zeer verschillende herkomst dienst. Enkele zijn grondwoorden van Polynesischen oorsprong, zooals باڽق (báñaq), *veel*, سديكيت (sĕdíkit), *weinig*, لبيه (lĕbíh), *meer*, كورڠ (kúrang), *minder*, terwijl andere, zooals سکال (sĕgála) en سموا (samúwa), beide *alle* beteekenende, aan het Sanskṛt zijn ontleend. Door afleiding is o. a. سکليين (sakălíyan), *alle* ontstaan, terwijl تيڤ٢ (tiyaptíyap) en ماسيڠ٢ (măsingmásing) voorbeelden zijn van vorming dezer rededeelen door woordherhaling en ببراڤ (bĕbĕrăpa), *verscheidene* een geval van reduplicatie daarstelt.

Dat de beteekenis dezer woorden vaak zeer na aan die der adjectiva komt, blijkt wel hieruit dat in andere talen hunne verwanten zonder aarzelen tot bedoelde rededeelen worden gerekend. De overweging dat zij in het Maleisch meestal, soms zelfs uitsluitend, vóór het bepaalde subjektswoord staan, leidt tot de slotsom dat er meer voor te zeggen is om deze woorden te beschouwen als onbepaalde numeralia.

§ 101. Een ander soort numeralia, die, evenals de tot dusver besprokene, ter bepaling van subjektswoorden

dienen, zijn de z. g. rangschikkende telwoorden of numeralia ordinalia, waarmede men te kennen geeft *de hoeveelste* iemand of iets is.

Deze ordinalia zijn òf grondwoorden, òf derivaten van cardinalia.

Tot de eerste kategorie behoort ڤرتام (pĕrtáma), een aan het Sanskṛt ontleende term, beantwoordende aan ons *eerste*, echter niet in de meer overdrachtelijke beteekenis van *voornaamste*. Andere ordinalia worden gevormd uit de cardinalia met behulp van het praefix ك (ka), zoodat كدوا (kadúwa) beteekent *de tweede*, كأمڤت (kaámpat), *de vierde*, كتوجه (katújuh), *de zevende* en zoo voort.

Men verlieze intusschen niet uit het oog, dat de behoefte van den Maleier aan ordinalia al even gering is als die aan vormen ter aanduiding van breuken. Evenals hij ter voorziening in zijn behoefte aan deze laatste, beschikken kan over woorden, die met de daarmede correspondeerende geheele getallen niets gemeen hebben, o. a. تڠه (tĕngáh) en سوكو (súku), kan hij vaak, waar wij het niet zonder ordinalia kunnen stellen, best daarbuiten. Zoo behoeft de Maleier niet te spreken van انق يڠ ڤرتام (ánaq yáng pĕrtáma), انق يڠ كدوا (ánaq yáng kadúwa), en انق يڠ كتيك (ánaq yáng katíga), omdat hij ter aanduiding van die begrippen beschikt over de woorden سولڠ (súlung), of امبڠ (ĕmbúng), تڠه (tĕngáh) en بڠسو (búngsu), die resp.

het *eerste*, *tweede* (*middelste*) en *derde kind* van een echtpaar aanwijzen.

Bij het opgeven van data maakt de Maleier geen gebruik van ordinalia, maar van cardinalia. Voor ons: „geschreven op den 14en der maand Rajab" zegt hij ترتوليس ڤد امڤتبلس هاري بولن رجب (tĕrtúlis páda ampatbĕlás ári búlan Rajáb).

De ordinalia door het praefix ك (ka) gevormd, worden in het Maleisch zelden of nooit attributief gebruikt, maar om zoo te zeggen altijd praedikatief, en wel in den regel met het relativum يڠ (yáng).

IV. Bijwoorden (Adverbia).

§ 102. Tot de adverbia moeten in het Maleisch die rededeelen gebracht worden, welke dienen om praedikaatswoorden, dat zijn dus verba eenerzijds en adjectiva en numeralia anderzijds, nader te omschrijven. De vraag of een bijwoord uitsluitend als zoodanig fungeert, dan wel tevens in een of meer andere rollen in den zin optreedt, is van ondergeschikt belang, daar het Maleisch geene vormen kent, die uitsluitend aan een bepaald rededeel eigen zijn.

Aan het uiterlijk van eenig woord is niet te zien of het adverbium is of niet, terwijl daarentegen vele bijwoorden in denzelfden vorm een andere functie in den zin kunnen vervullen.

Evenals met de tot dusverre behandelde rededeelen

het geval bleek te zijn, bestaan de adverbia uit grondwoorden en derivaten; tot de eerste soort behooren zoowel oorspronkelijk Polynesische bestanddeelen als aan vreemde idiomen, vooral het Sanskṛt, ontleende, terwijl de derivaten even goed afleidingen in engeren zin als woordherhalingen en samenstellingen te zien geven.

Alleen uit de beteekenis en het hiermede nauw samenhangende gebruik er van in den zin, blijkt of eenig woord al dan niet als adverbium optreedt. Uit dit oogpunt beschouwd is een noodzakelijke onderscheiding die tusschen adverbia welke adjectiva en numeralia bepalen eenerzijds, en die welke hetzelfde doen ten opzichte van verba of verbale woorden anderzijds, aangezien bijwoorden van deze laatste soort, die bovendien talrijker zijn, een veel zelfstandiger positie in den zin innemen, tengevolge waarvan hun karakter van bepaling vaak geheel op den achtergrond treedt.

§ 103. De adverbia, welke adjectiva, en een enkele maal ook numeralia, bepalen zijn vrij gering in aantal en bestaan meest uit grondwoorden.

Hiertoe behooren o. a. كورڠ (kúrang); *minder*, لبه (lĕbíh), *meer*; سوده (súdah), *reeds*; امت (ámat), *zeer*; ساڠت (sángat), *erg*; تله (tĕláh), *al*; همڤر (ámpir), *bijna*; بلاک (bĕláka), *volkomen*; ڽارس (ñáris), *ongeveer* en بلم (bĕlúm), *nog niet*.

Tot deze grondwoorden moet men ook de negatie تياد (tiyáda), rekenen, want ofschoon ongetwijfeld een

afleiding van het verbale woord اد (ȧda), *er zijn, bestaan*, met een overigens als zoodanig onbekend element tĕ of ti, is de Maleier zich thans van die derivatie niets meer bewust, allerminst waar hij, gelijk in de spreektaal regel is, hiervan تيدق (tídaq) maakt, en bij verkorting zelfs تق (taq).

Voorbeelden van door afleiding ontstane adverbia van deze groep zijn o. m. سكين (sakíyan), *zóóveel, zóó-groot*, سكالي (sakȧli), *zeer* en ترلالو (tĕrlȧlu), *erg*, terwijl بكيني (bagíni) en بكيتو (bagítu), *zóó* kunnen dienen als voorbeelden van door samenstelling ontstane bijwoorden van de hier bedoelde soort.

Dat deze adverbia oorspronkelijk een andere functie vervulden en eerst door een geleidelijke differentiatie tot hun tegenwoordige zijn gekomen, mag als zeker worden aangenomen. Evenals in alle andere talen het geval is, zullen zij voor een goed deel aanvankelijk wel subjektswoorden kwalificeerende rededeelen geweest zijn, anders gezegd adjectiva, die tot adverbia zijn overgegaan, op ongeveer dezelfde wijze als praedikaatswoorden zijn ontstaan uit subjektswoorden.

Van dit standpunt beschouwd is het eigenlijk minder juist om te spreken van adverbia gevormd door afleiding of samenstelling; de bedoeling is, gelijk bijna van zelf spreekt, dat de op deze wijze ontstane elementen in bijwoorden zijn overgegaan, hetzij dan met of zonder behoud van hun vermogen om in een andere functie op te treden.

Wat betreft de plaatsing dezer adverbia ten opzichte

van de omschreven adjectiva of numeralia — hieromtrent valt op te merken dat deze zeer verschillend is, zonder dat eenige regel hiervoor kan gegeven worden. Van de zooeven vermelde worden bv. كورڠ (kŭrang), لبيه (lĕbíh), تله (tĕláh), سوده (sŭdah), تياد (tiyáda), همڤير (ámpir), بارڠ (bárang), سكين (sakíyan) en ترلالو (tĕrlálu) vóór het adjectivum gezet; daarentegen komen سڠت (sángat), بلاك (bĕlăka) en سكالي (sakăli) steeds daar achter, terwijl امت (ămat) zoowel vóór als achter het bepaalde bijvoeglijk naamwoord kan komen.

§ 104. Van veel meer belang, wegens hun grooter aantal en verscheidenheid dan de in de vorige paragraaf behandelde adverbia, zijn die welke gebezigd worden ter omschrijving van verbale woorden. Zij dienen inzonderheid om door het subjekt verrichte handelingen, ten aanzien van haren duur, van tijd en plaats, van de wijze waarop zij verricht worden en in zeer vele andere opzichten te bepalen. In tegenstelling van die welke adjectiva en numeralia definieeren, is de plaats der hier bedoelde adverbia in den zin een weinig standvastige. Dat zij praedikaatswoorden nader bepalen blijkt uit het logisch verband der gedachte, maar zeer dikwijls volstrekt niet uit hun plaatsing ten aanzien van het omschreven praedikaatswoord, gelijk uitvoerig in de Syntaxis met voorbeelden zal worden aangetoond. Als het redeverband dit meebrengt, kan de afstand tusschen het adverbium

en het bepaalde praedikaatswoord soms vrij aanzienlijk zijn.

Tot de hier bedoelde adverbia, die in den grondvorm gebezigd worden, behooren ڤول (púla), *opnieuw*; سݢره (sĕgĕráh), *snel*; نسچاي (niscáya), *stellig*; جاڠن (jángan), *niet* (in vetatieven zin); کمبالي (kĕmbáli), *weder*; تتکالا (tatkála), *toen*; کلق (kĕláq), *aanstonds*; ڤرنه (pĕrnáh), *ooit*; ڤتڠ (pĕtáng), *'s avonds*; لوسا (lúsa), *overmorgen*; waaraan zeer vele andere zouden kunnen worden toegevoegd.

Dat woorden, als afleiding of samenstelling uit een andere taal overgenomen, hier onder de grondwoorden moeten gebracht worden is duidelijk; in تتکالا (tatkála) zien wij hiervan een voorbeeld, waaraan ڤربکالا (purbakála) en استيميوا (istiméwa) zouden kunnen worden toegevoegd. Hetzelfde kan men zeggen van دمکين (dĕmikíyan), waarvan de samenstellende elementen als zoodanig geen zelfstandig bestaan meer hebben, en بتاڤ (bĕtápa), *hoe*, van onbekende herkomst.

Het verdient nauwelijks bijzondere vermelding dat er onder de praedikaatswoorden omschrijvende adverbia gevonden worden, die ook wel adjectiva en numeralia bepalen kunnen. In de eerste plaats behoort hiertoe de negatie تياد (tiyáda), terwijl verder als zoodanig kunnen genoemd worden سوده (súdah), *reeds*, ماکين (mákin), *steeds meer* en بلوم (bĕlúm), *nog niet*.

§ 105. Een zeer veel voorkomende vorm van adverbia, welke verbale woorden definieeren, is de woordherhaling,

waardoor een enkele maal het adverbium als het ware typisch onderscheiden wordt van het rededeel, door het grondwoord vertegenwoordigd. Zoo dienen o. a. ڤڠݢي٢ (tinggitínggi), سڠݢه٢ (sungguhsúngguh) en بايک٢ (baiqbáiq) om als adverbium hetzelfde te kennen te geven wat de ongeredupliceerde vormen تڠݢي (tínggi), *hoog*; سڠݢه (súngguh), *waar* en بايک (báiq), *goed*, als adjectivum doen.

Dat deze woordherhaling zich echter ook uitstrekt tot andere rededeelen dan adjectiva kan uit de volgende voòrbeelden blijken: ڤاݢي٢ (pagaipágai), *des morgens vroeg*, کيرا٢ (kīrakíra), *ongeveer*, مولا٢ (mūlamúla), *aanvankelijk*, کالو٢ (kālaukálau), *misschien*, ڤورا٢ (pūrapúra), *kwanswijs*, تيبا٢ (tɪbatíba), *plotseling*, چوما٢ (cūmacúma), *vruchteloos*, چوري٢ (cūricúri), *heimelijk*, *geniepig*, سيڠ٢ (sɪyangsíyang), *zeer vroeg in den morgen*, کادڠ٢ (kādangkádang), *somtijds*.

Tot de door afleiding ontstane adverbia van de hier bedoelde soort behooren in de eerste plaats die, welke met het praefix س (sa) gevormd zijn, zooals ستله (satĕláh), *nadat*, سبلم (sabĕlúm), *zoo lang nog niet*, سکارڠ (sakárang), *thans*, سلالو (salálu), *altijd* en سمالم (samálam), *gisteren*.

Vele adverbia zijn gevormd door aanhechting van dit praefix aan een geredupliceerde basis, waarbij dan meestal van het pronomen possessivum suffictum van den derden

persoon gebruik wordt gemaakt, gelijk met سلام٢ن (salamamáña), *eeuwig*, سبوله٢ن (sabolihbolíhña), *voor zooveel mogelijk*, het geval is; in سکونڠ٢ (sakūñungkúñung), *onverwachts*, hebben wij een voorbeeld van zoodanig adverbium zonder dat pronominaalsuffix, terwijl سسڠݢوهن (sasūngguhña), *in waarheid*, bewijst dat deze constructie ook zonder herhaling van de basis voorkomt.

Andere tot adverbia overgegane afgeleide woorden zijn bv. ڤرلاهن٢ (pèrlāhanlāhan, vulgair planplán), *langzaam* of *zachtjes*, ترکادڠ (tĕrkādang), *somtijds* en کمديين (kamudíyan), *vervolgens*.

Het aantal adverbia, die zich uit door eigenlijke samenstelling ontstane woorden hebben ontwikkeld, is vrij gering; als voorbeelden hiervan kunnen dienen: اڤبيل (āpabíla), *toen*, کلماري (kālamāri), *gisteren*, بارڠکالي (bārangkāli), *misschien*, بيلمان (bīlamāna), *wanneer*, باݢيمان (bāgaimāna), *hoe*, en سمنتار (sāmantāra), *onderwijl*.

C. *Partikels*.

I. Voorzetsels (Praepositiones).

§ 106. Ter aanduiding van betrekkingen tusschen subjektswoorden onderling bedient men zich in het Maleisch

o. a. ook van rededeelen die, wat hun functie in den zin aangaat, overeenkomen met de in andere talen tot datzelfde doel gebezigde voorzetsels. Van deze rededeelen wordt echter in het Maleisch niet zóó druk gebruik gemaakt als bv. in de moderne westersche talen het geval is, in de eerste plaats wijl een der meest gewone betrekkingen, de genitivus, in het Maleisch wordt aangeduid door eenvoudige nevenschikking, zonder gebruikmaking van een woord dat meer in het bijzonder dient om op het bestaan van die verhouding te wijzen. Daar verder de betrekking tusschen subjektswoorden onderling zeer dikwijls uit omschrijvingen a. a. blijkt, kan het Maleisch met minder praeposities volstaan dan bedoelde talen. Onder de ter beschikking van den Maleier staande voorzetsels zijn er, die uitsluitend in deze hoedanigheid optreden, doch daarnaast staat een veel grooter aantal andere, welke nog een functie behalve die van praepositie vervullen.

De in andere talen gangbare onderscheiding der praeposities in *eigenlijke* en *oneigenlijke* is daarom ook op het Maleisch ten volle toepasselijk, maar de omstandigheid dat in deze taal de eerste soort naar alle waarschijnlijkheid is voortgekomen uit de tweede, maakt het zoo goed als onmogelijk om een scherpe grens te trekken tusschen beide categorieën, en een in alle gevallen bruikbare definitie te geven van het kenmerkende verschil tusschen die twee soorten. Wij hebben hier met een geleidelijke differentiatie van functies te doen, en hierbij

zijn de onderscheidene elementen tot uiteenloopende stadia gevorderd.

§ 107. Tot de eigenlijke praeposities behooren niet meer dan een viertal, waarvan drie, d. z. di, ka en dari locale verhoudingen te kennen geven, terwijl de vierde oorspronkelijk wel zal gediend hebben ter aanduiding van alle andere betrekkingen, welke tusschen subjektswoorden kunnen bestaan, in de eerste plaats die van instrumentalis en dativus.

De praeposities, welke dienen ter aanduiding van locale verhoudingen, ook in overdrachtelijken zin, wijzen òf op een rust (het voorzetsel di) of op een beweging, die van tweeërlei aard kan zijn, en wel naar iets toe of van iets af. Tot het eerste dient de praepositie ka en tot het laatste dari.

Dat deze drie voorzetsels oorspronkelijk gewone subjektswoorden geweest zijn, die met andere in genitief verhouding konden treden, mag op goede gronden vermoed worden, maar laat zich vooralsnog niet afdoende bewijzen. Zeker is het echter dat die rededeelen thans hebben opgehouden afzonderlijke elementen van de taal te zijn. Zij vormen met subjektswoorden samenstellingen, waarin van een eigen accent dezer praeposities geen sprake meer is, zoodat de aldus ontstane composita, bv. درومه (dirúmah), *in huis*, كسوڠي (kasúngai), *naar de rivier*, درلادڠ (darilādang), *van den akker*, in den grond der zaak hetzelfde te zien geven als de casus-

vormen in andere talen, namelijk een innige verbinding tusschen het nomen en het element dat de casusbetrekking aanwijst. Dat hierbij de Maleische praepositie vóór het nomen komt, terwijl in de Indogermaansche talen deze als voorzetsel fungeerende casus-uitgangen achter den stamvorm van het nomen worden gezet, staat vermoedelijk in nauw verband met het als regel in het Maleisch gehuldigde beginsel, dat het bepaalde woord voorop komt, terwijl in de arische talen als regel het tegendeel geldt. Uit dit oogpunt beschouwd zou men dus samenstellingen met d i kunnen aanmerken als locatieven, terwijl d a r i ablatieven vormt, en k a beantwoordt aan den accusativus der klassieke talen en in het Sanskṛt, en is er veel grond om te spreken van een nominaalflexie in het Maleisch.

Afleidingen kan men vormen als de hier bedoelde moeielijk noemen, omdat de als praefixen te beschouwen praeposities een te standvastige en algemeen duidelijk gevoelde beteekenis hebben. Op dit punt bestaat er een hemelsbreed verschil tusschen het praefix k a in een afleiding als ككاسيه (k a k â s i h) en het voorzetsel k a in كسوڠي (k a s û n g a i), *naar de rivier.*

Dat de praeposities d i, k a en d a r i tot de eigenlijke behooren, volgt o. m. uit de omstandigheid dat zij nimmer met eenig praedikaatswoord geconstrueerd worden. Daarom ook zijn vormen als دممبوات (d i m ĕ m b û w a t) en دبربوات (d i b ĕ r b û w a t) in het Maleisch onbestaanbaar, en bezigt men, ter aanduiding van datgene wat

zij misschien zouden kunnen beteekenen, uitsluitend دبوت (d i b ŭ w a t) en دڤربوت (d i p ĕ r b ŭ w a t). Ook de omstandigheid dat deze rededeelen in tegenstelling met die, welke in § 109 behandeld zullen worden, nimmer in verbinding treden met de possessiefsuffixen ک (k u), م (m u) en ڽ (ñ a), en dus vormen als دک (d i k u), درم (d a r i m u) en کڽ (k a ñ a), tot de onmogelijke behooren, kenmerkt deze voorzetsels als eigenlijke bij uitnemendheid.

Het zal niemand, die ook met andere talen dan zijn moedertaal vertrouwd is, bevreemden dat de Maleier niet steeds die locale verhoudingen aanduidende praeposities gebruikt op geheel dezelfde wijze als waarop wij ons bedienen van de daarmede overeenkomende in onze taal. Het is niet meer dan natuurlijk dat hij nu en dan een voorzetsel, dat een beweging in zekere richting te kennen geeft, bezigt, waar wij integendeel ons zouden bedienen van een praepositie welke een rust aanduidt, of omgekeerd. Geene twee talen gaan op dit stuk in allen deele met elkaar samen, en een juiste kennis der eigenaardigheden van een vreemd idioom, wat dit punt betreft, is alleen te verwerven door de praktijk.

Opvallend, en als zoodanig een bijzondere vermelding waard, is de omstandigheid dat de eigenlijke praeposities d i en k a uitsluitend geconstrueerd worden met nomina, welke levenlooze dingen aanduiden, wat ook met d a r i bij voorkeur gedaan wordt, doch niet uitsluitend. Waar men een locale verhouding wil te kennen geven tusschen zeker objekt en een levend wezen, daar bezigt men de

door afleiding gevormde, oneigenlijke, praeposities, waarvan in § 109 sprake zal zijn.

§ 108. Het voorzetsel اكن (ākan) heeft, dit werd reeds opgemerkt, waarschijnlijk eerst gediend ter aanduiding van alle andere verhoudingen dan locale, en in hoofdzaak van die, welke sommige talen door den instrumentalis en den dativus te kennen geven. Dat de grondvorm kan is geweest, en als zoodanig bij de afleiding van verba heeft dienst gedaan, gelijktijdig met het sedert in onbruik geraakte voorzetsel i, werd in § 73 uiteengezet.

De praepositie اكن (ākan) wordt tot de eigenlijke gerekend, omdat dit woord nimmer de functie van een ander rededeel vervult, en evenals de in de vorige paragraaf besprokene voorzetsels, niet geconstrueerd wordt met pronomina possessiva sufficta, zoodat bv. de vorm اكنكو (ākanku) niet bestaat. Uit anderen hoofde is er echter zooveel verschil met de zuiver locale praeposities, dat er alle reden is om dit اكن (ākan) te beschouwen als een tusschenvorm tusschen de eigenlijke en de oneigenlijke voorzetsels. Zoo blijft deze praepositie haar eigen accent behouden, en komt zij even goed vóór praedikaatsals vóór subjektswoorden. Men zegt bv. اكن سهاي (ākan sāya), اكن توان (ākan tūwánña), اكن مموتغ (ākan mĕmótong) en اكن برجنجي (ākan bĕrjáñji).

Ook met de zuivere pronomina personalia wordt dit

voorzetsel, in tegenstelling met de in de vorige paragraaf behandelde, geconstrueerd; men zegt dan echter gewoonlijk اکن داکو (ăkan dăku) voor اکن اکو (ăkan ăku), en اکن دي (ăkan díya) voor اکن اي (ăkan íya).

§ 109. De oneigenlijke praeposities zijn in het Maleisch beduidend talrijker dan de eigenlijke. Haar hoofdkenmerk is dat zij naast deze functie nog een andere vervullen, meestal die van subjektswoord, ofschoon dit niet meer van alle geldt, en vele reeds een goed eind op weg zijn om die nevenfunctie te verliezen en uitsluitend te worden gebezigd als voorzetsel. Het afdoende criterium ter onderscheiding tusschen deze praeposities en de eigenlijke, is gelegen in haar vermogen om verbindingen aan te gaan met de pronomina possessiva sufficta, waaruit van zelf volgt dat zij tot op zekere hoogte nog geassimileerd worden aan subjektswoorden. Dit laatste blijkt ook hieruit dat zij in verbinding kunnen treden met de eigenlijke praeposities, ofschoon uitsluitend met die, welke locale verhoudingen te kennen geven, waardoor composita ontstaan welke op hun beurt als voorzetsel dienst doen, dikwijls zonder eenig verschil in beteekenis met de eigenlijke praepositie zelve.

De meest gebruikelijke dezer oneigenlijke praeposities zijn: بکي (bĕgí), *aan* of *bij*, اوله (ólih), *door*, سرت (sĕrtă), *met* in den zin van *in vereeniging met*, *samen met*, هڠݢ (íngga), *tot aan*, دڠن (dĕngán), van dezelfde beteekenis als سرت (sĕrtă), ڤد (páda), dat

hetzelfde wil zeggen als د (di), كارن (karâna) en سبب (sĕbâb), beide in den zin van *wegens*, en alleen hierin verschillende dat de eene aan het Sanskṛt en de andere aan het Arabisch werd ontleend, in welke talen beide nomina zijn, met de beteekenis van *oorzaak, reden*; دالم (dâlam), *in*, تڠه (tĕngâh), *onder, tusschen*, انتارا (antâra), *tusschen* en اتس (âtas), *over, omtrent*. Hierbij zou nog kunnen gevoegd worden het vooral in de spreektaal, dank zij den invloed van vreemdelingen, meer en meer veldwinnende voorzetsel سام (sâma), dat zeer uiteenloopende locale verhoudingen aanduidt, en voor velen om zoo te zeggen de eenige praepositie in het Maleisch is.

Met uitzondering van het nagenoeg alleen bij eeden en uitroepen gebruikelijke, maar overigens weinig voorkomende دمي (dĕmí), kunnen al deze oneigenlijke praeposities geconstrueerd worden met de pronomina possessiva sufficta, al is het niet te ontkennen dat dit bij eenige, bv. بڬي (bĕgi), اوله (olih) en اتس (âtas) meer veelvuldig het geval is dan bij andere, zooals كارن (karâna), سبب (sĕbâb) en هيڠڬ (íngga). De voorzetsels بڬي (bĕgí), اوله (olih) en ڤد (pâda), worden om zoo te zeggen niet meer in een andere functie gebezigd, hoewel dit vroeger stellig anders moet geweest zijn.

Daarentegen wordt دالم (dâlam) nog gebezigd als adjectief (ook zelfstandig), terwijl تڠه (tĕngah), *het midden* en انتارا (antâra), *tusschenruimte* of *afstand*, veel als nomen substantivum optreden.

Kortom de oneigenlijke voorzetsels vertoonen belangrijke verschillen wat betreft de vorderingen in hun ontwikkeling tot een eigenlijke praepositie.

Dergelijke verschillen laten zich ook constateeren ten opzichte van hun vermogen om zich te vereenigen met de eigenlijke praeposities. Terwijl bv. فد (pâda), دالم (dâlam), تڠه (tĕngah) en اتس (âtas) zeer gaarne in verbinding treden met di, ka en dari, zoodat composita als كفد (kapâda), دريدالم (daridâlam), دتڠه (ditĕngáh) en كاتس (kaâtas) tot de zeer alledaagsche behooren, zal men zoodanige samenstellingen niet aantreffen met دم (dĕmí), بݢي (bĕgí) en اوله (ólih). Van het voorzetsel هڠݢ (íngga), oorspronkelijk een *grens* aanduidende, waarvoor tegenwoordig liever de afleiding ڤريڠݢاءن (pĕrīnggâän) gebezigd wordt, valt op te merken dat het daarop volgende nomen wordt geconstrueerd met ك (ka), zoodat men e. g. niet zegt هڠݢ سوڠي (íngga sûngai), maar هڠݢ كسوڠي (íngga kasûngai), voor *tot aan de rivier.*

De hier behandelde praeposities treden ook onderling in samenstelling, maar zonder dat een verandering in beteekenis hiervan het gevolg is.

De op deze wijze ontstane composita hebben meer in het bijzonder het karakter van dwandwa's, gevormd ter versterking of verfraaiing der uitdrukking. Zoo ontmoet men e. g. دالمانتارا (dūlamantâra), *onder* of *tusschen een menigte*; اولهكارن (olihkarâna) en اولهسبب (olihsĕbáb), *wegens*, somtijds zelfs اولهكارنسبب (olihka-

rănasĕbáb); سرتادڠن (sértadĕngán), *met, in gezelschap van.*

II. Voegwoorden (Conjunctiones).

§ 110. De voegwoorden dienen in het Maleisch, zooals trouwens in andere talen, om gelijkwaardige bestanddeelen van een zin, dan wel volledige zinnen te verbinden. Onder deze rededeelen zijn er die uitsluitend deze functie in den zin vervullen, doch vele treden daarin ook in andere rollen op, voornamelijk in die van adverbium en praepositie, zonder dat het altijd mogelijk blijkt om met zekerheid uit te maken met welke functie van zoodanig woord men in een gegeven geval te doen heeft.

Het gebruik dezer rededeelen schijnt in hooge mate onmaleisch te zijn, zooals genoegzaam blijkt uit de omstandigheid dat verreweg de meeste hunner, voor zoover zij althans een geprononceerd karakter van voegwoord vertoonen, van uitheemschen oorsprong zijn. Wat de vereeniging van gelijkwaardige bestanddeelen van den zin betreft, de typisch Maleische constructie is daarvoor de eenvoudige juxtapositie dier gelijkwaardige deelen, zonder dat hierbij, door den vorm, eenig verschil wordt gemaakt tusschen conjunctie (ons voegwoord en) en disjunctie (het voegwoord of, maar uitsluitend in den zin van sive). Deze eenvoudige nevenstelling, voornamelijk geliefd bij subjektswoorden, hetzij deze subjekt zijn in den zin dan wel tot het praedikaat behooren, maar niettemin ook

verreweg de belangrijkste, toch niet de eenige conjuncties welke tot dit doel gebruikt worden.

Daartoe bedient men zich af en toe ook wel van لاڬي (lāgi), *verder, wijders*, eigenlijk hetzelfde als دان (dan), en enkele andere.

De constructie dezer rededeelen in den zin wijst zich om zoo te zeggen van zelve aan; voor zooveel noodig zullen in de syntaxis voorbeelden hiervan worden gegeven.

§ 112. Tot het aaneenschakelen van volledige zinnen onderling dienen in de eerste plaats de conjuncties, welke ook gebezigd worden tot het vereenigen van onderdeelen van zinnen, doch bovendien nog ettelijke andere, die tot het in de vorige paragraaf omschreven doel niet zouden kunnen aangewend worden.

De in andere talen gangbare onderscheiding in coördineerende en subordineerende voegwoorden mist natuurlijk voor het Maleisch, dat geen verbaalflexie kent, en daarom ook geene modi onderscheidt, alle reden van bestaan. De opstelling van den Maleischen zin ondergaat geen wijziging hoegenaamd onder den invloed eener conjunctie, terwijl de onderlinge verhouding der verbonden zinnen uit de gangbare beteekenis van het gebezigde voegwoord blijkt. In zooverre zou men kunnen onderscheiden tusschen nevenschikkende, tegenstellende, redegevende en misschien nog tal van andere soorten van voegwoorden, doch zulk een onderscheiding uitsluitend gebaseerd op de beteekenis dezer rededeelen, mist in de Maleische

grammatica alle ratio, omdat, zooals gezegd, geen wijziging der zins-constructie hiermede gepaard gaat.

Van de bovenbedoelde conjuncties zijn de meeste aan vreemde talen ontleende woorden, en dus in het Maleisch als grondwoorden aan te merken. De voornaamste zijn, behalve de in de § 111 besproken voegwoorden دان (dan) en اتو (atau), تتاڤي (tĕtāpi, het Sanskṛt tathāpi), *maar, doch*; سوڤاي (supáya, met het Sanskṛt upāya samenhangende, maar overigens van eenigszins duistere afleiding) *opdat*; اݢر (ágar uit het Perzisch) *opdat*, meestal verbonden met het voorgaande tot اݢرسوڤاي (āgarsupáya); کارن (karána, het Sanskṛt kāraṇa), *want*; جک (jíka), *indien*; سبب (sĕbáb), *omdat*; سرت (sĕrtá, het Sanskṛt sārtha), *tevens, en*; اصل (áçal, uit het Arabisch), *mits*; کالو (kálau, verbastering uit جکالو jikálau, het Maleische جک jíka met het Arabische لو láu, van dezelfde beteekenis), *indien* en het uit het Javaansch overgenomene لامن (lámun), dat evenzoo *indien, als*, beteekent.

Door afleiding in engeren zin ontstane voegwoorden zijn er in het Maleisch bijna niet. Als voorbeeld hiervan zou kunnen dienen سأوله۲ (saölahólah), *alsof*. Daarentegen bezigt men, misschien wel omdat het juiste begrip der beteekenis van die uitheemsche rededeelen dikwijls ontbreekt, gaarne twee, soms zelfs meer synoniemen tegelijk.

Zoo vindt men, behalve het reeds genoemde اݢرسوڤاي (āgarsupáya), *opdat* en جکالو (jikálau), *indien*, nu

en dan كارن سبب (karåna sĕbåb), *omdat*, soms zelfs اوله كارن سبب (ólih karåna sĕbåb), in denzelfden zin. Het eigen accent van elk der samenstellende deelen van de beide laatste bewijst dat zij niet tot een samenstelling zijn vergroeid, gelijk met جكلو (jikålau) en اكرسوڤاي (ägarsupåya), het geval is.

III. Tusschenwerpsels (Interjectiones).

§ 113. Tusschenwerpsels noemt men die rededeelen, welke iemand, bij het onder woorden brengen zijner gedachten, hetzij met voordacht dan wel onwillekeurig, bezigt en waardoor hij zijnen hoorders of lezers eenigermate een denkbeeld geeft van de gevoelens, welke hem bij die gelegenheid bezielen. Soms dienen deze rededeelen in het bijzonder om den vocatief aan te duiden.

Als zoodanig doen nu eens klankverbindingen dienst welke, al laten zij geen of weinig twijfel omtrent de soort van aandoeningen, die in den spreker of schrijver zijn opgemerkt, overigens geenerlei beteekenis hebben, dan weer zijn het woorden, die elders, in anderen zin, algemeen gangbaar zijn, terwijl soms geheele woordgroepen tot dit doel aangewend worden, in welk geval wij in den regel met aan vreemde talen, gewoonlijk het Arabisch, ontleende uitdrukkingen te doen hebben.

Tot de eerste soort, de tusschenwerpsels bij uitnemendheid, behooren o. a. وي (wai), ach! wee!; ادوه (adúh), au!; ايو (äyó), kom!; چه (cih), foei!; هي (hai),

hei!; يا (ya), o!. Onder de woorden, die een geijkte en goed gevoelde beteekenis hebben, maar niettemin af en toe zoodanig gebezigd worden dat zij geheel in de rol van interjectie opgaan, komen in aanmerking كسيهن (kasíyan), dat eigenlijk *medelijden* wil zeggen, maar gebezigd wordt in den zin van *ach!*; سايڠ (sȧyang), van analoge beteekenis, waarvan men zich bedient als wij zouden zeggen *jammer!*; چلاک (cĕlȧka), *schande!*

De derde soort tusschenwerpsels bestaat uit verbindingen van woorden, soms zelfs uit geregelde zinnen, die, gelijk reeds is gezegd, bijna zonder uitzondering aan het den Maleier zoo eerbiedwaardige Arabisch zijn ontleend. Als voorbeelden hiervan kunnen dienen: الحمد لله ('lḥamdu lillāhi) *lof zij Allah!* gebezigd waar men een berusting in een gebeurtenis aan den dag wil leggen; ان شاء الله (in sjā Allah), *indien Allah wil*; ما شاء الله (mā sjā Allah), *zooals Allah wil* of *wat Allah wil* en het welbekende استغفر الله (astagfiru'l-lāha), *ik vraag Allah om vergiffenis*, bij den Maleier verbasterd tot astagapirulah, en vaak verkort tot astaga zonder meer.

Dat het echter niet uitsluitend aan de gewijde taal ontleende formules zijn, waarvan de Maleier zich op deze wijze bedient, blijkt uit een interjectie als bv. دمي الله (dĕmī Allah), *bij Allah!*

Modale woorden en partikels.

§ 114. Terwijl de interjecties, met uitzondering van die, welke meer in het bijzonder den vocativus te kennen geven, wel beschouwd, buiten den zin staan, en niet veel meer doen dan gewaarwordingen aanduiden of gevoelens uitdrukken, wier bestaan hoorders of lezers meestal ook wel zouden bemerken, al had men niet tot het gebruik dier kunstmiddelen zijn toevlucht genomen, dienen de modale woorden voornamelijk om den hoorder of lezer te verstaan te geven dat hij den zin, waarin zoodanig woord optreedt, op bijzondere wijze, afhankelijk van het gebezigde modale woord, heeft op te vatten. De functie dier woorden laat zich overigens moeielijk nauwkeurig omschrijven, en is het beste te vergelijken met die van ons woord *toch* in een zin als *„waarom komt hij toch niet"*. Hiermede zegt men niet hetzelfde als met *„waarom komt hij niet"*, de nuance in beteekenis zal iedereen duidelijk zijn, zonder dat het mogelijk schijnt haar op bevredigende wijze onder woorden te brengen. Ook is het verschil in de functie dezer rededeelen en die van de interjecties niet altijd even duidelijk aan te wijzen; beide woordsoorten gaan op de grenzen geleidelijk in elkaar over, doch meestal springt het uiteenloopende hunner functies duidelijk genoeg in het oog.

Tot deze woorden behooren o. a. كراڽ (kiráña), gewoonlijk met جكلو (jikálau) geconstrueerd, en soms door اڤله (ápalah) voorafgegaan, om te kennen te ge-

ven wat wij doen door te zeggen „indien eens (dit of dat gebeurde)”; كراڠن (g ĕ r á n g a n), het meest overeenkomende met ons *toch* in den zooeven als voorbeeld bijgebrachten zin, *„waarom komt hij toch niet*”; بارڠ (b á r a n g), waarmede in het algemeen een optativus wordt aangeduid; موده٢ن (m ū d a h m ū d á h a n), dat tot hetzelfde doel gebezigd wordt, en dikwijls tegelijk met بارڠ (b á r a n g), optreedt, en ماس (m á s a), waarmede men iets dergelijks zegt als met ons, *„hoe zou* (*dit kunnen*)”.

§ 115. In tegenstelling met de modale woorden, die in den zin een eigen standpunt innemen, kenbaar zoowel aan het woord- als aan het zinsaccent, en die, anders dan met de interjecties het geval is, niet zouden kunnen wegvallen zonder dat zulks schade deed aan de juiste opvatting van hetgeen gezegd wordt, dienen de modale partikels om bijzonderen nadruk te leggen op een bepaald woord in den zin, zonder nochtans de minste verandering te weeg te brengen in de uitspraak van dit woord. Zij verschillen hierin dus opvallend van de suffixen, want deze hebben het ontstaan van een nieuw woord tengevolge, met een eigen accent, tot op zekere hoogte onafhankelijk van dat der basis.

Daar het doel van zulk een partikel eenvoudig is om aan een woord in den zin meer nadruk te geven, dan het zonder dit vermoedelijk zou hebben, kan het om zoo te zeggen aan elk bestanddeel van den zin worden

toegevoegd, ofschoon men het meestal, en dan eigenlijk min of meer ten overvloede, zal gehecht vinden aan het hoofdwoord van het subjekt of van het praedikaat. Het direkt objekt wordt ongaarne met deze partikels geconstrueerd; moet hierop de nadruk vallen dan geeft de Maleier er de voorkeur aan de passieve zinconstructie te bezigen, hetgeen tengevolge heeft dat dit direkte objekt in den zin als subjekt optreedt.

Een ander gevolg van de ratio dezer partikels, die eigenlijk is om te doen uitkomen welk woord in den zin het zinsaccent heeft, is dat zij in de spreektaal veel minder gebezigd worden dan in geschriften. Dit is duidelijk, als men in aanmerking neemt dat de spreker in gebaren en stemverheffing middelen heeft om met klem te doen uitkomen welk bestanddeel van den zin het redeaccent heeft, welke middelen den schrijver niet ten dienste staan. Deze modale partikels laten zich gereedelijk in twee groepen rangschikken, en wel:

1e de partikels له (lah), كه (kah) en ته (tah),

2e het partikel ڤون (pun).

Omtrent het gebruik der in de eerste rubriek gerangschikte partikels valt op te merken, dat zoowel subjekts- als praedikaatswoorden daarmede voorzien worden, al naar gelang men dit noodig acht, en zelfs wel waar men er zeer goed buiten zou kunnen.

Men bezigt له (lah) in bevestigende, كه (kah) in vragende en ته (tah) in uitroepende zinnen, vooral wanneer men zekere gemelijkheid aan den dag wil leg-

gen. Echter wordt in uitroepende zinnen ook dikwijls van له (lah) gebruik gemaakt.

Het sub 2e genoemde ڤون (pun) wordt bij voorkeur geconstrueerd met subjektswoorden, al ontbreekt het niet aan voorbeelden waaruit blijkt dat ook praedikaatswoorden hiervan voorzien worden. Enkele dezer laatste schijnen op weg om in zelfstandige woorden over te gaan, met eigen, geijkte beteekenis, hoewel van een verplaatsing van het accent nog niets te hooren is.

Als zoodanig kunnen genoemd worden اداڤون (ådapun), لاڬيڤون (lågipun) en سکالیڤون (sakålipun). Hetzelfde is het geval met sommige woorden, die met een der sub 1e genoemde partikels geconstrueerd zijn, zooals bv. الڠكه (ålangkah), اداله (ådalah) en بايقله (båiqlah).

ZESDE HOOFDSTUK.

WOORDVOEGING.

A. *Algemeene beschouwingen.*

§ 116. Worden uit de elementaire klanken, waarover een taal te beschikken heeft, de grondwoorden opgebouwd en hieruit door voortgezette samenstelling (waartoe ook die bijzondere soort, welke afleiding heet, behoort) weder andere woorden gevormd, waaraan men behoefte meent te hebben — een verdere vereeniging van woorden leidt tot het ontstaan van den zin, d. w. z. van de uitdrukking of uiting eener gedachte in woorden, zóódanig dat een ander kan begrijpen wat men zeggen wil.

Deze vereeniging van woorden tot een zin onderscheidt zich, wat het Maleisch betreft, hierin van de samenstelling, die tot het ontstaan van een nieuw woord leidt, dat elk woord, hetwelk deel van den zin uitmaakt, zijn eigen zelfstandig bestaan behoudt; verlies of verplaatsing van het hoofdaccent (dit laatste waar wij met afleiding, d. i. oneigenlijke samenstelling, te doen hebben) wordt

bij de vereeniging van woorden tot een zin niet waargenomen. Het accent dat een woord heeft wanneer het afzonderlijk wordt uitgesproken, dat accent heeft het ook wanneer het als bestanddeel van een zin optreedt. Alleen de kracht, waarmede die klemtoon gelegd wordt, kan verschillend zijn, wat geheel afhangt van de beteekenis, welke aan de door eenig woord vervulde functie in den zin, naar des sprekers of des lezers opvatting, behoort te worden toegekend.

Tegenover dit intrinsieke verschil tusschen samenstelling en woordvoeging staan echter treffende punten van overeenkomst.

Evenals iedere samenstelling (de copulatieve uitgezonderd) steeds is te ontleden in twee elementen, die tot elkaar staan in de verhouding van het bepalende en het bepaalde, evenzoo bestaat een zin altijd uit twee woorden of woordgroepen die tot elkaar staan in een verhouding welke, zoo al niet geheel identiek, dan toch onmiskenbaar analoog is aan die, welke tusschen de twee bestanddeelen eener samenstelling wordt waargenomen. Kan het bepalende of het bepaalde deel eener samenstelling, of wel kunnen beide deelen, op hun beurt uit samenstellingen bestaan, ook het subjekt en het praedikaat van den zin, afzonderlijk zoowel als gezamenlijk, kan een woordgroep zijn, die, op zich zelve staande, een goed verstaanbaren zin zou vormen. En evenmin als elk willekeurig stel woorden een samenstelling oplevert, evenmin vormen twee op goed geluk nevens elkaar ge-

plaatste woorden steeds een zin, indien men althans hieronder verstaat een voor anderen begrijpelijke uiting eener gedachte in woorden.

In de leer der woordvoeging behooren de regels te worden uiteengezet, welke de vereeniging van woorden tot zinnen beheerschen. Uit dit oogpunt beschouwd is de syntaxis niet alleen het laatste hoofdstuk der grammatica, maar tevens het belangrijkste.

B. *De eenvoudige zin.*

§ 117. Die typische constructie van den zin, zich hierdoor kenmerkende dat deze steeds in twee deelen — het subjekt en het praedikaat — is te scheiden, welke ongeveer in de verhouding staan van het bepaalde tot het bepalende, heeft, gelijk in § 46 werd uiteengezet, van lieverlede geleid tot een differentiatie der bestanddeelen van de Maleische copia verborum (voor zoover deze geene partikels zijn) in subjektswoorden en praedikaatswoorden.

Men herinnert zich dat het kenmerkende onderscheid tusschen deze twee hoofdgroepen van woorden hierin gelegen is dat, terwijl een subjektswoord in den zin zoowel subjekt als praedikaat kan zijn, een praedikaatswoord alleen in laatstgenoemde functie kan optreden. Wel is waar zal men dikwijls een praedikaatswoord aantreffen als integreerend bestanddeel van het subjekt, maar dan heeft men te doen met een samengesteld subjekt, ontstaan

doordat een vereeniging van woorden, welke op zich zelve een zin zou kunnen vormen, als het ware gedegradeerd werd tot een der samenstellende deelen van een meer ingewikkelden zin.

Beschouwt men nu dat samengestelde subjekt als een zin op zich zelf, dan zal spoedig blijken dat het praedikaatswoord daarin ook praedikaat is.

Waar wij echter te doen hebben met den zin in zijn meest elementairen vorm, daar bestaat het subjekt noodwendig uit een subjektswoord, en het praedikaat òf ook uit een subjektswoord òf uit een praedikaatswoord.

Tot de subjektswoorden behooren, gelijk wij zagen, 1° pronomina en 2° nomina, terwijl de praedikaatswoorden zich laten onderscheiden in 1° adjectiva, 2° numeralia, 3° verba en 4° adverbia.

De eenvoudige zin kan dus bestaan uit de verbinding van:

1° twee pronomina.

2° twee nomina.

3° een nomen en een pronomen.

4° een nomen (of pronomen) met een adjectivum.

5° een nomen (of pronomen) met een numerale.

6° een nomen (of pronomen) met een verbum.

7° een nomen (of pronomen) met een adverbium.

Een achtste kategorie wordt gevormd door die zinnen, welke, evenals de andere, een nomen of pronomen tot subjekt hebben, maar tot praedikaat een casusvorm van een subjektswoord. Ofschoon steeds als praedikaat of

in praedikatieven zin optredende, kan men deze casusvormen bezwaarlijk praedikaatswoorden noemen, omdat zij, naar de gangbare opvatting, geen eigenlijke woordsoort uitmaken. De omstandigheid dat zij uit een min of meer innige verbinding van een subjektswoord en een praepositie bestaan, maakt deze casusvormen van zelve tot bestanddeelen in den zin, die een bepalende rol spelen, en dus tot praedikaten, zelfstandige dan wel meer ondergeschikte, daar de rol der praepositie uitsluitend bestaat in het aanduiden van betrekkingen tusschen subjektswoorden.

§ 118. Voorbeelden van zinnen slechts uit twee pronomina bestaande zijn o. a. اينيله دي (ínilah díya) *dit is het*; اكو ايتوله (áku ítulah) *ik was dat.*

De gedachten, die door de samenstelling van een zin op deze wijze kunnen geopenbaard worden, zijn zóó primitief, dat constructies als de evenvermelde, zoowel in de litteratuur als in de dagelijksche spreektaal tot de zeldzaam voorkomende behooren; het meest doen zij dienst in den vragenden zin (zie § 180).

Van meer algemeen gebruik zijn die eenvoudige zinnen, welke ontstaan door de verbinding van pronomen en nomen, zinnen derhalve als de volgende همبله سورت (ámbalah sūrat) *ik ben de brief*; ايتوله مكانن (ítulah măkānánña) *dat was zijn voedsel*; اكوله لقسمان (ákulah Laqsamána) *ik ben Laqsamana*; اي ستروڽ (íya sĕtĕrūña) *hij is diens vijand*; اينيله جاديڽ (íni-

lah jādíña) *dit is er van gekomen*; سکليڽن بودق (sakālīyánña búdaq) *het waren allen knapen.*

Daar het aantal nomina aanzienlijk grooter is dan dat der pronomina, is het duidelijk dat zinnen, gevormd door de vereeniging van twee nomina, meer veelvuldig gebezigd worden dan de beide eerstbesprokene. Onder de eenvoudige zinnen, alleen uit subjektswoorden bestaande, zijn deze dan ook verreweg de meest frekwente, al moet hier dadelijk bijgevoegd worden dat de eenvoudige gedachten, welke men hierdoor aan anderen kenbaar kan maken, voor het dagelijksche leven gewoonlijk te eenvoudig zijn, zoodat ook de hier bedoelde constructies in de praktijk vrij schaarsch zijn. Als voorbeelden kunnen dienen: بڠکيسن جارم (bingkísña járum) *zijn geschenk bestond uit naalden*; سنجاتان ڤناه (sěñjātáña pánah) *zijne wapens waren pijlen*; هاتڤن رمبت (ātápña rámbut) *het dak was van haar vervaardigd*; هاريڤون سياڠله (áripun síyanglah) *het werd dag*; هاريڤون مالمله (áripun málamlah) *het was nacht*; انقم ڤنچوري (ānáqmu pěñcúri) *uw kind is een dief*; نمان شهرالبريه (nāmáña ṣahr'lbarīyah) *haar naam was Ṣahr'lbarīyah.*

§ 119. Terwijl de in de vorige paragraaf behandelde eenvoudige zinnen uitsluitend uit subjektswoorden bestaan, worden de laatste vier der in § 117 opgenoemde groepen gevormd door de vereeniging van een subjektswoord met een praedikaatswoord. Ofschoon dit tot op zekere hoogte ook het geval is met die eenvoudige zinnen,

welke een casusvorm tot praedikaat hebben, schijnt het niettemin verkieslijk deze soort eerst te behandelen, omdat men hierin min of meer een overgang zou kunnen zien tot bedoelde kategoriën, in zoover als casusvormen steeds praedikaat zijn, maar aan den anderen kant alleen ontstaan door de vereeniging van een praepositie met een subjektswoord. Voorbeelden van de hier bedoelde zinnen zijn: ماسيڠ٢ دڠن كنايكنڽ (māsingmásing dengán kanāikánña) *ieder had zijn eigen vaartuig*; انقبوهنڽ دباوه اوسوڠن (ānaqbūwáhña dibáwah ūsūngan) *zijne onderhoorigen torschten den draagstoel*; ايڤون درومه (íyapun dirúmah) *hij was thuis*; ماسيڠ٢ ڤد ڤاتوتڽ (māsingmásing páda pātútña) *ieder ontving wat hem toekwam*; بݢندا ڤون تڠه سنتڤ (bagínda pun tĕngáh sántap) *de vorst was aan het eten*; بينيڽ دري سيني (bīníña darisíni) *zijn vrouw is van hier*; تربڠڽ كاودار (tĕrbángña kaüdára) *het vloog de lucht in*; دودقڽ داتس كرسي (dūdúqña diyātas kúrsi) *hij zat op een' stoel*; سمواڽ دالم حكمڽ (samūwáña dálam ḥukúmña) *allen stonden onder hem*; تن عبد الكريم ڤون كتڠهله Tun ᶜAbdulkárim pun katĕngáhlah) *Pun ᶜAbdulkarim ging naar het midden*. Strikt genomen behooren tot deze kategorie ook die zinnen, waarin het praedikaat een verbaallocatief is, ter aanduiding dat het subjekt de handeling ondergaat, dus van ons passief. Een zin als e. g. سكلينڽ دبونه (sakālīyánña dibúnuh), *allen werden gedood* zegt

letterlijk *„allen waren in het dooden,* sc. *begrepen".* Intusschen is de herinnering aan de afkomst van deze constructie zóó uitgesleten, dat feitelijk geen Maleier hierin nog een locativus voelt, gelijk het geval zou zijn in een zin als سكلينن درومه (sakālīyánńa dirúmah) *allen waren in huis.* Daarom schijnt het rationeeler die verbaal-locatieven als praedikaat in § 121 te behandelen.

§ 120. Onder de eenvoudige zinnen, gevormd uit een subjektswoord en een praedikaatswoord, komen het eerst in aanmerking die, welker praedikaat uit een adjectivum of numerale (wel beschouwd slechts een bepaalde species van het genus adjectivum) bestaat. Hiertoe behooren e. g. de volgende zinnen: اڤيڤون ڤادمله (ápipun pádamlah) *het vuur was uitgedoofd*; امسن هيلڠ (ĕmásńa ílang) *het goud was weg*; كدوان ماتى (kadūwáńa máti) *beiden waren dood*; هڠ توه ڤون بسرله (ang Túwahpun bĕsárlah) *ang Túwah werd grooter*; هڠ جبت ڤون لله (ang Jĕbátpun lĕláh) *ang Jĕbát was vermoeid geworden*; ايڤون كمالو٢ن (íyapun kamālumālúwan) *hij was zeer beschaamd*; هرتان باڽق (artáńa báńaq) *hij heeft vele schatten*; تمڤڠن كورڠ (tampángńa kúrang) *er is te weinig plantmateriaal*; انقم تيݢ (ānáqmu tíga) *gij hebt drie kinderen*; رومهن سبوه (rūmáhńa sabúwah) *hij heeft één huis.*

§ 121. De zinnen, gevormd door de nevenschikking van een subjektswoord en een verbaal woord, behooren,

hoe eenvoudig nog wat hun constructie betreft, reeds tot de vaak gebezigde, vooral in de spreektaal. Dat verbale woord, nu eens in den vorm van een praedikaatswoord, dan weer in dien van een subjektswoord, beantwoordt in den regel, echter lang niet altijd, aan een onzer verbale vormen, zonder dat, gelijk reeds te zijner plaatse werd opgemerkt, de door ons formeel aangeduide verschillen in persoon, tijd en wijze anders dan bij uitzondering plegen te worden aangegeven.

Voorbeelden van dezen zinsbouw zijn: ايڤون لاري (íyapun lári) *hij liep weg*; سمواڽ ڤرݢي (samūwáña pĕrgí) *allen gingen heen*; ايڤون کلوار (íyapun kalúwar) *zij gaat naar buiten*; سکليڽ داتڠ (sakälīyánña dátang) *allen zullen komen*; ايکت ڤڠݢڠ تياد (ikat pínggang tiyáda) *de buikband is er niet*; اکو تورون (áku túrun) *ik ga naar beneden*; لقسمان ڤون ترتاو (Laqsamána pun tĕrtáwa) *Laqsamana lachte*; رعيت ڤون چريبريله (ráyatpun cĕraibĕrailah) *de troepen stoven uiteen*; امير حمزه ڤون ترچڠݢڠ٢ (Amīr Ḥámzah pun tĕrcĕngangcĕngáng) *Amīr Ḥamzah was een en al verbazing*; بݢيند ڤون مڠکتله (Bagínda pun mángkatlah) *de Vorst overleed*; اورڠ ڤون مڠامق (órang pun mĕngámuq) *de lieden maakten opstand*; هڠ توه ڤون ملومڤت (ang Túwah pun mĕlúmpat) *ang Tuwah sprong op*; همب ڤون مناڠيس (ámbapun mĕnángis) *ik begon te weenen*; بݢيند ڤون برجالنله (Bagínda pun bĕrjálan lah) *de Vorst begaf zich op*

weg; سكليننى فون برلايرله (sakālīyánña pun bĕrláyarlah) *allen zeilden weg*; سيرهنى برتتفن (sīríhña bĕrtatámpan) *de sirih was met geel zijden doeken dichtgedekt*; لقسمان فون برلڠكف (Laqsamánapun bĕrlángkap) *Laqsamana rustte zich uit*; ڠ محمود فون بركدى (ang Máḥmud pun bĕrkĕdái) *ang Máḥmud had een kraampje*; بڠكى فون برتمبن٢له (bángkaipun bĕrtīmbuntímbunlah) *de lijken hoopten zich op*; موكان فون برسرى٢ (mūkáñapun bĕrsĕrīsĕrí) *zijn gelaat straalde*; كريسن فون دجاتهكنن (kĕrísñapun dijātuhkánña) *hij liet zijn kris vallen*; كتوجهن دفرستريين (katūjúḥña dipérístĕríña) *alle zeven nam hij zich tot vrouw*; سموان دفربنتلن (samūwáña dipĕrbantálña) *van dat alles maakte hij zich kussens*; كريسن دهونسن (kĕrísña˙diyūnúsña) *de kris werd door hem getrokken*; فنتو فون تربوك (píntupun tĕrbūka) *de deur ging open*; ڠ جبت فون ترتلت (ang Jĕbátpun tĕrtĕlút) *ang Jĕbát kwam op zijne knieën te vallen.*

§ 122. Zinnen, waarin een woord, welks functie overigens geheel analoog is aan die van een adverbium in onze moderne talen, geheel zelfstandig als praedikaat optreedt zijn in het Maleisch, hoe vreemd dit oppervlakkig beschouwd ook moge schijnen, niet onbekend, ofschoon tamelijk schaarsch. Voorbeelden daarvan zijn بلم كتيكان (bĕlúm kutīkáña) *het was nog niet het ware oogenblik*; ساڠت تاكتن (sángat tākútña) *zeer groot was zijn*

vrees; ترلالوله مركان (tĕrlálulah murkáña) *hevig was zijn toorn*; دمكينله بوڤين (dĕmikíyanlah bū-ñíña) *zoo luidde dit.*

Dat de hier als praedikaat optredende woorden geene adjectiva zijn die, zonder verandering in vorm, tevens als adverbium, dat wil dus zeggen als bepaling van praedikaatswoorden, kunnen gebezigd worden, volgt al dadelijk uit het feit dat een attributief gebruik dezer rededeelen onbekend is.

Men kan niet spreken van een كتيک بلم (kutíka bĕlúm) zooals van een كتيک بايک (kutíka báiq), noch van een تاکت ساڠت (tákut sángat) als van een تاکت بسر (tákut bĕsár). Vermoedelijk in verband hiermede staat de typische constructie dezer zinnen welke medebrengt dat hierin bij voorkeur het praedikaat vooropstaat (zie § 123).

§ 123. Ten aanzien van de volgorde van subjekt en praedikaat, onafhankelijk van de vraag uit welke rededeelen zij bestaan, kan als regel worden vastgesteld dat het eerste vóórgaat, en het andere volgt. Intusschen hebben wij hier geenszins te doen met een regel zonder uitzonderingen; integendeel, deze laatste zijn zeer talrijk.

De vraag welke constructie men zal bezigen, wordt gewoonlijk beheerscht door een andere, en wel deze „waarop valt de logische nadruk, op het subjekt of op het praedikaat”? Datgene, waarop in de gedachte, wat haar beteekenis aangaat, klem gelegd wordt, zet men

meestal voorop, ook al maakt men gebruik van de speciale nadrukwijzers, in § 115 behandeld.

Zoo zegt men b.v. رومهنی اینی (rūmáhña íni). *zijn huis is dit*, wanneer men den nadruk legt op *huis*, en dit in zijne gedachten stelt tegenover andere zaken, die iemand toebehooren, terwijl men daarentegen zal zeggen اینله رومهنی (ínilah rūmáhña) indien het de bedoeling is op *dit* den nadruk te leggen tegenover *dat*, wat wellicht een ander toebehoort. Evenwel worde hier niet uit het oog verloren dat men, waar een zin uitsluitend bestaat uit subjektswoorden, vaak met weinig zekerheid kan zeggen wat subjekt is en wat praedikaat, zoodat de omgekeerde volgorde, voor zoover deze zinnen aangaat, van weinig belang mag heeten, vooral in verband met de omstandigheid, dat dergelijke zinnen in de praktijk zoo weinig dienst doen.

Is het praedikaat een casusvorm, dan is de mogelijkheid dat deze vooropgaat geenszins uitgesloten en zegt men b.v. zeer goed دباوه رومه لسنغ (dibáwah rūmah lěsúng) *onder het huis ligt een rijstblok*, en کلوار جالنی (kalúwar jālánña) *naar buiten leidde zijn wandeling*, doch een veelvuldig gebruik wordt van deze bevoegdheid niet gemaakt.

Wij zien dit reeds meer gebeuren waar een adjectivum of numerale als praedikaat fungeert, zooals in بلهدوا کفالنی (bělahdúwa kapāláña) *gekloofd werd zijn hoofd*; تکه ستیانی (těgúh sětīyáña) *hecht is zijn trouw*; لولهلنتق تولنگنی (lūlahlántaq tūlángña)

verbrijzeld waren zijne beenderen; ڤوس هاتيکو (pŭwas ātīku) *mijn gemoed zal bevredigd zijn*; سلسيله مابقڽ (sĕlĕsáilah mābúqña) *over was zijn dronkenschap*; امڤت انقڽ (ámpat ānáqña) *vier kinderen had zij*; باڽق ارتاڽ (báñaq artáña) *veel bezat hij*.

Eenvoudige zinnen, waarin verbale woorden als praedikaat dienst doen, worden zeer dikwijls zóódanig geconstrueerd dat dit laatste voorop gaat. Zoo vindt men دبرانيکنڽ هاتيڽ (dibĕrānīkánña ātíña) *hij sprak zich zelven moed in*; چارق لڠنڽ (cāriq lĕngánña) *de mouw scheurde*; کنا دادڽ (kĕná dādáña) *getroffen werd zijn borst*; برباکي۲ ڤربواتنڽ (bĕrbāgai-bágai pĕrbūwātánña) *hij deed allerlei dingen*; ترساله تيکمڽ (tĕrsālah tīkámña) *zijn stoot miste*; برکابڠ کڤالاڽ (bĕrkābung kapāláña) *met een wit doek was zijn hoofd omwonden.*

Soms geeft men aan deze constructie dermate de voorkeur, dat de meer regelmatige ternauwernood gebruikelijk is.

Dit is o. m. het geval waar het verbale woord کنا (kĕnā) praedikaat is, en verder in de constante constructie ترسبوتله ڤرکتاءن (tĕrsĕbútlah pĕrkātáān) *het verhaal wordt gedaan.*

Wanneer een adverbium in den eenvoudigen zin praedikaat is, dan gaat dit bijna altijd aan het subjekt vooraf, gelijk zooeven is gezegd.

C. *De uitgebreide zin.*

§ 124. Het werd reeds meermalen opgemerkt dat de eenvoudigste vorm van den zin slechts bij uitzondering er op berekend is om aan de meest gewone en alledaagsche in den mensch opkomende gedachten behoorlijk uiting te geven.

Men heeft in den regel meer te zeggen dan een zin, gevormd uit subjekt en praedikaat, elk uit één woord bestaande, kan uitdrukken. Van daar een uitbreiding van den zin in dien geest, dat hetzij het subjekt, dan wel het praedikaat, of beide tegelijk, nader bepaald worden, zoodat de ruime beteekenis daarvan plaats maakt voor een meer beperkte. Zoodanige bepaling of omschrijving geschiedt op zeer verschillende wijzen door middel van aanvullingen (complementa), die alle schakeeringen vertoonen van het eenvoudigste tot het meest samengestelde, en, naar haar constructie zoowel als naar haar beteekenis, in een bijna oneindig, in elk geval onoverzienbaar aantal soorten zouden kunnen worden onderscheiden.

Alvorens tot de beschouwing der meer algemeen voorkomende bepalingen over te gaan, zullen wij eerst onze aandacht wijden aan een bijzondere soort daarvan, bekend onder den naam van het *objekt.*

§ 125. Wanneer het praedikaat uit een verbaal woord bestaat, dat derhalve een door het subjekt verrichte

handeling te kennen geeft, wordt meestal de behoefte gevoeld om zich niet te bepalen tot het aanduiden van het subjekt der handeling, doch ook te kennen te geven wat het objekt daarvan is. Dat objekt kan, in den logischen samenhang van den zin, min of meer onmiddellijk zijn, naar gelang van den aard der handeling, en wordt aangeduid zoowel door subjekts- als door praedikaatswoorden. Dit is verklaarbaar als men in het oog houdt dat het objekt, als zijnde een bepaling van het praedikaat, ook een bestanddeel hiervan is, en het praedikaat, gelijk wij zagen, zoowel uit een subjekts- als uit een praedikaatswoord kan bestaan.

Wat de constructie van het objekt als bestanddeel van den zin aangaat, wordt hier nog opgemerkt dat dit soms onmiddellijk met het verbale woord samenhangt, soms echter met behulp eener praepositie ter nadere aanduiding van de betrekking tusschen de handeling en het objekt daarvan. Er zijn verbale woorden die de onmiddellijke verbinding hebben, andere welke de constructie met een praepositie eischen, terwijl het ook niet ontbreekt aan een derde soort van verbaalwoorden, die beide constructies toelaten.

§ 126. Voorbeelden van een direkt objekt, dat uit een pronomen bestaat, geven de volgende zinnen: سهاى منبغ دى (sá̆ya mĕnëbáng díya) *ik zal dat omhakken*; همبله ميرتاى تونكو (ámbalah mĕñĕrtá̆ï tūwánku) *ik zal u vergezellen*; ڤاتك منغكغ دى (pá̆tiq

měnánggung díya) *ik sta daarvoor in*; بݢندا ڤون مپسل ديرين (Bagínda pun měñěsál dīríña) *de Vorst had spijt*; ماسيڠ٢ ممباو ديرين (māsingmásing měmbáwa dīríña) *ieder bergde zijn lijf*; ايڤون بردييم ديرين (íyapun běrdíyam dīríña) *hij hield zich stil.*

Dat het direkte objekt ook een nomen kan zijn, blijkt uit de volgende voorbeelden: سؤرڠ ممݢڠ لمبڠ (saórang měměgáng lěmbíng) *ieder had een spies in de hand*; سكلينن منورت كتان (sakālīyánña měnúrut kā-táña) *allen volgden zijn raad op*; ڤاتيق همڤونكن اورڠ (pátiq īmpúnkan órang) *ik zal de lieden verzamelen*; سكلينن ماسوق اسلام (sakālīyánña másuq islám) *allen werden moslem*; هڠ تواه ڤون مڠهونس كريسن (ang Túwah pun měngúnus kěrísña) *ang Tuwah trok zijn kris*; كامڤتڤولهن مماكي كريس ڤنجڠ (kaämpat-pūlúhña měmákai kěrispáñjang) *alle veertig droegen krispáñjang's*; كيت دڠر خبرن (kíta děngár ḫabárña) *wij hebben het bericht gehoord*; ايڤون منمڤر٢ ڤهان (íyapun měnampartámpar pāháña) *hij sloeg zich bij herhaling op de dij*; سموان جادي همبان (samūwáña jádi ambáña) *allen zijn zijne slaven geworden.*

In plaats van een nomen substantivum, zooals in de zooeven aangevoerde voorbeelden, kan het direkte objekt ook zeer goed een nomen verbi zijn, en dan zoowel in den vorm van een subjektswoord als in dien van een praedikaatswoord. Zoo zegt men: اكو ماو ڤولڠ (áku

mâu pûlang) *ik wil naar huis gaan*; همب هندق تيکم (ámba ĕndáq tíkam) *ik wilde steken*; دڤهمب هندق کمبالي (dipĕrámba ĕndáq kĕmbâli) *ik wil terugkeeren*; بڬندا ڤون هندق براستري (Bagíndapun ĕndáq bĕristĕrí) *de Vorst wenscht te trouwen*; اکو منت برهنتي (áku mínta bĕrĕntí) *ik verzoek om ontslag*; اي ايڠين برجودي (íya íngin bĕrjúdi) *hij houdt van dobbelen*; ايني بوله دتبس (íni bólih ditĕbás) *dit kan schoongemaakt worden*; انقڽ هندق دسونتکن (ānáqña ĕndáq disūnátkan) *zijn kind moest besneden worden*; اڠکو منت دلڤسکن (ĕngkáu mínta dilĕpáskan) *gij verzoekt in vrijheid gesteld te worden.*

Waar het direkte objekt een nomen verbi is, kan hierop volgen datgene wat het objekt is van de door dit nomen verbi aangeduide handeling. Wij hebben dan te doen met een dubbel direkt objekt, maar zóó dat het eene afhankelijk is van het andere, ofschoon, in den grond der zaak, het tweede direkte objekt niets anders is dan een bepaling van het eerste. Een zin als e. g. اکو هندق ممبونه بندهارا (áku ĕndáq mĕmbúnuh Bandára) vertalen wij met *ik wil den Bandara dooden*, maar wel beschouwd staat er *ik wil het dooden van den Bandara.* Dit blijkt vooral hieruit, dat het tweede direkte objekt noodzakelijk op het eerste moet volgen, en de constructie اکو هندق بندهارا ممبونه (áku ĕndáq Bandára mĕmbúnuh) volstrekt onmaleisch zou zijn, omdat het nu eenmaal regel is dat in deze taal het bepalende woord op het bepaalde volgt.

Hadden wij hier te doen met een eenvoudige nevenschikking van direkte objekten van gelijken rang, dan zou laatstbedoelde constructie natuurlijk een zeer geoorloofde moeten zijn.

Andere voorbeelden van die hier bedoelde dubbele direkte objekten geven de volgende zinnen: اي ماو مڠيکت راج (íya máu mĕngíkut rája) *hij wil zijn Vorst volgen*; ڤاتق هندق تڠکڤ دي (pátiq ĕndáq tángkap díya), *ik zal hem vangen*; اکو داڤت ممبونه اڠکو (áku dápat mĕmbúnuh ĕngkáu) *ik kan u wel dooden*; لقسمان ڤون هندق مڠيکت ديرين (Laqsamána pun ĕndáq mĕngíkat dīríña) *Laqsamána wilde zich binden.*

Een samenstelling van het direkte objekt als de hier besprokene kan zelfs veel verder voortgezet worden, zooals blijkt uit een zin als deze: اکوله مڠاکو داڤت منجاديکن توانهمب راجمود (ákulah mĕngáku dápat mĕñjādíkan tūwanámba Rajamúda) *ik verklaar u te kunnen doen aanstellen tot Rajamúda.*

§ 127. Wanneer de betrekking tusschen het objekt en de door het als praedikaat optredende verbale woord aangeduide handeling wordt aangegeven door een praepositie, dan spreekt men van een indirekt objekt. Dit treffen wij b.v. aan in de volgende zinnen: همب برڤڬڠ ڤد ڤاڤن (ámba bĕrpĕgáng páda pápan) *ik hield mij vast aan een plank*; ماسڠ٢ کمبالي کنکرين (māsing-

mäsing kĕmbäli ka nĕgĕrīña) *ieder keerde naar zijn land terug*; بݢيند برددم اکن سري بيج دراج (Bagínda bĕrdĕndám ákan sĕrí Bíja di Rája) *de Vorst vatte een wrok op tegen sri Bija di Raja*; دارهڤون مڠالير دبومي (dárahpun mĕngálir dibúmi) *het bloed stroomde over den grond*; هڠ نديم ڤون برلولت ڤدان (ang Nadímpun bĕrlúlut pādáña) *ang Nadim liet zich door haar masseeren*; اي برسيواک کڤد ڤاتيق (íya bĕrsewáka kapáda pátiq) *hij dient bij mij*; هڠ جبت ڤون برموکه دڠن داين٢ (ang Jĕbát pun bĕrmúkah dĕngán dāyangdáyang) *ang Jĕbat hield het met de hofdames*; اکو ڤون تاهوله اکن کتامو (ákupun táulah ákan kātámu) *ik weet wat gij gezegd hebt*; لقسمان ڤون ممندڠ ڤد تن کستوري (Laqsamána pun mĕmándang páda Tun Kastúri) *Laqsamana keek Tun Kasturi aan*; راج ڤون لوڤ اکن ممڤين (Rájapun lúpa ákan mīmpíña) *de Vorst had zijn droom vergeten.* Zinnen waarin men twee indirekte objekten ontmoet, gesubordineerd op dezelfde wijze als in de vorige paragraaf met meerdere direkte objekten het geval was, zijn wel is waar niet geheel onbestaanbaar, doch niettemin weinig gebruikelijk. De volgende zin geeft hiervan een voorbeeld: ايڤون برهنتيله درڤد ممندڠ کدارت (íyapun bĕrĕntílah daripáda mĕmándang kadárat) *hij hield op met het staren naar de kust.*

Verder vinden wij soms een verbaalwoord geconstrueerd

zoowel met een direkt als met een indirekt objekt, zooals in de volgende zinnen: ڤاتك هندق برتيكم دڠن سي جبت (pâtiq ĕndáq bĕrtíkam dĕngán si Jĕbát) *ik wil vechten met si Jĕbát*; بݢيند ڤون ممبري كرنيا اكن سکل منتري (Bagínda pun mĕmbĕrí karuníya ákan sĕgála mĕntĕrí) *de Vorst deelde gunsten uit onder de ambtenaren*; ادند منت دعا كڤد ككند (ādínda mínta dóʿā kapáda kakánda) *ik doe u een bede*; كدوا ڤنديت ايت بربوت عبادة دالم كبن ايت (kadúwa pandíta ítu bĕrbúwat ʿibádah didálam kĕbún ítu) *beide vromen verrichtten hunne godsdienstplichten in dien tuin.*

Evenals in andere talen het geval is, kent het Maleisch verbale woorden die nu eens met een direkt, en dan weer met een indirekt objekt geconstrueerd worden, zonder dat de reden hiervan voor de hand ligt. Zoo vindt men o. a. ڤاتك جنجڠ تيته (pâtiq júñjung títah) naast ڤاتك جنجڠ اكن تيته (pâtiq júñjung ákan títah) voor *ik neem die opdracht aan*, en اي تاهو نماكو (íya táu nāmáku) naast اي تاهو اكن نماكو (íya táu ákan nāmáku) voor *hij kent mijn naam.*

Ofschoon het in den regel de praepositie اكن (ákan) is, die in dit geval van het direkte objekt een indirekt maakt, zijn gevallen waarin een ander voorzetsel deze rol speelt niet ten eenenmale uitgesloten.

Men vindt e. g. naast همب ڽمبه كاكيڽ (ámba mĕñĕmbáh kākíña) een enkele maal همب ڽمبه ڤد كاكيڽ (ámba mĕñĕmbáh páda kākíña) voor

ik legde mijn hulde neer aan zijne voeten; en naast اي ماسق كدالم رومهڽ (íya másuq kadálam rūmáhña) wordt een enkele maal اي ماسق رومهڽ (íya másuq rūmáhña) gevonden voor: *hij ging zijn huis binnen.*

§ 128. De overige bepalingen, welke in den uitgebreiden zin kunnen voorkomen, loopen, wat haar beteekenis betreft, zeer uiteen, en laten zich uit dit oogpunt in een groot, en tevens tamelijk willekeurig, aantal groepen onderverdeelen.

Een dergelijke klassificatie, welke leidt tot de onderscheiding van bepalingen van tijd, van plaats, van richting, van grootte e. d. heeft in de syntaxis echter hoegenaamd geen zin. Hier is hoofdzaak de vorm, welken bepalingen aannemen in verband met haar functie, en haar constructie in den zin. Van dit standpunt bekeken kan men de bepalingen al dadelijk onderverdeelen in twee hoofdsoorten en wel 1° bepalingen van subjektswoorden, en 2° bepalingen van praedikaatswoorden.

§ 129. Onder de bepalingen van subjektswoorden komt allereerst in aanmerking de *appositie*, bestaande uit een ander subjektswoord, waarmede hetzelfde wordt aangeduid als het omschreven subjektswoord, en dat daarnevens gesteld wordt ter verduidelijking van hetgeen men zeggen wil. Deze soort bepalingen treft men e. g. in de volgende zinnen aan: اينله نكري سمودرا (ínilah nĕgĕrí

Samudĕrá) *dit is het land Samudra*; ڤرمڤوان ݢنديقڽ ديبونوهڽ (pĕrampúwan gūndíqña dibūnúhña) *de vrouw, zijn bijvrouw, werd door hem gedood*; نݢري سيڠاڤورا ڤون بسرله (nĕgĕrí Singapūrapun bĕsárlah) *de stad Singapūra breidde zich uit*; سلطان محمود ڤون سمبه (Súltan Máḥmud pun sĕmbáh) *Sultan Maḥmud maakte een eerbiedigen groet*; كوت كلنتن ڤون اله (kúta Kalántan pun álah) *de stad Kalántan werd veroverd*; بنداهار لاكي استري دودقله (Bandára lāki-istĕrí dúduqlah) *de Bandāra's, man en vrouw, gingen zitten* voor: *de Bandára ging met zijn vrouw zitten.*

§ 130. Min of meer verwant aan de appositie, doch reeds van een andere natuur, is de bepaling van een subjektswoord door een pronomen, en wel door de demonstrativa اين (íni) en ايت (ítu), die in het Maleisch zeer veel gebezigd worden. Natuurlijk is de functie van het bepaalde subjektswoord in den zin hier, en overal elders waar over bepalingen van subjektswoorden gehandeld wordt, van ondergeschikt belang. Of het subjekt is dan wel praedikaat, en in het laatste geval of het hoofdwoord is dan wel objekt of bepaling, dit alles doet tot de constructie niets af. Zoo vindt men e. g. اكو ممڠݢل اڠكو اين (áku mĕmánggil ĕngkáu íni) *ik heb u geroepen*; اياله امڤوڽ ڤتي اين (íyalah ampúña pĕtí íni) *hij bezit die kist*; كيت اين منتري (kíta íni mĕntĕrí) *ik ben een mantri*; راج اين اسلام (rája íni islám) *deze rája is een moslem*; ريبت ايتڤون تدهله

ribut ítupun tĕdúhlah) *de storm bedaarde*; كاݢق ايتڤون برهنتي (gágaq ítupun bĕrenti) *die kraaien hielden stil*; اورڠ ايتڤون بربالك (órang ítupun bĕrbálik) *die menschen keerden om*; ڤتي ايت دچمڤقكنڽ (pĕtí ítu dicampaqkánña) *die kist werd door hem weggesmeten*; ڤاتيقله مڠالهكن ملاك ايت (pátiqlah mĕngāláhkan Maláka ítu) *ik zal dat Malaka wel onderwerpen*; بندهاراله مڠارڠ سورت ايت (Bandáralah mĕngárang súrat ítu) *de Bandára heeft dien brief geschreven.*

§ 131. Zeer gewone bepalingen van subjektswoorden zijn verder adjectiva en numeralia, waaronder ook die, welke min of meer een tusschensoort zijn en van beide, wat de beteekenis betreft, iets hebben (zie § 98).

Het cardinale verschil in de constructie dezer twee woordsoorten als bepaling van een subjektswoord, is hierin gelegen, dat de adjectieven achter het bepaalde subjektswoord komen te staan, terwijl de numeralia, ten minste in den regel, daarvóór worden geplaatst. Voorbeelden van door adjectieven bepaalde subjektswoorden leveren de volgende zinnen: اورڠ ݢيل ڤون ترتاو (órang gíla pun tĕrtáwa) *de gekke man lachte*; تمڤت ايت مڠهادڤ ماتهاري ماتي (támpat ítu mĕngádap mātaári māti) *die plaats lag in het westen*; اي هولوبالڠ بسر (íya ūlubálang bĕsár) *hij is een groot krijgsoverste*; انق ملايو ڤون بربله (ánaq mĕláyu pun bĕrbĕláh) *het ma-*

leische volk scheidde zich in twee afdeelingen; همب اين اورڠ مودا (ámba íni órang múda) *ik ben een jongman.*

In de volgende treffen wij subjektswoorden aan, bepaald door numeralia: كدوا مريكيت مڠامقله (kadúwa marīkaítu mĕngámuqlah) *zij beiden gingen aan het moorden;* بݢند برڤوترا دوا اورڠ لاکی٢ (Bagínda bĕrputĕrá dúwa órang läkiläki) *de vorst kreeg twee zonen;* ڤراهوڽ توجه بوه (pĕráuña tújuh búwah) *zijne vaartuigen waren zeven in getal;* اورڠڽ ليم اورڠ (oránggña líma órang) *de bemanning was vijf koppen sterk;* عمرڽ امڤتبلس تاهن (umúrña ampatbĕlás táun) *zijn leeftijd was veertien jaar;* سئورڠ منسي ڤون تياد (saórang manusíya pun tiyáda) *geen sterveling was daar.*

In de volgende zinnen heeft men voorbeelden van het gebruik van numeraal-adjektieven ter bepaling van subjektswoorden: سکل اورڠ باڽق مموجي٢ دي (sĕgála órang báñaq mĕmūjipūji díya) *de gansche menigte prees hem;* سکلين اورڠ ڤون برکمڤوڠ (sakālíyan órang pun bĕrkámpung) *alle lieden verzamelden zich;* باڽق جاجاهنڽ دروسقکنڽ (báñaq jajāhánña dirūsaqkánña) *vele van diens onderhoorigheden werden door hem verwoest;* هولوبالڠ سکلين ڤون داتڠ (ūlubálang sakālíyan pun dātang) *alle krijgsoversten kwamen;* بيراڤ ايکن دماکنڽ (bĕbĕrápa íkan dimākánña) *ettelijke visschen at hij op.*

Bij pronomina komen de numeraal-adjektieven, veel

meer dan bij nomina substantiva wordt waargenomen, zoowel vóór als achter het bepaalde. Zoo zegt men: سهاي سكلين براوله مالو (sâya sakālîyan bĕrólih mălu) *wij allen waren beschaamd,* maar ook سكلين مريكيت دودق (sakālîyan marīkaitu dūduq) *zij allen waren gezeten,* en كتيك مريكيت بناس (katîga marīkaitu binūsa) *alle drie kwamen om,* vindt men naast كيت كتيك دايوسرن (kîta katîga diyūsírña) *wij werden alle drie weggejaagd.*

§ 132. Een zeer gebruikelijke wijze van omschrijven der subjektswoorden is verder de status constructus, waaronder verstaan wordt de bepaling door middel van een ander subjektswoord, dat tot het bepaalde in zekere betrekking staat.

Dit omschrijvende subjektswoord kan zoowel pronomen als nomen zijn.

Voorbeelden van het eerste zijn: كنايكن بكند لنچڠ امس (kanăikan Bagînda láñcang ĕmás) *het vaartuig van hem (den vorst) was een láñcang van goud*; ايله كنتي كيت (îyalah gánti kîta) *hij is de vervanger van mij*; رمبت توهنمب ايكل (rámbut tūwanámba îkal) *het haar van u is krullend*; نام همب هڠ توه (nāma ámba ang Tūwah) *de naam van mij is ang Tuwah*; اي ڤڠولو ڤاتك (îya pĕngūlu pâtik) *hij is de aanvoerder van ons*; ايله كندارأن همب (îyalah kandăräăn ámba) *dat zal mijn rijdier zijn.*

Van het tweede vindt men voorbeelden in de volgende zinnen: كامي اين بڠس منسي (kámi íni bángsa manusíya) *wij zijn van het geslacht van den mensch*; ڤراهو سيام اله (pĕráu síyam álah) *de vaartuigen der Siameezen werden overwonnen*; ارتيڽ ڤربنداهراٴن ڤرمات (artíña pĕrbandāráän pĕrmáta) *de beteekenis er van is schatkamer voor edelgesteenten*; بسر تيڠڽ سڤملق (bĕsár tīyángña sapĕmĕlúq) *de omvang der stijlen (van het paleis) was een pĕmĕluq* (zooveel als men met beide armen omspannen kan); ايتله ڤدڠ كرجاٴن (ítulah pĕdáng Karajáän) *dat is het rijkszwaard*; بونداڽ انق ݢنديق (būndáña ánaq gúndiq) *zijn moeder was een kind van een bijwijf*; ڤنتو ڤاݢر ڤون تربوک (píntu págar pun tĕrbūka) *de poort in den muur werd geopend*; بݢندا ڤون سنتڤ ناسي سوسو (Bagínda pun sántap nási sūsu) *de vorst at in melk gekookte rijst*; اولر ايتڤون منچيم باهو منسي (ūlar ítu pun mĕñcíyum báu manusíya) *die slang rook menschenlucht*; ڤاته ادم ڤون كمباليله كتمڤتن سڠݢه (Pátih ádam pun kĕmbálilah katampátña singgah) *Patih adam keerde terug naar de plaats waar hij aan land was gegaan*; سمبه ڤاتق سمبه درهاک (sĕmbáh pātiq sĕmbáh duráka) *de woorden van mij zijn die van een ongehoorzame*; سبله متاڽ بوتا (sĕbĕláh mātáña būta) *een zijner oogen was blind*; اكوله ݢورو حمزه (ákulah gūru Ḥámzah) *ik ben de leermeester van Ḥamzah*; تمڤت دودوقن د سوڠي دويڠ (támpat dū-

dúqña di Sŭngai Dŭyung) *zijn woonplaats was Soengei Duyung*; سهاي داتق منت امفون (sáya dátuq mínta ámpun) *de dienaar van den Datuq* (*d. w. z. ik*) *vraagt vergiffenis*; لقسمان ڤون مڽڠسڠ لڠن باجوڽ (Laqsamánapun měñŭngsung lěngán bajŭña) *Laqsamana stroopte den mouw van zijn baadje op*; ݢندرڠ كمبالي ڤون دڤالو (gěnděráng kěmbáli pun dipálu) *men sloeg op de trommen het sein om terug te gaan.*

Natuurlijk behooren hiertoe ook die gevallen, waarin het omschrijvende woord op zijn beurt nader omschreven wordt in den vorm van een status constructus, zooals in de volgende zinnen: كيت بركنن اكن كهندق سودارا كيت (kíta běrkěnán ákan kandáq sudára kíta) *wij willigen het verzoek van onzen vriend in*; كهندق هاتي همب بونه اي (kandáq áti ámba bŭnuh íya) *mijn hartewensch is hem te dooden*; بوڽي سوارا اورڠ ددڠرڽ (bŭñi suwára órang didĕngárña) *het geluid van iemands stem werd door hem gehoord*; اي مڽمبر انتڠ٢ بودق سهاي (íya měñámbar antingánting bŭdaq sáya) *hij roofde de oorringen van mijn dochtertje*; تانه كاكي تيڠ رومهڽ ڤون دݢالي (tánah káki tíyang rūmáhña pun digáli) *de grond, welke met het ondereinde der pijlen van zijn huis in aanraking was geweest, werd weggegraven.*

Ofschoon de betrekking tusschen het bepalende en het bepaalde subjektswoord in den status constructus, zooals uit de bijgebrachte voorbeelden blijkt, gewoonlijk het

meest nadert aan wat men den possessieven genitief noemt, is het er toch verre van dat zulks altijd het geval zou zijn. Vaak duidt de Maleier door deze eenvoudige constructie een verhouding aan, die in andere talen, ook in de onze, niet dan met behulp eener omschrijving kan worden weergegeven. Wij zagen dit zooeven in de uitdrukkingen ناسي سوسو (nási súsu) تمڤتڽ سڠݢه (tampátña singgah) en ݢندرڠ كمبالي (gĕndĕráng kĕmbáli), welke met tal van andere zouden kunnen worden vermeerderd. Regels voor het weergeven van zulke constructies in andere talen zijn bijna niet te vinden, en zouden bovendien in de syntaxis misplaatst zijn, wijl hier de bouw der zinnen hoofdzaak en hun inhoud bijzaak is.

§ 133. Zeer nauw verwant aan den status constructus is de bepaling van een subjektswoord door een casusvorm, d. w. z. door de verbinding van een ander subjectswoord met een praepositie, zooals in de volgende zinnen gevonden wordt: موسم اكن ڤولڠ ڤون داتڠله (músim ákan púlang pun dátanglah) *het jaargetijde om terug te keeren was aangebroken*; اد ڤسنكو ڤدام (áda pĕsánku pādámu) *ik heb een opdracht aan u*; ايله راج دالم نݢري ايت (íyalah rája dálam nĕgĕrí itu) *hij is koning in dat rijk*; مكانن دكديڽ دجولكنڽ (mākánan dikĕdáiña dijūwalkánña) *het eten in zijn kraampje werd door hem verkocht*; مامق بنداهار اين باڤله كڤد كيت (mámaq Bandára íni

bápalah kapáda kíta) *de Bandára is voor mij een vader*; لايقم دودق دداڤر (láiqmu dúduq didápur) *het zou u passen in de keuken te zitten.*

§ 134. Evenals door gewone adjektieven kunnen subjektswoorden ook door de z. g. adjectiva verbalia, anders gezegd participia, worden bepaald. Een eigen vorm kent het Maleisch, gelijk wij zagen (zie § 71) voor deze rededeelen niet; elk verbaal woord kan, in het algemeen gesproken, in den zin optreden in een functie, die overeenkomt met de aan speciale vormen te herkennen participia in andere talen. Dit blijkt uit de volgende voorbeelden: اورڠ مڠامق داتڠ (órang mĕngámuq dátang) *de woestelingen kwamen*; ڤندن ترلتق دلڠكاهي (pándan tĕrlĕtáq dilangkáhi) *over een op den grond liggend pandanblad stapt men heen*; بݢيند ڤون ممولاي ڤكرجاءن برجاݢ٢ (Bagíndapun mĕmūlái pĕkĕrjáän bĕrjāgajága) *de Vorst maakte een aanvang met de feestelijkheden*; بورڠ تربڠ ڤون برهنتي (búrung tĕrbáng pun bĕrèntí) *vliegende vogels hielden stil*; تيكم لقسمان تيكم ممبونه (tíkam Laqsamána tíkam mèmbúnuh) *een steek van Laqsamana is èen doodelijke steek*; هاتڤڽ تمباݢ دسيرڤ (ātápña tĕmbága disírap) *het dak is van koper, tot sirappen bewerkt*; باڽقله علم دڤروله بݢيند (báñaqlah élmu dipĕrólih bagínda) *veel waren de kundigheden, door den vorst verworven*; لڤس تاڠنڽ درڤد ميسي دڤرماينڽ (lĕpás tangánña daripáda mísai dipèrmáinña)

zijn hand liet los van den knevel, waarmede hij speelde; اکو ڤڠولو سکل نلاين مڠايل (áku pĕngúlu sĕgála naláyan mĕngáil) *ik ben het hoofd van alle hengelende visschers (d. w. z. van alle visschers die met den hengel visschen);* تاڠنڽ لڤس دري‌ڤد هولو کرسڽ دݢامق٢ڽ (tangánña lĕpás daripáda úlu kĕrísña digāmaqgāmáqña) *zijn hand liet los van het handvat van den kris, dien hij voortdurend trok en weer in de schede stak.*

§ 135. De bepalingen van praedikaatswoorden zijn, zooal niet dezelfde als die van de subjektswoorden, ten minste hieraan eenigszins analoog. De status constructus ontbreekt, omdat hetgeen bij subjektswoorden bepaling zou zijn direkt objekt heet waar wij met verbale woorden te doen hebben.

Toch zijn er gevallen waarin men moeielijk aan een direkt objekt kan denken, omdat er van een verbaal woord, wijzende op een handeling, welke een direkt objekt heeft, geen sprake is. Dan hebben wij te doen met een verbinding, die, ofschoon geen status constructus in den eigenlijken zin van het woord, omdat de samenstellende deelen niet beide subjektswoorden zijn, nochthans hiermede groote overeenkomst vertoont.

Tot de hier bedoelde constructies behooren o. a. die zinnen, waarin het subjekt met iets anders vergeleken wordt, en dus praedikaatswoorden als سڤرتي (sapĕrtí) سروڤ (sarúpa) باݢي (bágai) ڤناک (pĕnāka) e. d. gebezigd worden, e. g. روڤاڽ سڤرتي لاوت (rūpáña sa-

pĕrtí láut) *het ziet er uit als een zee*; لاكوڽ باڬي اولر بربليت٢ (lākúña bágai úlar bĕrbĕlitbĕlít) *hij ging te keer als een zich kronkelende slang*; داتڠڽ سڤرتي ماتاڤتر (dātángña sapĕrtí mātapĕtír) *hij kwam als de bliksem*; بسرڽ سروڤ ايم (bĕsárña sarúpa áyam) *zijn grootte is als die van een kip*; اي ڤناك تورس نڬري مجڤاهيت اين (íya pĕnáka tūrus nĕgĕrí Majapáit íni) *hij is als het ware een telg van het Rijk van Majapāit.*

Verder moeten hiertoe gebracht worden zinnen, waarin het praedikaatswoord بوكن (búkan) hoofdwoord van het praedikaat is, e. g. ايت بوكن منسي (ítu búkan manusíya) *dat is geen mensch.*

Overigens worden praedikaatswoorden even goed door casusvormen bepaald als subjektswoorden, en hetzelfde geldt van de adjectiva verbalia.

Wat bij de subjektswoorden de adjectiva en numeralia doen, geschiedt bij de praedikaatswoorden door adverbia en adverbiale uitdrukkingen, die natuurlijk zeer goed van denzelfden vorm kunnen zijn als adjectiva of numĕralia.

§ 136. Voorbeelden van praedikaatswoorden, bepaald door casusverhoudingen van subjektswoorden, vindt men in de volgende zinnen: كدواڽ ايت برهوم دبوكت سڬنتڠ ايت (kadūwáña ítu bĕrūma dibúkit Sigúntang ítu) *beiden hadden hare padivelden te Búkit Sigúntang*; بڬندا ڤون برتاڠيسن٢ دڠن استري بڬندا (Bagínda-pun bĕrtangistangísan dĕngán istĕrí bagínda)

de Vorst weende aanhoudend met zijn gemalin; داره ڤون باڽق تمڤه كبومي (dárahpun báñaq túmpah kabúmi) *veel bloed viel op den grond*; سكليان مريكيت كمبالي ككڤلن (sakālíyan marīkaítu kĕmbāli kakāpálña) *zij allen keerden naar hunne schepen terug*; بݢيند ڤون تركجوت درڤد برادو (Bagínda pun tĕrkĕjút daripáda bĕrádu) *de Vorst schrok wakker uit den slaap*; ايڤون سام دياتس ݢاجه ايت (íyapun sáma diyátas gájah ítu) *hij bevond zich mede op dien olifant*; كبسارنن لبه درڤد اكو (kabĕsāránña lĕbíh daripáda áku) *zijn aanzien is grooter dan het mijne*; راج سولڠ ڤون ترتاون كاچه (Rája Súlang pun tĕrtáwan kaáceh) *Radja Sulang werd gevangen naar Atjeh gevoerd*; ڤتري كلنتن ايت دتاره ددالم (putĕrí Kalántan ítu ditáruh didálam) *de prinses van Kalantan werd binnen opgesloten*; سڤاسو ميڽق هارم دݢوسقكنن ڤد توبهن (sapásu míñaq árum digosoqkánña páda tūbúhña) *hij wreef zijn lichaam met een geheele kruik reukwerk in*; تانه ايت دڤربوت اكن تمڤتن (tánah ítu dipĕrbúwat ákan tampátña) *dien grond nam hij zich tot woonplaats*; نݢري ڤرلق ڤون اله اوله موسه درسبرڠ (nĕgĕrí Pĕrláq pun álah ólih músuh darisabĕráng) *Pĕrlaq werd overwonnen door de vijanden van den overwal*; باڽقله كلڠكاڤنن روسق اوله لقسمان (báñaqlah kalangkāpánña rúsaq ólih Laqsamána) *vele van diens schepen werden vernield door Laqsamana*; سروڠ سلاسرن دلاڤكنن اكن

تمڤت كود ايت (sarūwang sĕlāsárña dilāpangkánña ákan támpat kúda ítu) *een gedeelte zijner voorgalerij werd door hem ontruimd tot een stal voor dat paard*; ايڤون ماره اكن لقسمان (íyapun márah ákan Laqsamána) *hij was boos op Laqsamana*; راج ڤون ترسايڠ٢ اكن لقسمان (Rájapun tĕrsāyangsáyang ákan Laqsamána) *de Vorst dacht telkens met droefheid aan Laqsamana*; لقسمان ڤون هندق كسوڠى (Laqsamánapun ĕndáq kasúngai) *Laqsamana wilde naar de rivier*; ايتڤون دبونهن اوله عمر اميه (ítupun dibūnúhña ólih ʿOmar Omáyah) *ook hij werd door ʿOmar Omayah gedood*; سكلينن ڤون تندق دڠن تاكتن (sakālīyánñapun túnduq dĕngán tākútña) *allen bogen uit vrees het hoofd.*

§ 137. Daar de participia slechts een speciale functie zijn van de verbale woorden, kan van een onderscheiding hunner beteekenis, voor zoover betreft de drie tijdsferen, door verschillende vormen geen sprake zijn, evenmin als bij de verbale woorden in het algemeen het geval is. Waar dus deze nomina verbalia optreden als bepaling van een praedikaatswoord, kunnen zij, zonder eenige verandering in vorm, zoowel het tegenwoordige deelwoord te kennen geven als dat van den verleden of toekomenden tijd.

In de volgende zinnen vindt men voorbeelden van het gebruik van participia als bepaling van praedikaatswoorden, welke laatste, zooals van zelf spreekt, niet uitslui-

tend verbale woorden behoeven te zijn, maar ook zeer goed een eigenschap of hoedanigheid, dan wel een aantal kunnen aanduiden: گاجه ايتڤون جاته ترجرومس (gájah ítupun jắtuh tĕrjĕrūmus) *de olifant viel voorover* (eig. viel neer *vooorovervallende*); اي سنديري هندق ڤرگي ميرڠ ملاک (íya sĕndíri ĕndáq pĕrgí mĕñĕráng Malắka) *hij wilde zelf gaan om Malaka aan te vallen* (eig. *zullende Malaka aanvallen*); بيت هندق باو نايک گاجه (béta ĕndáq bāwa náik gájah) *ik zal* (*hem*) *wegbrengen op een olifant* (*een olifant bestegen hebbende*); راج چولن برديري منيمڠ٢ لمبيڠن (Rája Cúlan bĕrdíri mĕnīmangtímang lĕmbíngña) *Raja Culan stond op, zijn lans heen en weer bewegende*; برڤالڠله اي مڠادڤ کڤد راج اسکندر (bĕrpálinglah íya mĕngắdap kapáda Rája Iskándar) *hij keerde zich om, het gelaat naar Vorst Alexander wendende*; اورڠ ايتڤون ڤرگيله برتان ڤد اورڠ ڤيلو ايت (órang ítu pun pĕrgílah bĕrtáña páda órang pílau ítu) *die menschen vertrokken om inlichtingen te vragen aan de bemanning van dat vaartuig*; ايڤون نايک کدارت منداڤتکن کود بتين ايت (íyapun náik kadárat mĕndāpátkan kúda bĕtína ítu) *hij ging aan wal om die merrie te vangen*; انند بگند راجمودله کرجاءن مڠگنتيکن ايهند بگند (ānánda bagínda Rajamúdalah karajáän mĕnggantíkan āyánda bagínda) *diens zoon, de Rajamuda, werd koning in de plaats van zijn vader*; داتڠ اورڠ منتق دي (dātang

órang mĕnĕtáq díya) *de menschen kwamen op hem in slaande*; راج قاسم ڤون داتڠ برجول ايکن (Rája Qāsim pun dátang bĕrjūwal íkan) *Raja Qasim kwam, visch verkoopende*; اورڠ ڤون باڽق ماتي دبونه اوله جاو ايت (órangpun báñaq máti dibūnuh ólih Jáwa ítu) *velen stierven, gedood door de Javanen*; ايڤون ڤندي برماين چاتر (íyapun pándai bĕrmáin cátur) *hij was knap in het schaakspelen*; همب مالو ممباليکي (ámba málu mĕmbālíki) *ik ben beschaamd om daarheen terug te gaan*; کدواڽ برلڤس برڤراهو (kadūwáña bĕrlĕpás bĕrpĕráu) *beiden ontvluchtten met een vaartuig*; کتيݢاڽ برتلوت ممانه (katīgáña bĕrtĕlút mĕmánah) *alle drie legden zich op hunne knieën, om met den boog te schieten*; سمواڽ اد مڠادڤ (samūwáña áda mĕngádap) *allen zijn er, hun opwachting makende*; ڤادوک انقد مڠکت مڠمباري اورڠ مڠامق (padūka änáqda mángkat mĕngĕmbári órang mĕngámuq) *uw zoon sneefde, toen hij een amuqmaker te lijf ging*; اي اد منيڠق دبالک ڤنتو (íya áda mĕnéngoq dibálik píntu) *hij was daar loerende van achter de deur*; بيت ڤون بياس دسوره اورڠ (bétapun biyása disūruh órang) *ik ben gewoon om gekommandeerd te worden*; استري اورڠ بسر٢ ڤون برݢنتي٢ برتڠکو ددالم (istĕrí orangbĕsarbĕsárpun bĕrgantigánti bĕrtūnggu didálam) *de vrouwen der grooten wisselden elkaar voortdurend af, daar binnen de wacht houdende*; کيت اين تيک برانق (kíta íni tíga bĕrá-

naq) *wij zijn met ons drieën, ons kind meegerekend* (eigenlijk *een kind hebbende*); ايڤون دودق برکدي (íyapun dúduq bĕrkĕdái) *hij had zich gevestigd, een winkeltje houdende*; امڤت اورڠ ماتي دتيکمڽ (ámpat órang máti ditíkámña) *vier sneuvelden, door hem doorstoken*; ڤکرجاءن کامي ليم برسودار مرنتوله (pĕkĕrjáän kámi líma bĕrsudára íni mĕrántaulah) *het werk van ons vijven, gebroeders, is langs de kust visschen*; هڠ تواه ملمڤت مڽالهکن تيکمڽ اورڠ ايت (ang Túwah mĕlúmpat mĕñāláhkan tikámña órang ítu) *ang Tuwah sprong op zijde, den stoot van dien man ontwijkende*; سکل اورڠ باڽق ايتڤون حيرانله مليهت لاکو هڠ تواه (sĕgála orangbáñaq ítupun ḥáiranlah mĕlíyat láku ang Túwah) *de menigte was verbaasd, het gedrag van ang Tuwah ziende*; استان ايت دکڤڠله برکليليڠ (astána ítu dikĕpúnglah bĕrkulíling) *het paleis werd van alle kanten ingesloten*; ڤاتقله ڤرکي مڠمبيل کريس ايت (pátiqlah pĕrgí mĕngámbil kĕrís ítu) *ik zal gaan om dien kris te halen*; لقسمان ڤون اوندرله برسندر ڤد تيڠ استان ايت (Laqsamánapun úndurlah bĕrsándar páda tíyang astána ítu) *Laqsamana trad achteruit om zich aan te leunen tegen een stijl van het paleis*; ايڤون تندق برديم ديرين (íyapun túnduq bĕrdíyam dirína) *hij boog het hoofd, zwijgende*; ڤڠکڠکو ڤاته مندوکڠ بودق اين (pinggángku pátah mĕndúkung búdaq íni) *mijne lendenen zijn lam van het dragen van dit kind*; همباله بايک ممباو

سورت ايت (ámbalah báiq mĕmbáwa súrat ítu) *ik ben goed om dien brief weg te brengen*; ايڤون لارى منچاريق٢ باجون (íyapun lári mĕñcāriqcáriq bajúña) *hij ging heen, zijn baatje scheurende.*

Uit de hier gegeven voorbeelden blijkt dat een participium op zeer verschillende wijzen een praedikaatswoord kan bepalen. Intusschen doet zich zeer dikwijls het geval voor, dat men in twijfel gaat verkeeren wat eigenlijk door het participium bepaald wordt, het praedikaat dan wel het subjekt, en is de beslissing hierin zóó onzeker, dat men het meest geneigd zou zijn om aan te nemen dat beide onder den invloed van het adjectivum verbale staan.

Dit is b.v. het geval met een zin als deze: راج صوران ڤون بركيرا٢ هندق ميرڠ نكرى چين (Rája Çūrán pun bĕrkīrakíra ĕndáq mĕñĕráng nĕgĕrí cína), welke kan beteekenen: *Vorst Çūrán overlegde voortdurend bij zich zelven, daar hij het plan had om China aan te vallen,* maar ook zou kunnen weergegeven worden met: *Vorst Çūrán, China willende aanvallen, overlegde voortdurend bij zich zelven* (sc. *hoe hij daarbij te werk moest gaan*). In het eerste geval is er causale samenhang tusschen het hoofdwoord van het praedikaat بركيرا٢ (bĕrkırakíra) en het als participium optredende هندق (ĕndáq), terwijl naar de tweede overzetting de door het hoofdwoord van het praedikaat aangeduide handeling een gevolg is van het bij het subjekt vaststaande voornemen om China aan te vallen.

Volgens de eerste opvatting is هندق (ĕndáq) bepaling van بركير٢ (bĕrkīrakíra), terwijl het naar de andere duidelijk een bepaling is van het subjekt.

Zoodanige twijfel zou echter ongemotiveerd zijn waar wij te doen hebben met een zin als de reeds aangehaalde: كدواڽ برلڤس برڤراهو (kadūwáña bĕrlĕpás bĕrpĕráu) *beiden ontkwamen met een vaartuig*, omdat hier برڤراهو (bĕrpĕráu, eigenlijk meer *„een vaartuig gebruikende"*) niets anders kan zijn dan een aanduiding van de wijze waarop het subjekt de door het praedikaat aangeduide handeling verricht, en dus van dat praedikaat een bepaling is.

De omstandigheid dat het participium een nomen verbale adjectivum is, dat derhalve ook nomina substantiva en pronomina kan bepalen, is de eenige oorzaak dat de twijfel, waarvan zooeven sprake was, niet steeds voor zekerheid plaats maakt.

§ 138. Wat de adjectiva en numeralia zijn voor nomina, dat zijn bij praedikaatswoorden de adverbia. Niettemin kan in het Maleisch ook een subjektswoord door een adverbium bepaald worden, maar dan is dit subjektswoord praedikaat in den zin, zoodat het adverbium in zooverre zijn karakter getrouw blijft dat het fungeert als bepaling van het praedikaat.

Zoo vindt men e. g. سمواڽ رمب بلاک (samūwáña rímba bĕláka) *dat was alles één wildernis*; اي لاڬي بودق (íya lági búdaq) *hij is nog een knaap*; هاڽله

ايڽ ڤڠتاهوان كيت (áñalah íni pĕngatáwan kíta) *wat wij weten is slechts dit*; كالو٢ اي اورڠ كيت (kālau-kálau íya órang kíta) *misschien is hij iemand van ons*; هاري تله مالم (ári tĕláh málam) *het was al avond geworden.*

Zooals vroeger reeds is opgemerkt (zie § 102) kan er van een bepaalden adverbialen vorm in het Maleisch geen sprake zijn, hoewel deze taal de beschikking heeft over rededeelen die, als men op het daarvan in den zin gemaakte gebruik let, volkomen met adverbia gelijk staan. Naast de adverbia heeft men nog adverbiale uitdrukkingen, dat zijn samenstellingen van rededeelen tot een geheel, dat de functie van een adverbium vervult.

Voorbeelden van het gebruik van adverbia heeft men in de volgende zinnen: هوماڽ ايت ترلالو لوس (ūmáña ítu tĕrlálu lúwas) *die ontgonnen boschgrond was zeer uitgestrekt*; مالم ايت ساڠت كلمكابت (málam ítu sángat kĕlamkábut) *die nacht was zeer duister*; متاڽ جولڠ سديكت (mātáña júling sĕdíkit) *zijn oog is een weinig loensch*; ڤكرجاءن ايت موده جوك (pĕkĕrjáän ítu múdah júga) *dat werk is vrij gemakkelijk*; كدواڽ ڤيكير سكتيك (kadūwáña píkir sakutíka) *beiden dachten een oogenblik na*; سبله ناسي ايت هابس دماكنڽ (sĕbĕláh nási ítu ábis dimākáñña) *de helft van die rijst at hij geheel op*; كات سوده ترلنجر (kāta súdah tĕrláñjur) *het woord is reeds er uit*; ڤنڠڬو ڤنتو ايتڤون سڬره ممبري تاهو داتو بندهار (pĕnúnggu píntu ítu pun sĕgĕráh mĕmbĕrí

táu Dátu Bandára) *de deurwachter gaf hiervan terstond kennis aan den Datu Bandara*; بندرغ ددودقکن ستار دغن بادغ (Bĕndĕráng didūdúqkan satára dĕngán Bádung) *Bĕndĕrang werd even hoog geplaatst als Badung*; بندهار ماکن سَورغڽ (Bandára mákan saoráng ña) *de Bandara at alleen*; هغ ندیم ڤون برکایهله سڠکه٢ (ang Nadím pun bĕrkáyuhlah sūngguhsúngguh) *ang Nadim roeide krachtig voort*; ای دتیکمڽ تیک کالی (íya ditīkámña tíga káli) *hij werd driemaal door dezen gestoken*; ای مپمبه ڤول (íya mĕñĕmbáh púla) *hij groette opnieuw eerbiedig*; هرت ایت دباکی تیک (árta ítu dibági tíga) *die schatten werden in drieën verdeeld*; دهکاڽ بلم ڤوس (dāgáña bĕlúm púwas) *zijn dorst was nog niet gelescht*; داتڠمو این بایک سکالی (dātángmu íni báiq sakáli) *uw komst is zeer van pas*; مات کرسڽ کاتس جوک (mātakĕrísña kaátas júga) *de punt van zijn kris bleef steeds naar boven gericht*; بکند ڤون امت مپسل دیریڽ (bagínda pun ámat mĕñĕsál dīríña) *de vorst had erg het land*; سموان اورغ ملاک دمکین بلاک (samūwáña órang Maláka dĕmīkíyan bĕláka) *alle lieden van Malaka zijn zoo*; مارهڽ ماکن برتمبه٢ (mārāhña mákin bĕrtambahtámbah) *zijn woede nam voortdurend toe*; ای دیم جوک (íya díyam júga) *hij bleef maar zwijgen.*

§ 139. Onder de als adverbia fungeerende woorden verdient تیاد (tiyáda), in de spreektaal, doch ook in

het schrift, vaak verbasterd tot تيدق (tídaq), een bijzondere vermelding.

Het beteekent eigenlijk „er niet zijn", evenals اد (áda) zeggen wil „er wel zijn", en is dus in den grond een verbaal woord.

Even als men zegt اد مڠاداڤ (áda mĕngádap) voor „er zijn, zijn opwachting makende" beteekent تياد مڠاداڤ (tiyáda mĕngádap) „er niet zijn, zijn opwachting makende". Dit تياد (tiyáda) heeft echter van lieverlede het karakter van verbaal woord grootendeels (echter nog geenszins geheel) verloren. Wel zegt men nog اورڠ داڬڠ ڤون تياد (órang dágang pun tiyáda) voor *„vreemdelingen zijn daar niet"*, maar meestal fungeert تياد (tiyáda) als adverbium ter bepaling van een praedikaatswoord, zooals hieruit blijkt dat dit laatste in den zin hoofdwoord is. Voorbeelden van het gebruik van تياد (tiyáda) in deze functie leveren de volgende zinnen: كدوا ݢاجه ايتڤون تياد برالاهن (kadúwa gájah ítu pun tiyáda bĕrāláhan) *die beide olifanten konden elkaar niet overwinnen*; ڤاتيك سكليان تيادله تربيلا (pátiq sakālíyan tiyádalah tĕrbĕlā) *allen zijn wij niet te redden*; سورڠ ڤون تياد منڬور دي (saórangpun tiyáda mĕnĕgúr díya) *niemand sprak hem aan*; هاتيڽ تيادله ترتاهن (ātíña tiyádalah tĕrtáhan) *hij was niet te weerhouden*; سسلن ايت تيدقله برڬون (sĕsálña ítu tídaqlah bĕrgúna) *zijn berouw zal hem niet baten.*

Hoe geleidelijk تياد (tiyáda) van verbum tot adver-

bium overgaat, kan blijken uit een vergelijking der functie van dit woord in de zooeven aangehaalde zinnen: سُورڠ ڤون تياد منكر دى (saórangpun tiyáda mĕnĕgúr díya) en هاتين تيادله ترتاهن (ātíña tiyádalah tĕrtáhan). De eerste werd weergegeven met „niemand sprak hem aan" doch de vertaling had ook kunnen luiden: „één was er niet hem aansprekende" waardoor de oorspronkelijke beteekenis van تياد (tiyáda) tot haar recht ware gekomen. Van zoodanige vertaling van den anderen zin zou echter moeielijk iets kunnen komen; de zin „een gemoed was er niet in hem, dat onderdrukt kon worden" zou geen beteekenis hebben.

§ 140. Omtrent de constructie van den uitgebreiden eenvoudigen zin, waarin een direkt of indirekt objekt voorkomt, valt op te merken dat deze in den regel zóó is, dat het subjekt voorop komt en gevolgd wordt door het verbale woord, en dat men eerst daarna het objekt noemt. Intusschen hebben wij ook hier geenszins met een regel zonder uitzonderingen te doen, al valt het niet te ontkennen dat de Maleier min of meer huiverig is om aan het objekt een andere plaats in den zin te geven, dan het bij de normale zinsconstructie zou bekomen.

Wanneer de logische nadruk op het objekt der handeling valt, zoodat het bevorderlijk zou zijn aan het recht verstand van hetgeen gezegd wordt indien dit objekt voorop werd geplaatst, dan geeft men er de voorkeur aan om de passieve zinsconstructie te bezigen,

m. a. w. om het objekt der handeling te doen optreden als subjekt in den zin (zie § 86).

Dat het evenwel niet ontbreekt aan voorbeelden van een actieven zinsbouw, waarbij het direkte objekt, ter wille van den nadruk, voorop gesteld wordt, blijkt uit de volgende zinnen: بݢيندله كيت ڤرتوان (bagíndalah kíta pĕrtúwan) *hem nemen wij ons tot heer*; بلنجاڽ بݢيندا بري (bĕlañjáña bagínda bĕrí) *de kosten vergoedt de vorst*; مان تيته كيت كرجاكن (mána títah kíta kĕrjákan) *iedere opdracht, welke ook, zullen wij uitvoeren*; اڠكو كوسولاكن دڠن هيدوڤم (ĕngkáu kusūlákan dĕngán īdúpmu) *ik zal u levend laten kruisigen*; مان سبد داتق دڤرمب جنجوڠ (māna sábda dātuq dipĕrámba jūñjung) *elk bevel van u zal ik op mij nemen*; ڤيسو اين سبوه نݢري دڠن ايسيڽ تياد كتوكركن (písau íni sabūwah nĕgĕrí dĕngán isíña tiyáda kutūkárkan) *dit mes ruil ik niet tegen een geheel land met wat er in is.*

Een constructie waarbij het verbale woord vooraf gaat, e. g. in een zin als بري بݢيندا بلنجاڽ (bĕrí bagínda bĕlañjáña) moet als ten eenenmale onmaleisch ontraden worden. Hetzelfde geldt van een zoodanige, waarbij het direkte objekt vooraf gaat, en onmiddellijk gevolgd wordt door het verbale woord, waarna, tot slot, het subjekt komt, zooals in een zin als deze: مينومن ماو اكو (mīnúman máu āku) *drank moet ik hebben.*

Wanneer het direkte objekt een nomen verbi is, en

optreedt als objekt van een modaal verbum, dan treft men, in de schrijftaal vooral, meermalen constructies aan waarin het modale verbum aan het subjekt in den zin voorafgaat, en het als direkt objekt fungeerende nomen verbi onmiddellijk op dit subjekt volgt. Dit is o. a. het geval in de volgende zinnen: تياد داڤت لاڬي اي برچرى (tiyáda dápat lági íya bĕrcĕrái) *zij konden niet meer van elkaar scheiden*; تياد ماو مخدوم برتاهن (tîyáda máu maḫdúm bĕrtáhan) *de meester wilde zich niet laten tegenhouden*; داڤتله كريس اين ڤاتق ڤاكي برتيكم دڠن سي جبت (dápatlah kĕrís íni pátiq pákai bĕrtíkam dĕngán si Jĕbát) *deze kris kan ik gebruiken om daarmede met Si Jĕbat te vechten*; ايتوله هندق اكو ڤرسمبهكن كڤد راج اسكندر (ítulah ĕndáq áku pĕrsĕmbáhkan kapáda Rája Iskándar) *dat wil ik mededeelen aan Vorst Alexander*; سموانڽ كهندقڽ ايت داڤت كيت اداكن (samūwáña kandáqña ítu dápat kíta ādákan) *al die wenschen kunnen wij vervullen*; تيدقله داڤت اورڠ برديري دڤنتي ايت (tídaqlah dápat órang bérdíri dipántai ítu) *men kon niet aan den oever blijven staan.*

Een enkele maal wordt het als objekt optredende nomen verbi, zelfs in den vorm van een praedikaatswoord, geheel voorop gezet, zooals in dezen zin: ممبله كايو داڤت اي دڠن ڤانه (mĕmbĕláh káyu dápat íya dĕngán pánah) *een stuk hout kan hij klooven met een pijl.*

Intusschen behooren constructies als deze, zelfs in de litteratuur, tot de zeer zeldzame.

Wat het indirekte objekt aangaat, ook dit kan voorop staan, zooals in deze zinnen: اكن نام ممبوڠكن اورڠ كاي ايت سكالي٢ بيت تياد ماو (ákan náma mĕmbūwángkan orangkáya ítu sakālikáli béta tiyáda máu) *den naam van den orangkáya uit den weg geruimd te hebben begeer ik volstrekt niet*; اكن ڤنت باڤ ايت همب قبولكنله (ákan pínta bápa ítu ámba qabúlkanlah) *dat verzoek van U willig ik in.*

In tegenstelling met hetgeen ten aanzien van het direkte objekt het geval is, vinden wij bij het indirekte meermalen den zin zóódanig opgebouwd, dat het verbale woord vooraf gaat en gevolgd wordt, eerst door het subjekt en daarna door het indirekte objekt. Zulke constructies zijn o. a. de volgende: تاهوله اي اكن حال ايبوباڤان (táulah íya ákan ḥal ībubāpáña) *hij kende de levensomstandigheden zijner ouders*; هارڤله اكو اكن دي (áraplah áku ákan díya) *ik reken op hem*; قبولله همب اكن وعد ايت (qábullah ámba ákan waᶜd ítu) *ik keur die overeenkomst goed*; ترلالو كاسه ڤرميسوري اسكندر شاه اكن سڠ سڤرب (tĕrlálu kásih pĕrmaisúri Iskándar Ṣah ákan Sang Sapúrba) *zeer had de Koningin Iskandar Ṣah Sang Sapurba lief*; تاهو بݢيند اكن عبارة كهندق بتار مجاڤهيت ايت (táu bagínda ákan ĭbárah kandáq Batára Majapáit ítu) *de Vorst wist wel waar de Keizer van Majapáit op zinspeelde.*

§ 141. De appositie is zulk een integreerend bestanddeel van het bepaalde subjektswoord, en hangt, altijd volgens de inzichten van den Maleier, zóó innig met dit laatste samen, dat hier van een scheiding door andere bestanddeelen van den zin geen sprake kan zijn. Het door de appositie bepaalde subjektswoord moge in den zin allerlei functies kunnen vervullen, en verschillende plaatsen kunnen innemen, steeds wordt het onmiddellijk door deze bepaling gevolgd. Dat de appositie zelve op haar beurt nader bepaald kan zijn, behoeft nauwelijks opgemerkt te worden; in dit geval komt de gedefinieerde appositie, in haar geheel, achter het bepaalde subjektswoord.

Een en ander blijkt genoegzaam uit de volgende voorbeelden: سهاى راج ملاک داتڠ کڤد ايهند راج چين (sáya rája Maláka dátang kapáda āyánda rája Cína) *ik, de Vorst van Malaka, kom tot u, den Vorst van China*; نام سهاى سيانو انق سيانو (náma sáya siyánu, ánaq siyánu) *ik ben die en die, de zoon van die en die*; تانه بکس کاکى تيڠن ڤون دبوڠکن کلاوت (tánah bĕkás kākitīyángña pun dibūwángkan kaláut) *zelfs de grond, waarop de stijlen* (*sc. van het paleis*) *gerust hadden, werd in zee geworpen*; لمبو کنايکن بݢند منتهکن بوه (lĕmbú kanáikan bagínda muntáhkan búwih) *de stier waarop de vorst reed* (*letterlijk het rijdier van den vorst*) *braakte schuim*; بݢند ڤون نايکله کأتس کندرا٘ن بݢند لمبو ڤوته ايت (Ba-

gíndapun nåiqlah kaåtas kandārååu bagínda lĕmbū pūtih ítu) *de vorst besteeg zijn rijdier, dien witten stier*; تن تيج استري بݢند هندق مندي (Tun Téja, istĕrí bagínda, ĕndáq mándi) *Tun Teja, de gemalin van den Vorst, wilde baden*; مالو اکو هولبالڠ توا (målu åku ūlubålang túwa) *beschaamd was ik, een oude krijgsoverste.*

Over de constructie van de appositie, als het subjektswoord, behalve deze, nog een of meer andere bepalingen heeft, wordt in § 150 gehandeld.

§ 142. De overige bepalingen van subjektswoorden worden in hoofdzaak beheerscht door den algemeenen regel dat de bepaling het bepaalde volgt. De plaats van het subjektswoord zelf in den zin is afhankelijk van de functie die het daarin bekleedt; is er echter een bepaling, dan wordt de positie hiervan aangewezen volgens evengenoemden regel. Echter lang niet altijd.

Wanneer op de door het adjektief aangeduide hoedanigheid bijzondere nadruk wordt gelegd, komt dit meermalen, al dan niet nader bepaald door een adverbium, voorop, soms ver van het omschreven subjektswoord, zooals bv. in ترلالو باپق اي براوله رمڤاسن (tĕrlålu báñaq íya bĕrólih rampåsan) *zij behaalden een zeer aanzienlijken buit.*

Wij zagen reeds dat numeralia en numeraal-adjektieven gewoonlijk vóór het bepaalde subjektswoord komen,

zoodat men zegt: دلاڤن هست تڠڬيڽ (dĕlápan ásta tīnggíña) voor: *acht elleboogslengten was de hoogte er van,* en niet هست دلاڤن تڠڬيڽ (ásta dĕlápan tīnggíña).

Waar, gelijk bij de bepaalde numeralia gewoonlijk het geval is, het aantal van datgene, wat het subjektswoord aanduidt, genoemd wordt met gebruikmaking van een soortnaam (zie § 98), daar zijn twee constructies mogelijk. Om weer te geven wat wij bedoelen met den zin *„drie vaartuigen werden veroverd"* kan men zeggen تيڬ بوه ڤراهو اله (tíga búwah pĕráu álah) maar men mag ook construeeren ڤراهو تيڬ بوه اله (pĕráu tíga búwah álah) zonder dat eenige wijziging in de beteekenis hiervan het gevolg zou zijn. Zoo zegt men evengoed دليهتڽ بودق٢ ليم اورڠ (dilīyátña būdaqbúdaq líma órang) als دليهتڽ ليم اورڠ بودق٢ (dilīyátña líma órang būdaqbúdaq) voor *„hij zag vijf knapen"*.

Bij den status constructus wordt de hoofdregel gevolgd. Meermalen schijnt hierop een uitzondering gemaakt te worden, zooals b.v. in de volgende zinnen: تن تيج ڤون تيتق ايرماتاڽ (Tun Téja pun títiq āyarmātáña) *Tun Teja's tranen biggelden langs haar gelaat*; ڤيسو ايت سارڠڽ درڤد امس (písau ítu sārúngña daripáda ĕmás) *van dat mes is de scheede van goud*; توبه ڤاتق اين برت راساڽ (tūbuh pátiq íni bĕrát rāsáña) *ik heb een zwaar gevoel over mij*

(*letterlijk*: *in mijn lichaam*); سيد ايت سبلس اورڠ انقڽ (Sáid ítu sĕbĕlás órang ānáqña) *die Said had elf kinderen*; رعية ڤاسي دوا بلس لقس باڽقڽ (rấyat Pấsai dūwabĕlás láqsa bañáqña) *van de lieden van Pasai was het aantal honderd en twintig duizend*; كدوا ڤيهق رعية باڽق ماتي (kadúwa péyaq rấyat báñaq mấti) *aan beide zijden sneuvelden velen*; كيت ساتو ڤون تياد ڤروليهن (kíta sấtupun tiyáda perolíyan) *van ons is de vangst volstrekt niets geweest*; كليماڽ بايك روڤاڽ (kalīmáña bấiq rūpáña) *van alle vijf was het voorkomen goed.*

Men heeft hier echter, re vera, niet te doen met omzettingen van den status constructus, doch met samengestelde zinnen, waarin het praedikaat uit een eenvoudigen zin bestaat, zooals in § 156 nader zal worden uiteengezet.

Daarentegen komen omzettingen wel voor wanneer het subjektswoord door een anderen casus wordt bepaald dan de possessieve genitief, ofschoon voorbeelden hiervan in de litteratuur verre van talrijk zijn, en deze constructie in de spreektaal zeer zelden gevolgd wordt. Zoo vindt men: دسوره بݢند همڤر درانتار اورڠ ايت انم اورڠ (disúruh bagínda ámpir dariyantấra órang ítu ánam órang) *de Vorst liet uit die lieden er zes nader bij komen*; توجه هاري درنݢري ملاک جاوهڽ (tūjuh ấri darinĕgĕrí Malấka jáuhña) *zeven dagreizens is de afstand er van tot Malaka.*

Wat de subjektswoorden bepalende participia aangaat,

deze staan, gelijk nagenoeg met alle andere adjectiva het geval is, steeds onmiddellijk achter het bepaalde nomen of pronomen, behalve wanneer zij zelve op hun beurt bepaald worden door adverbia (zie § 137) of wanneer het subjektswoord nog een andere bepaling bij zich heeft, welke, naar den eisch der Maleische zinsconstructie, behoort vooraf te gaan, zooals in § 150 zal worden uiteengezet.

§ 143. Wanneer casusvormen van subjektswoorden dienen ter bepaling van praedikaatswoorden, dan is de gewone constructie deze dat de casusvorm onmiddellijk op het bepaalde praedikaatswoord volgt. Intusschen komen afwijkingen van dezen regel, vooral in de schrijftaal, dikwijls voor, veel meer dan, naar wij zagen, het geval is waar de casusvorm optreedt als bepaling van een subjektswoord. In het algemeen kan men aannemen dat in het hier bedoelde geval de plaats van den casusvorm een lossere is, waardoor, vooral wanneer een omzetting plaats heeft in de gewone volgorde van subjekt en praedikaat, zinnen ontstaan van opvallende bouworde. Voorbeelden hiervan ziet men in de volgende constructies: تورنله راج صوران دراتس كود ايت (túrunlah Rája Çūrán dariyátas kúda ítu) *Raja Çuran steeg van dat paard af*; اوله بادڠ دامبلن ڤارڠ ڤوتڠن (ólih Bádung diyambílña pārangpotóngña) *door Badung werd het kapmes gehaald*; هاروبيرولە بوڽين سمڤى كدالم (ārubírulah būñíña sámpai kadálam) *tot*

in het paleis was het rumoerig; كسندالن اكو اوله جاو اين (kasandálan áku ólih Jáwa íni) *ik ben door dezen Javaan beroofd*; ترتاونله هاتين اكن هرت دنيا (tĕrtáwanlah ātíña ákan árta duníya) *zijn gemoed was ten prooi gevallen aan aardsche schatten*; برتمولة رعية سيم دغن رعية كلڠ (bĕrtĕmúlah ráyat Síyam dĕngán ráyat Kĕláng) *het Siameesche leger stiet op dat van Kĕláng*; اكن دمڠ ليبرداهن اد سأورڠ چوچون لاکي۲ (ákan Dĕmáng Lebardáun áda saórang cucúña lākiláki) *Demang Lebardáun had een kleinzoon*; دامبل اوله سڬل مريكيت باتو (diyámbil ólih sĕgála marīkaítu bátu) *door allen werden steenen gehaald*; اد سباتڠ ڤينڠ همڤر استان ايت (áda sabátang pínang ámpir astána ítu) *er stond een pinangboom nabij dat paleis*; داتس كاجڠ ايتله دهمڤاري داون (diyátas kájang ítulah diyampári dáun) *op die matten werden bladeren uitgespreid*; جاوه مودان درڤد راج مناور (jáuh mūdáña daripáda Rája Mĕnáwar) *hij is veel jonger dan Raja Menawar*; دڠن ايكتن اي داتڠ (dĕngán īkátña íya dátang) *met zijne boeien kwam hij aan*; سمنجق ايت كاول سري مهراج ترلالو كرس (sĕmĕñjáq ítu káwal Sĕrí Maharája tĕrlálu kĕrás) *sedert dien hield Sri Maharaja zeer streng de wacht*; دركاكق همب بنداهار ڤادك راج بسر همب (darikákaq ámba Bandára Padúka Rája bĕsár ámba) *ik ben grooter dan mijn oudere*

broeder Paduka Raja; مشهور نماكو دتانه جاو (maşhûr nāmâku ditânah jâwa) *beroemd is mijn naam op Java*; لكت كريسڽ ڤد ڤاڤن ايت (lĕkát kĕrísña páda pápan ítu) *zijn kris bleef in die plank steken*; دڤينتاڽ اير كڤد ڤرمڤوان ايت (dipīntáña áyar kapáda pĕrampúwan ítu) *hij vroeg water aan die vrouw*; اد براڤ بوه كڤل سرتاڽ (áda bĕrápa búwah kápal sĕrtáña) *hij had verscheidene vaartuigen bij zich.*

In het algemeen worden dergelijke casusvormen gaarne vooraan in den zin geplaatst wanneer zij bepalingen van plaats of tijd zijn, vooral wanneer het hoofdwoord van het praedikaat meerdere bepalingen bij zich heeft, zooals in § 150 nader zal blijken.

De als bepaling van praedikaatswoorden gebezigde adjectiva verbalia hebben een meer standvastige plaats, evenals in de gevallen, waarin zij een subjektswoord omschrijven, en wel onmiddellijk achter het bepaalde praedikaatswoord, indien zij de eenige bepaling hiervan zijn; heeft dit meerdere bepalingen dan gaan vaak andere voor, in het bijzonder de zooeven besproken casusvormen. Dit neemt echter niet weg dat men een enkele maal, en dan soms vrij twijfelachtige, voorbeelden tegenkomt van constructies, waarbij van den regel wordt afgeweken. Zoo vindt men: اد دوا اورڠ ڤرمڤوان برلادڠ (áda dúwa órang pĕrampúwan bĕrládang) dat verklaard kan worden als: *er waren twee vrouwen, padiplantende*, maar ook als *er waren twee padiplantende vrouwen.* In het eerste geval is dat برلادڠ (bĕrládang) bepaling

van het praedikaat اد (áda); naar de tweede opvatting is het een bepaling van het subjektswoord اورڠ ڤرمڤوان (órang pĕrampúwan). Minder twijfelachtig is, in dit opzicht, de volgende zin: باپقله ماتي اورڠ كيت دبونهن (báñaqlah máti órang kíta dibūnúhña) *velen onzer lieden zijn gesneuveld, door hem gedood wordende,* die bij een regelmatige constructie zou luiden باپقله اورڠ كيت ماتي دبونهن (báñaqlah órang kíta máti dibūnúhña). Verdere voorbeelden van de hier bedoelde constructies zijn nog: سكچيت بڬند منڠر دي (sukacíta bagínda mĕnĕngár díya) *de vorst was verheugd op het vernemen dier tijding,* en كسوكاءن راج چمڤ براوله بودق ايت (kasūkáän Rája Cámpa bĕrólih búdaq ítu) *blijde was de vorst van Campa, nu hij dat kind gekregen had.* De constructies بڬند منڠر دي سكچيت (Bagínda mĕnĕngár díya sukacíta) en راج چمڤ براوله بودق ايت سكچيت (Rája Cámpa bĕrólih búdaq ítu sukacíta) zouden gebezigd worden indien het de bedoeling is de participia منڠر (mĕnĕngár) en براوله (bĕrólih) te doen optreden als bepalingen van de respectieve subjekten dier zinnen.

De adverbia worden vrij willekeurig geconstrueerd. Sommige, zooals تياد (tiyáda) *niet*; سوده (súdah) *reeds*; بلوم (bĕlúm) *nog niet*; بهارو (báru) *pas*; ترلالو (tĕrlálu) *zeer*, worden uitsluitend vóór het te bepalen praedikaatswoord gezet; andere, waaronder ڤول (púla) *weer*, جوݢ (júga) *vrij* (bv. in *vrij groot*), سهاج (sája)

slechts, worden steeds daar achter gezet, terwijl een derde groep, waartoe o. m. امت (ámat) *zeer*, سڠت (sángat) *erg* en لاڬي (lāgi) *nog*, behooren, zoowel voor als achter het praedikaatswoord kunnen komen. Weer andere, zooals كالو٢ (kālaukálau) *wellicht*, بارڠكالي (bārangkáli) *misschien* of *telkens als*, تيبا٢ (tībatíba) *plotseling*, staan altijd aan het begin van den zin, z. a. in كالو٢ ماو اي منولڠ اكو (kālaukálau māu íya mĕnúlung áku) *wellicht is hij bereid mij te helpen*; بارڠكالي اي داتڠ (bārangkáli íya dátang) *misschien komt hij*; تيبا٢ داتس كمونچق ماليڬاي ايت اڤي (tībatíba diyátas kamúñcaq mālígai ítu ápi) *plotseling was er op den nok van dat paleis vuur.*

Bijwoorden van tijd en plaats worden gaarne vooraan in den zin gezet, en komen daardoor vaak in een zeer los verband te staan tot de praedikaatswoorden, die zij omschrijven. Overigens zijn voor de constructie der adverbia moeielijk regels te geven; alleen de praktijk en het lexicon kunnen hier als gids dienen.

Wanneer de logische nadruk dit aldus eischt, kan een afwijkende constructie gevolgd worden, ofschoon slechts zelden van deze bevoegdheid gebruik wordt gemaakt. Zoo vindt men e. g. لوك ڤون اي تياد (lūka pun íya tiyáda) *hij was zelfs niet gewond.*

Ook gevallen, waarin het adverbium door andere bestanddeelen van den zin van het bepaalde praedikaatswoord wordt gescheiden, zijn schaarsch, ofschoon wel bekend. Dit heeft o. a. in de volgende zinnen plaats:

تياد كنايكن ايت تمبل (tiyâda kanâikan ítu tím-bul) *het vaartuig kwam niet boven water*; دتيكمن دوا اورڠ ماتي (ditīkámña dúwa órang mâti) *door hem werden twee lieden doodgestoken*, en natuurlijk niet *door hem werden twee doode menschen gestoken.*

§ 144. Een verdere uitbreiding ondergaat de eenvoudige zin in die gevallen, waarin een der samenstellende deelen daarvan, hetzij dit een noodzakelijk dan wel een bijkomend bestanddeel is, uit meerdere elementen wordt gevormd. Zoo krijgt men zinnen met twee- of meerledig subjekt, praedikaat en objekt, en waarin aan eenig subjekts- of praedikaatswoord twee of meer bepalingen worden toegevoegd. Uit den aard der zaak is het ondoenlijk voorbeelden te geven van alle denkbare combinaties, zelfs een poging daartoe zou bezwaarlijk te motiveeren zijn. Wij kunnen hier slechts in hoofdzaken nagaan volgens welke beginselen de Maleier te werk gaat bij den bouw dezer aldus uitgebreide eenvoudige zinnen.

§ 145. Wanneer het subjekt twee- of meerledig is en men dus niet, blijkens een wijziging in den klemtoon, met een dwandwa-samenstelling (zie § 43) te doen heeft, dan kunnen die verschillende subjekten, daargelaten of zij al dan niet bepaald zijn, òf eenvoudig naast elkaar gezet worden òf door verbindingswoorden aangeduid worden als bij elkaar behoorende. In het laatste geval komt

het voor dat elk der volgende het verbindingswoord heeft, maar men mag ook, geheel willekeurig, eenige van een verbindingswoord voorzien en andere niet.

Het eerste doet zich voor in de volgende zinnen: ببراڤ كربو لمبو كمبيڠ بيري٢ دسمبليه اورڠ (bĕbĕrápa kĕrbáu lĕmbú kámbing bīribíri disĕmbĕléh órang) *verscheidene buffels, ossen, geiten en schapen werden geslacht*; ايسي هوتنڽ ݢاجه سلادڠ روس بروق (īsiyūtánña gájah sĕládang rúsa bĕrúq) *de woudbewoners waren olifanten, wilde stieren, herten en apen*; هڠ جبت هڠ كستوري دودق دبالي لراڠن (ang Jĕbát ang Kastúri dúduq dibálai lārángan) *ang Jĕbat en ang Kasturi zaten in de vorstelijke zaal*; ڤڠڬن مڠكق كيت تياد چوكڤ (pínggan mángkuq kíta tiyáda cúkup) *onze borden en kommen zijn niet voldoende*; انق راج كلنتن تيݢ اورڠ ڤرمڤوان سورڠ لاكي٢ (ánaq rája Kalántan tíga órang pĕrampúwan saórang lākiláki) *de kinderen van den vorst van Kalantan waren drie dochters en één zoon.*

Het geval dat, na de opsomming der verschillende zaken, die samen het subjekt daarstellen, dat alles als het ware gerecapituleerd wordt in één woord, is eigenlijk geen bijzonder geval, doch verdient niettemin afzonderlijke vermelding. Wij hebben dan te doen met constructies als: بنتل تيلم كريكل دولڠ تالم سكلين دكاڤركنڽ دلنتي (bántal tílam kĕríkal dúlang tálam sakālíyan dikāparkánña dilántai) *kussens, matras-*

[redacted]

sen, schalen, bakken, borden, alles werd op den vloer dooreengesmeten; توا مود سکليننڽ برکيرم سلام جوک (túwa múda sakālīyáñña bĕrkírim salám júga) *ouden en jongen, allen zonden elkaar heilwenschen toe*; سکل ڤرمنتري هلبالڠ سمواڽ منجوڠ دولي بݢيند (sĕgála pĕrmĕntĕrí ūlubálang samūwáña mĕñjúñjung dúli bagínda) *ministers en krijgsoversten, allen bewezen den vorst hulde.*

Wanneer men zich van verbindingswoorden (conjunctiones) bedient, zoo geschiedt dit, zooals reeds werd opgemerkt, tamelijk willekeurig in dien zin, dat nu eens alle woorden onderling verbonden worden, dan weer slechts eenige, hetzij de beide laatste, dan wel andere. Voorbeelden van eerstbedoelde constructie vindt men in de volgende zinnen: سمواڽ ايت منتري دان هلبالڠ بلاک (samūwáña ítu mĕntĕrí dan ūlubálang bĕlāka) *zij allen waren uitsluitend ministers en krijgsoversten*; ترلالو بايک روڤاڽ دان سيکڤڽ (tĕrlálu báiq rūpáña dan sīkápña) *zeer schoon was zijn voorkomen en zijn gestalte*; هڠ توه دان هڠ جبت دان سکل اورڠڽ ڤون برلاري٢ (ang Túwah dan ang Jĕbát dan sĕgála orángña pun bĕrlārilári) *ang Tuwah, en ang Jĕbat en al hunne lieden zetten het op een loopen*; بربڠکيتله سکل راج٢ دان سکل اورڠ بسر٢ دان ڤردان منتري دان هلبالڠ دان سکل ڤنديت دان سکل علما دان حکما (bĕrbángkitlah sĕgála rajarája dan sĕgála orangbĕsarbĕsár dan pĕrdána mĕntĕrí dan

ūlubálang dan sĕgála pandíta dan sĕgála ulamá dan ḥukamá) *alle vorsten en grooten en de eerste minister en de krijgsoversten en de geestelijken, en de geleerden en de rechters stonden op.*

Van de andere constructie vindt men voorbeelden in de volgende zinnen: دانݢراهى ڤايڠ دان ݢندڠ سرونى نفير نݢار (diyanugĕráhi páyung dan gĕndáng sĕrúnai nafíri nagára) *zonneschermen en pauken, klarinetten, trompetten en trommen werden ten geschenke gegeven*; اوله راج صوران دامبلن ببراڤ امس دان ڤيرق دان ڤرمات رتن موتو مانكم (ólih rája Çūrán diyambílña bĕbĕrápa ĕmás dan péraq dan pĕrmáta rátna mútu maníkam) *Raja Çūrān nam veel goud en zilver en juweelen, diamanten, paarlen en edelgesteenten.*

Een samenvatting van de verschillende subjekten in één woord is ook hier mogelijk, evengoed als daar waar in het geheel geen verbindingswoord is gebezigd. Zoo vindt men: بندهار دان سݢل اورڠ بسر٢ دان ڤرمنترى سيد٢ بنتار هلبالڠ سكلينن حاضر مڠادڤ (bandára dan sĕgála orangbĕsarbĕsár dan pĕrmĕntĕrí sīdasída bĕntára ūlubálang sakālīyánña ḥáḍir mĕngádap) *de Bandara en de rijksgrooten, en de mantri's, de eunuchen, de herauten, de krijgsoversten, allen waren tegenwoordig, hun opwachting makende*; سݢل اورڠ مود٢ دان سݢل انق توا٢ سمواڽ برماين لايڠ٢ (sĕgála órang mūdamúda dan sĕgála ánaq tūwatúwa samūwáña bĕrmáin lāyangláyang) *de jongelin-*

gen en de oudere knapen, allen speelden onder elkaar met vliegers; بندهار دان سکل اورڠ بسر٢ ڤون سموان ماسق اسلام (bandára dan sĕgála orangbĕsarbĕsár pun samūwáña másuq islám) *de Bandāra en de rijksgrooten, allen werden Moslem.*

Tot de door nevenschikking gevormde uitgebreide subjekten behooren ook die, welke uit een grammatikaal oogpunt meerdere subjekten te kennen geven, zonder dat dit tevens in logisch opzicht het geval is, omdat de nevengeschikte subjekten ongeveer hetzelfde begrip vertegenwoordigen. Zulke zinnen zijn e. g. امڤن بريبو٢ امڤن داتس باتو کڤال ڤاتق (ámpun bĕrībúríbu ámpun diyátas bátu kapála pátiq) *vergeving, duizendmaal vergeving moge op mijn hoofd nederdalen*; دليهت اورڠ کمبڠ رندق بوکنڽ اورڠ (dilíyat órang kámbing ránduq būkánña órang) *men zag een ouden bok, geen menschelijk wezen.*

§ 146. Bij de nevengeschikte praedikaten, die eenvoudig of samengesteld kunnen zijn, en, wat hun hoofdwoord aangaat, evengoed uit een subjekts- als uit een praedikaatswoord kunnen bestaan, zelfs ook uit beide woordsoorten tegelijk, nemen wij hetzelfde waar als bij de zooeven besproken uitgebreide subjekten, in zooverre als ook hier nu eens van verbindingswoorden wordt gebruik gemaakt, en dan weer eenvoudige coördinatie plaats heeft.

Voorbeelden van laatstbedoelde constructie heeft men in de volgende zinnen: تالينڽ رامي کمبر تيک (tālīña

rámi kĕmbár tíga) *zijn touw was van rami, en drie-draadsch*; بندهار ڤون مملق منچيم لقسمان (Bandára pun mĕmĕlúq mĕñcíyum Laqsamá-na) *de Bandara omhelsde en kuste Laqsamana*; سکل ڤکاوي دان ڤرتونن ايتڤون مناڠيس سايڠ اکن لقسمان (sĕgála pĕgáwai dan pĕrtūnan ítu pun mĕnángis sáyang ákan Laqsamána) *de ambtenaren en beambten weenden en hadden medelijden met Laqsamana*; سموان ديم تياد مڽاهت (samūwáña díyam tiyáda mĕñáut) *allen zwegen en antwoordden niet*; سلطان احمد ڤون مڠکتله دتانمکن اورڠ د بوکت باتو (Súltan Aḥmad pun mángkatlah ditānám-kan órang di Būkitbátu) *sultan Aḥmad overleed en werd begraven te Bukitbatu*; مريکئيت ستڠه کافر ستڠه اسلام (marīkaítu sĕtĕngáh káfir sĕtĕngáh islám) *zij zijn gedeeltelijk ongeloovigen, gedeeltelijk geloovigen*; اورڠ مليهت ڤون ڤنه سسق تياد برسلا (órang mĕlíyat pun pĕnuhsĕsáq tiyáda bĕrsĕlá) *de toeschouwers zaten opéèngepakt en zonder tusschenruimte*; تانه کاکي تيڠ روماهڽ ڤون دڬالي دبوڠکن کلاوت (tánah käkitíyang rūmáhña pun digáli dibū-wángkan kaláut) *de grond rondom de stijlen van zijn huis werd uitgegraven en in zee geworpen*; ايڤون برتوڠکت برديري (íyapun bĕrtūngkat bĕrdíri) *hij had een stok in de hand en stond stil*; هڠ توه ڤون ماسق کلور تيادله برڤنتڠ لاکي (ang Tūwah pun másuq kalū-war tiyádalah bĕrpántang lági) *ang Tuwah ging*

in en uit en beschouwde niets meer als voor hem verboden; انقد تن قاديم ڤون دامبل اوله بݢند داڠكتكن انق (ănáqda Tun Qadím pun diyámbil ólih bagínda diyangkátkan ánaq) *het kind van Tun Qadīm werd door den vorst genomen en geadopteerd*; بݢند ڤون سݢره تورن برلاري٢ مندافتكن لقسمان (bagínda-pun sĕgĕráh tŭrun bĕrlārilári mĕndāpátkan Laqsamána) *de vorst ging terstond naar beneden en liep haastig op Laqsamana toe*; اكوله لقسمان بهارو داتڠ در هولو ملاك (ákulah Laqsamána báru dátang dariyúlu Maláka) *ik ben Laqsamana en pas terug van de bovenstreken van Malaka*; ݢاجه ايت ݢاجهكو ڤمبرين بڤاكو (gájah ítu gajáhku pĕmbĕríyan bapáku) *die olifant is de mijne en een geschenk van mijn vader*; سکل رعية کاسهله اکن راج قاسم بنچي اکن راج ابراهيم (sĕgála rāyat kásihlah ákan rája Qāsim bĕñcí ákan rája Ibráhim) *de onderdanen hielden van Raja Qasim en haatten Raja Ibrahim*; تتکال ايت تن مند لاݢي کچيل بهارو تاهو برلاري (tatkála ítu Tun Mánda lāgi kĕcíl báru táu bĕrlāri) *destijds was Tun Manda nog klein en kon zij pas loopen*; ڤد سواتو مالم ايڤون دجمڤت مخدوم دڤرجامو (páda suwátu málam íyapun dijĕmpút maḫdūm dipĕrjámu) *op zekeren avond werd hij door den meester uitgenoodigd en onthaald.*

Tot het onderling verbinden van praedikaten beschikt de Maleier over meer conjunctiones dan bij het verbin-

den van subjekten het geval is. Overigens is de wijze, waarop men hierbij te werk gaat, geheel dezelfde, zoodat alle praedikaten kunnen verbonden zijn, maar ook slechts een deel er van. Dit blijkt o. a. uit de volgende voorbeelden: كيت برلڠكڤ دان برسيمڤن سݢل كولكاسر كيت (kíta bĕrlángkap dan bĕrsímpan sĕgála kūlakásar kíta) *wij maken ons gereed en pakken ons boeltje bijeen*; اورڠ مڠامق ايتڤون ربه لالو ماتي (órang mĕngámuq ítu pun rĕbáh lálu máti) *de woesteling stortte neer en gaf den geest*; بݢندڤون تركجت سرت برتيته (bagíndapun tĕrkĕjút sĕrtá bĕrtítah) *de vorst ontstelde en sprak*; سوارن ترلالو ڽارڠ لاݢي مردو (suwāráña tĕrlálu ñáring lági mĕrdú) *zijn stem was zeer liefelijk en welluidend*; ايڤون بربڠكت سراي ترتاوا لالو برجالن كموك ڤنتو (íyapun bĕrbángkit sĕráya tĕrtáwa lálu bĕrjálan kamúka píntu) *hij stond op, en lachte en liep naar de deur toe*; راج ايت ترلالو هرتاون لاݢي بديمان لاݢي درماون (rája ítu tĕrlálu artáwan lági budíman lági darmáwan) *die vorst is zeer rijk en verstandig en rechtvaardig*; سأورڠ ڤون راج ددالم دنيا تياد داڤت ملالوي تيتهڽ دان تياد داڤت مڠيكت لاكوڽ (saórangpun rája didálam duníya tiyáda dápat mĕlālúwi tītáhña dan tiyáda dápat mĕngíkut lākúña) *geen Vorst ter wereld kan diens bevel overtreden en diens gedrag navolgen*; كدوا مريكئيت ڤون برتمول لالو برڤلق برچيم (kadúwa marīkaítu pun bĕrtĕmúlah

lālu bĕrpĕlúq bĕrcíyum) ***beiden ontmoetten elkaar en omhelsden en kusten elkaar***; ايفون تركجوت لالو لاري برتريق٢ (íyapun tĕrkĕjút lālu lāri bĕrtareyaq-tarēyaq) ***hij schrok en liep schreeuwende weg***; بندهار فون منمبه لالو كلور فولڠ كروماهن (Bandārapun mĕñĕmbāh lālu kalūwar pūlang karūmāhña) ***de Bandara groette eerbiedig en ging naar buiten om huiswaarts te keeren***; بكند فون براڠكت كلور دودق دبندل سراي برتيته ممڠكل بندهار دان هڠ توه (Bagíndapun bĕrángkat kalúwar dúduq dibĕndúl sĕrāya bĕrtítah mĕmánggil Bandāra dan ang Túwah) ***de Vorst stond op, ging naar buiten, plaatste zich op zijn zetel en beval den Bandara en ang Tuwah te roepen.***

Zooals reeds bij een vorige gelegenheid werd opgemerkt, kan men bij deze door coördinatie uitgebreide praedikaten meermalen in twijfel komen te verkeeren, of niet veeleer aan subordinatie der praedikaatswoorden, met dien verstande dat het éene bepaling is van het andere, moet gedacht worden. In zulke gevallen kan het verbindingswoord uitnemende diensten bewijzen om allen twijfel weg te nemen. Terwijl toch e.g. de zin: بكند فون براڠكت ماسق (Bagíndapun bĕrángkat māsuq) zoowel kan beteekenen ***de Vorst stond op om naar binnen te gaan***, als ***de Vorst stond op en ging naar binnen***, kan de constructie بكند فون براڠكت لالو ماسق (bagíndapun bĕrángkat lālu māsuq) alleen dit laatste te kennen geven.

§ 147. Opdat in een zin van meerdere direkte objekten sprake zal kunnen zijn, is het een eerste vereischte dat de onderlinge verhouding dezer objekten die is van zuivere coördinatie; aan een afhankelijkheid van het eene van het andere moet volstrekt niet gedacht kunnen worden. Vandaar dat een zin als كيت تياد تاهو مپبوت دي (kíta tiyáda táu mĕñĕbút díya) *ik kan dit niet uitspreken*, niet mag worden gerangschikt onder die, welke een door nevenschikking uitgebreid direkt objekt hebben. Immers, دي (díya) is hier objekt van مپبوت (mĕñébút) en niet van het als hoofdwoord van het praedikaat optredende verbale woord تاهو (táu). Hier hebben wij te doen met de in § 125 behandelde constructies.

Zinnen met meerdere direkte objekten zijn in de eerste plaats die welke geconstrueerd zijn op de wijze van de volgende: اكو بلي ڤيسڠ دان تبو (áku bĕlí písang dan tĕbú) *ik heb pisang en suikerriet gekocht*; راج چين مپوره ممڠݢيل طبيب منت اوبت (rája cína mĕñúruh mĕmánggil ṭabīb mínta óbat) *de keizer van China beval een geneesheer te roepen en medicijnen te vragen*; سمواڽ ممݢڠ لمبيڠ دان تمبق (samūwáña mĕmĕgáng lĕmbíng dan túmbaq) *allen hadden spiesen en lansen*; بݢند ايت منيڠݢلكن كرجاءنڽ دان سݢل كبسارنڽ (bagínda ítu mĕnīnggálkan karajāáñña dan sĕgála kabĕsāráñña) *de Vorst deed afstand van zijn waardigheid en de daaraan verbonden grootheid.*

De verbinding dezer direkte objekten, wier aantal in zekeren zin onbeperkt is, heeft in het algemeen plaats op geheel dezelfde wijze als die der door nevenschikking uitgebreide subjekten, besproken in § 145, terwijl hun constructie geen aanleiding geeft tot nadere opmerkingen, omdat deze niet afwijkt van die van het eenvoudige objekt.

Behalve deze soort zinnen heeft men echter nog een andere met twee, doch nooit meer, direkte objekten, die geen verbinding door een conjunctie veroorloven. Zij kunnen tot hoofdwoord van het praedikaat slechts een beperkt aantal verbale woorden hebben, welke wijzen op handelingen, overeenkomende met de door onze verba *bevelen*, *noemen*, *schenken* en enkele andere aangeduide. Zulke zinnen zijn b. v. بݢندا منيتهکن سکلين اورڠ برکوبوکن بتيس (bagínda mĕnītáhkan sakālíyan órang bĕrkūbúkan bĕtís) *de Vorst gelastte allen van hunne kuiten een versperring te maken*; اکو انوݢراهي اڠکو نام بنتار کيري (áku anugĕráhi ĕngkáu nāma Bĕntāra kíri) *ik schenk u den titel Bĕntara kiri*; بݢندا ميوره بدوندا کچيل ممڠݢيل بندهار (bagínda mĕñūruh biduwánda kĕcíl mĕmánggil Bandāra) *de Vorst beval een jongen page den Bandara te roepen*; بݢندا برباݢي ڤوساک تيݢ برسودار (bagínda bĕrbāgi pusáka tíga bĕrsudāra) *de Vorst verdeelde de erfenis onder de drie broeders*; بݢندا ممڠݢيل انقدا حسين (bagínda mĕmánggil ānáqda Ḥosáin) *de Vorst noemde zijn zoon Ḥosain*; کامو سکلين ڤربوتکن

اكو علامة (kámu sakālíyan pĕrbūwátkan áku alámat) *gij allen hebt voor mij een gedenkteeken opgericht*; بݢند منيتهكن بندهارا ڤادوك راج برلڠكڤ (bagínda mĕnítáhkan Bandára Padúka Rája bĕrlángkap) *de Vorst beval den Bandara Paduka Raja zich gereed te maken*; ايڤون منجاديكن ديرين فقير (íyapun mĕñjadíkan dīríña faqír) *hij had zich als een arme bedelaar vermomd.*

Zinnen als de hierbedoelde zijn overigens in de litteratuur nog al schaarsch en worden viva voce bijna nimmer gebezigd. Men geeft er de voorkeur aan om bij zulke verba van de passieve constructie gebruik te maken, waarbij dan als regel het persoonlijke objekt in de actieve constructie als subjekt optreedt in de passieve, en het zakelijke objekt als bepaling van het hoofdwoord van het praedikaat. Zoo zou de gedachte, vervat in den als eerste voorbeeld aangevoerden zin, gewoonlijk in dezen vorm worden gegoten: سكليين اورڠ دتيتهكن بݢند بركوبوكن بتيس (sakālíyan órang ditītáhkan bagínda bĕrkūbúkan bĕtís) *alle lieden werden bevolen om van hunne kuiten een versperring te maken.*

Waar daarentegen, zooals in het voorlaatste voorbeeld, het als hoofdwoord van het praedikaat optredende verbale woord een medium is, daar kan van een passieve constructie moeielijk sprake zijn; de wending اكو دڤربوتكن كامو سكليين علامة (áku dipĕrbūwátkan kámu sakālíyan alámat) geeft niet, in anderen vorm, dezelfde gedachte weer als de actieve constructie كامو

سکليين ڤربوتکن اکو علامة (kámu sakālíyan pĕrbūwátkan áku alámat), maar doet veeleer denken aan: *ik ben door u allen tot een gedenkteeken gemaakt*, wat natuurlijk heel iets anders is. Daarentegen zou de constructie علامة دڤربوتکن کامو سکليين اکو (alámat dipĕrbūwátkan kámu sakālíyan áku) een onmaleische zijn.

§ 148. Uitbreiding van den eenvoudigen zin kan ook plaats hebben door de nevenschikking van twee of meer indirekte objekten, of van direkte en indirekte samen. Een voorbeeld van het eerste heeft men in den volgenden zin: بگند برگورو کڤد مخدوم اکن ترتيب سمبهيڠ (bagínda bĕrgúru kapáda maḫdúm ákan tartíb sĕmbáyang) *de Vorst leerde van den meester den ritus van het gebed.*

Een coördinatie van direkt en indirekt objekt ziet men in de volgende zinnen: ايڤون منارة دندم ددالم هاتيڽ (íyapun mĕnáruh dĕndám didálam ātíña) *hij bleef wrok koesteren in zijn hart*; مهراج دراج مڽورڠ دمی کڤد ڤادک توان (Māharája Dirája mĕñūrung dámai kapáda Padúka Tūwan) *Maharája Dirája begon vredesvoorstellen te doen aan Paduka Tuwan*; سڠ نيل اتام بربوت نکری دتماسک (Sang Níla utáma bĕrbúwat nĕgĕrí ditamásaq) *Sang Nila utama bouwde zich een hoofdplaats te Tamasak*; بنداهار ڤون ممبری ڤرسالن اکن باڤ بودق ايت (Bandārapun mĕmbĕrí pĕrsálin ákan bápa búdaq ítu)

de Bandara gaf kleeren ten geschenke aan den vader dier knapen.

Overigens is omtrent de op deze wijze uitgebreide zinnen weinig anders op te merken, dan dat de geleidelijke overgang van het indirekte objekt tot een gewone bepaling het dikwijls lastig maakt om met zekerheid te beslissen, of wij met het een dan wel met het andere te doen hebben.

§ 149. Omtrent den bouw der zinnen met door nevenschikking uitgebreide subjekten, praedikaten en objekten, geldt in het algemeen als regel dat de uitgebreide zindeelen zooveel mogelijk als één geheel beschouwd blijven, en slechts bij uitzondering, en min of meer ongaarne, door heterogene bestanddeelen gescheiden worden. De hierboven gegeven voorbeelden zijn op normale wijze geconstrueerd; in de volgende heeft men te doen met een afwijkenden bouw: دڤيلهن سڬل اورڠ توا دسورهن نايک ڤيلو ايت (dipīlíhña sĕgála órang tűwa disūrúhña nāiq pílau ítu) *de oudste lieden werden door hem uitgezocht en gelast aan boord van dat vaartuig te gaan*; برتمول كدوا ڬاجه ايت لالو برڤرڠ (bĕrtĕmúlah kadűwa gájah ítu lálu bĕrpĕráng) *de beide olifanten ontmoetten elkaar en begonnen den strijd*; اوله بندهار داڠكت انق كڤيتن ايت دڤرسالن (ólih Bandára diyángkat ánaq kapítan ítu dipĕrsálin) *door den Bandara werd de kapitein tot zoon aangenomen en van nieuwe kleeren voorzien.*

Ofschoon, blijkens deze voorbeelden, niet ten eenenmale ongeoorloofd, zijn constructies als deze in de litteratuur niettemin tamelijk schaarsch, terwijl zij in de spreektaal zelden of nooit gebezigd worden.

§ 150. De zinnen, waarin aan een subjekts- of praedikaatswoord meerdere bepalingen worden toegevoegd, geven uit den aard der zaak een eindelooze verscheidenheid te zien, zoowel wat betreft de beteekenis der bepalingen als haar constructie in verband met het bepaalde woord. Wat in § 146 is opgemerkt aangaande de gecoördineerde direkte objekten geldt mutatis mutandis ook voor de nevengeschikte bepalingen. Hiervan is natuurlijk geen sprake in een zin als: هاڤله اين ڤڠتاهون كامي سكلين (áñalah íni pĕngatáwan kámi sakālíyan) *slechts dit weten wij allen*, omdat سكلين (sakālíyan) bepaling is van كامي (kámi) en dit laatste op zijn beurt van ڤڠتاهون (pĕngatáwan).

Bijzondere moeielijkheden leveren de hier bedoelde zinnen niet op, in zooverre als hetgeen voor de eenvoudige bepaling geldt ook van kracht blijft, wanneer die eenvoudige bepaling door nevenschikking wordt uitgebreid. Bij deze coördinatie kan men al dan niet van verbindingswoorden gebruik maken, terwijl, vooral waar wij met bepalingen van praedikaatswoorden te doen hebben, een groote mate van vrijheid in de plaatsing daarvan wordt genoten, die eigenlijk door weinig anders wordt beperkt dan door den eisch, dat de duidelijkheid en ver-

staanbaarheid niet mogen lijden onder een te ruim gebruik daarvan, iets waarin uitteraard verschillende personen gewoonlijk uiteenloopende inzichten hebben.

Het is, zooals van zelf spreekt, ondoenlijk, trouwens volmaakt overbodig, om voorbeelden bij te brengen ter illustratie van alle gevallen, waarin men met gecoördineerde bepalingen kan te doen hebben. Hier moge volstaan worden met eenige, die althans een indruk kunnen geven van de wijze waarop men gecoördineerde bepalingen in elkaar zet.

§ 151. Voorbeelden van zinnen, waarin subjektswoorden van meerdere nevengeschikte bepalingen voorzien zijn, leveren de volgende passages: منتري اوتوسن راج چين ايتڤون ترلالو سکچيت (mĕntĕrí ūtūsan rája cína ítupun tĕrlālu sukacíta) *die mantries, gezanten van den Keizer van China, waren zeer verheugd*; سکلين بسر کچيل توا مود دان ڤرمڤون لاکي٢ دسوره بݢند ماسوق اسلام (sakālíyan bĕsár kĕcíl tūwa múda dan pĕrampūwan lākilāki disūruh bagínda másuq islām) *allen, grooten en kleinen, ouden en jongen, vrouwen en mannen, werden door den Vorst aangezegd tot den Islam over te gaan*; بالي تمڤت دودق ايتڤون روبه (bālai tampatdūduq ítu pun rūbuh) *dat huis, de vergaderplaats, stortte in*; همڤرله کانم اورڠ ايت توجه دڠن راج مود (ámpirlah kaānam órang ítu, tūjuh dĕngán Rajamūda) *die zes lieden, zeven*

met den Rajamuda, naderden; کدوا انند بݢند دڤڠݢل (kadúwa ānánda bagínda dipánggil) *beide kinderen van den Vorst werden geroepen*; کامي سکلين اين برڤڠهولو بندهار ڤادک راج (kámi sakalíyan íni bĕrpĕngúlu Bandára Padúka Rája) *wij allen hier hebben den Bandara Paduka Raja tot hoofd*; بودق ليم اورڠ ايت هندق کيت جاديکن بدوند ددالم استان اين کيت (búdaq líma órang ítu ĕndáq kíta jadíkan biduwánda didálam astána kíta íni) *die vijf knapen wil ik tot pages maken in mijn paleis*; بݢند ڤون سنتڤ دوا تيک سوڤ (bagíndapun sántap dúwa tíga súwap) *de Vorst nam twee drie happen*; برچريله کدوا ڤراهو ايت (bĕrcĕráilah kadúwa pĕráu ítu) *die twee vaartuigen gingen uiteen*; ڤراهو موسه تيک بوه ايتڤون اندرله (pĕráu músuh tíga búwah ítupun úndurlah) *die drie vaartuigen van den vijand trokken af*; سکل کرس ڤنجڠ ايتڤون سودهله کسمواڽ (sĕgála kĕrispáñjang ítupun súdahlah kasamūwáña) *al die wapenen waren gereed*; انجڠ ايتڤون مڽالق کدواڽ (áñjing ítupun mĕñálaq kadūwáña) *die beide honden begonnen te blaffen*; سکالي اين بهاروله سي جبت براوله لاون سام براني دان سام تاهو (sakáli íni bārulah si Jĕbát bĕrólih lāwan sáma bĕráni dan sáma tấu) *ditmaal eerst krijgt si Jĕbat een tegenstander van denzelfden moed en van dezelfde bekwaamheid*; بارڠ کهندق لقسمان دتورتڽ (bārang kandáq Laqsamāna ditūrútña) *iedere*

wensch van Laqsamana werd ingewilligd; بڠکسڽ ݢولق ڤربواتن ڤهڠ سبيله (bīngkísña góloq pĕrbūwátan Páhang sabílah) *zijn geschenk bestond uit een kris van Pahangsch maaksel*; ايتله تمن بݢندا برماين برݢورو جناک (ítulah tĕmán bagínda bĕrmáin bĕrgūraujĕnáka) *hij was de makker van den Vorst in spel en scherts*; ساڠتله سوکر اورڠ ڤرݢي داتڠ (sángatlah súkar órang pĕrgí dátang) *het was zeer lastig voor den gaanden en komenden man*; دمکينله تاهوڽ راج ملوکو ايت برسيڤق راݢ (dĕmikíyanlah táuña Rája Mĕlúku ítu bĕrsépaq rága) *zoodanig was de geoefendheid van dien Raja uit de Molukken in het sepaqraga spelen*; بارڠ سواتو کتاڽ دڤرسمبهکنڽ تياد دلالوي بݢند (bárang suwátu kātáña dipĕrsĕmbahkánña tiyáda dilālúwi bagínda) *geen door dezen gesproken woord werd door den Vorst veronachtzaamd*; اي منداڤت سئورڠ بودق هاڽت برڤݢڠ ڤد سکڤڠ ڤاڤن (íya mĕndápat saórang búdaq áñut bĕrpĕgáng páda sakĕping pápan) *hij vond een knaap, drijvende, en zich vasthoudende aan een plank*; بوڽي اورڠ برماين ايت ترلالو رامي (búñi órang bĕrmáin ítu tĕrlálu rámai) *het gegons der zich vermakende lieden was zeer luid*; انمڤوله باڽقن کلڠکاڤن ڤرݢي ايت (ānampúluh bañáqña kalangkápan pĕrgí ítu) *zestig was het aantal schepen dier uitzeilende vloot*; اد سواتو باتڠ تيتين دسوڠي ملاک ايت تمبل ترکولڠ٢ (áda suwátu bātang tītíyan disūngai Maláka ítu tímbul

tĕnggĕlám tĕrgūlinggūling) *er lag een boomstam bij wijze van brug over de Malakarivier, die (sc. als men er over liep) voortdurend boven en onder water was en omgewenteld werd*; سالة ڤكرجاءن كيت ممبونه تلاني ايت تياد ممبري تاهو كملاك (sálah pĕkĕrjáan kíta mĕmbūnuh Taláni ítu tiyáda mĕmbĕrí táu kamaláka) *verkeerd was de daad van ons, dien Talani doodende en hiervan geen kennis gevende te Malaka*; اد سؤرڠ انق راج چولن ڤرمڤوان (áda saórang ánaq Rája Cūlan pĕrampūwan) *Raja Cūlan had een dochtertje*; تڠكل انقن كتيك ايت لاݢي كچيل (tínggal ānáqña katíga ítu lági kĕcíl) *die drie kinderen van hem, nog jong, bleven achter.*

Gelijk uit bovenstaande voorbeelden blijkt, kan er van regels, waarvan de plaatsing der nevengeschikte bepalingen afhankelijk is, ter nauwernood sprake zijn. De pronomina demonstrativa treden gaarne als laatste der gecoördineerde bepalingen op; daarentegen zal men de appositie bij voorkeur onmiddellijk op het bepaalde subjektswoord doen volgen. Dat de uitzonderingen echter niet ontbreken, bewijzen de even aangehaalde zinnen genoegzaam.

§ 152. Voorbeelden van nevengeschikte bepalingen van praedikaatswoorden heeft men in de volgende zinnen: تياد برباندڠ ڤارسن ڤد زمان ايت (tiyáda bĕrbánding parásña páda zamán ítu) *zijn voorkomen was destijds weergaloos*; تياد دساهت اوله تن ڤيرق

كات ايت (tiyáda disáut ólih Tun Péraq káta ítu) *die woorden werden door Tun Peraq niet beantwoord*; بارڠ لاكون تياد ترتورت اوله اورڠ لاين (bárang lākúña tiyáda tĕrtúrut ólih órang láin) *zijn wijze van doen was onnavolgbaar*; ڤولڠ جوک اي کروماهڽ (púlang júga íya karūmáhña) *hij ging toch naar huis*; راج صوران ڤون ماسقله کدالم کوت دڠن سکل هولبالڠڽ (Rája Çurán pun másuqlah kadálam kúta dĕngán sĕgála ūlubālángña) *Raja Çurān ging de stad binnen met zijne krijgsoversten*; سکارڠ ڤون اد لاڬي نڬري ايت دبنوا کليڠ (sakárangpun áda lági nĕgĕrí ítu dibĕnúwa Kĕlíng) *thans nog bestaat die stad in het land der Klingaleezen*; ڤد بارڠ ماين ڤون تيوس جوک اورڠ لاين اوله اورڠ ملاک (páda bárang máin pun tíwas júga órang lāin ólih órang Maláka) *in welk spel ook legden de anderen het af tegen de lieden van Malaka*; اورڠ ملاک ڤون نايکله کدارت برڤرڠ دڠن اورڠ ڤاسي (órang Maláka pun náiqlah kadárat bĕrpĕráng dĕngán órang Pásai) *de lieden van Malaka gingen aan wal om te strijden met die van Pasai*; اي داکوي اوله کوروڽ تياد ماتي اوله سنجات ستروڽ (íya diyākúwi ólih gūrúña tiyáda máti ólih sañjáta sĕtĕrúña) *hem was door zijn meester gewaarborgd dat hij niet zou sterven door de wapenen zijner vijanden*; راج ڤهڠ ڤون کمباليله کڤهڠ دڠن مارهڽ (Rája Páhang pun kĕmbálilah kapáhang dĕngán märáhña) *de Vorst van Pahang*

keerde woedend naar Pahang terug; هڠ توه ڤون دڠن سبيله كاڤق ممبله كايو اڤي دهداڤن كداي ايت (ang Tŭwah pun dĕngán sabílah kápaq mĕmbĕláh káyu ápi diyādápan kĕdái ítu) *ang Tuwah was bezig met een bijl vóór dat kraampje brandhout te hakken*; ڤاتک٢ ايت دهشة سديكت درڤد مليهت اورڠ مڠامق اتت (pātiqpátiq ítu dáhşah sĕdíkit daripáda mĕlíyat órang mĕngámuq ítu) *wij waren eenigszins ontsteld op het zien van dien woesteling*; سودهله انتڠ سهاي سكليين اكن براوله مالو دمكين اين (sú-dahlah úntung sáya sakālíyan ákan bĕrólih málu dĕmikíyan íni) *wij hebben er reeds voordeel van gehad dat wij op die wijze beschaamd werden gemaakt*; ڤد مالم تادي همب سكليين بركاول دباوه استان (páda málam tádi ámba sakālíyan bĕrkáwal dibá-wah astána) *den vorigen nacht hebben wij allen de wacht gehouden onder het paleis*; لقسمان ڤون داورت ليم هاري ليم مالم (Laqsamánapun diyúrut líma ári líma málam) *Laqsamana werd vijf dagen en vijf nachten lang gemasseerd*; ايڤون برسرو٢ ڤول دڠن ڽارڠ سواراڽ (íya-pun bĕrsĕrūsĕrú púla dĕngán ñáring suwā-ráña) *hij schreeuwde opnieuw met luider stem*; دالم امڤت ڤوله هاري اين سواتو مار بسر داتڠ كڤدام (dá-lam ampatpúluh ári íni suwátu mára bĕsár dátang kapādámu) *binnen de eerste veertig dagen zal ulieden een zware ramp treffen*; ڤد مالم اين استري همبام درومه برانقله بودق اين (páda málam íni

istĕrí ambâmu dirúmah bĕrânaqlah búdaq íni) *van nacht heeft de vrouw van uw dienaar in haar huis dit kind gebaard*; همب درسيني هندق كمبالي كمكه (ámba darisíni ĕndáq kĕmbâli kamĕkáh) *ik wil van hier terugkeeren naar Mekka*; ايتق ايتڤون كدوان برنڠ ميلم برهمبتن٢ (ítiq ítupun kadūwáña bĕ-rĕnáng mĕñĕlám bĕrambatambâtan) *die beide eenden zwommen, duikende en elkaar nazettende*; باپقله سوده ماتي اورڠ كيت دبونهن (báñaqlah súdah mâti órang kíta dibūnúhña) *velen der onzen zijn reeds gevallen, door hem gedood*; اوتوسن مجڤاهت ايتڤون نايكله مڠهادڤ ڤادك سري ڤكرم وير ڤرسمبهكن سورت دان بڠكس ايت (ūtúsan Majapáit ítu pun náiq-lah mĕngâdap Padúka Sĕrí Pakárma Wíra pĕrsĕmbáhkan súrat dan bíngkis ítu) *de gezanten van Majapait gingen naar boven om hun opwachting te maken bij Paduka Sĕri Pakarma Wira en de brieven en geschenken aan te bieden*; بݢند ڤون سݢره براڠكت منداڤتكن ڤادك ادند بݢند (bagíndapun sĕgĕráh bĕrángkat mĕndāpátkan Padúka ādínda ba-gínda) *de Vorst begaf zich terstond naar zijn jongeren broeder*; راج قاسم ڤون داتڠ برجول ايكن ملاكوكن ديرين سڤرت لاكو اورڠ ڤڠايل باپق ايت (Rája Qásim pun dâtang bĕrjúwal íkan mĕlākúkan dīríña sapĕrtí lâku órang pĕngâil báñaq ítu) *Raja Qasim kwam, visch verkoopende en zich gedragende als de meeste visschers*; هڠ توه ڤون ڤركي مندي برلاڠر (ang

Túwah pun pĕrgí mándi bĕrlángir) *ang Tuwah ging baden en zich het hoofd wasschen*; اى دودق داتس كرسي برهنتيكن للهن دكيفس اورڠ مود٢ ايت (íya dúduq diyátas kúrsi bĕrĕntíkan lĕláhña dikípas órang mūdamúda ítu) *hij zat op den troon, uitrustende en afgekoeld wordende door de jonge meisjes*; اكو هندق ڤرڬي سڬره مڠهادڤ (áku ĕndáq pĕrgí sĕgĕráh mĕngádap) *ik wil onmiddellijk mijn opwachting gaan maken*; اورڠ مڠامق ايتڤون داتڠ برلارى٢ دڠن كريسن ترهونس منوجو هڠ توه (órang mĕngámuq ítu pun dátang bĕrlārilári dĕngán kĕrísña tĕrúnus mĕnúju ang Túwah) *die woesteling kwam rennende, met ontblooten kris, op ang Tuwah af*; سڬل ڤڬاوى دان ڤرتونن ڤون برلڠكڤله مڠرهكن سڬل ساكين دان منورنكن سڬل ڤراهون (sĕgála pĕgáwai dan pĕrtúnan pun bĕrlángkaplah mĕngĕráhkan sĕgála sakáiña dan mĕnūrúnkan sĕgála pĕráuña) *de hoogere en lagere beambten maakten zich slagvaardig, hunne onderhoorigen oproepende en hunne vaartuigen te water latende*; تتكال ايت لقسمان ڤرڬي منجال دڠن انق بينين برڤراهو كچل برماين٢ (tatkála ítu Laqsamána pĕrgí mĕñjála dĕngán ánaq bīníña bĕrpĕráu kĕcíl bĕrmāinmáin) *op dat oogenblik was Laqsamana met vrouw en kind gaan visschen, met een klein vaartuig, om zich te vermaken*; سكلين ڤون دودق مڠنتى دبالك دندڠ منڠركن هڠ جبت ممباچ حكاية ايت (sakālíyanpun dúduq mĕngíntai

dibáliq díuding mĕnĕngárkan ang Jĕbát mĕmbáca ḥikáyat ítu) *allen zaten daar, loerende achter den wand en luisterende naar ang Jĕbat, dat verhaal voorlezende*; هڠ جبت ڤون دودوقله ماكن مينم دڠن تڤق تارين (ang Jĕbát pun dúduqlah mákan mínum dĕngán tĕpuqtārína) *ang Jĕbat bleef daar, etende en drinkende, onder handgeklap en dans*; كدوا ڤهلاون سام٢ بردير دتانه برتتقكن ڤدڠ (kadúwa paláwan sāmasáma bĕrdíri ditánah bĕrtĕtáqkan pĕdáng) *beide voorvechters stonden samen in het strijdperk, met hun zwaard naar elkaar houwende*; هڠ محمود ڤون ماكنله ليم اورڠ سهيداڠن (ang Máḥmud pun mákanlah líma órang saīdángan) *ang Maḥmud at met vier anderen uit één schotel*: دتيكمڽ امڤت ليم اورڠ ماتي دان لوك (ditīkámña ámpat líma órang máti dan lúka) *vier of vijf lieden werden door hem gestoken, zoodat zij gedood of verwond werden*; كنا دداڽ ترس بربايڠ٢ كبلاكڠ (kĕná dādáña tĕrús bĕrbāyangbáyang kabĕlákang) *zijn borst werd geraakt, door en door, zoodat de punt van het wapen van achteren door het vel schemerde*; هان تڠݢل تمڠݢڠ دان تون اوتام دان تون بيجسور ايت بردير دتڠه هلامن استان ايت سرت ممڠݢڠ ڤدڠ ڤريسين منتيكن سي جبت داتڠ جوك دان ترچڠ٢ مليهت كلاكون هڠ جبت مڠامق ايت (áña tínggal Tumĕnggúng dan Tun utáma dan Tun Bijasúra ítu bĕrdíri ditĕngáh aláman astána ítu

sĕrtā mĕmĕgáng pĕdáng pĕrīsáiña mĕnantí-kan Si Jĕbát dátang júga dan tĕrcĕngang-cĕngáng mĕlíyat kalākúwan ang Jĕbát mĕn-gāmuq ítu) *alleen de Tumĕnggung en Tun Utama en Tun Bijasura bleven, staande midden op het voorplein van het paleis en zwaard en schild in de hand houdende, den naderenden Si Jĕbat afwachtende en een en al verbazing, het gedrag ziende van dien razenden ang Jĕbat.*

Uit deze opzettelijk in grooten getale aangevoerde voorbeelden blijkt, dat de Maleier zich een buitengewone mate van vrijheid veroorlooft bij de constructie van zinnen, waarin een praedikaatswoord, dat natuurlijk niet steeds hoofdwoord van het praedikaat behoeft te zijn, door gecoördineerde bepalingen nader wordt omschreven. Bepalingen van tijd of plaats worden, dit is reeds bij een vorige gelegenheid opgemerkt, gaarne vooropgeplaatst, als het ware om het hoorders of lezers gemakkelijk te maken zich te orienteeren, maar aan bewijsplaatsen van het tegendeel ontbreekt het allerminst. Regels, volgens welke de plaatsing der nevengeschikte bepalingen van praedikaatswoorden behoort te geschieden, zijn niet te geven.

Indien slechts de duidelijkheid en verstaanbaarheid van hetgeen gezegd wordt er niet onder lijden, kunnen de bepalingen, zoowel eenvoudige als samengestelde, en in het laatste geval, mits zij als zoodanig één geheel blijven vormen, daar geplaatst worden waar men meent dat zij het meest tot haar recht komen.

§ 153. Behalve de meer of minder noodzakelijke bestanddeelen van den eenvoudigen zin, kent het Maleisch daarin vaak nog andere elementen, die zonder eenigen invloed zijn op hetgeen gezegd wordt, en uit dien hoofde zeer goed zouden kunnen wegvallen, maar die men, als het ware ter verfraaiing der uitdrukking, niettemin gaarne bezigt.

Deze woorden vindt men meestal aan het begin der zinnen, en zij hebben ongetwijfeld oorspronkelijk wel iets te kennen gegeven, hoofdzakelijk een toestand, dien men zich zus of zoo heeft te denken, maar van die primitieve beteekenis wordt thans weinig of niets meer gevoeld. Tot de meest gebruikelijke woorden van deze soort behooren ten eerste ادا (ȧda) meestal in de vormen اداڤون (ȧdapun) en ادله (ȧdalah), بهو (bahúwa) en احوال (aḥwal), die alle iets beteekenen van een *zijn*, *bestaan*, *toestand* of *omstandigheid* en verder برمول (bĕrmúla) en سبرمول (sabĕrmúla) in den zin van „aanvangende", „beginnende", „om te beginnen". Ter inleiding van een verhaal vindt men in de litteratuur vaak het arabische القصة (alqiçah) *het verhaal* gebezigd, soms versterkt door het aan het Sanskṛt ontleende چريترا (cĕrítĕra) dat hetzelfde beteekent.

Aan het einde van den zin bezigt men gaarne اداڽ (ȧdáña), dat dan ongeveer hetzelfde te kennen geeft als ادا (ȧda) en de verwanten er van aan het begin van den zin.

Voorbeelden van het gebruik dezer woorden geven de

volgende zinnen: اداڤون همب اين همب راج (ádapun ámba íni ámba rája) *ik ben een dienaar des konings* (letterlijk *de toestand,* wij zouden zeggen *de zaak, is dat ik een dienaar des konings ben*); اداله بسي اين كامي باو درنکري چين سڤرت لڠن بسرڽ (ádalah bĕsí íni kämi báwa darinĕgĕrí Cína sapĕrtí lĕngán bĕsárña) *dit ijzer hebben wij uit China meegenomen toen het de dikte van een arm had*; بهوا اينله سورت كيت (bahúwa ínilah súrat kíta) *dit is een brief van mij*; احوال خبر ايت تله سمڤي كڤد منتري (aḥwāl ḥábar ítu tĕláh sámpai kapáda mĕntĕrí) *dat bericht was den minister ter oore gekomen.*

De volgende zinnen geven voorbeelden van het gebruik van اداڽ (ādáña): دمكينله جوک مرتبة كيت اداڽ (dĕmīkíyanlah júga martábah kíta ādáña) *zoo is nu onze positie*; بهوا دنيا اين تياد جوک ككل اداڽ (bahúwa duníya íni tiyáda júga kĕkál ādáña) *deze wereld is geenszins bestendig,* hoewel er letterlijk staat: *het wezen dezer wereld — haar bestaan is geenszins duurzaam.* Uit dezen laatsten zin blijkt dat men ook wel meerdere der hier bedoelde woorden in denzelfden zin bezigt. Een ander voorbeeld hiervan heeft men in: اداڤون بهوا اكو كماري اين ڤرتام مڠنجوڠي ايهند (ádapun bahúwa áku kamári íni pĕrtáma mĕngūñjūngi āyánda) *ik, hierheen gekomen, wensch in de eerste plaats u te bezoeken.*

In zinnen, met برمول (bĕrmúla) en سبرمول (sabĕrmūla) aanvangende, laat men ook af en toe op deze

woorden ادڤون (ádapun) en zijne verwanten volgen, zooals bv. in: برمول ادڤون استري توکڠ تنن ايت اد برموکه دڠن سورڠ لاکي٢ (bĕrmúla ádapun istĕrí túkang tĕnún ítu áda bĕrmúkah dĕngán saórang lākiláki) *de vrouw van dien wever hield het met een ander.*

Als nadrukspartikel treedt verder, hoofdzakelijk in de litteratuur, dikwijls اکن (ákan) op, hetzij op zich zelf dan wel in vereeniging met een der hiervoren genoemde. Zoo vindt men e. g. اکن جڠکت هنتو ايت دڤڬڠ جوک اوله بادڠ تياد دلڤسڽ (ákan jánggot ántu ítu dipĕgáng júga ólih Bádung tiyáda dilĕpásña) *de baard van dat spook werd steeds door Badung vastgehouden en niet losgelaten*; اوله بڬند اکن بادڠ ايت دجاديکنڽ هلبالڠ (ólih bagínda ákan Bádung ítu dijādikánña úlubálang) *door den Vorst werd Badung tot krijgsoverste aangesteld*; اکن سکارڠ سهاي سموا سوده بسرله (ákan sakárang sáya samúwa súdah bĕsárlah) *thans zijn wij allen volwassen*; اکن دي ايت اد براناق سورڠ ڤرمڤون (ákan díya ítu áda bĕránaq saórang pĕrampúwan) *hij had een dochter*; ادڤون اکن بندهار لوبق باتو ايت ڬاڬه ماکن (ádapun ákan Bandára Lóbaq Bátu ítu gágah mákan) *de Bandara Lobaq Batu kon stevig eten*; ادڤون اکن بڬند ايت راج بسر (ádapun ákan bagínda ítu rája bĕsár) *hij was een machtig vorst*; ادڤون اکن کوت سيک ايت دتڤي سوڠي (ádapun

ákan kŭta Síyak ítu ditĕpí sŭngai) *de stad Siak lag aan den oever der rivier.*

Het partikel مك (maka), waarmede in geschriften zoo gaarne een zin wordt ingeleid, dient in hoofdzaak om de verschillende perioden van elkaar te scheiden, en heeft dus een functie welke vrij wel overeenkomt met die onzer leesteekens punt en kommapunt. Hoewel in de spreektaal niet ten eenenmale onbekend, maakt men hierin van dit partikel weinig gebruik.

D. *De samengestelde zin.*

§ 154. Zoowel de noodzakelijke als de minder onmisbare elementen in den Maleischen zin kunnen, in plaats van uit een al dan niet nader bepaald woord, bestaan uit een vereeniging van woorden, die op zich zelve een volledigen zin vormt. In dat geval heeft men te doen met een samengestelden zin, d. w. z. een zin waarin een andere een ondergeschikte rol speelt.

Deze gesubordineerde zin zal in het vervolg ondergeschikte of afhankelijke zin genoemd worden.

De ondergeschikte zinnen kunnen zoowel subjekt zijn als praedikaat of objekt; verder kunnen zij optreden als bepaling van subjektswoorden, terwijl casusvormen hiervan, welke analoog zijn aan die van subjektswoorden, ook optreden als bepalingen van praedikaatswoorden. Er is dus geen functie, die in den eenvoudigen zin door een subjektswoord, al dan niet nader bepaald, wordt

vervuld, of zij kan door een afhankelijken zin worden waargenomen. Hun constructie geeft aanleiding tot het onderscheiden van twee hoofdsoorten, en wel: 1° die, welke niet door een relativum worden ingeleid, en 2° die, waarmede zulks wel het geval is. Deze laatste treden in het Maleisch gewoonlijk op als bepaling van subjektswoorden, maar kunnen toch ook op zich zelf subjekt of praedikaat zijn, terwijl de zinnen van de eerstbedoelde soort zonder voorkeur alle functies vervullen.

Wij zullen eerst den afhankelijken zin zonder relativum in zijne uiteenloopende functiën beschouwen, en daarna de door een relativum ingeleide ondergeschikte zinnen behandelen.

1° De afhankelijke zin zonder relativum.

§ 155. Wanneer in het Maleisch de afhankelijke zin subjekt is, dan gaat in den regel het praedikaat vooraf. Wel vindt men een enkele maal constructies als deze: راج ايت كهيلاڠن انق مشهورله دتانه جاو (rája ítu kaïlángan ánaq maṣhúrlah ditánah jáwa) *dat die Vorst een kind verloren had werd op Java bekend*; سهاى مڠيكت بهاس تون ايت سوكر ڤد ليده سهاى (sáya mĕngíkut bása túwan ítu súkar páda lídah sáya) *dat ik de taal van u spreek is moeilijk voor mijn tong*; maar zij blijven in de litteratuur uitzonderingen, en worden in de spreektaal zoo goed als nooit gehoord. De regel is, gelijk reeds werd opgemerkt,

dat het praedikaat, al dan niet nader bepaald, voorafgaat. Voorbeelden hiervan, die, naar men zien zal van de eenvoudigste tot zeer samengestelde constructies vertoonen, zijn o. a. volgende zinnen: بايقله كيت كمبالي (bäiqlah kíta kĕmbáli) *het zou goed zijn dat wij teruggingen*; بايق اكو انتي (báiq áku íntai) *het ware goed indien ik mij op de loer legde*; هاروسله نكريكو اله (āruslah nĕgĕríku álah) *het was onvermijdelijk dat mijn land werd overwonnen*; فاتوتله اي كيت بونه (pátutlah íya kíta búnuh) *het is wenschelijk dat wij hem dooden*; سوكر يڠدڤرتوون مندافت همب ستار هڠ توه اين (sūkar yangdipĕrtúwan mĕndápat ámba satára ang Túwah íni) *het is nauwelijks mogelijk dat uw Hoogheid een dienaar vindt zóó als ang Tuwah*; سڠڬوهله اي ممبونه اورڠ مڠاموق ايت (súngguhlah íya mĕmbúnuh órang mĕngámuq ítu) *het is waar dat hij dien amukmaker gedood heeft*; بايقله اين تمفت استان (báiqlah íni támpat astána) *het is goed dat dit de plaats voor het paleis wordt*; سايڠ اڠكاو هولبالڠ تواتوا دتانه ملاک اين (sáyang ĕngkáu ūlubálang tūwatúwa ditánah Maláka íni) *het is jammer dat gij een oudgediende krijgsoverste zijt in Malaka*; ککلله هڠ توه ايت دڤڠڬيل اورڠ لقسمان (kĕkállah ang Túwah ítu dipánggil órang Laqsamána) *het bestendigde zich, dat ang Tuwah door de menschen Laqsamana werd genoemd.*

Het praedikaat, dat in deze voorbeelden uit een ad-

jektief bestond, kan natuurlijk, evenals in den eenvoudigen zin, ook een casusvorm zijn, zooals uit de volgende constructies blijkt: ڤد هاتي مريک سکليين بنداراله امڤوڽ ڤکرجاءن اين (páda áti maríka sakālíyan Bandáralah ampúña pěkěrjáän íni) *bij hen allen stond het vast dat de Bandara dit gedaan had*; ڤد بچاراڽ موده٢ن کالو٢ اي دڤيله اوله توان ڤتري (páda bicāráña mūdahmūdáhan kālaukálau íya dipílih ólih túwan putěrí) *hij dacht bij zich zelven: mocht ik eens door de prinses worden uitverkoren*; دسڠکاڽ اورڠ لاري (disangkáña órang lári) *naar zijn meening was het iemand die wegliep*; اداڤون ڤد ڤراساءن همب سڤنيڠݢالن همب اين سداراکوله اکن مڠݢنتيکن همب اين (ádapun páda pěrāsáän ámba sapěnīnggálan ámba íni sudārákulah ákan měnggantíkan ámba íni) *ik was van gevoelen dat mijn broeder mij na mijn vertrek zou vervangen*; ڤد کير٢ سيد ايت اد امسڽ سديکيت لاݢي ڤد هڠ ايسڤ (páda kīrakíra Sáid ítu áda ěmásña sědíkit lági páda ang Isap) *die Said meende dat er nog eenig geld van hem bij ang Isap was.*

Het meest voorkomende geval is natuurlijk dat het praedikaat uit een verbaal woord bestaat, al dan niet in den vorm van het praedikaatswoord. Voorbeelden hiervan ziet men in de volgende constructies: دکنلڽ اي کريس دي (dikěnálña íya kěrís díya) *hij herkende deze als zijn kris*; دکتاکن اي برکندق دڠن سؤرڠ دايڠ٢ راج (dikātákan íya běrkandáq děngán saórang

dāyangdáyang rája) *er werd verteld dat hij het hield met een der hofjuffers*; تله دكتهوي اوله بݢند ديرين اكن كمبالي كرحمة الله (tĕláh dikatáwi ólih Bagínda dīríña ákan kĕmbáli karáḥmat ulláhi) *hij wist dat hij zou sterven*; منجادي عادتله داتڠ سكارڠ اورڠ ممیکل ڤدڠ کراجاءن دودق دکیلیککلیکن کیریکانن (mĕñjádi ádatlah dátang sakárang órang mĕmíkul pĕdáng karajáän dúduq díkeleqkelékan kīrikánan) *het werd gewoonte tot op heden dat de dragers van het rijkszwaard in de galerij links en rechts gingen zitten*; کدڠارن کملاک راج سیک ممبونه اورڠ (kadĕngáran kamaláka rája Síyak mĕmbúnuh órang) *te Malaka werd vernomen dat de Vorst van Siak iemand had gedood*; تیدقله جادي ڤاته ادم دبونه اورڠ (tídaqlah jádi Pátih Adam dibúnuh órang) *het ging niet door dat Patih Adam vermoord werd*; درساینڽ توبوهڽ تیاد سڤرت دهولو (dirāsaíña tūbúhña tiyáda sapĕrtí dúlu) *hij gevoelde dat zijn lichaam niet meer was gelijk vroeger*; دلیهت اوله لقسمان سي جبت برووڤ لله (dilíyat ólih Laqsamána Si Jĕbát bĕrúpa lĕláh) *Laqsamana zag, dat si Jĕbat vermoeid scheen*; دلیهتڽ ڤد انتار کدوا کنیڠڽ اد سواتو تاهيلالت هیجو (dilíyátña páda antára kadúwa kĕníngña áda sūwátu tāilálat íjau) *hij zag dat er tusschen diens wenkbrauwen een blauwe moedervlek was*; ڤد سواتو هاري تردڠرله ڤراهوڽ تله کارم (páda sūwátu ári tĕrdĕngárlah pĕráuña tĕláh káram) *op zekeren dag werd vernomen dat het vaartuig vergaan was*; دورتاکن اورڠ

كڤد ڤادك بوبڽن اوتوسن درملاك داتڠ (díwartákan órang kapáda Padúka Bubánña ūtúsan darimaláka dátang) *men berichtte Paduka Bubanña dat er gezanten van Malaka waren gekomen*; كدڠارن كملاك كڤد ڤادك ادند تونكو ساڠت مرك كوسر اكن ڤادك ادند (kadĕngáran kamaláka kapáda padúka ādínda tūwánku sángat múrka gúsar ákan padúka ādínda) *het is uwen jongeren broeder te Malaka ter oore gekomen, dat uw Hoogheid zeer vergramd en toornig is op uw jongeren broeder.*

§ 156. Wanneer een afhankelijke zin als praedikaat optreedt, gaat gewoonlijk het subjekt vooraf, ofschoon gevallen, waarin een omgekeerde orde gevolgd wordt, geenszins onbekend zijn. Zoo zegt men meestal روڤاڽ تونكو تياد برهمبله (rūpáña tūwánku tiyáda bĕrámbalah) voor: *het schijnt dat u geen dienaar heeft*; maar dit neemt niet weg dat de constructie تونكو تياد برهمبله روڤاڽ (tūwánku tiyáda bĕrámbalah rūpáña) een zeer geoorloofde is. Evenzoo vindt men اجل كيت ڤون امڤير رساڽ (ájal kíta pun ámpir rāsáña) *mijn voorgevoel zegt mij dat mijn einde nabij is.*

Voorbeelden van als praedikaat fungeerende afhankelijke zinnen heeft men in de volgende constructies: ساعت راج اسكندر رضاله همب (sáut Rája Iskándar riḑálah ámba) *het antwoord van Vorst Alexander den Groote was: ik ben voldaan*; سمبه ڤاوڠ اينله كوال كونتن (sĕmbáh páwang ínilah kuwála Kuwán-

aan te duiden. Verder uit een zin als: هاريڤون رمبڠله ماتاهاري (áripun rĕmbánglah mātaári) *de zon stond in het zenith*, omdat een omzetting der constructie zou leiden tot de dwaasheid: رمبڠله ماتاهاري هاريڤون (rĕmbánglah mātaári áripun) alsof elke dag zijn eigen zon had.

Andere voorbeelden van de hier bedoelde constructies, welke levendig doen denken aan zinswendingen als: *de man — zijn naam is mij onbekend*, en *haar woning — daar ligt zij* in onze taal, zijn de volgende: هاتيڽ ڤون ترلالو بلس دان كسيهن (ātíña pun tĕrlálu bĕlás dan kasíyan) *haar hart was vol medelijden*; حكاية اين اصلڽ درڤد بهاس هندو (ḥikáyat íni açálña daripāda bása híndu) *dit verhaal stamt uit het hindoesch*; ادڤون بوڽي ايت اداله ڤاتق ممباو خبرڽ (ādapun būñi ítu ádalah pātiq mĕmbáwa ḫabárña) *dat geluid — daaromtrent kan ik het een en ander mededeelen*; سمواڽ ايتڤون داتڠڽ در سبب كيت جوك ڤون ساله (samūwáña ítupun dātángña darisĕbáb kíta júga pūña sálah) *dat alles komt door mijn schuld alleen*; كدوا ڤيهق ڤون باڽق ماتي دان لوك (kadūwa péyaq pun báñaq māti dan lūka) *aan beide zijden waren vele dooden en gewonden*; سݢل بوه٢ن اين بيجيڽ كامي تانم (sĕgála būwahbūwáhan íni bijíña kámi tānam) *van deze vruchtboomen hebben wij de pitten geplant*; كود ايت سهاي امڤوڽ (kūda ítu sáya ampūña) *van dat paard ben ik de eigenaar*; بݢند ڤون داتڠله ڤرايدارن دنيا (bagíndapun dá-

tanglah pĕrīdáran duníya) *de Vorst kwam te overlijden*; مره سيلو ايت مناهن لوكه جوك كرجاڽ (Mĕráh Sílau ítu mĕnáhan lókah jūga kĕrjáña) *Mĕrah Silau deed niets dan met den fuik visschen*; رجاڽ ترلالو بسر كراجاءنڽ (rajáña tĕrlálu bĕsár karajāánña) *die Vorst had een uitgestrekt gebied*; بگيند ڤوتسله ڽاواڽ (bagínda pūtuslah ñāwáña) *de Vorst blies den laatsten adem uit*; اداڤون تودق ايت سڤرت هوجن روڤ داتڠڽ (ádapun túdaq ítu sapĕrtí újan rūpa dātángña) *die zwaardvisschen kwamen als een regenbui*; كيت ساتو ڤون تياد ڤروليهن (kíta sátupun tiyáda pĕrolíyan) *wij hebben niets gevangen*; ڤڽاكت اين برسبب داتڠڽ (pĕñákit íni bĕrsĕbáb dātángña) *deze ziekte is niet zonder reden ontstaan*; ايڤون ڤاتهله ڤرڠڽ (íyapun pátahlah pĕrángña) *hij verloor den strijd*; بگيند ڤون ايڠين رساڽ اكن انق بنداهار ڤهڠ ايت (bagíndapun íngin rāsáña ákan ának Bandára Páhang ítu) *de Vorst had lust in de dochter van den Bandara van Pahang*; سلطان منصور شاه ڤون براهي راس بگيند اكن رادن گالوه ايت (Súlṭan Mánçur Ṣah pun biráhi rāsa bagínda ákan Ráden Gáluh ítu) *Sultan Mançur Sah was verliefd op Raden Galuh*; اڠكو دوا تيك كالي لكت كريسم (ĕngkáu dūwa tíga káli lĕkát kĕrísmu) *uw kris is twee- of driemaal blijven steken*; اداڤون ساكت بيت سكالي اين اكن ماتيله رساڽ (ádapun sákit béta sakáli íni ákan mátilah rāsáña) *mijn tegenwoordige ziekte is zoo, dat ik een gevoel heb alsof ik sterven zal*; رعية كلڠ ڤون

باڽقله ماتي لالو اوندر (râyat Kĕlîng pun báñaqlah mâti lâlu ûndur) ***van de Klingaleesche strijders sneuvelden er velen, waarop zij terugtrokken***; اداڤون لقسمان خوج حسن ايت تاڠن بكرج كاكي بكرج مولت بكرج (âdapun Laqsamâna ḫója Ḥásan ítu tángan bĕkĕrjâ kâki bĕkĕrjá múlut bĕkĕrjâ) ***die Laqsamana Ḫoja Ḥásan — zijne handen stonden niet stil, zijne voeten stonden niet stil, zijn mond stond niet stil.***

§ 157. De verschillende functiën die een woord of woordgroep in den eenvoudigen zin kan vervullen wanneer dit daarin als complement, dus als een bepaling in ruimeren zin, optreedt kunnen, dit werd reeds opgemerkt, in den samengestelden zin waargenomen worden door een afhankelijken zin.

De ondergeschikte zin kan derhalve verder zijn:

1° direkt objekt.

2° indirekt objekt.

3° bepaling in engeren zin.

§ 158. Wanneer een afhankelijke zin als direkt objekt optreedt is zijn plaats daar, waar in den eenvoudigen zin het als direkt objekt fungeerende woord zou staan, want de constructie van beide soorten van direkte objekten is om zoo te zeggen geheel dezelfde. Regel is dan ook dat de als direkt objekt dienst doende afhankelijke zin achter het hoofdwoord van het praedikaat komt te staan, doch men ziet meermalen dat zulk een

uit een afgeronden zin bestaand direkt objekt vooropgaat.

Voorbeelden van de regelmatige constructie der hier bedoelde afhankelijke zinnen zijn o. m.: اي مننغركن راج اسكندر داتڠ (íya mĕnĕngárkan Rája Iskándar dátang) *hij vernam dat Alexander de Groote in aantocht was*; اي برمڤي ديرين برڤندڠن دڠن رسول الله (íya bĕrmímpi dīríña bĕrpandángan dĕngán Rasululláhi) *hij droomde dat hij voor het aangezicht van Allahs Gezant stond*; اي هندقكن همب جاديكن اي ݢنتي ڤامن (íya ĕndáqkan ámba jädíkan íya gánti páman) *hij verlangt dat ik hem tot uwen opvolger bestem*; بهوا كيت دڠر راج ملاك راج بسر (bahúwa kíta dĕngár rája Maláka rája bĕsár) *ik hoor dat de Vorst van Malaka een machtig Vorst is*; كسڠك اڠكو سوده ماتي (kusángka ĕngkáu súdah máti) *ik dacht dat gij reeds dood waart*; سكارڠ مامق بندهار مڠتاكن لقسمان ايت هيدڤ (sakárang mámaq Bandára mĕngātákan Laqsamána ítu ídup) *nu beweert de Bandara dat Laqsamana nog leeft*; ڤاتق ليهت اي تياد بردوس (pátiq líyat íya tiyáda bĕrdósa) *ik vind dat hij geen schuld heeft*; سلطان ڤون ترلالو سكچيت اوله مننڠر ڤهڠ تياد اله ايت (Súlṭanpun tĕrlálu sukacíta ólih mĕnĕngár Páhang tiyáda álah ítu) *de Sultan was zeer verheugd op het vernemen dat Pahang niet veroverd was.*

In de volgende zinnen hebben wij te doen met gevallen van een minder regelmatigen bouw van een samen-

gestelden zin, waarin een afhankelijke zin direkt objekt is: بارڠسياڤ لمبت كيت حوكمكن (bārangsiyápa lámbat kíta ḥukúmkan) *al wie traag is zal ik straffen*; مان تيته ڤاتک جنجڠ (mána títah pátiq jū́ñjung) *al wat bevolen wordt zal ik op mij nemen*; اڤ کهندقم اكو برى (ápa kandáqmu áku bĕrí) *ik zal u geven wat gij ook verlangt.*

§ 159. De constructie van den afhankelijken zin, die als indirekt objekt optreedt, is wederom volkomen analoog aan die van het indirekte objekt in den eenvoudigen zin. Zoo vindt men b. v.: راتو تنجڠ ڤورا ڤون تاهوله اكن بتار مجڤاهت ايت انقن (Rátu Tañjungpū́ra pun táulah ákan Batára Majapáit ítu ānáqña) *de Vorstin van Tañjungpúra wist dat de Vorst van Majapāit haar kind was*; كيت تاهو اكن سودهن نڬرى ايت داتس مامق بندهار دڠن تمڠڬله (kíta táu ākan sūdáhña nĕgĕrí ítu diyátas mámaq Bandára dĕngán Tumĕnggúnglah) *ik reken er op dat de voltooiing der stad aan den Bandara en den Tumĕnggung zal te danken zijn*; ايڤون تياد بركنن جوڬ اكن هڠ توه ايت دودق داتسن ايت (íyapun tiyáda bĕrkĕnán júga ákan ang Túwah ítu dúduq diyātásña ítu) *hij kon het maar niet verkroppen, dat ang Tuwah boven hem geplaatst was.*

§ 160. De afhankelijke zin, als bepaling in de engere

beteekenis optredende, kan ten eerste een subjektswoord bepalen op de wijze eener appositie (§ 128).

Men vindt hiervan een voorbeeld in den volgenden zin: تياد داڤت اورڠ دودق دياتسن بارڠسياڤ ڤون بايك (tiyáda dápat órang dúduq diyātásña bārangsiyápa pun báiq) die, logisch geconstrueerd, zou luiden: órang, bārangsiyápa pun báiq, tiyáda dápat dúduq diyātásña, en aldus wordt vertaald: *iemand, wie hij ook was, mocht niet hooger dan hij zitten,* m. a. w. *niemand, wie ook, mocht hooger zitten dan hij.* Verdere voorbeelden zijn: جارمن سارت سبوه ڤيلو كيت كيريمكن كملاك (jārúmña sárat sabúwah pílau kíta kīrímkan kamaláka) *die naalden, een vaartuig is er zwaar mede beladen, hebben wij naar Malaka doen brengen;* خبر راج ليهور دسوروه راج سيم منيرڠ ڤهڠ ايتوڤون كدڠارنله كملاك (ḫábar rája Lihúr disúruh rája Síyam mĕñĕráng Páhang ítu pun kadĕngáranlah kamaláka) *het bericht, dat Rája Lihur door den Koning van Siam was gelast om Pahang aan te vallen, werd te Malaka vernomen;* اداله سڤرتي ڤنتون ملايو ڤاݢر ماكن ڤادي (ádalah sapĕrtí pántun mĕláyu págar mákan pádi) *het is er mede als de Maleische pantun „págar mákan pádi" bedoelt.*

Verder kan de als bepaling in engere beteekenis optredende afhankelijke zin de functie hebben van een adjectief en dus eenvoudig ter kwalificatie van een subjektswoord dienen.

Dit is b. v. het geval in de volgende zinnen: اينله

نكرى عراق نماڽ (ínilah nĕgĕrí Iráq nāmáña) *dit is een land ʿIrāq geheeten*; دالم ممڤيڽ سؤرڠ توا ايلق روڤاڽ دودق داتس سڠڬاسان (dálam mīmpíña saórang tūwa éluq rūpáña dúduq diyátas singgasána) *hij droomde dat een oud man, schoon van voorkomen, op den troon zat*; سكوڤڠ٢ كلورله باتين سيڠاڤور ڤراهوڽ توجه بوه دندڠ هندق ڤرڬى كبنتن (sakūñangkūñang kalūwarlah Bátin Sīngapūra pĕráuña tújuh búwah dándang ĕndáq pĕrgí kabíntan) *onverwacht ging de Batin van Singapura, wiens vaartuigen uit zeven dandangs bestonden, naar zee, zich willende begeven naar Bintan*; داڠكت اورڠ ڤول منومن دان تمبل ڤلباڬى روڤاڽ (diyángkat órang púla minūmán dán támbul pĕlbágai rūpáña) *men diende opnieuw dranken en gebak op van allerlei soorten*; اد سڤوهن كايو ملاک نام كايو اين ڤد سام تڠه ڤولو ايت (áda sapúhun káyu, maláka náma káyu íni, páda sáma tĕngáh púlau ítu) *er stond een boom, malaka is de naam hiervan, midden op dat eiland*; تمڤت بتار دهادڤ اورڠ ايت تڠڬى (támpat Batára diyádap órang ítu tínggi) *de plaats, waar men den Vorst zijn opwachting maakte, was hoog*; ككمارن ڤاتق سموا اورڠ ملايو ماكن ساير كڠكڠ جاڠن دكرت دبله ڤنجڠ٢ (kagĕmáran pátiq samúwa órang Mĕláyu mákan sáyur kángkung jángan dikĕrát dibĕláh pañjangpáñjang) *het liefste, wat wij allen Maleiers eten, is gekookte kangkung, niet in stukken gesneden maar in de lengte gespleten.*

Ook kan de afhankelijke zin de plaats innemen van een subjektswoord dat met een ander in statu constructo staat, en dit laatste zoodoende bepaalt. Als voorbeelden hiervan kunnen de volgende aanhalingen dienen: سڬل كلكونن اى برتيكم ايت سموان دكتاكنن (sĕgála kalākūwánña íya bĕrtíkam ítu samūwáña dikātākánña) *al wat hij deed, toen hij vocht, werd verhaald*; سڬل حال احوال هڠ جبت دڬلر اوله راج ايت سموان دڤرسمبهكنن كڤد بندهار (sĕgála ḥalaḥwal ang Jĕbát digĕlár ólih rája ítu samūwáña dipĕrsĕmbahkánña kapáda Bandára) *alles wat er was voorgevallen toen ang Jĕbat door den Vorst met een titel werd begiftigd, werd den Bandara medegedeeld*; ايتله سببن بيت هندق ڤرڬى (ítulah sĕbábña béta ĕndáq pĕrgí) *dat is de reden dat ik wil gaan*; دمكينله هندقن ڤكرجاءن اين ككرجاكن (dĕmīkíyanlah ĕndáqña pĕkĕrjään íni kukĕrjākan) *zóó is de wijze waarop dit werk door mij moet verricht worden*; توجه هارى لمان همب دلاوت (tūjuh ári lāmáña ámba diláut) *de tijd, gedurende welken ik op zee zwalkte, was zeven dagen.*

Vervolgens kan de afhankelijke zin door middel van een praepositie een subjektswoord bepalen op dezelfde wijze, waarop dit laatste door een casus van een ander subjektswoord nader gedefinieerd kan worden.

Wij krijgen dan een zin van e. g. deze constructie: درڤد باڽق كدوا ڤيهق رعية ماتي داره ڤون سڤرت اير سبق (daripáda báñaq kadūwa péyaq rāyat

máti dárahpun sapěrtí áyar sěbáq) *door het sneuvelen van velen aan weerszijden stroomde het bloed als een watervloed.*

§ 161. De ondergeschikte zin treedt ook op als bepaling van een praedikaatswoord, en dan geheel op de wijze van een casusvorm van een subjektswoord, dank zij de groote overeenkomst in syntaktische waarde tusschen den afhankelijken zin en het subjektswoord. Zoo vindt men b. v. volgende constructies: درڤد انق كيت ماتي سبب كيت بايكله انق كيت ڤرݢي (daripáda ánaq kíta máti sěbáb kíta báiqlah ánaq kíta pěrgí) *het is beter dat mijn kind weggaat dan dat het om mijnentwil den dood vindt*; بايكله كڤالاكو دڤرچريكن دڠن بادنكو درڤد همب برچري دڠن همب ڤون توان (báiqlah kapāláku dipěrcěráikan děngán badánku daripáda ámba běrcěrái děngán ámba púña túwan) *het is beter dat mijn hoofd van mijn romp wordt gescheiden dan dat ik mij afscheid van mijn meester*; دڠن دمكين ڤيكر بݢند مك بݢند ڤون ترلالو مشغول (děngán děmīkíyan píkir bagínda maka bagíndapun těrlálu máşğul) *door zoo te denken werd de Vorst zeer droevig gestemd*; درڤد ساڠت تمڤه اورڠ ملاک مک اورڠ کمڤر ڤون اندرله (daripáda sángat těmpúh órang Maláka maka órang Kámpar pun úndurlah) *doordat de aanval der Maleiers zoo onstuimig was, trokken de lieden uit Kampar zich terug*; بارڠ کلکونن ايت بايک جوک ڤد راج درڤد ساڠت

كاسه بكند اكن دي (bárang kalākūwánña ítu báiq júga páda Rája daripáda sángat kásih bagínda ákan díya) *alles wat hij deed vond de Vorst goed, wijl hij zooveel van hem hield*; اوله اي همب ملايو دمكين لاكوڽ (ólih íya ámba mĕláyu dĕmīkíyan lākúña) *daar hij Maleier is heeft hij zich aldus gedragen*; ترلالو سكچيت سلطان محمود اوله كلنتن اله (tĕrlálu sukacíta Súlṭan Máḥmud ólih Kalántan álah) *zeer verheugd was Sultan Maḥmud, omdat Kalantan was veroverd.*

Het valt niet te ontkennen dat zinnen als de hier bedoelde vaak zeer dicht naderen aan de causaal samenhangende gecoördineerde zinnen, waarover in § 177 sub 9° zal gehandeld worden. Wat de beteekenis betreft is ternauwernood eenig verschil waarneembaar, en slechts de overweging dat درفد (daripáda) en اوله (ólih) praeposities zijn, en geene conjuncties, leidt tot de slotsom dat het aannemelijker is hier aan subordinatie te denken.

§ 162. De afhankelijke zin kan, daargelaten welke der in § 155 tot § 161 behandelde functiën deze bekleedt, op zijn beurt samengesteld zijn uit een hoofdzin en een ondergeschikten zin, welke laatste dan een gesubordineerde zin van de tweede orde zou kunnen heeten. Ofschoon afhankelijke zinnen van nog lageren rang niet ten eenenmale ondenkbaar zijn, en in de litteratuur zeker wel hier en daar zouden zijn aan te wijzen, bedenke men toch

wel dat zulke constructies den eenvoud en klaarheid van uitdrukking lievenden Maleier al spoedig te geleerd en onverstaanbaar worden, en daarom eigenlijk niet veel meer dan een theoretisch belang hebben.

Als subjekt fungeerende ondergeschikte zinnen, die op zich zelve samengesteld zijn uit een hoofdzin en een afhankelijken zin, treft men in de volgende voorbeelden aan: ڤد بچار سهاي بايک جوݢ کيت ناايکي سکالي لاݢي (páda bicára sáya báiq júga kíta náiki sakáli lági) *naar mijn oordeel zou het goed zijn als wij nog eenmaal den aanval waagden*; دالم هاتيڽ اکوله روڤاڽ منجادي لقسمان (dálam ātíña ákulah rūpáña mĕñjádi Laqsamána) *hij dacht bij zich zelven: het schijnt dat ik Laqsamana zal worden*; ڤد بچار کيت ڤد تڤي کايو ملاک اين بايکله کيت ڤربوتکن استان (páda bicára kíta páda tĕpí káyu maláka íni báiqlah kíta pĕrbūwátkan astána) *naar mijn meening zou het goed zijn als ik mij hier nabij dezen malakaboom een paleis liet bouwen*; ڤد هاتي راج کچل بسر اکو اين برمڤي روڤاڽ (páda áti Rája Kĕcilbĕsár áku íni bĕrmímpi rūpáña) *Raja Kĕcilbesar dacht: het schijnt dat ik droom*; کڤد بچار ڤاتيق جاڠنله اي کيت ادو (kapáda bicára pátiq jánganlah íya kíta ádu) *naar mijn oordeel moeten wij hen niet laten vechten*; ڤد بچار همب بايک جوݢ کيت برڤرڠ دااتس ڤولو اين (páda bicára ámba báiq júga kíta bĕrpĕráng diyátas púlau íni) *naar mijn inzien zou het beter zijn als wij op dit eiland gingen vechten*; دليهتڽ

سکل توبه لقسمان ايت سواتوڤون تياد لوک (dilīyátña sĕgála tûbuh Laqsamána ítu suwátupun tiyáda lúka) *hij zag dat het lichaam van Laqsamana niet ééne wond vertoonde.*

Zooals uit de hier aangevoerde voorbeelden blijkt kan de ondergeschikte zin van de tweede orde, die bestanddeel is van een als subjekt fungeerenden afhankelijken zin, zoowel subjekt zijn als praedikaat.

Ook de als praedikaat optredende ondergeschikte zin kan op zijn beurt een samengestelde zijn, waarin dan de afhankelijke zin even goed subjekt als praedikaat kan zijn, zooals uit de volgende voorbeelden blijkt: تيته بݢند دڤرتيداقن لاکي۲ کيت اوله بتار مجاڤاهيت (títah Bagínda dipĕrtīdáqña lākiláki kíta ólih Batára Majapáit) *de Vorst zeide: de Vorst van Majapāit ziet over het hoofd dat ik een man ben*; عادة لقسمان ڤڠاڠنن سوڠي راي (ádat Laqsamána pĕgangánña Súngai Ráya) *het was regel dat de Laqsamana de inkomsten van Sungai Raya trok.*

§ 163. Uit de hiervoren ten beste gegeven voorbeelden kan gebleken zijn, dat de Maleische afhankelijke of ondergeschikte zin als zoodanig al de nuances laat zien, welke de eenvoudige zin in deze taal kan hebben. De bouw daarvan kan zeer simpel zijn, maar ook uiterst samengesteld, al naar gelang hierbij objekten, bepalingen, door coördinatie uitgebreide subjekten, praedikaten en complementen gebezigd zijn of niet. De samengestelde

zin laat in het algemeen alles toe wat men zich denken kan zonder het Maleische taaleigen geweld aan te doen.

Wat de plaats van den ondergeschikten zin in den hoofdzin betreft, daaromtrent werd reeds opgemerkt dat deze geheel bepaald wordt door die, welke het vertegenwoordigde zinsbestanddeel in den eenvoudigen zin kan innemen.

De aangevoerde voorbeelden leeren echter nog iets meer, en wel, dat de ondergeschikte zin zich, wat zijn constructie betreft, in niets onderscheidt van den zelfstandigen zin. Bij den Maleischen zinsbouw wordt m. a. w. hoegenaamd geen onderscheid gemaakt tusschen *coördinatie* en *subordinatie*; wat in zelfstandigen zin geoorloofd is, wordt ook in den ondergeschikten zin toegelaten. Evenmin is in het Maleisch iets bekend van een verschil in zinsbouw tusschen de oratio directa en de oratio indirecta, zooals vele andere talen vertoonen.

Dat een afhankelijke zin wel wordt ingeleid door een der in § 153 besproken woorden بهوا (bahúwa), اداڤون (ádapun) e. d., welke daarom tot op zekere hoogte als onderschikkende conjuncties zouden kunnen aangemerkt worden, is niet te ontkennen; vooral de litteratuur levert hiervan voorbeelden in menigte. Doch ook zelfstandige zinnen laat men gaarne met dergelijke woorden aanvangen, zoodat wij hier volstrekt niet te doen hebben met een eigenaardigheid van den *gesubordineerden zin*, in tegenstelling met den *gecoördineerden* of den *zelfstandigen*.

2°. De afhankelijke zin ingeleid door het relativum.

§ 164. Het eenige in het Maleisch bekende relativum يڠ (yang) dient in het algemeen om op een bestanddeel van den zin, onverschillig welke functie dit heeft, zekeren nadruk te leggen. Een op die wijze in de bijzondere belangstelling van lezer of hoorder aanbevolen element van den zin kan een al dan niet nader bepaald kwalificeerend woord zijn, e. g. substantivum, adjectivum, numerale of verbaal woord, maar het kan ook bestaan uit een vereeniging van woorden, die op zich zelve een behoorlijk afgeronden zin, een eenheid van gedachte, vormen, m. a. w. uit een afhankelijken zin. Het relativum vormt dan met die bepaling een ondergeschikten zin waarin het als subjekt fungeert, terwijl het praedikaat daarvan door de bepaling gevormd wordt — maar een ondergeschikten zin van een geheel ander karakter dan de tot dusverre behandelde. Want terwijl deze laatste, wat hun vorm aangaat, geheel zelfstandig zouden kunnen optreden, en dan uit een syntaktisch oogpunt een volkomen zin zouden moeten genoemd worden, kan een door het relativum ingeleide ondergeschikte zin geen onafhankelijk bestaan voeren.

Worden derhalve de zinnen, in de vorige afdeeling behandeld, alleen tengevolge van hun positie ondergeschikt, die, welke thans ter sprake zullen komen zijn afhankelijk ook door hun vorm.

Wat dien nadruk betreft, welken men op het oog heeft bij het bezigen van het relativum يڠ (yang), deze laat zich eigenlijk niet nader afdoende omschrijven. In het algemeen echter kan men zeggen, dat de Maleier door de hier bedoelde constructie ongeveer hetzelfde bereikt als wij, wanneer wij ons van den relatiefzin bedienen, of den klemtoon verzwaren.

Zoo beteekent اورڠ چرديق (órang cĕrdíq) *„een verstandig mensch"*, in dien zin dat *verstandig* een kwalificatie is van *mensch*, evenals iedere andere, en toegekend wordt zonder dat aan een tegenstelling met eenige andere hoedanigheid gedacht wordt. Zeggen wij echter *„een verstándig mensch"* met ongewonen nadruk op de geaccentueerde sylbe van het adjektief *verstandig*, dan is het de bedoeling dat de hoorder zich, bij het vernemen van hetgeen wordt medegedeeld, min of meer scherp de kwalificatie voor den geest zal brengen die de tegenstelling is van de gegevene. Dit resultaat kunnen wij, behalve door stemverheffing, ook bereiken door te spreken van *„een mensch, die verstandig is"* waarbij men als van zelf denkt aan een ander die dit niet is.

Ofschoon de Maleier over dezelfde middelen te beschikken heeft, maakt hij toch bij voorkeur gebruik van de relatiefconstructie, ook in de spreektaal, ten minste in die talrijke gevallen waarin stemverheffing zou indruischen tegen zijne opvattingen van de eischen der wellevendheid, en zal hij dus, waar wij zoowel *„een verstándig mensch"* als *„een mensch die verstandig is"* kunnen

zeggen, liever den vorm اورڠ يڠ چرديق (órang yang cĕrdíq) bezigen.

§ 165. Deze oorspronkelijke ratio van het relativum verklaart waarom de relatiefzin in verreweg de meeste gevallen dient ter omschrijving van een subjektswoord, dat overigens in den zin de meest uiteenloopende functiën kan vervullen.

In de volgende zinnen heeft men voorbeelden van het gebruik van het relativum ter versterking eener kwalificatie van een subjektswoord, aangeduid door een adjectief: سکل ڤهلاون يڠ ݢاݢه٢ مڠليليڠي تخت کرجاءن بݢيندا (sĕgála paláwan yang gāgahgágah mĕngulílíngi taḫta karajáän bagínda) *alle energieke krijgsoversten omringden 's Vorsten troon*; سکل اورڠ يڠ تاهو٢ برچاتر سمواڽ الله اوليهڽ (sĕgála órang yang tāutáu bĕrcátur samūwáña álah olíhña) *zelfs diegenen die bedreven waren in het schaken, werden allen door hem mat gezet*; ڤد ماس ايت سمبيلن اورڠ يڠ ڤاتت جادي بندهار (páda mása ítu sĕmbílan órang yang pátut jádi Bandára) *destijds waren de personen, die in aanmerking konden komen voor Bandara negen in getal*; ڤاتيق همب يڠ هين موهونکن امڤون دان کرني (pátiq ámba yang ína mūhúnkan ámpun dan karuníya) *ik, een nederige slaaf, vraag vergiffenis en medelijden*; بݢيندا ممڠݢيل سکل بومو يڠ تاهو٢ ددالم نکري ڤهڠ ايت (Bagínda mĕmánggil sĕgála būmu yang täutáu didálam nĕgĕrí Páhang

ítu) *de Vorst riep alle olifantenjagers bij elkaar, die in Pahang bekend stonden als bijzonder bekwaam*; سکل حال احوالن تمنن يڠ ماتي دان لوک ايت سموان دخبر کنن ڤد ڤڠهولون (sĕgála ḫalaḫwálña tĕmánña yang máti dan lúka ítu samūwáña diḫabarkánña páda pĕngūlúña) *al het wedervaren zijner makkers, die gedood of gewond waren, werd door hem aan zijn hoofd medegedeeld.*

Dat het relativum ook dienst doet om nadruk te leggen op de door een numerale aangeduide omschrijving blijkt uit de volgende zinnen: سمڤن يڠ دوا بوه ايت ڤون درمڤسن (sámpan yang dúwa búwah ítu pun dirampásña) *die tweé vaartuigen werden uitgeplunderd*; اورڠ يڠ تيک ايت بردير دسيسين (órang yang tíga ítu bĕrdírī disīsíña) *die drie mannen stonden aan zijn zijde.*

Zeer vaak wordt van het relativum gebruik gemaakt waar het kwalificeerende woord een verbaal woord is, waarbij de vraag of dit als zoodanig al dan niet den bijzonderen vorm van het praedikaatswoord heeft nullius momenti is. Voorbeelden hiervan zijn de volgende zinnen: تيک بوه ڤربندهراان يڠ تربوک (tíga búwah pĕrbandärään yang tĕrbúka) *drie was het aantal schatkamers, die geopend werden*; بارڠ يڠ داڤت هابس دبونهن (bárang yang dápat ábis dibūnúhña) *allen, die gevangen genomen werden, werden gedood*; انجيڠ يڠ برنام سي ڤاسي ايتڤون ميالق (áñjing yang bĕrnäma si Päsai ítu pun mĕñálaq) *de hond, die si*

Pasai keette, begon te blaffen; ڤرمڤوان يڠ ڤون كدى ايت هندق بركدى (pĕrampúwan yang púña kĕdái ítu ĕndáq bĕrkĕdái) *de vrouw, aan wie dat kraampje toebehoorde, wilde haar nering beginnen;* سکل اورڠ هارو يڠ تڠݢل ايت کمبالى کهارو ممبرى تاهو راجاڽ (sĕgála órang áru yang tínggal ítu kĕmbáli kaáru mĕmbĕrí táu rajáña) *de lieden van Aru, die overbleven, keerden terug naar hun land om hun Vorst het gebeurde te berichten;* ڤکاين يڠ دڤاکى اوله بݢند ايت دتڠݢلکن درڤد توبه بݢند (pākáyan yang dipákai ólih bagínda ítu ditīnggálkan daripáda túbuh bagínda) *de kleeren, die de Vorst droeg, werden door hem uitgetrokken;* سکل ڤرمڤوان ايسى استان دوا بوه يڠ تياد برموک دڠن سى جبت ايت سموان ڤون تورن در استان (sĕgála pĕrampúwan ísi astána dúwa búwah yang tiyáda bĕrmúkah dĕngán Si Jĕbát ítu samūwáña pun túrun dariyastána) *de vrouwen, tot het personeel der twee paleizen behoorende, die het niet met Si Jĕbat hielden, verlieten allen de paleizen;* بارڠ يڠ ترلنتڠ دتيکمڽ (bárang yang tĕrlíntang ditīkámña) *alles wat hem in den weg kwam, werd door hem overhoop gestoken;* ايتله باتوڽ يڠ اد سکارڠ دهوجڠ تنجڠ سيڠاڤور ايت (ítulah bātúña yang áda sakárang diyújung táñjung Sīngapúra ítu) *dat is de steen, die er thans nog is op de punt van den landtong van Singapura;* انند يڠ دودق داتس ايتله سند ڤوهنکن (ānánda yang dúduq

diyắtas ítulah sánda pūhúnkan) *uw kind, dat bovenaan zit, vraag ik*; چيڤر دان تتمڤن دبريکن ڤد اورڠ يڠ ممباو سورت (céper dan tĕtámpan dibĕrí-kan pắda órang yang mĕmbắwa súrat) *een presenteerblad en een zijden doek werden gegeven aan den man, die een brief bracht*; اينله بودق٢ يڠ ممبونه اورڠ مڠامق دهداڤن ککند تادی (ínilah būdaqbúdaq yang mĕmbū́nuh órang mĕngắmuq diyādắ-pan kakánda tắdi) *dit is de knaap, die den woesteling zooeven voor uwe oogen heeft gedood*; بارڠ اورڠ يڠ کنا دلمڤتين ايت تياد سلامت (bắrang órang yang kĕnā dilumpātíña ítu tiyắda sĕlắmat) *niemand, die besprongen werd, en geraakt, bleef ongedeerd*; سکل يڠ برلمبڠ برتيکمکن لمبڠ (sĕgála yang bĕrlĕm-bíng bĕrtıkámkan lĕmbíng) *allen die met spiesen gewapend waren, staken elkaar daarmede.*

§ 166. Gelijk in § 160 met tal van voorbeelden is toegelicht, kan een afhankelijke zin optreden als kwalificatie van een subjektswoord.

Wat echter anders met een enkel rededeel bereikt wordt, geschiedt in dit geval door een vereeniging van woorden die samen een eenheid van gedachte vormen, slechts zelden door een enkel woord weer te geven.

Die overeenkomst in functie tusschen den als bepaling optredenden ondergeschikten zin en de bepalende woorden in het algemeen, brengt natuurlijk mede dat ook

op de door zulk een afhankelijken zin aangeduide kwalificatie door het relativum een zekere nadruk kan worden gelegd.

Zoo zegt men b. v. دڤيلهڽ سکل اورڠ توا سوده تڠݢل ݢيݢيڽ (dipīlíhña sĕgála órang túwa súdah tánggal gīgíña) *door hem werden de oude lieden, wier tanden reeds uitgevallen waren, uitgepikt.* De kwalifiatie, aangeduid door den afhankelijken zin سوده تڠݢل ݢيݢيڽ (súdah tánggal gīgíña), zouden wij kunnen weergeven door het adjektief *tandeloos*, en voor deze hoedanigheid kan, evenals voor iedere andere, meer in het bijzonder de aandacht gevraagd worden door de relatief-constructie. Niet anders is het in het Maleisch met den kwalificeerenden ondergeschikten zin. Wenscht men op de hierdoor aangeduide eigenschap meer in het bijzonder klem te leggen, dan kan de relatief-constructie gebezigd worden, waardoor men krijgt: دڤيلهڽ سکل اورڠ توا يڠ سوده تڠݢل ݢيݢيڽ (dipīlíhña sĕgála órang túwa yang súdah tánggal gīgíña) *hij pikte de oude lieden uit, die hun tanden kwijt waren.*

Verdere voorbeelden van de hier bedoelde relatief-constructie zijn: دسوره بݢند هياسي سٓورڠ دايڠ٢ يڠ بايک روڤاڽ (disúruh bagínda īyási saórang dāyangdáyang yang báiq rūpáña) *de Vorst liet een hofdame optooien, die schoon van uiterlijk was*; سي جبت اورڠ يڠ تياد تݢه ستياڽ (Si Jĕbát órang yang tiyáda tĕgúh sĕtīyáña) *Jĕbat is iemand, die*

niet hecht van trouw is; بوڠا يڠ هارم باوڽ ايت كيت ڤاكى (būnga yang árum báuña ítu kíta pákai) *ik wil die bloem gebruiken, welker geur welriekend is*; جڠڬوتڽ ڤون سمڤى كڤوستڽ سڤرت اورڠ يڠ سراتس تاهن عمرڽ (janggútña pun sámpai kapūsátña sapĕrtí órang yang sarátus táun umúrña) *zijn baard reikte tot aan den navel als van iemand, wiens ouderdom honderd jaar is*; اداڤون ڤاچل يڠ برنام هڠ توه ايت انق اورڠ يڠ دودق دسوڠى دويڠ اصلڽ (ádapun pácal yang bĕrnáma ang Tūwah ítu ánaq órang yang dūduq disúngai Dūyung açálña) *hij die Ang Tuwah heette was de zoon van iemand die van Sungai Duyung afkomstig was.*

§ 167. Een bijzonder geval van de zooeven bedoelde relatief-constructie is dat, waarin het relativum optreedt als objekt der handeling, in den als praedikaat optredenden ondergeschikten zin aangeduid. Hiermede hebben wij o. a. te doen in de volgende zinnen: ايتله سببڽ يڠ همب مشغولكن (ítulah sĕbábña yang ámba maşgúlkan) *dat is de aanleiding die ik betreur*; سڬال بوه٢ن يڠ كامى تانم اين ڤون سوده بربوه (sĕgála būwahbūwáhan yang kámi tánam íni pun súdah bĕrbúwah) *al deze vruchtboomen, die wij geplant hebben, dragen reeds vrucht*; دمى توهن يڠ اكو سمبه اين بارڠ كهندق كامو تياد اكو تهانى (dĕmí túwan yang áku sĕmbáh íni bárang kandáq kámu

tiyáda áku tāháni) *bij Allah, dien ik vereer, al wat gijlieden verlangt zal ik u niet onthouden*; برس يڠ اکو ماکن ايت هندقله کامو کڤس (bĕrás yang áku mákan ítu ĕndáqlah kámu kúpas) *gij moet de rijst, die ik zal eten, schillen.*

Al is het relativum in deze zinnen objekt der *handeling*, toch moet het, uit syntaktisch oogpunt, als subjekt worden aangemerkt, dat met de op zich zelve een eenheid van gedachte vormende woorden, die er op volgen, tot praedikaat, den volledigen relatiefzin uitmaakt. Zoo zijn b. v. in het tweede der zooeven bijgebrachte voorbeelden de woorden: يڠ کامي تانم (yang kámi tánam) een bepaling van بوه٢ن (búwahbūwáhan), die als zoodanig op één lijn staat met het voorafgaande سکال (sĕgála) en het volgende اينيڤون (ínipun). Maar terwijl deze beide laatste bepalingen op zich zelve staande woorden zijn, is يڠ کامي تانم (yang kámi tánam) een zin, en wel van dezelfde constructie als de in § 160 besprokene, d. w. z. met het relativum als subjekt en den ondergeschikten zin کامي تانم (kámi tánam), die dus van de tweede orde is, als praedikaat.

§ 168. Bij overweging, dat de relatiefzin dient ter bepaling van een subjektswoord, kan het ons niet verwonderen meermalen te zien dat zulk een zin, evenals in den regel met kwalificeerende woorden het geval is, niet alleen attributief, maar ook praedikatief optreedt. De relatiefzin kan m. a. w. op zich zelf het praedikaat

vormen in den samengestelden zin, wanneer het er om te doen is het subjekt meer in het bijzonder op den voorgrond te plaatsen, zooals kan blijken uit de volgende voorbeelden: راج ڤهلاون يڠ ڤرݢي ايت (Rája Paláwan yang pĕrgí ítu) *Raja Palawan is het, die zal uitrukken*; ايتله يڠ دبيناساكن اوله اورڠ هارو (ítulah yang dibināsákan ólih órang áru) *dat is wat door de lieden van Aru is verwoest*; مامق بندارله يڠ مڠهيدڤكن كيت دان مڠاڤسكن ارڠ دموك كيت (mámaq Bandáralah yang mĕngīdúpkan kíta dan mĕngāpúskan árang dimúka kíta) *gij, Bandára, zijt degene, die mij het leven moet redden en deze schande, mij aangedaan, moet uitwisschen*; بݢيندله يڠ ڤرتام٢ ملتقكن ككونيڠن لارغن (bagíndalah yang pĕrtamatáma mĕlĕtáqkan kakūníngan lārángan) *deze Vorst was het, die het allereerst instelde dat de gele kleur voor anderen verboden zou zijn*; راج ايتله يڠ منعلوقكن سكل نݢري دباوه اغن اين (rája ítulah yang mĕnalúqkan sĕgála nĕgĕrí dibáwah ángin íni) *die Vorst is het, welke al deze landen beneden den wind zal onderwerpen*; ادڤون دمڠ ليبردونله يڠ ڤرتام ڤون بهاس يڠدڤرتون دان ڤاتيك (ádapun dĕmáng Lebardáunlah yang pĕrtáma púña bāsa yang dipĕrtúwan dan pātiq) *het was Dĕmang Lebardāun, die het eerst de woorden yang dipĕrtúwan en pátiq bezigde*; سيڠا يڠ دمكين صيفتڽ (sínga yang dĕmikíyan çifátña) *het is een leeuw; die er zoo uitziet*;

يغ بسر ددالم نكرى ايت دوا اورغ (yang bĕsár di-dålam nĕgĕrí ítu dŭwa órang) *die machtig waren in dat land waren twee personen*; ايله يغ داڤت سديكيت برلاون دڠن لقسمان (íyalah yang dåpat sĕdíkit bĕrlåwan dĕngán Laqsamåna) *hij was de eenige, die zich een weinig kon meten met Laqsamana.*

§ 169. Kan er in de zooeven bijgebrachte voorbeelden van praedikatief optredende relatiefzinnen nauwelijks meer sprake zijn van een antecedent, nog losser wordt de betrekking tusschen dit en het relativum daar waar, gelijk in het Maleisch herhaaldelijk het geval is, de relatiefzin optreedt als subjekt in den samengestelden zin. De volgende voorbeelden kunnen hiervan een denkbeeld geven: اد ڤول يغ برتيکم سمان کاون (åda pūla yang bĕrtíkam sāmåña kåwan) *er waren er, die hunne kameraden doorstaken*; يغ ڤاتت برسالن دانكراهى ڤرسالن (yang påtut bĕrsålin diyanugĕråhi pĕrsålin) *die in aanmerking konden komen voor een nieuw stel kleeren werden hiermede begiftigd*; اد يغ برتتقكن ڤدڠ (åda yang bĕrtĕtáqkan pĕdáng) *er waren er, die elkaar met den sabel te lijf gingen*; يغ سورغ ايت مماكى ڤكاين كرجاءن (yang saórang ítu mĕmåkai pakåyan karajåän) *de een droeg vorstelijke kleeren*; يغ كيت كهنداكى ڤون دمكين (yang kíta kandåki pun dĕmīkíyan) *wat wij verlangen is aldus*; ادڤون يغ مپمبت چرى ايت درقد قوم كولورڠ اورغ بركلر ايت

جوک (ádapun yang mĕñámbut cárya ítu dari-páda qaumkūlawárga órang bĕrgĕlár ítu jūga) *die het ceremonieboek in ontvangst namen behoorden tot de verwanten dier titelvoerenden*; يڠ تيݢ اورڠ ايت مڠيريڠکن دي (yang tíga órang ítu mĕngīríngkan díya) *die drie bleven hem vergezellen*; يڠ امڤت اورڠ ايت لاري کجمباتن (yang ámpat órang ítu lári kajambátan) *die vier lui liepen naar de pier*.

In de hier bijgebrachte voorbeelden lijdt het geen twijfel dat de relatiefzin subjekt is; immers het praedikaat bestaat uit praedikaatswoorden. Gewoonlijk is dit echter niet het geval, en kan de relatiefzin, welks functie nauw verwant is aan die van het subjektswoord, even goed subjekt worden genoemd in den samengestelden zin als praedikaat. Min of meer is dit reeds het geval met de in § 168 besproken zinnen. Duidelijker treedt de hier bedoelde eigenaardigheid evenwel op den voorgrond in zinnen als deze: يڠ جادي بتار مجڤاهيت ايت انق راج تنجوڠڤور (yang jádi Batára Majapáit ítu ánaq rája Tañjungpúra) *die Vorst van Majapāit was een zoon van den Vorst van Tañjungpūra*; يڠ بوڠسو ڤرمڤوان (yang búngsu pĕrampúwan) *de jongste was een meisje*.

§ 170. Deze verwantschap met het subjektswoord verklaart waarom een relatiefzin kan optreden als objekt, direkt dan wel indirekt, van een verbaal woord, of wel als

bepaling in anderen zin dan in § 165 bedoeld werd. Zoo vindt men e. g. سکل دايڠ٢ ددالم استان بݢيند ڤون حيرانله منڠر يڠ دسبت راج ايت (sĕgála dāyang-dáyang didálam astána bagínda pun ḥáiranlah mĕnĕngár yang disĕbút rája ítu) *allè hofdames in het paleis ontstelden, vernemende wat de Vorst zeide*; کلکون مخدوم سمبهيڠ ايت ڤاتله سڤرت يڠ ددالم ممڤين ايت (kalākúwan maḫdúm sĕmbáyang ítu ñátalah sapĕrtí yang didálam mīmpíña ítu) *de wijze van doen van dien scheepsgezagvoerder was juist zooals hij in zijn droom had gezien*; ڤاتق تياد ڤرنه برتمو يڠ دمکين ايت (pátiq tiyáda pĕrnáh bĕrtĕmú yang dĕmīkíyan ítu) *ik ben nog nooit zoo iets tegengekomen*; جاڠن کامو ايڠن اکن يڠ تياد ڤاتت (jángan kámu íngin ákan yang tiyáda pátut) *gij moet u niet verlustigen in hetgeen niet geoorloofd is.*

§ 171. De verzwakking van den band tusschen relativum en antecedent gaat nu en dan zoover, dat het relativum in een zuiveren nadrukswijzer ontaardt, en vervallen kan zonder dat hierdoor eenige verandering te weeg wordt gebracht in hetgeen gezegd wordt. Dit is o. a. het geval in de volgende zinnen: يڠ سمبه همب دملاک ايت تڠݢله دملاک (yang sĕmbáh ámba dimaláka ítu tínggallah dimaláka) *mogen mijne te Malaka gesproken woorden daar blijven*; بهوا يڠ دنيا

اين تياد اكن ككل اداڽ (bahúwa yang dunfya íni tiyáda ákan kĕkál ādáña) *deze wereld is geen duurzame;* يڠ ماڽ سبد جنججوڠن اين تياد همب لالوي (yang mána sábda juñjúngan íni tiyáda ámba lalúwi) *de vermaningen van uw Hoogheid zal ik niet in den wind slaan;* يڠ كهندق همب كيت نيلايكن هرڬاڽ (yang kandáq ámba kíta nīláikan argáña) *mijn verlangen is dat wij de waarde er van zullen schatten.*

In verband met de in § 164 medegedeelde ratio van den relatiefzin in het algemeen, is er veel te zeggen voor de meening dat het relativum in de hier gegeven voorbeelden in zijn oorspronkelijke functie optreedt.

§ 172. Ten aanzien van de constructie der door het relativum ingeleide ondergeschikte zinnen is overigens weinig bijzonders op te merken. Ontdaan van dit relativum kan zulk een afhankelijke zin bestaan uit een al dan niet nader bepaald subjekts- of praedikaatswoord, en verder alle vormen hebben die zoowel de eenvoudige als de samengestelde zin vertoonen.

Een stellig vereischte van den Maleischen relatiefzin is echter dat deze door het relativum wordt ingeleid; een andere plaats dan als eerste woord in dezen zin kan het relativum يڠ (yang) niet hebben.

Ook is het een noodwendig vereischte dat de relatiefzin, wanneer deze als bepaling fungeert, op het omschreven nomen volgt, zoodat hier het grondbeginsel der

Maleische zinsconstructie streng in het oog moet worden gehouden. Van casusvormen is bij dit pronomen geen sprake; trouwens, het gemak, waarmede het Maleisch als zelfstandige zinnen gebouwde constructies blijkens haar positie doet optreden als afhankelijke zinnen, brengt mede, dat aan zulke casusvormen geen behoefte gevoeld wordt. Zoo kan de zin: دسرهكن الله تعالى كرجاءن دنيا اين كڤداڽ (disĕráhkan Allah ta^c^ālā karajáän duníya íni kapādáña) zeer gevoegelijk als hoofdzin een zelfstandige plaats innemen in de rede, met de beteekenis van: *de heerschappij over deze wereld is hem door Allah, den verhevene, geschonken.* Maar in volmaakt denzelfden vorm kan deze zin een ondergeschikte rol spelen in een samengestelden zin, e. g. van deze constructie: راج كامي اينله دسرهكن الله تعالى كرجاءن دنيا اين كڤداڽ (rája kāmi ínilah disĕráhkan Allah ta^c^ālā karajáän duníya íni kapādáña) *deze onze Vorst is door Allah den verhevene begiftigd met de heerschappij over deze wereld.*

De hoofdzin van zooeven is eenvoudig ondergeschikte zin geworden, en fungeert als praedikaat in den samengestelden zin. Als zoodanig kan het, evenals elk ander praedikaat desverlangd een zekeren nadruk krijgen door het voorgevoegde relativum. Dan ontstaat de zin: راج كامي اينله يڠ دسرهكن الله تعالى كرجاءن دنيا اين كڤداڽ (Rája kāmi ínilah yang disĕráhkan Allah ta^c^ālā karajáän duníya íni kapādáña)

deze onze Vorst is het, die door Allah den verhevene begiftigd is met de heerschappij over deze wereld.

Zoo beteekent: تله دبوبهڽ اوبت بيهوش دالمڽ (tĕlāh dibūbúhña óbat báihuş dālámña) *hij had daarin een bedwelmend gif gedaan.* Deze zin kan, zonder eenige verandering in den vorm, eenvoudig omdat wij met een gedachte-eenheid te doen hebben, dienen ter kwalificeering van een subjektswoord, bv. in de constructie: ايڤون مڠمبل مكانن تله دبوبهڽ اوبت بيهوش دالمڽ (íyapun mĕngámbil mākánan tĕláh dibūbúhña óbat báihuş dālámña) *hij ging eten halen waarin hij een bedwelmend gif had gedaan.* Meent men op deze bepaling bijzonder de aandacht te moeten vestigen, en hiertoe de relatiefconstructie te moeten bezigen, dan ontstaat de zin: ايڤون مڠمبل مكانن يڠ تله دبوبهڽ اوبت بيهوش دالمڽ (íyapun mĕngámbil mākánan yang tĕláh dibūbúhña óbat báihuş dālámña) die in onze taal met dezelfde woorden wordt weergegeven als de constructie zonder relativum.

§ 173. De relatiefzin kan, evenals de in de vorige afdeeling behandelde ondergeschikte zinnen, subjekt of praedikaat zijn in een samengestelden zin, die op zijn beurt afhankelijk is, m. a. w. ook in ondergeschikte zinnen van lagere orde kan een relatiefzin element zijn van den zin. Voorbeelden hiervan heeft men in de volgende constructies: ڤايڠ ايت اد يڠ هيجو (páyung ítu áda yang íjau) *onder die zonneschermen waren er ook die*

groen waren; دليهتڽ يڠ دسالق ايت تانه تڠݢي (dilīyátña yang disálaq ítu tánah tínggi) *hij zag dat hetgeen door den hond werd aangeblaft een aardhoop was*; ڤراهو موسه روڤاڽ يڠ داتڠ تيݢ بوه ايت (pĕráu músuh rūpáña yang dátang tíga búwah ítu) *het schijnt dat het vijandelijke vaartuigen zijn die daar ten getale van drie aankomen*; ايله يڠ مڠالهكن نݢري يڠ بسر٢. (íyalah yang mĕngāláhkan nĕgĕrí yang bĕsarbĕsár) *hij is het die groote rijken zal onderwerpen*; ڤد بيچاراكو اڠكوله صحابة يڠ ترلالو بايك درڤد سݢال صحابة يڠ لاين (páda bicāráku ĕngkáulah çaḥábat yang tĕrlálu báiq daripáda sĕgála çaḥábat yang láin) *naar mijn meening zijt gij de vriend die de beste is van allen.*

E. *Nevenschikking (Coördinatie).*

§ 174. Nevenschikking (coördinatie) van eenheden van gedachte heeft plaats, wanneer hetgeen de spreker of schrijver wenscht mede te deelen meer is dan hij in één enkelen zin, eenvoudigen dan wel samengestelden, meent te kunnen samenvatten. Het logische verband tusschen hetgeen de nevengeschikte zinnen elk voor zich te kennen geven, valt natuurlijk grootendeels buiten den gezichtskring van den grammaticus; deze gaat voornamelijk te rade met datgene waardoor die nevenschikking zich formeel onderscheidt.

Ten aanzien hiervan nu valt in de eerste plaats op te merken dat er tweeëerlei nevenschikking van zinnen bestaat, en wel: 1° zonder dat van verbindende partikels (conjunctiones) wordt gebruik gemaakt, en 2° met gebruikmaking van die rededeelen. Wij zien hier vrij wel hetzelfde als bij de uitbreiding van elementen van den zin door coördinatie (§ 144 v.v.); evenals dáár is eenvoudige nevenschikking, zonder conjunctiones, de oorspronkelijke methode, en werd later pas de behoefte gevoeld om de coördinatie ook formeel waarneembaar te maken door speciaal daartoe bestemde partikels.

Het verschil tusschen subordinatie en coördinatie van zinnen springt overigens duidelijk genoeg in het oog. Terwijl de gesubordineerde zin uitsluitend optreedt als element in den zin, en qua talis, een bestaan heeft, afhankelijk van andere bestanddeelen daarvan, hebben de gecoördineerde zinnen, daargelaten of al dan niet gebruik is gemaakt van conjunctiones, elk voor zich een eigen zelfstandig bestaan, althans wat den vorm betreft. Mocht er nu en dan sprake kunnen zijn van zekere afhankelijkheid tusschen gecoördineerde zinnen, zoo kan deze alleen betrekking hebben op de door elk dier zinnen uitgedrukte gedachte; die afhankelijkheid zou een logische kunnen zijn, doch in geen geval een syntaktische mogen heeten.

§ 175. De schier eindelooze verscheidenheid, welke in de betrekkingen tusschen niet door conjunctiones ver-

bonden gecoördineerde zinnen bestaat, als men op hun inhoud let, maakt het ondoenlijk om elke dezer verhoudingen door voorbeelden toe te lichten. Enkele aanhalingen, die een denkbeeld kunnen geven van de meest belangrijke en veelvuldig voorkomende betrekkingen, mogen hier een plaats vinden: اکو سؤرڠ اڠکو باپق (âku saórang ĕngkâu bâñaq) *ik ben alleen, gij zijt velen*; کورڠ٢ اى برلاونکن دلى يڠدڤرتوان لبه اى برلاونکن انق استرين برسڠکه٢ (kūrangkúrang íya bĕrlāwánkan dūli yangdipĕrtúwan lĕbih íya bĕrlāwánkan ānaqistĕríña bĕrsūngguhsúngguh) *zullen zij zich misschien niet bijzonder inspannen om den Vorst te beschermen, zeer zeker zullen zij dit doen voor hunne vrouwen en kinderen*; بربوپيله کوره ڤتير کيلت سابڠ مپابڠ (bĕrbūñilah gūruh pĕtír kílat sābungmĕñābung) *de donder rommelde, de bliksem doorkliefde het luchtruim in alle richtingen*; اکو برتيکم دڠن اڠکو اورڠ لاين داتڠ منيکم اکو (âku bĕrtíkam dĕngán ĕngkâu órang lāin dātang mĕníkam âku) *terwijl ik met u aan het vechten ben komen anderen mij aanvallen*; اى مماليس تياده اى برکنن اکن کات مخدوم موده ايت (íya mĕmâlis tiyāda íya bĕrkĕnán âkan kâta maḫdūm mūda ítu) *hij wendde het gelaat af, hij voelde niets voor de woorden van den jeugdigen maḫdûm*: کيت دڤربوت اوله راج ملاک سڤرت کرا مولت دسوڤن ڤيسڠ ڤنتت دکايتن دڠن اونق (kíta dipĕrbūwat ólih Rúja Malāka sapĕrtí

kĕrā; mūlut disūwápña písang, pántat dikāitña dĕngán únaq) *ik word door den Raja van Malaka als een aap behandeld*; *in den mond stopt hij pisang, in den anus peutert hij met een haak*; اكو ممڠݢل اڠكو اين اكو هندق برتڤاكن بيچار كفدام (áku mĕmánggil ĕngkáu íni áku ĕndáq bĕrtañákan bicára kapādāmu) *ik heb u geroepen*; *ik wilde u om raad vragen*; ݢونوڠ ڤون برݢرق رنته كمنچقڽ (gúnungpun bĕrgĕráq rúntuh kamuñcáqña) *de bergen schudden*; *hunne toppen stortten neer*; اي سݢره تمڤيل كناءيكنڽ ݢاجه مات (íya sĕgĕráh támpil kanāikánña gájah māta) *hij snelde dadelijk naar voren*; *zijn rijdier was een woedende olifant*; اد براڤ كتيك كدوا ڤيهق باڽق ماتي دان لوك (áda bĕrápa kutíka kadúwa péyaq pun báñaq máti dan lúka) *er verliepen eenige oogenblikken*; *beide partijen hadden vele dooden en gewonden*; اكو توا دراجاكن دڠكري كچيل بايقله اكو ممبوڠ ديريكو (áku tūwa dirajākan dinĕgĕrí kecíl bāiqlah áku mĕmbūwang dīríku (*ik, de oudere, word tot koning verheven van een klein land*; *het is beter dat ik mij van kant maak*; براڤ لام سوده كامي دسيني تياد كامي مليهت سأورڠ ڤون منسي داتڠ كماري اين (bĕrāpa lāma sūdah kāmi disíni tiyáda kāmi mĕlīyat saórangpun manusíya dátang kamāri íni) *hoe lang wij reeds hier zijn, wij hebben geen sterveling hier zien komen*; بارڠكمان اي ڤرݢي همب ايكت (bārangkamána íya pĕrgí ámba íkut) *waarheen*

hij ook gaat, ik volg hem; كنا بلاكڠ روس ايت ايڤون لاري (kĕnâ bĕlâkang rûsa ítu íyapun lâri) *het hert werd in den rug getroffen; het liep weg*; باتو ايتڤون بله دوا كڤال بادڠ تياد بله (bátu ítu pun bĕláh dúwa kapála Bádung tiyáda bĕláh) *de steen werd in tweeën gespleten; het hoofd van Badung niet*; بارڠسياڤ تياد ترڠكت الهله اي (bārangsiyápa tiyáda tĕrángkat álahlah íya) *alwie niet in staat mocht zijn dit op te tillen zou overwonnen verklaard worden*; ڤد سڤنمڤڠ سهاري برلاير اڠين تڬڠ كلت (páda sapĕ-námpang saári bĕrláyar ángin tĕgáng kĕlát) *voor iedere zijde had men één dag zeilens noodig als de wind de schoten spant*; بارڠسياڤ هندق دبريكنڽ ايت دتوجوكنڽ (bārangsiyápa ĕndáq dibĕrīkánña ítu ditūjukánña) *tot ieder, wien hij iets geven wilde, richtte hij zijne schreden*; مان كاسه توان٢ سموا اكن كيت دمكينله كاسه توانهمب سكلين اكن دي (mána kásih tūwantúwan samúwa ákan kíta dĕmī-kíyanlah kásih tūwanámba sakālíyan ákan díya) *zooveel liefde als gijlieden voor mij hebt gehad, zoo groot moge ook uw liefde voor hem zijn*; هندقڤون كيت ڤچت اي سواتوڤون تياد اڤ سالهڽ ڤد كيت (ĕndáqpun kíta pécát íya suwătupun tiyáda ápa sāláhña páda kíta) *mocht ik hem al willen ont-slaan — hij heeft niets tegen mij misdreven*; لاين كات كيت لاين كات دي (lâin káta kíta lâin káta díya) *wij zeggen dit, hij zegt dat*; تله سيڠاڤور سوده اله جاو ڤون كمبالي كمجڤاهت (tĕláh Sīngapúra

súdah álah jáwapun kĕmbáli kamajapáit) *Singapura was veroverd, de Javanen keerden terug naar Majapait*; براڤ باتڠ كهندق توانهمب همب ڤوتوسكن كيسي٢ اين (bĕrápa bátang kándáq túwansámba ámba pūtúskan kīsikísi íni) *zooveel stuks als gij verlangt zal ik met deze traliee stukslaan.*

§ 176. Veelvuldig wordt in Maleische geschriften bij de coördinatie van zinnen gebruik gemaakt van het partikel مك (maka) dat, tegenwoordig zonder levendig gevoelde bijzondere beteekenis, eigenlijk niet zoozeer conjunctie is, als wel een disjunctief rededeel, uitsluitend dienende om de opeenvolgende zinnen te scheiden, en zoodoende duidelijker te doen uitkomen welke de nevengeschikte eenheden van gedachte zijn, zonder evenwel eenig bijzonder licht te werpen op haar onderlinge verhouding wat de beteekenis aangaat. Voorbeelden van het gebruik van dit disjunctief partikel treft men aan in de volgende zinnen: بايك٢ مسانى مك اورڠ برتمو (bāiq-báiq māsáña maka órang bĕrtĕmú) *is het tijdstip zeer gunstig, dan ziet men dat*; سوده هاري راي مك سري بيجادراج داتڠ (súdah āriráya maka Sĕrí Bijadirája dátang) *toen de feestdag voorbij was kwam Sri Bijadiraja*; دڤرتيداقن لاكي٢ كيت اوله بتار مجاڤاهيت مك كيت دكيريمي سوبڠ (dipĕrtīdáqña lākiláki kíta ólih Batára Majapáit maka kíta dikīrími súbang) *door den Vorst van Majapait wordt geloo-*

chend, dat ik een man ben; mij wordt door hem een oorknop ten geschenke gegeven; دكتاهويني استري كيت منيڠق مك اي منجقكن ڤڠتاهوانڽ (dikatāwíña istërí kíta mënéngoq maka íya mënūñjúqkan pëngatāwánña) *hij weet wel dat mijn vrouw naar hem kijkt; hij vertoont (daarom) zijne kunsten;* سلڠ تيك هاري لماني مك سلطان ملك الصليح ڤون مڠكتله (sëláng tíga ári lāmáña maka Súlṭan Malikuççalīh pun mángkatlah) *er was een tijdsverloop van drie dagen, Sultan Malikuççalīh stierf (toen);* اكو دتيتهكن ڤادك بتار برماين مك كامي برماين (áku ditītáhkan Padúka Batára bërmáin maka kámi bërmáin) *ons wordt door den Vorst bevolen om te spelen; wij zullen spelen;* داتس كاجڠ ايتله دهمڤاري داون مك دبوبه ناسي (díyātas kájang ítulah diyampári dáun maka dibúbuh nási) *op die matten werden blaren uitgespreid; hierop werd rijst geplaatst.*

Ofschoon de oorspronkelijke ratio van dit partikel مك (maka) ongetwijfeld geen andere is geweest dan duidelijk aan te geven waar de eene gecoördineerde zin eindigt en de volgende een aanvangt neemt, en in verband hiermede het gebruik van dit partikel overbodig mag heeten daar waar het einde van den eenen zin en het begin van den volgenden uit anderen hoofde duidelijk genoeg blijken, laat het zich niettemin moeielijk ontkennen dat zeer dikwijls dit partikel gebezigd wordt, zonder dat er eenige aannemelijke reden voor kan wor-

den ontdekt. Bij sommige schrijvers is het een hinderlijke stoplap geworden, alleen omdat zij niet tot het inzicht konden komen dat weglating hiervan met verfraaiing van hun stijl zou gelijk staan.

In de spreektaal wordt slechts bij zeer hooge uitzondering van dit rededeel gebruik gemaakt en dan meestal ten onrechte, omdat de intonatie, in de eerste plaats het zinsaccent, alle behoefte hieraan wegneemt.

§ 177. De conjuncties, die bij de coördinatie van zinnen gebezigd worden ten einde duidelijker, dan naar het oordeel van spreker of schrijver bij weglating hiervan het geval zou zijn, de betrekking tusschen de nevengeschikte zinnen te doen uitkomen, laten zich in tal van soorten onderscheiden, hoewel dit aantal uit den aard der zaak minder groot moet zijn dan dat van de verschillende betrekkingen, die er tusschen gecoördineerde zinnen zooal bestaan kunnen.

De voornaamste in het Maleisch bij de coördinatie van zinnen dienstdoende conjuncties zijn:

1° de zuiver nevenschikkende, zooals دان (dan) en دڠن (dĕngán) *en*; لالو (lálu) *vervolgens*, لاڬي (lági) *verder*, in zinnen als deze: جاو ايتڤون كمالوان لالو اى مڠامق دڠن ڬولق سند (jáwa ítu pun kamālumālúwan lálu íya mĕngámuq dĕngán góloq súnda) *de Javanen voelden zich diep beschaamd; vervolgens gingen zij hunne tegenstanders te lijf met den Sundaneeschen goloq*; سورت ڤون دبالس دان اوتوسن راج چين

ايتڤون دڤرسالن (súratpun dibálas dan ŭtúsan Rája cína ítu pun dipěrsálin) *de brief werd beantwoord en de gezanten van den Keizer van China kregen nieuwe kleeren ten geschenke*; ترلالوله سکچيت بݢند دڠن ببراڤ ڤوجي بݢند اکن هڠ تواه ايت (těrlálulah sukacíta bagínda děngán běběrápa pŭji bagínda ákan ang Tŭwah ítu) *groot was des Vorsten vreugde, en eindeloos waren de lofuitingen, die hij ang Tuwah toezwaaide.*

2° de tegenstellende conjunctie, تتاڤي (tatápi) *maar*, soms versterkt tot اکن تتاڤي (ákan tatápi); voorbeelden van het gebruik hiervan geven de volgende zinnen: اکن ڤنت باڤ ايت همب قبولکنله تتاڤي همب منت سواتو جنجي ڤد باڤ همب (ákan pínta bápa ítu ámba qabŭlkanlah tatápi ámba mínta suwátu jáñji páda bápa ámba) *het verzoek van u sta ik toe, maar ik moet u op mijn beurt ook een verzoek doen*; ببراڤ دبواڽ هرت راج کلور تتاڤي سکالي جوک اي ماسق (běběrápa dibāwáña árta rája kalŭwar tatápi sakáli jŭga íya másuq) *vele schatten van den Vorst had hij reeds buiten gebracht; toch ging hij nogmaals het paleis binnen*; تله حامله اي دڠن راج اسکندر اکن تتاڤي تياد دکتاهوي اوله راج اسکندر اکن استريڽ ايت حامل (těláh ḥámillah íya děngán Rája Iskándar ákan tatápi tiyáda dikatáwi ólih Rája Iskándar ákan istěríña ítu ḥámil) *zij was zwanger bij Vorst Alexander; deze wist*

echter niet dat zijn gemalin in gezegende omstandigheden verkeerde.

3° de finale conjuncties سفاى (supáya) en اكر (ágar) *opdat*, soms vereenigd optredende als اكر سفاى (ágar supáya); voorbeelden zijn: منتهله اغكو سفاى اكو ماكن (múntahlah ĕngkáu supáya áku mákan) *braak, opdat ik ete;* هندقله توان برى كهندقن سفاى جاغن كمالون كيت (ĕndáqlah túwan bĕrí kandáqña supáya jángan kamālúwan kíta) *willig zijn wensch toch in opdat wij ons niet behoeven te schamen;* ايله ميوره ممبوت اندغ٢ اكر سفاى جاغن لاكى برسالاهن عادة سكل حاكم منترين (íyalah mĕñúruh mĕmbúwat ūndangúndang ágar supáya jángan lági bĕrsāláhan ádat sĕgála ḥákim mĕntĕríña) *hij liet wetten samenstellen opdat zijne rechters en ambtenaren niet meer zouden mistasten in hetgeen gewoonterecht was.*

4° de vergelijkende conjunctie سولة٢ (saölahólah) *alsof*, b.v. in اغكو سموا جوݢ دباوه اوسوغن يغدفرتون سولة٢ سامله اكو دغن راج (ĕngkáu samúwa júga dibáwah ūsúngan yangdipĕrtúwan saolahólah sámalah áku dĕngán rája) *gijlieden moet ook den draagstoel van den Vorst opnemen, zoodat het den schijn heeft alsof ik van gelijken rang ben als hij.*

5° die conjuncties welke zinnen verbinden waarvan de tweede een grens stelt aan de handeling, welke in den eersten plaats heeft, waaronder هڠݢ (íngga) en سمفى

(sámpai) *totdat*, de voornaamste zijn, b.v. ايڤون ماكنله درڤد ناسي ايت هڠݢ ڤوسله ڤروتڽ (íyapun mákanlah daripáda nási ítu íngga púwaslah pĕrútña) *hij at van die rijst totdat hij zich verzadigd gevoelde*; ادڤون كيت اورڠ برلاير انم هاري انم مالم سمڤي كيت داتڠ كڤد سبوه بڠري بسر دان رامي (ádapun kītaórang bĕrláyar ánam ári ánam málam sámpai kíta dátang kapáda sabúwah nĕgĕrí bĕsár dan rámai) *wij zeilden zes dagen en zes nachten lang totdat wij aan een groote en levendige stad kwamen.*

6° de conjunctie ستله (satĕláh) *nadat*, gebezigd wanneer men wenscht aan te duiden, dat hetgeen in den éénen zin wordt medegedeeld geschiedt na hetgeen uit den anderen blijkt, en voorkomende in de volgende zinnen: ستله هاري سيڠ مك دليهت اوله بݢيند اكن توان ڤتري تياد كدل (satĕláh ári síyang maka dilíyat ólih bagínda ákan túwan putĕrí tiyáda kĕdál) *nadat het dag geworden was zag de Vorst dat de prinses niet schurftig was*; ستله دكتاهوي اوله بݢيند ارتيڽ مك بݢيندڤون ترلالو سوكچيت (satĕláh dikatáwi ólih bagínda artíña maka bagíndapun tĕrlálu sukacíta) *toen de Vorst de strekking hiervan begreep was hij zeer verheugd.*

7° die conjuncties welke een gelijktijdigheid aanduiden van de handelingen, in de gecoördineerde zinnen medegedeeld, zooals سدڠ (sĕdáng) سرت (sĕrtá) سراي (sĕráya) en سمبيل (sámbil) *terwijl*, gebezigd in de

volgende voorbeelden: ايڤون سڬره تورن دراتس كرسين بارديري دتانه سراي اي مپمبه ڤد راج اسكندر (íyapun sĕgĕráh tūrun dariyátas kursíña bĕrdíri ditánah sĕráya íya mĕñĕmbáh páda Rája Iskándar) *hij daalde snel van zijn zetel af en ging op den grond staan, terwijl hij Vorst Alexander een eerbiedigen groet bracht*; سرت هاري مالم مک داتڠله بياوق ترلالو باپق (sĕrtá ári málam maka dátanglah biyáwaq tĕrlálu báñaq) *terwijl de avond viel kwamen de leguanen in grooten getale aanzetten*; سدڠ اي بودق لاڬي دمكين عقلن (sĕdáng íya búdaq lági dĕmīkíyan aqálña) *terwijl hij nog een knaap is heeft hij reeds zooveel gezond verstand*; سرت اي منڠر خبر موسه داتڠ جادي بتل اي (sĕrtá íya mĕnĕngár ḥábar músuh dátang jádi bĕtúl íya) *terwijl hij het bericht aanhoorde dat de vijand in aantocht was, werd hij recht*; سراي اي منڠاده دڠڠكنن مولتن (sĕráya íya mĕnĕngádah dingangakánña mūlútña) *terwijl zij opkeken openden zij den mond.*

8° de voorwaardelijke, als hoedanig optreden جک (jíka) جکلو (jīkálau) en لامن (lámun) alle in den zin van ons *als* of *indien*, in dezelfde nuances, zooals uit de volgende voorbeelden blijkt: جک كامي حكايتكن سموان نسچاي جمو اورڠ منڠر دي (jíka kámi ḥikāyátkan samūwáña nişcáya jĕmú órang mĕnĕngár díya) *indien wij alles verhaalden zou men er stellig beu van worden, dit hoorende*; جکلو انق ڤاتک تونكو ڤراستري نسچاي كدل اي (jīkálau ánaq pá-

tiq tūwánku pĕristĕrí niṣcáya kĕdál íya) *als uw Majesteit zich mijn kind tot gemalin neemt, zal het zeker schurft krijgen*; جک بندهار ماسق مڠادڤ تمڤتڽ دبنتاڠي ڤرمداني (jíka Bandára másuq mĕngá-dap tampátña dibĕntángi pramadáni) *als de Bandara binnenkwam om zijn opwachting bij den Vorst te maken, werd zijn zitplaats met een tapijt belegd*; اڤ کهندقم اکو بري لامن جاڠن جوک اکو اڠکو بونه (ápa kandáqmu áku bĕrí lámun jángan júga áku ĕngkáu búnuh) *wat gij verlangt zal ik u toestaan, indien gij mij slechts niet doodt*; جک لقسمان بلم منڠر تيته بيت سوده منڠر تيته (jíka Laqsamána bĕlúm mĕnĕngár títah béta súdah mĕnĕngár títah) *als Laqsamana het bevel nog niet vernomen heeft — ik wel.*

9° de redengevende conjuncties کارن (karána) en سبب (sĕbáb) *omdat, daar, want, aangezien*, in de volgende zinnen: ترلالو بهکيان کامي سکلين سبب دولي يڠدڤرتون سمڤي کنکري کامي اين (tĕrlálu bāgīyáña kámi sakālíyan sĕbáb dúli yangdipĕrtūwan sámpai kanĕgĕrí kámi íni) *groot is ons aller geluk, omdat onze Vorst bij ons is gekomen*; هندقله توانکو بونهکن اولر ايت کارن کامي سکلين تياد داڤت ممبونه اولر ايت (ĕndáqlah tūwánku būnúhkan úlar ítu karána kámi sakālíyan tiyáda dápat mĕm-búnuh úlar ítu) *wil gij dien slang dooden, want geen van ons allen is daartoe in staat geweest*; بايک تمڤت اين کارن بناتڠ کاجه اد ددالمن (báiq támpat íni

karána binátang gájah áda didālámña) *deze plek is gunstig want er is een olifant op aangetroffen*; سبب اى كنا اوڤه هيلڠله ستيان (sĕbáb íya kĕná úpah ílanglah sĕṭīyáña) *omdat hij omgekocht werd is het uit met zijn trouw*.

10° de conjuncties اڤبيل (āpabíla) *telkens als*, تتكال (tatkála) *tijdens* en دمى (dĕmí) *toen*; voorbeelden van het gebruik hiervan geven de volgende zinnen: اڤبيل راج چوران هندق برماين كسانله اى ڤرڬى (āpabíla Rája Çūrán ĕndáq bĕrmáin kasánalah íya pĕrgí) *telkens wanneer Raja Çurān zich wilde ontspannen ging hij daarheen*; تتكال كامى كلور دربنوا چين (tatkála kámi kalúwar daribĕnúwa cína) سكليننْ كامى اين لاڬى مود٢ بلاك (sakālīyánña kámi íni lági mūdamúda bĕláka) *tijdens wij uit China vertrokken, waren wij allen nog zeer jong*; تتكال اورڠ برخبركن بادڠ ايت بندرڠ ڤون اد مڠادڤ راج ڤرلق (tatkála órang bĕrḫabárkan Bádung ítu Bĕndĕrángpun áda mĕngádap rája Pĕrláq) *tijdens men dit aan Badung berichtte maakte Bĕndĕrang zijn opwachting bij den Vorst van Pĕrlaq*; دمى سڬل مريكئيت مليهت راج چين مك سڬل اورڠ يڠ مڠادڤ ايت ڤون سموان منندقكن كڤلان كباوه (dĕmí sĕgála marīkaítu mĕlíyat rája cína maka sĕgála órang yang mĕngádap ítu pun samūwáña mĕnūndúqkan kapāláña kabáwah) *toen zij den keizer van China zagen, bogen allen die op audiëntie waren het hoofd*

terneder. Enkele andere conjuncties, gelijk استيميوا ڤول (istiméwa pŭla), سلام (salắma) e. d., zijn van te weinig praktisch belang om bijzondere vermelding te verdienen.

§ 178. Ten aanzien van het gebruik dezer conjuncties valt op merken, dat de door haar ingeleide zinnen nu eens moeten volgen, dan weer zoowel kunnen voorafgaan als volgen en soms bij voorkeur voorafgaan.

De eerste vijf der opgesomde kategorieën behooren tot het eerstbedoelde type, d. w. z. deze conjuncties openen nimmer, naar het Maleische taaleigen, het samenstel van nevengeschikte zinnen.

Anders is het gesteld met de conjuncties besproken sub. 6° tot sub. 9°; deze kunnen evengoed voorafgaan als volgen, terwijl van enkele, zooals جک (jíka) en جکلو (jīkắlau) onder de voorwaardelijke en ستله (satĕláh) gerust kan verklaard worden dat zij bij voorkeur voorafgaan, al is ook de andere constructie niet bepaald onbekend, zooals in dezen zin: هندقله ڤد اخير زمان کلق انق چوچو باڤ همب جاڠن درهاک ڤد انق چوچو کيت جکلو اى ظالم دان جاهت سکاليڤون (ĕndáqlah pắda aḫír zamān kĕlắq ắnaq cúcu bắpa ámba jángan durắka pắda ắnaq cúcu kíta jīkắlau íya ẓālim dan jắhat sakắlipun) *mogen tot het einde der dagen uwe nakomelingen nimmer ongehoorzaam zijn aan de mijne, zelfs indien deze laatste onrechtvaardig en slecht van karakter zijn.*

De sub. 10° genoemde conjuncties openen steeds den zin.

§ 179. Ofschoon in de gegeven voorbeelden van door conjuncties verbonden gecoördineerde zinnen slechts twee gedachte-eenheden door één voegwoord werden gekoppeld, toch is het begrijpelijk dat ook gevallen moeten voorkomen waarin meer dàn twee zinnen door meer dan een conjunctie worden vereenigd. Het schijnt onnoodig hiervan vele voorbeelden bij te brengen; de volgende mogen volstaan om een indruk te geven van hetgeen hier bedoeld wordt: جكلو دلي يغدڤرتوان براغكت ڤاتق مغيرغكن كارن ڤاتق تياد داڤت برچري دغن دلي توانكو (jìkâlau dûli yangdipĕrtûwan bĕrángkat pâtiq mĕngīríngkan karâna pátiq tiyáda dâpat bĕrcĕrái dĕngán dûli tūwánku) *als Zijn Hoogheid vertrekt ga ik mede, want ik kan niet van Zijn Hoogheid scheiden*; جكلو اغكو هندق اكن ݢاݢه اكو بري تتاڤي جكلو اغكو ماو ماكن منتهكو (jīkálau ĕngkáu ĕndáq ákan gágah áku bĕrí tatápi jìkálau ĕngkáu máu mákan mūntáhku) *als gij buitengewone kracht begeert zal ik u deze geven, maar indien gij mijn braaksel wilt eten*; سرت اي برلابه مك تورنله مخدوم دركڤل ايت سيد عبدالعزيز نماڽ لالو اي سمبهيڠ دڤنتي ملاك ايت (sĕrtá íya bĕrlâbuh maka túrunlah maḫdûm darikâpal ítu Sâid Abdulazíz nāmáña lâlu íya sĕmbâyang dipántai Malâka ítu) *terwijl het schip ten anker kwam ging*

de gezagvoerder van boord (*Said Abdulazīz heette hij*) *en deed hij vervolgens het gebed aan het strand van Malaka*; جکلو تونهمب بوکن توان کڤد همب جک تياد لمبڠ اين کتمبقکن دداد بوکنڽ همب انق لاکي٢ (jīkālau tūwanámba búkan túwan kapáda ámba jíka tiyáda lĕmbíng íni kutumbáqkan didáda būkánña ámba ánaq lākiláki) *als gij niet mijn baas waart, als ik deze spies dan niet in uw borst stiet, zou ik geen man zijn*; جکلو تياد توان بري همب داڤت جوک مڠتاکن دي تتاڤي توان لاکي اد توان جوک مڠتاکن دي (jīkālau tiyáda túwan bĕrí ámba dāpat júga mĕngātákan díya tatápi túwan lāgi áda túwan júga mĕngātákan díya) *indien gij het niet vergundet zou ik het toch kunnen mededeelen, maar nu gij hier zijt moet gij het zelf maar zeggen.*

Ten slotte worde hier nog met een enkel woord opgemerkt dat gecoördineerde hoofdzinnen als zoodanig een geheel kunnen vormen dat, als afhankelijke zin, een ondergeschikte plaats in den hoofdzin inneemt. Dat is e. g. het geval in zinnen als: ادڤون هڠ توه ايت جک کيت ديمکن جوک تياد بايک جاديڽ (ádapun ang Túwah ítu jíka kíta dīyámkan júga tiyáda báiq jādíña) *die ang Tuwah — als wij maar blijven zwijgen dan zal het verkeerd met hem afloopen*; دليهتڽ کرس ايت هولوڽ مانکم هيجو سارڠڽ مانکم ميره سالتڽ انتن دان چهيانڽ کيلڠ کميلڠ (dilīyátña kĕrís ítu ūlúña maníkam íjau sārúngña maníkam

mérah sālútña íntan dan cāyáña gīlanggumílang) *hij bevond dat die kris een handvat had van groen gesteente, een schede van rood gesteente, oplegsels van diamanten en een flikkerenden glans.*

F. *Bijzondere zinswendingen.*

1°. Vragende zinnen.

§ 180. Een eigenaardige vorm, waardoor de vragende zin zich kennelijk onderscheidt van andere is, voor zoover het gesproken Maleisch betreft, eigenlijk niet aan te wijzen. Dezelfde constructie kan zoowel vragend als stellend zijn, al naar gelang van de wijze waarop men de woorden uitspreekt en het zinsaccent legt. Zoo kan b. v. de zin: سوده لام ايت (sűdah lắma ítu) even goed worden weergegeven met „het is reeds lang geleden" als met „is het reeds lang geleden"? En de zin: اكو اڠكو هندق بري ماكن صدقة (ắku ĕngkáu ĕndáq bĕrí mắkan çadáqah) kan even goed beteekenen: *gij wilt mij een aalmoes geven,* als *wilt gij mij een aalmoes geven?* Sommige constructies kunnen echter niet anders dan als vragende zinnen optreden, omdat hierin bepaalde woorden voorkomen die noodwendig aan een vraag doen denken. Deze vraagwoorden behooren zoowel tot de subjekts- als tot de praedikaatswoorden, en zijn zeer gering in aantal; zij bepalen zich tot اڤ (ắpa) en مان (mắna) en hunne derivaten. Als subjektswoorden fungeeren اڤ (ắpa) *wat,* en سياڤ (siyắpa) *wie,* de eigenlijke prono-

mina interrogativa in het Maleisch. Praedikaatswoorden zijn: براڤ (bĕrāpa) *hoeveel*, مڠاڤ (mĕngāpa) *waarom*, بتاڤ (bĕtāpa) *hoe*, مان (māna) *welke* met de casusvormen دمان (dimāna) *waar*, کمان (kamāna) *waarheen*, درمان (darimāna) *van waar*, en samenstellingen hiervan zooals بݢيمان (bāgaimāna) *hoe*, بيلمان (bīlamāna) en ماناکال (mānakāla), *wanneer*.

Indien men, vooral in geschriften, duidelijk wil doen uitkomen dat een vraag gedaan wordt, zonder dat zulks van zelf reeds blijkt uit het gebruik van een der zooeven genoemde vraagwoorden, dan bedient men zich van het vraagpartikel که (kah), hetwelk gehecht wordt aan dat woord in den zin, waarop, naar men meent, in de gestelde vraag het redeaccent valt. Aangezien het Maleische taaleigen medebrengt dat dit woord bij voorkeur vooraan geplaatst wordt in den zin, zal men dit vraagpartikel gewoonlijk ook gehecht vinden aan een der eerste woorden daarvan; noodzakelijk is dit intusschen niet.

Ofschoon in de gesproken taal de modulatie der stem alleszins voldoende is om den hoorder duidelijk te maken dat er een vraag gesteld wordt, bedient men zich toch ook hierin vaak van het vraagpartikel. Het gebruik er van in zinnen, waarin een vraagwoord voorkomt, is echter een pleonasme waarvoor niets te zeggen is, en dat zich alleen laat verklaren uit een onwillekeurige verwarring met het partikel ته (tah), dat het aangewezene is wanneer op vraagwoorden bijzondere nadruk moet gelegd worden.

§ 181. De zinnen, die vragende zijn omdat daarin een vraagwoord voorkomt, verschillen uit een syntaktisch oogpunt weinig of niet van de stellende. Daar het vraagwoord aan den zin een bijzonder karakter geeft, vormt het daarin een der belangrijkste elementen. Om deze reden wordt het gaarne voorop gesteld zooveel als maar eenigszins mogelijk is. Overigens valt nog op te merken dat deze vragende zinnen, wat hun constructie betreft, volmaakt dezelfde schakeeringen vertoonen als de stellende, en van het eenvoudigste tot het meest samengestelde te zien geven.

Vragende zinnen van den eenvoudigsten vorm zijn b. v.: اڤ اين (ăpa ínі) *wat is dit?* سياڤ ايت (siyăpa ítu) *wie is dat?* اڤ مولاڽ (ăpa mūláña) *wat is daarvan de reden?* سياڤ نامام (siyăpa nāmămu) *wat is uw naam?* براڤ هرکاڽ (bĕrăpa argáña) *hoeveel kost het?* بکيمان لاکوڽ (băgaimána lăkúña) *hoe hield hij zich?* دمان بينيڽ (dimăna bĭníña) *waar is zijn vrouw?* درمان داتڠڽ (darimăna dătángña) *van waar is hij gekomen?*

De vraagwoorden, welke subjekt in den zin kunnen zijn, treden ook wel op als bepaling van een ander nomen, gelijk in de volgende zinnen: بناتڠ اڤ ايت (binătang ăpa ítu) *wat dier is dat?* انق سياڤ اين (ănaq siyăpa ínі) *wiens kind is dit?* Voorbeelden van zinnen waarin vraagwoorden, die praedikaatswoorden zijn, als bepaling optreden zijn o. a.: اورڠ مان کامو اين (órang măna kămu ínі) *wat zijt gij voor een man?*

براڤ اورڠ دتيکمڽ (bĕrâpa órang ditīkámña) *hoeveel personen werden door hem verwond?* جالن کمان جالن اين (jâlan kamâna jâlan íni) *waarheen voert deze weg?* Voorbeelden van uitgebreide eenvoudige zinnen heeft men in: اڤ نام کايو اين تمڤت بيت برسندر (âpa nâma kâyu íni támpat béta bĕrsândar) *wat is de naam van dezen boom, waar ik tegen leun?* سياڤ داڤت اکن مڽالهي کتاڽ (siyâpa dâpat âkan mĕñâláhi kàtáña) *wie vermag hem tegen te spreken?* مان بايک همب دڠن سي حسن (mâna bâiq ámba dĕngán Si Ḥásan) *wie ziet er beter uit, ik of Ḥasan?* اڤ دتاڠيسکن بودق۲ ايت (âpa ditangískan bū-daqbūdaq ítu) *waarover huilen die knapen?* اڤ کرج توانهمب دسوروهکن سودار کيت (âpa kĕrjâ tūwan-ámba disūrúhkan sudâra kíta) *wat is het werk, u opgedragen door mijn broeder?* اڤ سببڽ مک توانهمب کماري (âpa sĕbábña maka tūwanámba kamâri) *wat is de reden dat gij hier komt?*

De vraagwoorden مڠاڤ (mĕngâpa) بتاڤ (bĕtâpa) بݢيمان (bâgaimâna) بيلمان (bīlamâna) en مانکال (mânakâla) laten geen attributieve constructie toe; zij vormen steeds als zoodanig het praedikaat in den zin, die dan meermalen een ondergeschikten zin, soms vrij gecompliceerd, tot subjekt heeft.

§ 182. De gewone constructie van den eenvoudigen vragenden zin met een subjektswoord tot vraagwoord is, gelijk de aangevoerde voorbeelden te zien geven, die,

waarbij het vraagwoord vooraan komt. Men zou wel kunnen zeggen اين اڤ (íni ápa) en نامم سياڤ (nāmāmu siyápa) zonder dat men behoefde te vreezen niet behoorlijk verstaan te zullen worden, doch dergelijke constructies verdienen geen aanbeveling, zoolang er geene overwegende motieven bestaan, die aan een afwijking van den gewonen bouw de voorkeur doen geven, wat in den regel eerst bij meer uitgebreide constructies het geval pleegt te zijn. Zoo vindt men b. v.: مند اين اورڠ سياڤ (mánda íni órang siyápa) *wie zijt gij, moedertje?* بورڠ ايت بورڠ اڤ (búrung ítu búrung ápa) *wat was dat voor een vogel?*

Waar echter het vraagwoord onder de praedikaatswoorden ressorteert, kan dit bij de constructie van den eenvoudigen vragenden zin zoowel voorop komen als achteraan. Men zegt e. g. evengoed براڤ هرڬان (bĕrápa argáña) als هرڬان براڤ (argáña bĕrápa) voor „hoeveel kost dit?" en انقن دمان (ānáqña dimána) is uit een oogpunt van zinsbouw even geoorloofd als دمان انقن (dimána ānáqña) voor „waar is zijn kind"?

Hoewel de aan het slot van § 181 genoemde vraagwoorden desverlangd ook wel achteraan zouden kunnen geplaatst worden, geeft men er toch de voorkeur aan om hiermede den zin te openen. De omstandigheid dat het subjekt, waar deze vraagwoorden gebezigd worden, gewoonlijk bestaat uit een ondergeschikten zin, maakt het wenschelijk dat iemand als het ware ab initio weet

dat een vraag tot hem gericht wordt, en dit hem niet eerst aan het einde der periode duidelijk wordt.

§ 183. De vragende zin kan, evenals de stellende, samengesteld zijn, in dier voege dat een combinatie van woorden, welke een volkomen zin vormt, als element van den hoofdzin dienst doet.

Het vraagwoord مڠاڤ (mĕngápa) wordt zelfs nagenoeg uitsluitend zoodanig geconstrueerd, dat een volledige zin als subjekt hiervan optreedt, zooals b. v. in: مڠاڤ تونهيب مڠهرماتي هميب (mĕngápa tūwanámba mĕngḥormáti ámba) *waarom bewijst gij eer aan mij?* مڠاڤ كامو سكليين اين برلڠكڤ (mĕngápa kámu sakālíyan íni bĕrlángkap) *waarom hebt gij allen u ten strijde toegerust?* مڠاڤ هميب تياد كاسيه اكن تونهيب (mĕngápa ámba tiyáda kásih ákan tūwanámba) *waarom zou ik u niet liefhebben?* مڠاڤ اي بركات دميكين (mĕngápa íya bĕrkáta dĕmīkíyan) *waarom spreekt hij aldus?* De vertaling dezer zinnen zou eigenlijk moeten luiden: *waarom is het, dat gij mij eer bewijst?* „*waarom is het, dat gij u allen ten strijde hebt toegerust*" en zoo voort.

Gaarne wordt, om vooral duidelijk te doen uitkomen dat hetgeen op مڠاڤ (mĕngápa) volgt een zin is, zij het dan ook een afhankelijke, van het disjunctieve مك (maka, § 176) gebruik gemaakt, zooals uit de volgende voorbeelden blijkt: مڠاڤ مك كامو سكليين لاري (mĕngápa maka kámu sakālíyan lári) *waarom zijt gij*

allen weggeloopen? of, juister: ***waarom was het dat gij allen*** *zijt weggeloopen?* مڠاڤ مک اڠکو تاکت تورون (mĕngápa maka ĕngkáu tắkut tűrun) ***waarom waart gij bang*** *om af te dalen?*

Dat intusschen ook andere vraagwoorden op dezelfde wijze samengestelde zinnen kunnen inleiden, blijkt uit de volgende voorbeelden: مانکال کيت سمڤي کسان (mānakála kíta sámpai kasāna) ***wanneer komen wij daar*** *aan?* بݢيمان مک داتق هندق براستري مود (bāgaimāna maka Dátuq ĕndáq bĕristĕrí mŭda) ***hoe*** *is het, Datuq,* ***dat gij een jonge vrouw wilt trouwen?*** بتاڤ ڤول ڤاتيق سکلين ملاون دي (bĕtápa pŭla pātiq sakālíyan mĕlāwan díya) ***hoe toch moeten*** *wij allen hen weerstaan?* دمان اکو منچهاري همب سڤرت لقسمان (dimāna áku mĕñcāri ámba sapĕrtí Laqsamāna) ***waar is het, dat ik een dienaar moet zoe-*** *ken als Laqsamana?* اوله اڤ مک بݢيتو کلاکوانڽ (ólih āpa maka bagítu kalākūwánña) ***waarom doet*** *hij zoo?*

Een vragende zin kan ook als praedikaat optreden, gelijk in de volgende voorbeelden het geval is: سݢال ايسي لاوت بݢيمان ڤول ݢراڠن روڤاڽ (sĕgála ísi lāut bagaimāna pŭla gĕrángan rūpáña) ***de be-*** *woners der zee* — ***hoe is toch*** *wel* ***hun gedaante?*** تيته راج درمان اي داتڠ (títah rája darimāna íya dātang) *de Vorst vroeg: van waar komen zij?* کات توانڽ سياڤ منبڠ ڤرهوماءن کيت اين (kāta tūwánña siyāpa mĕnĕbáng pĕrūmāān kíta íni) ***de eigenaar***

sprak: wie heeft deze boschgrond voor ons schoongemaakt? سبد بݢندا سياڤ كامو داڤت ممبونه راج زينل (sábda bagínda siyápa kámu dápat mĕmbúnuh Rája Záinal) *de Vorst sprak: wie uwer is in staat om Rája Záinal te dooden?* Als bestanddeel van het praedikaat, en wel als direkt objekt, treedt de vragende zin op in deze constructie: بتاڤ ݢراڠن حالڽ ايه بند هبه ايت تياد هبه تاهو (bĕtápa gĕrángan ḥálña āyahbúnda ámba ítu tiyáda ámba táu) *hoe mijn ouders het wel maken weet ik niet.*

Voor zoover de vraagwoorden onder de praedikaatswoorden vallen, en dat geldt van alle met uitzondering der pronomina interrogativa اڤ (ápa) en سياڤ (siyápa), kunnen zij natuurlijk nooit subjekt zijn, met een afhankelijken zin als praedikaat naast zich. Van een bepaling dier vraagwoorden door een relatiefzin kan al evenmin sprake zijn, omdat het pronomen relativum slechts een subjektswoord tot antecedent kan hebben. Daarom kan een relatiefconstructie in vragende zinnen alleen als praedikaat voorkomen bij اڤ (ápa) en سياڤ (siyápa), zooals in de volgende zinnen het geval is: سياڤ كامو سموان يڠ داڤت مڠمبيل ݢاجه راج ڤهڠ ايت (siyápa kámu samúwáña yang dápat mĕngámbil gájah Rája Páhang ítu) *wie onder u allen is het, die den olifant van den Rája van Pahang kan vangen?* اڤ يڠ دكهندقكي اوله بڤاكو اين (ápa yang dikandáki ólih bápáku íni) *wat verlangt mijn vader?* اڤ جوݢ يڠ ماكن ايكن ڤد لوكهكو اين (ápa júga yang

mäkan íkan päda lokáhku íni) ***wat is het toch dat*** *de visch in mijn* ***fuik verslindt?***

Mocht men meenen, dat het eigenlijk niet wel mogelijk is om met beslistheid te verklaren, of in deze constructies de relatiefzin subjekt is dan wel praedikaat, anders is het in dit geval: يڠ مان روڤاڽ سلامت (yang mána rūpáña sĕlámat) ***hoe zag degene er uit, die*** *gered werd,* letterlijk ***die er hoe uitzag, werd gered,*** een eigenaardige constructie waarin (mána rūpáña) eigenlijk een ondergeschikte zin van de tweede orde is.

In دستر يڠ مان ڤاتت دڠن كاين باجو بيت اين (dĕstár yang mána pätut dĕngán kāinbáju béta íni) *welke* ***hoofddoek komt goed*** *bij* ***de kleeren die ik*** *nu aantrek?* heeft men een voorbeeld van een attributief gebezigden vragenden relatiefzin.

Natuurlijk kan een relatiefconstructie wel als praedikaat worden aangemerkt (hoewel men het ook subjekt zou kunnen noemen), wanneer een subjektswoord, door een als praedikaatswoord zich kenmerkend vraagwoord bepaald, subjekt is, zooals in: بهاس مان يڠ دسبت راج اين (bása mána yang disĕbút rája íni) *welke taal is het, die deze Vorst spreekt?* اورڠ براڤ يڠ كنا لوك (órang bĕräpa yang kĕná lūka) ***hoeveel*** *menschen zijn verwond?*

Dat ook bij vragende zinnen afhankelijke zinnen van lagere orde kunnen voorkomen, behoeft nauwelijks vermelding. Dit was o. a. het geval bij de als praedikaat

optredende vragende zinnen. Als voorbeelden kunnen verder dienen: اوله اڤ مک تياد جادي دادو بندرڠ دڠن بادوڠ (ólih ápa maka tiyáda jádi diyádu Bĕndĕráng dĕngán Bádung) *waarom is het niet doorgegaan dat Bĕndĕrang en Badung samen streden?* ڤد سياڤ بايک اکو منت تولڠ (páda siyápa báiq áku minta túlung) *tot wien is het aan te raden dat ik mij om hulp wend?*

§ 184. De coördinatie bij vragende zinnen waarin vraagwoorden optreden geeft geen aanleiding tot bijzondere opmerkingen.

Een voorbeeld van nevenschikking zonder conjunctie is o. a.: مان تاجمن مک اي ممبونه (mána tajámña maka íya mĕmbúnuh) *waar is het scherpe er van, dat het doodelijk is?*

In de volgende constructies wordt gebruik gemaakt van het zuiver nevenschikkende دان (dan), bij vragende zinnen veel gebezigd: اورڠ مان توانهمب اين دان سياڤ راج اين دان درمان اصلن (órang mána túwanámba íni dan siyápa rája íni dan darimána açálña) *welke persoon zijt gij, en wie is deze Raja en van waar is hij afkomstig?* سياڤ اڠکو اين دان سياڤ نمام دان اڤ سببن اڠکو اپت ڤد سکڤڠ ڤاڤن ايت (siyápa ĕngkáu íni dan siyápa namámu dan ápa sĕbábña ĕngkáu áñut páda sakĕpíng pápan ítu) *wie zijt gij, en hoe heet gij, en wat is de oorzaak dat gij op een plank zijt komen afdrijven?*

In de overige gevallen van nevenschikking, wanneer derhalve een conjunctie de bijzondere verhouding in de beteekenis der gecoördineerde zinnen nader aangeeft, kan de zin waarin het vraagwoord voorkomt zoowel vooraf-gaan als volgen, al naar gelang tot recht verstand van het medegedeelde wenschelijk wordt gevonden. Zoo zegt men: جکلو همب بلم دڤچت بݢيمان همب هندق دچرچ (jikálau ámba bĕlúm dipĕcát bāgaimána ámba ĕndáq dicĕrcă) *indien ik niet afgezet ben, hoe wil men mij dan met verwijten treffen?* maar de constructie: بݢيمان همب هندق دچرچ جکلو همب بلم دڤچت (bāgaimána ámba ĕndáq dicĕrcă jīkálau ámba bĕlúm dipĕcát) zou even goed zijn.

Als verdere voorbeelden van de hier bedoelde nevenschikking kunnen dienen: اڤ حال کيت اين کارن سکارڠ راج رکنله جادي توان کيت (āpa ḥál kíta íni karána sakárang Rája Rĕkánlah jádi tŭwan kíta) *wat zal er van ons worden, nu de Vorst van Rĕkan onze heer is?* بتاڤ بچارکامو سکليان کارن انق کيت هندقکن اندرݢيري (bĕtápa bicára kámu sakaliyan karána ánaq kíta ĕndáqkan Indĕragíri) *hoe is uw meening nu mijn zoon Indragiri hebben wil?* سلوره تانه جاو اينڤون سياڤله امڤوڽ دي جکلو تياد انق راج ملاک (salúruh tánah jáwa ínipun siyápalah ampúña díya jikálau tiyáda ánaq Rája Maláka) *het geheele eiland Java, wie zou daarover heerschen indien het niet een zoon van den Vorst van Malaka was?*

§ 185. Het vraagpartikel كه (kah) dient om een zin duidelijk te stempelen tot een vragenden. Ofschoon in de spreektaal zeer gebruikelijk, heeft het voornamelijk in de schrijftaal ratio, omdat hier, waar de stembuiging ontbreekt, een aanduiding dat men met een vraag te doen heeft zeer wenschelijk kan zijn.

Dat het meermalen, volmaakt overbodig, aan vraagwoorden wordt gehecht, werd reeds opgemerkt. Dit is b. v. het geval in: اورڠ مانكه اين (órang mánakah íni) *wat is dat voor een mensch?* اڤكه كسوداهنڽ انقكو دودوق دباوه بومي اين (ápakah kasūdāhánña ānáqku dúduq dibáwah būmi íni) *hoe is toch een einde gekomen aan uw verblijf in de onderwereld?* دمانكه اي ماو (dimánakah íya máu) *waar zou hij willen?* ڬيل اڤكه ڤاتق مناره دي (gíla ápakah pātiq mĕnáruh díya) *zou ik zoo gek geweest zijn om hem in het leven te houden?* Te verschoonen zou een dergelijk gebruik van dit vraagpartikel alleen zijn in die gevallen, waarin zoo'n vraagwoord aan een bijzonderen nadruk behoefte heeft. Het vraagpartikel كه (kah) doet dan denzelfden dienst als het partikel له (lah) in stellende zinnen, hoewel in dit geval ته (tah) in de eerste plaats in aanmerking komt.

De vragende zinnen, die als zoodanig worden gekenmerkt door het vraagpartikel كه (kah), kunnen van den eenvoudigsten tot den meest samengestelden bouw vertoonen, juist zooals dit met de stellende zinnen het geval is, doch geven overigens geen aanleiding tot bijzon-

dere opmerkingen. Als voorbeelden van dergelijke zinnen kunnen de volgende dienen: لاكيكه اورغ ددارت (lági-kah órang didárat) *zijn er nog menschen aan den wal?* مپسلكه اغكو (mĕñĕsálkah ĕngkáu) *hebt gij er spijt van?* اداكه دنيا لاين درفد دنيا كامي اين (ádakah duníya láin daripáda duníya kámi íni) *is er nog een andere wereld dan de onze?* داڤتكه اغكو ملاون بندرغ ايت (dápatkah ĕngkáu mèláwan Bĕndĕráng ítu) *zijt gij in staat om het tegen Bĕndĕrang op te nemen?* تاهوكه تونهمب سكلين بهوا ايئت انق همب (táukah tūwanámba sakālíyan bahúwa īyaítu ánaq ámba) *weet gij allen wel, dat hij mijn kind is?* ماوكه سري ناردراج براستري (máukah Sĕrí Náradirája bĕristĕrí) *wil Sri Naradiraja gaan trouwen?* اداكه كيت سوده ڤرغ بسر بارغ سكالي (ádakah kíta súdah peráng bĕsár bárang sakáli) *hebben wij wel ooit een flinken oorlog gehad?* بوكنكه اورغ كاي تن ڤكرم لاكي ددارت (búkankah orangkáya Tun Pakárma lági didárat) *orangkáya Tun Pakarma is immers nog aan wal?* سڠڬهكه تن تيج انق بندهار ڤهڠ ايت ترلالو بايك ڤارسن (súngguhkah Tun Téja, ánaq Bandára Páhang ítu, tĕrlálu báiq parásña) *is het waar dat Tun Teja, de dochter van den Bandara van Pahang, zoo bijzonder schoon is?* داڤتكه منده منڠڬغ رهسي همب (dápatkah mánda mĕnánggung rasíya ámba) *is het mogelijk dat gij mijn geheim bewaart?* اداكه هريمو دڤرچاي ماسق كدالم كاون كمبغ

(ădakah rímau dipĕrcăya măsuq kadălam kă-wan kámbing) *komt het ooit voor dat men een tijger vertrouwt als hij onder een troep geiten valt?* داڤتکه اڠکو ممبونه راج زينل سؤرڠڤون جاڠن تاهو (dăpatkah ĕngkáu mĕmbūnuh Rája Záinal saórangpun jángan tāu) *zou het gaan dat gij Raja Zainal uit den weg ruimt zonder dat iemand dat te weten komt?* اداکه ڤدامو ڤرمڤوان يڠ تاهو برڽاڽي (ădakah pādámu pĕ-rampūwan yang tāu bĕrñáñi) *hebt gij een vrouw die zingen kan?* اداکه دسيڠاڤور اوتس يڠ ڤنداي دمکين اين (ădakah disīngapūra ūtas yang pándai dĕmīkíyan íni) *is er te Singapura een werkman die zóó bekwaam is?* تاکتکه اڠکو اکن اکو مک اڠکو برتاڽ (tăkutkah ĕngkáu ăkan ăku maka ĕngkáu bĕrtáña) *zijt gij bang voor mij dat gij dit vraagt?* ماوکه اتو تيادکه اي منجادي هولوبالڠ سڤرت دهولو ايت (māukah ătau tiyădakah íya mĕñjădi ūlubă-lang sapĕrtí dūlu ítu) *wil hij, of wil hij niet, krijgs-overste worden zooals voorheen?* انق جن اتو انق ڤريکه تونهمب اين (ănaq jin ătau ănaq pĕríkah tūwan-ámba íni) *zijt gij een kind van een boozen dan wel van een goeden geest?* جک تياد دڠن تيته برانيکه کامي (jíka tiyăda dĕngán títah bĕrănikah kămi) *als het niet op last van hooger hand was, zouden wij dan durven?* سکل ايسي سورڬ ايت ککلکه اي ددالم سورڬ دان سکل ايسي نراک ايت ککلکه اي ددالم نراک (sĕgála ísi sūrga ítu kĕkálkah íya didălam sūrga dan sĕgála ísi narăka ítu kĕkálkah

íya didălam narăka) ***alle hemelbewoners zullen die voortdurend in den hemel blijven, en alle helbewoners zullen die voortdurend in de hel blijven?*** اورڠ ايت سري مهاراجکه يڠ ممبونه دي (órang ítu Sĕrí māharăjakah yang mĕmbŭnuh díya) ***dien man — heeft Sri maharaja hem gedood?*** الڠکه باءيقڽ دڤندڠ اورڠ جک داتق براوسڠ ڤون دمکينله (ălangkah băiqña dipándang órang jíka Dătuq bĕrŭsung pun dĕmikíyanlah) ***zou het niet goed zijn voor het oog der wereld, dat gij, indien gij u in een draagstoel liet ronddragen, dit aldus deedt?***

Ofschoon in den regel het woord, dat het vraagpartikel heeft, vooraan staat, is dit toch geenszins noodzakelijk, zooals reeds gebleken is en verder uit de volgende voorbeelden nog blijkt: کامو سکلين هندق دورهاککه (kámu sakălíyan ĕndáq durăkakah) ***gij allen wilt ongehoorzaam zijn?*** اڠکو ماوکه سڤه (ĕngkáu māukah sĕpáh) ***wilt gij een uitgekauwden sirihpruim?*** برکيرم سمبهکه راج ملاک ڤد راج چين (bĕrkírim sĕmbáhkaḥ rája Malăka păda rája Cína) ***brengt de Vorst van Malaka hulde aan dien van China?*** سدڠ کملوان توانکو هاري ايت بوکنکه همب مڠاڤسکن دي (sĕdáng kamalŭwan tŭwánku ări ítu bŭkankah ámba mĕngapŭskan díya) ***nu gij dien dag beleedigd zijt, ben ik niet degeen die u moet wreken?***

2°. Uitroepende zinnen.

§ 186. Of een zin al dan niet tot deze rubriek behoort hangt, evenals met de vragende zinnen het geval is, meestal af van den toon des sprekers. Deze bepaalt het karakter van den zin, en daar de toon, waarop men spreekt, een schier oneindig aantal schakeeringen toelaat, wordt het begrijpelijk dat de vraag, wanneer een zin, blijkens den spreektoon, een uitroepende is, en wanneer niet, meermalen uiteenloopend beantwoord zal worden, en er van een scherpe grens geen sprake zijn kan.

Er zijn echter ook zinnen die wegens hun vorm tot de hier behandelde moeten worden gebracht, evenals andere, om dezelfde reden, zich als vragende voordoen. Dat zijn dan die, waarin elementen zijn opgenomen, welke den zin tot een uitroependen stempelen. In hoofdzaak laten deze bestanddeelen zich terugbrengen tot drie typen, en wel:

1° de vocatieven.

2° de interjecties.

3° het partikel ته (tah).

Het is overigens duidelijk dat een zin tegelijk vragend en uitroepend kan zijn, zoodat b. v. het partikel ته (tah), zooals trouwens reeds gebleken is, zeer goed achter vraagwoorden kan komen. Een gelijktijdig gebruik van de partikels كه (kah) en ته (tah) in denzelfden zin is in het Maleisch niet geoorloofd; zoo mogelijk nog

minder is dit het geval met het doen samentreffen dezer partikelen achter eenzelfde woord.

Ofschoon de elementen, die een zin tot een uitroependen stempelen, tot bovengenoemde drie typen zijn terug te brengen, is niettemin het samentreffen, in denzelfden zin, van twee hunner, geenszins uitzondering. Zelfs het geval dat alle drie gelijktijdig worden gebezigd komt meermalen voor, zooals nader door voorbeelden zal worden aangetoond.

Wat hun constructie betreft bestaan de uitroepende zinnen zoowel uit eenvoudige als uit samengestelde zinnen; in het laatste geval komt subordinatie even goed voor als coördinatie.

§ 187. Voorbeelden van het gebruik van vocatieven vindt men in de volgende zinnen: اورڠ كاي بڬيمان كيت برتاهن هان تيݢ اورڠ اين (orangkāya, bāgaimāna kíta bĕrtāhan áña tíga órang íni) *orangkaya, hoe konden wij, slechts met ons drieën, stand houden?* دولة تونكو ڤاتك منجنجڠ اياڤن (Dáulat Tūwánku, pātiq mĕñjūñjung āyāpan) *Sire, ik draag het eten op;* ڤردان منترى سيك سڠڬهكه تونهمب ممبونه سي انو انق سي انو ايت (pĕrdāna mĕntĕrí Síyak, sūnggubkah tūwanámba mĕmbūnuh si ánu ánaq si ánu ítu) *eerste minister van Siak, is het waar dat gij die en die, den zoon van die en die, hebt gedood?* تونكو شاه عالم يڠدڤرهمب بچراكن (Tūwán-

ku şah álam, yang dipĕrámbalah mĕmbicā-rákan) *Heer der Wereld, uw dienaar zal overleggen.*

Uit de volgende voorbeelden kan men zich een denkbeeld vormen van het gebruik van interjecties in den Maleischen zin: ماري کيت چوب نايک کأتس بالي لارڠن اين (mári kíta cóba náiq kaátas bálai lārángan íni) *kom, beproeven wij op den troon te gaan zitten!* سايڠڽ ستوه تياد (sāyángña, sitūwah tiyáda) *hoe jammer, sitūwah is er niet!* چيه جاته دستر کيت (cih! játuh dĕstár kíta) *foei! mijn hoofddoek is gevallen;* دمي الله دان دمي رسولڽ بهوا اکو تياد ماو برتيکم دڠن سوداراکو (dĕmí Allah dan dĕmí rasúlña, bahúwa áku tiyáda māu bĕrtíkam dĕngán sudārákū) *Bij Allah en diens Gezant! ik wil niet vechten met mijn broeder.*

Het partikel ته (tah) onderscheidt zich, wat het gebruik betreft, hierin van het vraagpartikel که (kah) dat het in den aanvang van den zin, zelfstandigen of ondergeschikten, moet staan, wat voor laatstgenoemd partikel niet bepaald noodig is. Het wordt gehecht aan het woord, waarmede de zin begint, en kan hoogstens door een vocatief of een interjectie, of beide tegelijk, worden voorafgegaan. Bij voorkeur wordt het gehecht aan vraagwoorden; slechts als uitzondering zal men het aantreffen bij andere elementen van den zin. Voorbeelden van het gebruik van dit partikel heeft men in de volgende zinnen: مانته جنجي ڤادک بتار دڠن کول (mánatah jáñji Padúka Batára dĕngán kúla) *wat was toch*

de overeenkomst van dien Vorst met mij? بݢايماناته توان داڤت مپبت بهاس ملايو (bāgaimánatah túwan dăpat mĕñĕbút băsa mŏláyu) *hoe toch zoudt gij het Maleisch kunnen uitspreken?* اڤاته دياکو (ăpatah däyáku) *wat moet ik toch beginnen?* اڤاته دتاکوتکن راج ملاک (ăpatah ditākútkan Rája Maláka) *waarvoor is de Raja van Malaka toch bevreesd?* اڤاته کيت ڤربنتهکن (ăpatah kíta pĕrbĕntáhkan) *waarover moeten wij toch kibbelen?*

§ 188. Uit de zooeven aangevoerde voorbeelden zou men kunnen opmaken dat de elementen, welke den zin tot een uitroependen stempelen, gaarne voorop worden geplaatst. Dit is inderdaad het geval, zoowel met de vocatieven als met de interjecties en de van het partikel ته (tah) voorziene woorden. Of liever, het is noodzakelijk wat de beide laatste kategoriën betreft. Dat de eigenlijke vocatieven niet altijd aan het begin van den zin behoeven te staan bewijzen de volgende voorbeelden: جنجي يڠ مان ايت توانکو (jáñji yang mána ítu tūwánku) *welke overeenkomst was dat, Heer?* ککند امڤون سلام توانکو دڤرسيلاکن ڤادک ککند (kakánda ampūña salām, tūwánku, dipĕrsīlákan padūka kakánda) *de heilwenschen van uw ouderen broeder, Heer, worden u door hem toegebracht;* بايقله توانکو ڤاتق همڤونکن اورڠ جکلو منسي سکرت انجڠ سکرت سکاليڤون (bäiqlah, tūwánku, pätiq impúnkan órang jikălau manusíya sakĕrát áñjing sakĕ-

rát sakālipun) *het zou goed zijn, o Heer, dat ik menschen verzamelde, zelfs al waren zij half mensch, half hond*; ادڤون اڠكو انقكو محمد هندقله باڽق٢ امڤنم اكن سكال همب سهيام (ādapun ĕngkáu, ānáqku Moḥámmad, ĕndáqlah bañaqbáñaq ampúnmu ákan sĕgála ambasāyámu) *gij, mijn zoon Moḥammad, moet zeer vergevensgezind zijn jegens uwe onderdanen.*

§ 189. Met een enkel woord is reeds opgemerkt dat dikwijls vocatieven en interjecties in den zin samengaan, en dat het volstrekt geen zeldzaamheid is dat ook tevens het derde formatieve element van den uitroependen zin zich daarin laat waarnemen.

Gevallen waarin vocatief en interjectie samentreffen, heeft men in de volgende zinnen: هي كچيل سياڤ اڠكو (ai, kĕcíl, siyápa ĕngkáu) *zeg, kleine, wie zijt gij?* اورڠ كاي ماري كيت ڤرڬي ككڤهڠ (órang kāya mári kíta pĕrgí kapáhang) *orang kāya, kom, laat ons naar Pahang gaan*; يا توانكو بارڠ دلنجتكن الله تعالى كيران عمر يڠدڤرتوان (iyá, tūwánku, bárang dilañjútkan Allah taʿālā kīráña umur dūli jang dipĕrtūwan) *o, Heer, moge Allah de verhevene uw leven van langen duur doen zijn*; هي انقكو دان چهاي متاكو دان بوه هاتيكو هندقله جاڠن اڠكو ملالوي سمبه همبام يڠ توا٢ (ai, ānáqku dan cáya mātáku dan búwah ātíku, ĕndáqlah jángan ĕngkáu mélālúwi sĕmbáh ambámu yang tūwatúwa) *o, mijn zoon, licht mijner oogen en vrucht mijns harten, wil toch*

nooit de woorden uwer vergrijsde dienaren in den wind slaan; اورڠ اين يا توان تن ڤيرق مڠادوکن حالڽ کباوه دلی يڠدڤرتون (órang íni, iyá túwaṇ Tun Péraq, mĕngādúkan ḥálña kabáwah dúli yang dipĕrtúwan) *deze man, o Heer Tun Peraq, beklaagt zich bij den Vorst.*

In de volgende zinnen komen alle drie formatieve elementen tegelijk voor: هی مهراج ديواسور بݢيماناته تياد دمکين حالڽ (ai, Māharája Dewasúra, bāgaimánatah tiyáda dĕmīkíyan ḥálña) *o Maharaja Dewasura, waarom is dat toch niet aldus?* هی محمّد اڤته دياکو اڠکو دتولق بومی ملاک (ai, Moḥámmad, ápatah dāyáku ĕngkáu ditúlaq búmi Maláka) *o, Moḥammad, wat moet ik toch doen opdat gij uit Malaka verstooten wordt.*

G. *Elliptische zinnen.*

§ 190. Een zin is, ook in het Maleisch, elliptisch zoodra een der onmisbare bestanddeelen er van niet uitdrukkelijk genoemd wordt, maar uit den samenhang der rede, dan wel uit anderen hoofde, door hem, aan wien de gedachte wordt medegedeeld, met genoegzame zekerheid kan worden aangevuld. Is zoodanige aanvulling niet mogelijk dan is er ook geen voor anderen verstaanbare uiting eener gedachte in woorden, en dus in het geheel geen zin.

Die onmisbare bestanddeelen van den zin zijn het

subjekt en het praedikaat, en in den uitgebreiden zin het hoofdwoord daarvan, zoodat de elliptische zinnen al dadelijk in twee rubrieken kunnen worden ingedeeld, en wel 1° die met elliptisch subjekt en 2° die waarin het praedikaat elliptisch is.

De ellipse bepaalt zich niet tot den enkelvoudigen zin, maar strekt zich uit tot den samengestelden van alle denkbare soorten, onverschillig of men met subordinatie dan wel met coördinatie te doen heeft; zoowel stellende als vragende en uitroepende zinnen komen in elliptischen vorm voor.

De elliptische zin, zich bewegende tusschen den volkomen zin eenerzijds en de ten eenenmale onverstaanbare uiting eener gedachte anderzijds, kan zich op zeer uiteenloopende afstanden van deze eindpunten bevinden, en vertoont dientengevolge in het Maleisch een groot aantal schakeeringen, niet het minst wijl degenen, wien deze taal de moedertaal is, met onmiskenbare voorliefde dien vorm bezigen. De uiting hunner gedachten in woorden wint zoodoende, zonder dat de verstaanbaarheid daaronder lijdt, aan beknoptheid en levendigheid; de stijl kenmerkt zich dientengevolge meermalen door een opwekkende frischheid, vooral in de spreektaal.

§ 191. Voorbeelden van eenvoudige zinnen, waarin het subjekt elliptisch is, zijn: دڤلهاراکنڽ دڠن سڤرتيڽ (dipĕliyārākánña dĕngán sapĕrtíña) waarin, zooals uit den samenhang der rede blijkt, het subjekt

انقڽ (ánáqña) is, zoodat er gezegd wordt *„zijn kind werd naar behooren door hem verzorgd"*; دامبيل اوله بگيندا اکن استري (diyámbil ólih Bagínda ákan istĕrí) *„zij werd door den Vorst tot vrouw genomen"*; دسوروه بگيندا امبيل (بودق ايت) (disúruh Bagínda ámbil, sc. búdaq ítu) *hij liet dat kind halen*; سننتياس هاري دمکينڽ جوک (حالڽ) (sanantiyása ári dĕmīkíyan júga, sc. ḥálña) *iederen dag was het zoo*; سکارڠ ڤون ڤادڠ ماي جوک دسبوت اورڠ (ڤادڠ ايت) (sakárang-pun pádang máya júga disĕbút órang, sc. pádang ítu) *thans nog noemt men die vlakte Padang maya*; بگيمان ممبوت دي اين (کيت) (bägaimána mĕmbúwat díya íni, sc. kíta) *hoe moeten wij dat aanleggen?* تله کدڠارن ڤد بتار مجاڤاهيت مڠتاکن راج چمڤ داتڠ (خبر) (tĕláh kadĕngáran páda Batára Majapáit mĕngātákan rája Cámpa dátang, sc. ḫábar) *de Vorst van Majapāit had het bericht vernomen, luidende: de Raja van Campa komt*; تياد دبري اوله هڠ جبت ماسق (اي) (tiyáda dibĕrí ólih ang Jĕbát másuq, sc. íya) *hun werd niet door ang Jĕbát vergund binnen te gaan*; اوله راج سليمان دکلواريڽ (چسري بڠس) (ólih Rája Suláiman dikalūwáríña, sc. Cusĕri Bangsa) *Raja Solaiman trok tegen Cusri Bangsa op.*

§ 192. Zeer gebruikelijk is de ellipse van het subjekt waar bevelen gegeven of verzoeken gedaan worden, in het algemeen dus in den imperativus.

Dit is verklaarbaar als men in het oog houdt dat

degene, tot wien in zulke gevallen het woord gericht wordt, van zelf begrijpt dat niemand anders dan hij het subjekt in den zin kan zijn, vooral indien, gelijk meermalen gebeurt, een vocativus vorafgaat.

Voorbeelden van de hier bedoelde ellipsen zijn: هي مره سيلو ڠڠاکن مولتم (ai, Mĕráh Sílau, ngangákan mūlútmu) *Mĕrah Silau, open uw mond*; چوکي اين بريکن ڤد سودار کيت يڠ ڤرمڤوان (cūki íni bĕríkan päda sudära kíta yang pĕrampūwan) *geef dit dambord aan mijn zuster*; سگره بري تاهو بنداهار يڠدڤرتوان منتي دلوار (sĕgĕráh bĕrí tāu Bandára yangdipĕrtūwan mĕnánti dilūwar) *deel terstond den Bandara mede dat Zijn Hoogheid buiten wacht*; ڤرسمبهکن کباوه دلي يڠدڤرتوان جکلو ڤاتق ايت دلڤسکن داڤت ڤاتق مڠمبل گاجه ايت (pĕrsĕmbáhkan kabäwah dūli yangdipĕrtūwan jīkálau pätiq ítu dilĕpáskan däpat pätiq mĕngámbil gâjah ítu) *deel Zijn Hoogheid mede dat ik, als men mij vrijlaat, dien olifant wel kan vangen*; سورهله انقکو راج ملاک مڠادڤ اکو کماري (sūruhlah ānáqku Rája Malâka mĕngädap äku kamäri) *laat mijn zoon, de Raja van Malaka, hier bij mij zijn opwachting komen maken*; سگرهله سي توه سوره باو کماري (sĕgĕráhlah si Tūwah sūruh bäwa kamäri) *laat dadelijk si Tuwah hier brengen*; باسهکن ارڠ دموکاکو اين (bāsúhkan ārangdimūkāku íni) *wisch mij dien smet uit*; ليهت اڤ دالم مايڠ ڤينڠ ايت (líyat äpa dälam mäyang pínang ítu) *zie wat zich in de bloem-*

schede van dien pinangboom bevindt; هندقله تولسكن هاتيم ڤد بربوت كبقتين كڤد الله (ĕndáqlah tūlúskan ätímu páda bĕrbūwat kabaqtíyan kapáda Allah) *wil oprecht zijn in uw toewijding aan Allah*; ايو مامق بندهار جاڠن سمبوڽي كڤد كيت بركات بنرله مامق بندهار (äyo, māmaq Bandára, jángan sĕmbūñi kapáda kíta, bĕrkáta bĕnárlah, māmaq Bandāra) *komaan, Bandara, verberg mij niets; spreek waarheid, Bandara*; ڤليهراكن لقسمان اين بايك٢ (pĕliyārākan Laqsamána íni bäiqbáiq) *zorg goed voor Laqsamana*; اندرله سديكت لاڬي بري اكو برجالن (ūndurlah sĕdíkit lági bĕrí áku bĕrjálan) *ga wat achteruit en laat mij passeeren*; كانق٢ ايت باو كماري (kānaqkānaq ítu báwa kamári) *breng die knapen hier*; جاڠن دتڬه اكن دي (jángan ditĕgáh ákan díya) *laat hem dat niet verboden worden*; سوره اڤ اي برماين (súruh ápa íya bĕrmäin) *laat hem wat voordragen.*

Het is intusschen geenszins een noodzakelijk vereischte dat de imperativus in het Maleisch steeds een ellipse zij; evenals b. v. bij den vragenden zin het geval is, beslist ook hier de toon, waarop iets gezegd wordt, of men al dan niet met een bevel te doen heeft, en is de elliptische vorm van secundair belang. Dat men dezen in den imperativus gaarne bezigt is, om de hierboven reeds opgegeven reden, zeer verklaarbaar, doch van een verplichting hiertoe kan geen sprake zijn. Wil men tot een Maleier zeggen: „*ga eens wat visch voor mij koopen*"

dan heet het gewoonlijk: ڤرݢيله بليکن اکو ايکن (pĕrgílah bĕlíkan áku íkan) maar men kan evengoed zeggen: ڤرݢيله اڠکو بليکن اکو ايکن (pĕrgílah ĕngkáu bĕlíkan áku íkan). Zoo zegt men: سيلاکنله توانکو دڤرهمب ايريڠکن (sīlákanlah tūwánku dipĕrámba īríngkan) *mijnheer vergunne mij dat ik medega*, terwijl daarentegen de uitdrukking: توانکو سيلاکنله دڤرهمب ايريڠکن (tūwánku sīlákanlah dipĕrámba īríngkan) meer beantwoordt aan ons: *Heer, vergun mij dat ik medega.*

Een eigenaardige constructie van den Maleischen imperativus is die, waarbij het subjekt in den zin wel wordt aangeduid, maar zóó dat uit een syntaktisch oogpunt daarvan eigenlijk geen sprake kan zijn, omdat een casusvorm met de praepositie اوله (ólih) als zoodanig optreedt. Voorbeelden van deze imperatief-constructie zijn o. a.: بيچاراکنله اولهم (bicārákanlah olíhmu) *denk er eens over na*; باوله اولهم باليوڠ اين کمجاڤاهيت (báwalah olíhmu balíyung íni kamajapāit) *breng deze bijl naar Majapāit*; لاون اولهم هولوبالڠ راج سيڠاڤور برکستي (láwan olíhmu ūlubálang rája Sīngapūra bĕrgústi) *worstel eens met den krijgsoverste van den raja van Singapura*; اڠکتله اوله توانهمب دهولو (ángkatlah ólih tūwanámba dúlu) *til gij eerst op*; تاروهله اولهم بايک٢ (táruhlah olíhmu bāiqbáiq) *bewaar dat goed*; تڠݢوي اولهم ڤتي اين (tūnggūwi olíhmu pĕtí íni) *bewaak deze kist*; سبوتله اوله توان کوچيڠ (sĕbútlah ólih tūwan kúcing) *spreek eens uit „kucing"*.

Deze constructie mag wel een zeer zonderlinge heeten, en wordt gewoonlijk alleen aangetroffen in geschriften, welke door vreemdelingen of althans door Maleiers, die sterk onder vreemden invloed gestaan hebben, zijn opgesteld. In de taal van het dagelijksche leven wordt zij niet gebezigd, tenzij door diegenen wien het een behoefte is zich min of meer verwaand aan te stellen.

§ 193. Ook de gesubordineerde zin kan van elliptischen vorm zijn. Dit is vooreerst daar het geval waar deze een imperativus is, gelijk b. v. in: كتاڽ سورة نايك (katáña súruh náiq) *zijne woorden waren: laat opzitten*; تيته بتار مجڤاهيت سورة اورڠ ملاک برماين (títah batâra Majapâit súruh órang Maláka bĕrmâin) *de Vorst van Majapāit beval: laat de lui van Malaka onder elkaar spelen*; سبد بݢند باسهکن ارڠ دموکاکو اين (sábda bagínda bāsúhkan ārangdimūkāku íni) *de Vorst zeide: wisch mij deze schande uit.*

Doch aan andere gevallen, waarin de ondergeschikte zin elliptisch is, ontbreekt het allerminst. Zoo vindt men o. a.: كات اورڠ هارو سوده لالو (نکري) ايت (kāta órang āru súdah lálu, sc. nĕgĕrí ítu) *de lieden van Aru zeiden: dat land zijt gij reeds voorbij*; كتاڽ تيته سورة نايك (kātáña títah súruh nāik) *hij zeide: het bevel van den Vorst is „laat de lieden naar boven gaan"*; هڠ توه ڤون برچاکڤ هندق ملڠݢر ڤراهو تيک بوه ايت (ang Tūwah pun bĕrcákap ĕndáq mĕlánggar

pĕráu tíga búwah ítu) *ang Tūwah zeide dat hij voornemens was die drie vaartuigen aan te vallen;* كهندق بكند ايت منت دكاسيهي كيرانۑ اوله تونهمب دان دامبل اكن منتو تونهمب (kandáq bagínda ítu mínta dikāsíhi kīráña ólih tūwanámba dan diyámbil ákan mĕnántu tūwanámba) *de wensch van den Vorst is „hij moge door u bemind en tot schoonzoon genomen worden";* هندق ممبالسكن كماتين لقسمان روڤاۑ (ĕndáq mĕmbāláskan kamātíyan Laqsamána rūpáña) *het schijnt dat hij den dood van Laqsamana wil wreken;* دكتاكنۑ بربوت جاهت (dikātākáñña bĕrbúwat jáhat) *men zeide dat zij zich misdroeg;* مڠاڤ دبريۑ مالو دمكين (mĕngápa dibĕríña mālu dĕmīkíyan, sc. áku) *waarom word ik zoo beschaamd gemaakt?* ايتله سببۑ دسنڠ هوجڠ برمنتري داتڠ سکارڠ اين (اورڠ) (ítulah sĕbábña disĕnīng-újung bĕrmĕntĕrí dátang sakárang íni, sc. órang) *dat is de reden wuarom de bevolking te Sĕningujung tot op heden onder een mantri staat;* سكير٢ امڤت كره بومي جاوهن (sc. اي) برجالن داتڠله اي ڤد سواتو سوڠي (sakīrakíra ámpat kĕrúh búmi jáuhña (sc. íya) bĕrjálan dátanglah íya páda suwátu súngai) *toen hij een afstand van vier kĕrúh's had afgelegd, kwam hij aan een rivier,* waarin اي برجالن (íya bĕrjálan) bepaling is van جاوهن (jáuhña); ددالم سبولن جوك كيت كهنداكي سوده (didálam sabúlan jūga kíta kandáki súdah) nl.: ڤكرجاءن ايت

(pĕkĕrjáän ítu) *binnen een maand wil ik hebben dat het werk gereed zal zijn.*

§ 194. In rijke verscheidenheid vertoont de ellipse van het subjekt zich daar, waar wij met gecoördineerde zinnen te doen hebben, onverschillig of zij al dan niet door een conjunctie verbonden zijn. Van een uitputtende opsomming der denkbare gevallen kan hier geen sprake zijn; slechts op enkele der meest gebruikelijke typische constructies zal hier meer in het bijzonder de aandacht gevestigd worden.

Zeer gewoon is de ellipse van het subjekt in den voorzin, terwijl het in den nazin uitdrukkelijk genoemd wordt, zooals in: دڤرتمب اورڠ تياد ترتمب اير روڠ لاڬي (dipĕrtímba órang tiyáda tĕrtímba áyar rŭwang lági) *het (water in het ruim) werd uitgeschept, maar men kon er niet in slagen het geheel te verwijderen*; تله سمڤي كنڬري كلڠ مك راج صوران ڤون بربوت سبوه نڬري (tèláh sámpai kanégĕrí Kĕlíng maka Rája Çurán pun bĕrbŭwat sabŭwah nĕgĕrí) *aangekomen in het land der Klingen stichtte Raja Çŭrān zich een residentie*; بيراڤ دلارڠ ڤرميسوري اسكندر شاه بڬيند برموهن جوڬ ڤرڬي (bèbèrápa dilárang pĕrmaisúri Iskándar Şah bagínda bĕrmŭhun júga pérgí) *hoe de gemalin van Iskándar Şah het hem ook ontried, toch bleef haar zoon er op aandringen om te gaan*; تله داتڠ كبنتين مك ايڤون ماسق مڠهادڤ (teláh dátang kabíntan maka íyapun másuq

m ĕ n g á d a p) *te Bintan aangekomen, maakten zij hun opwachting bij den Vorst*; سيڠ دبونه اورڠ مالم اي نايك ڤول (síyang dibŭnuh órang, málam íya náiq pŭla) *overdag door de menschen doodgeslagen, kwamen zij des nachts weer aan land.*

Dikwijls is echter het elliptische subjekt in den voorzin iets anders dan het uitgedrukte in den nazin; nu en dan, maar lang niet altijd, is zekere verwantschap tusschen de hierdoor aangeduide begrippen evenwel niet te miskennen. Dit is o. a. het geval in de volgende zinnen: جک منجونجڠ دولي بندهار دهولو دودق (jíka mĕñjŭñjung dŭli Bandára dŭlu dŭduq) *als de rijksgrooten hun opwachting bij den Vorst maakten ging de Bandara (sc. ook een rijksgroote) het eerst zitten*; باراڠدمان دتمڤهن بڠكي برتمبن٢ (sc. موسه) (bārangdimána ditĕmpúhña bángkai bĕrtimbuntímbun, sc. mŭsuh) *overal waar hij den vijand aangreep hoopten de lijken (sc. der vijanden) zich op.*

In de volgende zinnen zijn de subjekten in voor- en nazin geheel verschillend: اڤبيل ممبري سورت ڤد راج٢ چڤ اينله دچڤكن (āpabíla mĕmbĕrí sŭrat páda rajarája cap ínilah dicápkan) *als de Vorst brieven aan andere Vorsten zond, werd dit zegel gebezigd*; جک دمکين بايقله باڤ همب برلڠکڤ (jíka dĕmikíyan bāiqlah bāpa ámba bĕrlángkap) *als de zaken zóó staan zou het goed zijn indien u zich ten strijde toerustte*; ستله داتڠ كتڠه لاوت ريبت ڤون تورن (satĕ-

láh dátang katĕngáh lāut ríbutpun túrun) *toen zij midden in zee waren brak een storm los*; سمبيل برجالن ايت دبنتونڽ كايو يڠ بسر٢ (sámbil bĕrjálan ítu dibantúnña káyu yang bĕsarbĕsár) *terwijl hij liep werden groote boomen door hem uit den grond gerukt.*

§ 195. Doch ook het tegenovergestelde van evenbedoelde constructies komt veel voor, zooals in de volgende voorbeelden: اڤبيل راج براڠكت هاري راي براوسڠ (sc. بݢيند) (āpabíla rája bĕrángkat āriráya bĕrúsung, sc. bagínda) *als de Vorst op de feestdagen uitging, liet hij zich in een draagstoel ronddragen*; جک تيکر ڤسق بارڠ دوا تيک لوبڠ تياد دڤاکاينڽ (sc. تيکر ايت) (jíka tíkar pĕsáq bárang dúwa tíga lóbang tiyáda dipākáiña, sc. tíkar ítu) *als er twee of drie gaten in een mat waren, dan werd die niet door hem gebruikt*; دهونوسنڽ کريس ايت تياد جوݢ برکنن (sc. کريس ايت) ڤد هاتينڽ (diyūnúsña kĕrís ítu tiyáda jūga bĕrkĕnán pāda ātíña, sc. kĕrís ítu) *die kris werd door hem uit de schede getrokken, maar kon hem niet bekoren*; جکلو انق راج٢ داتڠ تياد دتريماڽ (jikálau ánaq rajarája dātang tiyāda ditĕrímáña) *kwam er een vorstentelg, dan werd hij niet ontvangen*; جکلو ݢاجه برديري دسبرڠ تاسق ايت تياد کليهاتن دسبرڠڽ (jīkálau gájah bĕrdíri disĕbĕráng tāsiq ítu tiyāda kalīyātan disĕbĕrángña) *als een olifant aan den eenen oever van dat meer stond was hij aan den anderen niet te zien.*

Min of meer uiteenloopende subjekten, waarvan dat in den nazin elliptisch, heeft men in de volgende gecoördineerde zinnen: جکلو هاليلنتر دلاڠيت بربوڽي سکاليڤون تياد کدڠارن (jīkálau ālilíntar dilángit bĕrbúñi sakálipun tiyáda kadĕngáran) *zelfs als de donder aan den hemel rolde zou het geluid er van niet vernomen worden*; بهارو اي هيلر هڠک جوهر لام هابس (sc. ڤيسڠ ايت) دماکنڽ (báru íya ílir íngga Jóhor láma ábis dimākánña, sc. písang ítu) *pas was hij de rivier tot Johor lama afgezakt of die pisang was al op*; جکلو سڠڬه سکاليڤون انق کيت بربوت جاهت بونهله سهاج (jíkálau sŭngguh sakálipun ánaq kíta bĕrbúwat jáhat bŭnuhlah sája) *als het bepaald waar is dat mijn kind zich misdraagt, dood het dan*; ڤنتو ڤاݢر ڤون تربوک لالو ماسق کدالم (píntu págar pun tĕrbŭka lálu másuq kadálam) *de deur in den muur ging open, vervolgens ging hij naar binnen.*

§ 196. De ellipse van het subjekt in al de gecoördineerde zinnen behoort geenszins tot de zeldzaam voorkomende constructies. Voorbeelden hiervan zijn o. a.: دننتيکن مڠوري تياد مڠوري (ماڽڠ ايت) (dinantíkan mĕngŭrai tiyáda mĕngŭrai, sc. máyang ítu) *men wachtte op het opengaan der bloemschede, doch deze ging niet open*; تيک هاري تياد دتڬر اوله تياد ماو کمبالي کڤاسي (اي) (tíga ári tiyáda ditĕgúr ólih tiyáda māu kĕmbáli kapásai, sc. íya) *gedurende*

drie dagen werd hij niet aangesproken, omdat hij niet naar Pasai terug wilde; جک هندق برتيکم بريله اکو برججق دهولو (sc. اڠکو) (jíka ĕndáq bĕrtíkam bĕrílah áku bĕrjĕjáq dúlu, sc. ĕngkáu) *als gij met mij wilt duelleeren, geef mij dan eerst een plaats om te staan;* اڤبيل (sc. تڠکڤ استان ايت) کنا سينر متهاري برڽالڽال (āpabíla kĕnā sínar mātaári bĕrñālañála, sc. tíngkap astāna ítu) *als (die vensters van dat paleis) door de zon beschenen werden, vlamden zij;* دسنتقکنڽ تياد تڠݢل (sc. کريسڽ) (disĕntaqkánña tiyáda tánggal, sc. kĕrísña) *hij rukte aan zijn kris, maar deze liet niet los;* ستله کلور درکوال ڤلمبڠ لالو برلاير منوجو کسلاتن انم هاري انم مالم جاته کتنجڠڤور (sc. اي) (satĕláh kalúwar darikuwála Palémbang lálu bĕrlāyar mĕnúju kasĕlátan ánam ári ánam málam játuh katañjungpúra, sc. íya) *nadat zij den mond der Palembangrivier waren uitgegaan, zeilden zij zes dagen en zes nachten in zuidelijke richting en vielen zij te Tañjungpura binnen;* سݢره دتتق ڤرمسکمبڠ ڤڠݢل تيݢ لالو ماتي (sc. اولر ايت) (sĕgĕráh ditĕtáq Parmaskumámbang pĕnggál tíga lālu māti, sc. úlar ítu) *toen werd die slang terstond door Parmaskumambang in drie stukken gehakt en stierf deze;* سوده برسالين ماسق ڤول (sc. اي) (súdah bĕrsālin māsuq púla, sc. íya) *nadat hij andere kleeren had aangetrokken ging hij weer naar binnen;* سڠݢهله تتاڤي تياد مڠاڤ توانکو (súngguhlah tĕtápi tiyáda mĕngāpa tūwánku) *dat is*

waar, doch dat doet niets ter zake, mijnheer; تله دليهت اوله ڤتري وي كسوم مك بركننله كڤد هاتي بݢند (اي) (tĕláh dilíyat ólih putĕrí uwaí Kusúma maka bĕrkĕnánlah kapāda áti bagínda, sc. íya) *toen hij door de Prinses Wai Kusuma was aanschouwd beviel hij haar.*

Was in deze voorbeelden het elliptische subjekt in de gecoördineerde zinnen hetzelfde, dikwijls heeft men met verschillende subjekten te doen, zooals b. v. in: اڤبيل بركرس دبلاكڠ ماسق كدالم درمڤس اوله ڤنڠݢو ڤنتو (āpabíla bĕrkĕrís dibĕlákang másuq kadālam dirámpas ólih pĕnúnggu píntu) welke zin, aangevuld, zou luiden: āpabíla órang bĕrkĕrís dibĕlákang másuq kadālam kĕrísña dirámpas ólih pĕnúnggu píntu *„als iemand, met den kris op den rug, binnen kwam, werd die kris hem ontnomen"*.

Verder in: انجڠ ايتڤون مرنتق رنتي ايت لالو ڤوتس لاري كهوتن (áñjing ítu pun mĕrĕntáq rántai ítu lálu pútus lári kaútan) *de hond rukte aan den ketting, daarop brak deze, en de hond liep het bosch in*; جكلو تياد (چڤ سروڤ اين) جاڠن دتريم (سورت ايت) (jīkálau tiyāda, sc. cap sarūpa íni, jángan ditĕríma, sc. súrat ítu) *als er geen zegel op afgedrukt is, gelijk dit, ontvang dien brief dan niet*; دبوان (سلطان منصور شاه) دودق برسام٢ اڤبيل (بتار مجڤاهت) دهادڤ اورڠ (dibawáña, sc. Súlṭan Mánçur Şah, dúduq bĕrsāmasáma āpabíla, sc. Batára Majapáit, diyádap órang) *hij liet Sultan Mançur Ṣah*

mede aanzitten toen de lieden hun opwachting maakten bij den Vorst van Majapāit; جاڠنكن (اي) دتڠكڤ اتو دبونه منتتڠ متاڽ ڤون تياد (كيت) داڤت (jangánkan (íya) ditángkap átau dibúnuh mënëntáng mātáña pun tiyáda kíta dápat) *spreek er niet van dat hij gevangen of gedood werd, wij konden hem niet eens uitdagen.*

Eigenaardig is ook het geval dat het elliptische subjekt in den nazin datgene is, wat in den voorzin bepaling was, een constructie die, elders veelal afgekeurd, in het Maleisch tot de zeer gangbare behoort. Voorbeelden hiervan zijn o. a.: تالي لايڠ٢ راج احمد ڤوتسله هاڽت كتنجوڠجاتي (táli lāyangláyang Rája Aḥmad pútuslah áñut katañjungjáti) waarin als subjekt van den nazin niet تالي (táli), het subjekt van den voorzin, maar لايڠ٢ (lāyangláyang), een bepaling van dit laatste, optreedt zoodat er gezegd wordt *„het touw van den vlieger van Rája Aḥmad brak, en (die vlieger) dreef af naar Tañjung Jati"*; verder: ستله سمڤي كڤراو مك دكايهكن اورڠله هيلر كملاك (satëláh sámpai kapëráu maka dikāyúhkan óranglah ílir kamaláka) *nadat zij bij het vaartuig waren gekomen, werd dit door hen naar Malaka geroeid*; اوله كيت تياد تاهو مڽبت دي جادي كڠكايو (ólih kíta tiyáda táu mëñëbút díya jádi Kangkáyu) *omdat wij dit niet konden uitspreken is (dit) Kangkáyu geworden*; تله سمڤي كڤنتو كوت دڤالون دڠن چقمرن (tëláh sám-

pai kapíntu kûta dipālûña dĕngán coqmárña) *nadat hij aan de poort der veste was gekomen, werd* (*die poort*) *door hem met zijn strijdknods gebeukt*; جک برتمو دڠن اورڠ برجالن دبونهن تياده دتڠکڤ لاݢي (jíka bĕrtĕmû dĕngán órang bĕrjâlan dibūnúhña tiyâda ditángkap lâgi) *als hij een wandelaar tegenkwam dan werd deze gedood en niet meer gevangen genomen*; بيراڤ ڤوجي بݢند اکن سري ديوا راج دان داناکراهي ڤرسالن دڠن سڤرتين (bĕbĕrâpa pûji Bagínda âkan Sĕrī Déwa Rája dan diyanugĕrâhi pĕrsâlin dĕngán sapĕrtíña) *groot was de lof van den Vorst voor Sri Dewa Raja, en deze werd door zijn Hoogheid naar behooren bedacht*; بردبرلاه هاتي بݢند لالو (بݢند) بربڠکيت مميڠ تاڠن بنداهار لالو (بنداهار) دباوان ماسق رومه ڤد تمڤت يڠ سوڽي (bĕrdĕbardĕbárlah âti Bagínda lâlu (sc. Bagínda) bĕrbángkit mĕmĕgáng tángan Bandâra lâlu (sc. Bandâra) dibāwáña másuq rûmah pâda támpat yang sûñi) *het hart van den Vorst klopte hevig, en hij stond op, de hand van den Bandara vasthoudende, en de Bandara werd door hem naar een afgelegen plek in huis gebracht.*

§ 197. Zooals uit enkele der hierboven gegeven voorbeelden reeds kan gebleken zijn, wordt de ellipse van den voorzin (of de nazin al dan niet elliptisch is doet hier niet ter zake) gaarne gebezigd waar men een absolutief te kennen geeft. Meer in het bijzonder blijkt dit

uit zinnen als de volgende: تله داتڠ ڤد كتيک يڠ بايک مک راج کچل بسر دان توان ڤتري نيل ڤنچادي دکهونکن اوله بط (tĕláh dătang páda kutíka yang băiq maka Rája Kĕcilbĕsár dan Tŭwan Putĕrí Níla Pañcădi dikăwínkan ólih Baṭ) *het geschikte tijdstip gekomen zijnde, werden de Vorst Kĕcilbĕsar en de Prinses Nila Pañcadi door Baṭ in den echt verbonden*: تله مليهت اوسوڠن مک سکل اورڠ يڠ دودق دبالي سموان تورن برديري برصف (tĕláh mĕlíyat ŭsŭngan maka sĕgála órang yang dŭduq dibălai samŭwáña tŭrun bĕrdíri bĕrçaf) *den draagstoel gezien hebbende, gingen allen, die in huis zaten naar beneden en schaarden zich in rijen langs den weg*; تله بسرله دڤراستري اوله سلطان محمود شاه (tèláh bèsárlah dipĕrístĕrí ólih Súlṭan Máḥmud Ṣah) *huwbaar geworden, werd zij door Sultan Maḥmud Ṣah tot zijn echtgenoote gemaakt*; اد براڤ هاري دجالن سمڤيله کسيک (áda bĕrăpa ări dijălan sámpailah kasíyak) *na eenige dagen onderweg geweest te zijn kwamen zij te Siyak aan*; تله براڤ لمان دلاوت سمڤيله کملاک (tĕláh bèrăpa lămáña dilăut sámpailah kamalăka) *eenigen tijd op zee geweest zijnde kwamen zij te Malaka aan*; براڤ لمان دجالن سمڤيله کسيڠاڤور (bĕrăpa lămáña dijălan sámpailah kasingapŭra) *na eenigen tijd onderweg geweest te zijn kwam hij te Singapura.*

§ 198. De ellipse van het praedikaat, of van het hoofdwoord daarvan, vindt in het Maleisch lang niet die uitgebreide toepassing, welke men bij de ellipse van het subjekt kan waarnemen. Het meest bedient men zich hiervan in zinnen, die als antwoord worden gegeven op een gedane vraag, b. v. als men سهاي (sȧya) *ik* zegt op de vraag سياڤ ڤڠݢل (siyāpa pánggil) *wie heeft er geroepen?*

Dat echter ook wel op andere wijze van de hier bedoelde ellipse gebruik wordt gemaakt, kan uit de volgende voorbeelden blijken: جک اي کانق٢ کتاکن بند امڤوڽ سلام (jíka íya kānaqkānaq kātákan búnda ampúña salám) *als hij een knaap is, zeg dan: de heilwenschen uwer moeder, sc. worden u aangeboden*; سڠکهڤون جادی بندهار سقدر نام سهاج (súngguhpun jădi Bandára saqádar náma sája) *hij was wel Bandára maar slechts den naam (had hij er van).*

§ 199. Veel frekwenter zijn in het Maleisch die zinnen, waarin subjekt en praedikaat beide elliptisch zijn. Voorbeelden hiervan zijn o. a.: قابلکه تونهمب اتو تياد (qábulkah tūwanámba átau tiyāda) *neemt gij dit aan of niet?* ادکه اڠکو بری اتو تياد (ádakah èngkáu bĕrí átau tiyáda) *geeft gij het of niet?* سمبه اندرا بڤال مان تيته توانکو (sĕmbáh Indĕra Bupála mána títah tūwánku) *Indra Bupala sprak: wat gij ook beveelt, sc. zal ik doen*; بايکله دسيني (sc. بݢند تڠݢل) (báiqlah disíni, sc. bagínda

tinggal) *het is beter dat gij hier blijft*; جک کنا دادە ترس کبلاکڠ (jika kĕnā dāda tĕrús kabĕlākang jíka kĕnā léher dan pínggang tĕrús kasĕbĕláh) جک کنا ليهر دان ڤڠڬڠ ترس کسبلە *als (die zwaardvisschen met hun zwaard iemand in) de borst troffen, dan ging het er door heen tot aan den rug; troffen zij den hals of de lendenen, dan ging het er door tot aan den anderen kant*; (sc. سکلين ايت مان ڤرنتە اديک (کيت کرجاکن (sakāliyan ítu māna paréntah ādiq, sc. kíta kĕrjākan) *dat alles — wat gij beveelt zal ik doen*; جک اي بربوڠ کوکو تيک هاري (اي بربوڠ کوکو) مک سودە (اي بربوڠ کوکو) (jíka íya bĕrbūwang kūku tíga ári, sc. íya bĕrbūwang kūku, maka sūdah, sc. íya bĕrbūwang kūku) *als hij zich de nagels knipte, dan duurde dit drie dagen, en dan eerst was hij er mede klaar*; بارڠ بيچارامله (bārang bićārāmulah) *wat gij aanraadt, sc. dat zullen wij doen.*

Soms wordt een geheele ondergeschikte zin elliptisch, zooals b. v. in: جک داڤت تڠکڤله هيدڤ (jíka dāpat tángkaplah ídup), waar de gesubordineerde zin اي دتڠکڤ هيدڤ (íya ditángkap ídup) elliptisch is, omdat de schrijver zeggen wil *„als het mogelijk is, dat hij levend gepakt wordt, pak hem dan levend"*.

Aangezien de ellipse kan worden uitgebreid tot op de grens van het onverstaanbare, en die grens bij den Maleier, gewoon als hij is om zich, waar mogelijk, elliptisch uit te drukken, niet spoedig bereikt wordt, komt men meermalen constructies tegen die zich niet zoo licht

tot volledige zinnen laten aanvullen, of wel, die op verschillende wijzen vervolledigd kunnen worden, en toch zeer goed verstaanbaar zijn. Als voorbeelden hiervan zouden de volgende kunnen dienen: دودق ماتي برديري ماتي سرب ماتي (dúduq máti, bĕrdíri máti, sárba máti) *als ik zit zal ik sterven, als ik sta zal ik sterven, wat ik ook doe, ik zal sterven*; جکلو ڤد مالم يڠ ݢلڤ سکاليڤون منجادي تراڠ سڤرت بولن ڤرنام (jīkálau páda málam yang gĕláp sakálipun mĕñjádi tĕráng sapĕrtí búlan purnáma) *zelfs een donkere nacht werd helder als bij het licht der volle maan* (letterlijk wordt iets gezegd als: *zelfs als* (*die krijgsmacht*) *in een stikdonkeren nacht marcheerde, zou alles helder zijn, als bij het licht der volle maan, en wel wegens de flikkering der wapenen*); بوڽي تالم چيڤر ايت ݢمرنچڠ اوله دڤيجقن برلاري ايت (búñi tálam céper ítu gumĕrĕñcáng ólih dipijáqña bĕrlári ítu) *de borden en schalen gaven een krakend geluid omdat de wegloopende lieden er op trapten*, waar in den nazin zoowel het subjekt als het door برلاري (bĕrlári) omschreven begrip elliptisch is; بايقله تتاڤي انق همب تياد همب بري باو (báiqlah tatápi ánaq ámba tiyáda ámba bĕrí báwa) *goed, maar ik sta niet toe dat men mijn kind meeneemt*, waar de eerste der gecoördineerde zinnen zóó elliptisch is dat het haast niet mogelijk schijnt dezen behoorlijk aan te vullen. Het zelfde is het geval met vele elliptische uitroepende zinnen, zooals

b.v. ناكلن بودق٢ اين (nākálña būdaqbū́daq íni) *de ondeugendheid dezer knapen*, ons *deze ondeugende knapen*, en چه چابرن سكل اورغ مود٢ اين (cih! cābárña sĕgála órang mūdamū́da íni) *foei! de lafheid dezer jongelieden*, ons *foei, wat een laffe jongens.*

DRUKFOUTEN.

Blz. 6, r. 12 *en elders lees:* Minaugkabausch.
„ 30, „ 6 v. o. *lees:* mantĕrí.
„ 40, „ 7 *lees:* ādat.
„ 45, „ 1: با *lees:* بَا.
„ 49, „ 7 v. o. *lees:* goede diensten.
„ 50, „ 2 *lees:* praefix.
„ 56, „ 1 v. o. *lees:* جاهت.
„ 57, „ 11: تالى, *lees:* تالى.
„ 59, „ 8 v. o. *lees:* praefixen.
„ 2 v. o. مپرتاى *lees:* مپرتاى.
„ 69, „ 9: بعكودو *lees:* ڤكودو.
„ 70, „ 5: dūlu *lees:* dúlu.
„ 72, „ 10 *lees:* bālang.
„ 76, „ 6: kámpat *lees:* kampát.
„ 77, „ 10 v. o. *lees:* مڠهڠس.
„ 79, „ 2: mĕmāki *lees:* mĕmáki.
„ 91, „ 6 v. o. nūkāngi *lees:* mĕnūkāngi.
.. 93, „ 5 *lees:* dipĕrtĕmúkan.

Blz. 100, r. 13: *„eigen richting”* *lees:* „eigenrichting”.
„ 105, „ 1: *dag*), *lees:* *dag*,
„ 107, „ 4 *lees:* rūmáhku.
„ 5 *lees:* pĕráuña.
„ 109, „ 8 *lees:* ᶜaqalbūdibicára.
„ 111, „ 11 v. o. *lees:* bungkarbángkir.
„ 114, „ 14 *lees:* bahuwrīhi's.
„ 118, „ 3 v. o. *lees:* ānáqña.
„ 132, „ 1, 2 en 4 *lees:* bārangsiyápa, bārangórang, bārangāpaápa.
„ 135, „ 4 *hier en elders lees:* anuswāra.
„ 145, „ 12 v. o. *lees:* rája.
„ 155, „ 6 *lees:* I Werkwoorden (verba).
„ 164, „ 1 „ tínggal.
„ 173, „ 4 „ aoristvormen.
„ 180, „ 4 „ pĕrgí.
„ 194, „ 7 v. o. *lees:* pramāṇa.
„ 201, „ 3 „ „ „ II. Bijvoeglijke naamwoorden enz.
„ 203, „ 1 „ „ „ mahamulíya.
„ 223, „ 7 „ „ „ (kūrang).
„ 227, „ 4 *lees:* tïnggitínggi.
„ 228, „ 2 „ sabolihbolíhña.
„ 243, „ 4 „ كسيهن.
„ 265, „ 11 „ لقسمان.
„ 269, „ 12 „ appositie.
„ 283, „ 5 „ ditïkámña.

Blz. 290, r. 14 v. o. *lees:* ايسين.
„ 292, „ 3 „ „ „ ᶜibắrah.
„ 322, „ 7 „ ايت.
„ 335, „ 1 *lees:* diwartắkan.
„ 370, „ 13 v. o. pun schrappen!
„ 377, „ 6 *lees:* ڽكري.
„ 381, „ 14 *en elders lees:* sub
„ 409, „ 16 *lees:* īríngkan.
„ 411, „ 10 v. o. *lees: waarom.*
„ 415, „ 12 *lees:* jīkắlau.

[redacted]

ADDENDA ET CORRIGENDA.

Men wordt uitgenoodigd in het eerste deel de volgende veranderingen en toevoegingen aan te brengen:

			staat:	*moet zijn:*
Pag.	4 r.	1	diijā́tas	diyā́tas.
„	10 „	13 v. o.	Sanskṛ́t	Sanskṛt.
„	14 „	3	bātu	bā́tu.
	„	4	tikus	tíkus.
„	18 „	11 v. o.	tĕras	tĕrás.
„	19 „	12 „ „	dewa	déwa.
	„	11 „ „	beya	béya.
„	26 „	5 „ „	lieverleden	lieverlede.
	„	2 „ „	die dan altijd	die dan bijna altijd.
„	27 „	12	achter *wordt* den zin bijvoegen:	

In sommige uitheemsche woorden als p a h l ā w a n en k á h w i n wordt de aspiratie aan het einde der eerste sylbe geschreven, maar niet uitgesproken. En in de samenstelling s ĕ m b ā y a n g is van de aspiratie, die het grondwoord s ĕ m b á h sluit, niets meer te hooren.

		staat:	moet zijn:
Pag. 30	r. 5	mĕngatákan	mĕngātákan.
„ 40	„ 9	op de vooraf-gaande klinker	op den voorafgaanden klinker.
	„ 12 v. o.	masgul	másgul.
„ 41	„ 6	voor	voor; na de i schrijft men meestal ک, en niet ڤ, aan het einde van een woord, zonder dat hiervoor een aannemelijke reden voorhanden schijnt.
„ 50	„ 8, 14 en 22	pĕrkatāän	pĕrkātāän.
„ 51	„ 13 v. o.	ámpir	ámpir.
	„ 8 „ „	gúrū	gúru.
„ 56	„ 4	die	dat.
„ 57	„ 7 „ „	kĕrá	kĕrā́.
		tĕpí	tĕpí.
„ 58	„ 8	لڠسن (lángsun)	لڠسڠ (lángsung).
	„ 4 „ „	ساوت (saut)	ساوت (sāut), met inachtneming echter van het sub 8° gehuldigde beginsel.
„ 59	„ 4	pún	pun.
	„ 9	kaliyātan	kaliyā́tan.
		gagā́ï	gāgā́ï.
„ 68	„ 10 v. o.	كدڠسا	كدڠس.
„ 69	„ 10 „ „	امڤون (ampū́ña)	*wegvallen.*
„ 70	„ 9	gèmĕrĕncúng	gĕmĕrèñcáng.
„ 71	„ 14 „ „	كوه٢	كود٢.
	„ 6 „ „	pañcung-ālas	pañcungā́las.
„ 72	„ 8	hiyang	íyang.

			staat:	*moet zijn:*
Pag.	73 r.	1	met uitzondering van	behalve.
„	77 „	4 v. o.	meer	zeer.
„	81 „	8 „ „	saörang	saórang.
	„	7 „ „	saëkur	saékur.
„	88 „	10	pākāyan	pākáyan.
„	91 „	7 „ „	(1 nūkángi)	(mĕnūkángi).
„	92 „	9	ístĕri	istĕrí.
„	93 „	2 „ „	kaluwárkan	kalūwárkan.
„	94 „	10 „ „	suwátu	suwátu.
„	98 „	2	samenstelling	samenstelling in engeren zin.
	„	6 „ „	sĕmbáhyang ūlūbálang	sĕmbáyang. ūlubálang.
„	100 „	10	steeds	slechts.
„	104 „	2 „ „	mātahári	mātaári.
„	107 „	4 „ „	búwah	búwah.
„	108 „	5	bĕsibĕrāníña	bĕsibĕrāníña.
	„	6 „ „	lakiyístri	lākiyistĕrí.
„	110 „	15	ānaqbiníku	ānaqbīníku.
„	111 „	13 „ „	tāli-máli	tālimáli.
„	115 „	11 „ „	mäsuqmäsuq	mäsuqmäsuq.
	„	5 „ „	cīna	cína.
	„	1 „ „	saörang cīna māsuq	saórang cína másuq.
„	120 „	12 „ „	pronomina substantiva.	nomina substantiva.
„	121 „	4	substantiva	nomina substantiva.
„	124 „	3 en 5 v. o.	marikaítu	marīkaítu.
„	127 „	10	pädúka	padúka.
„	128 „	2 „ „	ítupūn	ítupun.
„	131 „	11	saórang pūn	saórangpun.

			staat:	*moet zijn:*
Pag. 131	r. 4	v. o.	باوڠ	بارڠ.
„ 134	„ 9		kĕcúbung	kĕcûbung.
„ 141	„ 13		kirīman	kìrīman.
„ 145	„ 14	„ „	كلكون	كلاكون.
„ 148	„ 5	„ „	sĕri	sĕrí.
	„ 9	„ „	geraakt	geraakt; het grondwoord امڤو (ámpu) beteekent *heer*, *meester*, het derivaat ڤرامڤو (pĕrámpu) dus *zich meester maken van iets*, en de afleiding met an het objekt bij uitnemendheid dezer handeling, d. i. de vrouw.
„ 151	„ 12		daarvoor	daardoor.
„ 152	„ 14		mātahāri	mātaāri.
„ 163	„ 2		pūkúlkan	pūkúlkan.
	„ 8		isīkan padi	ısīkan pādi.
	„ 13	„ „	sārūngkan	sārúngkan.
	„ 4	„ „	īrūngkan	īríngkan.
„ 165	„ 5		séwākan	sewākan.
„ 168	„ 12	„ „	كتڤكق	كتڤكڤ.
„ 173	„ 7		pĕristĕri	pĕristĕrí.
„ 180	„ 8	„ „	sĕmbāhyang	sĕmbāyang.
„ 187	„ 11		bĕróleh	bĕrólih.
	„ 12		óleh	ólih.
„ 191	„ 1		Het passivum	*moet wegvallen.*
	„ 7		patient	patiens.
	„ 13		dien	den.
„ 199	„ 3		didātāngi	didātángi.
„ 202	„ 6	„ „	مودا	مود.

		staat:	moet zijn:
Pag.	206 r. 4	satúju	satŭ́ju.
„	208 „ 2	ثوه مود	ثوا مود.
„	220 „ 12	tiyaptíyap	tīyaptíyap.
„	228 „ 2	sabolihbolíhña	sabolihbolíhña.
„	254 „ 6 „ „	Pun	Tun.
„	292 „ 3 „ „	ʿibârah	ʿibârah.
„	296 „ 9	perolíyan	pĕrolíyan.
„	350 „ 13	wat in zelfstandigen zin.	wat in den zelfstandigen zin.

In de lijst der drukfouten achter het eerste deel moet het volgende veranderd worden:

Pag.	425 r. 1	Minaugkabausch	Minangkabausch.
	„ 5 v. o.		*moet vervallen.*
	„ 2 „ „	*lees* mĕnūkángi	*lees* mĕnūkángi.
„	426 „ 7 „ „		*moet vervallen.*
„	427 „ 5	pun schrappen	ڤون bijvoegen.
	„ 8	r. 16	r. 6.

SFP 1919

899,5
T 29

MALEISCHE GRAMMATICA

TWEEDE DEEL

AANTEEKENINGEN EN TOELICHTINGEN

DOOR

Dr. Mr. H. J. E. TENDELOO

BOEKHANDEL EN DRUKKERIJ
voorheen
E. J. BRILL.
LEIDEN — 1901.

MALEISCHE GRAMMATICA.

MALEISCHE GRAMMATICA

TWEEDE DEEL

AANTEEKENINGEN EN TOELICHTINGEN

DOOR

Dr. Mr. H. J. E. TENDELOO

BOEKHANDEL EN DRUKKERIJ
voorheen
E. J. BRILL.
LEIDEN — 1901.

BOEKDRUKKERIJ voorheen E. J. BRILL — LEIDEN.

In tegenstelling met het eerste, dat meer in het bijzonder een *cursus* in de Maleische Grammatica wil zijn, bevat dit tweede deel in hoofdzaak *excursies* in de werken mijner voorgangers, met de bedoeling een zoo objektief mogelijke uiteenzetting te geven van de door hen verkondigde meeningen en, waar dit wenschelijk scheen, tevens haar wetenschappelijke waarde te toetsen. Dat ik hier en daar van de gelegenheid heb gebruik gemaakt om mijne inzichten uitvoeriger te motiveeren dan in een leerboek der Grammatica mogelijk is, zal zeker niet meer dan natuurlijk gevonden worden.

Wegens den zoozeer uiteenloopenden aard van hetgeen in deze twee deelen wordt behandeld, heb ik tusschen beide een scherpe grens getrokken, in dien zin dat het eerste deel uitsluitend mijne denkbeelden weergeeft, terwijl in het tweede mijne bezwaren tegen en aanmerkingen op die der andere schrijvers uiteengezet worden. Het door mij aangenomen stelsel verschilt dus van dat, hetwelk meestal gevolgd wordt, maar heeft onmiskenbare voordeelen. Een hiervan is, dat nu het eerste deel afzonderlijk verkrijgbaar kan worden gesteld voor hen, wien het er alleen om te doen is onder mijn leiding in de

339390

geheimen van het Maleisch te worden ingewijd. Wie ook wenscht te weten waarom ik in eenig opzicht een ander gevoelen ben toegedaan dan het gewone, die kan zijn nieuwsgierigheid bevredigd zien als hij zich beide deelen aanschaft.

Aan het einde van dit deel vindt men een lijst van de tot dusverre verschenen werken over de Maleische Grammatica, welke de indertijd door Dr. J. J. de Hollander samengestelde tot grondslag heeft. Ik zou niet durven verzekeren dat zij geheel volledig is, en dat geen enkel werk, dit gebied der wetenschap betreffend, daarop ontbreekt. Alleen kan ik verklaren naar volledigheid gestreefd te hebben met de middelen waarover ik kon beschikken.

INHOUD.

I. Aanteekeningen op de Inleiding . . . . . blz. 3—27.

II. Aanteekeningen op Hoofdstuk I: Klankstelsel en Uitspraak . . . . » 27—66.

III. Aanteekeningen op Hoofdstuk II: Schrift en Spelling . . . . » 66-88.

IV. Aanteekeningen op Hoofdstuk III: Woordvorming . . . . » 89—129.

V. Aanteekeningen op Hoofdstuk IV: Verdeeling der woorden in soorten . . . . » 130—136.

VI. Aanteekeningen op Hoofdstuk V: Speciale behandeling der verschillende woordsoorten . » 137—289.

A. Subjectswoorden . . . . » 137—167.

I. Voornaamwoorden . . . . . . » 137—150.

II. Zelfst naamwoorden . . . . . » 150—167.

B. Praedicaatswoorden . . . . » 167—263.

I. Werkwoorden . . . . » 167—240.

II. Bijvoegel. naamwoorden . . . . » 241—246.

III. Telwoorden . . . . » 246—256.

IV. Bijwoorden . . . . » 256—263.

C. Partikels . . . . » 264—289.

I. Voorzetsels . . . . » 264—275.

II. Voegwoorden . . . . » 275—284.

III. Tusschenwerpsels . . . . . }
IV. Modale woorden en partikels . } » 284—289.

VII. Aanteekeningen op Hoofdstuk VI:
Woordvoeging . . . . blz. 290—358.
A. Algemeene beschouwingen. . . . . » 290—313.
B. De eenvoudige zin . . . . » 313—316.
C. De uitgebreide zin . . . . » 316—328.
D. De samengestelde zin . . . . » 328—343.
E. Coördinatie . . . . » 343—350.
F. Bijzondere zinswendingen . . . . . » 350—354.
G. Elliptische zinnen. . . . . » 354—358.
Lijst van de voornaamste tot dusverre verschenen werken, handelende over de Maleische Taal en in het bijzonder over haar Grammatica . . . . » 359—368.

AANTEEKENINGEN.

[redacted]

AANTEEKENINGEN.

I. OP DE INLEIDING.

De omschrijving der grenzen van het Polynesische taalgebied heb ik ontleend aan Crawfurd's „Dissertation on the affinities of the Malayan languages" [1]), welke aan zijn „Grammar of the Malay language" voorafgaat, en waarin deze schrijver voor 't overige zich op een standpunt plaatst, dat thans vrij algemeen is verlaten. Zijne theorieën, in hoofdzaak hierop neerkomende, dat er van eenheid van ras en taal onder de Polynesiërs, in wetenschappelijken zin, geen sprake mag zijn, en dat „the Malay and Javanese nations have been the instruments of diffusing language" [2]) kunnen het licht niet meer verdragen, dat opgegaan is sedert de uitkomsten der vergelijkende taalkundige onderzoekingen van geleerden als Prof. Kern, van der Tuuk en anderen bekend werden. Hij spreekt nog van „Malayan languages", terwijl thans vaststaat dat er slechts één Maleische taal bestaat, de taal namelijk door dat deel der Polynesiërs gesproken,

1) p. 282. 2) ibid. 283.

dat men het Maleische volk, of de Maleiers noemt [1]). Ik heb mij weinig moeite gegeven voor een nauwkeurige omschrijving van dit begrip. Wij hebben, meen ik, eenvoudig als een feit aan te nemen, dat er een volk is, bekend onder den naam van Maleiers, welks gebied wel ten naastenbij kan aangeduid worden, maar dat voor het overige evenmin kan worden gedefinieerd als eenig ander volk. „Voor mij (zeg ik met Klinkert [2]) bestaat er maar één taal, die men de Maleische kan noemen. Die taal wordt gesproken en geschreven waar zich Maleiers bevinden, nl. op de kusten van het Schiereiland Malakka, in den Riouw-Lingga Archipel en de daaronder ressorteerende eilandengroepen en op de kusten van Sumatra en Borneo".

Het is hier de plaats niet om in een uitvoerige wederlegging te treden van Crawfurd's beschouwingen; genoeg zij het de aandacht hierop te vestigen van hen, die er belang in mochten stellen te vernemen hoe men vroeger over de verwantschap der Polynesische talen zoo al gedacht heeft. Tegenwoordig wordt aangenomen dat de eilandenwereld in de stille Zuidzee en den Indischen Oceaan van lieverlede bevolkt is van uit Achter-Indië [3]),

1) Ook Favre (Introduction) meent dat het Maleisch de eigenlijke taal is, terwijl de overige Polynesische talen slechts dialekten zouden zijn.

2) T. v. N. I. 1881, II, p. 150.

3) Zie hierover: „Taalkundige gegevens ter bepaling van het stamland der Maleisch-Polynesische Volken" (Bijdrage van Prof. Kern in de Verslagen en Mededeelingen der Kon. Acad. van Wet., Derde reeks, zesde deel, p. 270 vv.), en „Bijdrage tot de kennis der verhouding van het Tjam tot

en wel bij verschillende gelegenheden, en op verschillende tijdstippen, zóó, dat degenen, die het eerst Oostwaarts trokken, ook het verst gekomen zijn. Door deze hypothese, in elk geval vrij wat aannemelijker dan die van welke Crawfurd uitging in zijn Dissertation, tracht men te verklaren waarom de verwantschap tusschen de verschillende Maleisch-Polynesische talen afneemt, hoe Oostelijker men komt. Intusschen, hier ligt nog een ruim arbeidsveld open, en geldt volkomen wat Whitney zeide van de onderzoekingen naar de verwantschap van talen in 't algemeen: „While nearly the whole field has been explored, it has not been explored everywhere with equal minuteness and care, nor by equally trustworthy investigators. In language as in geography, there are few extensive regions which need any longer be marked „unknown"; yet there are many of which only the most general features have been determined: and that, perhaps, in part by inference, in part upon information which may turn ont incorrect" [1]).

De litteratuur betreffende de namen, waarmede de Maleier zijn taal aanduidt, en de oudste berichten omtrent dit volk, is van beduidenden omvang; beide onderwerpen zijn vooral door de oudere Grammatici, Werndly [2]) en Marsden [3]) met zekere voorliefde behandeld. Eerstge-

---

de talen van Indonesië (van de hand van Prof. Dr. G. K. Niemann, in de Bijdr. T. L. en V. van N. I., 5e volgreeks, 6e deel).

1) Language and the study of Language, p. 323.

2) Gramm. Voorrede.

3) Malay Grammar, Introd., zeer lezenswaard.

noemde leidt den term جاوي af uit het Persische جا of جاي, dat *plaats* beteekent [1]), of anders van den naam van 't eiland Java, er op wijzende dat de benzoin, of kĕmĕñang [2]) (كمپيغ) door de Arabieren جاوي genoemd wordt, als verkorting van لبان جاوي. Marsden meent daarentegen, dat de beteekenis van dit woord duidelijk is, doch dat over de afleiding nog dikke duisternis heerscht. Ook over de benamingen دياتس اغين (diyâtas ángin) en دباوه اغين (dibâwah ángin) handelt Werndly uitvoerig [3]), zonder echter naar mijn meening tot een bevredigende verklaring te komen van deze uitdrukkingen, de laatste waarvan hij in zijn zwaar te verteeren oratio inauguralis [4]) weergeeft met de barbaarsche termen *hypoanemonica* of *infraventalis*. Marsden [5]) verklaart zich onbekwaam tot een behoorlijke explicatie dezer woorden, een uitspraak, waarbij ik mij gaarne aansluit. De mij bekende uitleggingen komen mij tot dusverre weinig aannemelijk voor [6]).

Ook van het woord Mĕlāyu worden door de genoemde schrijvers verklaringen beproefd, en met even weinig gunstig gevolg. Zoo lezen wij bij Werndly, voorrede pag. 22: „Dus zou اورغ ملايو, 'awrang Malâjuw, een noest, naarstig, gezwind en voortvarend man zijn,

1) Voorrede, pag. 4. 2) W. transcribeert *kominnjang!*

3) p. 31 Voorrede.

4) Georgii Henrici Werndly oratio inauguralis de linguarum orientalium et indicarum cognitione necessaria theologo ad Indos profecturo (1737).

5) Introd. X.

6) Zie nog de noot p. 282 van de H., Mal. Gramm., 5e druk.

en dan بهاس ملايو de taal van de noeste, naarstige, gezwinde en voortvarende lieden" en dit alleen wijl hij meent dat mĕlāyu hetzelfde woord is als mĕlaju, zijnde volgens hem de j en de y „letters van één spreektuig". (ibid. p. 20). In de Săjārah Mĕlāyu (Ed. Klinkert p. 43 vv.) wordt geleerd dat dit woord de naam is van een rivier in het Palembangsche, aan welker oevers de oorspronkelijke Maleiers gevestigd zouden geweest zijn, vóór hun verhuizing naar het schiereiland Malaka. Doch deze verklaring schijnt onaannemelijk, sedert Prof. Kern in zijn bijdrage „Taalkundige gegevens ter bepaling van het stamland der Maleisch-Polynesische volken" [1]) terecht er op wees dat de omstandigheid, dat de Maleiers het Zuiden Sĕlātan noemen (d.i. streek der zeeëngte of iets dergelijks), het zoo goed als zeker maakt, „dat de Maleiers en Atjehers geen aborigines van Sumatra zijn" [2]). Dit sluit wel is waar de mogelijkheid niet uit dat de Volksverhuizing uit Palembang in de Săjārah Mĕlāyu vermeld, een historischen grondslag heeft, maar maakt het toch in hooge mate onwaarschijnlijk dat een geheel volk genoemd zou zijn geworden naar een riviertje, langs welks oevers in lang vervlogen eeuwen een gering deel er van zou gevestigd geweest zijn. Anderen brengen 't woord Mĕlāyu in verband met den naam Malaya-dwîpa, waarvan volgens Marsden [3]) in Indische werken sprake zou zijn, maar dit brengt

1) Versl. en Med. Kon. Acad. v. W., derde reeks, zesde deel.
2) ibid. p. 286. 3) Introd. XXIV.

ons niet veel verder. Favre [1]) noemt nog andere conjecturen, terwijl Maxwell [2]) schrijft „The Straits of Malacca abound with places with Sanskrit names. May it therefore not be that Malaya or Malayu was the name by which the earliest Sanskrit speaking adventurers from India denominated the rude tribes of Sumatra?"

De belangstellende lezer kan, als hij in bijzonderheden verlangt te weten welke de oudste berichten zijn omtrent den Indischen Archipel, zijn nieuwsgierigheid bevredigen bij Werndly, die in zijn Voorrede een uitvoerig overzicht hiervan geeft, beginnende met Ptolomaeus den alexandrijn, welk overzicht blijkbaar door alle latere grammatici is geraadpleegd. Belangrijk zijn de beschouwingen die Prof. Kern in zijn bijdrage „Java en het Goudeiland volgens de oudste berichten" [3]) aan dit onderwerp heeft gewijd in verband met mededeelingen van Indischen oorsprong. De uitkomsten van dit onderzoek zijn vervat in de volgende slotwoorden: „Wanneer we alles wat uit verschillende bronnen is aangevoerd, overwegen, dan kunnen we ons niet verhelen dat er in de berichten verwarring heerscht. Desniettemin maken ze, in hun onderling verband beschouwd, een zekeren indruk, dien ik trachten zal zoo bepaald mogelijk in woorden te brengen: 1) Suwarṇa-dwîpa en Yawa-dwîpa waren volgens de heerschende voorstellingen één; 2) twee oorspronkelijk verschillende eilanden werden met elkaar verward; 3) Suwarṇa-

1) Introduction. 2) Introd. p. 38.

3) Bijdr. K. I. v. T. L. en V. van N. I. derde reeks, 4e deel p. 638—648.

dwîpa in eigenlijken zin is Sumatra; Yawa-dwîpa in eigenlijken zin Java; 4) Sumatra, of een deel er van, en Java werden als één geheel beschouwd, wellicht omdat ze in een staatkundig verband stonden; 5) met Yawa-koṭi „de punt van Java", werd eigenlijk de oosthoek van Java bedoeld".

Het bovenstaande geeft zeer verkort weer wat over de hier behandelde kwestie zoo al is ten beste gegeven, en bewijst, naar ik meen, voldoende dat over de juiste, afleiding en beteekenis der woorden ملايو mĕláyu, جاوى jáwi, داتس اغن diyátas ángin en دباوه اغن dibáwah ángin, het gewenschte licht nog niet is opgegaan.

Volledigheidshalve zij hier nog vermeld dat de eerste berichten uit Europeesche bronnen omtrent het Maleisch, van het begin der 16e eeuw dateeren. „The earliest example of Malay that we possess is the vocabulary of Pigafetta, collected in the Philippines, Borneo and the Moluccas, in the year 1521 during the first voyage round the world" [1]). Het woord „Malay" is hier te verstaan in den zin dien Crawfurd er aan hecht; hij bedoelt hiermede wat wij Maleisch-Polynesisch noemen. Overigens laat de nauwkeurigheid, waarmede de verzamelaar te werk is gegaan, alles te wenschen over, blijkens de aangevoerde voorbeelden, waar wij o. m. vinden zambahean (سمبهيڠ); chiritoes (جوروتولس); bassal (بسر).

1) Crawfurd, Grammar, p. 72.

De zucht om, dikwijls met verkrachting van het gezond verstand, in de Maleische taal diverse onderverdeelingen aan te brengen, heeft den schrijvers reeds van af de oudste tijden in het bloed gezeten, schoon gelukkig in steeds mindere mate. De onderscheiding in Malakkasch en Minangkabausch-Maleisch dagteekent reeds uit de dagen van Werndly [1]) en is van alle voorgestelde onderscheidingen die, welke het langst zich heeft weten te handhaven. Zelfs in de jongst verschenen Maleische spraakkunst wordt zij nog als onomstootelijk vaststaand aangenomen [2]). Toch zijn naar mijn gevoelen voor deze onderscheiding geene steekhoudende argumenten aan te voeren. Ik zie inderdaad niet in, waarom de bewoners van de bovenlanden van Sumatra's Westkust meer Maleier zouden zijn dan de Battaks of de Atjehers, en houd mij overtuigd dat wij hier eenvoudig te doen hebben met een nawerking van de vroegere algemeen heerschende opvatting, dat alle Polynesiërs ook Maleiers waren. Meermalen werd dan ook protest aangeteekend tegen de leer dat het Minangkabausch een dialect van 't Maleisch zou zijn; ik verwijs hiervoor met instemming naar het opstel van den Heer van der Toorn, getiteld „Het Minangkabausch ten opzichte van het Maleisch" [3]),

---

1) Zie de II. p. 294.

2) Gerth van Wijk, inleiding, § 1, „Het Maleisch van Sumatra's W. K. en de bovenlanden heet het Mĕnangkabausch".

3) Ind. Gids 1881, I (525—542); zie ook de Inleiding van diens Min. Nederl. Wdb.

waar deze onvermoeide strijder voor de rechten van de taal der Padangsche bovenlanden, in antwoord op de beschouwingen over 't Mĕnangkabauwsch van Klinkert [1]), (die, zonder er doekjes om te winden, deze taal een verbastering noemt, en meer niet, van het Maleisch), schrijft: „Zou dit oordeel niet meer daarop berusten, dat men nu eenmaal voor goed schijnt aangenomen te hebben dat het Minangkabausch-Maleisch een verbasterd Maleisch *moet* zijn, een oordeel gebaseerd op de mindere kennis die men vroeger van die taal had, maar dat heden, dunkt ons, wel wat verouderd mag heeten?" [2]). Inderdaad de Heer van der Toorn treft hier, meen ik, den spijker op den kop; tot staving van het beweren, dat 't Minangkabausch een dialekt, of, volgens anderen, een verbastering van het Riouwsche of Johorsche Maleisch is werd, bij mijn weten, tot nog toe niets overtuigends aangevoerd. Wat een taal is en wanneer men van een dialekt moet spreken, zou niemand met juistheid kunnen zeggen [3]), maar indien men, zooals mij overkomen is, na eenige jaren in streken vertoefd te hebben waar het Maleisch

1) Ind. Gids 1880, II, 492—497.

2) Zie, behalve de reeds vermelde opstellen, over deze kwestie nog: „Een en ander over het Mĕnangkabauwsch-Maleisch" door R. van Eck (Ind. Gids 1880, II, 956): „Naar aanleiding van 's Heeren van Eck's bijdrage tot de kennis van het Mĕn. Mal." door J. Habbema (Ind. Gids 1881, I, 763—769); „Welke plaats komt aan het Mĕn. dialekt toe" door H. C. Klinkert (Ind. Gids 1881, p. 990—995); „Proeve van studie over het Minangkabausch" door v. d. Toorn (Ind. Gids 1882, II, 742—776).

3) Prof. Kern, in Versl. en Med. K. A. v. W., 3e reeks, 6e deel, p. 274 zegt dan ook zeer terecht „Nu is tongval een betrekkelijk begrip".

inheemsch is, eensklaps midden in de Minangkabausche samenleving wordt geplaatst, dan moet men, zou ik meenen, van begrippen *taal* en *tongval* al zeer zonderlinge voorstellingen hebben, om te kunnen blijven volhouden dat wij hier een dialekt of verbastering van 't Maleisch aantreffen. Ter adstructie van mijn gevoelen moge hieronder een aanhaling volgen uit van der Toorn's „Andai djŏ ana° [1])", en wel de eerste zin dezer Minangkabausche gesprekken in Agamschen tongval, waar ik lees: „Boejoeäng! ba°a lalo° djoeŏ; nja° hari lah laroei° lah lingkoei° rang paï kasawah, djawi ang lah maroenjoei° dalam kandang! Laï ka kasawah ang, inda°? Het is mogelijk dat ik dwaal, maar vooralsnog wil het mij voorkomen dat men vrij goed thuis kan zijn in het Maleisch zonder daarom te weten dat hier de moeder tot haar jongen zegt: „jongen! hoe is 't, slaapt ge nog, 't is al laat, iedereen is al naar de sawah, en je koeien staan in den stal te trekken aan hun touw! Ga je naar de sawah of niet"?

„Het invoeren van die Riouwsche boekjes was oorzaak dat men zich bij 't spreken overal mogelijk bediende van de taal die men dagelijks gedrukt voor zich zag, en langzamerhand in den waan kwam, dat dit de wijze was waarop een beschaafd mensch zich moest uitdrukken, of liever zij werd in het oog van den Bovenlander het middel, waardoor hij zich van zijne kamponggenooten dacht

1) Ind. Gids 1885, Dl. II, p. 1023–1034.

te moeten onderscheiden" zegt de Heer van der Toorn in zijn „Proeve van studie over het Minangkabausch" [1]), en zeer terecht ziet hij hierin niet de oorzaak van de dwaling, dat 't Minangkabausch een dialekt is van 't Maleisch, maar 't uitvloeisel daarvan. Juist omdat het meende dat het Maleisch in de bovenlanden schromelijk verbasterd werd, wilde het Gouvernement aan dit euvel paal en park stellen door het invoeren van boekjes, opgesteld in een den Bovenlander geheel vreemde taal. De Heer van der Toorn is echter in zijn streven om die dwaling te bestrijden meermalen, naar mijn meening, niet zeer gelukkig, in zooverre als hij, door een minder nauwkeurige wijze van uitdrukken, juist het door hem bestreden misverstand helpt bestendigen. Zoo schrijft hij [2]): „as op het einde der woorden klinkt als èh" en iets verder [3]): „In de uitspraak van tempat, empat, angkat e.d. als tampè^{e}, ampè^{e} en angkè^{e} zien wij geen verbastering, maar den regel dat at wordt uitgesproken als è^{e}". En de Heer R. van Eck maakt zich aan dezelfde slordigheid in uitdrukking (om niet te zeggen begripsverwarring) schuldig als hij in zijn „Een en ander over het Menangkabauwsch Maleisch" beweert [4]) „De stomme e wordt steeds, zoowel in een open als in

---

1) Ind. Gids 1882, II, p. 742—776.
2) Ind. Gids 1881, I pag. 526.
3) ibid. 527; in zijn onlangs verschenen Minangkabausche spraakkunst vindt men deze voorstelling ongaarne terug (zie de Inleiding daarvan).
4) Ind. Gids 1880, II, p. 960, en passim.

een gesloten lettergreep als a uitgesproken", of, iets verder: „De regels voor de Menangkabauwsche spelling samenvattende, blijkt dat in deze taal worden uitgesproken: at, it en oet = è•, i• en oei•". Het is, zou ik meenen, duidelijk dat de schrijvers hier aan het Maleisch gedacht hebben, en blijkbaar deze taal beschouwd hebben als noodzakelijk punt van uitgang bij hunne mededeelingen omtrent 't Minangkabausch. Waarom toch, zou ik willen vragen? Als de bovenlander è• zegt, en men schrijft at, of a en men schrijft ĕ, dan schrijft men eenvoudig niet overeenkomstig de Minangkabausche uitspraak, en dus verkeerd. En als de Minangkabauer تمڤت schrijft, waar hij •تمڤى zegt (maar hij schrijft ook wel 't laatste) dan is dit eenvoudig een gevolg daarvan, dat de voor 't Riouwsche Maleisch propaganda makende schoolmeesters het hun niet goed geleerd hebben. Zou men ooit in een Fransche Grammatica lezen dat as klinkt als é, omdat het latijnsche *societas* in het fransch is geworden *société?* En wat zou men wel zeggen van den Engelschman die, een Hollandsche spraakkunst schrijvende de stelling verkondigde „Au klinkt in het Hollandsch als ui" omdat men in 't Duitsch zegt en schrijft *haus* terwijl wij *huis* zeggen? Dergelijke voorbeelden van onnauwkeurige uitdrukking, die ad infinitum zouden kunnen vermeerderd worden uit de zooeven geciteerde opstellen, bewijzen m. i. dat de schrijvers er nog niet in geslaagd zijn zich geheel los te maken van de wanbegrippen die zij bestrijden. Wat zij zeggen willen

is duidelijk genoeg; zij bedoelen dat, waar men in het Maleisch zegt a t, men met groote regelmatigheid in het Minangkabausch è• hoort, maar dit is geheel iets anders dan zij in werkelijkheid verklaren. Waar de Maleier zegt bĕras, daar spreekt de Minangkabauer van barè•, een geheel ander woord, dat wel is waar met het Maleische bĕras verwant is, en, naar ik gaarne toegeef, zelfs zeer nauw verwant, doch niettemin een zelfstandige vorm, even goed als 't Javaansche [illegible] overgeleverd uit den oorspronkelijken Maleisch-Polynesischen woordenschat.

In zijne „Aanvullingen op v. d. Toorn's Minangkabausch Maleisch-Nederlandsch Woordenboek" [1]) vestigt de Heer G. de Waal terecht de aandacht er op dat men verkeerd doet te spreken van het Mĕnangkabausch, daar deze uitspraak lijnrecht in strijd is met het taaleigen, dat een onoverwinnelijken afkeer toont van den pĕpĕt. In het Agamsche dialekt dezer taal zegt men Minangkabau (en deze schrijfwijze wordt door mij gevolgd) terwijl men elders Manangkabau hoort.

Over de verdere onderscheidingen in het Maleisch kan ik korter zijn; de oudere schrijvers gaan hierop dieper in dan de latere, wat mij voorkomt een heugelijk verschijnsel te zijn, omdat hierin het bewijs ligt dat men van lieverlede tot het inzicht is gekomen, dat het Maleisch op dit stuk in geen enkel opzicht van eenige andere taal

1) Ind. Gids 1892, II, p. 2210 vv.

afwijkt. Marsden spreekt [1]), van „bahasa dalam, bangsawan, dagang en kachukan", in navolging van Werndly [2]), maar zegt meteen dat hij hierin evenals Werndly ziet „various styles, rather than dialects". Van deze onderscheidingen is alleen de laatste nog hier en daar verdedigd. Men bedoelt dan het brabbel-Maleisch, doch ten onrechte, want dit is geen Maleisch, maar volgens Marsden „a sort of language of convention, of which Malay is the basis", volgens Valentijn een brabbeltaal, door vreemdelingen gesproken „om zig 'r maar door te redden" [3]), en volgens van der Tuuk [4]) een *linguaccio*, die met het Maleisch den naam gemeen heeft, meer niet. Laatstgenoemde geleerde komt in zijn hoogst leerzame studie tot de conclusie dat de uitdrukkingen hoog- en laag-Maleisch op zooveel verschillende wijzen worden opgevat „dat men verlegen is welke taal onder die benamingen moet verstaan worden". Hij onderscheidt Conventie-Maleisch, d. i. de brabbeltaal, Centralisatie-Maleisch, „zijn vaderland is het Maleische schiereiland, waar het nog onder de Maleiers op die plaatsen goed gesproken wordt, waar de Chineezen nog niet de overhand hebben" [5]),

1) Introduction XV infra.

2) Deze kent (p 45) vijf soorten van talen nl. جاوى, دالم, ڤڠساون, كونڠ en كچوكن (katjokan!).

3) de II. p. 299 supra.

4) „Iets over de Hoog-Maleische Bijbelvertaling" (Bijdr. T. L. en V. v. N. I. 1856, 2e volgreeks, eerste deel, p. 171—188).

5) Bijdr. T. L. en V. van N. I, 2e Reeks, eerste deel, p. 172.

en locaal Maleisch; een onderscheiding die, naar mijn meening, praktisch alle waarde mist.

De uitdrukking bĕhasa kacukan was reeds aan Valentijn bekend. Volgens Klinkert [1]) zou het grondwoord niet zijn kacuq (gelijk v. d. Wall in zijn woordenboek opgeeft) doch kacau. Dit laatste kan echter niet juist zijn. Van kacau vormt men door afleiding, òf kacáwan, òf kacáukan, een verbaalvorm die nimmer met een substantief een samenstelling kan vormen [2]). Ik moet eerlijk bekennen de uitdrukking bŏhasa kacukan, voor zoover ik mij weet te herinneren, nimmer uit den mond van een Maleier vernomen te hebben, en meen op grond hiervan te mogen betwijfelen of zij wel goed Maleisch is.

Veel zou nog over die onderscheidingen in het midden zijn te brengen, doch ik laat het hierbij, mij geheel vereenigende met de Hollander, waar deze als zijn overtuiging te kennen geeft dat zulke onderscheidingen geen nut hoegenaamd hebben [3]).

Is derhalve een verdeeling van het Maleisch in taalsoorten weinig rationeel, als in strijd met de werkelijkheid, wel kan men daarentegen hierin dialektische verschillen constateeren, zoowel in uitspraak als in 't gebruik der

---

1) Ind. Gids 1880, I, p. 500.

2) Ook Maxwell, pref. VI spreekt van bahasa kacaukan.

3) De H. p. 292. In de taalkaart, gevoegd bij het Kol. Verslag van 't jaar 1885 wordt het Midden-Maleisch genoemd als volkstaal in Centraal-Sumatra, een ware terra incognita. Ook van de taal is weinig met zekerheid bekend.

woorden. Zeer juist zegt Crawfurd [1]) „The dialects of the oral Malay, — fore there are none of the written language, although considerable difference in the skill with which it is composed — consist in little more than the use of different personal pronouns by different parties, — of a few words by some tribes, unknown to or obsolete with others, — in an occasional admixture of words of neighbouring languages, but, above all, in variations of pronunciation" [2]). Die dialektische verschillen zijn intusschen niet zoo groot als men zou verwachten, in aanmerking genomen de vrij gebrekkige middelen van verkeer tusschen de Maleisch sprekende streken onderling [3]), terwijl ik het met den Heer Klinkert eens ben dat veel hiervan aan den meerderen of minderen invloed der vreemdelingen moet worden toegeschreven [4]). Volgens dezen beoefenaar van 't Maleisch zou die taal in Johor en den Riouw-Lingga-Archipel het zuiverst gesproken worden, wat, als ik het wel begrijp, slechts beteekenen kan, dat in deze streken de taal der letterkunde en die van 't dagelijksche leven 't minst verschillen. Wel mogelijk, doch de meeningen loopen hierin

---

1) Grammar, p. 75.

2) Zie bv. Abd. Reis naar Kalantan, Ed. Pijnappel p. ٤٣ en ٨٨ over het Trĕngganausche dialekt, en Maxwell, preface V „The Kedah accent is easily distinguished from that of Patani, and that again from the speech of Trĕngganau and Pahang".

3) Marsden geeft op pag. 113 vele voorbeelden van deze dialektische verschillen; het zou mij echter niet verwonderen of ettelijke zonden, bij nader onderzoek, blijken op rekening te moeten worden geschreven van een minder scherp taalgehoor bij de waarnemers.

4) Ind. Gids 1880, I, p. 299.

nog al uiteen. Maxwell [1]) meent dat het Maleisch „is probably spoken with greatest purity in the states of Kedah and Perak, on the West coast of the Malay Peninsula". Het vraagstuk der Maleische dialekten is tot dusverre nog te weinig een onderwerp van gezette studie geweest, dan dat men op deugdelijke gronden nu reeds zou kunnen uitmaken, waar de Maleische taal het zuiverst wordt gesproken.

Volgens Marsden [2]) was het reeds aan Justus Heurnius bekend dat de gewijde taal der Brahmanen een machtigen invloed op het Maleisch heeft uitgeoefend, en dat tal van woorden uit die taal hierin zijn overgenomen. Uitvoerige bijzonderheden omtrent de meeningen, die men vóór en tijdens Werndly over de „Sanskritaansche tale, de heilige taal der Brachmannen" had, kan men vinden in diens spraakkunst [3]); zij hebben, evenals zijn uitvoerig betoog over de verwarring tusschen de woorden Maleier en Malabaar [4]), voor ons slechts antiquarisch belang, daar de voorstellingen, die men zich destijds maakte van het *Sanskrit*, *Hanscrit*, *Hanscret*, *Samscortam*, *Gerandam* of *Kirendum* [5]) vrij zonderling waren. Marsden was de eerste die eenigszins met kennis van zaken over dit onderwerp zijn licht deed schijnen. Hij wees er op [6]) dat de Sanskṛt-woorden, gelijk zij in het Maleisch werden gehoord, nader aan de oorspronkelijke uitspraak stonden dan de gelijk-

---

1) Introd. p. 2.
2) Introd. XXIV.
3) Voorrede, p. 48 vv.
4) Voorrede p. 40—57.
5) ibid. p. 59.
6) Introd. p. 26.

waardige Pali- of Baliwoorden, en acht het daarom, met Dr. Leyden, onaannemelijk dat zij door tusschenkomst van deze taal in het Maleisch zouden zijn gekomen. Deze geleerde zou, volgens Marsden [1]), van meening geweest zijn dat het aantal Sanskṛtwoorden in 't Maleisch 1500, ja zelfs 5000 kon bedragen, een schromelijk overdreven cijfer. Verder meent Marsden dat de zuiverheid, welke de uitspraak der Sanskṛtwoorden in het Maleisch kenmerkt, een bewijs is, dat die taal niet door kooplui tot de kennis der Maleiers kan zijn gebracht [2]).

Vrij uitvoerig wordt de kwestie van den invloed van het Sanskṛt op het Maleisch nog behandeld door Maxwell [3]) en Crawfurd [4]), zonder dat ik echter zou durven verklaren dat zij tot belangrijke uitkomsten zijn gekomen. Eerstgenoemde beweert [5]) dat 't Maleisch vele Sanskṛtwoorden door tusschenkomst van 't Javaansch verkreeg, maar blijft het bewijs hiervan schuldig. Hij meent [6]) dat de Sanskṛtwoorden door de Indische heerschers tot het volk gekomen zijn, en is overigens merkwaardig wegens zijne gewaagde afleidingen. Zoo meent hij dat يڠ en यन् of यत् identisch zijn, en evenzoo مان en मान; in 't Mal. باو ziet hij Skr. वह, en ڤال is volgens hem niets anders dan 't Skr. ज्वल. Met zulke conjecturen, en ik noemde nog wel de minst onwaarschijnlijke, zou het niet moeielijk

1) ibid. 31.
2) Introd. 26 en 32.
3) Introd. p. 5 vv.
4) Dissertation, p. 5 vv.
5) Introd. 8.
6) ibid. 9.

vallen tot Dr. Leyden's cijfer van 1500, misschien wel tot 5000 te komen. Het toppunt van zonderlingheid bereikte onze schrijver wel daar, waar hij het Maleische k ĕ r i s afleidt van den Sanskṛtwortel कृत्, snijden [1]). Het is jammer dat zijn verhandeling over deze belangrijke materie, die in vele opzichten zoo lezenswaard is, door dergelijke droomerijen moest ontsierd worden. Zeker zou het volstrekt niet onmogelijk zijn, dat meer diepgaande onderzoekingen naderhand tot het bewijs leidden van wat thans door een enkele, en dan slechts aarzelend, als hypothese wordt opgeworpen, als de verwantschap tusschen de Polynesische en de Indo-Germaansche talen, maar de wijze, waarop Maxwell bij zijne waarnemingen op dit gebied te werk gaat, is zoo onwetenschappelijk dat ik aan zijne uitkomsten voorloopig weinig waarde hecht.

De beschouwingen, die Crawfurd aan den invloed van 't Sanskṛt en andere vreemde talen op 't Maleisch, wijdt, onderscheiden zich in zooverre van die van Maxwell, dat hij een zwakke poging gewaagd heeft om cijfers te geven van de verhoudingen tusschen inheemsche en vreemde woorden in deze taal. „I have run" zoo lees ik in zijn Grammar [2]), over the Dictionary and find in it 516 words of Sanskrit [3]), 750 of Arabic, 95 of Persian, 40 of Tâlugu or Telinga, and 37 of Portuguese. The Sanskrit words,

---

1) ibid. p. 27. 2) p. 78.

3) Hoe hij dit rijmt met pag. XIII zijner Dissertation, waar men leest dat het Maleisch 199 Sanskṛtwoorden rijk is, dat wil zeggen 49 op elke 1000, is mij niet recht duidelijk.

although less numerous than the Arabic, are more essential and more thoroughly incorporated with the language". Een onderzoek op dezen grondslag zou uitnemend er op berekend zijn om ons een juist inzicht te geven in de mate, waarin vreemde talen op het Maleisch geinfluenceerd hebben. Ongelukkig hebben Crawfurd's cijfers geen voldoende waarde, daar hij in zijne afleidingen uit het Sanskṛt niet altijd even gelukkig was, en vele Sanskṛtwoorden niet als zoodanig herkend heeft, als bv. بلنتار, حتى, سده en andere.

Kan men van de Sanskṛtwoorden, voor zooverre zij in het Maleisch gebruikt worden, gerust verklaren dat zij geheel in den woordenschat dezer taal zijn overgegaan, met het Arabisch is het anders gesteld. Maxwell [1]) zegt hiervan zeer juist „The Arabic element in Malay is not accurately determinable, for new expressions are constantly being introduced" terwijl het zeer moeielijk is te zeggen, wanneer 't vreemde woord als in de volkstaal overgegaan mag aangemerkt worden. Toch geloof ik dat Crawfurd wel wat overdrijft, waar hij leert [2]) „But the actual number of Arabic words incorporated in the Malay and in popular use is very trifling, and probably does not exceed forty or fifty". De vraag is maar, wanneer men mag spreken van *incorporated*; mij zou het echter verwonderen, indien een eenigszins gezet onderzoek niet tot een veel hooger cijfer leidde.

---

1) Introd. 5. 2) Grammar p. 74.

Perzische woorden werden door Crawfurd [1]) reeds gevonden in de woordenlijst van Pigafetta: „A few of them are in popular use, as kawin, and pâlita; but none of them are essential", en van de Portugeesche elementen in 't Maleisch heet het [2]) „The Portuguese words admitted into Malay mostly express new ideas, and the softness of the language has allowed of their ready adaption", en wel door tusschenkomst van katholieke priesters en hunne bekeerlingen, onder welke pur sang Maleiers wel steeds tot de zeldzame uitzonderingen zullen behoord hebben.

De stand onzer kennis aangaande den graad van inwerking der vreemde elementen in het Maleisch is, blijkens het bovenstaande, nog weinig bevredigend. Vele, men mag wel zeggen verreweg de meeste woorden van vreemde afkomst, zijn als zoodanig herkend, maar dat dit met alle het geval is zou men moeielijk kunnen staande houden. De afkomst van woorden als kuda (volgens Prof. Kern [3]) waarschijnlijk Skr. घोट), pondoq (uit het Ar. فُنْدُق, Gr. πανδοχεῖον) en andere uit vreemde talen, wordt nog niet algemeen erkend, terwijl daarentegen de onjuiste meening dat surat het Ar. سُورَة is vele aanhangers blijft tellen. Ook op dit gebied wordt den wetenschappelijken onderzoekers nog een ruim en rijk arbeidsveld aangeboden.

---

1) ibid. 2) ibid.

3) Versl. en Med. K. A. v. W. derde reeks, zesde deel p. 281 vv.

Het Maleisch is de taal van 't vreemdelingen-verkeer in den Archipel, evenals het Engelsch die is van den wereldhandel. In velerlei opzichten bieden deze twee talen, zooals uit het vervolg blijken zal, opmerkelijke punten van overeenkomst aan. Op een dezer vestigde Crawfurd de aandacht toen hij schreef: [1]) „The Malay possesses one of the advantages of our own tongue, — that of not being confined to one language for its words. On the contrary it has three main sources to draw upon, — the native, the Sanskrit and the Arabic."

Zeer lezenswaard komt mij voor wat deze schrijver zegt [2]) van de eigenaardigheden van het Maleisch vergeleken met onze westersche moderne talen, zonder dat ik echter in alle opzichten zijn gevoelen zou kunnen onderschrijven. Dat het Maleisch betrekkelijk arm is aan woorden ter uitdrukking van abstrakte begrippen is niet te ontkennen, en beantwoordt volkomen aan het minder ver gevorderd stadium van ontwikkeling waarin het volk verkeert, dat de behoefte daaraan nog weinig kent. Nu is de Maleier, waar zijn taal te kort schiet, wel spoedig er bij om aan andere talen hulp te vragen, maar dit is niets vreemds, en ook bij ons een zeer gewoon verschijnsel. Wat de woorden betreft, die concrete begrippen aanduiden, Crawfurd wijst er op dat 't Maleisch in sommige opzichten bij 't Engelsch achter staat, maar in andere het tegengestelde te zien geeft. „In the names of particular

1) Grammar, p. 70. 2) Grammar, p. 66—70.

colours the Malay is even copious; but the generic word *colour*, warna, is Skr. and there is no native one." Zeer juist, maar hij vestigt zelf de aandacht er op dat *ubi* een algemeene benaming is voor alle veldgewassen in 't algemeen, en „there is but one word, *kulit*, to express skin, pelt, leather, husk, shell, rind, bark". En in andere opzichten komt het Maleisch volkomen overeen met onze westersche talen; het bezit, om een voorbeeld te noemen, evenals het Engelsch en het Hollandsch, tal van woorden ter aanduiding van verschillende soorten van vaartuigen, al heeft het dan ook geen dat nauwkeurig beantwoordt aan ons algemeen woord vaartuig. Kortom, ik geloof niet dat men ooit er in zal slagen om nauwkeurig de scherpe tegenstelling te formuleeren, welke op dit punt tusschen het Maleisch en onze moderne talen zou bestaan, eenvoudig omdat die tegenstelling er niet is.

De meening dat het Maleisch een taal is die men met betrekkelijk weinig inspanning, om zoo te zeggen spelenderwijs, zich kan eigen maken, werd reeds door Werndly verkondigd, en heeft zich tot op den huidigen dag weten staande te houden. In zijn Oratio inauguralis [1]) lees ik „Lingua haec est intellectu facillima, atque leni labore semestri spatio addisci potest, quod non tantum meo, sed et aliorum probo exemplo, ad publice in eâ habendam concionem". Ware het niet dat uit het verband

1) p. 14.

duidelijk het tegendeel blijkt, men zou kunnen vermoeden dat hij hier het oog heeft op de *lingua franca*. De waarde echter van zijn uitspraak treedt eerst in het juiste licht als men hierbij zich herinnert dat van der Tuuk [1]), en zonder overdrijving, gelijk bij onderzoek terstond blijkt, van dezen beoefenaar van 't Maleisch verklaarde „Schier geen woord spreekt hij goed uit". Inderdaad, wel verre van zoo gemakkelijk te zijn, schijnt 't Maleisch, als men eenvoudig te rade gaat met wat de ervaring leert, zeer eigenaardige moeielijkheden te hebben, die de Europeesche beoefenaren tot dusverre slechts met matig succes hebben weten te overwinnen. De uitspraak laat in den regel zeer veel te wenschen over, en wat de copia verborum betreft, waarover de vreemdeling beschikt, deze is bijna zonder uizondering bedroevend gering. En toch komt het hierop aan, wil men deze taal naar den eisch spreken. Zeker, er wordt niet veel voor vereischt om zooveel er van te leeren dat men met behulp van een lexicon de zeer eenvoudige produkten harer letterkunde eenigszins dragelijk kan verstaan, maar het komt mij voor dat men niet hiermede volstaan kan bij de beoefening van het Maleisch. Hoofddoel moet blijven deze taal behoorlijk, zonder al te grof te zondigen tegen de regels harer grammatica, tegen de zuivere uitspraak en tegen het taaleigen, te leeren spreken, want het Maleisch is bij uitnemendheid

---

1) „Iets over de Hoog-Maleische Bijbelvertaling", Bijdr. T. L. en V. v. N. I., tweede volgreeks, eerste deel, p. 175.

een taal der praktijk. Maar wie zich hierin wil bekwamen bemerkt al zeer spoedig, dat hij zich begeeft op een pad dat bezaaid is met doornen en distels. De inlander is gewoonlijk wel zóó gevat dat hij vrij gemakkelijk begrijpt wat men, door het uitspreken van eenige woorden, die dikwijls wel beschouwd slot noch zin hebben, wil te kennen geven. Maar daarom geloove men toch niet al redelijk ver in het Maleisch te zijn; de gebaren en gesticulaties, waarmede de Westerling zich in de oogen van den inlander zoo belachelijk maakt, dragen hiertoe veelal meer bij dan zijne woorden [1]).

II. OP HET EERSTE HOOFDSTUK.

Klankstelsel en uitspraak.

De schrijvers over het Maleisch van Werndly af tot Gerth van Wijk geven van het klankstelsel dezer taal de meest uiteenloopende voorstellingen, zoodat men geneigd zou zijn tot de verklaring dat over dit gebied nog dikke duisternis heerscht, ware het niet dat reeds vrij

---

1) Zeer leerzaam zijn, uit dit oogpunt beschouwd, o. m. de Maleische samenspraken van R. v. Eck (besproken door den Heer H. C. Klinkert in Ind. Gids 1880, I, p. 506 vv.). Behalve dat zij uitmunten door houterigheid, wordt hierin dikwijls grovelijk tegen de eenvoudigste regels van 't taaleigen gezondigd. Ik citeer slechts deze woorden van den recensent „In n°. 26 zou ik voor bĕroleh kamaloewan bĕsar *om bijzondere redenen* bĕroleh maloe geschreven hebben." Zeer ad rem!

voldoende licht wordt verkregen, als men alles verwerpt wat tastbaar onjuist is, en in strijd met de meest oppervlakkige objektieve waarneming. De voornaamste oorzaak van deze verkeerde voorstellingen komt mij voor hierin gelegen te zijn, dat geen der schrijvers behoorlijk klankstelsel en schrift, uitspraak en spelling uit elkaar houdt.

De klanken, en niet de letters, zijn de elementen der taal. Door de vereeniging van die klanken volgens de regels van het taaleigen ontstonden de woorden, waarneembare geluiden, waardoor de eene mensch zijne gedachten brengt onder het bereik van den ander, door op diens gehoororgaan te werken. Daarentegen is het schrift slechts een veelal hoogst gebrekkige wijze om de klanken, die uit hun aard alleen voor het oor waarneembaar zijn, door teekens voor te stellen, opdat een ander, waar van hooren geen sprake kan zijn, door middel van het gezichtsorgaan, te weten kome wat iemand wil te kennen geven. Zulk een voorstelling van klanken door teekens kan niet anders dan op zuivere conventie gebaseerd zijn. Er is geen teeken te vinden waarvan men a priori zou kunnen zeggen, dat het uit den aard der zaak slechts een bepaalden klank kan voorstellen, en onmogelijk een anderen. Wie derhalve, bij het onderzoek van het klankstelsel eener taal, uitsluitend te rade gaat met de taal, zooals die *geschreven* wordt, stelt zich bloot aan de kans om tot verkeerde uitkomsten te geraken, evenals iemand, die een of anderen persoon wil leeren kennen, en daartoe

genoegen neemt met diens standbeeld, portret of ander conterfeitsel te bestudeeren.

Dit alles schijnt niet alleen zeer eenvoudig, en selbstverständlich, maar is het ook in hooge mate. Zooveel te meer moet men zich dan ook er over verwonderen, dat de schrijvers herhaaldelijk bewijzen deze fundamenteele onderscheiding tusschen klankstelsel en schrift niet altijd even scherp in 't oog gehouden te hebben, zooals in het vervolg uit verschillende voorbeelden blijken zal.

Er is echter nog een andere reden, waarom de beschouwingen over het Maleische klankstelsel tot zooveel verwarring hebben geleid. „An cujuslibet auris est, exigere litterarum sonos?" zoo vroeg Quinctilianus [1]) zich reeds af, en de classieke Latijnsche grammaticus antwoordt hierop met overtuiging „Non hercle magis quam nervorum". En zoo is het ook. Taalgehoor heeft evenmin iedereen als muzikaal gehoor. Wie hieraan nog mocht twijfelen moet wel doordrongen worden van deze waarheid, als hij nagaat hoe zonderling vele grammatici de uitspraak van Maleische woorden hebben waargenomen. Of waaraan anders dan aan een hoogst gebrekkig taalgehoor is het toe te schrijven dat Werndly kon leeren, dat de Maleier het woord k a m u d ı y a n zoo uitspreekt dat wij 't in onze taal moeten weergeven met k o m m e d i y e n? En d h o l o zegt waar men schrijft دهولو?

Aan gebrekkige transcriptie en slecht ontwikkeld taal-

1) Inst. Or. I, 4, 7.

gehoor is het voornamelijk te wijten, dat zooveel van wat omtrent de uitspraak van 't Maleisch is geleerd bij nauwkeurig onderzoek in strijd met de werkelijkheid blijkt te zijn. Dat de resultaten beneden alle peil zijn waar deze twee, zooals bij Werndly, maar ook wel bij lateren, samengaan, behoeft geen betoog, evenmin als dat een logisch stelsel van transcriptie der Maleische klanken een zaak van 't meeste gewicht is, waar het geldt de beschrijving van de klanken „zoo veel als buiten de levende stem kan geschieden" [1]).

Ik zal in dit werk de transcriptie volgen, welke door Prof. Kern in zijne bijdragen tot de studie der Maleisch-Polynesische talen steeds gebezigd werd, en die, behoudens enkele onbeduidende wijzigingen, overeenkomt met de door Whitney in zijn Sanskṛt Grammar aangenomene voor de aanduiding met latijnsche letter der in het Sanskṛt gebruikelijke klanken. Het eenige bezwaar tegen deze transcriptie is dat zij hem, die hiermede voor 't eerst kennis maakt, ietwat vreemd voorkomt en aanvankelijk eenige moeite zal bezorgen, maar overigens munt zij uit door eenvoud en praktische bruikbaarheid. Voor elken enkelvoudigen klank één afzonderlijk teeken, dit is de eerste eisch dien men aan ieder stelsel van transcriptie moet stellen, en waaraan ook dit beantwoordt, — met uitzondering van het teeken, aangenomen voor de gutturale nasaal. Whitney gebruikt hiervoor ṅ, maar deze nasaal

1) Werndly, p. 18.

komt in het Sanskṛt niet aan het eind van een woord voor, gelijk in het Maleisch zoo dikwijls het geval is. Daarom acht ik het wenschelijker de in het Hollandsch gebruikelijke combinatie ng hier te behouden, tot tijd en wijle een meer geschikt teeken mocht gevonden worden. 't Gevaar, dat men onwillekeurig gaat meenen dat de gutturale nasaal werkelijk te ontleden is in de dentale nasaal n en de gutturale media g is niet zeer groot. Verder is de v in Whitney's transcriptie vervangen door w, als zijnde meer in overeenstemming met het gebruik hiervan in het Hollandsch, terwijl volkomen dezelfde klank hiermede bedoeld wordt.

Ondanks Marsden's beweren [1]) dat: „the common division of this and other alphabets into lingual, dental, labial and guttural letters (sic!) seems to be more ingenious than useful" heb ik toch gemeend een dergelijke schematische voorstelling van den aard der verschillende klanken, voornamelijk wat de consonanten en semivocalen betreft, te moeten beproeven, na raadpleging van hetgeen Whitney [2]) hierover heeft opgemerkt. Een dergelijke voorstelling kan, meen ik, veel er toe bijdragen om een beter inzicht te krijgen in de onderlinge verhouding dier klanken.

Van de vocalen, wier juiste uitspraak nog zoo dikwijls verkeerd wordt voorgesteld, heb ik zoodanige indeeling niet gegeven. De a werd door Pāṇini [3]) aangemerkt als

1) p. 14. 2) Sanskrit Grammar, p. 2.
3) ibid. § 20*a*.

een gutturale vocaal, doch dit gevoelen wordt niet algemeen aangenomen. Wanneer men te rade gaat met de nasaal, die het praefix mĕ sluit, waardoor in het Maleisch verbale duratief-vormen ontstaan, en welke nasaal zich, overeenkomstig het Maleische taaleigen, regelt naar de klasse waartoe de klank behoort, waarmede het grondwoord aanvangt, dan zou men geneigd zijn ook in het Maleisch de a als gutturale vocaal aan te merken, ware het niet dat dezelfde nasaal gebezigd wordt bij alle z.g. met een vocaal aanvangende stammen. De nieuwe beschouwingen over de hamza maken het zeer aannemelijk dat geen enkel woord in eigenlijken zin met een vocaal begint, maar dat die z.g. vocalen klinkers zijn, die een eigenaardige consonant, door de Arabieren met de hamza aangeduid, vergezellen, en deze consonant is een gutturaal. De i en u waren volgens Pāṇini palataal en labiaal, maar deze onderscheiding leidt in het Maleisch niet tot praktische uitkomsten. De vocalen e en o werden door dien Indischen Grammaticus als tweeklanken beschouwd, daar zij ontstaan zouden zijn door de samensmelting van a met i, en van a met u; zij zijn de z.g. guṇa van i en u, evenals ai en au hiervan de wṛddhi heeten, dat wil zeggen deze laatste tweeklanken werden in dit stelsel beschouwd als ontstaan uit de vereeniging van a en e, en a en o. Deze zienswijze moge voor het Sanskṛt volkomen juist zijn, het is mij nog niet gebleken in hoeverre de studie der Maleische vocalen en diphthongen hiermede gebaat is, zoodat ik gemeend heb de Pāṇinische

theoriën op dit punt voorloopig ongebruikt te moeten laten.

Omtrent de juiste uitspraak van de vocalen a en ā in het Maleisch heerscht overigens weinig verschil van gevoelen. Het blijft natuurlijk een onmogelijkheid de uitspraak van klanken anders dan door een benaderende vergelijking met die van de daarmede overeenstemmende in Europeesche talen aan te duiden; aan den eisch van absoluut juiste aanduiding kan eenvoudig niet voldaan worden. Nu meen ik veilig te mogen beweren dat de uitspraak van a en ā, gelijk die onder beschaafde Maleiers gebruikelijk is, weinig essentieel verschil geeft met die van de Hollandsche korte en lange a. Men houde echter in het oog dat de ā gewoonlijk niet zoo helder klinkt als bv. in onze woorden haat en paard [1]), of, gelijk Marsden dit noemt „not generally quite so broad". Wat hieronder te verstaan is laat zich ook al niet nauwkeurig omschrijven; men moet de woorden uit den mond van den Maleier vernomen hebben om een juist inzicht te krijgen in hetgeen hiermede bedoeld wordt.

De Heer Klinkert beweert [2]) „de a-klank der laatste sylbe van een woord, als die open is, luidt bij hen (d. w. z. de Maleiers van den Riouw-Archipel en ook te Batavia) immer ĕ, dus manĕ voor mana, bapĕ voor bapa, zelfs bapĕnjĕ voor bapanja, zoodat men altijd goed kan hooren of een woord op dien klinker of op een h

1) Zie bv. G. v. W. p. 5; de vocalen zijn volgens dezen schrijver in het Maleisch altijd „iets minder lang en vol" dan in 't Hollandsch.

2) Ind. Gids 1880, I, 296.

eindigt”. Daargelaten dat een dergelijke uitspraak door mij nooit anders werd vernomen dan onder de lagere standen, en de onder dezen gebruikelijke uitspraak nergens ter wereld als de normale pleegt te worden beschouwd, komt het mij bedenkelijk voor te spreken van een a die als ĕ wordt uitgesproken. Dat kan natuurlijk niet. Men kan a zeggen, dit verbasteren tot ĕ (een verschijnsel dat men bij ons onder de lagere standen eveneens kan waarnemen), maar men kan niet zeggen dat een a als ĕ uitgesproken wordt, zonder schrift en uitspraak danig dooreen te haspelen.

Tot groot verschil van gevoelen schijnt de uitspraak van i en u nog altijd aanleiding te moeten geven. Opvallend is het dat de u door zoo velen als o gehoord wordt, en, schoon in veel mindere mate, de i als e. Toen de firma Werndly Leidekker en Co., Bijbelvertalers, bloeide, scheen men te meenen dat de u-klank in het Maleisch eenvoudig niet aangetroffen werd. Met de grootste overtuiging transcribeert eerstgenoemde tolong, dholo, mendjondjong, berbowat, bunoh, melompat, ikot en zoo voort. Wel zegt hij [1]: „Wanneer de dlam̄ah ’t geluidt van o of u heeft, is ook niet wel te bepalen; zelfs is in de uitspraak ’t geluidt van o of u niet wel te onderscheiden, maar wordt ondereen vermengd, ’t welk door ’t gebruik genoeg kan geleerd worden” doch hier

---

1) p. 30; zie ook Marsden p. 17 »the distinction of sound between o and u being often imperceptible”.

stelt hij op rekening van de volksuitspraak wat eenvoudig een gevolg is van 's mans weergaloos slecht ontwikkeld taalgehoor, wat van der Tuuk dan ook met volle recht aanleiding gaf om van dezen beoefenaar der Maleische taal te verklaren: „Schier geen woord spreekt hij goed uit". Gelukkig is het kwaad sedert in omvang beduidend afgenomen, maar 't is er nog verre van dat men het in alle opzichten omtrent de juiste uitspraak dezer vocalen eens zou zijn.

Gerth van Wijk leert [1]) „de spelling en uitspraak *poeloh*, *basoh*, *taroh* enz. is volgens het dialect van Riouw; elders hoort men *poeloeh*, *basoeh*, *taroeh*", doch volkomen ten onrechte. Zoo hoorde van de Wall, en daardoor kwam hij tot die transcriptie, doch dat deze schrijver over Maleisch in zeer vele opzichten een onervaren hoorder er van was, is te dikwijls gebleken dan dat op diens waarnemingen in dit opzicht veel prijs kan gesteld worden. Ik voor mij heb in de uitspraak dezer woorden nimmer eenig verschil kunnen ontdekken tusschen Maleiers van Riouw en andere, en ontken ten stelligste de juistheid van des Heeren Klinkerts beweren [2]) „De transcriptie van ڤون met *poen* is mede verkeerd, daar de Maleiers het *pon* uitspreken". Dat wij hier te doen hebben met onjuistheden in de waarneming, en volstrekt niet met een als het ware zwevende uitspraak van de u door de Maleiers, zoodat men niet zeker zou kun-

---

1) Zie p. 28, noot, pr. 2) Ind. Gids 1892, II, p. 1777.

nen zeggen of men u of o hoort, bewijst de omstandigheid dat de waarnemers in dezelfde streek zoo ver uiteenloopen in hunne uitkomsten. De Heer Klinkert die, gelijk wij zoo even zagen, meent dat de Maleier pon zegt, en ook altijd spreekt van panton, bestrijdt elders[1]) zeer terecht de transcriptie loboq voor het Mal. لوبق dat dan ook niet anders klinkt dan lubuq, maar beweert dan weer[2]) dat de Maleier het uit het Skr. overgenomen woord voor grot uitspreekt goha, wat eenvoudig absurd is.

Reeds werd opgemerkt dat de meeningen omtrent de uitspraak der i minder uiteenloopen, ofschoon 't ook hier niet aan dwaasheden ontbreekt. Bij de Hollander[3]) wordt Mal. بيير getranscribeerd bejar; Pijnappel[4]) leert dat de Maleier het afwijken van de richting sempang noemt; volgens Kinkert[5]) spreekt de Maleier niet uit marika, gelijk ik altijd hoorde, doch mareka, maar hij bestrijdt, overigens volkomen terecht, de meening van A. F. v. d. Wall, dat de Maleier 't woord بويه, schuim der zee, zou uitspreken boewèh[6]).

Het zou niet moeielijk zijn deze staaltjes van slechte waarneming door middel van het gehoororgaan met talooze andere te vermeerderen. Ik meen echter hiermede

---

1) Bijdr. K. I. v. T. L. en V., 8e volgreeks, derde deel, p. 345.

2) T. v. N. I. 1881, II, 148; zie ook ibid. p. 155 zijne zonderlinge beschouwingen over transcriptie.

3) p. 98. 4) i. v. سمڤڠ.

5) T. v. N. I. 1882, I, 452. 6) ibid. 448.

te mogen volstaan ten bewijze van de treffende juistheid van Quinctilianus' uitspraak. Werkelijk, men moet wel ten eenenmale verstoken zijn van alle taalgehoor om te kunnen beweren dat men goha en pon, buweh en mareka uit den volksmond gehoord heeft. De Maleier onderscheidt in zijn uitspraak, evenals men dit in het Sanskṛt deed, een korte, doffe u en een lange heldere; de eerste is misschien het best te vergelijken met de vocaal die men in *boek*, *koek* e. d. hoort, terwijl de lange meer zweemt naar die in woorden als *toen* en *koel*. De vraag of de sylbe, waarin deze twee nuances van den u-klank (en hetzelfde geldt voor i) voorkomen, open of gesloten is, doet hier minder ter zake; de lange u wordt gehoord in gesloten sylben en de korte in opene, evenals dit ook in het Sanskṛt het geval is. Wanneer nu de Maleier de lange u bezigt, en wanneer de korte, kan alleen door nauwgezette waarneming worden uitgemaakt; regels zijn hiervoor, bij mijn weten, niet te geven, en vergissingen, of uiteenloopende uitkomsten bij verschillende waarnemers zeer wel denkbaar, terwijl ook de mogelijkheid niet uitgesloten is, dat de Maleier, in de onderscheiding dezer verschillende quantiteiten, zich zelven niet altijd gelijk blijft. Maar dat hij, ad libitum, nu eens u zou zeggen, en dan weer o, moet ik zeer beslist ontkennen, al zijn alle voorname schrijvers hierin ook nog eenstemmig [1]). Hier hebben we met klanken van

1) Zie bv. Gerth van Wijk § 27; Crawfurd, p. 9; Favre p. 227; deze schrijft 't toe aan 't gebruik van Arab. karakters! (p. 3); Schl. p. 436. Men

zeer uiteenloopenden aard te doen, en er is, om zoo te zeggen, evenveel reden voor den Maleier om u en o te verwarren, als bv. u en a. Gelijk reeds werd opgemerkt, beschouwden de Indische taalgeleerden in navolging van Pāṇini, de o als ontstaan uit het samentreffen van a met u, en evenzoo de e uit a en i, en noemden zij o den guṇa van u, en e dien van i. Nu is het wel merkwaardig dat de onjuistheden in de uitspraak der Maleische vocalen altijd hierop neerkomen, dat men geneigd is den guṇa te hooren, waar de Maleier de urvocaal, u of i, uitspreekt of omgekeerd. Nooit zal de strijd loopen over de vraag of een Maleier a zegt of o, dan wel of hij i zegt waar een ander u hoort, maar altijd hierover dat de een den guṇa meent te hooren, waar de ander een urvocaal waarneemt, of omgekeerd. Opvallend is het dat Duitschers (gelijk von de Wall en Werndly, al was deze meteen ook Zwitser) en Hollanders de hebbelijkheid vertoonen om steeds te guṇiren, terwijl Engelschen en Franschen veeleer tot het tegenovergestelde overhellen, en den een-

verlieze hierbij overigens niet uit het oog dat de onderscheiding der vocalen in lange of heldere en korte of doffe een zeer ruwe is, en in hoofdzaak een zuiver praktische. Voor fijnere onderscheidingen voel ik echter weinig, omdat de grens hiervan niet aan te wijzen is. Aangezien geen twee zaken volmaakt gelijk zijn, zal men ook van dezelfde vocalen in verschillende woorden gemakkelijk kunnen beweren, zonder vrees voor gegronde tegenspraak, dat zij niet volkomen gelijk kunnen zijn. Ja, het is zelfs de vraag of de vocaal van eenig woord wel ooit tweemaal op volmaakt dezelfde wijze is uitgesproken geworden. Voor de praktijk hebben dergelijke finesses geen waarde hoegenaamd, en het richtig waarnemen van de uitspraak uit den mond des volks blijft ten slotte het eenige middel om er achter te komen hoe de verschillende klanken luiden.

voudigen klank schrijven waar de Maleier zeer duidelijk den guṇa uitspreekt. Zoo schrijft Marsden bv. gaarne ūbat en būlih (al lezen wij aan den anderen kant bij hem ator voor atur) en spreekt Favre van de praepositie ūleh!

Dit alles bewijst, zou ik meenen, dat veler gehoororgaan sukkelen kan aan een zeer eigenaardig gebrek, dat ik *vocaaldoofheid* zou willen noemen; zij is voor het oor, wat de welbekende *kleurenblindheid* is voor de oogen, en vertoont hiermede treffende punten van overeenkomst. Is niet de vocaal, volgens de moderne en juistere beschouwing, even onafscheidelijk van de consonant, als de kleur van het voorwerp? Evenals nu lijders aan Daltonisme dikwijls scherp de omtrekken der voorwerpen onderscheiden, maar zich in de kleuren vergissen, evenzoo zullen zij, die aan *vocaaldoofheid* lijden, wel de consonanten veelal juist onderkennen (hierover heerscht trouwens betrekkelijk weinig verschil van opinie, eigenlijk niet veel meer dan een gevolg is van de onvaste en gebrekkige transcriptie) maar in de vocalen mistasten. En, even goed als het tegenbewijs is te leveren van het onjuiste beweren van een kleurenblinde, al slaagt men er ook niet in hem te overtuigen, evenzoo is het ook zeer wel mogelijk de onjuistheid van de uitkomsten, waartoe vocaaldooven kwamen, aan te toonen. Hiervoor is in de eerste plaats noodig een normaal oor, en ten tweede geschiktheid tot objektief en onbevooroordeeld waarnemen. Men moet de klanken kunnen abstraheeren van de teekens, waardoor

zij plegen te worden voorgesteld, en niet bij het vernemen van een woord onmiddellijk zich voor den geest halen hoe men dat hier of daar geschreven gezien heeft. En dan zou weldra blijken, dat de tot dusverre verrichte lexicographische arbeid, wat het weergeven van de juiste uitspraak van 't Maleisch betreft, nog zeer ver van de voor den mensch bereikbare volkomenheid afstaat.

Ook over de juiste uitspraak van de ĕ, de toonlooze e, de pĕpĕt of hoe deze vocaal heeten mag, heerscht nog niet de gewenschte eenstemmigheid. Gewoonlijk wordt deze klank in de uitspraak eenvoudigweg gelijkgesteld met de korte a, wat naar mijn meening stellig onjuist is. Van der Tuuk zeide[1]) „Op deze weinige uitzonderingen na kan men zeggen, dat het Maleisch den kleurloozen klinker ă (ĕ) niet in een laatste lettergreep kent". Volgens mijne waarnemingen bestaan zelfs die weinige uitzonderingen in het Maleisch niet. De vocaal in de tweede sylbe van 't Mal. داتڠ heb ik altijd anders hooren uitspreken dan in 't Jav. ꦢꦠꦼꦁ; evenzoo den klinker in het suffix كن duidelijk hoorbaar anders dan in het daarmede verwante Jav. ꦲꦏꦼꦤ꧀. Ik ben dan ook van meening dat deze „kleurlooze klinker" in de laatste sylbe van een Maleisch woord niet voorkomt. Wanneer zulk een laatste gesloten sylbe, door aanhechting van een suffix dat met een vocaal begint, open gemaakt wordt, dan wordt de a-klank regelmatig hoorbaar, gelijk in ka-

1) Pandja-Tandăran, voorrede, p. XVIII.

dātángan. Het Maleisch onderscheidt zich hierin duidelijk van 't Javaansch, dat in zulke gevallen de pĕpĕt behoorlijk behoudt, en de slotconsonant verdubbelt, niet alleen in het schrift, maar ook in de uitspraak. In andere sylben dan de ultima, vooral in de antepenultima, is de klank van deze vocaal dikwijls zeer twijfelachtig, als gevolg van het karakter der volgende klanken. Zoo is het bv. moeielijk met zekerheid uit te maken of de Maleier den sagopalm rĕmbíya noemt dan wel rumbíya; daarentegen zegt hij duidelijk tĕmbága en kĕmbáli, al luidt dit laatste woord ook in den mond van den Hollander gewoonlijk kombáli.

Het mag vreemd heeten dat deze ĕ door Hollanders zoo schromelijk verknoeid wordt, terwijl toch onze taal hiervan overvloeit, en men dus eerder mocht verwachten dat men althans deze vocaal met eenige zuiverheid zou kunnen uitspreken. Ik vestigde reeds de aandacht op de bedorven uitspraak kombáli voor kĕmbáli. In andere gevallen maakt men van de ĕ een i en zegt dan pígi voor pĕgí of pĕrgí, cícap voor cĕcáq, en Pĕñíngat voor Pĕñĕngat. Vooral waar de ĕ gevolgd wordt door de gutturale nasaal hoort men de meest barbaarsche verbasteringen in de uitspraak, reeds sedert de dagen van Werndly (p. 48), bv. téngah, déngar, déngan, in plaats van tĕngáh, dĕngár, dĕngán; eveneens sérta voor sĕrtá. Dat hieraan ons gebrekkig schrift, hetwelk niet onderscheidt tusschen e en ĕ, alsmede de omstandigheid dat in het Hollandsch de ĕ nooit door

de gutturale nasaal gevolgd wordt, schuld hebben, schijnt mij boven alle bedenking.

De vocalen e en o worden in het Maleisch met zeer verschillende nuances uitgesproken, die niet in teekens behoorlijk zijn weer te geven. Mij schijnt het toe dat de e in uitspraak gewoonlijk zeer nabij komt aan de Duitsche ä, en dat, de o meerendeels klinkt als in onze interjectie *och!*

„Tweeklanken heeft het Maleisch slechts twee, nl. ai en au, die alleen aan het eind van een woord kunnen voorkomen, bv. lalai, poelau", leert de Heer Gerth van Wijk [1]), doch naar mijn gevoelen heeft deze schrijver zich hier meer laten leiden door de wijze, waarop die tweeklanken in andere gevallen worden voorgesteld in schrift, dan wel door een onbevooroordeelde waarneming van de uitspraak. Wanneer hij gelijk had dan volgde hieruit van zelf „dat in een Maleisch woord een tweeklank niet in een gesloten lettergreep kan voorkomen", maar hoe komt de schrijver aan deze praemisse? Is het omdat de inlander e. g. ڤاهت schrijft, wat, letterlijk getranscribeerd, zou geven pāhit? Maar die h is absoluut onhoorbaar, en 't woord is in den mond des Maleiers volkomen homophoon met ons woord *paait*, van 't verbum paaien [2]). Vandaar dat het door Hollanders,

1) Spraakl. § 28.

2) Evenmin is er eenig verschil in uitspraak te hooren tusschen het uit het Ar. overgenomen māit en ons woord *maait*. Ook Marsden (p. 19) ziet in deze klanken „diphthongs".

met de noodige verbastering, gewoonlijk wordt uitgesproken als peit, zonder den minsten zweem van een aspiratie. Wanneer zal men toch inzien dat de uitspraak van klanken nimmer mag beoordeeld worden naar de, ook in het Maleisch, vaak zoo gebrekkige voorstelling er van door teekens? De tweeklank in het woord ڤاهت klinkt in geen enkel opzicht anders dan die in het woord لاين, lāin, en dat de Maleier in dit woord geen aspiratie schrijft is wel het beste bewijs dat hier louter willekeur in 't spel is, en niets anders. Dat de hier bedoelde klanken werkelijk tweeklanken zijn [1]), blijkt ook luce clarius hieruit dat in afleidingen van woorden, waarin zij voor komen, het accent onveranderd blijft. De inlander accentueert lắin, mắin, bắiq, en in de afleidingen mĕlắinkan, pĕrmắinan, bắiqña; en evenzoo mĕñjắuhkan, lắutan en bắuña. En dit zou anders zijn indien wij hier geen tweeklanken hadden, maar de aangehaalde grondwoorden tweesylbig waren. Want dan zou hij, overeenkomstig den vasten regel in het Maleisch, accentueeren mĕlaínkan, pĕrmaínan enz., en dat doet hij niet.

Van de consonanten zijn het vooral de palatale mutae die tot de meest uiteenloopende beschrijvingen aanleiding hebben gegeven, natuurlijk hoofdzakelijk een gevolg van

---

1) Favre negeert de tweeklanken totaal! Welk een helder inzicht Werndly hierin had, blijkt wel uit zijn beweren (p. 45) dat de Maleiers geen tweeklanken hebben „vermids geen klinker alleen zonder medeklinker een lettergreep kan uitmaken". Zou hij zelf begrepen hebben was hij hier schrijft?

de omstandigheid dat zij in de meeste Europeesche talen niet voorkomen. Werndly leerde [1]) dat de j klinkt als de g in *courage*, *menage*, „en is daarom door dj uitgedrukt". Dit *daarom* is kostelijk! Favre [2]) meent dat de c klinkt als de tch in het woord *caoutchouc*, maar het blijkt niet dat het *daarom* is dat hij deze consonant door x voorstelt. De Engelsche grammatici zijn het duidelijkst op dit stuk „the English being perhaps the only European language that can represent it (sc. de j) by a single equivalent character" [3]). De uitspraak van j en c in het Maleisch wordt dan ook het best gelijkgesteld aan die van j en ch in de Engelsche woorden *joy* en *child*. De Hollandsche grammatici hebben, in navolging waarschijnlijk van Werndly, deze klanken altijd met zekere voorliefde voorgesteld door dj, tj en nj wat m. i. in geen enkel opzicht aanbeveling verdient, en gevaarlijk is, wijl men, gelijk ik uit ondervinding weet, van lieverlede, en op de gebruikelijke wijze, klank en teeken verwarrende, gaat meenen, evenals Werndly die de ng een „dubbele Maleische letter" noemt, dat wij hier werkelijk met „samengestelde medeklinkers" [4]) te doen hebben. In plaats van palatalen, die een zeer eigendommelijke soort van consonanten zijn, krijgt men de gemouilleerde d,

---

1) pag. 18. 2) § 5.

3) Marsden Grammar p. 7.

4) G. v. W. noot p. 4 en p. 8. Zie d. H. § 8 „de ج komt overeen met dj", en Klinkert (Ind. Gids 1880, I, p. 294) „Zij (nl. de uitspraak van j en c) heeft met die der Engelsche dg in bridge en der ch in child niets gemeen. De djim wordt als dj en de tja als tj uitgesproken".

t, en n te hooren. Prof. Kern schreef[1]) „dat over de uitspraak der overeenkomstige letter (de palatale media) in het Maleisch onder de geleerden getwist wordt of ze als de Hollandsche dj (een door invloed der j gemouilleerde d) dan wel als de Engelsche j in joy klinkt". De geleerden die het eerste meenen, hebben zich eenvoudig door de gebrekkige voorstelling van de wijs laten brengen. Als men den Maleier het hem bekende Engelsche woord *jail* (ook geschreven *goal*) hoort uitspreken, dan blijkt er wel verschil te bestaan in de vocaal van 't woord, maar de aanvangsconsonanten zijn volkomen gelijk. De meening van Prof. Pijnappel[2]), dat de j en c met een sisklank worden uitsproken, strookt niet met wat men in werkelijkheid hoort; uit de transcriptie in den 3en druk van zijn Woordenboek meen ik te moeten opmaken dat deze geleerde later van die zienswijze is terug gekomen.[3])

De juiste uitspraak van de dentale media in het Maleisch staat niet volkomen vast; sommigen noemen haar interdentaal, terwijl Prof. Kern[4]) meent dat zij supradentaal is; en Crawfurd[5]) in het Maleisch een dentale en een palatale of cerebrale d onderscheidde. Ik moet eeriijk bekennen, evenals Marsden[6]) weinig of geen ver-

---

1) Bijdr. K. I. v. T. L. en V., 5e Reeks, 2e deel, p. 336.

2) Bijdr. K. I. v. T. L. en V., Vierde reeks, 1e deel p. 223.

3) Zie over de uitspraak der c nog eenige dwaasheden bij Favre, note (p. 222—225); hij meent o. m. dat c klinkt als qu in 't fransch *qui*, en j als gu in *guide*!

4) Zie de plaats geciteerd in noot 1, en ook pag. 335.

5) p. 36. 6) pag. 8.

schil in uitspraak waargenomen te hebben tusschen de Maleische d en de onze, maar geef mijn meening wel voor beter.

De verdeeling der semivocalen is volgens het schema van Pāṇini, al erken ik dat betwijfeld mag worden of de l en r in het Maleisch wel zóó in uitspraak met die in het Sanskṛt overeenkomen, dat men deze met recht semivocalen mag noemen. Dat echter y en w hiertoe behooren staat vast. Zij worden in het Maleisch alleen gebezigd bij overgangen van palatale en labiale vocalen op andere. Van daar ook dat er geen enkel Maleisch woord van Polynesischen oorsprong is dat met w begint, en met y slechts één, het woord *yang*, welks Polynesischen oorsprong men op grond hiervan geneigd zou zijn met Maxwell te betwijfelen. Het beweren van de H. [1]) dat de w aan 't begin van een sylbe overeenkomt met de Engelsche w is ten eenenmale onjuist; in woorden als *bāwah*, *tāwar* e. d. klinkt deze semivocaal volkomen als in 't Hollandsch (zie d. H. Ind. Gids 1880, I, p. 294). In lijnrechten strijd met den aard dezer klanken transcribeert Favre [2]) *pākay* en *kīlaw*, want deze semivocalen kunnen geen woord sluiten.

Men kent in het Maleisch slechts één sibilant, nl. de dentale, althans als zoodanig meen ik deze te moeten klassificeeren. Intusschen is de juistheid hiervan niet boven alle bedenking verheven. Bij de vorming van nomina

1) § 33. 2) p. 48.

verbalia toch verandert deze s gewoonlijk in de palatale nasaal ñ, en spreekt men bv. van mĕñŭ́sul, pĕñĕngat van sŭ́sul en sĕngát, wat het waarschijnlijk zou maken dat wij in het Maleisch gewoonlijk met de palatale sibilant te doen hebben, volgens den regel dat de nasaal in dergelijke afleidingen van dezelfde klasse moet zijn als de aanvangsconsonant. Maar de Maleier is hierin niet consequent, en zegt bv. ook wel mĕnŭ́sul, terwijl hij aan den anderen kant de palatale sibilant, waarmede door hem overgenomen Sanskṛtwoorden beginnen, gewoonlijk verandert, en bv. uitspreekt jángka voor Skr. शङ्ख, al kent hij ook sángka.

Van de aspiratie in het Maleisch is het merkwaardige, dat zij zeer vaak geschreven wordt waar van een uitspraak ervan volstrekt niets te bespeuren is, aldus een uitzondering vormende op den door Crawfurd [1]) vrij juist geformuleerden regel „It is to be observed as a general rule in Malay, that every letter is to be sounded according to the power assigned to it, or that no letter is mute or elided". Vandaar de uiteenloopende schrijfwijze māhu en māu, tāhi en tāi e. d. Aan het eind van woorden wordt de h wel geschreven, maar evenmin uitgesproken. Toch heeft zij hier recht van bestaan, omdat zij aanduidt dat de voorafgaande vocaal kort moet uitgesproken worden. Zoo klinkt de eindvocaal in de woorden tŭ́wa,

1) Grammar p. 8; hij is hier echter niet geheel vrij van verwarring tusschen uitspraak en spelling.

b ắ w a en m ŭ́ d a anders, en wel doffer, dan die in de woorden t ŭ́ w a h, b ắ w a h en m ŭ́ d a h. Waar de voorafgaande vocaal i of u is schijnt het in de uitspraak minder verschil te maken, althans tusschen de i in de woorden l ắ g i en p ŭ́ t i h heb ik nooit verschil kunnen hooren, en het woord b ŭ́ w i h heb ik door den Maleier steeds evenzoo hooren uitspreken als wij ons woord *boei*. In elk geval is Favre's meening [1]) „A la fin d'un mot, h sert à indiquer un léger prolongement de la dernière voyelle" volkomen bezijden de waarheid; men zou met veel meer recht juist het tegenovergestelde kunnen beweren. Klinkert [2]) meent dat de uitspraak van de h tweeërlei is „òf als de stomme h in het Fransche woord homme, òf als in hout", maar 't eigenaardige van de stomme h is juist dat zij niet uitgesproken wordt, en wat de uitspraak is van iets wat niet uitgesproken wordt, is moeielijk te begrijpen.

Indien de juistheid der zooeven vermelde meening van Quinctilianus, ook door Prof. Verdam gedeeld, waar deze geleerde van het taalgehoor zegt [3]) „het schijnt dus voor een deel althans een natuurgave te zijn", nog nader bewijs behoefde, dan zou hetgeen ongeveer alle schrijvers over den klemtoon in het Maleisch ten beste gegeven hebben, uitnemend er op berekend zijn om dit onomstootelijk te leveren. Oppervlakkig beschouwd, zou men ge-

1) § 3. 2) Ind. Gids 1880, I, 294.
3) De Geschiedenis der Nederl. taal, p. 158.

neigd zijn te meenen, dat het waarnemen van den klemtoon wel zoo eenvoudig is als het opvangen van de juiste uitspraak der klanken. Wanneer dan ook de verschillende schrijvers over het Maleisch, voor zoo verre zij hiertoe in de gelegenheid waren, overeenkomstig den raad des Hoogleeraars het oor te luisteren hadden gelegd bij hen die de levende taal met juistheid gebruiken, d. i. bij het volk [1]), en, vrij van alle doctrinarisme en vooringenomenheid voor eigen stelsels, eenvoudig hadden nagegaan hoe de Maleiers bij het aanbrengen van den klemtoon plegen te werk te gaan, dan zou geen tiende der dwaasheden verkondigd zijn, die zij thans te genieten geven. Maar dit is niet geschied. Ook hier weer vinden wij de ongeloofelijkste staaltjes van de gebruikelijke en schijnbaar onvermijdelijke verwarring tusschen spelling en uitspraak, en van de zucht om, met verkrachting van onloochenbare feiten, te offeren op het altaar der Prinzipienreiterei. Werndly heeft hiertoe het voorbeeld gegeven, en de bestudeering van het accent in het Maleisch dermate in een verkeerd spoor geleid, dat de arbeid zijner op- en navolgers daardoor weinig waarde heeft; zelfs de voorstellingen, door den Heer Gerth van Wijk in zijn spraakleer van het Maleisch van dit onderwerp gegeven, raken kant noch wal. Het zonderlinge verschijnsel is hier te constateeren, dat men sedert Werndly hoe langer hoe meer achteruit is gegaan, en het weinig bemoedigende

1) ibid. p. 126.

feit is thans dáár, dat deze wel beschouwd nader bij de waarheid stond dan een zijner opvolgers.

Al zegt hij 't niet uitdrukkelijk, toch meen ik uit de beschouwingen van Werndly te moeten opmaken, dat hij uitging van de onderstelling dat men het Maleisch moest bestudeeren naar de beginselen van het Arabisch. Hij schijnt onder den invloed geweest te zijn van de bekoring, die er uitging van de theorieën des illusteren Jacobus Canter Visscher, tenminste hij onderscheidt in het Maleisch, evenals men dit in de Arabische metriek doet, zuivere en gemengde sylben; ook spreekt hij van korte en lange, en onderscheidt de laatste in die, welke van nature, en in andere die door positie lang zijn. Dit moge bij de beoefening van de klassieke prosodie zijn nut hebben, waar het geldt de studie van 't Maleische woordaccent komt men hiermede niet ver, integendeel, men raakt er door van de wijs. Hoe verward Werndly's voorstellingen op 't stuk van klemtoon wel zijn blijkt genoegzaam hieruit, dat hij ook van accent in het *schrijven* spreekt. „Alle wortelwoorden (hebben), *zoo in 't schrijven als in 't spreken*, den toon selden op de laatste lettergreep, maar meest op die lettergreep, welke voor de laatste gaat" zoo leert hij [1]), en iets verder [2]): „Om dan de toonstelling op een van deze beide plaatsen (sc. ultima of penultima) te vinden, behoeft men slechts acht te geven op de schrijfwijze, naar welke de uitspraak gericht

1) p. 46. 2) p. 47.

wordt". Waar iemand van dergelijke beginselen uitgaat, daar heeft men geen grond om bevredigende uitkomsten te verwachten, en toch leert hij terecht dat de klemtoon bij de suffixen کن, ی, ان, كُ, مُ en ن verspringt, [1]) al geschiedt dit dan ook volgens hem niet in alle gevallen. Bij de aanhechting van که, له en ته werd het accent naar zijn meening alternatief, úsirlah of usírlah, wat natuurlijk even onjuist is als zijn beweren dat men naar verkiezen kon zeggen tĕngáh of téngah, vanwege die „dubbelde Maleische medeklinker", waarmede, wat zeker niet een ieder terstond zou denken, de غ wordt bedoeld.

Intusschen, hoe verward die voorstellingen ook zijn mogen, er is toch eenig koren onder het kaf, veel meer dan bv. in hetgeen de Hollander [2]) hiervan zegt. Diens meening dat het accent in de Maleische woorden zeer zwak is, en, voor zoover de Maleier meent dit te moeten doen hooren, alleen door het langzamer of slepender uitspreken van de te accentueeren lettergreep wordt aangeduid, is in hevigen strijd met mijne jarenlange waarnemingen. Men kan hem dit niet te zwaar aanrekenen, daar hij waarschijnlijk nimmer in de gelegenheid was om een heuschelijken Maleier onvervalscht Maleisch te hooren spreken. Maar 't zou niet te veel verlangd zijn dat hij, en ondanks zijne onjuiste praemissen, toch wat meer rekening hield met de eenvoudige eischen der

---

1) p. 48. 2) p. 26, § 5—7.

logica. Hij zegt (en velen hebben hem dit klakkeloos nagezegd), de Maleier accentueert om zoo te zeggen niet, maar spreekt in elk woord één bepaalde sylbe wat slepender of gerekter uit. Ik wil nu eens aannemen dat dit werkelijk zoo is. Verder weet de Hollander dat de Maleier in zijne karakters schrijft بناس en uitspreekt binā sa, dus de tweede sylbe gerekt, daargelaten den klemtoon. Ook weet deze schrijver dat de Maleier in zijn schrift schrijft ممبناساكن, wat alleen kan beantwoorden aan de uitspraak mĕmbinasākan, met verlengde ā in de penultima van het afgeleide woord. Wanneer nu 't accent in 't Maleisch bestaat in een verlenging der vocaal, en de Maleier in de afleiding van het woord binā sa met voordacht een andere vocaal als verlengd aanduidt dan die van het grondwoord, is men dan niet in lijnrechten strijd met zich zelven als men zegt, gelijk de Hollander doet[1]: „De woorden, die met een aanhechtsel zijn samengesteld, behouden meestal (quaeritur: wanneer niet?) den klemtoon op de lettergreep, waarop die in het grondwoord viel"? Of verstaat de Hollander en zijne volgelingen onder het „langzamer en slepender uitspreken" van een vocaal nog iets anders dan het verlengen daarvan in de uitspraak, en het aangeven van die verlengde uitspraak in het schrift?

Kan men, gelijk ik reeds opmerkte, het de Hollander niet euvel duiden, dat hij minder juist ingelicht blijkt

---

1) p. 27 § 7.

te zijn ten aanzien van den klemtoon in Maleische woorden, een zonderlingen indruk maakt het als wij Gerth van Wijk, die dan toch naar ik meen volop gelegenheid had om goed Maleisch te hooren spreken, dezelfde ketterijen hooren verkondigen [1]). Hij zegt dat de klemtoon in het Maleisch in 't algemeen zeer zwak is, waaruit dan toch volgt dat die klemtoon niettemin bestaat; en dat alle lettergrepen, die „niet geheel toonloos" zijn, met nagenoeg denzelfden nadruk worden uitgesproken. Eilieve, zou ik willen vragen, wat is een toonlooze lettergreep naar uw meening? Zijn dat alle lettergrepen minus één van elk woord? Dan onderscheidt het Maleisch zich in niets van alle andere talen; want woorden met twee accenten, of liever met twee even sterk geaccentueerde sylben zijn tot dusverre in de wetenschappelijke philologie nog niet bekend. Of verstaat gij onder een toonlooze lettergreep een waarvan de vocaal ĕ is? Een juiste aanduiding zou hier veel bijdragen tot recht verstand van zaken, en ons misschien duidelijk maken hoe uit de omstandigheid, dat de klemtoon zeer zwak is en dat alle niet geheel toonlooze lettergrepen nagenoeg met denzelfden nadruk worden uitgesproken, volgt, dat een verdeeling of onderscheiding „in lange of korte" (d. w. z. lettergrepen) geheel noodeloos is. Wat zijn die lange of korte lettergrepen? Is de vocaal hiervan het criterium, dan is zoodanige onderscheiding natuurlijk noodeloos

---

1) § 95 en 96.

naast die in lange en korte vocalen; acht de Heer Gerth van Wijk echter chiastische combinatie van lange en korte sylben met lange en korte vocalen denkbaar, zoodat bv. mogelijk is een korte sylbe met langen klinker, dan is een omschrijving van wat hij onder korte en lange lettergrepen verstaat onontbeerlijk. De schrijver weet immers wel dat men onder lange en korte lettergrepen ook nog iets anders verstaat, vooral in de klassieke prosodie, een onderscheiding die door Werndly ook in het Maleisch geintroduceerd werd waar hij spreekt van sylben lang door positie. Een juiste uiteenzetting van wat hij onder geheel toonlooze, korte en lange lettergrepen verstaat ware daarom werkelijk niet misplaatst geweest. Iets verder heeft hij 't over „kleurloosheid der uitspraak", een begrip dat hem misschien zonneklaar is, maar voor mij, en zeker ook wel voor anderen zonder nadere verklaring onverstaanbaar. Zijn uiteenzetting der regels voor den klemtoon in het Maleisch is, naar mijn meening, één hopelooze verwarring tusschen nadruk en lengte der vocalen, en tusschen schrift en uitspraak. Het is *niet* waar dat de inlander zegt d́ĕngar en bĕngis; in de afgelegen Maleische streken, waar ik jaren lang vertoefd heb, en waar de taal der bevolking nog niet verbasterd is door de aanraking met vreemdelingen, heb ik nooit anders gehoord dan dĕngár, tĕngáh, dit laatste volkomen gelijkluidend aan 't Javaansche ꦠꦼꦔꦃ. De uitspraak volgens den schrijver is die welke te Batavia gangbaar is, en ook wel in Maleische streken waar hier en daar een

inlander, à la Abdullah om zich een glimp van wereldwijsheid te geven, zijn uitspraak meende te moeten wijzigen naar die, welke hij uit den mond (gewoonlijk zoo kaku) van onkundige Europeanen opving, maar volstrekt niet die van den gewonen beschaafden Maleier. Het komt mij eenvoudig onbegrijpelijk voor dat de schrijver zijn stelling, dat de oorspronkelijke, natuurlijke klemtoon in den regel (de uitzonderingen vermeldt hij evenmin als de Hollander) behouden blijft wanneer het woord suffixen aanneemt[1]), meent te mogen adstrueeren met te wijzen op de uitspraak te Batavia, van de alleen dáár ter plaatse bekende namen Kămájoran en Pĕtámboeran, bastaardwoorden, die om zoo te zeggen geen enkel Maleier verstaat. Heeft de schrijver ook altijd hooren uitspreken Prápattan? En spreekt hij bij geval ook uit tŭ́wanku, támbangan, kásiyan, pákāyan? Of hebben wij in deze woorden te doen met de enkele gevallen van *klankverspringing*, een uitdrukking trouwens die duidelijk van begripsverwarring getuigt? De schrijver bedoelt verspringing van 't accent, maar accent en klank zijn twee uiteenloopende begrippen. Het accent doelt op de *kracht*, „the stress of voice" waarmede een bepaalde klank wordt uitgesproken, en verandert niets aan den klank zelf, maar bestaat onafhankelijk van den aard der vocaal. De vraag of deze helder of dof, lang of kort is staat naast die, of een sylbe, waarin zoodanige vocaal

---

1) § 96.

voorkomt, al dan niet het accent heeft. In de benaming van het bekende landschap Pĕlālắwan ter Sumatra's Oostkust ziet de schrijver ook al een geval van zoodanige „klankverspringing". Hij erkent dus dat de inlander uitspreekt Pĕlālắwan, en zeer terecht; alleen door deze uitspraak kan de Europeaan, onbekend met het grondwoord lálau dezer afleiding, en waarschijnlijk ook wel met den regel dat de tweeklank, aan 't einde er van, precies als in het Sanskṛt zich oplost in a en den semivocaal w, bij aanhechting van 't suffix an, meenen dat men bedoelde Pŭ́lu Lắwan. Maar in plaats van hierin een toepassing te zien van den gewonen regel die 't accent der Maleische taal in afgeleide woorden beheerscht, constateert hij hier een geval van *klankverspringing*, die als uitzondering nu en dan zou voorkomen. Nu is het wel zeer gemakkelijk om in de gevallen, waarin de plaatsing van 't accent door den Maleier onmiskenbaar in strijd is met den regel, dien men zich eenmaal in het hoofd gezet heeft, eenvoudig maar van uitzonderingen te spreken, maar de omstandigheid dat verder over deze uitzonderingen geen woord gerept wordt, en niet de geringste poging wordt aangewend om haar te verklaren, zou voldoende zijn om ons op het denkbeeld te brengen dat wij hier met iets verdachts te doen hebben.

De beschouwingen, die H. v. d. Wall aan deze kwestie heeft gewijd [1]), zijn er niet op berekend om mij een

---

1) T. v. I. T. L. en V. deel VIII, p. 400 vv., ook geciteerd bij G. v. W. p. 46.

hoogen dunk te geven van zijn wijze van waarnemen en van zijne inzichten in het wezen der taal. Hij gaat, ter verdediging zijner theorie over natuurlijk en grammaticaal accent, die blijkbaar niet anders is dan een petitio principii, uit van de absoluut door niets bewezen onderstelling, dat de geletterde Maleier zich kenmerkt door de zucht om de uitspraak van het volk te wijzigen naar het geschreven woord. Maar als inderdaad de Maleier uitsprak pĕrkåtaån, séwakan, pĕrbántuwan, e. d., welke reden kan hij dan toch in 's hemels naam wel hebben om te schrijven ڤرکتاءن, سواکن, ڤربنتون? Von de Wall antwoordt wel hierop[1]) „De eerste uitwerking der suffixen کن, ی, ءن, ڽ, کو, له, ته, که op grondwoorden die op een open syllabe eindigen is: dat zij de vocaal dier syllabe verlengen en de eventueel in 't grondwoord aanwezige lange vocaal doen verloren gaan", en dat de suffixen, die met een vocaal beginnen, hetzelfde bewerken ten opzichte van sylben die op een consonant eindigen, maar hiermede zijn wij geen stap verder, want dan komt van zelf de vraag op: is dit iets dat in den aard der dingen ligt, en dus niet anders kan, of specifiek Maleisch? In het laatste geval kan hij zich natuurlijk alleen beroepen op zijne waarnemingen, maar daartegenover ben ik zoo vrij de mijne te stellen, en die hebben mij nooit anders geleerd dan dat de Maleier accentueert overeenkomstig de regels, die ik in § 10 for-

1) Ibid. p. 899.

muleerde. Die waarnemingen heb ik gedaan buiten eenigen geletterden Maleier om, en onder lieden, wier uitspraak alleen reeds daarom niet onder den druk van geletterden kan geleden hebben, wijl de zoodanigen onder hen nagenoeg onbekend waren. En de omstandigheid, dat mijn bevinding in volkomen overeenstemming is met wat in zoovele Maleisch-Polynesische talen tot dusverre is geconstateerd in zake het accent van afgeleide woorden, versterkt mij niet weinig in de meening dat mijne waarnemingen juist zijn.

Ik geloof dat de verkeerde voorstelling, dat het accent in afgeleide woorden in het Maleisch dáár is, waar het in het grondwoord gehoord wordt, behoudens de uitzonderingen als gevolg van die heerlijke *klankverspringing*, een ware *Deus ex machina*, een gevolg is daarvan dat de waarnemers zich moeielijk hebben kunnen losmaken van wat zij, en dan nog ten onrechte, meenden dat in de Germaansche talen, en in 't bijzonder in 't Hollandsch, regel is. In deze talen wordt, als regel, 't accent in afgeleide woorden gehandhaafd „op het zakelijk deel van een woord of de stamlettergreep" [1]), maar met zóóveel uitzonderingen, dat men nauwelijks van een regel kan spreken. Onze meervoudsuitgang heeft geen invloed op het accent; evenmin achtervoegsels als *er*, *ster*, en andere. Maar wij zeggen toch zeer duidelijk *ónzin* en *onzínnig*, *dríehoek* en *driehóekig*, *árbeid* en *arbeídzaam*,

---

1) Verdam, Gesch. der Ned. Taal, p. 149.

úitvoeren en *uitvóerbaar*, *áanzien* en *aanzíenlijk*. Het verschijnsel, gelijk men dat in het Maleisch en in zeer vele andere Maleisch-Polynesische talen zonder uitzonderlng waarneemt, is dus volstrekt niet zoo vreemd. Von de Wall ging in zijne zonderlinge beschouwingen uit van de onderstelling, dat een suffix in het Maleisch (hij noemt hieronder, zeer ten onrechte, ook tah, kah en lah) de daaraan onmiddellijk voorafgaande korte vocaal verlengt, maar hij acht het onmogelijk om uiteen te zetten hoe dit zoo komt. Ik meen dat de Maleier in zoo'n geval de laatste vocaal in het schrift verlengt door 't schrijven van een der verlengingsletters, geheel in overeenstemming met de regels van het Arabisch schrift. In het Arabisch heeft de voorlaatste sylbe, als daarin een der verlengingsletters voorkomt, altijd het accent [1]). Nu acht ik het zeer goed denkbaar dat zij, die het Arabische schrift in de Maleische litteratuur hebben ingevoerd, juist andersom geredeneerd hebben. Hun gedachtengang zou dan deze kunnen geweest zijn: „de voorlaatste sylbe in de afgeleide woorden heeft in het Maleische taaleigen altijd het accent, dus moet deze, waar 't Arabische schrift gebruikt wordt, altijd met de verlengingsletter geschreven worden". Von de Wall merkte op dat de suffixen ten gevolge hebben dat de eindvocaal, als de sylbe open is, verlengd wordt. Dit is onjuist. Eenige der door hem bedoelde suffixen hebben tot gevolg, dat in zoo'n geval de ver-

---

1) Zie Caspari, Ar. Gr. § 80.

lengingsletter *geschreven* wordt, maar dit is iets anders dan dat de vocaal verlengd wordt. 't Eerste heeft uitsluitend betrekking op 't schrift, en 't andere op de uitspraak. Nu *kan* verlenging in 't schrift wel samengaan met verlenging in de uitspraak, en zal dit ook wel gewoonlijk het geval zijn, maar noodzakelijk is het niet. De Maleier schrijft كرد, en كداڽ, maar spreekt daarom die a niet langer uit, want, dit werd reeds elders opgemerkt, de a vóór de palatalen klinkt nooit lang of helder. De omstandigheid dat deze klank in casu met de verlengingsletter wordt *geschreven*, zou voor 't beweren dat hij verlengd werd *uitgesproken*, iets bewijzen, indien het schrift altijd overeenkomstig de uitspraak was, maar men weet wel dat hieraan, ook in het Maleisch, veel ontbreekt.

Van de overige schrijvers, die op deze materie hun licht lieten vallen, komt Marsden mij voor het naast aan de waarheid te staan [1]. „It will not be necessary here to enter into the question of the difference or the identity of accent and quantity, which has divided the learned world", schreef hij in 1812, en nog is men ter zake niet tot volkomen overeenstemming gekomen in de wetenschappelijke wereld. Ik ben vooralsnog van meening dat klemtoon en lengte van de vocalen niets met elkaar te maken hebben, dat de sylbe met een lange vocaal volstrekt niet altijd het accent behoeft te hebben, en dat dit in het Maleisch zeer dikwijls het geval is. Marsden

---

1) Of Quantity, p. 118—126.

leert wel niet, ipsis verbis, dat in afgeleide woorden het accent altijd op de penultima valt, maar deze zienswijze komt mij voor uit zijne mededeelingen wel te kunnen worden gedistilleerd. Zijn meening dat ته, له en كه ook enclytisch zouden zijn is natuurlijk onjuist. De bespreking zijner beschouwingen zou mij intusschen te ver voeren, zoodat ik mij er toe bepaal de lectuur hiervan den belangstellende aan te bevelen.

Favre meent [1]) dat in Maleische afgeleide woorden de klemtoon òf op de penultima valt òf op de sylbe waarop in het grondwoord de klemtoon ligt, een meening die meer bewijs geeft van een concilianten geest dan van een scherp waarnemingsvermogen.

Schleiermacher [2]) baseert, evenals Werndly, zijne beschouwingen op de onderscheiding in „syllabes ouvertes, simples ou pures" en „syllabes fermées, composées ou mixtes", en komt o. a. tot de verrassende conclusie [3]): „Aucune syllabe, ouverte ou fermée, ne peut comprendre plus que deux *lettres* (sic!) arabes, et il n'existe pas de syllabe fermée qui ait une voyelle longue, parce qu'elle devrait alors comprendre trois lettres". Iedere bladzijde van zijn betoog draagt de ondubbelzinnigste blijken van voortdurende verwarring van schrift of spelling met uitspraak, en uit dat oogpunt beschouwd heeft zijn betoog nog wel waarde, zij het dan slechts als waarschuwend voorbeeld.

---

1) § 36. 2) § 35 vv. (p. 452 vv.). 3) 453 infra.

De theorieën over het woord a c c e n t in het Maleisch, door nagenoeg alle grammatici verkondigd [1]), zouden zeer zeker anders geweest zijn, indien die schrijvers wat meer in het oog hadden gehouden, dat de onderscheiding in grondwoorden en afgeleide woorden voor den eenvoudigen, ongeletterden Maleier volstrekt niet die waarde heeft welke wij er aan plegen te hechten, gewend als wij zijn aan 't gebruik, in zoovele lexica gevolgd, om de afgeleide woorden onder de grondwoorden op te geven. Onze wijze van bestudeeren van talen in 't algemeen, en niet het minst van de Maleisch-Polynesische, brengt dat zoo mede. Zonder nu op deze methode in het minst iets te willen afdingen, wil het mij nochtans voorkomen dat men bij ons te spoedig er toe komt om te meenen, dat onze

---

1) Een der weinige medestanders in de door mij gehuldigde beginselen was de Heer Klinkert. Deze verklaarde bv. (zie Ind. Gids 1880, Dl. I, p. 295) naar aanleiding van de Hollander's stellingen: „Wèl valt de klemtoon daar in de door hem gegeven voorbeelden, maar *bij de meeste woorden* valt hij op de voorlaatste lettergreep, bv. k a d o e d ōe k a n, niet k a d ōe-d o e k a n enz. Wil men zich daarvan vergewissen, dan bestudeere men .... de uitspraak uit den mond van den Maleier, die er geen belang bij heeft Europeanen na te praten? O neen! Dat ware te eenvoudig! Dan bestudeere men volgens Klinkert: „de *transcriptie* van de Maleische samenspraken, uitgegeven onder toezicht van den Heer von de Wall". Maar dit zou immers alleen eenige waarde kunnen hebben, indien genoemde Heer niet zoo ontelbare bewijzen had gegeven van een zeer slecht waarnemer te zijn! Het is min of meer vermakelijk te ontdekken hoe de Malaicus sedert van opinie is veranderd: In den 2den druk zijner Spraakleer (verschenen in 1899) vinden wij (p. 14): „Aangezien bij de afgeleide woorden de *klemtoon* bewaard blijft daar, waar het grondwoord hem heeft, duiden vele schrijvers dit in hun schrift door de plaatsing van de Verlengingsletter aan, bv. ميڽاتكن m ĕ-n j á t a k a n en niet ميڽتاكن m ĕ n j a t á k a n van ڽات n j á t a enz."

zienswijze ook die van den inlander is, en dat deze even goed bij elke afleiding zich steeds rekenschap pleegt te geven van het grondwoord als wij dit, dikwijls onwillekeurig, doen. Dit is geenszins het geval. Als de Maleier het bv. heeft over de vreeselijke ziekte, die de bevolking in vele streken geregeld decimeert, dan spreekt hij van kĕtumbŭ́wan (bij von de Wall natuurlijk kẹtoèmbohan!) en is er, durf ik beweren, geen haar op zijn hoofd dat hierbij denkt aan 't grondwoord tŭ́mbuh. Hij ziet hierin een woord, niets meer, en heeft voor zich geen enkele reden om bij het accentueeren daarvan anders te werk te gaan dan bij een woord als kŭ́da of rŭ́mah. De regel voor 't accent van Maleische woorden is dan ook inderdaad veel eenvoudiger te geven dan ik in § 10 deed, en wordt met volkomen nauwkeurigheid aldus geformuleerd: „In elk Maleisch woord valt het accent op de penultima, behalve als de vocaal in deze sylbe ĕ is, in welk geval 't accent gelegd wordt op de ultima". Het Maleisch vertoont hierin een regelmatigheid, in geen enkel opzicht achterstaande bij die welke wij bv. in het Fransch kunnen waarnemen, waar altijd de ultima geaccentueerd wordt, onverschillig of 't woord z. g. oorspronkelijk is (een vrij betrekkelijk begrip trouwens) of afgeleid.

Maar dan overwege men ook behoorlijk vooraf wat een woord is, en wat niet. Zoo is kắta een woord; 't duidt een zeker begrip aan, dat ieder Maleier voor den geest komt, als hij dit woord hoort uitspreken. Evenzoo

kātákan, dikātákan, dikātākánña. Maar dikātākánñalah is geen ander woord dan dikātākánña; het vertegenwoordigt volstrekt geen ander, en zelfs in geen enkel opzicht een gewijzigd begrip daarvan. Zeer juist merkt Klinkert op [1]), naar aanleiding van de Hollander's beweren, dat له dient om 't gemis aan klemtoon te vergoeden: „Ware hij zelf eenigen tijd onder de Maleiers geweest, dan zou hij hebben waargenomen, dat zij zoo goed een klemtoon hebben als wij en له niet noodig hebben om in dat gebrek te voorzien. Wel bezigen zij het soms om een bijzonderen nadruk aan een woord te geven, zooals wij dit met een scherp toonteeken of met gespatiëerde letters in schrift teruggeven". Hij onderscheidt hier, en dit is jammer, niet scherp genoeg tusschen woordaccent en zinsaccent, maar geeft dan toch het bewijs van nauwkeurig te hebben waargenomen, iets wat bv. von de Wall niet gedaan heeft. Dat dezen de zoo geheel uiteenloopende kracht van de partikels lah, kah en tah [2]), vergeleken bij die der suffixen kan, i, an, ku, mu en ña, niet is opgevallen, is mij dan ook een bewijs van diens gemis aan aanleg tot juist waarnemen; niet minder dan diens doorloopend slordig verstaan van woorden, blijkens de transcriptie welke hij daarvan geeft. Nu wil ik niet tegenspreken dat er handschriften zijn, waar men دكاتكنڽاله vindt geschreven, maar dan hebben wij, meen ik, eenvoudig te doen met een schrijfwijze die,

1) Ind. Gids, 1880, I, p. 302.
2) Zie T. v. I. T. L. en V., deel VIII, p. 399.

voor zoo ver men mag aannemen dat de verlenging der penultima nog iets anders is dan het gevolg van domheid of slordigheid, niet overeenkomt met de uitspraak, een alles behalve ongewoon verschijnsel. Bedriegen mijne waarnemingen mij niet, dan meen ik van den Maleier te kunnen zeggen dat hij, evengoed als wij, een woordaccent heeft, bij 't plaatsen waarvan hij volgens een vasten regel, die geen enkele uitzondering lijdt, te werk gaat, en welken regel hij in 't oog houdt, onder welke omstandigheden hij ook verkeeren mag. Met het zinsaccent is het iets anders. Dit kent hij misschien niet in die mate, als wij westerlingen. Ik geloof dat zijn bescheidenheid, en zijne daarmede samenhangende begrippen omtrent wellevendheid a. a., hiervan voornamelijk de oorzaak zijn. Men meene echter vooral niet dat dit zinsaccent hem ten eenenmale onbekend zou zijn. De omstandigheden, waarin de Maleier bij het spreken verkeert, maar vooral de overweging tot wien hij het woord richt, hebben hierop beslissenden invloed. Meent hij dat het al te duidelijk uitspreken der woorden met het zinsaccent in strijd zou wezen met zijne begrippen omtrent wellevendheid, dan zal hij het in de lengte zoeken, als hij 't in de breedte niet kan vinden, en naar gelang van omstandigheden aan dat woord in den zin, waarop hij anders het zinsaccent zou leggen, een der partikels lah, kah, tah of pūn hechten. Hiermede wijzigt hij de beteekenis van 't woord als zoodanig niet, hij vormt m. a. w. hierdoor geen ander woord, geen vertegenwoordiger van een ander

begrip, maar hij vestigt hierdoor meer in 't bijzonder de aandacht der hoorders op het begrip, door dat speciale woord vertegenwoordigd. En daarom is het, dat die partikels, die trouwens in de litteratuur veel meer gebruikelijk zijn dan in de dagelijksche spreektaal, geenerlei invloed hoegenaamd hebben op het woordaccent.

III. OP HET TWEEDE HOOFDSTUK.

Schrift en Spelling.

Het oordeel over de geschiktheid van 't Arabisch-Maleische schrift voor de Maleische taal zou ongetwijfeld aan juistheid gewonnen hebben, indien zij, die zich geroepen hebben gevoeld om dit uit te spreken, zich wat beter rekenschap hadden gegeven van de eischen, die men aan ieder schriftsysteem in 't algemeen mag stellen. Vergis ik mij niet, dan is het vooral Dr. C. Snouck Hurgronje geweest die, in zijne „Studiën over Atjehsche klank- en schriftleer" [1]) op de hem eigene heldere wijze heeft gewezen op de verwarring, die in de studie der talen van den Indischen Archipel steeds het gevolg is geweest van het niet scherp onderscheiden tusschen klankstelsel en schrift. In zoo goed als alle spraakkunsten op deze talen betrekking hebbende, worden beide onder-

1) Zie Tijdschr. v. I. T. L. en V., deel 35, p. 346—442.

werpen in één adem behandeld, en dit heeft die verwarring niet weinig in de hand gewerkt. „Geheel zelfstandig, dat is zonder vermenging en verwarring van beide, maar toch zooveel mogelijk in verband met elkander, moet men dus klank- en schriftleer behandelen" [1]), zegt de geleerde schrijver, en dat ik deze meening ten volle onderschrijf blijkt voldoende uit de in dit werk gevolgde methode. De behandeling van de klankleer van 't Maleisch heeft ten doel den oningewijde in te lichten omtrent den aard der klanken, welke in die taal gehoord worden, wat moeielijk anders kan dan door vergelijking met andere talen; de voorstelling dier klanken door teekens kan geschieden, en heeft in dit werk ook plaats gehad, volgens een stelsel volstrekt onafhankelijk van dat, waarvan de Maleier zich bedient. Deze gaat met zijn taal en haar klankstelsel van kindsbeen af om en een nauwkeurige aanduiding van alle klanken, waaruit eenig woord is opgebouwd, zou voor hem dikwijls volstrekt doelloos zijn. Het schijnt mij eenvoudig onredelijk toe om van hem te verlangen, dat hij steeds er naar zou streven om met de toch altijd zeer betrekkelijke juistheid waarmede wij plegen te werk te gaan, elken klank, die bij het spreken van een woord vernomen wordt, ook in het schrift tot zijn recht te doen komen. Dat zou men misschien mogen doen indien de Maleier bij het op schrift brengen zijner taal alleen, of althans in de eerste

1) ibid. p. 354.

plaats, rekening had te houden met de mogelijkheid, dat ook Europeanen zich hiermede zouden gaan bemoeien, en behoorde in te zien dat het niet aangaat om het dezen lastiger te maken dan noodig is door klanken, welke in de uitspraak gehoord worden, in het schrift niet door teekens voor te stellen; maar de Maleier heeft zich nu eenmaal niet op dit standpunt geplaatst, en zal dit ook in het vervolg wel nimmer doen. Hij meent volkomen zijn doel bereikt te hebben als hij, door het combineeren van bepaalde teekens volgens zekere regels, zoo ver komt dat zijn landsman, mits behoorlijk geletterd natuurlijk, bij het zien van eenige combinatie van letterteekens, noodwendig slechts aan één bepaald woord kan denken, of wel aan meerdere waaruit dan zijn gezond verstand een keuze doet. Evenals Quinctilianus [1]) heeft hij gedacht: „Hic enim est usus litterarum, ut custodiant voces et velut depositum reddant legentibus"; en wie zijn schrift uit dit oogpunt beoordeelt kan, dunkt mij, bezwaarlijk komen tot het ongunstige, en naar het mij voorkomt, ook zeer onbillijke vonnis, dat o. a. Prof. Pijnappel bij verschillende gelegenheden [2]) over het Arabisch-Maleische schrift heeft geveld. De praktijk van vele eeuwen is daar om te bewijzen dat de Maleier het doel, dat men met alle schrift beoogt, en dat geen ander

---

1) Inst. Or. I, 7, 30.

2) Zie bv. Bijdr. v. T. L. en V. van N. I., 2e Reeks, Derde deel p. 229—242 „Over het Arabisch-Maleische Alfabet" en de Inleiding op zijn Maleisch-Hollandsch Woordenboek, 3e uitgave, pag. X vv.

is dan het zich verstaanbaar maken voor anderen waar dit door spreken niet mogelijk is, volkomen, en in elk geval niet minder volkomen dan wij, bereikt met zijn Arabisch-Maleische schrift; en waar zoo de praktijk uitspaak gedaan heeft, daar is voor afkeuring op grond van theoretische bespiegelingen, die trouwens wel beschouwd eigenlijk alleen hierop neerkomen, dat de Maleier anders te werk gaat dan men in Europa gewend is, geen plaats meer. Prof. Pijnappel noemde [1]) de spelling van het Maleisch met Arabische karakters een „allerrampzaligste", maar ik geloof dat men dit met minstens evenveel recht zou mogen zeggen van die met Latijnsch schrift. Want, wat is, wel beschouwd, dat zoogenaamde Latijnsche schrift? Immers niets anders dan een verzameling letterteekens, welker juiste waarden in het Latijn, voor een zeer belangrijk gedeelte naar het schijnt, ons voor altijd een mysterie zal blijven, en die door de verschillende Europeesche volken wel is waar zijn aangenomen om daarmede hunne talen te schrijven, maar toch zoo, dat er geen twee zijn aan te wijzen die van deze teekens hetzelfde gebruik maken. Wie dus pleit voor de vervanging van het Arabisch-Maleische schrift door het Latijnsche, heeft zich weinig nauwkeurig uitgedrukt. Hij behoorde nog aan te geven welk latijnsch schrift, en vooral welke methode van spelling hij op 't oog heeft, daar bv. ten aanzien hiervan het Hollandsch en het

1) Zie bovengen. Inleiding, p. X.

Engelsch (ik noem deze twee kultuurvolken omdat zij de Maleiers overheerschen) de meest uiteenloopende ver-

In Arabisch-Maleische karakters.	Transcriptie in het Wrdbk. van v. d. Wall-van der Tuuk.	Transcriptie volgens Marsden.	Transcriptie volgens Crawfurd.	Transcriptie in Pijnappel's Woordenboek.
برچري	bẹrtjẹrai	ber-cherrei	bârchârai	bĕrtjĕrai
جاڠن	djāngan	jāñgan	jangan	djangan
منجنجڠ	mẹndjoendjoeng	men-jūnjong	mânjunjung	mĕndjoendjoeng
برڬرق	bẹrgẹrak̦	ber-garák	bârgrah	bĕrgĕrak
كراڽ	kiráṇja	kīrā-nia of kirā-nia	kerañа	kiranja
سسڠڬوهڽ	sẹsoenggohnja	se-suñggūh-nia	sâsungguhña	sasoenggoehnja
مڽرتاءي	mẹnjẹrtāī	meniertā-ī	mañârtai	mĕnjĕrtaī
چيڤر	tjēper	chīper	cheper	tjeper
بنچي	bẹntji	binchi	bânchi	bĕntji
سكاليڤون	sẹkálīpon	sakāli-pūn	sakali-pun	sakalipoen

schillen te zien geven, en wij er waarlijk niet op zouden zijn vooruitgegaan, indien de tegenwoordig onder Ma-

leiers gangbare en betrekkelijk weinig uiteenloopende spelling met Arabisch-Maleische karakters eenvoudig plaats maakte voor een dergelijke met Latijnsche. Hoe weinig trouwens dit laatste schrift, al dan niet speciaal voor het Maleisch pasklaar gemaakt, geschikt is om woorden in deze taal gebruikelijk, nauwkeurig weer te geven, blijkt wel het beste uit de uiteenloopende schrijfwijze der verschillende auteurs. Op nevenstaande tabel heb ik een tiental Maleische woorden gebracht, geschreven met Arabisch-Maleisch karakter, en daarachter de transcriptie er van in zoogenaamde Latijnsche letters in de genoemde woordenboeken gevolgd.

Het komt mij voor, dat een eenvoudige inzage van bovenstaande zeer uiteenloopende schrijfwijzen van Maleische woorden met Latijnsche karakters voldoende is om ieder er van te overtuigen, dat het Latijnsche schrift als zoodanig, zonder nadere aanduiding, volstrekt niet geschikt is om het Arabisch-Maleische te vervangen [1]). Wanneer dan ook Prof. Pijnappel en anderen de wenschelijkheid betoogen om op het Maleisch het Latijnsche letterschrift toe te passen, dan moet men aannemen dat zij bedoelen dat men dit zal doen na eerst algemeen overeengekomen te zijn, welke waarde elk teeken zal hebben. Wij krijgen dan te doen met de kwestie van een z. g. wetenschappelijk alfabet voor de transcriptie van Maleische woorden,

1) Dan zou ik mij beter kunnen vereenigen met v. d. Pant's denkbeeld (Ind. Gids 1890, II, 2039) om het Maleisch met Javaansche karakters te schrijven.

zóó dat de uitspraak hiervan weinig of geen onzekerheid meer geeft. Maar op dit punt is overeenstemming nog ver te zoeken; ieder gaat hier op de wijze te werk, welke naar zijn gevoelen de meeste waarborgen geeft, zonder zich veel om anderen te bekreunen. Uit de verschillende systemen van transcriptie heb ik een keus moeten doen, en deze heeft zich bepaald tot die, welke naar mijn inzien het meest eenvoud en praktische bruikbaarheid in zich vereenigt. De transcriptie der klankteekens, welke uitsluitend in niet-Maleische, meest Arabische, woorden gevonden worden heb ik bijna geheel overgenomen uit Caspari; alleen is de ق voorgesteld door q.

De tijd zal moeten leeren of wij eenmaal zoover zullen komen, dat men bij de transcriptie van het Maleisch in Latijnsche karakters algemeen volgens één zelfde systeem te werk gaat; geheel onbereikbaar schijnt dit niet. Wel meen ik daarentegen dat alle pogingen om den Maleier er toe te brengen dat hij, mocht men het omtrent de meest praktische wijze van transcriptie eens geworden zijn, ook dit schrift aanneme, volkomen schipbreuk zullen lijden. Ik ben het geheel eens met wijlen Prof. Juynboll, waar deze geleerde zegt [1]): „Bovendien is het wellicht niet overbodig de tegenstanders dezer schrijfwijze te herinneren aan den moeielijk te wijzigen eerbied der Maleiers voor het Arabische schrift, waarin de Koran, de

1) Ind. Gids 1883, I, p. 293; zie ook een dergelijke meening van Klinkert in Ind. Gids 1880, p. 499.

Overleveringen, de Godsdienstleer voor hen zijn opgeteekend". Dat men, bij den tegenwoordigen stand van zaken, hierin zou slagen is eenvoudig ondenkbaar, want, het is, daargelaten nog den eerbied voor het Arabische schrift en het eeuwenoude gebruik daarvan voor het Maleisch, niet aan te nemen dat men ooit den geletterden Maleier zal overtuigen van de meerdere voortreffelijkheid van ons letterschrift als hij, e. g., eenmaal gewend aan de thans gangbare schrijfwijze in de Straits Settlement, ondervindt dat die, in de Hollandsche Koloniën gebruikelijk, voor hem ongeveer abracadabra is.

Wanneer men eerst overeenkomt omtrent één algemeen stelsel van transcriptie, en daarna volgens dit stelsel in de woordenboeken de Maleische woorden transcribeert na eerst, veel scherper dan tot nu toe gebruikelijk is geweest, de juiste uitspraak daarvan uit den mond van beschaafde Maleiers te hebben opgevangen, dan kan het niet moeielijk zijn zoover te komen, dat zij, die de Maleische taal beoefenen, aan zekere combinatie van teekens een bepaalde en zuivere uitspraak verbinden, gelijk thans de Maleier doet. En dan zou spoedig blijken dat de schrijfwijze van het Maleisch met Arabische karakters wel is waar verre van volmaakt is, maar toch voor praktisch gebruik volstrekt niet slechter mag heeten dan die van onze moderne talen met Latijnsche letters. Wij zien in het Maleisch met Arabisch-Maleisch schrift geschreven een dergelijk verschijnsel als waarop Whitney wees ten opzichte van het Chineesche schrift, waar hij

zegt [1]): „The Chinese mode of writing, unlike the Egyptian, has been ready to forget and lose sight of its hieroglyphic origin, to convert its characters, *when once the needed association was formed between them and their significance*, into signs wholly conventional, bearing no traceable resemblance to the objects they originally depicted, and made liable to any modifications which practical convenience, or a sense for symmetry, or mere fancy, should suggest and recommend. In this, again, it offers a manifest analogy with what we have repeatedly shown to be the legitimate and laudable tendency of spoken language". Tusschen de letterteekens, die vereenigd bv. جنتڠ vormen, en de beteekenis van het woord is voor den geletterden Maleier die „needed associaton" ontstaan, en wel zóó innig dat hij voor zich geen behoefte heeft aan een duidelijker voorstelling, gelijk dat bij ons 't geval zou zijn met degenen, die dit woord niet mochten kennen.

Een gewone grief tegen deze schrijfwijze is dat men de woorden niet kan lezen zonder deze te kennen. Maar, zou ik willen vragen, is dit dan in onze talen zooveel anders? De Maleier schrijft in den regel geene vocalen, en dit is zeker een gebrek in zijn schriftsysteem, maar wij duiden verschillend klinkende vocalen door hetzelfde teeken aan, bv. de toonlooze en de heldere e beide door e [2]).

---

1) Language and the study of language, p. 457.

2) Zeer terecht keurde Prof. Pijnappel (Bijdr. K. l. v. T. L. en V., 4e volgreeks, 1e deel, p. 235) het af dat in Gonggrijp's transcriptie van de Kalilah dan Daminah tusschen e en ĕ geen onderscheid wordt gemaakt.

Is dit zooveel beter? En wie waagt het aan te geven op hoeveel verschillende manieren in het Engelsch de ou, of oo, of de u wordt uitsproken?

Een phonetische schrijfwijze van een taal is, hierop wees ook Dr. Snouck Hurgronje in zijne „Studiën over Atjèhsche klank- en schriftleer" [1]), een onbereikbaar ideaal. Het is natuurlijk zeer wel mogelijk om een alfabet samen te stellen waarmede men, met om zoo te zeggen volkomen juistheid, een taal voorstellen kan, gelijk die op zeker tijdstip gesproken wordt. Maar de taal is een levend organisme, aan voortdurende veranderingen onderhevig, en een spelsysteem, dat met die onophoudelijke veranderingen rekening zou willen houden, zou spoedig niet meer aan den eisch van praktische bruikbaarheid voldoen, en deze moet toch steeds op den voorgrond staan, bij elk systeem van schrijven. Dat het er volstrekt niet toe afdoet, of een zekere combinatie van teekens al dan niet de juiste uitspraak op zeker tijdstip weergeeft, en dat het ruim voldoende is indien ieder, die behoorlijk heeft leeren lezen, aan zekere combinatie van teekens een bepaalde uitspraak en daarmede een stellig begrip verbindt, leert ons het Engelsch. Geen taal met een meer verouderde schrijfwijze, en toch zijn alle pogingen om hierin wat meer regelmaat te brengen met groote onverschilligheid aangezien en zonder gevolg gebleven. Zelfs heeft het niet ontbroken aan verdedigers van de vigeerende, schijn-

---

1) T. v. I. T. L. en V., deel 35, p. 355.

baar stelsellooze schrijfwijze. Ik noem slechts Isaac Taylor [1]), die van de Engelsche spelling spreekt als van „our historical spelling, which, whatever its demerits, is not without compensating advantages", daarbij doelende op de verschillende schrijfwijzen van homophonen, zooals de woorden *rite*, *write*, *right* en *wright*, of in 't Fransch *sang*, *cent*, *sans* en *s'en*, en bij ons *zijde* en *zeide*, *ijs* en *eisch*, zoo bevorderlijk aan 't recht verstand van zaken.

Deze zelfde overwegingen gelden ook voor de schrijfwijze van het Maleisch met Arabisch-Maleische karakters. Hier zien wij in zekeren zin juist het tegenovergestelde, en vinden wij woorden, die verschillend luiden, gelijk geschreven, zonder dat dit in de praktijk tot noemenswaardige bezwaren leidt. Maar ook versleten letters kent men in het Arabisch-Maleische schrift, klanken voorstellende, die in de tegenwoordige uitspraak niet meer vernomen worden. Hiertoe behoort in de eerste plaats de h aan 't begin en aan het einde der woorden, die, althans volgens mijne waarnemingen, in de uitspraak om zoo te zeggen in het geheel niet meer gehoòrd wordt, daar zij in de hamza is overgegaan, een consonant die, ongeveer als het ultraviolet onder de kleuren, zóó moeielijk waarneembaar is, dat zij in onze talen tot dusverre geregeld aan de aandacht der taalvorschers is ontsnapt, maar daarom toch bestaat, en in het Maleisch hare aanwezigheid aan 't einde der woorden verraadt door een wijziging in de

---

1) The alphabet, I, p. 29.

uitspraak van de onmiddellijk voorafgaande vocaal. En wie, omdat de inlander, aan de traditie getrouw همب schrijft, zou willen uitspreken hamba, zou in dezelfde fout vervallen als hij die in het Engelsche woord *know* de k tot zijn recht zou willen doen komen. Doch niet alleen aan 't begin en aan het einde der woorden is in het hedendaagsche Maleisch de aspiratie verloren gegaan, ook in het midden daarvan is zij in de meeste gevallen verdwenen. Duidelijk hoorbaar is de h nu alleen nog maar tusschen twee a's, e's of o's, gelijk in de woorden tâhan, pâhat, léher, tóhor en bóhong. Maar in woorden als باهر, داهن en andere is zij vermoedelijk eerst overgegaan in de hamza, zooals blijkt uit de hier en daar in handschriften voorkomende schrijfwijzen باؤ, داؤن en daarna verdwenen, waardoor de vocalen tot een tweeklank konden samensmelten. Hetzelfde geldt van den tweeklank in woorden als ڤاهت, تاهي, die men ook ڤائت en تائي geschreven vindt [1]). Dat wij in deze woorden met zuivere tweeklanken te doen hebben blijkt uit het accent, gelijk reeds werd opgemerkt, bij de bepaling waarvan zulke woorden als monosyllaben worden aangemerkt, zoodat men zegt mĕlâinkan, en niet mĕlāínkan, gelijk men zonder twijfel zou uitspreken, indien men hierin geene tweeklanken zag.

---

1) Zie inleiding Pandja-Tandâran, p. VI; de meening van v. d. Tuuk, dat de handschriften, die in zulke woorden de hamza hebben, bij uitstek *goede* zouden moeten zijn, kan ik niet deelen. De schrijfwijze تاو en تاي strookt in elk geval veel beter met de tegenwoordige uitspraak

Een andere letter, die in de uitspraak thans niet meer gehoord wordt, is de gutturale tenuis, de k, aan het eind der woorden [1]). De Maleier heeft dit vermoedelijk in zijn schrift willen aanduiden door in plaats van ک te schrijven ق, een niet zeer gelukkige keuze als men bedenkt dat dit letterteeken in het Arabische schrift juist dient om een zeer scherp uitgesproken gutturaal aan te duiden, of gelijk Caspari zegt: „Gutturales k, mit Nachdruck auszusprechen" [2]). Als men echter weet wat de Maleier hiermede bedoelt, is dit geen bezwaar. Bovendien schrijft hij ook wel in plaats hiervan de ء, zoodat men dus een woord als pátiq geschreven vindt ڤاتک, ڤاتق en ڤاتیء.

Overigens komen in het Maleisch, gelijk dit met het Arabisch-Maleische letterschrift geschreven wordt, geene teekens voor, die in de uitspraak niet gehoord worden.

Sedert Werndly [3]) leerde dat de Maleiers „voor dat zij den Mohammedaanschen godsdienst hebben aangenomen, hun eigen schrift en letteren hebben gehad", is deze meening meermalen door zijne navolgers verkondigd, zonder dat evenwel hiervoor eenige schijn van bewijs is aangevoerd, of ook maar de minste sporen van zoodanig inheemsch schrift ontdekt werden. Wanneer deze laatste

---

1) Aan 't einde van sylben, in woorden als سکسی, انکد, ڤرکس, لکس, is de uitspraak niet geheel verloren gegaan.

2) Arabische Grammatik, 5e Ed. p. 3; zie ook Marsden, p. 114.

3) p. 5; zie ook zijn Oratio inauguralis, p. 14: „Malaei videntur antiquitus propriis gavisi literarum figuris, quae nunc plane in desuetudinem abierunt". Favre meent § 10: „elle a probablement été écrite originairement avec l'alphabet javanais".

omstandigheid niet als voldoende bewijs is aan te merken voor de onjuistheid van Werndly's meening, dan zou men hierdoor alleen tot de slotsom kunnen komen dat de Arabische invloed wel alvermogend moet geweest zijn, om een vóór hun komst inheemsch schrift zóó spoorloos te kunnen wegvagen.

Gewoonlijk wordt aangenomen, dat de Maleiers hun schrift niet onmiddellijk van de Arabieren hebben overgenomen, maar door tusschenkomst van Perzen, die als handelaars waarschijnlijk eerder met de Maleiers in aanraking zijn gekomen dan de pur sang Arabieren. Deze meening werd vooral voorgestaan door van der Tuuk [1]), maar schijnt mij toe nog niet met overtuigende bewijzen te zijn gestaafd. Hoe het zij, het schrift, gelijk de Arabieren dit bezigden, was niet geheel berekend op de behoeften van 't Maleisch, eensdeels was er te veel, aan den anderen kant ontbraken sommige teekens om daarmede veelvuldig in het Maleisch voorkomende klanken aan te duiden, welke in het Arabisch onbekend waren. In de behoefte hieraan werd op zeer eenvoudige wijze voorzien met behulp van diacritische punten. In het aanbrengen van deze diacritische punten gaat men evenwel niet met volkomen overeenstemming te werk. Van der Tuuk releveert in zijn inleiding op de Pandja-Tandăran [2]), dat Abdullah, blijkens zijn levensbeschrijving, zich verwonderde over de menigte van puntjes in een Maleischen,

1) Zie Maleisch leesboek. 2) pag. VI, noot 1.

door Europeanen uitgegeven tekst. Deze verbazing schijnt mij niet vrij van overdrijving. De teekens met minder dan 3 diacritische punten zijn alle in het Arabisch gebruikelijk; van die met drie zulke stippen, als men de g mederekent, ten getale van zeven, zijn er twee ook in 't Arabisch gebruikelijk, nl. de ث en de ش. Er blijven dus 5 over, die men alleen in het Arabisch-Maleische schrift kent, nl. چ, ڠ, ڤ, ڬ en ڽ. Hiervan kan de ڬ zonder eenig bezwaar met één stip geschreven worden ter onderscheiding van ك, gelijk dikwijls geschiedt en ook in dit werk gedaan wordt, maar van de overige kan geen diacritisch punt vervallen zonder verwarring mogelijk te maken. Nu is het wel waar, dat de p gerust met één diacritisch punt kan geschreven worden, omdat deze klank in Arabische woorden niet voorkomt, terwijl aan den anderen kant de Arabische ف (f) in Maleische woorden ontbreekt [1]), maar, ditzelfde geldt ook van غ en ڠ. Als men zoo bang is voor die diacritische punten, dan moest men ook in het Maleisch schrijven يغ en niet يڠ. Ter bevordering der duidelijkheid zal ik steeds de p voorstellen door ڤ, dus met drie diacritische punten.

In sommige werken [2]) wordt melding gemaakt van de ڎ, ter aanduiding van een linguale d, de Javaansche ꦝ; dit moge voor het Pegon-schrift (Javaansch met Arabische karakters) noodig zijn, al blijft het vreemd dat men

---

1) G. v. W. § 34, c.

2) Zie o. a. G. v. W., p. 10 en Marsden, p. 2.

niets bespeurt van eenig teeken voor de linguale t, de Javaansche ꦛ; in Maleische werken schijnt deze ڎ niet voor te komen.

Andere bijzonderheden van grafischen aard dan de hier besprokene, wensch ik niet te vermelden, daar zij in een te verwijderd verband staan met mijn onderwerp. Ook de in het Arabisch bekende verdeeling der consonantteekens in zon- en maanletters blijft onbesproken, daar dit zuiver tot de spraakkunst dier taal behoort.

Van de in het Arabische schrift uitgedrukte consonanten is er geen die tot zooveel misverstand heeft aanleiding gegeven als de hamza. Ik geloof veilig te mogen beweren, dat heldere inzichten in het wezen van deze consonant tot dusverre onder de beoefenaren van het Maleisch eigenlijk geheel ontbroken hebben, voor zoover ten minste uit hunne geschriften mag worden opgemaakt [1]), en dat Dr. Snouck Hurgronje de eerste is geweest die, in zijne meer genoemde „Studiën over Atjèhsche klank- en schriftleer", een juiste voorstelling heeft gegeven van de waarde van deze consonant. Deze geleerde, zich geheel vereenigende met de waarnemingen der scheppers van het Arabische schrift, zegt van de Europeesche talen [2]): „Deze hebben — om van andere speciale gebreken der schriftsystemen te zwijgen — bijna alle dit

---

1) Zie bv. de zonderlinge meening van Favre, § 82: „Chez eux le principal emploi du hamzah est d'indiquer l'élision d'une voyelle, ou d'empêcher un hiatus"!

2) T. v. I. T. L. en V., deel 35, p. 350.

gebrek gemeen, dat hare alfabetten uitgaan van de onderstelling, als waren er woorden, die met klinkers beginnen. Toch bestaan deze niet, en *begint elke syllabe met een consonant*". Deze consonant stellen de Arabieren voor door de hamza, die naar gelang van omstandigheden op een der consonanten ا, و of ى wordt geplaatst; in de spreekleer van onze Europeesche talen is zij zoo goed als niet waargenomen „in het begin van woorden geheel aan de aandacht ontsnapt, op het einde zoo goed als niet voorkomend, in het midden hoogstens door een trema aangeduid". Van nature is deze consonant een gutturaal, en onder de gutturalen de minst hoorbare, zooals genoeg bewezen wordt door de omstandigheid dat de hamza zoo lang aan de waarneming ontsnapte. Maar dat zij er is, staat vast. „Den klinker van het woord *uur* kan men niet uitspreken, tenzij men eerst als met een ruk aan de opening der stemspleet, een zachten luchtstroom uitgelaten heeft, en hetgeen op die wijze wordt voortgebracht, heeft evenzeer recht op den naam van medeklinker als bv. de op dezelfde plaats gevormde g of k" [1]). De aanwezigheid van deze consonant volgt van zelf uit de omstandigheid dat twee vocalen a, als bv. in de laatste sylben van het Maleische woord p ĕ r k̇ ā t á ä n, worden uitgesproken; ware er geen consonant om deze twee vocalen te scheiden, dan zouden zij tot één vocaal samensmelten, gelijk bv. in het Ja-

---

1) ibid. p. 350.

vaansch in dergelijke afleidingen gebruikelijk is. In de schrijfwijze ڤركتاءن komt derhalve dit consonantteeken volkomen tot zijn recht. Ook in een woord als ممبكاءى, mĕmbūkáï, want hier wordt in de uitspraak van den Maleier *geen* tweeklank gehoord, gelijk in een woord als tāi het geval is. Maar dit zijn dan ook, naar ik meen, de eenige gevallen waarin het schrijven van de hamza in het Maleisch gerechtvaardigd is; overal elders zou het bezigen van dit teeken volkomen overbodig zijn of onjuist. Het wordt dan ook door den Maleier gewoonlijk niet geschreven [1]). Dat men het soms vindt in woorden als نائيک, باءُ meen ik alleen te moeten toeschrijven aan herinneringen uit vroeger tijden, toen men in dergelijke woorden nog geen tweeklank hoorde, zooals thans het geval is. De gutturalen hebben in het Maleisch onmiskenbaar een sterke neiging om in de uitspraak te verdwijnen. De tenuis ک wordt aan 't einde van een woord al niet meer vernomen, maar is in de hamza overgegaan, die, als consonant, natuurlijk ook aan 't eind van een woord kan staan, even goed als aan 't begin, maar toch voorbestemd schijnt daar eenmaal geheel te verdwijnen. Het Ml. woord bāiq hoort men thans reeds dikwijls zoo uitspreken, dat er van de hamza, waarin de gutturale tenuis is overgegaan, niets meer vernomen wordt, en de

1) De schrijfwijze مڠعمبل, مڠعيرڠ e. d. verdient m. i. volstrekt geen aanbeveling. De hamza, waarmede de grondwoorden aanvangen, heeft volgens den regel plaats moeten maken voor de gutturale nasaal, is m. a. w. verdwenen, zoodat er geen reden is om die nog te schrijven.

tweeklank volkomen gelijkluidend is aan dien in het woord **tăi**, waarin van een gutturaal als sluitletter, voorzoover men weet, nooit sprake is geweest. Evenals de k, heeft ook de h in het Maleisch een sterke neiging om in de hamza over te gaan, die dan, waar hij aan het einde van een woord staat, eveneens van lieverlede in de uitspraak verloren gaat. Ik kan het den geachten schrijver der Studiën over Atjèhsche klank- en schriftleer niet toegeven, dat het een volstrekt onjuiste bewering is, dat de h aan het einde van een woord door den inlander niet wordt uitgesproken. Waarom kan die h niet evengoed in de uitspraak hamza geworden zijn als aan het begin der woorden, en daardoor onhoorbaar? Immers de hamza moge theoretisch bestaan, en volkomen beantwoorden aan alle eischen van een consonant, zonder een vocaal kan men dezen toch moeielijk hoorbaar maken. Daarom waarschijnlijk schreef Marsden van de ا hamzatum „which, however it may be classed by grammarians, can never perform the office of a consonant in our acceptation of the term". In een woord als **pŭtih** wordt volgens mijne waarnemingen in de uitspraak van een h niets vernomen, maar hoort men wel, aan het eigenaardige timbre van de i, welke anders klinkt dan bv. in het woord **lắgi**, dat de h is overgegaan in de hamza.

De namen, waarmede de Maleier de teekens voor fatḥa, kesra en ḍamma aanduidt zouden, volgens van der Tuuk [1],

---

1) Zie d. H. p. 11 noot, en G. v. W. § 57. Welk Maleisch Leesboek

niet doelen op de plaats waar die daarmede aangeduide vocaalteekens geschreven worden, maar op die waar men de vocalen in den mond vormt, en vertalingen zijn van de Perzische benamingen voor deze teekens, wat een bewijs te meer zou zijn voor de meening, dat de Maleiers hun alfabet door tusschenkomst van de Perzen aan het Arabisch ontleend hebben. De benaming bắris-mắti, aan de جزمة gegeven, werd wel vertaald met „een doode streep" [1]) of „the dead mark" [2]), natuurlijk een gevolg van het verkeerd verstaan van deze Maleische samenstelling, die hier beteekent „streep of teeken des doods".

Een zeer karakteristiek voorbeeld van verwarring tusschen schrift en uitspraak is de opmerking door Werndly [3]), Favre [4]), Marsden [5]), Schleiermacher [6]) en misschien nog wel door anderen gemaakt, dat de palatalen en de gutturale nasaal geen teşdîd kunnen krijgen „not being themselves of a simple nature" gelijk Marsden zich uitdrukt. Vooral van Marsden is dit moeielijk te begrijpen. Hij kende toch voldoende Arabisch om een woord als حاجّ niet vreemd te vinden.

„The spelling of Malay words in the native character is hardly yet fixed, though the Perso-Arabic alphabet has been in use since the thirteenth century; and those follow

---

hier bedoeld wordt, is mij niet recht duidelijk kunnen worden. In Ind. Gids 1883, I, p. 296 leert Prof. Juynboll dat چ en ڬ aan 't Perzisch ontleend zijn.

1) Werndly, p. 32. 2) Marsden, p. 20. 3) p. 34.

4) p. 26. 5) p. 21.

6) p. 455: „les lettres چ, ڠ, ڽ doivent être regardées comme doubles".

but a vain shadow who seek to prescribe exact modes of spelling words regarding which even native authorities are not agreed", schreef Maxwell in zijn Introduction [1]), en met zijn zienswijze kan ik mij volkomen vereenigen. De pogingen, reeds zoo vaak aangewend om in de spelling van Maleische woorden met inlandsche karakters zekere regelmaat te brengen [2]), hebben tot nog toe niet veel resultaten opgeleverd, naar het mij voorkomt hoofdzakelijk wijl men te veel uit het oog verloor, dat schrift in de eerste plaats conventie is, en gericht moet zijn op zuiver praktische doeleinden. Wanneer dus een schrijfwijze als سدة ieder geletterd Maleier duidelijk is, dan heeft het geen zin deze te veranderen in سودة, alleen omdat men het zoo aardig zou vinden indien de regel, dat de verlengingsletter in de penultima wordt geschreven als deze open is, door een ieder slaafs werd nagevolgd. En als de inlander eens mocht verkiezen te schrijven بونتيڠ, dan volgt uit de overweging dat deze schrijfwijze zondigt tegen den regel, trouwens een ware petitio principii, dat in gesloten sylben geen verlengingsletters zullen geschreven worden, volstrekt niet dat zij verkeerd is. De eenige vraag kan hier dunkt mij alleen zijn: paart men, door de een of andere wijze van schrijven,

---

1) p. VI, infra.

2) Zeer bekend op dit gebied is het werk van W. Robinson, in originali nagenoeg niet meer verkrijgbaar, doch waarvan een vertaling van E. Netscher onder den titel: „Proeve tot opheldering van de gronden der Maleische spelling door W. Robinson" in den handel is.

't beste eenvoud aan duidelijkheid? Heeft men zoodoende redelijke zekerheid door den geletterden inlander verstaan te zullen worden?

Dat ik in het kort de regels heb aangegeven, volgens welke ik zal te werk gaan bij het schrijven van Maleische woorden met Arabisch-Maleische karakters, schrijve men dan ook geenszins daaraan toe, dat ik overtuigd zou zijn van de groote voortreffelijkheid van mijn systeem, dat trouwens, mutatis mutandis, in vele andere werken gevolgd wordt. Ik heb alleen willen aangeven hoe men met zeer voldoende nauwkeurigheid bij het schrijven van Maleische woorden met Arabisch-Maleisch schrift zou kunnen te werk gaan, volkomen overtuigd overigens van de juistheid van v. d. Tuuk's meening [1]: „Ik geloof, dat het bij 't uitgeven van Maleische werken raadzaam is zich zooveel mogelijk aan de onder den inlander gebruikelijke spelling te houden, en het Europeesche stelsel van spellen voor over de taal handelende geschriften te bewaren". Ook meen ik dat het aanbeveling verdient om woorden, welke veelvuldig voorkomen, en door den inlander steeds op dezelfde wijze geschreven worden, niet anders voor te stellen. Zulke woorden bewijzen het beste de stelling, dat het bij 't schrijven volstrekt niet daarop aankomt elken klank, die uitgesproken wordt, tot zijn recht te doen komen in 't schrift. De combinaties مک, ڤد, دان, ڤون en zoovele andere

1) Pandja-Tandåran, Inleiding VI.

zijn elken geletterden Maleier duidelijk, al kan men ze gerust beschouwen als versteeningen, zeer weinig verschillende van hieroglyphen en eenigermate te vergelijken met het Engelsche *viz*, dat ieder die deze taal kent duidelijk is, terwijl er toch zeer velen zullen zijn die 't gebruiken zonder te weten dat hiermede bedoeld wordt, *videlicet*. Prof. Pijnappel meende [1]) dat de reden voor zoodanige schrijfwijze wel zal zijn, dat deze woorden zoo nauw verbonden zijn met die welke er op volgen, en zegt dan: „stelt men zich de mogelijkheid voor dat woorden als يڠ, مک, ڤد, در, سکل enz. aan het einde van een zin staan, dan zoude de klinker er wel stellig in uitgedrukt worden". Ik moet eerlijk bekennen dat de pointe van deze redeneering mij ten eenenmale ontgaat. Mij dunkt, deze schrijfwijze is zeer wel hieruit te verklaren, dat zij den inlander zóó volkomen duidelijk is, dat zij aan duidelijkheid niets zou winnen, indien de vocalen wel geschreven werden.

Daarentegen vereenig ik mij volkomen met wat deze geleerde zeide van den angka duwa [2]): „Het is een miskenning van het nut van dit teeken om als het herhaalde woord een andere spelling zou vorderen, het gebruik er van te verbieden en bv. برکاتکتاءن in plaats van برکات٢ءن te schrijven".

---

1) Bijdr. T. L. en V. van N. I., 2e reeks, 3e deel, p. 238.
2) ibid. p. 239.

IV. OP HET DERDE HOOFDSTUK.

Woordvorming.

De methode, volgens welke iedere taal te werk gaat bij de vorming van meersylbige woorden, is die der samenstelling; door samenvoeging van twee of meer sylben, de grondwoorden in den strikten zin [1]), die op haar beurt weer ontstaan zijn door vereeniging van consonant en vocaal in de uitspraak, ontstaan de nieuwe woorden. Men is gewoon dit algemeen begrip samenstelling nader te onderscheiden, en neemt dan de volgende soorten aan: 1°. afleiding, 2°. herhaling, 3°. samenstelling in engeren zin; methoden ter vorming van woorden die, hoe uiteenloopend schijnbaar, in het wezen der zaak volkomen op hetzelfde neerkomen. Wat wij afleiding noemen is eigenlijk niets anders dan samenstelling met woorden, wier oorspronkelijke beteekenis verloren is gegaan, en die men daarom gewoon is voor- en achtervoegsels te noemen, ofschoon zij in vroegere tijden van weinig twijfelachtige beteekenis zijn geweest. Woordherhaling kan men eveneens beschouwen als samenstelling van twee gelijke woorden of sylben, en alleen daarom onderscheiden van de samenstelling in engeren zin, wijl hier de samenstellende deelen verschillende woorden zijn.

Men mag aannemen dat deze drie methoden ter vorming van woorden in toepassing gekomen zijn sedert

1) Zie Whitney, Language and the study of language, p. 263 infra.

het oogenblik dat de taal haar monosyllabisch karakter is beginnen te verliezen; theoretisch gesproken zou het dan ook volkomen juist zijn, indien men beweerde dat alle dissyllaben, ook in het Maleisch, geen grondwoorden zijn, omdat zij dit niet kunnen zijn, daar 't Maleisch, niet minder dan het Sanskṛt, een stadium van ontwikkeling moet doorleefd hebben, waarin alle woorden monosyllaben waren. Maar dan zou men aan het woord een andere beteekenis hechten dan het gewoonlijk heeft. In den regel toch verstaan wij onder grondwoorden zoodanige woorden, welke door hen die zich dagelijks daarvan bedienen, worden aangemerkt als de elementaire bestanddeelen der taal. Zoo zal geen Maleier in het woord باڤ of جادى een afgeleid woord zien, al moge men theoretisch met voldoende juistheid kunnen verklaren dat beide woorden door reduplicatie, met differentiatie, gevormd zijn. De omstandigheid dat meergenoemde factoren bij de vorming van nieuwe woorden reeds van af de oudste tijden gewerkt hebben, en ook thans nog van kracht zijn, maakt het zeer moeielijk om van 't begrip grondwoord een juiste definitie te geven. Het criterium hierbij kan, dunkt mij, alleen zijn de vraag of eenig woord in de schatting van hen, tot wier moedertaal dit behoort, al dan niet een grondwoord is, m. a. w. wij hebben hier steeds te doen met een *quaestio facti*. Voor den gewonen Maleier zijn woorden als ڤرمڤون, كمدين, سكلين en andere geene afgeleide woorden, omdat hij het verband niet meer voelt tusschen de afleiding en het woord waarvan

[redacted]

zij gevormd werd, zeer zeker althans niet in die mate als bv. met de afleidingen کرجاٴن, ممبسرکن e. d. het geval is. Maar een meer geletterde zal hierin wel afleidingen zien, en bv. woorden als ممڤلم, بڠکاون en کور۲ als grondwoorden aanmerken. De definitie die de Hollander van grondwoorden geeft [1]), nl.: „woorden die zich vertoonen in hun oorspronkelijken staat, zonder met andere woorden, voorvoegsels of aanhechtsels te zijn samengesteld en daardoor een wijziging van beteekenis te hebben ondergaan" is onwetenschappelijk. In zijn oorspronkelijken staat bevindt zich om zoo te zeggen geen enkel Maleisch woord; en een woord als کتمبر is wel degelijk met een voorvoegsel gevormd, al is de kracht er van niet volkomen zeker, en het grondwoord tumbar ongebruikelijk. Ook de definities door andere schrijvers beproefd, bv. Favre [2]) en Marsden [3]), kunnen mij niet voldoen. Intusschen acht ik mijn omschrijving verre van onberispelijk, en geef ik haar gaarne voor beter.

Gelijk ik uiteen trachtte te zetten, zijn eensylbige grondwoorden in het Maleisch zeer schaarsch; in sommige grammatica's vindt men als zoodanig ook opgegeven ڤون en د [4]), maar men kan deze m. i. bezwaarlijk woorden noemen. De eensylbige grondwoorden in het Maleisch zijn meestal die met een tweeklank, en uit vroegere tweesylbige ontstaan.

De groepeering, die ik beproefde van de driesylbige

---

1) p. 37, § 2. 2) § 37. 3) p. 26. 4) bv. de H. p. 37, § 4.

vorm niet meer gebruikelijk is, als grondwoorden moeten worden aangemerkt. Het is echter moeielijk om hier, evenals trouwens overal elders, scherpe grenzen te trekken. Van de door mij opgegeven voorbeelden zijn de enkelvoudige woorden ongebruikelijk; van andere, als bv. تيڤ٢, سى٢ zijn deze wel niet in onbruik geraakt, maar is een sterke neiging daartoe toch onmiskenbaar.

Het aantal grondwoorden, door samenstelling in engeren zin gevormd is niet groot, maar dat de door mij opgegevene daartoe behooren acht ik boven alle bedenking verheven. De uitdrukkingen pañcungálas en tăpaq-láwang zijn in geen der door mij geraadpleegde woordenboeken verklaard, en toch onder de Maleische bevolking ter Oostkust van Sumatra zeer bekend als benamingen van tienden, geheven op ingezamelde boschproducten en op rijst, geplant op droge gronden. Wel geeft het Woordenboek van von de Wall-van der Tuuk op, dat álas en láwang Javaansche woorden zijn voor *bosch* en *deur*, maar dit acht ik onjuist. Deze zuiver Polynesische woorden zijn in het hedendaagsche Javaansch nog bekend, maar waren het vroeger ook in het Maleisch; de zaak is echter dat zij sedert in onbruik zijn geraakt. Uit het Javaansch overgenomen woorden zijn in het Maleisch weinig talrijk, en het is niet aan te nemen dat de Maleier, ter aanduiding van twee zulke eigendommelijke middelen van inkomsten van zijne Vorsten en Grooten, zijn toevlucht zou hebben moeten nemen tot een vreemde taal.

In zijn „Geschiedenis der Nederlandsche Taal" zegt

Prof. Verdam [1]): „Afleiding en samenstelling zijn eigenlijk een en dezelfde zaak. Afleiding is verbleekte, onkenbaar geworden samenstelling", en wie zich het genoegen gunt kennis te nemen van het heldere betoog, dat de Hoogleeraar aan 't bewijs zijner stelling wijdt, zal de juistheid hiervan moeten erkennen. Deze waarheid geldt niet slechts voor de Nederlandsche taal, maar voor iedere andere, ook het Maleisch. Het staat boven elken redelijken twijfel vast, dat ook deze taal eenmaal een monosyllabische is geweest, en alleen, of althans hoofdzakelijk door samenstelling (als men de herhaling van de aanvangsconsonant van den stam niet als zoodanig mocht willen aanmerken) zich tot haar tegenwoordig karakter van polysyllabische taal heeft ontwikkeld. Het onderzoek naar de beginselen, volgens welke deze metamorphose is tot stand gekomen, behoort intusschen, wegens den grooten afstand die het tijdperk, waarin zij plaats greep, van het tegenwoordige scheidt, tot de moeielijkste vraagstukken op 't gebied der Maleische philologie, en naar mijn meening niet tot de taak van den grammaticus. Een grondige kennis, niet alleen van het Maleisch, maar ook van hare naaste en verdere verwanten wordt hiertoe vereischt, wil men niet vervallen in mijmeringen, als waaraan bv. Maxwell zich overgaf bij zijn onderzoek naar de beteekenis van de sylben b u en t a n g in de Maleische grondwoorden [2]).

Wie een overzicht wil geven van de hoofdbeginselen

---

1) p. 76 sq. 2) Zie p. 4.

en nog algemeen als zoodanig erkende altijd min of meer willekeurig moet zijn, wordt bevestigd door een beschouwing der voor- en achtervoegsels. Dat de formatieve elementen m ĕ en p ĕ (c. q. met nasaal), b ĕ r, p ĕ r en t ĕ r met volle recht praefixen mogen genoemd worden, zal vermoedelijk ieder gereedelijk toegeven, evenzeer is het procul dubio dat a n een suffix mag genoemd worden. De beteekenis dezer deeltjes of formatieve elementen is ten eenenmale in vergetelheid geraakt [1]). Maar is dit ook zoo met de praefixen d i, k a en s a, en met de suffixen i en k a n? De beide eerstgenoemde zijn thans nog algemeen gebruikelijk als praepositie; von de Wall's meening dat d i een verkorting zou zijn van جاد [2]) is, naar ik geloof, thans vrij algemeen opgegeven, en kan ik in elk geval niet deelen. Maar kan men die partikels wel, als praepositie, zelfstandige woordjes noemen? De omstandigheid dat men deze altijd met het nomen als één woord uitspreekt wettigt een ontkennende beantwoording. En s a in samenstellingen als سـيكر (s a é k u r) en سبوه (s a b ŭ́ w a h) is zeer zeker niet anders dan het oorspronkelijke numerale é é n, ofschoon als zoodanig tegenwoordig zoo goed als geheel ongebruikelijk, behalve is de uitdrukkingen: توهن يڠ اس (t ŭ́ w a n y á n g ĕ s á), سراتس كورڠ اس (s a r ā́ t u s k ŭ́ r a n g ĕ s á) en misschien enkele andere. Maar voelt men die oorspronkelijke be-

---

1) Zie hierover o. m. H. v. d. Wall, Vormveranderingen.

2) ibid. p. 27.

teekenis van één ook nog in ساتله (satĕlah) of سبرمول (sabĕrmúla)? Twijfel acht ik hier zeer geoorloofd [1]). Niet anders is het met de suffixen i en kan. Het eerste is als zoodanig elders dan in de afleidingen onbekend, maar dat het een praepositie is, die een locativus aanduidt, staat wetenschappelijk vast, evenzeer als dat kan de grondvorm is van het tegenwoordig nog zeer gebruikelijke voorzetsel اكن (ākan), en geenszins „ook het Jav. [illegible] vertegenwoordigende" gelijk v. d. Wall, onbegrijpelijker wijze, eenmaal meende [2]). Men ziet het, allerlei nuances van bekendheid der beteekenis, en gebruik in de levende taal zijn hier te constateeren, en maken een afdoende beslissing zeer moeielijk. Ik heb alleen de formatieve elementen ka, di, mĕ, pĕ, bĕr, pĕr, tĕr en sa (dit laatste behalve in samenstellingen als سبوه, ستڠه e. d.) als praefixen beschouwd, en als suffixen alleen i, kan en an. Mijne bezwaren tegen het erkennen van de elementen ک (ku) en کو (kau) als praefixen zullen later, bij de bespreking der Maleische verba, ter sprake komen. Door de vermenging van de elementen ک (ku), م (mu) en ڽ (ña) met grondwoorden ontstaan naar mijn meening geene afleidingen, maar samenstellingen. Wel zijn deze partikels als zelfstandige woorden niet gebruikelijk, maar hun beteekenis staat nog te scherp dengenen, die zich hiervan in hun moedertaal

---

1) Marsden beschouwde sa als verkorting van ساتو en سام (p. 98).
2) ibid. p. 49.

bedienen, voor den geest dan dat men van „verbleekte, onkenbaar geworden" samenstelling zou mogen spreken. Ik erken echter gaarne het recht van bestaan eener andere opvatting; in vele gevallen wordt het inderdaad moeielijk in samenstellingen met ڽ nog de kracht van een bezittelijk voornaamwoord van den 3den persoon te herkennen, zooals bv. in woorden als سبنارڽ (sabĕnárña), اداڽ, (adáña), كيراڽ (kiráña) e. d. [1]).

Ik kan echter dit recht van bestaan niet erkennen voor de meening, dat د (da) of ندا ('nda) een suffix zou zijn, die o. a. Favre voorstaat [2]); gering is het aantal woorden, waarin men dit element aantreft, en de Maleier beschouwt deze als grondwoorden, zooals onder andere hieruit blijkt, dat hij spreekt van بنداڽ (bundáña), wat hij zeker niet doen zou indien hij nog de kracht voelde van dit eertijds levende formatieve element. Evenmin kan ik met Favre [3]) de modale partikels له (lah), ته (tah), كه (kah) en ڤون (pun) als suffixen aanmerken; zij vormen met het woord, waaraan zij gehecht worden, volstrekt niet een nieuw woord met gewijzigde beteekenis. Aan den anderen kant zou ik niet gaarne met Gerth van Wijk van deze partikels, alsmede van het „aanhechtsel" [4]) ڤون (pun) willen verklaren [5]): „Ofschoon nu deze woordjes (sic) geen

1) Zie hierover o. a. d. H. noot, p. 46.

2) Zie p. 193, sub 9°; d. H. p. 148 supra, en G. v. W. § 87 zijn van meening dat hiermede samenstellingen gevormd worden. Crawfurd noemt 't „an inseparable honorary affix" (p. 70).

3) ibid. 4) Zoo noemt de H. deze partikels, zie bv. p. 182.

5) Zie p. 34 infra.

suffixen zijn, *en dus geen invloed op de spelling uitoefenen of deze wijzigen etc.*", want suffixen, vooral volgens de opvatting van dezen schrijver[1]), die geen invloed hebben op de spelling of deze wijzigen, zijn er genoeg, bv. كن (kan), indien 't grondwoord op een consonant eindigt.

Evenals ik de klankleer scherp heb onderscheiden van de spelling, evenzeer heb ik gemeend een algemeene bespreking van de regels en beginselen, volgens welke de aanhechting van de voor- en achtervoegsels tot stand komt, met vermelding van de veranderingen welke dientengevolge in de klanken van 't grondwoord en den klemtoon er van intreden, alsmede van de daaruit onvermijdelijk voortvloeiende wijzigingen in de orthografie, te moeten doen voorafgaan aan de bespreking van de beteekenis, die het aldus gevormde nieuwe woord verkrijgt[2]). Die veranderingen in klanken, klemtoon en spelling toch hebben plaats onafhankelijk van de beteekenis van 't aldus gevormde nieuwe woord; zoo gaat de hamza, waarmede de woorden امبل (ámbil) en اڤ (ápa) beginnen, bij aanhechting van het praefix mĕ met nasaal over in de gutturale nasaal, onafhankelijk van 't feit dat in 't eerste geval een praedicaatswoord ontstaat, en in 't tweede een vraagwoord. De verandering in beteekenis der afgeleide woorden zal bij de behandeling der verschillende bestanddeelen in den zin ter sprake komen.

1) G. v. W. noemt ک (ku), م (mu), ڽ (ña) ook suffixen, zie § 76.
2) Evenzoo Favre, § 45.

Bij de beschouwing van het ontstaan van nieuwe woorden uit bestaande grondwoorden heb ik deze volgorde in acht genomen: 1°. afleiding, 2°. woordherhaling, 3°. samenstelling. Ofschoon ik moet erkennen dat voor een tegenovergestelde orde van behandeling uit een logisch oogpunt veel te zeggen is, omdat men zoodoende van het algemeene tot het bijzondere komt, is het mij niettemin voorgekomen dat de voordeelen, hieraan verbonden, een afwijking van de gewoonlijk gevolgde methode van behandelen niet voldoende rechtvaardigen.

Ik heb mij er wel voor gewacht in de fout te vervallen, welke zoovelen mijner voorgangers niet hebben weten te vermijden, om bij de bespreking van de afleidingen met meer dan een praefix, of, als men ten aanzien der suffixen een andere meening deelt dan de door mij voorgestane, bij de afleidingen met meerdere praefixen en suffixen, aan de verbeelding den vrijen teugel te vieren, en afleidingen te verzinnen, die in de levende taal volstrekt onbekend zijn, ja zelfs zeer dikwijls regelrecht aandruischen tegen de functie der verschillende formatieve elementen. De zucht hiertoe dagteekent reeds uit den tijd van Werndly, die afleidingen construeerde [1]) welke den zoetvloeiendheid van taal beminnende Maleier de haren te berge zouden doen rijzen, indien dit niet reeds gewoonlijk bij hem het geval was. Wat zegt men b. v. van afleidingen als „berper·âdjarkan, ber-

1) Zie p. 70—72.

per•adjâran, berka•adjâran, berpel•âdjarŕan, terper•âdjarŕy en bepel•âdjarŕy", welke laatste samenstelling volgens dezen kenner van 't Maleisch zou beteekenen „maken, doen, dat iemand gestadig of lerend geleerd, en door gedurig onderwijzen onderwezen worde".?

Zijn voorbeeld heeft ongelukkig genoeg gretig navolging gevonden. Robinson [1]) knutselde afleidingen samen als dilarinjālah, diboetainjālah, ditoeliinjālah, dikatākannjālahkah, băppărkatākănlah, băppărkatāankăn, en een legio andere, te dwaas om hier verder besproken te worden, en Schleiermacher nam die zonder blikken en blozen over [2]). Ook von de Wall kon zich aan de bekoring dezer spelingen van de verbeeldingskracht niet ontworstelen. Zijn mẹmpẹbẹristẹrīkẹn, panglímāï, en pẹmpóenjāï [3]) zijn tastbare bewijzen, dat hij in de toepassing der theorie van de permutatiën en combinatiën op de afleiding in het Maleisch met behulp van praefixen en suffixen vaardigheid bezat, maar geven geen hoogen dunk van zijn methode van taalstudie. Hierin is het immers een eerste vereischte, een conditio sine qua non, dat men onafgebroken voeling houdt met de levende taal, en niet vervalle in afgetrokken beschouwingen zonder eenig praktisch nut. Dat een vorm als mĕmpĕbĕristĕríkan

---

1) Proeve tot opheldering van de gronden der Maleische spelling, vertaling van E. Netscher, p. 79 vv.

2) Zie p. 495—509 zijner Grammaire Malaie.

3) Vormveranderingen, p. 2, 5 en 6.

in het levende Maleisch, in tegenstelling van het meer philosofische, ooit zou voorkomen moet ik zeer beslist tegenspreken. Een combinatie van de praefixen pĕr en bĕr is in het Maleisch ondenkbaar, want het eerste vormt subjektswoorden, en het tweede praedicaatswoorden, en uit een afgeleid praedicaatswoord kan in het Maleisch door verdere afleiding geen subjektswoord meer gevormd worden. Een afleiding pĕmpuñāĭ zou wel is waar niet geheel ondenkbaar zijn, maar de omstandigheid, dat von de Wall dit pĕmpuñāĭ in een manuscript-woordenboek van P. P. Roorda van Eysinga heeft aangetroffen, is mij al evenmin een bewijs voor het werkelijk bestaan er van in de levende taal als het citaat uit de عمدة المحتاجين [1]).

Von de Wall spreekt van „de gemakkelijkheid waarmede de Maleische taal derivata vormt", en dit is ook wel volkomen juist, doch slechts tot op zekere hoogte. Men kan maar niet willekeurig eenig stel voor- en achtervoegsels aan een of ander grondwoord verbinden; dit veroorlooft het Maleisch evenmin als het Hollandsch. En al is de een of andere afleiding theoretisch denkbaar, daarom mag men haar nog niet als werkelijk bestaande voorstellen. Hiertoe is meer noodig, namelijk de sanctie van de spraakmakende gemeente, en als de Maleier zoodanige afleiding niet bezigt, dan heeft iemand het recht niet suo arbitrio diens taal te verontreinigen met de voortbrengselen zijner ongebreidelde verbeeldingskracht.

---

1) Zie vormveranderingen p. 6.

De omstandigheid dat een afleiding hier of daar in eenig min of meer bekend werk is aangetroffen, wellicht als een *ἅπαξ λεγόμενον*, is mij niet voldoende om haar als bestanddeel van den Maleischen woordenschat te erkennen, vooral niet als zulk een werk door zijn Arabischen titel 't vermoeden wettigt, dat het aan een of anderen bastaard- of would-be-Arabier het leven dankt. De Makóta Sĕgála Rajarája moge een ieder tot een waarschuwend voorbeeld zijn.

De Maleische voor- en achtervoegsels, afzonderlijk of wel in samenwerking met elkander, vormen afleidingen die altijd tot een dezer twee hoofdgroepen van woorden zijn terug te brengen, *subjekts-woorden*, dat zijn woorden die als subjekt in den zin kunnen optreden, en *praedikaats-woorden*, die in den zin nooit anders dan als bestanddeel van het praedikaat optreden, zooals in een volgend hoofdstuk uitvoeriger uiteengezet zal worden. Dit beginsel bepaalt de mogelijkheid van samentreffen van twee of meer dezer formatieve elementen in één woord. Van de praefixen vormen ka, pĕ en pĕr subjekts-woorden, de overige, derhalve di, mĕ, bĕr, tĕr en sa uitsluitend praedikaats-woorden. Van de suffixen dient alleen an ter vorming van subjekts-woorden, terwijl men met i en kan uitsluitend praedikaats-woorden vormt. Uit eenige basis kan nu met behulp van een dezer formatieve elementen een afgeleid subjekts- of praedikaats-woord gevormd worden. In het eerste geval kan men van zoodanig afgeleid subjekts-woord door secondaire derivatie

weer een ander subjekts-woord vormen, of een praedikaats-woord. Maar is eenmaal door afleiding een praedikaats-woord ontstaan, dan is hiervan door voortgezette afleiding geen subjekts-woord meer te vormen. Een tweede regel is deze, dat nooit twee formatieve elementen van gelijke functie (d. w. z. òf beide subjektswoorden vormende, òf praedikaats-woorden) en gelijke soort (beide voor- of achtervoegsels) samentreffen.

Met behulp van deze regels zijn, bedrieg ik mij niet, alle afleidingen in het Maleisch te verklaren, mits men slechts in het oog houde dat alle mogelijke of geoorloofde afleidingen daarom nog niet in de taal behoeven voor te komen. Daarentegen kan men volgens deze regels met groote juistheid vaststellen, welke combinaties onmogelijk zijn, om daarna met gerustheid zijne uitkomsten aan de levende taal te toetsen.

Afleidingen met slechts één praefix, of slechts één suffix zijn in het algemeen altijd mogelijk. Die met één praefix en één suffix zijn echter niet steeds bestaanbaar. Ter bepaling van de mogelijkheid zou men eigenlijk nauwkeurig moeten weten, of in het hier bedoelde geval praefix en suffix gelijktijdig worden aangehecht, dan wel of eerst het eene, daarna het andere geappliceerd wòrdt, en de afleiding dus in twee tempi geschiedt. Ik houd het laatste voor het meest waarschijnlijke, en hiervan uitgaande kom ik tot de conclusie dat bv. de vorm mĕ-an in het Maleisch daarom niet voorkomt, omdat het onmiddellijk voorafgaande stadium mĕ- was, dus een

afgeleid praedikaats-woord, waarvan geen subjekts-woord meer kon gevormd worden.

Dat de afleidingen *ka-an*, *pĕ-an* en *pĕr-an* in het Maleisch mogelijk zijn niet alleen, maar ook veelvuldig voorkomen, is blijkens bovenvermelde regels duidelijk; men vormt hierdoor subjekts-woorden uit subjekts-woorden, waartegen geen bezwaar bestaat. Evenzoo zijn mogelijk de combinaties *di-i (kan)*, *mĕ-i (kan)*, *bĕr-i (kan)* en *tĕr-i (kan)*, al volgt hieruit nog niet dat elke vereeniging van die stellen met eenig willekeurig woord daarom goed Maleisch is. Dat vormen als *di-an*, *mĕ-an* en *tĕr-an* in het Maleisch niet voorkomen, meen ik daaraan te moeten toeschrijven dat zij door het subjektswoorden vormende suffix *an* zouden moeten gevormd zijn uit praedikaats-woorden *mĕ-*, *di-* en *tĕr-*, wat in 't Maleisch niet kan. Het voorkomen van de vormen *mĕlíyat* en *dilíyat* in het Maleisch, terwijl *liyátan* onbekend is, maakt dit waarschijnlijk. Een vorm *ka-i (kan)* komt ook in 't Maleisch niet voor, evenzoo naar ik vermoed wijl deze door het subjekts-praefix *ka* zou moeten gevormd zijn uit de praedikaats-afleiding *-i (kan)*, wat niet geoorloofd is [1]). En wanneer men in het Maleisch tegenkomt een woord als bv. *pĕrsĕmbahkan*, dan mag men, naar mijn inzien, met groote zekerheid aannemen dat dit gevormd is door 't praedikaats-suffix *kan* van 't

---

1) Uit de als zoodanig in de levende taal onbekende basis *katău* is de afleiding *katāwi* ontstaan, maar dit i niet in strijd met mijne regels.

subjekts-woord pĕrsĕmbah, en niet omgekeerd door 't praefix pĕr van het praedikaatswoord sĕmbahkan. Zoo meen ik ook dat bĕrpandángan door 't praefix bĕr is gevormd van het subjekts-woord pandangan, en niet door an van bĕrpandang. Een vorm pĕ-i (zooals bv. von de Wall's pĕmpuñáï) zou niet onbestaanbaar zijn, als men dezen aanmerkte als door 't praedikaats-suffix i gevormd van pĕmpúña, maar dat hij daarom ook in de taal zou voorkomen meen ik voorloopig te moeten betwijfelen.

Wanneer afleidingen gevormd worden met twee of meer praefixen of suffixen, dan komt de tweede door mij gestelde regel in toepassing, voorschrijvende dat geen twee praefixen (of suffixen) die beide hetzij subjekts- hetzij praedikaats-woorden vormen, kunnen samentreffen. Vandaar dat men nooit vindt pĕrpĕng-, kapĕr- [1]), pĕngpĕr- en dergelijke; evenmin mĕmbĕr-, dibĕr-, mĕntĕr-, mĕndi- etc.; of -ikan of ook -kani. Het samenknutselen van dergelijke samenstellingen hebben zelfs Robinson en Schleiermacher niet aangedurfd. De hier samentreffende praefixen of suffixen moeten dus van verschillende functie zijn, maar bovendien is het een vereischte dat het praedikaats-woorden vormende voorvoegsel vóór gaat, en evenzoo het praedikaats-woorden vormende achtervoegsel achter staat, omdat,

1) Behalve natuurlijk waar dit ڤر geen praefix is, in woorden als ڤرچاي (pĕrcāya), ڤرمان e. d.

gelijk reeds werd opgemerkt, van een afgeleid praedikaats-woord niet meer door verdere afleiding een subjektswoord is te maken. Zoo zijn dus vormen als mĕmpĕr-, dipĕr-, niet alleen mogelijk, maar zij bestaan ook werkelijk in de levende taal. Derivaten met mĕmpĕ-, dipĕ- e. d. zouden niet bepaald onmogelijk zijn, maar komen voor zoover ik weet niet voor, wat wel in verband zal staan met de beteekenis dier praefixen. Maar een vorm pĕrbĕr- zou in strijd zijn met de eigenaardige eischen dezer samenstellingen, en met wat de waarneming van de levende taal leert. Daarom verwierp ik ten eenenmale von de Wall's afleiding mĕmpĕbĕristĕrikan, want deze zou moeten gevormd zijn van pĕbĕristĕri, voor pĕrbĕristĕri, en zoodanige afleiding acht ik in flagranten strijd te zijn met het Maleische idioom. Zoo is ook mogelijk een vorm -ánkan of -áni (al is mij als eenig voorbeeld slechts kasīyánkan en kasīyáni bekend), maar onbestaanbaar is een afleiding -kanan of -ian, zooals ook uit de waarneming der levende taal blijkt.

Hiermede geloof ik voldoende uiteengezet te hebben, welken gedachtengang ik gevolgd heb bij het opgeven van de in het Maleisch mogelijke combinaties van praefixen en suffixen.

Omtrent de veranderingen in de klanken van 't grondwoord en de uitspraak der afgeleide woorden valt weinig bijzonders op te merken. Bij de afleiding met de praefixen mĕ en pĕ (met nasaal), wordt de neusklank vóór met c

of j aanvangende grondwoorden in de uitspraak de palatale nasaal, al wordt deze in het schrift als gevolg van onkunde of slechte waarneming, door de dentale nasaal voorgesteld. Eigenaardig is dat de Hollander juist het tegenovergestelde beweert, en zegt [1]: „die met de gehemelteletters ج en چ aanvangen nemen eigenlijk den gehemelteneusklank. Daar deze echter onmiddellijk vóór die letters niet kan uitgesproken worden, gaat hij in de uitspraak nagenoeg in n over, en wordt dan ook in het schrift door ن vervangen". Deze voorstelling is een averechtsche. Iedere nasaal heeft de neiging om, als zij aan 't eind eener sylbe staat, en de volgende sylbe met een consonant begint, zich aan deze laatste te assimileeren. Wij *schrijven* wel *aankomen*, *aangeven*, *aanpakken*, maar onze dagelijksche *uitspraak* is feitelijk *aangkomen*, *aanggeven*, *aampakken*. En al schrijven wij *banken*, toch neemt dit niet weg dat de uitspraak is *bangken*. In het Sanskṛt zag men dit bèter in; vandaar dat de Javaan ook schrijft ꦲꦚ꧀ꦗꦶ꧈ en ꦲꦚ꧀ꦕꦶꦤ꧈ in plaats van ꦲꦤ꧀ꦗꦶ꧈ en ꦲꦤ꧀ꦕꦶꦤ꧈ zooals hij zeker wel doen zou als de Hollander's zienswijze juist was.

De regels voor de nasaal in de praefixen mĕ en pĕ zijn zeer eenvoudig, als men slechts goed de onderscheiding der klanken in het oog houdt. De voorstelling die ik, onder leiding van Dr. Snouck Hurgronje, van de hamza heb gegeven is zeer bevorderlijk aan het recht

---

1) p. 54.

verstand dezer aangelegenheid. De hamza is, gelijk wij zagen, primo de zwakste consonant, en secundo een gutturaal. Hiermede vangen alle woorden aan die gewoonlijk gezegd worden met een vocaal te beginnen, en in het Maleisch bovendien alle woorden die met ه geschreven worden, want deze aspiratie is overal aan 't begin der woorden in de hamza overgegaan. Juist omdat dit het geval is, hoort men bij zulke woorden in de afleidingen met mĕ en pĕ de nasaal; want ware de aspiratie hoorbaar, dan zou men de vormen mĕ en pĕ, zonder nasaal, bezigen, gelijk de Maleier doet als hij spreekt van مهكمكن (mĕhukúmkan). Het is dus rationeel om van 't grondwoord هابس (ábis) te vormen de afleiding مڠابيسكن (mĕngābískan) en niet مڠهابيسكن, en het is bepaald verkeerd om te schrijven مڠئيريڠ (mĕngíring) van 't grondwoord ائيريڠ. Ook al wilde men, wat nagenoeg nooit geschiedt, op de ا van 't grondwoord de hamza zetten, dan zou 't toch onjuist zijn dit teeken in de afleiding te behouden, want hier is die hamza als consonant geheel verdwenen, evengoed als dit met de aanvangs-k het geval is in de afleiding مڠيريم (mĕngírim, grw. كيريم). En het kan toch bezwaarlijk logisch heeten een consonant niet te schrijven als zij er wel is, en wel te schrijven als zij er niet is[1]).

Naar alle waarschijnlijkheid gingen de oorspronkelijke

1) Deze schrijfwijze werd o. a. door von de Wall voorgestaan, zie zijne Vormveranderingen p. 18 vv.

praefixen mĕ en pĕ uit op de nasaal, die men in het Sanskṛt anuswāra noemt, en welke ongeveer overeenkomt met de nasaal in de woorden *mon*, *sang*, *bien* etc. Vóór consonanten (hieronder begrepen de gutturale hamza) is zij overgegaan in de nasaal van de klasse waartoe de consonant behoort, al is het een vooralsnog onverklaard verschijnsel dat vóór k, t en p die nasaal zóó de overhand heeft kunnen krijgen dat de consonant geheel is verdwenen [1]). Ook aan de nasalen heeft de anuswāra zich geassimileerd, zoodat deze eigenlijk verdubbelden; daar dit zich echter niet met de Maleische uitspraak verdraagt, is de anuswāra geheel verdwenen. Aan l en r heeft de anuswāra zich eveneens geassimileerd. Wij zien hier dus een dergelijk verschijnsel als in het Latijn bij illustrare (voor in-lustrare), immemor (voor in-memor) en irridere (voor in-ridere) wordt waargenomen [2]).

Bij de bespreking van den klemtoon is er op gewezen dat de Maleier, in het plaatsen hiervan, naar vaste regels te werk gaat; en dat op elk door middel van een suffix afgeleid woord de klemtoon op de voorlaatste syllabe valt. Waar dit, met inachtneming van de eigenaardigheden van het Arabische schrift, dat prototype was van het Arabisch-Maleische, mogelijk was, heeft hij de verlegging van den klemtoon in de uitspraak ook in het schrift weergegeven

---

1) Volgens Werndly geschiedde dit „om de gladdigheid in 't spreken". Prosit!

2) Werndly was reeds van deze meening, zie p. 78, 2e al.

door het schrijven van verlengingsletters. In de meeste gevallen kan hij met zijn schrift hierin slagen. Immers bij alle afleidingen met de suffixen a n en i is de voorlaatste sylbe, die den klemtoon heeft, open, en kan hij dus, zonder in strijd te komen met de grondbeginselen van zijn schrijfsysteem (welke hem verbieden een verlengingsletter te schrijven in een gesloten sylbe) het accent aanduiden door de verlengingsletter. Dit was ook zoo bij afleidingen met het suffix k a n, indien 't grondwoord op een vocaal eindigt, zoodat alleen waar dit anders is, accent en schrijfwijze niet met elkaar overeenkomen. Was in zulke grondwoorden de penultima open, dan behield hij de verlengingsletter, en was dit niet 't geval, dan schreef hij deze in 't geheel niet. Vandaar dus de schrijfwijze ممبالسکن en ممبنتڠکن, uitgesproken m ĕ m b ā l á s k a n en m ĕ m b a n t í n g k a n. Wanneer dus de Heer R. v. Eck in zijn correspondentieartikel „Aan den Heer H. C. Klinkert, Docent te Leiden" [1]) zegt „als mijne leerlingen aan het lezen en vertalen gaan weten zij reeds dat de verlengingsletter *niets* [2]) met den klemtoon te maken heeft" dan miskent hij ten eenenmale de beteekenis dier letters. In verreweg de meeste gevallen houden zij wel degelijk verband met de uitspraak.

Voor zoover ik weet is t â u het eenige op een langen tweeklank eindigende woord in 't Maleisch, waarvan met behulp der suffixen a n en i afleidingen gevormd worden,

---

1) Zie Ind. Gids 1880, I, p. 934. 2) Ik spatieer.

die in de levende taal bekend zijn [1]. Of liever, die afleidingen werden gevormd van een basis katáu, welke vroeger zeer zeker als zelfstandig woord gebezigd werd, maar tegenwoordig als zoodanig in onbruik is geraakt. De woordenboeken, die ik geraadpleegd heb, geven van die afleidingen zeer verschillende transcripties. Von de Wall spreekt van kĕtahōewan en zwijgt over de afleiding met i; Pijnappel noemt katahoewan en mĕngatahoewi; Marsden transcribeert pengatāwan, en Swettenham leert dat men zegt pĕngtâhuan, terwijl Crawfurd op p. 69 van zijn Lexicon spreekt van kataüan en katauwi, maar op p. 108 van mângâtawi, wat overeenkomt met mijn transcriptie mĕngatǻwi. Deze laatste houd ik voor de eenige die de uitspraak juist weergeeft. Een woord als pĕngataoewan of mĕngataoewi, met de opvolging der drie vocalen a, u, a, of a, u, i kan de Maleier niet best uitspreken. Deze afleidingen behooren ongelukkigerwijze tot die welke voor de dagelijksche omgangstaal ietwat deftig zijn. Maar dit neemt niet weg dat ik den onverbasterden Maleier hier zeer dikwijls pĕngatǻwan en katǻwi heb hooren uitspreken. Dat hij zou zeggen pĕngatǻüän en katǻüï ontken ik beslist; ik geloof dat men aan die uitspraak meer door analogische rede-

1) Von de Wall en Pijnappel geven nog op sĕbaoewan van 't grw. باو; volgens dezelfde overweging zou dus ook hiervan de uitspraak moeten zijn سباون (sabǻwan).

neering of iets dergelijks is gekomen dan wel door juiste waarneming. Swettenham's transcriptie pĕngtâhuan raakt eenvoudig kant noch wal. Er is m. i. absoluut geen aannemelijke reden waarom de Maleier bij den langen tweeklank anders zou te werk gaan dan waar 't den korten geldt. Maar ook hier is het niet vlot gegaan met de waarneming van de juiste uitspraak. Leerde men niet tot nog voor betrekkelijk korten tijd dat de Maleier van pâkai maakte de afleiding pakéyan [1]), door de Maleisch sprekende Europeanen gewoonlijk verbasterd tot pakeyán? Inderdaad, het waarnemen van 't *gesproken* woord, zonder dat men onder den invloed is van het *geschrevene*, schijnt ontzettend moeielijk te zijn!

De reduplicatie, dat is de herhaling van den aanvangsconsonant van 't grondwoord, is als middel ter vorming van derivaten, in het hedendaagsche Maleisch niet meer bekend. Volgens de Hollander [2]) en anderen zou deze methode niet oorspronkelijk Maleisch zijn, maar aan 't Javaansch ontleend. Het is mij niet duidelijk welke overwegingen tot deze meening kunnen geleid hebben. Het middel is Polynesisch en wordt in vele andere aan het Maleisch verwante talen aangewend, maar raakte als formatief element in deze taal in onbruik, evenals bv.

---

1) Zie bv. Favre, p. 48 supra.

2) p. 145; ook Klinkert ontkende dat reduplicatie een eigendommelijk Maleisch middel zou zijn ter vorming van nieuwe woorden, zie Ind. Gids 1880, I, p. 296. Hier beweert hij ook (p. 294) dat men zegt pĕrlahan-pĕrlahan, en niet pĕrlāhanlāhan, wat mij echter onjuist voorkomt.

in de Indogermaansche talen, waar het in vroegere eeuwen ook zeer ijverig werd toegepast, zooals de door reduplicatie gevormde stammen in het Sanskṛt, en de vorming van 't perfectum in deze taal zoowel als in 't Grieksch en Latijn, voldoende bewijzen.

Daarentegen schijnt de woordherhaling of woordverdubbeling een wijze van vorming van derivaten te zijn, die uitsluitend in de Polynesische talen tot ontwikkeling is gekomen, in elk geval in de Indogermaansche en Semitische talen ten eenenmale onbekend is. Men mag haar, naar ik meen, aanmerken als een nog werkende kracht bij de vorming van nieuwe woorden in het Maleisch, daar van de meeste door herhaling gevormde woorden ook de enkelvoudige vorm gebruikelijk is, terwijl de Maleier gewoonlijk zich redelijk wel bewust is van 't verband tusschen de beteekenis van 't herhaalde woord en die van de basis.

Het verdient opmerking dat in de spreektaal gewoonlijk de eenvoudige herhaling gebezigd wordt, en afleidingen, door middel van voor- en achtervoegsels hieruit gevormd vrij zeldzame uitzonderingen zijn. Vooral is dit 't geval met afleidingen door middel van de praefixen mĕ en pĕ (gesloten door de nasaal). Ik meen dit daaruit te moeten verklaren dat de kracht dezer praefixen, waarvan mĕ in 't bijzonder dient om het durativum eener handeling aan te duiden, ongeveer overeenkomt met die der herhaling van 't grondwoord. Zoo zal bv. ڤوكول٢ (pukulpúkul) gewoonlijk beteekenen „ge-

durende zekeren tijd slaan, aanhoudend bezig zijn met slaan, slaande zijn", welk begrip, gelijk later zal worden uiteengezet, ook aangeduid wordt door den vorm ممكل (mĕmŭkul), zoodat een vorm ممكل٢ (mĕmukulpúkul) eigenlijk pleonastisch is en meer aanduidt dan waaraan in de praktijk behoefte bestaat. Ik geef deze beschouwing slechts als een poging ter verklaring van het, volgens mijn waarneming vaststaande feit, dat in de spreektaal zoo goed als geene afleidingen met het praefix mĕ (en zoo mogelijk nog minder met pĕ) gebruikelijk zijn, gevormd uit door herhaling ontstane woorden. De verschillende schrijvers [1]) leeren dat een Maleier de in geschriften wel eens voorkomende schrijfwijze ممكل٢ zou uitspreken mĕmukulmúkul; dat hij daarentegen zegt mĕñcuricŭri voor منچوري٢; dat hij weder uitspreekt mĕngadangada (een zeer verdachte vorm, die naar mijn meening een eereplaats zou verdienen in het filosofische Maleisch), maar mĕngamatamáti en niet mĕngamatngamāti. Ik geloof dat deze voorstelling bezijden de werkelijkheid blijft. Door de verdubbeling ontstaat een nieuw woord, dat grondwoord kan zijn bij verdere afleiding. Ik zie geen enkele reden waarom de Maleier niet zou uitspreken mĕmukulpúkul, als afleiding van pukulpúkul, en meen dit bij de zeldzame gelegenheden, waarbij de

1) Zie bv. G. v. W. § 92 en de H. p. 186; Favre § 51, Schl. p. 442; deze geeft echter toe »Néanmoins dans beaucoup de mots on rétablit l'initiale primitive" en noemt bv. mĕnuruttŭrut (zie p. 443).

Maleier zich hiervan bedient, ook zoo gehoord te hebben.

Ik heb mij niet willen begeven in een casuistiek betreffende de schrijfwijze van deze door herhaling gevormde woorden, als waaraan bv. Favre [1]) ettelijke bladzijden wijdt. Mij komt de schrijfwijze met het teeken ٢ volkomen voldoende voor, terwijl de aanhechting van voor- en achtervoegsels geene bezwaren kan hebben. Nu is het wel mogelijk dat daardoor niet voldoende wordt aangeduid of men bv. ڤنچوري٢ moet uitspreken pĕñcuricŭri of péñcuripĕñcúri, maar een juiste kennis van de taal zal gewoonlijk voldoende in deze leemte voorzien. En wat verder de uitspraak van het afgeleide woord als zoodanig aangaat, de Maleier volgt hierin zijn gewone wijze van accentueeren, zoodat aanduiding hiervan door verlengingsletters overbodig is.

Overigens geldt hier wat ook bij de afleiding met voor- en achtervoegsels is opgemerkt, dat men niet willekeurig de verdubbeling op elk woord kan toepassen, maar hierbij wel degelijk te rade behoort te gaan met wat de levende taal kent en niet kent.

De meeste schrijvers leeren dat het Maleisch tamelijk arm is aan samengestelde woorden, en de vrij oppervlakkige beschouwingen, die zij zonder uitzondering aan de samenstelling wijden, bewijzen voldoende dat zij hieraan voor 't Maleisch weinig beteekenis toekennen. Zoo zegt Gerth van Wijk [2]) „Het Maleisch heeft slechts zeer wei-

---

1) § 51; zie ook Note A (p. 209—212). 2) § 85.

nige samengestelde woorden, dat zijn zulke die, uit twee woorden gevormd, tot één woord samengesmolten zijn", welke definitie ook die van de Hollander is [1]). Dat zij juist is, zal niemand ontkennen. De vraag is maar, wanneer men mag aannemen dat de twee woorden werkelijk tot één zijn samengesmolten. Het is mij niet gebleken dat een der schrijvers ipsis verbis uiteenzet, wanneer dit naar zijn meening het geval is, maar ga ik te rade met de voorbeelden, als samenstellingen in het Maleisch aangevoerd, dan wil het mij voorkomen dat zij in de omstandigheid dat zulke woorden als één woord in het Arabisch-Maleische schrift worden geschreven het afdoende criterium daarvoor zien; natuurlijk een minder juiste beschouwing. Het is niet het schrift dat bepalen moet of wij met een samenstelling te doen hebben, maar de uitspraak. Het samengestelde woord is één woord, en heeft daarom ook één hoofdaccent. Dit schijnt de Hollander niet geheel en al ontgaan te zijn, ten minste hij onderscheidt *samengestelde woorden* van *samengestelde uitdrukkingen* en zegt van deze laatste [2]): „Wanneer echter in zulke samengestelde uitdrukkingen tusschen de twee woorden een zeer nauw verband bestaat, worden zij somtijds in zooverre als een samengesteld woord beschouwd dat, *hoewel de woorden elk afzonderlijk geschreven blijven* [3]), het bezittelijk voornaamwoord, als dit te pas komt, achter

1) Zie p. 146. 2) p. 151, § 6.
3) Dit schijnt de cardo quaestionis; daarom spatieer ik.

het laatste gevoegd wordt". Dit laatste is naar mijn zienswijze een gevolg van de omstandigheid dat deze „samengestelde uitdrukking" als één woord wordt uitgesproken; daarom kan men de samenstellende deelen niet scheiden door 't pron. poss. suffictum dat, als bepalend deel, achter het bepaalde moet staan. De woorden tåli páñjang vormen geen samenstelling. Men bedoelt hiermede eenvoudig een touw dat lang is in tegenstelling van een ander dat kort, dik of dun is. Wil men zeggen „zijn lang touw" dan zegt men „tālíña páñjang" en hiertegen is volstrekt geen bezwaar omdat die woorden afzonderlijk uitgesproken worden, elk met zijn eigen accent. Maar de uitdrukking rūmahpáñjang is wel een samenstelling, gelijk hieruit blijkt dat zij als één woord wordt uitgesproken, zoodat het pron. poss. suffictum ook nergens anders kan aangehecht worden dan aan 't einde er van. De onderscheiding, door de Hollander gemaakt, tusschen samengestelde woorden en samengestelde uitdrukkingen komt mij dan ook geheel doelloos voor [1]).

De uitvoerige uiteenzetting van mijn zienswijze in § 38 en volgende ontslaat mij van een nader betoog, dat het niet de *schrijfwijze* is welke bepaalt of wij al dan

---

1) Evenzoo Werndly's onderscheiding tusschen samenvoeging en vereeniging, zie p. 61 β en 62 γ. Eigenaardig is zijn uitspraak „alleen is hier nog aan te merken (nl. bij de vereeniging, wat ik samenstelling noem) dat deze woorden onverschillig als een of twee woorden kunnen worden gerekend, en gevolglijk dat de toon op 't eerste blijft of ook op 't laatste kan worden geplaatst" (62).

niet met een samengesteld woord te doen hebben, maar de *uitspraak*, en als gevolg hiervan, en van niets anders, de wijze van aanhechting der pron. pass. sufficta. Het al dan niet aaneenschrijven der samenstellende deelen is zuiver een kwestie van orthografie of conventie, en beslist volstrekt niets ten aanzien van de vraag of 't woord al dan niet samengesteld is. Mij dunkt, er is even weinig grond om niet van samengestelde woorden te spreken omdat de deelen *niet* aanéèngeschreven worden, als om 't tegendeel te beweren op grond dat men dit *wel* doet, zooals in 't Sanskṛt en in 't Javaansch gebruikelijk is. Het schriftstelsel brengt hier mede dat men zooveel mogelijk de verschillende woorden van den zin aaneenschrijft; maar daarom blijven zij niettemin afzonderlijke woorden. Dat de Maleier slechts bij uitzondering de samengestelde woorden ook als samenstelling schrijft, komt mij voor een gevolg dáárvan te zijn, dat het aaneenschrijven van woorden in het Arabisch niet voorkomt, en ook geen ratio heeft, omdat samengestelde woorden, gevormd volgens het Maleische beginsel (dat trouwens ook in de Indo-Germaansche talen wordt aangetroffen), hier ten eenenmale onbekend zijn. Het woord متهاري (mātahári) is in het Maleisch volstrekt niet meer een samenstelling dan bv. انق بوه (ānaqbúwah), omdat de Maleier 't eerste bij voorkeur als één woord schrijft. Hier is louter orthografische willekeur in 't spel, een in 't Arabisch-Maleische schrift zeer alledaagsch verschijnsel.

Onder de door de schrijvers als voorbeelden van samen-

stellingen in 't Maleisch opgegeven woorden heb ik er vele aangetroffen, die naar mijn inzien niet als zoodanig hadden moeten vermeld zijn. Zoo rekent Gerth van Wijk hiertoe bv. 1): ڤربكال, تتكال 2), سكچيت, دكچيت, en eenige plaatsnamen als سيڠڤور e. d. Dit schijnt mij minder juist toe. Zulke woorden zijn wel Sanskṛt-samenstellingen, maar geene Maleische 3). Zal men ooit *republiek* een Hollandsche samenstelling noemen, en als voorbeeld van een compositum in onze taal bijbrengen? Of bv. *vinegar* in het Engelsch? Mij dunkt, het antwoord hierop kan niet twijfelachtig zijn. De Maleier heeft, mag men zeggen, er evenmin besef van dat purbakála een samenstelling is als dat bv. binăsa een afgeleid woord is. Wie dus ڤربكال tot de Maleische samenstellingen rekent, moest ook بناس onder de afleidingen vermelden. Trouwens als Maleische samenstelling kan ڤربكال daarom alleen al niet aangemerkt worden, omdat het geconstrueerd is volgens het Indo-Germaansche beginsel, en niet volgens het Maleische, hetwelk eischt dat het bepaalde begrip voorop staat, en het bepalende er op volgt. Zelfs zou ik er bezwaar tegen hebben, op denzelfden grond, om woorden als mahatínggi, mahabĕsár, ăpakála, mănakála e. d. als Maleische samenstellingen te erkennen.

---

1) p. 42.

2) Hierbij staat „rechtstreeks uit het Sanskriet overgenomen"; een prachtige Maleische samenstelling dus.

3) Crawfurd noemt deze terecht „compounds from Sanskrit" (168 infra).

Naar mijn meening heeft Gerth van Wijk terecht het woord توڠک onder de samenstellingen gerangschikt, al begrijp ik niet best hoe de schrijver deze opvatting rijmt met de vermelding in § 76 van ک onder de suffixen. Vormt men met suffixen niet meer in het bijzonder afleidingen? Of is het de bedoeling dat alleen dit woord een samenstelling is, en bv. bajúku, rūmáhmu, ānáqña e. d. niet? Dat توڠک één woord is blijkt uit het accent; men zegt tūwángku en niet túwanku. Waarom ik dit liever een samenstelling noem dan een afleiding heb ik vroeger uiteengezet. Ook in het Sanskṛt worden मद्गृह (madgṛha), त्वत्पुत्र (twatputra) en तत्वर (tatvara) als samenstellingen aangemerkt niettegenstaande de elementen मत्, त्वत् en तत् in dien vorm nooit zelfstandig gebruikt worden, doch stammen zijn, waaruit men verschillende casus afleidt. Misschien mag men met recht ک, م en ڽ ook wel als stamvormen aanmerken.

Dat het in de eerste plaats 't accent is, hetwelk beslist of wij met een samenstelling te doen hebben, is door Whitney [1]) betoogd naar aanleiding van den naam van 't eiland Newfoundland. Hij zegt hiervan „At first, doubtless, they pronounced it distinctly, *new-found land;* but no sooner had the words fully acquired the character of a specific name for a single thing, than they began to receive the stamp of formal unity, by the accentuation of one of the three syllables, and the subordination

1) Language and the Study of language, p. 72.

of the rest, in quantity and distinctness of tone. There was, to be sure, a difficulty about deciding which of the three constituents of so nearly equal value should receive the principal stress of voice [1]), and our practise varies even now between *Newfoúndland* and *Néwfoŭndland*, while we occasionally even hear *Newfoŭndlánd;* but good usage will finally decide in favour of one of these modes, and will reject the others". Niet anders is het met ons woord *mijnheer.* Oorspronkelijk waren dit twee woorden, ieder met eigen woordaccent; van lieverlede is men het echter gaan beschouwen als één woord, een bepaald begrip aanduidende, dat gewoonlijk met de beteekenis der componenten weinig te maken heeft. En wat zien wij als direct gevolg er van? Een verplaatsing van het woordaccent, of liever, een der samenstellende deelen verliest het zijne, en, wat wel opmerkelijk is, men behoudt niet het accent zóó als het in andere samenstellingen geplaatst wordt, maar wijkt juist hiervan af, door mijnhéer te zeggen, of beter menéer, uitgesproken mĕ-neer, en niet míjnheer, gelijk men bv. accentueert húis-deur, wíjnflesch etc. En als indirect gevolg van deze uitspraak schrijft men het als één woord, want ik vermoed dat het verlies van

---

1) Deze moeielijkheid bestond in 't Maleisch niet, omdat men hier, evenals in het Fransch, een vast accent in de woorden heeft. Schleiermacher (p. 455) leerde; „Les deux mots formant un composé peuvent se réunir, et ils subissent alors les changements réguliers pour la quantité; ou bien ils peuvent rester séparés et conserver leur forme primitive et le ton propre à chacun". Deze beschouwing is ten eenenmale onjuist, schoon zeer verklaarbaar in iemand, voor wien spelling de hoofdfactor is van de taal.

't accent van 't eerste deel voorafgegaan is aan 't schrijven van beide deelen als één woord. Het Maleische tuwánku is, naar men mag aannemen, op precies dezelfde wijze ontstaan; de Maleier is het eindelijk als één woord gaan beschouwen, en accentueert 't precies gelijk elk ander woord, ja, de herinnering aan de samenstellende leden begint reeds zóó te verflauwen, dat men dikwijls er een tweesylbig woord van maakt, door uit te spreken túngku. Ik kan hierin niet anders zien dan een bevestiging van Whitney's uitspraak [1]): „since every living and growing language has that within it, which exemplifies the essential facts and principles belonging to all human speech" [2]).

Aan de door mij bestreden opvatting dat het aantal samengestelde woorden in het Maleisch betrekkelijk gering is, en dus de samenstelling als hulpmiddel bij de vorming van nieuwe woorden in deze taal een ondergeschikte plaats inneemt, moet ik het uitsluitend toeschrijven dat de behandeling van dit onderwerp in de verschillende grammatica's niet zóó grondig is als wenschelijk kan heeten voor een juist inzicht in de constructie

---

1) ibid p. 10.

2) Hetzetfde wat Whitney bij Newfoundland constateerde zien wij ook in Hollandsche plaatsnamen. Ons land zou zonder *zéédijken* grootendeels onbestaanbaar zijn, maar als men hoort spreken van den Zeedijk dan denkt niemand meer aan een zeewering. Evenzoo gaat het met plaatsnamen als bv. Heerenveen, Amsterdam, 's Hertogenbosch en vele andere, die hun accent op de laatste lettergreep krijgen. Men denke verder aan woorden als *stadhuis* en *rookvleesch* waarin de begrippen *huis* en *vleesch* op weg zijn te niet te gaan.

van den Maleischen zin. Dit heeft mij genoodzaakt 't onderwerp uitvoeriger te bespreken dan noodig zou geweest zijn, indien men hiermede reeds wat meer vertrouwd was geraakt. De overneming der technische termen, in het Sanskṛt algemeen gangbaar ter aanduiding van de drie hoofdgroepen der samenstellingen, schrijve men niet toe aan zucht tot vertoon van geleerdheid, maar eenvoudig daaraan, dat in onze westersche talen geene bepaalde benamingen bekend zijn, die met succes de Sanskṛttermen zouden kunnen vervangen. En toch is het, vooral voor 't vervolg, noodzakelijk de een of andere soort samenstelling met één enkel woord te kunnen aanduiden. 't Kind moest een naam hebben, en dien heb ik aan 't Sanskṛt moeten ontleenen bij gemis aan iets anders. Zelfs 't eenigszins nauwkeurig omschrijven der drie karakteristieke soorten van samenstellingen is geen lichte taak. Vooral de bahuwrīhi's geven zeer eigenaardige moeielijkheden; beteekenis en strekking hiervan zijn gemakkelijker te begrijpen dan onder woorden te brengen. De onderscheiding van de tatpuruṣa's in twee soorten, al naar gelang de beide samenstellende deelen substantieven zijn, die in genitief-verhouding tot elkaar staan, dan wel het een een adjectief is (welke soort beantwoorden zou aan wat men in het Sanskṛt een karmadhāraya noemt) heb ik achterwege gelaten. „Their difference is not an absolute one" [1]) in het Maleisch evenmin als in het Sanskṛt.

1) Whitney, Sanskrit Grammar, § 1247, d.

De noodzakelijkheid om samenstellingen in het Maleisch te erkennen, niettegenstaande de samenstellende deelen niet aanéén geschreven worden, springt vooral in het oog bij de beschouwing der copulatieve samenstelling (d w a n d w a), wanneer deze nl. uit twee substantieven is opgebouwd. Crawfurd zeide hiervan [1]: „Pleonasm, or more justly tautology, is a frequent figure in Malay composition. Generally, the object is to strengthen, while, in reality, it weakens the sense. In verse, it is frequently practised merely to complete a metre or secure a rhyme; and it seems often used in ignorance, or for an useless display of acquaintance with foreign or infrequent words. *When words are employed in this way, they often form a compound*" [2]). Deze grammaticus had er dus wel een voorgevoel van dat men in uitdrukkingen als تيڤوداي (t ı p u d á y a) e. d. met samenstellingen te doen heeft; het is alleen te bejammeren dat hij niet nader uiteenzet welke overwegingen hem hiertoe brachten. Twee substantieven, als afzonderlijke woorden in het Maleisch op elkaar volgende kunnen, evenals in het Latijn, slechts in een genitief-betrekking tot elkaar staan, tenzij het eene appositie is van het andere. Wanneer men dus همب سهاي als twee woorden wil aanmerken, en dit is alleen mogelijk door elk afzonderlijk te accentueeren, dan kunnen die woorden in het Maleisch niet anders beteekenen dan „de slaaf van den bediende"

1) p, 81.
2) Ik spatieer.

of „de slaaf bediende" wat weinig zin heeft. Wil de Maleier de afzonderlijke deelen van dergelijke samenstellingen elk tot zijn recht laten komen, dan voegt hij 't woordje دان (d a n) er tusschen in, en zegt dus: همب دان سهاي (á m b a d a n s å y a). Zijn er meer dan twee dergelijke begrippen te vereenigen, dan zet hij 't voegwoord òf achter elk woord, òf alleen tusschen de beide laatste. En doet hij dit niet, dan vormt hij een copulatieve samenstelling, gelijk uit het accent blijken kan.

De samenstellingen, in § 44 besproken, waartoe bv. uitdrukkingen als سايرماير, تالي مالي e. d. behooren, zijn door mij onder de copulatieve behandeld. Het komt mij nl. voor dat de Maleier oorspronkelijk is begonnen d w a n d w a's te vormen van woorden, die ongeveer overeenstemden in vorm zoowel als in beteekenis; waarschijnlijk werd hij hierbij geleid door een dergelijken drang, als die ons tot de alliteratie voerde, in uitdrukkingen als „door dik en dun", „in lief en leed" e. d. De verklaring van تالي مالي uit de vereeniging van 't thans nog bekende تالي (zelfs in 't Hollandsch overgenomen als technische term aan boord) en een verbastering van 't vroeger gebruikelijke تمالي acht ik dan ook zeer aannemelijk. Maar, de samenstelling سايرماير schijnt mij toe gevormd te zijn naar 't model van تالي مالي, omdat van een vroeger bekenden vorm سماير niets blijkt. Ik geloof dat op deze wijze 't voorkomen van op zich zelve ten eenenmale ongebruikelijke woorden

in zulke samenstellingen zich 't best laat verklaren [1]).

De bahuwrīhi's zijn altijd praedikaatswoorden, d.w.z. zij kunnen alleen bestanddeel van een praedikaat zijn [2]). Ten onrechte vertaalt Crawfurd daarom سدڨ هاتی met *contentment;* het is een adjektief, beteekenende *voldaan, tevreden,* dat echter niet, evenals andere adjektieven, als substantief gebezigd kan worden. Uitdrukkingen als ڤينڠ مابق, تكڠ كلت en andere als voorbeelden van bahuwrīhi aangevoerd zijn, als men hierin geene samenstellingen erkent, al evenmin te verklaren als de dwandwa. Wanneer een Maleier zegt: sǎya mābuq-pīnang, dan bedoelt hij dat hij in een soort van bedwelming is geraakt door 't gebruik van een te groote hoeveelheid pinang in zijn sirihpruim. Als men geschreven ziet ڤينڠ مابق سهای, en men wil dien zin als uit drie zelfstandige woorden bestaande beschouwen, hoe moet men 't onderling verband dier woorden dan wel verklaren?

Deze en dergelijke constructiën zijn tot dusverre zoo goed als geheel aan de aandacht der beoefenaren van 't Maleisch ontsnapt; daarom heb ik 't niet ondienstig geacht hierover eenigszins uitvoerig te spreken.

---

1) Zie, voor een dergelijke vorming, analogice, wat Prof. Verdam, Geschiedenis der Ned. Taal, p. 174 opmerkt over de frequentatieven of iteratieven in 't Hollandsch.

2) De dwandwa kan daarentegen zoowel subjekts- als praedikaatswoord zijn. Vreemd is het dat de Hindu-grammatici geen dwandwa van adjectieven erkenden (Whitney, 1252, *a*), ofschoon deze in het Sanskṛt niet ten eenenmale onbekend waren; zie de voorbeelden in 1257 ibid,

V. OP HET VIERDE HOOFDSTUK.

Verdeeling der woorden in soorten.

„De Maleiers, die al hunne grammaticale begrippen van de Arabieren ontleend hebben, verdeelen, evenals dezen, de woorden hunner taal in drie klassen: فِعْل fiʿl, *verbum;* اِسْم ism, *nomen,* waaronder behooren ons *substantief, pronomen, adjectief* en *numerale;* حَرْف, ḥarf, *partikel,* bevattende ons *abverbium, praepositie, conjunctie* en *interjectie*", meende von de Wall [1]). Wanneer de schrijver hiermede heeft willen te kennen geven dat deze verdeeling specifiek Arabisch is, en elders onbekend, dan geeft hij een minder juiste voorstelling van zaken. Die onderscheiding dateert reeds uit de dagen van Aristoteles. Hooren wij slechts wat Quinctilianus hiervan zegt: „Tum videbit, ad quem hoc pertinet, quot et quae partes orationis, quamquam de numero parum convenit. Veteres enim, quorum fuerunt Aristoteles quoque atque Theodectes, *verba* modo et *nomina* et *convinctiones* tradiderunt: videlicet quod in verbis vim sermonis, in nominibus materiam (quia alterum est quod loquimur, alterum de quo loquimur), in convinctionibus autem complexum eorum esse judicaverunt: quas *conjunctiones* a plerisque

---

1) Vormveranderingen, pr. Zie ook Marsden, p. 27: „The usual division of speech, in the oriental language, is into three parts only, viz. the noun, the verb, and the particle". En Werndly, die drie hoofdrangen onderscheidt: „naamwoorden, werkwoorden en stukwoorden" p. 81.

dici scio, sed haec videtur ex *συνδέσμῳ* magis propria translatio. Paulatim a philosophis, ac maxime Stoicis, auctus est numerus" [1]). En de omstandigheid dat niemand minder dan Whitney verklaarde: „every thing in language is originally either verb or noun" [2]) bewijst m. i. afdoende dat deze principieele onderscheiding den tand des tijds heeft weten te trotseeren, wat ik alleen daaraan kan toeschrijven, dat zij berust op den aard der dingen. Tusschen het vormen van een zin, d. i. de uitdrukking eener menschelijke gedachte in woorden op voor anderen verstaanbare wijze, en het vormen eener samenstelling bestaat, naar het mij voorkomt, geen essentieel verschil. En evenals een samenstelling noodzakelijk uit twee deelen moet bestaan, evenzoo moeten ook in iederen zin twee gronddeelen zijn aan te wijzen, die men subjekt en praedikaat noemt. De partikels staan eigenlijk buiten den zin, ten minste voor zoover de conjuncties en de interjecties betreft. In de talen, welke flexie kennen, in den vorm van declinatie en conjugatie, met name in de klassieke talen, verstond men onder partikels die deelen der rede (partes orationis) welke nimmer aan flexie onderhevig waren. Daarom rekende men ook de adverbia en praepositiones hiertoe. Intusschen blijft deze onderscheiding een vrij willekeurige, wanneer men in aanmerking neemt dat laatstgenoemde soorten van woorden zeer dik-

---

1) Inst. Or. I, 4, 18.
2) Language and the Study of Language, p. 275.

wijls versteende casus zijn van nomina, wat o. a. ook in het Arabisch het geval is.

Ik meen dat er geen voldoende grond is om de adverbia in het Maleisch tot de partikels te rekenen. 't Gewone criterium voor een partikel in de klassieke talen kan men op de woorden dezer taal natuurlijk niet toepassen, want hier kent men nagenoeg geen flexie en zou dus uit dien hoofde bijna elk woord een partikel zijn. Naar mijn inzien is het adverbium voor het praedikaatswoord, wat het adjectivum (en ook 't numerale) is voor de subjektswoorden. Daarom heb ik de adverbia niet onder de partikels gerangschikt. Of men in het Maleisch wel praeposities in den gewonen zin van 't woord mag aannemen, acht ik aan gegronde bedenking onderhevig. Zulke rededeelen dienen in 't algemeen om betrekkingen tusschen nomina aan te geven, voor zoover dit noodig mocht zijn, wat bv. in het Maleisch niet 't geval is met den possessieven genitief, daar deze wordt uitgedrukt door twee substantieven eenvoudig nevens elkaar te stellen. Dan heeft men de praeposities د (d i) ك (k a) en در (d a r i), welke de drie hoofdverhoudingen *waar*, *waarheen* en *vanwaar* aangeven en dus overeenkomen met den locativus, accusativus en ablativus in het Sanskṛt en in de klassieke talen. Ik meen echter op grond van de uitspraak des Maleiers te moeten aannemen dat deze rededeelen geen zelfstandig bestaan hebben, en, zooals het accent leert, met de nomina tot één woord samensmelten, evenals bij de casusuitgangen in talen welke

flexie kennen. De praepositie بکي (bĕgi), waarmede de dativus wordt geconstrueerd, is op weg om in onbruik te geraken, en wordt meestal vervangen door een andere, soms اکن (âkan), dat, in den vorm کن (kan), steeds met het grondwoord vereenigd wordt bij de vorming van praedikaatswoorden, evenals bv. in ons woord *aangeven*. Overigens zijn de Maleische praeposities zonder uitzondering uit nomina gevormd, die òf als zoodanig niet meer gebruikt worden (als bv. ڤد), of nog wel gangbaar zijn als bv. اتس (âtas), wat hieruit blijkt dat zij gewoonlijk met een oorspronkelijke praepositie verbonden worden, bv. کڤد (kapâda) en دأتس (diyâtas). En een praepositie als ملاءينکن (mĕlâinkan) is zeer blijkbaar een nomen verbale, dat veel minder tot praepositie versteend is dan bv. ons woord *behoudens*, dat in denzelfden zin gebruikelijk is, evenals het Engelsche *excepting* en het Duitsche *sondern*.

Whitney's meening, zoo even geciteerd, dat elk woord oorspronkelijk een nomen of een verbum moet geweest zijn, schijnt, als men met het Maleisch te rade gaat, minder juist, omdat het zeer waarschijnlijk is dat deze taal in haar ontwikkeling een stadium moet doorgemaakt hebben, waarin van een dergelijke onderscheiding nog volstrekt geen sprake was. Naar 't mij voorkomt zijn trouwens de termen nomen en verbum, ten minste in den zin, dien wij daaraan gewoonlijk hechten, niet zeer gelukkig gekozen. Ik heb de uitdrukkingen subjekts- en praedikaatswoorden hiervoor gebezigd, omdat deze naar

mijn meening beter in overeenstemming zijn met het Maleische taaleigen.

De volgorde van de bespreking der rededeelen, door mij aangenomen, komt bij geen enkelen schrijver voor, naar ik meen te weten. 't Meest nadert zij aan die, welke door Marsden werd gekozen. Hij nam de klassieke talen tot voorbeeld, ofschoon hij de hier gangbare wijze van behandeling voor 't Maleisch „not perfectly suited" [1]) vond. Favre volgde de fransche grammatica „bien que la division des parties du discours, comme elles sont traitées dans nos langues européennes, ne convienne pas exactement à la langue malaise" [2]). Waarom dit echter zoo is, legt hij ongelukkig niet nader uit. Gerth van Wijk vangt de behandeling der rededeelen aan met die van het verbum, omdat daar de meeste affixen te pas komen [3]), een argument waarvoor ik al zeer weinig voel. Over de vraag welk bestanddeel in den zin het belangrijkst is, het subjekt of 't praedikaat, kan men verschillend denken; ook behoeft men niet noodwendig met het belangrijkste te beginnen, maar de praefixen en suffixen hebben, meen ik, hiermede niets te maken. Het gebruik leert met welk soort van woord wij te doen hebben, in het Maleisch niet minder dan in eenige andere taal. En het verschijnsel, dat een zelfde woord, grondwoord of derivaat, de functie van meerdere rededeelen waarneemt, is in het

---

1) p. 28; evenzoo de H. wat betreft de verdeeling in het Holl. aangenomen (p. 47).

2) § 55. 3) § 100.

Maleisch niet meer opvallend dan in de moderne talen, bv. het Engelsch. [1]).

„Noster sermo articulos non desiderat, ideoque in alias partes orationis sparguntur" zegt Quinctilianus [2]) van het Latijn, en op hetzelfde standpunt staat het Maleisch, evenals zoovele andere talen. Trouwens, wat verstaat men eigenlijk onder het lidwoord? In de meeste talen (het Arabisch niet, want wat men hier lidwoord noemt is eigenlijk meer een verbindingsklank) zijn deze rededeelen verbasterde aanwijzende voornaamwoorden, terwijl het zeer dikwijls moeielijk is uit te maken, wanneer een aanwijzend voornaamwoord als zoodanig heeft opgehouden te bestaan en lidwoord is geworden. De woorden اين (íni) en ايت (ítu) in het Maleisch vervullen zeer dikwijls de rol, die bij ons aan het lidwoord is toebedeeld, en kunnen mitsdien vaak met ons *de*, *het* vertaald worden; evenzoo het suffix ڽ (ña). Moet men ze daarom lidwoorden noemen? Ik zie hiervoor geen enkele plausibele reden, en behandel geene lidwoorden in het Maleisch, omdat die er niet zijn.

Ten slotte moet ik hier met een enkel woord mijne bezwaren uiteenzetten tegen een meening die, door vele grammatici gedeeld en bij de onderscheiding in woordsoorten besproken, door Prof. Pijnappel aldus werd geformuleerd: Alle woorden in het Maleisch beteekenen

---

1) Zie o. a. hierover de H. p. 49, § 4; verg. ook ons *trouw*, als subst. adj. en verbum, en 't fr. *bien*.

2) Inst. Or. I, 4, 19.

oorspronkelijk een *iets zijn*" [1]). Het is mij niet duidelijk kunnen worden wat hiermede eigenlijk bedoeld wordt. De Maleier drukt onze copula niet uit, maar dat doet men in het Arabisch ook niet, en evenmin in vele andere talen. In 't Latijn voelde men volstrekt niet algemeen hieraan behoefte, en konden bv. Tacitus en vele uitnemende juristen zich kernachtig en gelukkig uitdrukken zonder hiervan gebruik te maken. Toch zal men een dergelijke opmerking als Prof. Pijnappel voor 't Maleisch maakte in een Arabische of Latijnsche spraakkunst vruchteloos zoeken. De copula schijnt in alle talen aanvankelijk onbekend te zijn geweest, en eerst langzamerhand gevormd te zijn uit het praedikaatswoord dat „aanwezig zijn, bestaan" beteekent; gelijk bijv. in 't Arab. كان soms als copula optreedt, en in 't Maleisch اد (ȧda). Ik bedoel hier natuurlijk niet het Maleisch der Europeanen die, zich geen taal kunnende denken zonder een copula, overal 't woord voor *bestaan*, *aanwezig zijn*, اد (ȧda), als zoodanig gebruiken, en bv. vragen ȧda baiq? voor „gaat het goed?" zonder 't flauwste besef dat dit in de ooren van den onverbasterden Maleier „gräuliche Unsinn" moet zijn.

1) Maleische spraakkunst, p. 34 supra; zie ook Favre, § 53: „en malais, tout mot renferme une signification qui comprend le verbe être", en de H. p. 48 vv.

VI. OP HET VIJFDE HOOFDSTUK.

Speciale behandeling der verschillende woordsoorten.

A. Subjektswoorden.

I. *Voornaamwoorden* (*Pronomina*).

Het onderzoek der schrijvers naar den aard en de soorten van pronomina heeft tot nog al uiteenloopende resultaten geleid. Terwijl Marsden [1]) slechts drie soorten aanneemt „personal, demonstrative and relative", kent Werndly [2]) er vier, namelijk „aanwijzende, betrekkelijke, vragende en bezittende" en heeft Favre het gebracht tot zeven soorten „personnels, relatifs, possessifs, démonstratifs, interrogatifs, réfléchis, indéfinis" [3]). Bij de Hollander vinden wij zes soorten onderscheiden, maar eigenlijk zijn het er zeven [4]), omdat hij persoonlijke en onbepaalde onder één dank brengt, welk voorbeeld min of meer aanstekelijk heeft gewerkt op Gerth van Wijk, die er wel is waar slechts vijf aanneemt, maar onder de persoonlijke voor het gemak (want een andere reden laat zich nauwelijks denken) meteen de onbepaalde en „wederkeerende" behandelt [5]).

Het is moeielijk te ontkennen dat op dit stuk vrij wat meer eenstemmigheid zou heerschen, indien men bij het onderzoek angstvalliger rekening had gehouden met de

---

1) p. 42. 2) p. 93. 3) p. 82, infra. 4) p. 166. 5) § 314.

omstandigheid dat een pronomen, zooals trouwens de naam zelf reeds aanduidt, een rededeel is dat gebezigd wordt in de plaats van (pro) een nomen, hier dus in meer beperkten zin van nomen substantivum. Zoo'n pronomen moet dus: 1°. een *woord* zijn, en 2°. gebezigd worden in de plaats van een substantief.

Uit dit oogpunt bezien valt het reeds dadelijk op dat er hoegenaamd geen reden is om in het Maleisch pronomina possessiva te onderscheiden, want de suffixen ك (ku), م (mu) en ڽ (ña) die als zoodanig worden aangemerkt, en wel door ongeveer alle schrijvers, zijn geene woorden, d. w. z. op zich zelve staande onderdeelen van den zin, maar suffixen, die met het nomen, waaraan zij gehecht worden, een nieuw woord vormen, zooals blijkt uit de verplaatsing van het accent. De woorden رومهك (rūmáhku) انقم (ānáqmu) en بينيڽ (bīníña) zeggen wel hetzelfde als „mijn huis", „uw kind" en „zijn vrouw", maar dit geeft nog niet het recht om die suffixen pronomina possessiva te noemen. Daartoe zouden zij een zelfstandig bestaan moeten hebben, wat evenmin het geval is als met de Sanskṛtstammen mad, twad en tad in de composita मद्गृह (madgṛha), त्वत्पुत्र (twatputra) en तद्भार्या (tadbhārya), of met de Arabische possessiefsuffixen. Van een zelfstandig optreden dier Maleische suffixen, gelijk onze bezittelijke voornaamwoorden (men denke hier aan constructies als „de mijne", „het uwe") kunnen doen, is dan ook nimmer sprake.

De Maleier kan uitdrukkingen als „mijn huis", „uw

huis" e. d. volkomen juist in zijn taal weergeven, maar daarom behoeft men niet bepaald daarin bezittelijke voornaamwoorden te gaan onderscheiden, zelfs niet al neemt men (min of meer bewust) aan dat onze taal hem tot voorbeeld heeft gestrekt. Hetzelfde geldt ook voor andere pronomina, met name voor de reflexiva en indefinita. Dat het subjekt der handeling tegelijk ook het objekt daarvan is, kan de Maleier te kennen geven met een juistheid die weinig te wenschen overlaat, gelijk bij de behandeling der mediale verbale vormen uitvoerig zal worden aangetoond. Maar daartoe zijn in het Maleisch reflexiva evenmin onmisbaar als in andere talen die het Medium kennen, zooals het Grieksch, het Sanskṛt of het Arabisch. Jammer genoeg schijnt deze typische vorm, gelijk in de evengenoemde talen, ook in het Maleisch voorbeschikt te zijn tot afsterving, en wordt de eigenaardige kracht van de praefixen بر (bĕr) en ڤر (pĕr) in vele gevallen zóó slecht gevoeld dat men behoefte heeft aan een woord als ديري (díri) om het objekt der handeling aan te duiden. Doch algemeen (ik bedoel natuurlijk onder het volk, in het dagelijksch verkeer) is het gebruik van ديريک (dıríku), ديريم (dırímu) en ديريڽ (dırína) nog volstrekt niet. Ik heb ten minste tot dusverre altijd voor „hij kleedt zich" hooren zeggen: اي لاکي برڤاکي (íya lági bĕrpákai) en niet: اي مماکي ديريڽ (íya mĕmákai dırína) of zoo iets [1]).

---

1) Het is met dit ديري (díri) volmaakt hetzelfde als wat men in het

Dat de Hollander in zijn Maleische spraakkunst onwillekeurig steeds het oog gericht houdt op onze taal als punt van uitgang en bron van alle grammaticale wijsheid zien wij, behalve aan zijn onderscheiding van pronomina possessiva en reflexiva, ook nog aan zijn uitspraak: „De onbepaalde voornaamwoorden *het* en *er* bestaan in het Maleisch niet, en worden in een overzetting in die taal (uit welke? zou ik hier willen vragen) ook niet op een andere wijze vervangen" [1]). Immers dat die pronomina in een taal ontbreken is waarlijk niets vreemds; in de klassieke talen, het Arabisch en het Sanskṛt zal men er ook vruchteloos naar zoeken, wat intusschen niet wegneemt dat men daarin zijne gedachten zóó juist onder woorden kan brengen dat het gemis dier indefinita niet gevoeld wordt, laat staan de behoefte om deze te „vervangen".

Getrouw aan mijn systeem heb ik, bij de behandeling der pronomina, het Maleisch niet onder, maar naast

---

Sanskṛt ten aanzien van ātman en tanū constateert. Whitney (Sanskrit Grammar § 514) zegt hiervan: „The noun ātman, soul, is widely employed in the singular (extremely rarely in other numbers) as reflexive pronoun of all three persons", en „The noun tanū, body, is employed in the same manner (but in all numbers) in the Veda". Men houde hierbij in het oog 1°. dat ديري (díri) niet in het meervoud wordt gebezigd, bv. geconstrueerd met كيت of كامو, en 2°. dat het juist hetzelfde beteekent als tanū, nl. lichaam.

1) p. 174, § 11; de zinledige tweede helft van deze phrase (immers in het gemis dezer indefinita wordt wèl op andere wijze voorzien) laat G. v. W. (§ 335) weg; bij hem lezen wij: „Onze onbepaalde voornaamwoorden *het* en *er* worden niet door afzonderlijke woorden uitgedrukt".

andere talen gesteld, die deze rededeelen bezitten. In de eerste plaats kwam het er op aan criteria te vinden voor de onderscheiding tusschen pronomina en nomina. Het voornaamste hiervan is wel, dit werd reeds ter loops opgemerkt, dat pronomina moeten zijn zelfstandige elementen in den zin en gebezigd in de plaats van nomina. De eigenaardige pronominale flexie, die wij in de klassieke talen en het Sanskṛt ontmoeten, en waaruit mag worden opgemaakt dat de pronomina daarin tot de oudste woorden der taal behooren, is in het Maleisch natuurlijk onbekend. Eenigszins in de plaats hiervan treedt de eigenaardigheid dat in deze taal de pronomina zich zeer ongaarne leenen tot de vorming van derivaten. Afleidingen als مڠاکو (mĕngáku), مڠاڤ (mĕngápa) en براڤ (bĕrápa) behooren tot de groote zeldzaamheden.

Het bovenstaande geeft, ni fallor, een voldoend inzicht in den gedachtengang, langs welken ik gekomen ben tot de onderscheiding van vijf soorten van pronomina. De als zoodanig door mij besproken rededeelen zijn zelfstandige woorden, die optreden als subjekt of in het praedikaat van den zin, en uit dien hoofde subjektswoorden zijn in de strikte beteekenis van het woord.

Ten aanzien van de afwijkingen in mijn afzonderlijke behandeling der verschillende pronomina, vergeleken met de bestaande spraakkunsten, teeken ik nog het volgende aan.

Over de kwestie welke de eigenlijke pronomina personalia zijn, heerscht weinig verschil van meening. Alleen moet ik hier opmerken dat de door de Hollander ver-

kondigde stelling dat men كيت (kíta) zegt als de persoon tot wien men spreekt mede inbegrepen wordt, en anders كامي (kámi) bezigt, in strijd is met mijne waarnemingen [1]). Verder is het onjuist dat, zooals deze grammaticus leert, het pronomen اكو (āku), wanneer het door een voorzetsel geregeerd (sic!) wordt, tot كو (ku) wordt verkort [2]). Men heeft in het Maleisch eigenlijke voorzetsels te onderscheiden van de oneigenlijke. De eerste zijn د (di), ك (ka), دري (dari) en اكن (ákan). Van deze laten د (di), ك (ka) en دري (dari) geen constructie met het pronomen toe, terwijl اكن (ákan) het pronomen in den vollen vorm eischt. Oneigenlijke praeposities, d. i. die welke klaarblijkelijk uit nomina ontstaan zijn, zooals ڤد (páda), اتس (átas), اوليه (ólih) e. d. worden met het possessiefsuffix geconstrueerd; ڤداك (pādáku) is niet ڤد (páda) + اكو (áku), maar ڤد (páda) + ك (ku), en op dezelfde wijze gevormd als ڤدام (pādámu) en ڤداڽ (pādáña). Overigens houde men in het oog dat in het spreken zoowel درڤداكو (daripādáku) als درڤد اكو (daripáda áku) gehoord wordt.

---

1) Vgl. ook Klinkert (Ind. Gids 1880, Dl. I, p. 304): »De onderscheiding tusschen kita en kami, als zou het eerste den aangesproken persoon in- en het laatste dien uitsluiten, wordt door het algemeen gebruik niet gewettigd. Zoo dat waar was, kon kita niet als pluralis majestatis gebruikt worden, wat toch dikwerf het geval is". G. v. W. neemt de voorstelling van de H. over (§ 315). Ook Schl., § 70 huldigt haar.

2) p. 169. Zijn uitspraak: »de welluidendheid vordert hier echter eenige uitzonderingen" is wel curieus. Deze uitzonderingen overtreffen nl. verre den regel. G. v. W. (§ 315) gaat ook hierin geheel met de H. mede.

Van den 2e pers. sing. heet het bij G. v. W.[1]): „in sommige streken wordt de eerste helft, maar dan uitgesproken a n g, gebruikt tot een man, de tweede helft, كاوْ geschreven, tot een vrouw". Uit de H.[2]) blijkt dat met die streken de Westkust van Sumatra wordt bedoeld, zoodat wij hier te doen hebben met een mededeeling, die voor het Minangkabausch misschien belang heeft, maar den beoefenaar van het Maleisch van geen nut is. Zijn conclusie: „uit de verbinding van deze twee woorden is in 't gewone Maleisch a n g k a u ontstaan, zonder onderscheid van geslacht" schijnt mij dan ook ten eenenmale verwerpelijk. De grondvormen (of wortels) zijn ک (k u) en كو (k a u), uit welke monosyllaben in den loop des tijds de thans gebruikelijke tweelettergrepige vormen ontstaan moeten zijn, al ontbreken ons de gegevens om met genoegzame nauwkeurigheid duidelijk te maken, hoe men er toe gekomen is beide grondwoorden op die wijze te verlengen.

Volgens de H.[3]) zou de vorm ڽ ontstaan zijn uit inîja(?), terwijl G. v. W.[4]) leert: „Een nevenvorm van اى is ايڽ, inja, dat in het Riouwsche Maleisch zeer zelden voorkomt, maar op S. W. K. meestal gebruikt wordt", en verder „hieruit is ontstaan het eveneens in het Riouwsch weinig voorkomende دياڽ en ڽ". Zeer duidelijk is de bedoeling niet. Dat het Maleisch bij het Minangkabausch zou in de leer gegaan zijn om aan het

1) § 319. 2) p. 169, noot 1. 3) p. 173.
4) § 327, al. 2. Zie ook Favre § 87 en Marsden p. 79.

pronominaalsoffix ڽ (ña) te komen kan ik niet aannemen, en dat دياڽ (diyáña) in het Riouwsche weinig voorkomt is onjuist. Ter Oostkust van Sumatra hoort men dit woord herhaaldelijk.

De bijvormen داكو (dáku) en دي (dîya) worden natuurlijk door de schrijvers niet onbesproken gelaten; zij verzuimen niet er op te wijzen dat het gevoel voor welluidendheid bij de beslissing of men deze dan wel de andere vormen zal bezigen, den doorslag geeft [1]). Maar de bewering van G. v. W. [2]): „In de gevallen waarin aku een euphonische d voor zich krijgt kan ook angkau dit doen, waarbij het dan verandert in ديكو, dikau" maak ik niet tot de mijne. Ik ben eerder geneigd te gelooven dat wij hier met het Javaansche ꦝꦶꦏ te doen hebben. Favre gaat nog een stap verder, en spreekt van een vorm دڠكو, die mij ten eenenmale onbekend is.

Crawfurd leert [3]): „The Malay language has an extraordinary number of pronouns of the first and second persons, but few of the third", maar drukt zich hier al zeer zonderling uit. Het omgekeerde (als men ten minste alle pronomina samen neemt) zou juister zijn. Hij beschouwt hier blijkbaar als „pronouns" ook de substantiva die als zoodanig dienst doen, maar zelfs dan staat de 3e persoon geenszins achter bij de twee andere. Onder de schrijvers is het vooral G. v. W. die een uitputtende

---

1) Reeds Werndly leerde dat hiervoor geen andere reden kan gegeven worden „dan 't gebruik en de welluidendheid" (p. 93).

2) § 319 al. 3. 3) p. 24.

opsomming tracht te geven van deze substantiva; ik heb zoo iets niet beproefd, omdat dit m. i. meer de taak is van den lexicograaf dan van den grammaticus.

In § 356 zijner spraakleer verklaart Gerth van Wijk, vermoedelijk in navolging van de Hollander[1]: „De demonstratieven kunnen in 't Maleisch niet zelfstandig optreden, wanneer zij daardoor in de plaats zouden komen van een substantief" maar hier heerscht blijkbaar eenige verwarring. Men kan immers zeer goed zeggen: اينيله سهاي بلي (ínilah sáya bĕlí), daarmede bedoelende: كاين اينيله سهاي بلي (káin ínilah sáya bĕlí). Treedt in zoo'n uitdrukking dit demonstrativum bij geval niet zelfstandig op in de plaats van een substantief? En is dit wel zoo in de Hollandsche vertaling: „dit heb ik gekocht" voor „dit stuk goed heb ik gekocht"? Als dat zoo is dan is het inderdaad jammer dat hiervan geen nadere verklaring wordt gegeven, want ik betwijfel of een en ander terstond een ieder duidelijk zal zijn. Ik geloof dat de zaak deze is, dat de demonstrativa in het Maleisch minder veelvuldig zelfstandig optreden dan e. g. in onze taal; zij worden liever praedikatief gebezigd, maar treden zij zelfstandig op, dan is er hoegenaamd geen verschil.

Crawfurd[2]) noemt naast íni en ítu als demonstratief ook nun (dat). Waar men zich hiervan in dezen zin bedient is mij onbekend; ik hoorde het nimmer bezigen.

---

1) p. 185. 2) p. 28.

Van het gebruik der demonstrativa in praedikativen zin zal eerst sprake zijn bij de behandeling der adjectiva, waaronder deze rededeelen als pronominaal-adjektiven een eigenaardige plaats innemen.

Dat het pronomen relativum door mij veel beknopter is behandeld dan de voornaamste schrijvers doen, ligt daaraan, dat ik scherp onderscheid tusschen de grammatica in engeren zin en de syntaxis, waarin de regels, die de vereeniging van woorden tot zinnen beheerschen, zullen worden behandeld. Bij de bespreking der gesubordineerde zinnen zal natuurlijk de functie van het relativum in den zin uitvoerig in het licht gesteld worden.

De nevenvormen ڽڠ (ñang), (Schleiermacher spreekt zelfs van نيڠ, nîjang), نن (nan) en nên, door de schrijvers vermeld, zijn geen Maleisch, maar Minangkabausch of een andere taal. Ik heb hier, ook uit den mond van Maleiers uit de Straits en Riouw, nooit iets anders gehoord dan yang.

Als pronomen relativum worden door de Hollander [1]) ook genoemd مان (mána), بارڠ (bárang), بارڠ سياڤ (bārangsiyápa) en يڠ مان (yang mána) maar ten onrechte, want mána is een interrogativum, en als pronomen weinig gebruikelijk. Wordt dit door يڠ gevolgd dan treedt het, even als bárang en bārangsiyápa, op in de functie van een determinativum, gelijk in het Latijn

1) p. 188.

is, ea, id, of isdem, eadem, idem, en ons degene, hetgene, datgene. Ik heb echter geene termen gevonden om ook in het Maleisch deze soort van pronomina te onderscheiden, omdat zij alle onder de indefinita vallen, en alleen door het volgende relativum de beteekenis van een determinativum aannemen [1]).

Favre [2]) leert van dit relativum: „Ce pronom renferme ordinairement le verbe être"; als wij dus lezen: رومه يڠ بسر (rūmah yang bĕsár), staat er dan letterlijk „een huis dat is groot", en niet „een huis dat groot is"? Of hebben wij in dit geval met een uitzondering op den regel te doen? De verwarring culmineert waar wij iets verder lezen: „Quelquefois même il remplace le verbe „être".

Onder de interrogativa bespreekt de Hollander [3]) ook de vormen اڤ نام (ápa náma) en سياڤ نام (siyápa náma), die m. i. meer eigenaardig thuis behooren in de lingua franca van de Straits-Settlements. Ik heb deze uitdrukkingen nooit hooren bezigen.

Evenals het relativum komen ook de interrogativa later in de syntaxis meer uitvoerig ter sprake, en wel bij de behandeling der vragende zinnen. Dáár is ook de plaats om te handelen over wat Gerth van Wijk noemt „vraagwoorden van hoedanigheid" z. a. بتاڤ (bĕtápa)

1) Deze determinativa worden door G. v. W. (§ 370) „onbepaald betrekkelijke, d. i. niet op een bepaald antecedent slaande" voornaamwoorden genoemd, wat ik een zonderlinge voorstelling vind.

2) § 89. 3) p. 190.

en بݢيمان (bāgaimâna), die natuurlijk heel iets anders dan pronomina zijn. [1])

Werndly [2]) zegt: „'Apa, welke, wat? ziet meest op zaken, doch مان en سياڤ, welke, wie, wat? zien meest op personen, welke laatste ook wel eens als betrekkelijk gebruikt wordt, gelijk يڠ", maar hiervan wordt ongelukkig genoeg geen voorbeeld ten beste gegeven.

Zeer juist leert Marsden [3]): „مان is properly the adverb „where"," dat achter het substantief komt, en niet, gelijk de Hollander meent, er voor, bv. in „māna orang itu" dat hij opvat als „wie is die man". Crawfurd spreekt in het geheel niet van een interrogativum māna.

Curieus is het dat Schleiermacher [4]) spreekt van اڤ (appa) en سياڤ (siyāpa), alsof het bij hem nog geenszins vaststond dat het tweede uit het eerste is gevormd met behulp van het personen-aanduidende *si*.

Dat het wederkeerig voornaamwoord (reflexivum) in het Maleisch niet bestaat werd reeds opgemerkt. [5]) Waar het noodig is om uitdrukkelijk te kennen te geven dat subjekt en objekt der handeling één zijn (in de meeste

1) Ook Crawfurd (p. 29) spreekt van bĕtāpa, mĕngāpa etc. als van „interrogative pronouns".

2) p. 97. 3) p. 50. 4) p. 572.

5) de H. p. 181 zegt: „Het wederkeerig voornaamwoord *sich* bestaat in het Maleisch niet, maar wordt daar vervangen door de uitdrukking ديريڽ of, minder gebruikelijk سنديريڽ, zijn persoon, van ديري of den verlengden vorm سنديري, persoon, eigen persoon". G. v. W. (§ 341) behandelt het „wederkeerend (sic) voornaamwoord" onder de personalia, maar het is duidelijk dat men op die wijze ook alle overige hieronder kan doen vallen.

gevallen begrijpt men dit van zelf) en het medium niet ter beschikking staat, maakt men om het objekt aan te duiden gebruik van substantiva die het subjekt voorstellen, of wel een of ander onderdeel daarvan, waarop de handeling meer in het bijzonder gericht is. In plaats van „ik wasch mij" zegt men dan „ik wasch mijn gezicht", en voor „hij laat zich knippen" hoort men dan „hij laat zijn haar knippen". Onder de woorden die gebezigd worden om in zulke gevallen het objekt aan te duiden treedt ديري (díri) wel het meest op den voorgrond, waarvan Marsden [1]) verklaart: „it partakes much of the nature of a noun", m. i. een gelukkig geslaagde uitdrukking. Overigens is het duidelijk dat men dit nomen (middending tusschen substantivum en pronomen) niet in één adem mag noemen met het uit dezen stam afgeleide سنديري (sĕndíri), van سديري (sadíri), ons indeclinabel *zelf* (ipse), als versterking van de pronomina personalia. [2])

De indefinita worden gelijk reeds is opgemerkt door de Hollander en Gerth van Wijk onder de persoonlijke voornaamwoorden gerangschikt, en door Werndly, Marsden en Crawfurd overgeslagen. Ik heb daartoe mede ge-

---

1) p. 51.

2) Dit سنديري (sĕndíri) beteekent *zelf*, maar wordt in den regel door vreemdelingen gebezigd voor *alleen*, zoodat men voor „ik heb dit zelf gedaan" en „ik heb dit alléén gedaan" dezelfde uitdrukking bezigt, terwijl toch het Maleisch wel degelijk onderscheidt tusschen سنديري (sĕndíri) en سورڠ (saórang).

bracht سكليں (sakālíyan) of سكلينن (sakālīyánña) en سموان (samūwáña), omdat ook deze woorden in de plaats van nomina substantiva gebruikt worden. Overigens geven deze indefinita geen aanleiding tot bijzondere opmerkingen.

II. *Zelfstandige naamwoorden* (*nomina substantiva*).

„De naamwoorden zijn bij de Maleiers geen verandering ten opzichte van hun geslacht, getal, of naamval (in hunnen uitgang) onderworpen" leerde Werndly [1]), en aan zijn uitspraak hebben sedert alle schrijvers zich min of meer gehouden, ofschoon zij niet altijd even gelukkig zijn geweest in het onder woorden brengen hunner inzichten in deze aangelegenheid. Gerth van Wijk zegt bv.: „Bijzondere vormen of uitgangen voor het mannelijk of vrouwelijk geslacht kent het Maleisch niet" [2]), maar dit is inderdaad niets bijzonders, en bv. in het aan flexie zoo rijke Latijn ook het geval. Hij is hier onwillekeurig aan het dooreenhaspelen van natuurlijk en grammaticaal

1) p. 86 supra.

2) § 254; zie verder Favre, § 71—73; Marsden zegt zeer juist: „Nouns in this language cannot properly be said to posses the distinction either of gender, number or case" (p. 29), en verder: „The absurdity of attributing difference of sex to things or to the names of things not organised by nature to reproduce their kind, did not suggest itself to the framers or methodisers of the Malayan tongue", maar hier is hij een weinig aan het doorslaan. Hij ziet over het hoofd dat dikwijls, of liever bijna altijd, mannelijk, vrouwelijk en onzijdig geslacht wordt gezegd waar de bedoeling is „mannelijke, vrouwelijke en onzijdige declinatie". Zie verder Crawfurd, p. 10; en Schl. § 49.

geslacht. Dat het Maleisch dit laatste niet kent, is een onmiddellijk gevolg daarvan dat het geene, of ten minste een weinig ontwikkelde nominaalflexie heeft. Het natuurlijk geslacht heeft geen betrekking op de nomina, maar op de zaken, daarmede aangeduid, en wordt, zooals van zelf spreekt, door den Maleier niet meer of minder verwaarloosd dan door ieder ander.

Die weinig ontwikkelde nominaalflexie, tengevolge waarvan niet alleen de genera, maar ook de meeste casus en numeri niet door bijzondere vormen van het nomen worden aangeduid, is toe te schrijven aan het in het Maleisch sterk domineerende beginsel om niet duidelijker te zijn dan strikt noodig is, en alleen daar te onderscheiden waar anders verwarring of misverstand zou gaan heerschen [1]). Een gevolg hiervan is, dat de grammaticale behandeling der nomina substantiva alleen ten doel kan hebben een inzicht te geven in de wijze waarop nieuwe substantieven werden, en tot op zekere hoogte nog worden, gevormd uit bestaande bases.

---

1) Men leest bij W.: „sijnde het enkele woordt het eenvoudige, en het herhaalde het meervoudige" (p. 87) maar dit is bepaald verkeerd. Dan is zeker veel juister wat Marsden schrijft: „The opinion may indeed be hazarded that in this language the noun in its simple state, without any accompanying term to limit or extend its signification, is more properly to be considered as plural than as singular, or, that in order to the determining its number the application of a term expressing singularity is more commonly necessary than one of indefinite plurality". (p. 30) In gelijken zin Crawfurd p. 11, 1e al., Schl. § 49 en F.: „on considère ordinairement comme étant au pluriel les noms malais qui ne sont accompagnés d'aucun terme qui restreigne leur signification". (p. 70, al. 2).

Wie eenigszins vertrouwd is met de stellingen, op dit stuk verkondigd door de Hollander en Gerth van Wijk, maar vooral door eerstgenoemde, dien zal het opvallen dat de door mij gehuldigde meeningen in vele opzichten geheel anders zijn. In de eerste plaats heb ik getracht steeds den nadruk er op te leggen dat afleidingen, in den ruimen zin van het woord, bestaande nieuwe woorden zijn, wegens de behoefte daaraan door hen, voor wie het Maleisch het dagelijksch werktuig hunner gedachten is, uit aanwezige en bekende bases gevormd, volgens een der drie methoden: afleiding in engeren zin (in den grond der zaak niets anders dan onkenbaar geworden samenstelling), woordherhaling en samenstelling. Eenmaal in zwang gekomen erlangen die derivaten een zelfstandig bestaan, dat van lieverlede onafhankelijk wordt van het als basis der afleiding gebezigde woord, zooals zonneklaar hieruit blijkt, dat in zeer vele gevallen, ja bij gansche reeksen van afleidingen, die basis als zoodanig in de levende taal in onbruik is geraakt, dan wel daarin een beteekenis gekregen heeft die een geheel andere is dan zij moet gehad hebben, toen daaruit de afleiding gevormd werd [1]). Men maakt dus geene afleidingen, maar men bedient zich van afleidingen die in den loop des tijds

---

1) Dit is bv. het geval met pĕngûlu en pĕnglîma, gevormd in de dagen toen ûlu nog hoofd en lîma nog hand beteekende. Favre heeft van dit laatste zoo weinig geweten dat hij leert (§ 61): „Panglima, celui qui est établi sur cinq, qui commande à cinq." Marsden (p. 36) spreekt van pĕngrâtus, wat tot het Maleisch der Bijbelvertalers behoort.

door de spraakmakende gemeente zijn, en analogice nog worden, gevormd [1]). Overigens heeft men eenvoudig niet het recht om, al geschiedt dit ook met stipte inachtneming van alle voorschriften, naar goedvinden, per analogiam afleidingen te fabriceeren. Daardoor ontstaan woorden die evenmin Maleisch zijn als *warmheid, schrijfsel, goedte* en dergelijke Hollandsch zijn.

Geheel anders, in sommige opzichten diametraal tegengesteld, is de Hollanders zienswijze. Zoo leert hij aangaande derivaten, gevormd met het prefix pě, gesloten door den anusvāra: „Wanneer zij van werkwoorden gevormd worden, verliezen deze het voorvoegsel mě; maar zij behouden den neusklank wanneer het afgeleide woord een subjectieve of actieve, en verliezen dien wanneer het een objectieve of passieve beteekenis heeft". [2]) Van deri-

---

1) „Such compounds" leerde Crawfurd reeds (p. 42 infra) „cannot be formed at pleasure, but are, in fact, established words of the language, like the similar compounds of European tongues, made mith the help of prepositions or adverbs, formations unknown to the Malay" maar dit laatste is minder juist. Tot welke zotheden Maleische woorden fabriceerende Europeanen kunnen komen, zien wij o. a. bij den Heer R. van Eck, een kenner en specialiteit nog wel! Diens Maleische samenspraken beoordeelende zegt Klinkert, niet onaardig (Ind. Gids 1880, Dl. I, p. 506): In n° 26 zou ik voor běroleh kamaloewan běsar *om bijzondere redenen* liever běroleh maloe geschreven hebben". Een ander niet minder treurig voorbeeld is het door Gonggrijp uitgevonden pěměgian, waarvan Klinkert (Ind. Gids 1892, II, p. 1779) zeer juist zegt: „'t Is te dwaas dat woord van měměrgi af te leiden, een door hem geconstrueerd woord, dat inderdaad niet bestaat, en voor welks mogelijk bestaan geen enkele geldige reden is te vinden".

2) p. 121 § 12. Hoe weinig hiervan waar is kan men zien aan de afleiding ڤڠليهت (pěnglíyat) naast het z. g. verbum مليهت (mělíyat); en aan de vele derivaten met dit praefix pě ٘ van bases, waarvan in de

vaten met het praefix pĕr heet het: „worden zij afgeleid van een toestandswoord, dan verandert het voorvoegsel بر, بل of ب in ڤر, ڤل of ڤ, bv. van برتاڤ, zich afzonderen, komt ڤرتاڤ, kluizenaar; van بلاجر, leeren ڤلاجر, lẹerling." [1]) Geheel in overeenstemming met deze leer verklaart hij dat de afleidingen met het suffix an ook kunnen zijn „benamingen van het object van een transitief werkwoord met kan". „Het spreekt van zelf dat het Transitief werkwoordsaanhechtsel kan in den naamwoordsvorm verloren gaat," [2]) Zoo komt dus kīkíran van mĕngīkírkan, evenals pĕngatâwan van mĕngatâwi, en pĕrtánda van bĕrtánda; die afleidingen zijn naar de Hollanders voorstelling gesubordineerd, en niet gecoördineerd.

Minder gemakkelijk is het om zekerheid te bekomen aangaande het door Gerth van Wijk in deze materie ingenomen standpunt. Hij spreekt ergens van: „het praefix ڤ, dat de plaats van م inneemt" [3]), maar dit geeft

---

levende taal geene derivaten met mĕ ᵕ bekend zijn, zooals ڤنيدر (pĕnídur), (d. H. p. 123 noot 1). Trouwens, de H. wijst er zelf op (p. 127 infra) dat pĕmbĕríyan en pĕndāpătan objektieve beteekenis hebben niettegenstaande hun nasaal.

1) p. 121, § 12.

2) p. 117, § 4. Evenzoo lezen wij p. 116, noot 1: „Dat het kenmerkende werkwoordsvoorvoegsel mĕ bij het naamwoord (nl. op an) vervalt, spreekt van zelf". Waarom spreekt dit alles toch zoo van zelf?

3) § 243, sub. a. De schrijver schijnt dit hoofdstuk in het bijzonder er toe bestemd te hebben om duidelijk te doen uitkomen, welk een slecht onderlegd grammaticus hij eigenlijk wel is. De haren rijzen iemand te berge bij het lezen van een zin als: „Komen deze substantieven (afleidingen van pĕ met anusvāra) overeen met een transitief werkwoord, dan kunnen

onvoldoende licht. Gaan wij echter de voorbeelden na die hij aanvoert van afleidingen met an (§ 235), dan mogen wij er niet meer aan twijfelen of zijn standpunt is dat van de Hollander. Hij steekt zijn opinie wel behoorlijk onder stoelen en banken, misschien ten einde een slag om den arm te houden, doch waar wij mĕngíkat en īkâtan, mĕngârang en kārángan, pĕrbūwâtan en mĕmpĕrbúwat (sic!) naast elkaar vermeld vinden, daar klaag ik niet meer over onzekerheid, en zie ik de Hollander en Gerth van Wijk genoegelijk in hetzelfde schuitje varen.

De oorsprong dezer theorie moet wellicht gezocht wor-

---

zij evenals het werkwoord een object bij zich hebben" (p. 166, infra). Zoo heet het van de afleidingen met an: „van verbale stammen afgeleid zijn zij in de eerste plaats de infinitief als substantief" en verder: „van intransitieven de infinitief als substantief of het onderwerp (N. B.) van de intransitieve handeling". (§ 235). Dit kan alleen verstaan worden door iemand die begrijpt dat de *regeling* het onderwerp is van *regelen*. Ik heb altijd gemeend dat het 't objekt was. Het is echter ook mogelijk dat men onder de bekoring is geraakt van den „gräulichen Unsinn", welke in H. von de Wall's „Vormveranderingen der Maleische Taal", zoo kwistig ten beste wordt gegeven. Zoo leest men hier bv. (p. 6): „De gemakkelijkheid, waarmede de maleische taal *derivata* vormt, is zeer groot, en bij den, tot nog toe geringen graad van ontwikkeling dier taal, is het ten uiterste moeilijk te bepalen, hoe ver de vrijheid zich uitstrekt, om van ieder woord, door *formatieve elementen*, *derivata* af te leiden. Het taalgebruik en de natuur van het grondwoord komen hierbij in aanmerking. Men moet den geest der taal kennen, om nieuwe derivata te vormen en in gebruik te brengen". Dat de schrijver, die er zelfs niet in kon slagen om de Maleische woorden juist te hooren uit den mond des volks (hij zegt bv. kásĕhan voor kāsíyan!) zoo'n veilige gids zou zijn waar het op den geest der taal aankomt, zullen zeker weinigen gelooven. Ik voor mij acht het mijn plicht den lezer niet verder te vermoeien met verwijzingen naar die aaneenschakeling van absurdheden, welke v. d. Wall „Vormveranderingen der Maleische taal (N. B.)" noemde.

den in Marsden's uitspraak [1]: „It may however be more correct to consider these (nl. derivaten als pĕrambăan), as deriving immediately from the verbs bĕramba, to serve, etc.", maar met dat al blijft de voorstelling, ni fallor, een averechtsche, hoewel zij door de meeste schrijvers werd overgenomen. [2]) Het schijnt dat Klinkert een Ahnung had van de onjuistheid hiervan. „Dat de Maleier" zoo schrijft hij ergens [3]) „de beginletter van het voorvoegsel bĕr wijzigt, [4]) is genoegzaam bekend, maar waaruit kan men toch opmaken, dat hij van zijne grondwoorden eerst een transitief werkwoord maakt om dan weer den uitgang kan of i daarvan weg te werpen, ten einde zoo met achtervoeging van an een naamwoord te maken. Waartoe zou zulks noodig zijn?" Volkomen juist, maar ik ga nog een stapje verder en vraag: waartoe zou het noodig zijn om eerst van een grondwoord een derivaat met bĕr te maken, als men dit later weer in pĕr moet veranderen, zoodra een afleiding met het suffix an noodzakelijk blijkt?

Het is mij niet bijzonder klaar kunnen worden hoe de schrijvers tot de hierboven uiteengezette zienswijze kunnen komen. Ik heb een flauw vermoeden (maar geef dit gaarne voor beter), dat hiertoe veel zal hebben bijge-

---

1) p. 86 supra.
2) Zie o. m. F. § 68 en Schl. p. 468.
3) In zijn kritiek op de Hollanders Grammatica, Ind. Gids 1880, Dl. I, p. 302.
4) Nl. bij derivaten met an.

dragen de omstandigheid dat van ettelijke afleidingen de basis in de levende taal niet meer voorkomt. Met name geldt dit van die met pĕr welke, zooals ook later zal blijken, wat haar nominale functie aangaat, meestal zijn vervangen door secundaire afleidingen met het suffix an, terwijl haar verbaalfunctie is overgenomen door de derivaten met bĕr. Maar dat is in talen zoo'n bijzonder vreemd verschijnsel niet, en ook wij zijn rijk genoeg aan secundaire afleidingen uit bases die in onbruik zijn geraakt. Wie zal zich hierover verwonderen als hij bedenkt: „ „all that is born must die" seems a law almost as inexorable in the dominion of speech as in that of organic life". [1])

Of het in de bedoeling van de Hollander c. s. heeft gelegen moet ik in het midden laten, maar hetgeen zij over de afleidingen van substantieven ten beste geven maakt, dunkt mij, onwillekeurig den indruk dat men derivaten kan vormen op de manier waarop men een recept klaar maakt. Ge hebt behoefte aan een woord om *pols* aan te duiden? Wel, niets gemakkelijker dan de bevrediging daarvan. Rec. „neem het woord كلڠ (gĕlàng), armband; maakt daarvan eerst bĕrgĕlàng; verander daarna dit praefix bĕr in pĕr; hecht er gelijktijdig het suffix an aan, en ge hebt ڤرڬلاڠن (pĕrgĕlàngan) gekregen, waarmede de Maleier bedoeld deel van het lichaam aanduidt". Maar is dan ons woord *on-*

---

1) Whitney, Language and the study of language, 69.

verstaanbaarheid ook ontstaan, doordat iemand op een goeden dag den lumineusen inval kreeg om het woord *staan* te nemen, en daaraan in één adem de praefixen on + ver, en de suffixen baar + heid te hechten? of ligt het niet veel meer in de rede om hierbij te denken aan geleidelijke transformaties, e. g. op deze wijze: staan, verstaan, verstaanbaar, onverstaanbaar, onverstaanbaarheid?

Het laatste schijnt mij toe zoodanig in rerum natura te liggen dat ik volstrekt niets kan voelen voor de Hollanders theoriën. Het wil er bij mij eenvoudig niet in dat de Maleier, behoefte gevoelende aan een woord om datgene weer te geven wat wij doen met ons woord *kennis*, geredeneerd heeft: „O, ja, ik heb immers het woord mĕngatắwi,[1]) dat *kennen* beteekent. Welnu, waarom zou ik niet mëng en i verwijderen en vervangen resp. door pĕng en an? Dan krijg ik immers pĕngatắwan, en heb ik wat ik hebben moest?" Het schijnt mij vrij wat aannemelijker dat hij aan dit woord is gekomen door van het grondwoord tắu de afleiding katắu te maken, en hiervan pĕngatău en ten slotte pĕngatắwan. Naar deze beschouwing is derhalve mĕngatăwi niet de basis van pĕngatắwan, maar beide hebben tot gemeenschappelijken stamvader het sedert in onbruik geraakte katău.

Vraagt men naar afdoende bewijzen voor de juistheid

---

1) De Hollander, van de wijs geraakt door het schrift, leest natuurlijk mĕngatahuwi.

van deze meening, dan verlangt men meer dan ik geven kan. Maar met welke bewijzen wordt de juistheid der theoriën van de Hollander c. s. gestaafd? En, vraag ik met Klinkert: „waaruit kan men toch opmaken dat de Maleier van zijne grondwoorden eerst een transitief werkwoord maakt, om dan weer den uitgang kan of i daarvan weg te werpen, ten einde zoo met achtervoeging van an een naamwoord te maken"? Dat is een mijl op zeven, en geheel overbodige moeite, en hiervan heeft ook de spraakmakende gemeente een afkeer.

Met verwijzing, voor zooveel noodig, naar hetgeen elders is opgemerkt, breng ik hier even in herinnering dat in den beginne alle woorden nomina waren, die subjekt in den zin konden zijn, maar ook praedikaat. Allengs heeft een differentiatie plaats gegrepen in dezen zin, dat men een deel dier woorden uitsluitend als praedikaat is gaan bezigen. Dit is niet alleen met de grondwoorden het geval geweest, maar ook met de afgeleide. De van subjektswoorden verkregen afgeleide subjektswoorden zijn voor een klein deel ook praedikaatswoorden geworden, evenals met de grondwoorden is geschied (men denke bv. aan de afleidingen met pĕr), [1]) maar de door aflei-

1) Een ander voorbeeld hiervan is كرجاءن, rijk, koninkrijk, maar dat ook als praedikaatswoord voorkomt. In zijn recensie van Fraissinet's Bispoe Radja (T. v. N. I. 1849, 2e stuk, p. 1—15) schreef van der Tuuk: „De bijzondere beteekenis van كرجاءن, met het koningschap bekleed zijn, koning zijn, was reeds aan Werndly bekend blijkens de volgende aanhaling bij hem (spr. p. 176): نسچاي اداله راج اكن كنتي همب كرجاءن دالم نكري اين, voorzeker zal er een vorst zijn ter vervanging van mij

ding gevormde praedikaatswoorden zijn dit gebleven, en leenen zich niet tot voortgezette derivatie met affixen waarmede subjektswoorden gevormd worden. Deze laatstgenoemde zijn die welke bij de vorming van afgeleide nomina substantiva zijn besproken, nl. de praefixen ka, pĕ ˜ en pĕr en het suffix an. Waar beide in een derivaat samentreffen, daar acht ik het als regel zeer aannemelijk dat aanvankelijk een afleiding ontstond met het praefix, en dat eerst daarna, toen dit woord als zoodanig burgerrecht had verkregen, hiervan met behulp van het suffix een secundaire afleiding werd gevormd. Onomstootelijke bewijzen zijn intusschen hiervoor niet bij te brengen. Bovendien is het zeker dat meermalen woorden per analogiam werden geconstrueerd, door gelijktijdige aanhechting van praefix en suffix, en zonder dat een vorm alleen met het praefix hieraan voorafging.

Een ander punt van verschil tusschen mij en de door mij geraadpleegde schrijvers is hierin gelegen, dat ik andere praefixen en, in zekeren zin, ook andere suffixen aanneem.

Als praefixen ter vorming van subjektswoorden, en dat zijn de nomina substantiva bij uitnemendheid, heb

---

als koning in dit rijk. Wat middel de Heer Fraissinet heeft om een zin aan zijn verandering كنتي كرجاءن بكند te geven begrijpen wij niet, want het is niet het koningschap dat vervangen wordt, maar de persoon die het bekleed heeft". Maar Fraissinet behoorde tot die menschen, welke meenden dat men met een jaar wurmens in het Maleisch hiervan zooveel kennis kon opdoen als noodig is om handschriften critisch te behandelen en uit te geven.

ik slechts genoemd ka, pĕ en pĕr. De Hollander, en velen met hem, onderscheiden nog een praefix pĕ, maar dit komt in het Maleisch niet voor, tenminste niet als een nog werkzaam element bij de vorming van nieuwe woorden, ofschoon de vele hiermede beginnende grondwoorden bewijzen dat het vroeger een groote rol gespeeld heeft. De juiste appreciatie van dit voorvoegsel pĕ wordt niet weinig bemoeielijkt door de omstandigheid, dat het ongeveer onmogelijk is om een afdoende definitie te geven van hetgeen wij onder een afleiding hebben te verstaan. De begrippen grondwoord en afgeleid woord schijnen meer aan elkaar tegengesteld dan in de werkelijkheid, die zich niet om onze kunstmatig aangebrachte grenzen en afscheidingen bekommert, wel het geval is. Ik noem een afleiding een woord dat, hetzij in een dan wel in meer stadia, is gevormd uit een ander, dat in de levende taal gangbaar is gebleven, mits die vorming is geschied door middel van affixen, die mogen worden beschouwd als nog tot de levende elementen der taal te behooren, maar erken gaarne dat op deze omschrijving heel wat is aan te merken. Woorden als kakâsih en kandâq (zie over dit laatste Klinkert in Ind. Gids 1880, Dl. I, p. 295) noem ik afleidingen; evenzoo karapâtan (ofschoon karâpat onbekend is), pĕlâjar en pĕngajâran, maar niet bv. piyûtang, omdat ik het praefix pi niet tot de levende elementen der taal reken.

Wat nu het praefix pĕ betreft, als eenig voorbeeld wordt alleen gegeven pĕsûruh dat, zoo het al terecht

als zuiver Maleisch mag worden aangemerkt (wat ik betwijfel), zeer goed zou kunnen staan voor pěrsŭruh; en onder de afleidingen met dit praefix pě en het suffix an is er geen die zich niet laat verklaren als met een der praefixen pě ᵕ of pěr gevormd. Ontwijfelbaar aldus gevormde derivaten, zooals bv. het Jav. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] e. d., zijn mij in het Maleisch onbekend.

Een andere onjuistheid bij de Hollander, Gerth van Wijk c. s. acht ik hun dooreenhaspelen van de praefixen pě ᵕ en pěr. [1]) Zij zien hierin slechts modulaties van één zelfde praefix, en dat is stellig niet het geval; tusschen pěngájar en pělájar bestaat een zeer opvallend onderscheid, gelijk die schrijvers natuurlijk ook wel geweten hebben. Dat er niet vele bases zijn, waaruit met elk dezer praefixen afleidingen zijn gevormd, moge waar zijn, maar dit geeft nog niet het recht om beide praefixen als nevenvormen van één zelfde te beschouwen.

Onder de suffixen heb ik ook behandeld de pronominaalsuffixen ku, mu en ña, om de ter plaatse uiteengezette reden. Men kan natuurlijk een andere zienswijze zijn toegedaan, maar voor de mijne is meen ik nog al wat te zeggen. Deze afleidingen bewijzen alweer dat de werkelijkheid steeds overgangen kent van de eene kunstmatig geschapen rubriek op de andere, en zich niet stoort aan onze systemen en tegenstellingen.

---

1) „Quelquefois le pe prend r ou l, à la place de la nasale, et devient ڤر ou ڤل". F. § 66. Welk een zotte voorstelling!

Wat den overgang der derivaten met pĕ ˜ en pĕr betreft van nomina actionis tot nomina actoris en instrumenti, de hiervan door de Hollander gegeven verklaring [1]) is zóó aannemelijk dat ik mij gaarne daarbij aangesloten heb. Overigens heb ik de verhouding tusschen de beteekenis van basis en derivaat slechts in hoofdtrekken kunnen aangeven, omdat het boven de macht van eenigen taalbeoefenaar gaat om behoorlijk rekening te houden met de grillen en nukken der spraakmakende gemeente [2]). Het nauwgezet raadplegen van een goed woordenboek der levende taal is de eenige weg om tot een juist begrip van de finesses hiervan, wat de afleidingen betreft, te geraken. Jammer genoeg laten de bestaande lexica op dit stuk nog zoowat alles te wenschen

---

1) Zie p. 123, med. Verder G. v. W. p. 164 supra.

2) Men leest bij de H. (p. 115, § 3) over het suffix a n: „De algemeene beteekenis van dit aanhechtsel is, dat het eene objectieve of accidenteele gesteldheid van eenig voorwerp uitdrukt, evenals in het Nederlandsch bv. gezonden of te zenden"; als proeve van een kant noch wal rakende definitie niet onverdienstelijk. Een ander bewijs hoe dwaas de omschrijving van de beteekenis der afleidingen soms kan zijn (een uit zeer vele!), is wat Favre zegt (§ 65) van de derivaten pĕ-a n. „Ces noms" zoo heet het daar, „expriment l'action faite par le sujet du verbe, mais cette action est considérée par rapport au sujet du verbe, ou agent de l'action, et non par rapport au régime; ils ont donc un caractère d'activité". Ik acht het onmogelijk dat de man heeft begrepen wat hij hier neerschreef. Zeer waar is wat Marsden, (p. 29) hiervan zegt: „we may answer, without denying the propositions, that such a distinction of terms does not belong to grammar, but, like other names of things, they are best sought for in a dictionary". Zie ook C. (p. 72, 4 infra); „Occasionally however they (d. a. afgeleide nomina) have specific and restricted meanings, only to be ascertained by a knowledge of the language or by consulting a dictionary". Hadden de Bijbelvertalers dit maar wat beter in het oog gehouden!

over, in weerwil van de daaraan gewijde zorgen, en van de schier fabelachtige sommen, daarvoor uitgegeven.

Omtrent de vorming van nieuwe substantieven door woordherhaling is na hetgeen over dit systeem van woordvorming in het algemeen is gezegd (zie § 36) weinig bijzonders meer op te merken. Hetgeen Crawfurd hiervan beweert: [1]) „A kind of plural is occasionally formed by reduplication. The practice of repeating the word is frequent in Malay, and usually implies continuation or extension, which will include this kind of plural", schijnt mij gelukkig uitgedrukt. Marsden schrijft ook zeer juist: „An indefinite plural, however, of a peculiar kind is sometimes employed, which consists in a duplication of the noun". [2]) De spraakmakende gemeente, die aan het z. g. laag Maleisch het aanschijn schonk, heeft hier altijd anders over gedacht; ergerlijk is soms de hebbelijkheid, vooral van Europeanen, om telkens een substantief te verdubbelen ten einde toch vooral zoo getrouw mogelijk de in de moedertaal gangbare constructie na te apen, zonder in het minst te overwegen of het uitdrukken van den pluralis al dan niet noodzakelijk is.

Evenmin is er van de samenstelling in engeren zin nog veel te zeggen, na hetgeen bij de bespreking van dit hulpmiddel tot woordvorming in het algemeen (zie § 38 vv.) is te berde gebracht. Op de fout van de meeste schrijvers, om niet te zeggen van alle, om van de schrijf-

---

1) p. 11 medio. 2) p. 30.

wijze of spelling de beslissing te doen afhangen van de vraag, of men al dan niet met een samengesteld woord te doen heeft, is daar meer in het bijzonder de aandacht gevestigd.

De Hollander leert [1] dat nomina substantiva, uitgaande op het honorifieke d a of n d a, als composita moeten worden beschouwd, wat m. i. minder juist is. Men mag, ni fallor, alleen van een samengesteld woord spreken zoolang beide deelen nog, als zoodanig, in de levende taal bekend en gangbaar zijn, en dat kan men van d a of n d a moeielijk beweren. Dit zijn niet eens meer woorden, maar uitgangen geworden.

Dat niet altijd met evenveel zekerheid kan worden verklaard of wij met een compositum dan wel met een status constructus te doen hebben, werd reeds opgemerkt. Een eigenaardige samenstelling is het woord انقبوه (ā n a q b ű w a h) voor *onderhoorigen*. Waarschijnlijk is dit een verbastering uit انق سبوه ڤروت (ā n a q s a b ű w a h p ĕ r ú t); in elk geval is de samenhang der beide deelen zóó duister, dat men zou kunnen spreken van een samenstelling die op weg is om een grondwoord te worden, gelijk met ڤنچڠ الس (p a ñ c u n g á l a s) en ڤاڤق لاوڠ (t ā p a q l á w a n g) al heel aardig het geval is.

Het accent, de uitspraak, dat is, naar mijn inzien, het eenige criterium van een al dan niet samengesteld woord. Uit het feit dat een der woorden zijn woord-

1) p. 148, § 4.

accent heeft verloren volgt, implicite, dat er een samenstelling is ontstaan. Hiermede gaat zeer dikwijls gepaard het gebruik van een der deelen in overdrachtelijke beteekenis, zooals men gemakkelijk constateert aan de bijgebrachte voorbeelden. Het Maleisch vertoont hierin iets dergelijks als het Hollandsch in woorden als *uitstekend*, *aangaande* e. a., die in oneigenlijken zin gebezigd een ander accent hebben dan in hun grondbeteekenis [1]).

Van de samenstelling behoort wel te worden onderscheiden de nevenstelling, waarbij het eerste woord een algemeen begrip aanduidt, dat door het tweede nader bepaald wordt, zooals نكري ملاك (nĕgĕrí Maláka), de stad Malaka, ݢونڠ ڤسامن (gúnung Pasáman), de berg Pasaman, سوڠى كمڤر (súngai Kámpar), de Kampar-rivier e. d. Aan de uitspraak hoort men dat wij hier met twee woorden te doen hebben. Zoodra echter zulk een algemeen begrip, door een volgend nader gedefinieerd, een naam wordt voor een bepaalde plaats, dan krijgt men met een samenstelling te doen, blijkbaar uit het accent, en ziet men veelal tevens de be-

---

1) G. v. W. schrijft (§ 259): „als samengestelde substantiven, zooals wij die in menigte hebben, waarbij het tweede lid het abstracte begrip uitdrukt en het eerste die beteekenis concreet maakt" etc. Des schrijvers opvatting van de beteekenis der woorden *concreet* en *abstract* schijnt hier alles te wenschen over te laten. Men weet trouwens dat hij ڤربكال (purbakāla) en سكچيت (sukacita) als Maleische samenstellingen beschouwt. In § 261 onthaalt hij ons op deze ontboezeming: „Elke appositie kan zoo door nevenstelling uitgedrukt worden". Beteekent appositie dan geen nevenstelling meer?

teekenis van een, soms van beide, deelen der samenstelling op den achtergrond treden. Zoo heet een riviertje b.v. سوڠي ميره (sungai merah) zonder dat iemand bij het noemen daarvan het begrip *rood* voor den geest zal komen, ja dikwijls zonder dat men zou kunnen duidelijk maken waarom die rivier juist سوڠي ميره heet, en niet سوڠي ڤوته. Zoo zal niemand bij het hooren van benamingen als Rotterdam, Nieuwersluis, Heerenveen etc. aan dam, sluis of veen denken. Merkwaardigerwijze verspringt ook hier het accent naar achter, evenals in de benaming Zeedijk, als men de welbekende buurt te Amsterdam op het oog heeft.

Een ander punt van overeenkomst tusschen het Maleisch en het Hollandsch op het stuk der composita is het gebruik van dwandwa's, welker samenstellende deelen synoniemen zijn, gelijk تيڤوداى (tıpudáya), عمراوسى (^{c}umurusíya), e. d. Dat wij in onze taal ook niet hiervan afkeerig zijn, blijkt uit samenstellingen als *brokstuk*, *heerleger*, *graftombe*, *waagschaal*, *winkelhaak*.

B. Praedikaatswoorden.

I. *Werkwoorden* (*Verba*).

Wij zijn thans gekomen tot dat hoofdstuk der Maleische grammatica, hetwelk meer dan eenig ander van oudsher den spraakkunstenaren tot speelbal hunner luimen heeft gediend. De zonderlingste beschouwingen zijn op dit stuk aan den man gebracht van af de dagen

van Werndly tot in onzen tijd, en voorstellingen werden gegeven, dikwijls zóó tastbaar in strijd met de meest eenvoudige waarnemingen, dat het inderdaad onverklaarbaar mag heeten hoe men ooit daartoe is kunnen komen.

Een kort overzicht van hetgeen de voornaamste grammatici als hun meening geopenbaard hebben moge aan de toelichting van mijn systeem vooráfgaan.

De beschouwingen die Werndly [1] aan het Maleische verbum wijdt hebben in onze dagen eigenlijk alleen nog antiquarische waarde, doch haar intrinsieke waarde, uit een wetenschappelijk en critisch oogpunt beoordeeld, doet niet merkbaar onder voor die van de meest recente Maleische grammatici. Uit zijn definitie: „Een werkwoordt is een spraakdeel, dat eenig werk van doen, lijden, of wezen betekent, en de verandering van tijdt onderworpen is. Hierom verdeelt men de werkwoorden in bedrijvende, lijdende, en onzijdige" [2] maak ik op dat bij hem in deze materie beteekenis hoofdzaak is, en ik word in deze meening versterkt door zijn uitspraak: „De onzijdige hebben een overgaande bedrijvende of lijdende betekenis", al moet het mij van het hart, dat ik hiervan zoowat niets begrijp [3]. Die „verandering van tijdt", volgens Werndly een essentiale in een verbum, zou doen vermoeden dat zijne studiën hem tot de overtuiging geleid hebben dat het Maleisch geen werkwoord bezit, maar wie dit meent slaat de plank mis. In zijn

1) p. 98—110. 2) p. 98 eod. 3) eod.

paradigma van het Maleische verbum pŭkul [1]) leert hij dat de grondvorm den tegenwoordigen tijd voorstelt; in den „onvolmaakt voorleden tijdt" zegt men اي ڤوكلله (ĭya pŭkullah), wat dus beantwoordt aan ons „hij sloeg". De vormen سده ڤوكل (sŭdah pŭkul) en سدهله ڤوكل (sŭdahlah pŭkul) stellen resp. voor: „den volmaakt voorleden tijdt" en „den meer als volmaakten tijdt". „Het deelwoordt heeft alle tijden", nl. يڠ ڤوكل (yáng pŭkul) *slaande*, يڠ ڤوكلله (yáng pŭkullah) *die sloeg*, يڠ سده ڤوكل (yáng sŭdah pŭkul) *geslagen hebbende*, يڠ سدهله ڤوكل (yáng sŭdahlah pŭkul) *die geslagen had*, en يڠ اكن ڤوكل (yáng ákan pŭkul) *zullende slaan*. Men moet al bitter weinig van den geest van het Maleisch in zich opgenomen hebben om dergelijke stellingen op te kunnen werpen. Bovendien verraden zij een bedenkelijke onkunde wat betreft de grammatische wetenschap in het algemeen. Wel spreekt Werndly [2]) van nog verscheidene vervoegingen waaraan de werkwoorden in het Maleisch onderworpen zijn „in overeenkomst met andere Oostersche talen, als de Hebreeuwsche, Chaldeeuwsche, Syrische, Samaritaansche, alsmede de Arabische," maar het vertrouwen op zijn wetenschap wordt er niet grooter op als wij vernemen, dat hij hierbij denkt aan de afleidingen met behulp van de „voortekens" bĕr (of bĕl), pĕr

1) p. 104 vv. eod. 2) p. 107.

(of pĕl), mĕn, en de „achtertekens" kan en i. Het passivum schijnt volgens hem geen conjugatie te zijn, als men ten minste te rade gaat met zijn punt van uitgang, zooeven geciteerd, want dan zou het meer een zaak van „beteekenis" zijn, doch elders [1]) lezen wij: „om een woordt lijdende te vervoegen, wordt hier alleen maar د Di of تر Ter voor 't werkwoordt gehecht". Door applicatie dier voor- en achterteekens, afzonderlijk of gecombineerd, komt hij tot elf vervoegingen, ongeveer van dezelfde waarde als de elf hoofdvormen van het Arabische verbum. „De betekenis dezer vervoegingen is velerhande, en kan beter door oeffening waargenomen, dan door regels aangewezen worden; evenwel zal ik de gemeenste betekenis van deze vervoegingen hierop laten volgen" [2]). En dan vernemen wij dat de afleidingen met bĕr „eene bezitting van de betekende zake" te kennen geven. Hoe prachtig gaat dit op tegenover vormen als براوله (bĕrolih), بربوت (bĕrbűwat), برماين (bĕrmắin) en misschien 95% van de overige dezer afleidingen! De vervoeging met pĕr, mĕ ٘, kan en i, „versterkt of vergroot de bedrijvende werkwoorden, en maakt de onzijdige tot bedrijvende" [3]). Als men leest wat de schrijver onder bedrijvende werkwoorden verstaat, en weet dat hij hiervoor verlangt, niet dat de werking onmiddellijk *kan* overgaan op een object, maar dat dit wer-

1) p. 106; hier transcribeert hij د met di, maar op pag. 98 heet het desûrat en depûkol voor دسورت en دڤوكل.

2) p. 108 infra. 3) p. 109.

kelijk geschiedt, dan begrijpt men eenvoudig niets van zijn uitlegging zoodra men woorden tegenkomt als مناڠيس (mĕnángis), مناري (mĕnári), مڠنتق (mĕngántuq) en zoovele andere. „De V vervoeging komt zelden of nooit voor, doch is nodig tot 't maken van de XI vervoeging". Die vijfde vervoeging ontstaat door gelijktijdige aanhechting van bĕr en pĕr, en door aan dit derivaat de verbale suffixen kan en i te hechten.

Werndly beschouwde de Maleische taal als een Oostersche en heeft haar grammatica willen duwen in den vorm van die der Semitische talen, vooral van het Arabisch. Daaraan zullen zijne averechtsche uitkomsten, die zelfs voor zijn tijd veel juister hadden kunnen uitvallen, wel grootendeels te wijten zijn.

Intusschen doet het weldadig aan bij hem nog niets te lezen van dat fameuse subjectief-passief, later grammaticaal-passief gedoopt. Die wijsheid moest blijkbaar voor meer moderne tijden gereserveerd blijven.

Marsden [1]) is in zijne beschouwingen over het Maleische verbum eenigszins uitvoeriger, zonder daarom tot meer bevredigende uitkomsten te geraken. Hij onderscheidt oorspronkelijke en afgeleide verba, en de eerste soort in transitieve, intransitieve en „ambiguous", waartoe hij b.v. rekent اجر (ájar) „to teach or to learn" en تڠڬو (tŭnggu) „to guard, keep or to dwell", maar waarom? Te oordeelen naar zijn uitspraak: „Some verbs

1) p. 52—87.

not strictly intransitive, inasmuch as they admit a subject (?) or accusative case" [1]) zou men geneigd zijn te meenen dat de mogelijkheid om een direct object te hebben voor hem voldoende is om een verbum transitief te maken, en dat hij dus niet, als Werndly, den eisch stelt dat dit directe object er ook inderdaad zal zijn. Dergelijke diametraal tegenover elkaar staande opvattingen bewijzen genoegzaam dat het begrip transitief of intransitief vrij vaag is; ik meen dat deze onderscheiding in de Maleische grammatica volkomen waardeloos is. Marsden denkt er intusschen anders over, omdat naar zijne inzichten de afleidingen met mĕ ᵕ transitieve verba bij uitnemendheid geven, evenals die mẹt kan en i (ook zonder mĕ ᵕ) [2]). Daarentegen geven de afleidingen met bĕr intransitieve werkwoorden, doch hij haast zich vooral te doen uitkomen [3]): „Although the foregoing distinction between the effects of the transitive and intransitive particles is founded upon the obvious tenor of the language yet many exceptions to the general rule occur, which it is proper to notice". Dit is echter onjuist, want „the obvious tenor" van het Maleisch is veeleer om volstrekt niet te onderscheiden tusschen transitief en intransitief, zooals de overtalrijke uitzonderin-

1) p. 57.

2) Hij noemt men, meng, mem en me „being in fact varieties of one and the same particle" (p. 52), uitgedacht om niet te vervallen in „that harshness of sound so carefully avoided by these people" (p. 54).

3) p. 57, 1ste al.

gen op Marsden's regel duidelijk genoeg bewijzen. En dat hij met zijn stelling eigenlijk zelf min of meer verlegen zit, blijkt wel hieruit dat hij spreekt van een transitief verbum als بلاجر (bĕlájar) „considered in the light of intransitives" [1]). Zoo kan men natuurlijk alles verklaren! Erkent Marsden dus het bestaan van verba met bĕr, die alleen onovergankelijk kunnen worden genoemd als er een „intransitive light" op schijnt, in arren moede geeft hij eveneens toe: „and in like manner there are instances of the transitive particle being prefixed, where the verb is notwithstanding employed intransitively, as همب مڠرتي (amba mĕngartī), I understand etc." [2]).

Van het praefix pĕr heet het dat het vóór transitieve verba komt, maar ook wel optreedt in de rol van nomen verbale [3]). „In the former situation it appears to express a continuity of the action, and sometimes an intensity, but its specific use is not very obvious, and it seems to be rather conducive to the elegance than essential to the meaning of the words" [4]).

Het passivum kan volgens Marsden alleen uitgedrukt worden met behulp van het praefix tĕr. „It is denoted by the inseparable particle تر ter prefixed, as ترتولس ter-tūlis written, تربونه ter-būnoh, slain, ترڤيله

1) Curieus is zijn meening dat de infinitief van het intransitieve تيدر (tídur) wordt aangeduid door de volkomen onbekende afleiding برتيدر (bĕrtídur), zie p. 79.

2) p. 57 infra. 3) p. 83, al. 2. 4) eod.

ter-pilih, chosen" [1]). Maar hoe denkt hij dan wel over het praefix di? zal men misschien belangstellend vragen. Dat vernemen wij eerst veel later. „This indefinite particle answers in some measure to the English infinitive particle „to", as well as to the auxiliaries „do, doth, did, may, will, shall", and in its application to both the past and the future partakes of the nature of the Greek aorist" [2]).

Après cela, tirons l'échelle!

In zijn Grammaire Malaie, verschenen in 1835 [3]), geeft Schleiermacher weder een geheel andere zienswijze ten beste omtrent het Maleische verbum: „comme celui ci n'a pas de conjugaison proprement dite, on ne peut parler que de la manière dont on exprime en malai les conjugaisons d'autres langues. En le faisant, je m'éloignerai un peu de la marche ordinaire qu'on suit pour ces dernières" [4]). Een groote vooruitgang sedert de dagen van Werndly, maar Schleiermacher's standpunt is nog niet objectief genoeg; hij meent nog te veel dat het Maleisch er is om onze eigenaardigheden na te volgen, terwijl het toch alle recht heeft om geheel onafhankelijk van eenige andere taal bestudeerd te worden. Zeer juist leert hij: „Les verbes malais, soit simples, soit formés avec un des préfixes men, ber et per, ou avec un

---

1) p. 61, 1ste al.

2) p. 84, supra; eenige bladzijden worden dan gevuld met voorbeelden ten bewijze van de juistheid dezer meening.

3) Darmstadt, J. W. Heyer (G. Jonghaus). 4) o. c. p. 583.

des affixes kan et i, marquent le participe, l'infinitief, le présent, le passé, souvent aussi le futur, sans qu'il soit besoin d'ajouter à cet effet au verbe un signe particulier, qui cependant est employé toutes les fois, que l'on veut désigner d'une manière plus précise le participe ou quelque temps". [1]) Inderdaad is dit een der schoonste trekken van het Maleisch: het wil zoo kort en bondig mogelijk zijn, en bezigt omschrijvingen en bepalingen alleen daar, waar zonder deze misverstand zou kunnen ontstaan.

Hoe zuiver zijn standpunt tegenover het Maleische verbum ook is geweest, juist bekeken heeft Schleiermacher het niet. De verba اد (hij transcribeert adda!) [2]) en جادي (j â d i) noemt hij *verbes substantifs*, doch waarin het wezenlijke verschil is gelegen tusschen deze verba en andere, krijgen wij niet te hooren. Verder kent hij „verbes primitifs et dérivés", zonder evenwel de ongerijmde leer te verkondigen dat de eerste soort, waartoe hij o. a. بوت (b û w a t), ماکن (m â k a n) en داتڠ (d â t a n g) rekent, [3]) wel beschouwd passieve vormen zijn. Deze fraaiigheid is eerst door zijn landgenoot Favre uit volle borst verkondigd.

De „verbes primitifs" dienen tot basis voor derivaten, die iets anders beteekenen dan het grondwoord, zonder

---

1) Eodem loco.

2) Ook beweert hij dat de vorm منڠاد (m ĕ n g â d a) bestaat!

3) „Mots, qui tous n'ont d'autre signification que celle de verbes".

dat Schleiermacher bij machte is duidelijk te maken waarin dat verschil eigenlijk wel zit. Het praefix mĕ - dient „pour former des verbes actifs et causatifs", [1]) maar dat kunnen ook de grondverba zijn, zoodat wij hieruit niet veel wijzer worden. Van het praefix pĕr heet het: „Mis devant des noms ou particules et devant plusieurs verbes primitifs, il sert en général à former des verbes, qui ordinairement expriment une possession ou une action, aussi la continuité ou l'intensité de l'action, et qui assez souvent prennent encore un des affixes kan ou i". [2]) En général, ordinairement, souvent..... die woorden geven weinig blijk van een gevestigde overtuiging. Als men dan ook, een eindje verder, verneemt: „Les verbes formés avec le préfixe per paraissent quelquefois avoir la même signification que ceux formés avec les préfixes ber et men" dan heeft men alle recht om te vermoeden dat de schrijver al zeer slecht thuis was in de geheimen van het Maleisch. „Le préfixe بر bĕr sert à former des verbes neutres ou se met devant les racines neutres", [3]) maar hij erkent dat vele van dit praefix voorziene verba ontwijfelbaar transitief zijn. Meer dan naief klinkt dan ook zijn uitspraak: „Le sens d'un verbe formé avec le préfixe ber paraît quelquefois actif, quoique au fond il soit entièrement neutre", [4]) en men

1) § 40, p. 471. 2) p. 468.

3) § 41, p. 476. Het is noodig dat men wete dat bij Schleiermacher neutre staat tegenover actif en niet, zooals anderen leeren, tegenover transitif. 4) p. 479.

onderviudt een vreemde gewaarwording als men hem verder hoort spreken van „le verbe برامفت berampat”, dat dan zou kunnen beteekenen „avoir quatre”, maar eigenlijk wil zeggen „Etre au nombre de quatre”.

Omtrent het praefix tĕr vernemen wij: „Le préfixe tĕr se met devant le verbe actif (N.B. dit zijn meer in het bijzonder die met het praefix mĕ-!) pour former le participe passé” [1]), maar waaraan hij ziet dat het juist een participe is, dat krijgen wij niet te hooren. Hoe helder trouwens Schleiermacher’s inzichten zijn blijkt genoegzaam uit hetgeen hij verder schrijft: „ce participe, en construction avec le verbe substantif exprime le passif; mais souvent le verbe substantif est sousentendu, de sorte que le participe seul se prend alors dans le sens du passif, si toutefois on a besoin d’expliquer cet emploi par la supposition du verbe substantif sousentendu”. Heeft *hij* dit dan niet noodig?

Het praefix di is, volgens Schleiermacher, òf praepositie, òf het komt vóór verba. In het laatste geval zijn die derivaten „tantôt synonymes de tĕr”, of zij geven „différents rapports du verbe” te kennen, die later besproken worden [2]). Hoe weinig hij van dezen vorm begrepen heeft blijkt wel hieruit, dat volgens hem دبونهڽ (dibūnúhña) niet alleen beteekent „est tué par lui”, maar ook „il est tué” [3]).

Als men het fijne wil weten van het Maleische ver-

1) § 42, p. 485. 2) § 43, pr. 3) p. 500, al. 2.

bum dan is men, dit blijkt voldoende uit het bovenstaande, bij Schleiermacher niet aan het ware adres. Maar ik mag hem den lof niet onthouden van ten minste geen, of althans zeer weinig, onzin te hebben verkondigd. Op dit stuk onderscheidt hij zich gunstig van latere Maleische grammatici.

Hetgeen Crawfurd over de verba te zeggen heeft [1]) maakt wel is waar niet den indruk van een „testimonium ignorantiae", maar kan niettemin moeielijk gelukkig geslaagd heeten. Zijn standpunt blijkt voldoende uit deze stelling: „Some radical words, without any change in their form, are transitive, and some intransitive verbs, while others are equally both; but radicals, generally, are made transitive, intransitive, or passive verbs and verbal nouns, by the application of certain inseparable prefixes and suffixes, or by the union of both these" [2]). Alweer dus die onderscheiding tusschen transitieve en intransitieve verba! Evenals Marsden meent Crawfurd dat het praefix b ĕ r de laatste soort verba levert, welk praefix „in some instances, for euphony" in p ĕ r verandert [3]). Dat er tal van derivaten met b ĕ r zijn, die allesbehalve intransitief mogen genoemd worden, schijnt hem niet te zijn opgevallen.

„A transitive or (vel? sive?) a causal verb is formed from a radical, and also from the neuter verb in b â r, by the suffixes k â n and i, both of which have, gene-

---

1) p. 29—54. 2) p. 29 infra. 3) p. 30.

rally, although not invariably, the same sense: the first, however is in most general use" [1]), waarmede ik tot op zekere hoogte vrede kan hebben. Maar wat hij van de kracht van het praefix mĕ ᵕ zegt raakt wederom kant noch wal. „The verbal prefix mâ, to which, for euphony, is added one or other of the nasals m, n, ng, or ñ, is of very frequent use. It may be described as the sign which distinguishes a verb from other parts of speech in some measure like our own particle, to" [2]). Waren dan die andere *verbs*, waarover hij het zooeven had, die eenvoudige, neutra en transitieve met kan en i, geene verba? Of hebben die geen distinctief van noode? Blijkbaar weet hij met dit praefix geen raad, ten minste wij lezen iets verder: „Except, indeed, for the purpose of distinguishing the verb from other parts of speech, the particle mâ may be said to contribute more to the sound than the sense. To make this distinction is its proper use" [3]). Ongelukkig genoeg vinden wij niets van een poging om duidelijk te maken waartoe het toch eigenlijk wel noodig is, om zoo'n verbum van andere te onderscheiden door zijn vorm.

Juister dan die van Marsden is Crawfurd's blik op het Maleische passief. „A passive sense is given to a neuter (?) or active verb, whether they be simple, or formed by the assistance of transitive or intransitive particles, by the prefixed particle di, and sometimes by

1) p. 31, supra. 2) p. 34, infra. 3) p. 35, supra.

the prefixes târ and ka". Naar een verklaring van het verschil in beteekenis tusschen de passieven met di en met tĕr heb ik vruchteloos gezocht. Opmerkelijk is Crawfurd's uitspraak: [1]) „The various inseparable particles of the verb, whether to distinguish it from other parts of speech, to give it an active, causal or transitive sense, or to form a verbal noun, belong mostly to the written language, and are but sparingly used in the oral", vooral daarom, wijl zij ons verklaart waarom hij zoo slecht op de hoogte was van de beteekenis der verbale derivaten.

Men mag zeggen dat met Crawfurd de eerste periode van de beoefening der Maleische Grammatica, volgens velen haar kindsheid, wordt afgesloten. Sedert drong een ander licht in dezen uithoek der wetenschap door, en werd een nieuwe theorie van het wezen van het Maleische verbum uitgedacht, welke, met hoeveel overtuiging ook verkondigd en verdedigd, klaarblijkelijk haar besten tijd reeds gehad heeft. Deze theorie zou ik die van het *subjektief-passief* willen noemen; de periode, gedurende welke zij als onbeperkt heerscheres den scepter zwaaide, zou men kunnen vergelijken bij de „Stromtid", die een ieder, na zijn kindsheid, moet doormaken.

Deze subjektief-passief theorie, een geesteskind van onzen bekenden Javanicus Taco Roorda, werd het eerst ruchtbaar in de door dezen geleerde opgestelde Javaan-

1) p. 52, 1e al.

sche Grammatica, die in 1855, dus drie jaren na Crawfurd's Malay Grammar, het licht zag. „Dit *subjectief Passief* is, zooals door deze benaming, en ook door de vorm zelf, wordt aangeduid, wel een *Passief*, en dus een *objectieve* vorm voor de *passieve* (*objectieve*) wijze van uitdrukking van een' zin, doch zóó, dat daarbij tevens het *subject*, als *dader* of *bewerker*, door de eerste, tweede of derde persoon, genoemd of aangeduid wordt" [1]), in deze bewoordingen wordt het beginsel dier theorie door haar Urheber omschreven. De vraag in hoeverre zij zich eigent tot een aannemelijke verklaring van feiten, die zich in het Javaansch voordoen, laat ik hier onbeantwoord, al schijnt het mij toe dat reeds de benaming subjectief-passief, wel beschouwd zooveel als subjektief-objektief, en dus min of meer een contradictio in terminis, ons behoort te weerhouden van al te optimistische verwachtingen. Een feit is het dat de Maleische Grammatici, sedert de openbaring dezer theorie, niet geaarzeld hebben haar pasklaar te maken voor de door hen bestudeerde taal, en met een overtuiging, een betere zaak waardig, hare voortreffelijke eigenschappen hebben betoogd en volgehouden, waar het geldt de ontsluiering der mysteries van het Maleische verbum.

Dr. J. J. de Hollander is zeer zeker een der eerste en vurigste adepten geweest, die de leer van het subjectief-passief op het gebied der Maleische grammatica hebben

---

1) Beknopte Javaansche Grammatica, 3e druk, pag. 95 infra.

overgeplant. Zeer spoedig na Roorda's Javaansche Grammatica verscheen de Handleiding tot de kennis der Maleische Taal [1]), later vervangen door de „Handleiding bij de beoefening der Maleische Taal- en Letterkunde" [2]); de elkaar snel opvolgende herdrukken van dezen niet onverdienstelijken arbeid, bewijzen dat de geachte schrijver geen oogenblik is gaan wankelen in zijn geloof aan de voortreffelijkheid van Roorda's geesteskind.

In het Maleisch onderscheidt de Hollander allereerst *de eenvoudige werkwoorden*, dat zijn die welke gevormd worden door middel van het praefix mĕ (door de anuswāra gesloten), dat ik verder zal voorstellen door mĕ ̐. Van dit eenvoudige werkwoord leert hij [3]): „het drukt een werkzaamheid uit van het subject, of een toestand, waarin het subject door eigen werkzaamheid komt". De vraag of dit werkwoord transitief is of intransitief doet niets ter zake, want het komt hier uitsluitend aan op de eigen werkzaamheid van het subjekt; overgang van die werkzaamheid op een objekt is nullius momenti. Hoe weinig grondig des schrijvers inzichten zijn blijkt wel uit de volgende argumentatie: „جول djoewal en منجول mendjoewal beteekenen beide *verkoopen*; maar اي جول كود îja djoewal koeda, *hij verkoopt paar-*

1) De 8ste druk hiervan verscheen in 1874 te Utrecht bij J. G. Broese; het jaar waarin de eerste druk is uitgekomen kan ik tot mijn spijt niet precies opgeven.

2) Ik citeer uit de 3e, verbeterde druk hiervan, verschenen in 1882.

3) p. 59, infra.

den, bloot als accident, dat aan het subject wordt toegeschreven; met andere woorden: *hij is een paardenkooper;* en اي منجول كدانيا îja mendjoewal koedânja, *hij verkoopt zijn paard,* het gevolg van den wil van het subject" [1]). Naar mijn begrip gaat er van deze uitlegging al bitter weinig overtuigende kracht uit, en maakt de Hollander's betoog, waarschijnlijk tegen zijn bedoeling in, min of meer den indruk alsof جول en منجول in zooverre gelijk staan, dat zij beide *verkoopen* beteekenen, en alleen de aan- of afwezigheid van den wil van het subjekt de keuze bepaalt tusschen deze twee vormen.

Zijne beschouwingen over het subjektief-passief [2]) schijnen meer er op berekend om hem te doen kennen als volgzaam leerling van Taco Roorda, dan wel om eerbied in te boezemen voor zijn helder denken. „Het subjectief Passief", zoo lezen wij ergens [3]) „wijst dus het subject aan, waardoor het in het zegwoord uitgedrukte accident wordt teweeggebracht; het heeft dan ook wel eene *passieve* beteekenis, maar niet eene zoodanige, die rechtstreeks het tegengestelde van den subjectieven of actieven vorm is, gelijk b.v. *ik word geslagen* het tegengestelde is van *ik sla.* Het is alleen een passieve vorm, die het

---

1) p. 60. De casuspositio is niet geheel zuiver; met اي جول كود had moeten vergeleken worden اي منجول كود. *Zóó* als de Hollander het laat voorkomen heeft het er veel van of de wil van den betrokkene geen invloed heeft op zijn uitoefening van het beroep van paardekooper, en dat men nooit tegen zijn wil zijn paard verkoopt; het een zoomin als het andere verdraagt zich met de nuchtere waarneming der werkelijkheid.

2) p. 92—97. 3) p. 96.

accident voorstelt als eene *daad* of *een effect van het subject*, maar daarom niet noodzakelijk als iets dat aan het object gedaan wordt of dat het object ondergaat, hoewel men hem (?) in het Nederlandsch het best door den actieven vorm vertaalt". Het spijt mij dat ik het zeggen moet, maar zelden kwam mij grooter wartaal onder de oogen. Als ik den schrijver wel begrijp, dan wil hij zeggen: „Wie zich van den vorm, dien ik het subjektief Passief gelief te noemen, bedient, die doet zulks om het subject van den zin, waardoor hij zijne gedachten waarneembaar maakt, voor te stellen als datgene, wat het door het zegwoord uitgedrukte accident teweegbrengt". Maar, wensch ik dan te vragen, doet het activum niet precies hetzelfde? Wat kan er toch, in 's hemels naam, voor verschil in beteekenis bestaan tusschen de uitdrukkingen „zoodanig accident (gaat) van het subject zelf uit" [1], en „het subject brengt eenig accident teweeg"?

Het subjectief-passief wordt, *κατ' ἐξοχήν*, volgens onzen grammaticus, gevormd door aanhechting van de pronominale praefixen كو (ku) en كو (kau); van مليهت (mĕlîyat) maakt men كليهت (kulîyat) en كوليهت (kaulîyat) om daarmede, met volmaakte juistheid, te zeggen „door mij wordt gezien" en „door u wordt gezien", en nooit „ik zie" en „gij ziet". „Om op deze wijze het *subjectief-passief* voor den derden persoon te

---

1) p. 59, § 8.

vormen, gebruikt men het *zuiver passief* met een complement, dat het subject aanwijst en, zonder het Voorzetsel اوله, ôleh, onmiddellijk achter het Passief wordt gevoegd"[1]. Zoo zijn دليهتڽ (dilıyátña), دڤرولهڽ (dipĕrolíhña), دليهت اورڠ (dilíyat órang), دليهت راج (dilíyat rája), دليهتڽ راج (dilıyátña rája), ja zelfs دليهتڽ اوله راج (dilıyátña ólih rája), alle vormen die tot het subjektief-passief behooren. Nu moet men weten dat de Hollander naast dit subjektief-passief nog een zuiver passief kent, „gevormd door het voorvoegsel د (di) vóór het werkwoord te plaatsen, dat daarbij het voorvoegsel mĕ م, dat het kenmerk van den actieven vorm is, verliest"[2]. Vraagt men nu wat er op die wijze overblijft van het verschil tusschen subjektief- en zuiver passief, dan blijkt dat in hoofdzaak gelegen te zijn in „het voorzetsel oleh", met dien verstande dat e. g. دليهت اوله راج (dilíyat ólih rája), zuiver passief is, daarentegen دليهت راج (dilíyat rája), دليهتڽ راج (dilıyátña rája), ja zelfs دليهتڽ اوله راج (dilıyátña ólih rája) alle subjektief-passief. Natuurlijk heeft de Hollander volkomen het recht om dit zoo voor te stellen, en staat het ieder vrij om hem hierin al dan niet te volgen. Hij zou die vormen ook hebben

1) p. 93, supra. Waarom die derde persoon zoo geheel anders behandeld wordt dan de eerste en tweede, verneemt men niet. Maar misschien is dit, als men goed is doorgedrongen in de geheimen van het subjektief-passief, de natuurlijkste zaak ter wereld.

2) p. 90, § 3.

kunnen noemen objektief-actief of actief-passief; een wiskunstig bewijs dat hij dwaalt mag men niet verwachten, en aan zoo iets zal ik mij ook niet wagen. Wel hoop ik later aan te toonen dat de noodzakelijkheid der onderscheiding van een subjektief-passief in tegenstelling van een gewoon passief, op een misverstand berust [1]).

De schrijvers na Crawfurd, in de eerste plaats de Hollander, hebben hunne innovaties volstrekt niet bepaald tot het *subjektief-passief;* ook andere, elders ten eenenmale onbekende, elementen hebben zij in den Maleischen woordenschat ontdekt, waaronder 1° het toestandswoord en 2° het accidenteel passief op den voorgrond treden.

„De vorming der eigenlijke Maleische Toestandswoorden [2]) geschiedt door vóór het grondwoord het voorvoegsel بر bĕr te plaatsen"; zoo is bv. برجالن (bĕrjâlan) een type van een toestandswoord, omdat het den toestand *gaan* aanduidt. Maar waarom men in het Hollandsch nimmer op den inval is gekomen om *gaan* een *toestandswoord* te noemen, en waarom de Hollander het aan برجالن (bĕrjâlan) in beteekenis nauw verwante

1) Uit de Hollanders' woorden: „Wanneer nu bij het Zuiver Passief werkwoord ook het subject is uitgedrukt, wordt de logische betrekking tusschen die twee woorden aangeduid door het voorzetsel اوله, oleh, door" (p. 92, § 6) moet ik opmaken dat hij niet zóó scherp tusschen subjekt in den zin en subjekt der handeling onderscheidt, als tot recht verstand van zaken onvermijdelijk is.

2) De oneigenlijke zijn die welke gevormd worden door het infix u m, zooals g u m i l a n g (van g i l a n g); zie hiervoor p. 80, § 2.

ڤرکي (pĕrgî) niet eveneens een toestandswoord noemt, vinden wij nergens uitgelegd, en van een heldere uiteenzetting van het karakter van zoo'n toestandswoord blijven wij ook al verstoken. Als men de Hollander vraagt: „waarom zijn die derivaten met bĕr toch toestandswoorden"? dan is zijn antwoord: „omdat ik heb goedgevonden en verstaan derivaten met bĕr toestandswoorden te noemen". Maar vele uwer toestandswoorden hebben immers, evenals wat gij actieve verba noemt, de benaming van eenig voorwerp als objekt der handeling achter zich? zou men kunnen vragen. Zegt men niet اي بربوت عبادة (îya bĕrbûwat ʿibâdah)? En spreekt men niet van برولیه هرت (bĕrólih hárta)? برلڠکڤ کڤل (bĕrlángkap kápal)? Zeker, antwoordt hierop onze grammaticus, maar dan heeft men niet te doen met een direkt objekt maar met een complement, „omdat het Toestandswoord zelfs het bezig zijn van het subject met een transitieve handeling voorstelt als een toestand, waarin dit verkeert, en niet als eene daarvan uitgaande werking". [1]) „Maar dat is het juist wat gij hadt moeten aantoonen", zou ik meenen. Waarom is استان (astâna) in de uitdrukking ممبوت استان (mĕmbûwat astâna) direkt objekt, en daarentegen slechts complement in بربوت استان (bĕrbûwat astâna)? En, in trouwe, wat is toch wel in de wetenschap der grammatica het karakteristieke verschil tusschen een objekt en een complement?

1) p. 88, supra.

Waar de Hollander het over het eenvoudig werkwoord heeft, daar heet het: [1]): „Intusschen zijn er vele woorden die nooit den vorm van het Eenvoudig Werkwoord aannemen, al geven zij ook eene werkzaamheid van het subjekt te kennen"; van zijne toestandswoorden zegt hij: „Vele woorden nemen nooit den vorm van het Toestandswoord aan; en daaronder ook die, van welke boven gezegd is, dat zij ook den vorm van het Eenvoudig werkwoord niet aannemen" behoudens eenige uitzonderingen. Dat hij er niet aan denkt om hiervan een verklaring te beproeven (het feit is er anders opvallend en belangrijk genoeg voor), schrijf ik daaraan toe dat het minste nadenken over zoodanige verklaring zijn systeem van subjektief en ander passief, eenvoudige werkwoorden, toestandswoorden en wat niet meer als een kaartenhuisje inéén had doen storten.

Het accidenteel passief, ook al aan Roorda's Javaansche Grammatica ontleend, wordt volgens de Hollander gevormd: 1° door afleidingen met het praefix k a en het suffix a n, en 2° door het praefix t ĕ r. Ik moet den belangstellenden lezer verwijzen naar de bron zelve [2]), als hij vernemen wil waarin het fijne zit van deze onderscheiding. Naar mijn oordeel is de motiveering hiervan al even gebrekkig als die der overige nieuw ontdekte vormen.

Slechts met zeker gevoel van medelijden maakt men kennis met de Hollander's speculationes over het Ma-

---

1) p. 61, § 9. 2) De H. p. 97—106.

leische verbum. Meermalen stuitte ik daarbij op uitlatingen, die voldoende bewijzen dat hij, indien het hem had mogen gelukken zich los te maken van de hem door Roorda aangelegde boeien, en zijn eigen weg te gaan, tot gansch andere, en stellig veel rationeeler uitkomsten zou gekomen zijn. Maar het schelle licht, dat deze gevierde Javanicus uitstraalde, schijnt de Hollander verbijsterd te hebben; dat staren en turen daarop heeft hem zoodanig van de wijs gebracht, dat hij er toe gekomen is om stellingen te verkondigen en argumenten hiervoor aan te voeren, welker juiste strekking hij niet kan hebben begrepen.

Dit neemt intusschen niet weg dat zijne beschouwingen onder degenen, die zich na hem als Maleisch grammaticus ontpopten, steeds braaf opgeld gedaan hebben. Hun aantal is zoo groot, dat het ondoenlijk wordt om van elk hunner, zelfs in hoofdzaak, mede te deelen hoe hij over de voornaamste beginselen in de theorie van het Maleische verbum denkt. Ik moet mij tot enkelen beperken, en zal daarom in het kort vermelden wat Pijnappel, Klinkert en Favre als hun meening verkondigen, om te eindigen met Gerth van Wijk.

Eerstgenoemde onderscheidt in het Maleisch verschillende praefixen, ma, ta, pa, ba, die mij niet bekend zijn. Van de 3 laatste bestaan ook nevenvormen: „meestal worden zij met eene r geschreven en tĕr, bĕr en pĕr uitgesproken" [1]), inderdaad een kluchtige voorstelling.

---

1) Maleische spraakkunst § 43.

'tIs of men zeide: „de menschen hebben één oog; meestal hebben zij er evenwel twee". Het praefix m a (dat is wat ik mĕ • noem) is „het actieve praefix" [1]); „het drukt een werkzaam bezig zijn van het subject of ook een toestand uit, waartoe iemand of iets door eigen werkzaamheid komt of gekomen is; niet juist een ten uitvoer brengen van iets". Men zal het vreemd vinden hier aan het praefix toegeschreven te zien, wat gewoonlijk aan de afleiding in haar geheel wordt toegekend, maar dit houdt verband met Pijnappel's uitspraak: „Begrip van een onderscheid tusschen actief en passief hebben de Maleiers natuurlijk wel, maar het is oorspronkelijk niet door verschillende vormen uitgedrukt". [2]) In verband met wat hij elders zegt, beteekent het dat een grondwoord als bv. دافت (d â p a t) of چاري (c â r i) op zich zelf noch actief, noch passief is, maar beide, wat te veel in strijd is met de werkelijkheid dan dat het noodig zou zijn bij deze zienswijze lang stil te staan. Maar مندافت (m ĕ n d â p a t) en منچاري (m ĕ ñ c â r i) zijn ontwijfelbaar actief, en overigens evengoed intransitief als transitief.

„Het praefix b a duidt een *toestand* aan van het subject *die door nauwe verbinding met iets anders ontstaat*" [3]), en een eindje verder lezen wij dat b ĕ r dient „ter verbinding van eenig voorwerp met een ander", wat m. i.

---

1) eod. § 38. 2) p. 36, infra. 3) § 46 eod.

nu juist niet uitmunt door klaarheid. „In een aantal gevallen evenwel, te weten wanneer het stamwoord een werkwoord is, schijnt dat bĕr zoo goed als geen beteekenis meer te hebben" [1]), en Pijnappel vermoedt dat die beteekenis, zoo zij er is, in vele gevallen slechts een louter syntaktische kan zijn. Zeker in برڤڬڠ (bĕrpĕgáng), برتاهن (bĕrtáhan), en zoovele andere? Pijnappel heeft het herhaaldelijk over onze geringe kennis van het Maleisch, maar de zijne blijkt al heel bedroevend te zijn geweest.

Dat hij zich van het praefix pĕr afmaakt door dit „het *subjectieve* praefix" te noemen, bevreemdt mij geenszins. „Ta heb ik boven het *praefix van het Maleisch passief* genoemd, want het verschil in beteekenis met het Hollandsch passief is te groot om er het bijvoegsel Maleisch bij weg te laten" [2]). Waarin het verschil is te zoeken zal de belangstellende lezer zelf moeten nalezen; ik kan het niet zeggen, omdat ik niets van Pijnappel's demonstratie begrepen heb.

Verder heeft men nog de verbale affixen di, kan en i, de beide laatste, in tegenstelling van het eerste, suffixen. Het praefix di maakt vormen, welke met ons passief overeenkomen, en doet dus iets anders dan het prefix tĕr, want dit maakt een *Maleisch* passief. Van de affixen kan en i heet het: „Geen van beide verandert in den grond iets aan de beteekenis van het woord waar

---

1) § 48 eod. 2) § 44 eod.

zij aan vastgehecht zijn" [1]). Vandaar dat men die twee suffixen *syntactische* kan noemen in tegenstelling met de overige die dan etymologische zouden kunnen heeten.

Men ziet het, Pijnappel kent geen subjektief of accidenteel passief, maar dit schijnt mij dan ook de eenige lichtstraal die op zijn werk is gevallen [2]).

Welk standpunt Klinkert tegenover het Maleische verbum inneemt blijkt duidelijk uit zijne woorden: „Dat de grondwoorden in het Maleisch meer eene passieve dan eene actieve beteekenis zouden hebben wordt genoegzaam daardoor weerlegd, dat de Maleische taal wel vier verschillende vormen heeft om een woord passief te maken, namelijk één voor het zuivere passief, één voor het subjectieve passief en twee voor het accidenteel passief. Bij voorkeur maakt de Maleier van deze passieve vormen boven den actieven vorm gebruik" [3]). Vier passieve vormen derhalve, en daar tegenover slechts één actieve! Volgens hem is اكو منولڠ (áku mĕnŭlung) *ik help*, dus activum, en اكو دتولڠ (áku ditŭlung) *ik word geholpen*, derhalve passivum, en wel *purum*. Het

1) § 57 eod.

2) Zijn systeem, om de grammaticale indeeling uitsluitend in te richten naar de beteekenissen der verschillende affixen, komt mij ook weinig aanbevelenswaardig voor. Het bestaan van een subjektief-passief vond ik ook ontkend door zekeren A. F. von de Wall, die de affaire van wijlen H. von de Wall, maar voor eigen rekening, schijnt voortgezet te hebben (zie Ind. Gids 1884, Dl. I, p. 138).

3) Spraakleer van het Maleisch, 1e druk p. 67 infra. In den tweeden druk van dit werk, die mij te laat in handen kwam voor een uitvoerige raadpleging, verkondigt de schrijver deze stelling niet meer.

subjektief passief staat, volgens dezen degelijken kenner van het Maleisch, maar als grammaticus onvoldoende onderlegd, naar zijn aard, tusschen actief en passief in, „het subject wordt daarbij niet object van de handeling, zooals bij het zuivere passief, maar *de handeling wordt voorgesteld als door het subject te worden verricht*". Maar dat doet in elke andere taal het activum! Waarom dan passief genoemd wat au fond eenvoudig actief is [1])? Overigens is zijn voorstelling van dit curieuse passief grosso modo dezelfde als die van de Hollander. Zoo leert hij dat کتولڠ (kutúlung) beteekent „door mij wordt geholpen"; کامی تولڠ (kámi túlung), کیت تولڠ (kíta túlung), سهای تولڠ (sáya túlung), dat alles is subjektief-passief, evenzoo توان تولڠ (túwan túlung). Maar, wil ik even vragen, wat is nu اکو تولڠ (áku túlung) en اڠکو تولڠ (ĕngkáu túlung)? Ook subjektief-passief? Waarom dan zoo angstvallig vermeden om dit ronduit te zeggen [2])? Is het actief? Maar dan zijn er ook meer actieve vormen, en ons werd zooeven nog verzekerd dat het actief tegenover het passief stond, in het Maleisch wel te verstaan, als één tegen vier. Of zijn die vormen misschien in het geheel geen

1) Als een van zelf uit die voorstelling voortvloeiend gevolg lezen wij: „Subject blijft dus daarbij subject, alleen de voorstelling van de handeling is passief, van daar de naam Subjectief Passief" (p. 69). Met leedwezen maakt men met dergelijke uitspraken kennis; ik acht het eenvoudig onmogelijk dat de schrijver hetgeen hij neerschreef begrepen heeft.

2) De Hollander volgt volmaakt dezelfde taktiek.

Maleisch? Maar een dergelijke uitvlucht mag ik van den Heer Klinkert niet verwachten; zij ware al te gemakkelijk te weerleggen.

De beide accidenteel-passieven worden gevormd door de afleidingen met ka-an en tĕr, en ook hier gaat de schrijver in den pas met de Hollander.

„De actieve vorm van het werkwoord is het Voorvoegsel mĕ, dat soms door een passenden neusklank wordt gesloten" [1]), waarin zeker slechts weinigen geen allerongelukkigste wijze van uitdrukken eener gedachte zullen zien. Grondwoorden, die „van zichzelven" intransitieve werkwoorden zijn, nemen dit praefix niet aan. „Alle woorden, die den vorm van het act. werkw. hebben aangenomen, zijn als transitief te beschouwen, d. i. er wordt daarbij aan een object gedacht, waarop de handeling overgaat" [2]). Wel zeker, „Gedanken sind zollfrei", en de schrijver zegt zoo voorzichtig, als ware hij een geboren staatsman, niet „alle woorden, die den vorm van het actief werkwoord hebben aangenomen, *zijn* transitief" maar *„zijn als transitief te beschouwen"*. En waarom drukt hij zich zóó uit? Wel, anders zou hij immers met den mond vol tanden staan als iemand hem vroeg of مڠنتق (mĕngántuq) en مناڠس (mĕnángis) dan ook transitieve verba zijn. Nu antwoordt hij leuk weg: „Wel neen, dat *zijn* geene transitieve verba, maar wel verba, die als transitief *zijn te beschouwen*",

---

1) p. 53, eod. 2) p. 55, infra, eod.

wat natuurlijk heel iets anders is. De derivaten met kan en i zijn geene „transitieve" werkwoorden, maar „de transitieve vormen van het werkwoord", wat mij, ik beken het gaarne, te hoog gaat.

Hiertegenover staan de intransitieve werkwoorden, die men ook onzijdige werkwoorden of actieve Toestandswoorden zou kunnen noemen. Och ja, waarom niet? Hiervan zijn sommige intransitief „van zichzelf", als 't ware erfelijk belast. De andere zijn ongelukkig gemaakt door het praefix bĕr, dat zich daaraan vastgezogen en hen onbekwaam gemaakt heeft om een direkt objekt te hebben[1]). Wel zegt men بربوت رومه (bĕrbúwat rúmah) en بربوڠ كوكو (bĕrbúwang kúku), maar wie in rúmah en kúku direkte objekten ziet, zou daardoor blijk geven van een allertreurigst inzicht in de finesses van het Maleisch. Immers, in zulke gevallen[2]) heeft men met niets anders te doen dan met *samengestelde uitdrukkingen* „waarvan het tweede lid

---

1) p. 51, al. 1, eod.

2) p. 57 eod; hier worden nog eenige andere genoemd. In de 2e editie (p. 24) blijkt de schrijver een andere zienswijze toegedaan. „Wel komen er uitdrukkingen voor, waarbij men aan een object zou denken, doch dit oogenschijnlijke object is niet anders dan een complement". Precies de leer van de Hollander. En dat als resultaat van zestien jaar peinzens. (Zie de Voorrede). Ik teeken hier nog aan dat Klinkert (l. c. pag. 25 supra) بلنجر (bĕluñjur), بلاتی (bĕlăti), بلاسه (bĕlăsah) بلمبڠ (bĕlúmbang) en بلنتن (bĕlántan) aanvaart als voorbeelden van den overgang van het praefix bĕr in bĕl, evenals in بلاجر (bĕlájar). Ik kan mij in de verste verte niet met deze zienswijze vereenigen, vooral niet bij gemis van eenig ander bewijs. Trouwens, vroeger beweerde Klinkert dat er geen analogon was van bĕlájar (zie Ind. Gids 1892, II, 1776).

slechts dient tot bepaling van het eerste, en die in hun geheel als intr. werkwoorden worden beschouwd". Door wie? En waarom? Het antwoord op deze vragen, die toch zeer geoorloofd zijn en voor de hand liggen, werd reeds gegeven.

Zoo'n intransitief werkwoord is toch een zonderling monster! Is het „vom Hause aus" intransitief, dan neemt het nooit den vorm van een actief verbum aan, en evenmin dien van een passief; de vormen ممرڬي (mĕmĕrgi) en دڤرڬي (dipĕrgi) of ترڤرڬي (tĕrpĕrgi) zijn daarom ook in het Maleisch niet bekend. Maar was het transitief en is het door dat ellendige praefix bĕr intransitief geworden, dan heeft men met een heel ander geval te doen. Dit praefix gaat dan, sc. als de afleiding met bĕr den vorm van een actief verbum aanneemt, geheel vrijwillig, over in pĕr [1]), en duldt zeer lijdelijk het praefix di vóór zich. Waarom? Ja — als men dat eens wist!

Favre is, zoo mogelijk, nog hartstochtelijker aanhanger der Roordasche theoriën, pasklaar gemaakt voor het Maleisch, dan de Hollander of Klinkert.

De verbale grondwoorden kunnen volgens dezen schrijver zijn òf „verbes substantifs" [2]) òf „verbes d'état proprement dits". Deze laatste drukken soms een toestand uit „et quelquefois un passif". Ter illustratie van dit

1) eod. p. 68.

2) Qui, comme dans nos langues européennes, peuvent être aussi employés en qualité „d'auxiliaires".

laatste lezen wij in § 163: „Beaucoup d'étrangers, après avoir appris le malais par l'usage, parlent au passif, sans s'en apercevoir. Ils croiront par exemple rendre littéralement اى توتف ڤنتو (íya tútup píntu) par „il ferme la porte" tandis que la traduction littérale est: „par lui est la porte fermée". Inderdaad hebben wij hier te doen met de uiterste consequentie van de subjectief-passief theorie, en ik wil Favre niet den lof onthouden van de eerste geweest te zijn om die onvermijdelijke conclusie uit een verkeerde praemisse in ronde woorden te aanvaarden, zonder achterdeurtjes open te houden. „Tout radical" heet het iets verder „ayant un sens verbal et pouvant devenir verbe actif au moyen de la particule préfixe م me, doit être considéré comme étant au passif". Daarom beteekent همب اڠكت (ámba ángkat) ook „est par moi levé" en niet „je lève". Het moge dwaas zijn zoo iets te leeraren, de duidelijkheid der bewering op zich zelve laat niets te wenschen over [1]). Als hoedanig heeft men nu, volgens dit stelsel, te beschouwen اكو ڤرڬى (áku pĕrgí) of اى داتڠ (íya dátang)? Niet als passieven, want ممرڬى (mĕmĕrgí)

1) Het verbale woord داڤت (dăpat) wordt in de spreektaal dikwijls gebezigd in den zin van دداڤت (didăpat), dit is niet te ontkennen. Ik vermoed dat wij hier te doen hebben met een dergelijk geval als de samentrekking, eenig en alleen welluidendheidshalve, van ممنت (mĕmínta) tot منت (mínta) en مموهن (mĕmúhun) tot موهن (múhun). In de schrijftaal heb ik, bij mijn weten, nimmer داڤت (dăpat) in passieven zin gebezigd gezien.

en منداتغ (mĕndătang) bestaan niet, maar wat zij dan wel zijn zegt de schrijver ons, helaas, niet. Hij noemt dit „le passif radical", en dat hij hiermede hetzelfde bedoelt als wat Roorda „subjektief-passief" noemde lijdt geen twijfel als wij lezen: „avec ces sortes de passifs, les Malais (à l'exemple des Javanais) emploient souvent les pronoms de la première et de la seconde personne dans leur contraction, c'est à dire ك ku pour اكو åku et كو kaw pour angkaw"[1]). Het passief met د (di) noemt hij „le passif par rapport au sujet" daarentegen heet het van dat met tĕr: „Le passif formé au moyen du préfixe تر (tĕr) n'a souvent de rapport avec aucune action (abstraction faite de toute action) et répond assez bien à nos participes passés", maar „il arrive cependant très-souvent que le verbe substantif اد ada, „être", est sous-entendu, et alors cette forme perd le sens de participe, pour prendre celui d'un verbe passif"[2]). Wat een voorstelling! Zijn opmerking dat de vormen ka — an min of meer beantwoorden „à nos participes passés pris substantivement" is dragelijk, een ware oase in zoo'n woestijn van phrasen.

De vormen met mĕ- stellen de „verbes d'action" daar, „mais il ne faut pas les confondre avec ce que nous nommons en français „verbes actifs". [3]) Uit hetgeen verder volgt blijkt echter dat hij „verbes actifs" noemt, wat bij

---

1) § 167, Grammaire Malaise.
2) § 173 en 174 eod. 3) § 129 eod.

anderen, en met meer recht, „verbes transitifs” heet. In elk geval, die verba met mĕ◡ „n'expriment pas seulement un état ou une manière d'être, comme ceux dont nous avons parlé dans l'article précédent, mais bien un acte produit par le sujet, et émanant de la volonté ou de la nature du sujet”. Ongelukkig genoeg voor Favre's stelsel geldt volmaakt hetzelfde van áku pĕrgí en íya dátang, want ook daar heeft men te doen met een handeling, verricht door het subjekt en gevolg van diens wil of „de sa nature”. Ik laat opzettelijk die woorden onvertaald, omdat het mij niet duidelijk wil worden wat de schrijver hiermede kan hebben bedoeld.

Een woord als ساکت (sákit) behoort volgens Favre [1]) tot die „verbes malais” welke „dans leur première forme” een toestand aanduiden; zoo kan ڬنتڠ (gántung) beteekenen „être pendu”, en بارڠ (báring) doet hem denken aan het Latijnsche *jaceo*. „On pourrait même dire que tous les mots (dus niet *tous les verbes*!) malais, renfermant dans leur état radical une signification qui comprend le verbe „être”, et signifiant „être quelque chose” peuvent être considérés comme verbes d'état” [2]). Min of

---

1) § 114.

2) eod. Een eenigszins ander standpunt derhalve dan dat van Pijnappel, in wiens evangelie o. a. deze tekst voorkomt: „Alle woorden in het Maleisch beteekenen oorspronkelijk een *iets* zijn”, als ik hem wel begrijp, vooral omdat de Malaische taal „door en door zinnelijk is”. (Mal. spraakkunst § 35).

meer in strijd met het door onzen grammaticus hier uitgesproken beginsel, verklaart hij in de volgende paragraaf: „Régulièrement, un radical verbal malais prend le sens de verbe d'état, au moyen de la particule préfixe بر (bĕr)". Men zou uit een en ander onvermijdelijk tot de slotsom komen dat dit praefix geheel overtollig is, ware het niet dat ons duidelijk werd geleerd (natuurlijk zoekt men hierbij weer vruchteloos naar eenig bewijs) dat برݢنتڠ (bĕrgántung) beteekent „être pendant" terwijl ݢنتڠ (gántung) als verbe d'état beteekent „être pendu". En dan heet het verder: „On voit donc qu'en malais ces verbes ne diffèrent pas des adjectifs, ni ponr le sens ni *pour la forme*". Wie dit laatste niet begrijpt omdat hem geen bijzondere *vorm* van het Maleische adjectief bekend is, waardoor het zich kennelijk onderscheidt van andere rededeelen, kan in § 102 lezen dat برجڠݢت (bĕrjánggut) en بربودي (bĕrbúdi) adjectieven zijn.

Vervolgens worden wij onthaald op een uiteenzetting van de beginselen, welke de vorming dier „verbes d'état ou neutres" beheerschen. Er zijn, Favre is geenszins blind voor dit feit[1]), wel is waar onder die „verbes d'état ou neutres", en dan nog maar „dans quelques auteurs", die „un régime" hebben, maar dat zijn slechts uitzonderingen, om den regel te bevestigen, en eigenlijk zelfs dit niet eens. Met een weinig goeden wil „on

---

1) Zie § 118.

pourrait aussi prendre le verbe comme indiquant un état plutôt qu'un acte, et traduire اورڠ بربوت رومه (órang bĕrbúwat rúmah) par „un constructeur de maisons, un architecte". Intusschen zijn dergelijke uitdrukkingen zeer dikwijls een zin met subjekt en praedicaat, en wat blijft er dan van dat neutrale over? Als Favre in allen ernst meent dat zoodanige derivaten met bĕr slechts bij uitzondering een „régime" hebben, dan bewijst hij eenvoudig dat hij van het Maleisch een hoogst oppervlakkige studie gemaakt heeft.

Dat hij verba met het praefix pĕr kent, blijkt uit § 151 vv.: „cette particule paraît former les (?) verbes dérivés, en leur laissant toujours un sens passif, à moins qu'elle ne soit précédée du préfixe م (me)" [1].

Zoo zijn wij dan eindelijk aangeland bij den laatsten schrijver eener Maleische Spraakkunst, wiens beschouwingen in aanmerking komen voor een nadere uiteenzetting. Gerth van Wijk's punt van uitgang hierbij is de uit-

---

1) In § 109 kan men lezen: „L'emploi de ces particules, (dat zijn de verbale prae- en suffixen) pour désigner les formes d'un verbe, est d'une régularité assez constante, pour qu'il soit possible de poser en principe les règles suivantes" waaronder „2ième règle. Pour donner à un mot malais le sens de verbe d'état, ou de verbe neutre, on se sert du préfixe بر ber". Alweer die malle voorstelling, à la von de Wall, alsof men telkens, naar den eisch der omstandigheden, eventjes afleidingen gaat maken, met inachtneming dier fameuse 8 Favresche regels, in plaats van zich te bedienen van materiaal dat eeuwen geleden reeds door de spraakmakende gemeente is beschikbaar gesteld. Niet onvermakelijk klinkt in verband hiermede een uitspraak als deze: „ڤرانق, passif de مڠانق, *qui n'est pas usité*" (§ 155). Ik cursiveer!

spraak in § 111. „Eenige stamwoorden, die een handeling en vooral (die, welke) een beweging of rust uitdrukken, treden zonder eenige verandering als werkwoorden op” [1]), en, getrouw aan het systeem, dat hij in zijn Spraakleer volgt, overstelpt hij ons met een aantal voorbeelden van zulke werkwoorden, wel een gansche bladzijde! „Al die stamwoordelijke werkwoorden zijn intransitief, maar niet daarin toch (sic!) ligt de reden van hun onveranderd blijven, daar andere intransitieven met overeenkomstige beteekenis wel een voorvoegsel moeten aannemen om als werkwoord dienst te kunnen doen en sommige der hier opgegeven woorden evengoed met als zonder verbaal praefix voorkomen, b. v. mĕngoendoer, mĕnampil, bĕrbangkit, bĕrpindah” [2]). De strekking dezer opmerking ontsnapt mij ten eenen male, maar een eigenaardig inzicht in des schrijvers opvatting van een „intransitief” werkwoord krijgen wij zeker bij de waarneming dat, e. g. سنتڤ (sántap), *eten*, ook al intransitief is. Waarom die op pag. 54 opgesomde verbale grondwoorden geen praefix krijgen en toch werkwoorden zijn -- de schrijver weet het, by

---

1) Een gebrekkige zin! Bij „uitdrukken” moest de ʻ geplaatst zijn, anders heeft de relatiefzin, beginnende met „die een handeling”, geen hoofdwoord van het praedikaat. Nog beter ware echter het schrappen van het relativum „welke”, en, dit gaat in een moeite door, het onmiddellijk daaraan voorafgaande „die”. Ter wille van den lezer plaatste ik deze woorden tusschen haakjes. De hier gegeven voorstelling schijnt aan Favre, § 180, ontleend te zijn.

2) § 112.

Jove, niet. „Wij hebben hier dus [1]) te doen met een taalgebruik, waarvan de reden nog niet verklaard is", en dat zeker, naar de tot dusverre gehuldigde theoriën, wel nimmer te verklaren zal zijn. En dan komt des Pudels Kern: „Uitgezonderd de hierboven genoemde moet een stamwoord altijd een voorvoegsel aannemen om wat wij noemen den infinitief van een werkwoord uit te drukken; zonder zulk een praefix kan het wel een vorm van het werkwoord zijn, b. v. امبل, ambil, *worde gehaald*, maar eerst مڠمبل, mĕngambil, is het werkwoord *halen*; کات, kata, wordt eerst in den vorm برکات, bĕrkata, het werkwoord *spreken*" [2]). Ergo اي مڠمبل ايکن (ïya mĕngámbil ïkan) is *„hij (is) het halen van visch"*, en همب برکات کقداڽ (ámba bĕrkáta kapadáña) *„ik (ben) het spreken tot hem"*. Maar wie zoo redeneert bewijst dat hij weinig thuis is in de logica van den schrijver, dien wij hier onder handen hebben. Want iets verder lezen wij: „Dit praefix dient

---

1) Dit „dus" ware beter weggelaten.

2) § 113. Het is nauwelijks mogelijk om in zoo'n kleine ruimte meer onzin samen te persen. Is dus de infinitief *het werkwoord* bij uitnemendheid? Waarom wordt dan in de klassieke talen het verbum aangeduid met den 1sten persoon sing. van het praesens? En in het Arabisch met den 3den persoon sing. van het perfectum? En in het Sanskrt door den wortel of stam? Weet de schrijver nog niet eens dat de infinitief een *nominaal-*vorm van het werkwoord is, een nomen verbale? Het is bovendien volstrekt niet waar dat مڠمبل (mĕngámbil) is „wat wij noemen den infinitief van een werkwoord". Dat kan het zijn, bv. in ايندق مڠمبل (ĕndáq mĕngámbil), maar in اکو مڠمبل (áku mĕngámbil) is het in de verste verte geen infinitief, want dan zou deze constructie geen zin hebben.

om *al* de actieve vormen van het werkwoord uit te drukken" [1]). Vraagt men nu wat اكو امبل (ákn ámbil) is, dan leert ons § 155 dat dit zeggen wil „*door mij wordt genomen*"; كامى سكلين دغر خبر (kámi sakāliyan děngár chábar) wil niet zeggen „*wij allen hebben het bericht vernomen*" maar „*door ons allen werd het bericht vernomen*". Waar ziet men dat toch aan? zal menigeen vragen. De verklaring is deze: „Iedere zin, waarin een transitief werkwoord voorkomt, kan in twee vormen worden uitgedrukt [2]), een *actieven* waarin het handelend subject als grammaticaal onderwerp of, zooals wij dat in onze taal noemen als 1ste naamval optreedt, en een *passieven*, dien wij vormen door middel van het werkwoord *worden* en waarin daarentegen het object der handeling als grammaticaal onderwerp, d.i. als 1ste naamval fungeert, terwijl het handelend subject bepaling wordt met het voorzetsel *door* bij zich". Slecht gezegd, maar er is uit te begrijpen dat de schrijver hier op zijn manier wil duidelijk maken wat het doel is van het *passief* in tegenstelling met het *actief*. Het is dan echter niet voldoende dat de *zin* (sit venia verbo) een transitief werkwoord heeft, zij moet bovendien een direkt objekt hebben, dat bij de passieve constructie als subjekt

1) § 114; de cursiveering van *al* is van mij.

2) § 145; dit is natuurlijk onjuist. Een zin heeft slechts *één* vorm, maar de gedachte, daardoor uitgedrukt, die kan ook in een anderen vorm, en vaak in vele andere vormen, gegoten worden. Dit heeft echter met het transitieve of intransitieve van het verbum niets te maken.

kan optreden. Daarom is van *ik sla* ook geen passief mogelijk, wel van *„ik sla den hond"*; de daarin vervatte gedachte kan weergegeven worden met *„de hond wordt door mij geslagen"*. De schrijver stelt *ik sla* tegenover *ik word geslagen*, en dit is in zooverre juist als de eerste persoon in het eene geval de handeling verricht en haar in het andere ondergaat, maar dergelijke tegenstellingen hebben uit een grammaticaal oogpunt weinig zin, en zeker niet meer dan die tusschen *„ik ben arm"* en *„hij is rijk"*. Geheel anders onze schrijver: „het grammaticale passief van *ik sla* is *„door mij wordt geslagen"* [1]. Nu hij zich zoo tuk toont op tegenstellingen moet ik hem even wijzen op die, welke tusschen deze twee uitdrukkingen bestaat. Zij is deze dat *„ik sla"* een zin is, en *„door mij wordt geslagen"* niet, eenvoudig omdat er geen subjekt is. Vult men dit aan, door b.v. te zeggen *„de hond wordt door mij geslagen"* dan heeft men ook de passieve constructie van *„ik sla den hond"*. Waarin het eigenaardige van dat *grammaticale passief* gelegen is, kan mij dan ook met den besten wil niet klaar worden.

In elk geval, dit weten wij, dat اكو مڠمبيل (åku mĕngåmbil) volgens Gerth van Wijk wil zeggen *„ik neem"*, en اكو امبيل (åku åmbil) daarentegen *„door mij wordt genomen"*. Het passief (wel te onderscheiden

---

1) Wat wij tot dusverre subjektief-passief of „passif radical", hebben hooren noemen heet hier „grammaticaal passief"; de schrijver wil blijkbaar elke gelegenheid afsnijden om te denken aan het passief in een faillieten boedel of iets dergelijks.

van het *grammaticale passief*) wordt gevormd door het praefix د (di) zoodat اکو دامبيل (áku diyámbil) beteekent *„ik word genomen"*. En انجيڠ دڤوکول اوله اکو (áñjing dipúkul ólih áku) wil zeggen *„de hond wordt door mij geslagen"*, het passief dus van اکو ممڤوکول انجيڠ (áku mĕmúkul áñjing) *ik sla den hond*. Maar اکو ڤوکول انجيڠ (áku púkul áñjing) wil zeggen *„door mij wordt de hond geslagen"*, een geweldig verschil, wie voelt dat niet, met *„de hond wordt door mij geslagen"*! Of is er niet een opvallend onderscheid in beteekenis tusschen *„ik vertrek morgen"* en *„morgen vertrek ik"*? Men ziet het, de Maleische Spraakleer wordt door den heer Gerth van Wijk met angstvallige nauwgezetheid in al hare fijnheden blootgelegd.

Naast dit *passief* en dit *grammaticaal passief*, waarbij, als men den schrijver mag gelooven, de *agens* der handeling goed in het oog wordt gehouden, kent hij nog een paar andere passieven, waarbij dit laatste niet zoo dringend noodig is; „inmiddels kan ook bij deze vormen het subject waardoor die toestand is te weeg gebracht, genoemd worden" [1]). Als men nu overweegt dat het eerste ook het geval kan zijn bij het *passief* en het *grammaticaal passief*, in zooverre als men zeer goed kan zeggen اکو امبيل (áku ámbil) en ايت دامبيل (itu diyámbil), dan blijkt dat er alleen een verschil van graad kan bestaan in de frequentie der gevallen, waarin

1) § 176.

de agens der handeling al dan niet genoemd of in de gaten gehouden wordt. Maar dan mocht men ook met recht cijfers verwachten, die hiervan eenig denkbeeld geven; van die cijfers blijft de belangstellende lezer evenwel nuchter. Dat die twee vormen de derivaten met tĕr en ka — an zijn is duidelijk.

De schrijver steekt in zooverre gunstig af bij andere hierboven behandelde grammatici, dat hij in de afleidingen met bĕr geen toestandswoorden ziet, maar verba. „Behalve het in § 114 vermelde praefix م, heeft het Maleisch er nog een, dat dient om aan een woord den vorm van een werkwoord te geven, nl. بر (bĕr)" [1]). Omtrent de beteekenis dezer derivaten vernemen wij nader: „De met بر gevormde woorden zijn *intransitieve werkwoorden*, of *adjectieven* die ook als *praedicaten* kunnen optreden" [2]). Daar nu het Maleisch geene onpersoonlijke subjekten kent, is het duidelijk dat in die taal, anders dan bij ons het geval is, geen passief van een intransitief verbum bestaat, dus ook niet van de intransitieve werkwoorden met bĕr. Het passief dient, gelijk de schrijver zeer juist opmerkt, om het direkt objekt eener han-

---

1) § 192. Zooeven vernamen wij dat امبل (ambil) ook „de vorm van een werkwoord" is (§ 118), zoodat des schrijvers gedachte hier vrij troebel mag heeten.

2) § 193. Dit *ook* is inderdaad kostelijk! Kent de schrijver bijgeval in het Maleisch adjectieven die *niet* als praedikaat kunnen optreden? En heeft hij wel eens afleidingen met bĕr als subjekt gebezigd gezien? Zoo ja, dan houd ik mij warm aanbevolen voor mededeeling van eenige voorbeelden, want mij viel dit geluk nog niet ten deel.

deling te doen optreden als subjekt in den zin. Waar er geen direkt objekt is (zooals bij intransitieve verba), daar kan dus ook geen sprake zijn van een passiefconstructie, om de eenvoudige reden dat men dan een zin zou krijgen zonder onderwerp, dat wil zeggen *geen* zin [1]). Maar, zou men zeggen, براوله هرت (bĕrólih árta) is toch goed Maleisch, en iedereen verstaat er uit wat wij te kennen geven als wij zeggen *„zich schatten verwerven"*. Is dan in casu *schatten* niet het direkte object van *verwerven*? Wel zeker, wie twijfelt daaraan? In het Maleisch echter is هرت (árta) geenszins het direkte objekt van براوله (bĕrólih), immers, wat zou er dan overblijven van het positum dat die verba met بر (bĕr) intransitief zijn? Niet onvermakelijk redt onze grammaticus zich uit deze impasse. „Eigenlijk komt dan (i. e. in gevallen als waarop ik hier het oog heb) het praefix vóór een samengestelde uitdrukking, die in beteekenis somtijds overeenkomt met een substantief of een adjectief" [2]). Is dus, om bij ons voorbeeld te blijven, bĕrólih árta eigenlijk één woord? En dus wel beschouwd, niet anders dan bĕr + oliharta? Waar blijkt dat uit? Stellig niet uit het accent, want in de uitspraak heeft zoowel bĕrólih als árta een eigen woordaccent. Ten slotte nog éene vraag: Waarom kan men niet even goed zeggen dat mĕngámbil íkan ontstaan is uit

1) Zie ook § 196 pr.

2) § 196, p. 124; hier is de schrijver blijkbaar bij Klinkert in de leer geweest.

mĕng + ambilíkan? Want ook van de derivaten met me ̃ heet het: [1]) „Het stamwoord kan daarbij eene samengestelde uitdrukking zijn”.

Het moet natuurlijk belangwekkend zijn om, in verband met des schrijvers hierboven in het kort aangeduide zienswijze, te vernemen hoe hij denkt over een zin als: مک دڤراولهن باڽق هرت (maka dipĕrolíhña báñaq árta), in vertaling luidende „*door hem werden vele schatten verworven*”, en dus, als passieve constructie staande tegenover „*hij verwierf vele schatten*”. Raadplegen wij op dit punt de Maleische Spraakleer, dan vinden wij: „Sommige woorden nemen het praefix ڤر, pĕr, aan, dat vóór den onveranderden stam wordt geplaatst, maar de r verliest, en dus ڤ, pĕ, wordt wanneer in de eerste lettergreep van het woord, waarvoor het komt, een r is” [2]). Men vrage nu niet waarom die „sommige woorden” dat praefix aannemen, want dat is natuurlijk van niet het minste belang; oneindig gewichtiger is het te vernemen dat de zoo ontstaande (sic!) woorden weer het praefix mĕ ̃ krijgen „om als werkwoorden in den actieven vorm op te treden” [3]). Hoe moet nu ڤراستري (pĕristĕrí) in den zin: جکلو انق ڤاتک تونکو ڤراستري نسچاي کدل اي (jikálau ánaq pátiq tūwánku pĕristĕrí niscáya kĕdál íya) [4]) worden opgevat? Als grammaticaal passief natuurlijk.

---

1) p. 60, supra. 2) § 119. 3) eod.

4) Sajărah Mĕlăyu, ed. Klinkert (48, 3).

Stond er: جکلو انق ڤاتک دڤراستري اوله تونکو (jikálau ánaq pátiq dipĕristĕrí ólih tūwánku), dan zou het gewoon (d. w. z. niet in het grammaticale geknutsel van onzen schrijver passend) passief zijn; en ممڤراستري (mĕmpĕristĕrí) zou het activum zijn. Zoo staat ook naast ممڤراوله (mĕmpĕrólih) als activum دڤراوله (dipĕrólih) om het passief aan te duiden, maar zonder eenige betrekking tot براوله (bĕrólih).

Het was, dit zal niemand in twijfel trekken, een weinig opwekkende arbeid, dat resumeeren van de inzichten der voornaamste schrijvers over de Maleische Grammatica in den aard en het wezen van het Maleische verbum. Maar die arbeid was onmisbaar om duidelijk te doen uitkomen, in de eerste plaats, dat er geen sprake kan zijn van een *communis opinio* op dit stuk, en ten tweede dat er geen spoor van een objectieve waarneming van feiten bij die schrijvers te vinden is. Ieder wierp naar eigen goedvinden een stelling op, of meerdere, zonder zelfs te denken aan eenig bewijs voor de juistheid daarvan; de materie werd dan zóó lang verdraaid en gekneed tot zij zich, hoe ongaarne ook, met die stellingen ging verdragen.

In mijn proefschrift „Maleische verba en nomina verbalia" [1]) heb ik getracht de onhoudbaarheid en verwardheid der ten beste gegeven voorstellingen van het Maleische verbum aan te toonen, zoodat ik belangstellenden

---

1) Leiden, firma E. J. Brill, 1895.

hiernaar mag verwijzen voor uitvoeriger besprekingen ter zake. Verder heb ik in mijn geschrift een geheel nieuwe theorie over dit deel der Maleische grammatica opgesteld, welke ik later nauwkeurig heb getoetst aan een der beste werken van de Maleische letterkunde, de Sajárah Mĕláyu. De uitkomsten van dit onderzoek zijn neergelegd in een opstel van mijn hand, opgenomen in deel XL, afl. 1 en 2 van het Tijdschrift van het Bataviaasch Genootschap onder den titel „Feiten en cijfers uit de Sajárah Mĕláyu in verband met enkele betwiste hoofdpunten der Maleische Grammatica”, en zij bevestigen, ni fallor, ongeveer in elk opzicht de juistheid mijner zienswijze. Natuurlijk zou het mogelijk kunnen zijn dat mijn methode, toegepast op een ander werk, tot het resultaat leidde dat deze nieuwe theorie hoegenaamd geen steek houdt, maar ik moet het aan anderen overlaten om dat te bewijzen.

Ik betoogde in mijn proefschrift [1]) dat een der hoofdfouten van de Maleische grammatici hierin bestaat, dat zij — volkomen terecht overigens —, de derivaten met mĕ ͧ aanziende voor het actieve verbum, in Maleischen zin, den grondvorm van het verbale woord *daarom* hebben meenen te moeten beschouwen als het passivum. Ten einde deze averechtsche conclusie te rijmen met het niet te loochenen feit dat سهاي ڤوكل (sáya pŭkul) volstrekt niet beteekent *„ik word geslagen”*, wat toch

1) p. 100 seq.

het geval zou moeten zijn indien de vorm pŭkul inderdaad passief was, evenals e. g. (ego) ferior of (ἐγώ) τύπτομαι, heeft men dat prachtige subjektief-passief, alias grammaticaal-passief, alias „passif radical" uitgevonden, en tegen beter weten in volgehouden dat wij hier te doen hebben met iets specifiek Maleisch. Toch zou een nuchtere beschouwing der feiten weldra geleid hebben tot de slotsom, dat grondvorm en derivaat met mĕ‿ niet *tegenover* elkaar staan, doch *naast* elkander. Immers, van beide vormen wordt in den zin op volkomen dezelfde wijze gebruik gemaakt. Zoowel de grondvormen der Maleische verba als de daaruit ontstane afleidingen met mĕ‿ treden op als hoofdwoord van het praedikaat, en als nomen verbale; in het laatste geval zijn zij evengoed infinitief als participium, en waar zij in laatstgenoemde hoedanigheid optreden, dienen zij zoowel ter bepaling van substantiva als van praedikaatswoorden. Het eenige verschil zit in de frekwentie van het gebruik. Ik vond voor de Sajârah Mĕlâyu [1]) in het geheel 3925 gevallen waarin van den grondvorm is gebruik gemaakt tegenover 1922 afleidingen met mĕ‿. De frekwentie van het gebruik in de drie hoofdfuncties: hoofdwoord van het praedikaat, infinitief en participium was voor de grondwoorden 81 %, $11^1/_2$ % en $7^1/_2$ %, en voor de derivaten met mĕ‿ 46 %, $19^1/_2$ % en $34^1/_2$ %.

Dit eenmaal vaststaande, rijst vanzelf de vraag: „als

---

1) Zie pag. 106 van „Feiten en cijfers".

die twee vormen in den zin dezelfde functies vervullen, wat is dan wel het verschil in beteekenis daartusschen"? Immers, men mag aannemen dat de Maleier die derivaten met mĕ ˘ niet zou bezitten en bezigen, indien zij volmaakt hetzelfde beteekenden als de grondvormen. Bij het zoeken naar het antwoord op de zooeven gestelde vraag houde men goed in het oog dat er in het Maleisch zijn: 1° verbale grondwoorden, waarvan geen afleiding met het praefix mĕ ˘ in gebruik is, 2° verbale grondwoorden die wel dit derivaat naast zich hebben, en 3° derivaten met mĕ ˘, naast welke het verbale grondwoord niet gebruikelijk is [1]). Gaat men nu uit van mijn stelling, dat de afleidingen met mĕ ˘ in het algemeen dienen om zonder in omschrijvingen te vervallen op het duratieve der handeling meer nadruk te leggen, dan men zou doen door den grondvorm (dien ik *aorist* doopte) te bezigen, dan heeft men wel niet den sleutel ter verklaring van alle eigenaardigheden in het gebruik dezer twee vormen, maar veel wordt toch hierdoor op ongezochter en meer ongedwongen wijze verklaard dan de voorstanders der leer van het subjektief-passief doen.

---

1) Een dergelijk verschijnsel als die afleidingen met mĕ ˘ te zien geven, neemt men waar bij onze frekwentatieven, ontstaan door aanwending van de infixen *el* en *er*. Verba als *loopen* of *schieten* hebben geen frekwentatief naast zich; daarentegen gebruiken wij *trappelen* naast *trappen*, en *bibberen* naast *beven*, terwijl van de frekwentatieven *wapperen* en *dwarrelen* de daarmede correspondeerende grondvormen *wappen* en *dwarren* in de levende taal niet bekend zijn. Wat wij bij onze frekwentatieven waarnemen is niet *identiek* aan hetgeen de Maleische duratieven van het activum vertoonen, maar het heeft er toch zeer groote overeenkomst mede.

Argumenten voor deze stelling zal men in mijne meergenoemde geschriften [1]) aantreffen; op enkele dezer wensch ik hier even de aandacht te vestigen, en wel allereerst op de omstandigheid, dat de derivaten met mĕ ᵕ meer optreden in de rol van participium (adjectivum verbale) dan de grondvormen. „Het adjectivum verbale” zoo schreef ik [2]) „duidt op een toestand, eigenschap of hoedanigheid, maar altijd op iets waarvan het begrip tijdsduur onafscheidelijk is. Dit geldt van de verbaaladjektieven evengoed als van andere. Als wij zeggen „hij is doende”, dan willen wij hierdoor meer nadruk leggen op het duratieve der handeling dan indien wij eenvoudig zeiden „hij doet” [3]). Zien wij nu dat de Maleier, ter aanduiding van de kracht van zoo'n verbaaladjektief, achttienmaal liever (sit venia verbo) den vorm met mĕ ᵕ bezigt dan den aorist, kan men dan nog in twijfel trekken dat hij in eerstgenoemde afleiding bij uitnemendheid duratiefkracht voelt?”

Dit laatste volgt ook uit de omstandigheid dat zulke afleidingen met mĕ ᵕ gaarne (hoewel, dit erken ik dadelijk, niet uitsluitend) dáár gebezigd worden, waar het handelende subjekt voorgesteld wordt als iets te doen, terwijl het met wat anders bezig is. Dat is o. a. het geval na woorden als سراي (sĕrâya), سرت (sĕrtâ),

---

1) Zie o. a. Feiten en cijfers, p. 115 vv.

2) eod. p. 115.

3) In het Engelsch heeft, zooals men weet, die onderscheiding veel meer burgerrecht dan bij ons.

سمبيل (sámbil), دڠن (dĕngán) e.d., die aan ons *terwijl* beantwoorden [1]).

Nauw verwant aan dit geval is dat, waarin men het subjekt voorstelt als met iets bezig zijnde, of, naar onze wijze van uitdrukken, nog iets doende, dus na woorden als لاڬي (lági), en تڠه (tĕngáh). Dat die duratief-vormen ook bij voorkeur boven den aorist na تله (tĕláh), ستله (satĕláh), en ستله سوده (satĕláh súdah) optreden verklaart zich als van zelf hieruit, dat men onwillekeurig het oog vestigt op den duur der handeling, als men ipso verbo te kennen geeft dat aan die handeling een einde komt.

De voorstelling van den grondvorm van het verbale woord als een bijzondere soort van passief, ten einde daartegenover te kunnen stellen de afleidingen met mĕ ͫ als het activum bij uitnemendheid leidt, blijkens mijn ervaring, vrij algemeen tot een zeer verkeerd inzicht in de mate, waarin van die derivaten met mĕ ͫ wordt gebruik gemaakt [2]). Gerth van Wijk is, zooals men zich

1) In de S. M. 24 maal, en daartegenover slechts 3 gevallen waarin, onder volmaakt dezelfde omstandigheden, de aorist werd gebezigd (Feiten en cijfers, p. 117).

2) Als een curieus staaltje van de opvattingen die omtrent de kracht van het praefix mĕ zoo al verkondigd zijn, wijs ik op Klinkert's uitspraak (T. v. N. I. 1882, I, 465) dat zeer dikwijls het gebruik van afleidingen met mĕ in de schrijftaal noodzakelijk is, terwijl zij, in dezelfde gevallen, in de spreektaal niet gebezigd worden. „In de gemeenzame gesprekken is dat (sc. niet bezigen van derivaten met mĕ ͫ) geoorloofd, in zuiver doorloopend proza niet, en *die* fout heeft von de Wall wel eens begaan". Dezen foutenmakenden beoefenaar van het Maleisch was het niet ontgaan, dat vele derivaten met mĕ ͫ onbetwistbaar intransitieve verba opleveren, wat, volgens

herinnert, aan het transigeeren gegaan, ten einde geit en kool te sparen. „Eenige stamwoorden, die een handeling, en vooral een beweging of rust, uitdrukken, treden zonder eenige verandering als werkwoorden op" [1]), zoo heet het bij hem, maar om een juist begrip te krijgen van dat „eenige" bedenke men toch vooral dat dit, wat de Sajárah Mĕláyu betreft, zeggen wil dat in 78 % der gevallen (nl. 3065 van de 3925) waarin een aorist voorkomt geen duratiefvorm had kunnen gebezigd zijn, omdat de levende taal dien niet kent. De meest alledaagsche verba missen dezen vorm, en dit feit laat zich, naar mijn gevoelen, zeer geredelijk hieruit verklaren dat de door die verbale woorden aangeduide handelingen óf zonder duur gedacht worden, of zich niet zonder eenigen duur laten denken, óf elke gedachte aan duur uitsluiten. Dat hierbij veel, zeer veel zelfs, aan zuiver individueele inzichten wordt overgelaten moge waar zijn, het schijnt mij logischer toe om op deze wijze de hier bedoelde eigenaardigheid te verklaren, dan te beweren dat een deel der werkwoorden in den grondvorm actief is, en een ander deel in denzelfden vorm passief [2]).

Klinkert, eenvoudig bewijst dat A. F. von de Wall er niets van begrijpt. „De man heeft, bij al zijn ijver, maar één ding over 't hoofd gezien, namelijk dat al die zoogenaamd intransitieve werkwoorden met mĕ *het object in zich zelve hebben*". Ach ja? Welk objekt heeft dan bv. مڠنتق (mĕngántuq), *slaperig zijn*, in zich zelve? A kingdom for.... een antwoord hierop.

1) Spraakleer, § 111, pr.

2) Dat dit Gerth van Wijk's bedoeling is, moet men wel aannemen;

Evengoed als er grondvormen zijn, die geen afleiding met mĕ ᵕ naast zich hebben, zijn er ook derivaten met dit praefix, wier basis geheel of zoo goed als geheel in onbruik is geraakt. In geen der behandelde spraakkunsten wordt op deze omstandigheid, die toch niet zonder beteekenis mag genoemd worden, de aandacht gevestigd. Als voorbeelden noem ik مڠهادڤ (mĕngádap), ملاءينكن (mĕláinkan), مناڠيس (mĕnángis), ملمڤت (mĕlúmpat), مڠنتوق (mĕngántuq), welke natuurlijk met vele andere zouden te vermeerderen zijn [1]). De drie laatste bewijzen, zoo dit nog noodig mocht zijn, dat de hier bedoelde afleidingen volstrekt niet van nature transitieve verbale woorden zijn, tenzij men, zooals meermalen gebeurd is, aan dezen duidelijken technischen term in de Maleische Grammatica een andere beteekenis hecht dan men elders er aan toekent.

Omtrent de vormen, die de Hollander in navolging van Roorda beschouwde als het subjektief-passief bij uitnemendheid, ik bedoel de vereeniging van een verbaalstam met de pronominale grondvormen ku en kau, valt nog op te merken dat de Maleier hiervan in zijn litteratuur zeer weinig gebruik maakt, en in de omgangstaal zoo goed als nooit. In de S. M. ten minste

met „werkwoorden" in zijn evengenoemde uitspraak kunnen geene andere dan actieve verba bedoeld zijn, want verstaat men daaronder hetgeen er letterlijk staat, dan heeft deze uitspraak hoegenaamd geen zin. Immers, zijn passieve werkwoorden niet ook werkwoorden?

1) In de S. M. komen onder de 1922 vormen met mĕ ᵕ, er 286 voor, d. i. 15 %, naast welke geen grondvorm in gebruik is.

komen zulke vormen niet meer dan 33-maal voor, d. w. z. eens op 12 bladzijden, waaronder slechts éénmaal een pronomen van den 2den persoon optreedt [1]). De pronomina personalia van den 1sten en 2den persoon worden in het Maleisch (ten minste zooals ik dat dagelijks door Maleiers van verschillende herkomst hoor spreken) gewoonlijk verkort, zoodat men ku līyat hoort voor áku líyat en kau dāpat voor ĕngkáu dápat, maar het door mij waargenomen feit, dat men in die gevallen bijna altijd kú líyat en káu dápat hoort in plaats van kulíyat en kaudápat, zooals de uitspraak zou moeten zijn indien wij hier met één woord te doen hadden, bewijst wat ik zooeven stelde. Ik ontken niet dat men wel eens hoort kulíyat en kaudápat, en geef dus toe dat zoodanige verbale vormen, in structuur veel overeenkomende met die der Arische talen, voorkomen, doch beweer dat zij weinig gewild zijn.

Het mag inderdaad zonderling heeten dat men, in plaats van, zooals toch voor de hand lag, in de zooeven besproken vormen analogiën te zien van onze verbaalflexie, tot zoo'n curiositeit als het subjectief-passief zijn toevlucht heeft genomen om daarvan een verklaring te geven. En hoe?

Is dus mijn opvatting van de verhouding tusschen grondvorm en derivaat met mĕ- een geheel andere

---

1) Zie „Feiten en Cijfers", p. 73. Vgl. ook de noten aan den voet dier bladzijde.

dan die der voornaamste grammatici, nog veel grooter is het verschil tusschen mijn verklaring der beteekenis van de afleidingen met bĕr en de bestaande, tot dusver tamelijk algemeen aangenomene.

Sommige schrijvers hebben deze afleidingen voorgesteld als intransitieve verba bij uitnemendheid, andere hebben haar, met een nietszeggenden term, *toestandswoorden* genoemd [1]. Eerstgenoemden kan het moeilijk ontgaan zijn dat die zg. intransitieve werkwoorden toch zeer vaak een object bij zich hebben, dat bezwaarlijk anders dan direkt kan heeten. Om te beletten dat men hun stelling onhoudbaar maakt door op deze omstandigheid te wijzen, hebben enkelen, o. a. de Hollander, geleerd: „nu ja, dat zou men wel een direkt objekt willen noemen, maar het is dit toch volstrekt niet, want in zulke gevallen hebben wij met een complement te doen". Anderen, en daaronder Gerth van Wijk, schijnen begrepen te hebben dat zóó iets toch wel wat al te onnoozel was; zij wierpen daarom de thesis op dat men in dergelijke gevallen te doen heeft met samengestelde uitdrukkingen, zoodat e. g. براوله جاس (bĕrólih jása)

1) De term *toestandswoord* is erger dan nietszeggend; hij leidt tot verwarring. Zoo zegt Klinkert ergens (T. v. N. I. 1882, Dl. I, p. 458) dat بربيسو (bĕrbísu) geen zin heeft omdat بيسو (bísu), syn. كلو (kĕlū) reeds een toestandswoord is, daar het *stom* beteekent. Maar als men zóó redeneert zou het praefix bĕr voor geen enkel adjectief mogen komen, want onder deze rededeelen is er geen, waarvan men niet zou kunnen beweren dat het een toestand aanduidt. Zou de heer Klinkert inderdaad vóór 1882 nooit bespeurd hebben dat bĕrbísu geenszins beteekent *stom zijn*, zooals bísu, maar „zich stom voordoen", ons „stommetje spelen"?

stellingen olihjāsa en bŭwatn
derling zijn iets dergelijks te ho
iemand, naar wiens leer het Ma
neigdheid heeft tot het vormen va
men zijn toevlucht moet nemen
uit het Sanskṛt overgenomen wo
te geven van Maleische samenste
der is het dat men zoo iets zegt,
vlakkige waarneming van het
zou zijn om tot de slotsom te
voorbeelden wel degelijk met *twee w*
met een samenstelling te doen hel
niet komen kan om een onhoudbare

Naar de door mij ontwikkelde
leidingen met pĕr en bĕr in z
grondwoorden en de derivaten me
het medium aanduidt, en het la
Deze verhouding is geen zuivere t

---

van het bijzondere tot het algemeene. Wat de functie is van het medium weten wij o. a. uit het Grieksch en het Sanskṛt. Met dezen vorm geeft men te kennen dat het subjekt der handeling deze verricht ten eigen bate, terwijl, had men zich van het activum bediend, het geheel in het midden zou blijven of het subjekt de handeling ten eigen bate verricht dan wel in het belang van een ander [1]). Waar het medium is gebruikt kan ook het activum gebezigd zijn, altijd als dit in de levende taal bekend is, maar niet omgekeerd. Zoo kan ook, waar men het durativum gebruikt, de aorist gebezigd worden, behoudens dezelfde restrictie; omgekeerd echter niet altijd.

In de „Feiten en Cijfers" heb ik aangetoond dat, wat de Sajárah Mĕláyu betreft, de verbale woorden met pĕr en bĕr in den zin juist dezelfde diensten bewijzen als de grondvormen en de derivaten met mĕ ﻣ [2]). Zij treden op als hoofdwoord van het praedikaat (in

---

als de versteeningen van deze wijze van afleidingen kunnen beschouwen. In elk geval is dit infix geen levend element der taal meer, evenmin als ﺑﺮ (bĕr) het is in het Javaansch.

1) „Dat men een „„Spraakleer der Maleische Taal"" kan schrijven en toch op ondubbelzinnige wijze kan laten blijken dat het vatten van een dergelijke verhouding, geheel iets anders natuurlijk dan een tegenstelling, boven zijne krachten gaat, zou men o. a. te weten kunnen komen uit mijn antwoord op den brief van den heer Gerth van Wijk „aan den Hoogedel Gestrengen Heer N. te Z." (zie Tijdschrift voor het Binn. Bestuur, deel 18 afl. 3)." Noot op p. 114 van Feiten en Cijfers.

2) Crawfurd (p. 41) zegt van het verschil tusschen derivaten met pĕr en die met bĕr: „the only difference being the substitution for euphony of one labial for another".

den modus finitus derhalve), als infinitief en als participium, maar hun frekwentie is een gansch andere. In de Sajárah Mĕláyu komen slechts 15 maal verbale woorden met pĕr voor; 11 maal zijn zij hoofdwoord van het praedikaat, 3 maal infinitief en slechts éénmaal participium. Procentisch wordt deze verhouding aldus uitgedrukt 73 %, 20 % en 7 %; het geringe aantal dier vormen is echter oorzaak dat deze cijfers niet veel bewijzen. De verbale vormen met bĕr zijn daarentegen slechts weinig minder talrijk dan die met mĕ ᵕ, en wel in totaal 1816 tegen 1922. Hun relatieve frekwentie in de drie hoofdfuncties is 67½ %, 9 % en 25½ %, tegen 46 %, 19½ % en 34½ % bij de vormen met mĕ ᵕ, uit welke cijfers verschillende conclusies zijn te trekken, maar in ieder geval blijkt, dat de vormen met bĕr liever als participium gebezigd worden dan die met pĕr, evenals men de derivaten met mĕ ᵕ tot dat einde verkiest boven de grondvormen.

Aangezien overigens, waar vormen met pĕr en bĕr naast elkaar voorkomen (gelijk in ڤربوات, pĕrbŭwat en بربوات, bĕrbŭwat) geen ander verschil in beteekenis kan geconstateerd worden, heb ik, meer als hypothesis dan als thesis, aangenomen dat de verhouding tusschen beide vormen dezelfde moet zijn als die tusschen grondvorm en afleiding met mĕ ᵕ, d.w.z. die van aorist tot durativum [1]). Het geringe aantal in de levende

1) Zie hierover verder „Feiten en Cijfers", p. 121. Daar de afleidingen met pĕr in den grond subjektswoorden zijn, waarvan sommige praedikaats-

taal gangbare derivaten met pĕr, die als verbale woorden optreden, is oorzaak dat het bewijs van de juistheid dezer hypothesis moeielijk te leveren is. Ik vermoed dat de mediale functie der afleidingen met bĕr allengs zóódanig op den voorgrond is getreden, dat de duratiefkracht er van ten slotte niet meer gevoeld wordt, zoodat feitelijk de derivaten met bĕr het medium zijn geworden, met verdringing van de vormen met pĕr. In de Sajárah Mĕláyu is de verhouding als van 15 tot 1816, zoodat nog niet 1 % der gezamenlijke mediale vormen met pĕr zijn afgeleid. Zij zijn dan ook in de praktijk van weinig beteekenis. Als de Maleier het medium noodig heeft, dan bezigt hij bijna uitsluitend een afleiding met bĕr, onverschillig of hij in den aorist of in het durativum wil spreken.

„Afleidingen met bĕr komen in de Sajárah Mĕláyu 1816 maal voor, iets minder dus dan die met mĕ. In 169 gevallen noteerde ik een gebruik overeenkomende met ons reflexief, waaronder 20 maal als cau-

---

woorden zijn geworden, al dan niet met behoud hunner oorspronkelijke hoedanigheid, ziet men gemakkelijk in dat zij, evengoed als de uit niet-afgeleide subjektswoorden ontstane praedikaatswoorden, met de verbaalsuffixen kan en i kunnen geconstrueerd worden. Zoo komt van ڤرسمبه (pĕrsĕmbáh) de vorm ڤرسمبهكن (pĕrsĕmbáhkan), en is hiervan het durativum ممڤرسمبهكن (mĕmpĕrsĕmbáhkan) bekend. Maar de vormen ممڤراسترى (mĕmpĕrístĕrī) en ممڤربايق (mĕmpĕrbáñaq) e. d., volgens Gerth van Wijk (§ 119—122) levende elementen der Maleische taal, zijn mij noch uit de litteratuur, noch uit de spreektaal bekend. Zie hierover verder Diss. p. 10, noot 1.

satief medium, b.v. in den zin van برولت (zich laten masseeren). Verder vond ik haar 182 maal gebezigd in den zin van reciproke verba in onze taal, terwijl in 289 gevallen haar functie, naar mijn gevoelen, het meest beantwoordde aan ons verbum neutrum. In de overige, dus in 1176 gevallen, is het oorspronkelijke begrip nog overgebleven, of wel er is een versteende afleiding ontstaan, die men zou kunnen vergelijken met de deponentia van het medium in het Grieksch en van het ātmanepadam in het Sanskṛt, omdat zij mediale vormen hebben, zonder dat de mediale kracht nog voelbaar is, zooals in بركات (*spreken*), برنام (*heeten*), برسرو (*roepen*) e. d.; of wel er is van eenige verbaalkracht geen sprake meer, zooals in برسام٢, برديك, براولغ٢, براق e. d.", schreef ik in de Feiten en Cijfers [1]). Wie eenigszins thuis is in de eigenaardigheden van het medium in het Grieksch en het Sanskṛt moet, dunkt mij, wel getroffen worden door de groote overeenkomst die het Maleisch op dit stuk met deze talen vertoont. Immers, ook in evengenoemde talen heeft zich uit de oorspronkelijke functie van het medium het reflexivum, het wederkeerige en het neutrum ontwikkeld; tot zelfs hare deponentia vinden verwanten in het Maleisch [2]). Wat de frekwentie

---

1) p. 180. De mediale vormen zijn hierin zóó uitvoerig behandeld, dat het onnoodig schijnt alles, zelfs niet de hoofdpunten, hier opnieuw te bespreken; ik meen den belangstellenden lezer voor uitvoeriger bijzonderheden naar dit opstel te mogen verwijzen.

2) Zie o. a. ook „Maleische verba en nomina verbalia", p. 133 vv.

dier verschillende functiën aangaat, en haar onderlinge verhouding, daaromtrent heb ik, voor zoover het Grieksch en het Sanskṛt betreft, nergens cijfers kunnen vinden, zoodat ik van een vergelijking met die in het Maleisch moet afzien.

Van de 1816 derivaten met bĕr, die in de Sajárah Mĕlăyu worden gevonden, zijn er niet minder dan 1454 die *niet* tevens een afleiding met mĕ ᵕ naast zich hebben, dat is dus 80 %. „Wanneer men er op let, dat die vormen met bĕr (door het in onbruik raken der praedikaatswoorden met pĕr) feitelijk zoowel aorist als duratief aanduiden in het medium, dan vertoont dit cijfer groote overeenkomst met dat van 78 %, hetwelk wij in het actief vonden voor die praedikaatswoorden, welke daarom zoowel aorist als duratief aanduiden, wijl zij geene afleidingen met mĕ toelaten" [1]. Intusschen kan dit, gelijk ik ter plaatse reeds opmerkte, wel een toevallige overeenstemming zijn.

Het is mij ten eenenmale onbegrijpelijk dat de schrijver van de „Spraakleer der Maleische taal", die blijken geeft van zeer goed te weten waartoe het passivum dient

1) Feiten en Cijfers, pag. 181. Men hechte hieraan echter niet te veel waarde, want de gebrekkige inzichten in de functie der Maleische verbaalvormen is oorzaak geweest dat onze Lexica volstrekt geen uitsluitsel geven op de vraag of derivaten met mĕ ᵕ en bĕr van eenig verbaal grondwoord al dan niet voorkomen. Gewoonlijk krijgt men den indruk alsof kortweg alles mogelijk is, en geoorloofd, wat stellig een verkeerde voorstelling is. Aan den anderen kant is het een feit dat ik in Deli dikwijls Maleiers hoorde spreken van mĕngăta, mĕngăsik, mĕnáña e. d., vormen die ik in de literatuur nooit ben tegengekomen.

in tegenstelling van het activum (en, ik voeg er bij, ook van het medium), zich zoo vreemd heeft kunnen aanstellen door zijn eenvoudig onhoudbaar betoog van de noodzakelijkheid om in het Maleisch een grammaticaal-passief, als een passivum sui generis, te onderscheiden. Volkomen terecht leert hij, en gaarne breng ik hulde aan zijn juist inzicht op dit punt, dat het passivum zijn ratio alleen vindt in de af en toe gevoelde behoefte om het direkte objekt der actieve handeling voor te stellen als subject in den zin, of, anders gezegd, om het logische objekt te maken tot grammaticaal subjekt [1]). Daarom is, in grammaticalen zin gesproken, het passief van *„ik riep die vrouw"* niet *„ik werd door die vrouw geroepen"* maar *„die vrouw werd door mij geroepen"*. En aangezien nu اكو ڤڠݢل ڤرمڤون ايت (áku pánggil pĕrampúwan ítu) in zooverre hetzelfde beteekent als اكو ممڠݢل ڤرمڤون ايت (áku mĕmáng-

---

1) Ons passief is daarvan het beste bewijs, want eigenlijk is het activum, en duiden wij het aan met behulp van de actieve conjugatievormen van het verbum *worden*. De verbaalvorm *wordt* is in „hij wordt geslagen" precies dezelfde als in „hij wordt schoolmeester", en wie zal bij laatstgenoemden zin aan iets passiefs denken? Voor ons verbum *worden* in deze functie heeft het Maleisch verschillende verbale woorden, die levendig aan het Engelsche systeem op dit stuk herinneren, zooals جادي (jādi), نايک (nāiq), ماسق (māsuq), جاته (jātuh) e. d. En dat het Maleisch actieve vormen kan bezigen waar wij niet buiten een passief begrip kunnen, bewijzen woorden als كنا (kĕnā), getroffen worden, اله (ālah) overwonnen worden e. d. Trouwens uit de omstandigheid dat het passief dient om aan te duiden dat het grammaticale subjekt de handeling ondergaat, volgt volstrekt niet dat overal, waar dit laatste het geval is, ook de passieve vorm onvermijdelijk is.

[redacted]

gil pĕrampûwan ítu) als in beide zinnen اكو (áku) het subjekt is, zoowel van de *handeling* als van den *zin*, moest het immers duidelijk zijn dat hier van een passivum, in de gewone, overal gangbare beteekenis van het woord, hoegenaamd geen sprake kan zijn. Als de Maleier de gedachte in dezen zin vervat, zóó wil voorstellen dat het objekt der handeling *roepen* optreedt als subjekt in den zin, waardoor hij uitdrukking geeft aan zijn gedachte, dan zegt hij: ڤرمڤون ايت دڤڠݢل اوله اكو (pĕrampûwan ítu dipánggil ólih áku.

Wanneer men zich houdt aan de gewone beteekenis van dezen technischen term, en niet passief *noemt* wat in het geheel geen passief *is*, dan blijkt al vrij spoedig dat er niets waar is van de dikwijls vernomen bewering, dat de Maleier zich bij voorkeur van het passivum bedient. Hij beschikt tot dit laatste doel over twee verschillende vormen, en wel de afleidingen met tĕr en met di, welke, qua tales, staan tegenover het activum in den ruimeren zin van het woord, i. e. met inbegrip van het medium. In de Sajárah Mĕláyu komen in het geheel 2491 passieve vormen voor, tegenover 5847 actieve en 1831 mediale, een verhouding derhalve als van 1 tot 3 ongeveer [1]).

---

1) Het medium is een nuance van het activum, en veroorlooft daarom, tenminste in zijn oorspronkelijke beteekenis, zeer goed de vorming van een passief, zooals bv. met دڤراوله (dipĕrólih) en دڤربوات (dipĕrbûwat) het geval is. Maar evenmin als van alle actieve verbale woorden passieve vormen bekend zijn, is dit met de mediale het geval.

Wat die twee vormen betreft, waarmede het passief wordt aangeduid, het gebruik, dat daarvan in den zin wordt gemaakt is wederom volkomen gelijk aan dat, hetwelk men van de actieve en mediale verbale woorden maakt. De afleidingen met tĕr en met di komen in den zin voor als hoofdwoord van het praedicaat (i. e. in de functie van ons verbum finitum), als infinitief en als participium; alleen de frekwentie dezer functies verschilt, zoowel absoluut als relatief. De cijfers zijn voor de afleidingen met tĕr 180, 6 en 18 (88 %, 3 %, 9 %) en voor de derivaten met di 2080, 72 en 135 (91 %, 3 % en 6 %)[1]. De verhouding tusschen het totale aantal dezer twee passiefvormen is als van 1 tot 11, en dus veel gunstiger dan wij bij de twee mediale vormen aantroffen, maar groot is de voorraad afleidingen met tĕr, waarop men kan experimenteeren, toch niet te noemen, vooral als men in aanmerking neemt dat van die 204 vormen met tĕr er slechts 131 zijn naast welke ook een afleiding met di bekend is.

De verhouding in de beteekenis van de derivaten met tĕr en di is dezelfde als welke tusschen de reeds behandelde stellen van verbale woorden is geconstateerd, en wel die van aorist tot duratief[2]. Dat de afleidingen met tĕr den aorist van het passief te kennen geven, meen ik vooral daaruit te moeten afleiden dat deze vor-

1) Zie „Feiten en Cijfers", p. 105.
2) Zie hiervoor o. c. p. 133 vv.

men, met uitsluiting der derivaten met di, gebezigd worden als gerundivum, vooral met de negatie تياد (tiyáda). „Dat het derivaat met di niet in deze functie optreedt schrijf ik daaraan toe, dat hierbij de duur der handeling iets minder onbepaald is, daar hier aan zekere lengte ervan moet worden gedacht" [1]).

Gaat men uit van deze onderstelling, nl. dat met tĕr de aorist van het passief wordt aangeduid en met di het durativum, dan zal men in den regel bevinden dat het gebruik dier afleidingen hiermede in overeenstemming is. Zoo wordt, e. g., in de Sajárah Mĕláyu دسبت (disĕbút) gebruikt, waar men wil aanduiden dat *iets* of *iemand* altijd zus of zoo genoemd werd, b.v. in zinnen als: دسبت اورڠ راج توا (disĕbút órang rája tŭwa), *„men noemde hem* (steeds, geregeld, zonder uitzondering) *Rája Tuwa"* of دسبت اورڠ بنداهر فوته (disĕbút órang Bandára Pŭtih) *„men was gewoon hem Bandára Pŭtih te noemen"*. Daarentegen vinden wij de constructie ترسبت (tĕrsĕbút) steeds in de formule مك ترسبتله فركاتاءن (maka tĕrsĕbútlah pĕrkātáan), waarmede gewoonlijk een verhaal begint, omdat de duur van dat verhalen hier van geen beteekenis wordt geacht. „Of de Maleier zich van dit verschil wel altijd volkomen bewust is en, indien dit zoo is, of hij dit onderscheid in functie wel steeds voldoende tot zijn recht laat komen, dat is natuurlijk een geheel andere

1) o. c. p. 134.

vraag. Voor zoover de Sajárah Mĕlâyu betreft merk ik op, dat men daarin die uiteenloopende functies vrij nauwkeurig in acht genomen zal vinden" [1]).

Het passivum wordt in het algemeen daar aangewend, waar men van meening is dat het subjekt der handeling een ondergeschikte plaats in den zin behoort te bekleeden. Wie hieraan mocht twijfelen, hij raadplege maar eens geschriften die van z.g. officieele zijde het licht zien; ten einde zoo kleurloos en onsmakelijk mogelijk te zijn, wordt hierin aan het subject dat deze opstelde, ternauwernood toegestaan om de rol van bepaling te spelen. Dat men hieraan veel verliest wil ik intusschen niet beweren.

Die achteruitzetting van het subjekt der handeling gaat dikwijls zoo ver dat dit niet eens genoemd wordt; men legt dan zooveel nadruk op het object der handeling (door dit tot subjekt in den zin te maken), dat naar het subject daarvan niet eens meer gevraagd wordt. Of het hieraan is te wijten dat vele schrijvers de afleidingen met tĕr gedoopt hebben met den naam van *accidenteel passief*, zou ik niet durven verzekeren, maar als dit zoo is, dan hebben wij wederom met een voorbeeld van onnauwkeurig waarnemen te doen. De passieven met tĕr zijn niet meer, en ook niet minder, accidenteel dan die met di. Mogelijk is het, dat het subjekt der handeling, waar de aorist van het passief wordt ge-

1) Feiten en Cijfers, p. 135.

bezigd, minder vaak genoemd wordt dan waar het durativum daarvan optreedt, maar bewezen is dit zeer stellig niet.

Wordt het noodig geoordeeld om het subject der handeling te noemen, dan fungeert dit in den passief geconstrueerden zin als bepaling. Daar het durativum in het passivum re vera een verbaallocatief is, dient die bepaling ter nadere omschrijving als genitiefconstructie van dit in den locatief gebezigde nomen verbale. Zoo beteekent امبيل (ámbil) *nemen*; *„genomen worden”* duidt de Maleier aan met *„in het nemen zijn”*, دامبيل (diyámbil), en *„genomen worden door hem”* met *„in het nemen van hem zijn”*. Deze laatste constructie vertoont 5 hoofdtypen, die ik aldus wensch aan te duiden: 1° دامبيلڽ (diyambílña), 2° دامبيل بݢيندا (diyámbil bagínda), 3° دامبيلڽ بݢيندا (diyambílña bagínda), 4° دامبيل اوليه بݢيندا (diyámbil ólih bagínda) en 5° دامبيلڽ اوليه بݢيندا (diyambílña ólih bagínda). De frekwentie dezer constructie is in de Sajárah Mĕláyu resp. 490, 602, 5, 422 en 198 of, in procenten $28\frac{1}{2}$ %, 35 %, $\frac{1}{3}$ %, $24\frac{1}{2}$ % en $11\frac{1}{2}$ % [1]. „Hieruit blijkt dat de vorm دامبيلڽ بݢيندا zoo goed als ongebruikelijk is, en dat de schrijver van dit werk in 50 % der gevallen, waarin hij kiezen kon tusschen het bezigen van اوليه en 't weglaten daarvan, zich van dit verbindingswoord be-

1) In 5 % gevallen (i. e. 25 % van het totaal) wordt het subjekt der handeling in het geheel niet genoemd.

diende. In de spreektaal is het gebruik hiervan nog volstrekt niet zóó algemeen; mijne dagelijksche waarnemingen leeren mij dat dit voorzetsel viva voce zeer weinig gebruikt wordt" [1]).

Vele schrijvers, misschien wel alle, onderscheiden nog een derden vorm van het Maleische passief, waartoe zij dan rekenen derivaten als کچرين (kacūríyan), کداتاڠن (kadātángan), کليهاتن (kalīyátan), doch m. i. geheel ten onrechte. Immers, indien men کچرين (kacūríyan) wil beschouwen als passief, dan zou het dit moeten zijn van چوري (cúri), of, naar de gebruikelijke voorstelling, van منچوري (mĕñcúri), *stelen*, en dat is geenszins het geval. Als men een paard van mij gestolen heeft, dan zal ik niet tot een Maleier zeggen: کود سهاي کچرين (kúda sáya kacūríyan), om hem mede te deelen „mijn paard is gestolen geworden" daar hij eenvoudig niets hiervan begrijpen zou. Immers, zegt men van iemand dat hij کچرين (kacūríyan) is,

1) Feiten en Cijfers, p. 137. Bij den aorist van het passief wordt bijna zonder uitzondering اوله (ólih) gebruikt. Klinkert leert, of liever hij leerde eenmaal (Ind. Gids 1880, Dl. I, p. 305) dat een constructie als دليهتڽ اوله مريک ايت (dilīyátña ólih maríka ítu) verkeerd is. „Men treft het veel aan in de Seri Rama, de Kroon der koningen en dergelijke op Java bedorven of door vreemdelingen opgestelde handschriften, doch het strijdt tegen het algemeene taalgebruik zoowel als tegen den aard dier vormen(?). Gevaarlijk wordt het als men op zulke foutieve plaatsen taalregels gaat bouwen". Maar vreemd klinkt zulk een uitspraak als men weet dat die afgekeurde constructie in de door Klinkert zelf uitgegeven Sajārah Mĕlāyu niet minder dan 198 maal voorkomt. Was het handschrift hiervan ook op Java bedorven of door een vreemdeling opgesteld? Of hebben wij hier weer te doen met een voorbeeld van slecht waarnemen?

dan geeft men daarmede niet te kennen dat hij *ge*stolen is, maar *be*stolen; naar ons taaleigen zou dan die afleiking کچوريين (k a c ū r ī y a n) een passief zijn van *bestelen*, en niet van *stelen*. Hetzelfde geldt van کداتڠن (k a d ā t á n g a n), dat, indien het een passief is, zulks zou moeten zijn van het intransitieve داتڠ (d á t a n g) *komen*, terwijl het zeggen wil: „*overvallen worden*". Nu weet ik wel dat men, om dit bezwaar te ontgaan, aanneemt dat کداتڠن (k a d ā t á n g a n) het passief is van مندتڠي m ĕ n d ā t á n g i), maar, hoe weet men dit? En is کچوريين (k a c ū r ī y a n) dan ook wellicht het passief van منچوريي (m ĕ ñ c ū r ī i)? Een prachtig woord voor wijlen den schrijver der „Vormveranderingen".

Ik beschouw die afleidingen als tot praedikaatswoord verworden subjectswoorden, die in den zin de functie van uitsluitend praedikatief gebezigde adjectieven vervullen; zoo moet کليهاتن (k a l ī y á t a n), als aanduidende het objekt (of dit direkt is of indirekt doet niets ter zake) van de handeling *zien* (l ī y a t), oorspronkelijk in het algemeen beteekend hebben „*iets zichtbaars*". Van lieverlede is het gebezigd geworden om de eigenschap „*zichtbaar*" aan te duiden, en tegenwoordig is het als subjectswoord niet eens meer bekend. Zoo zal کداتڠن (k a d ā t á n g a n) aanvankelijk wel hebben beteekend het object der handeling *komen* (naar ons taaleigen het indirekt objekt, in het Latijn echter het direkte), dus „*plaats waar men komt*". De zin اي کداتڠن موسه (ī y a k a d ā t á n g a n m ū s u h) laat zich dan ook zeer goed

verklaren als: *„hij was de plaats waar de vijand kwam"*, anders gezegd: *„hij werd door den vijand bezocht of overvallen"*.

Bij de beoordeeling van de waarde mijner beschouwingen over het Maleische verbum houde men vooral steeds goed in het oog, dat er van een bepaalden Maleischen verbaalvorm, behoudens een vooral praktisch zeer on beduidende uitzondering, geen sprake kan zijn, en verder, dat het zeer lastig, zoo niet onmogelijk, is om een steekhoudende definitie te geven van een werkwoord. „De meest in mode zijnde bepaling van het werkwoord is dat het eene werking aanduidt. Alsof woorden als bestorming, handeling, enz. *geen* werking aanduidden. Men geeft eene bepaling van *Nomina actionis* en past die op 't werkwoord toe", zoo leert de grootmeester onzer hedendaagsche indologen [1]), en zonder dat hij tegenspraak behoeft te vreezen. Waar vorm en beteekenis zulke waardelooze criteria zijn bij de onderkenning van verba als in het Maleisch het geval is, daar moet men andere zoeken, en daaronder is er een dat, vergis ik mij niet, afdoende mag heeten, en dit is de rol die het woord in den zin speelt.

In mijn dissertatie „Maleische verba en nomina verbalia" heb ik uitvoerig uiteengezet [2]) dat de omstandigheid dat een zin, i. e. een voor anderen waarneembare

1) Prof. Kern, Kawistudiën, p. 31, noot 1, ook aangehaald in mijn Proefschrift, p. 30, noot 1.

2) Zie de Inleiding. Cf. ook „Feiten en Cijfers", p. 65 vv.

en begrijpelijke uiting eener gedachte in woorden, noodwendig moet bestaan uit een subjekt en een praedikaat, in het Maleisch geleid heeft tot een niet te ontkennen differentiatie der elementen van den woordenschat in dien geest, dat uit oorspronkelijk subjektswoorden van lieverlede praedikaatswoorden ontstonden, en nog voortdurend ontstaan. Woorden, die aanvankelijk als subjekt in den zin konden fungeeren (en deze kunnen ook steeds praedikaat zijn) hebben, misschien wel tengevolge van een uitsluitend optreden in laatstgenoemde hoedanigheid, langzamerhand hun geschiktheid verloren om nog als subjekt dienst te doen. Dit geldt intusschen zeer in het bijzonder van de grondwoorden, en slechts bij uitzondering ook van derivaten. Waar wij deze laatsten aantreffen, daar mag als regel aangenomen worden dat zij òf subjectswoorden zijn òf praedikaatswoorden, en in het laatste geval zonder ooit subjectswoord geweest te zijn [1]). Terwijl derhalve mag aangenomen worden dat een grondwoord, hetwelk tegenwoordig praedikaatswoord is, vroeger subjektswoord is geweest, is een door afleiding

---

1) Van vormen als منغكڤن (mĕnangkápña) zegt Klinkert: „Ik betwijfel of vormen met me-nja in de praktijk voorkomen, al zijn zij theoretisch denkbaar" (T. v. N. I. 1882, Dl. I, p. 455). Ik meen dat het juist andersom is. Die vormen ontmoet men in de praktijk af en toe, maar zij zijn theoretisch onmogelijk. Trouwens, men moet met die theoriën van Klinkert voorzichtig zijn. Zoo leert hij dat de Maleier spreekt van ممڤاكنكن (mĕmpākánkan), grw. ڤاكن (păkan) om dit te onderscheiden van مماكنكن (mĕmākánkan), grw. ماكن (măkan), zie Ind. Gids 1880, Dl. I, p. 297. Zeer terecht heeft A. F. van de Wall op het onhoudbare dezer fictie gewezen in Ind. Gids 1881, II, 358.

ontstaan praedikaatswoord vermoedelijk nooit iets anders geweest, wat zich hieruit laat verklaren dat er reeds dadelijk tweeërlei affixen waren, en wel eenige ter vorming van subjektswoorden en andere die uitsluitend praedikaatswoorden deden ontstaan. Alles pure hypothese, zal men zeggen, — en ik zal het niet tegenspreken — maar dan toch een hypothese die zich niet alleen zeer goed met de voor ieder waarneembare feiten verdraagt, maar ook dienst doet ter verklaring van andere. Dat de grondwoorden de neiging hebben om van subjektswoorden over te gaan in praedikaatswoorden, leid ik af uit de omstandigheid dat verreweg de meeste grondwoorden subjektswoorden zijn, een veel geringer deel, zonder verschil in vorm ook praedikaatswoord is [1]), en een nog geringer deel uitsluitend praedikaatswoord is. En dat niet omgekeerd een praedikaatswoord subjektswoord kan worden volgt hieruit, dat een afgeleid praedikaatswoord geen affix, waardoor subjektswoorden gevormd worden, tot zich neemt, maar wel omgekeerd [2]).

Nu is het nut dezer onderscheiding tusschen subjektswoorden en praedikaatswoorden voornamelijk hierin gelegen, dat zij de mogelijkheid opent om een beter inzicht te krijgen in den aard van het Maleische verbum dan

---

1) Men leze vooral niet „wat in het praedikaat kan voorkomen", want dit geldt natuurlijk van ieder grondwoord. Of een woord praedikaatswoord is hangt af van de mogelijkheid om dit een bepaalde zinconstructie te doen volgen.

2) Zie verder Diss. 7—18, waar deze kwestie uitvoeriger besproken wordt.

tot dusverre de grammatici gaven, die van een Maleisch werkwoord spreken als ware dit volkomen identiek met hetgeen wij daaronder plegen te verstaan. Een werkwoord is natuurlijk een praedikaatswoord, maar er zijn praedikaatswoorden die geene verba zijn, zoowel bij ons als in het Maleisch, doch in deze laatste taal op veel grooter schaal. Wij onderscheiden in de Indogermaansche talen, en ook in de Semitische, verbaalvormen van nomina verbalia, en dit doet het Maleisch, om zoo te zeggen in het geheel niet. De innige samensmelting van een verbaal met een pronominaal element, waaruit in evengenoemde talen de zuivere verbaalvormen zijn ontstaan, kent het Maleisch wel in beginsel, maar dit beginsel blijkt weinig of geen levensvatbaarheid te hebben gehad, want het is niet tot noemenswaardige ontwikkeling gekomen. Het Maleisch bezit, mag men zeggen, geene verbaalvormen, d. z. die vormen, welke, zoo zij in den zin voorkomen, noodzakelijk hoofdwoord van het praedikaat moeten zijn [1]), maar wel heeft het woorden die alleen in het praedikaat kunnen optreden, daargelaten of zij daarin al dan niet hoofdwoord zijn. Het onderscheid dat wij, wat het gebruik in den zin betreft, maken tusschen *schrijft*, *schrijven* (infinitief) en *schrijvende*, en dat de Romein voelde tusschen *scribis*, *scribere* en *scribens*, kent de Maleier niet; hij spreekt van تولس (tûlis) en منولس (mĕnûlis) en bezigt deze vormen

1) Natuurlijk zoolang zij niet in oneigenlijken zin worden gebezigd.

in alle drie functies. Maar terwijl bij ons iedere infinitief subjekt in den zin kan zijn, wordt deze kwestie wat het Maleisch aangaat beheerscht door de vraag of die infinitief subjekts- of praedikaatswoord is. Zoo zou تولس (túlis) als infinitief subjekt kunnen zijn, maar منولس (mĕnúlis) nimmer.

Intusschen, de omstandigheid dat de Maleier geene woorden heeft die in den zin uitsluitend de rol van zuivere verbaalvormen spelen, zonder ooit nomen verbale te zijn, is op zich zelve geen reden om te verklaren dat het Maleisch geen verba heeft, evenmin als men, op grond van het feit dat de Maleier geen nominaalflexie kent, noch wat genus, noch wat numerus aangaat, zou mogen beweren dat het Maleisch geene nomina rijk is. Wel is het daarentegen noodig om steeds in het oog te houden dat het Maleische verbum iets anders is dan dat der Indogermaansche en Semitische talen, evenals het nomen in het Maleisch een ander karakter heeft dan in onze taal en hare verwanten.

In het door mij ontwikkelde systeem [1]) der Maleische

1) Dit systeem is door den Delftschen „Hoogleeraar" C. Poensen op zijn manier, dat wil zeggen met de noodige flaters, in zijn „Grammatica der Javaansche Taal" (Leiden, E. J. Brill, 1897), aangenomen voor het Javaansche verbum. Hij keuvelt hierin over Aorist en Duratief, Activum en Medium e. d., als waren dat termen waarmede hij door levenslangen omgang gemeenzaam is geworden, en slaagt er meesterlijk in om iemand, die minder au fait is, de overtuiging te schenken dat hij hier te gast gaat aan peren uit des Heeren C. Poensen's eigen tuin. Maar er zullen er ook wel zijn, al blijven zij uitteraard in de minderheid, die dit pronken met andermans veeren, dubbel hinderlijk in iemand, wiens leven aan de verkon-

verba (beter verbale woorden) staat het activum — in den ruimeren zin van het woord — tegenover het passivum, terwijl, in engeren zin, het activum staat tegenover het medium. Elk dezer wijzen van voorstelling der handeling met het oog op het subjekt daarvan heeft twee nuances, die ik aanduid met de termen aorist en duratief. Het verbale woord بوت (búwat) als type nemende, krijgt men het volgende schema:

Verbum
- Activum (in ruimeren zin)
  - Activum (in engeren zin)
    - Aorist: بوت (búwat)
    - Duratief: مبوت (mĕmbúwat)
  - Medium
    - Aorist: ڤربوت (pĕrbú-wat)
    - Duratief: بربوت (bĕrbú-wat)
- Passivum
  - Aorist: تربوت (tĕrbúwat)
  - Duratief: دبوت (dibúwat

In mijn opstel „Feiten en Cijfers" heb ik, naar ik meen, afdoende aangetoond dat al deze vormen in den zin op dezelfde wijze dienst doen, d. w. z. zij kunnen, zonder uitzondering, zoowel hoofdwoord van het praedikaat zijn als nomen verbale, en in laatstgenoemde hoedanigheid zoowel infinitief als participium. Alleen de onderlinge verhouding der frekwentie verschilt, in verband met het

---

diging der beginselen van het nederigheid des harten aanbevelende Christendom heet gewijd te zijn geweest, op zijn rechte waarde zullen weten te schatten.

onderscheid in beteekenis tusschen de aorist- en de duratiefvormen.

De in mijn Dissertatie „Maleische Verba en Nomina verbalia" ontwikkelde meening, alsof men het best doet om de duratiefvormen uitsluitend als nomina verbalia te beschouwen, blijkt dus onjuist te zijn, in zooverre ook de aoristvormen als nomen verbale fungeeren, en de duratiefvormen hoofdwoord van het praedikaat kunnen zijn. De eenige vorm, waarin wij met genoegzame zekerheid een nomen verbale kunnen herkennen, is het durativum passivi, omdat dit een zuivere verbaal-locatief is, anders gezegd, de locatief van den infinitief [1]. Van de afleidingen met mĕ- meen ik te mogen veronderstellen dat zij eveneens nomina verbalia zijn, en iets als verbaaldatieven of verbaalaccusatieven zijn. Zoo zou e.g. ممبوت (mĕmbŭwat) te verklaren zijn als: *„aan het maken zijn of gaan"*. Maar wat de met tĕr en bĕr afgeleide vormen betreft, hieromtrent is, bij den tegenwoordigen stand der wetenschap, naar mijn gevoelen, zelfs geen hypothese te stellen, omdat de oorspronkelijke beteekenis dier praefixen spoorloos verloren schijnt.

---

1) Deze meening is, gelijk men weet, het eerst verkondigd door wijlen H. N. van der Tuuk. Favre zegt (p. 235, note M.): „Cette particule (nl. د, di) paraît être la contraction de دى dıa, pour أى, ıa". Klinkert spreekt in de 2e druk van zijn spraakleer (p. 41) van „het praefix د, di, dat men wil afleiden van جاد djadi, worden". Zou de schrijver dit ook gelooven? Schleiermacher (§ 43, p. 486), spreekt dit praefix uit: „di ou dé." Ook Werndly transcribeert dikwijls met de. Krasse staaltjes van Gunirung!

II. *Bijvoegelijke naamwoorden* (*adjectiva*).

Wie er niet van overtuigd mocht zijn dat onze systematische onderscheidingen van bijzondere groepen of soorten van woorden slechts een zeer relatieve waarde hebben, die zou dit misschien kunnen worden indien hij zich eens er toe ging zetten om een bruikbare omschrijving te geven van het begrip *nomen adjectivum*. Is het al lastig om eenigszins juist te zeggen wat een verbum is; waardoor een adjectivum zich op in het oog vallende wijze van andere rededeelen onderscheidt, laat zich zoo mogelijk nog moeielijker onder woorden brengen. Men kan, ni fallor, eigenlijk alleen maar zeggen dat de bijvoegelijke naamwoorden dienen om aan te duiden dat eenig subjectswoord zekere bepaalde eigenschap of hoedanigheid bezit [1]), maar dan blijft het toch noodig dat hierbij goed in het oog worde gehouden dat die functie ook vervuld wordt door andere vormen, welke meer gevoegelijk onder de verbaaladjectieven kunnen gerangschikt worden. Ik heb hier niet zoozeer het oog op participia, gevormd uit verbale grondwoorden, als wel op vormen als بربولو (bĕrbúlu), برايكر (bĕrékur), e. d., die volmaakt hetzelfde te zien geven als onze woorden *behaard* en *gestaart*. Naar ḫun beteekenis

1) Evenzoo Marsden, p. 37: „Adjectives or words denoting the qualities of nouns". Crawfurd leerde reeds „The adjective, by its form, is not distinguishable from the noun, for the same word is often either, according to position" (p. 20).

adjectiva in den strengsten zin van het woord, staan zij, wat hun vorming betreft, zeer na aan participia. Maar terwijl dergelijke derivaten in onze taal zoo noodig als subjekt in den zin kunnen optreden, is dit met de daaraan beantwoordende vormen in het Maleisch niet mogelijk. Men zal nimmer iets tegenkomen als بربولوڽ (bĕrbūlúña), en daarom meen ik ook dat het praefix bĕr niet behoort tot die waarmede adjectiva gevormd worden; zulke derivaten noem ik wel praedikaatswoorden, maar deze zijn niet per se tevens adjectief [1]).

Naar mijn onderstelling zijn de oorspronkelijke, d. w. z. niet door afleiding gevormde adjectiva, voor zoover zij niet uit andere talen werden overgenomen, in den grond der zaak subjektswoorden, een hoedanigheid of eigenschap aanduidende, die allengs zijn gaan beteekenen „het bezit van die hoedanigheid of eigenschap”. Bewijzen zijn voor deze hypothese niet zoo gemakkelijk bij te brengen, maar ik wil toch wel even de aandacht vestigen op de omstandigheid dat 1° alleen niet-afgeleide adjectiva in het Maleisch zelfstandig kunnen gebruikt worden, en in den zin als subjekt kunnen optreden; 2° dat van

---

1) G. v. W. (p. 186, 1ste al.) zegt: „Als adjectief doen ook dienst van substantieven gevormde woorden met بر, bĕr bv. براستري, برکون”, terwijl Klinkert (Spraakleer, 2e dr. p. 104 infra) het doet voorkomen alsof de Maleier vormen als برلاڤس (bĕrlăpis) en برتندق (bĕrtánduq) speciaal gevormd heeft om onze bijvoegelijk gebruikte verleden deelwoorden te kunnen weergeven. F. (§ 102) beschouwt vormen als برجڠݢت (bĕrjánggut), بربودي (bĕrbŭdi) e. d. als een van de „deux sortes” van adjectieven in het Maleisch.

de afgeleide subjektswoorden slechts zeer enkele als adjectief gebruikt worden, terwijl verreweg de meeste, op dezelfde wijze gevormd, uitsluitend subjektswoord gebleven zijn.

Eenmaal een min of meer eigendommelijk soort van woorden geworden, zijn die adjectiva gebezigd als basis voor verdere derivatie, op de door mij uiteengezette wijze.

Het zal dengene, die eenigszins bekend is met de manier waarop de Maleische grammatici dit hoofdstuk hebben behandeld, opvallen dat mijn methode een gansch andere is. Vele schrijvers hebben eigenlijk in het geheel geen aandacht geschonken aan de Maleische adjectiva, [1]) terwijl daarentegen andere, waaronder Gerth van Wijk en Klinkert (ook in de tweede editie zijner spraakleer), bij de behandeling dezer woordsoort te veel hun aandacht op de eigenaardigheden onzer taal hebben gevestigd gehouden, en zoodoende een voorstelling hebben gegeven, wier objectiviteit niet aan redelijke eischen voldoet.

Ik heb, als eenvoudig en niet te loochenen feit, aangenomen dat het Maleisch woorden bezit die, wat hun beteekenis, en het daarmede samenhangende gebruik in den zin betreft, overeenkomen met onze adjectiva. Na verklaard te hebben hoe, volgens mijne inzichten, die

---

1) Hieronder in de eerste plaats de Hollander. Ongeveer het voornaamste wat hij hiervan zegt is, dat men „althans in het Bataviasche Maleisch", den comparativus aanduidt door afleidingen met het suffix a n, bv. b ĕ s ă r a n voor *grooter* (p. 118 § 6). Werndly, Crawfurd en Marsden spreken eveneens bijna niet over deze rededeelen.

woorden zich hebben gedifferentieerd uit het grondwoord, heb ik uiteengezet op welke wijze door verdere afleiding uit die aldus verkregen woorden, of uit andere nieuwe, adjectieven zijn gevormd ter voorziening in de eenmaal ontstane behoefte aan deze rededeelen. De beoordeeling van de wijze waarop ik dit beginsel heb uitgewerkt aan den lezer overlatende, meen ik niettemin er op te moeten wijzen dat het door mij gevolgde beginsel de voorkeur verdient boven dat, waardoor de overige schrijvers zich hebben laten leiden, zoo er bij hen al van eenig beginsel sprake mag zijn, — iets, waarvan ik nog volstrekt niet zeker ben [1]).

Zoo wordt, om een enkel voorbeeld te noemen, vooral door de latere schrijvers, omstandig uiteengezet hoe de Maleier de zg. trappen van vergelijking weergeeft. Indien dit geschiedde door derivatie, volgens min of meer vaste regels, uit de grondvormen der adjectieven, dan zou het natuurlijk een misslag zijn om niet over de comparatio te spreken. Maar in het Maleisch vindt men van afleidingen ter voorziening in de behoefte aan vormen, waarmede de positivus, de comparativus en de superlativus worden aangeduid, al zeer weinig. Regel is dat de Maleier door omschrijvingen en bijzondere zins-

---

1) »Het Maleisch heeft voor deze soort van woorden nagenoeg alleen stamwoorden" meent G. v. W. (§ 268), en van zijn standpunt misschien terecht. Maar wie het kriterium van een samenstelling nog in iets anders zoekt dan in het als één woord geschreven worden der samenstellende deelen, zal een dergelijke uitspraak zeker niet onderschrijven.

wendingen laat uitkomen, dat de een zekere eigenschap in meerdere of mindere mate bezit dan de ander, maar dit behoort zeer in het bijzonder tot het gebied van de syntaxis die, dit is niet te loochenen, gewoonlijk jammerlijk met de woordvorming wordt dooreengehaspeld.

Daarbij komt dat meermalen voor comparatio wordt aangezien wat geheel iets anders is; men verwart b.v. geregeld den superlatief met den excessief. Zoo zegt Gerth van Wijk [1]): „De superlatief wordt ook gevormd door het praefix تر vóór het adjectief te plaatsen", maar vormen als تربسر (t ĕ r b ĕ s á r) en ترتڠكي (t ĕ r t í n g g i) dienen meestal om aan te duiden dat de eigenschappen *groot* en *hoog* door het subjekt in zeer hooge mate worden bezeten, zonder daarom juist in hooger mate dan een ander, dat met hem vergeleken wordt [2]).

Ik reken dergelijke vormen evenmin tot de adjectieven als بربودي (b ĕ r b ú d i) en برجڠكت (b ĕ r j á n g g u t), en om dezelfde reden. In den grond zijn dit nomina verbalia, evenals بربسر (b ĕ r b ĕ s á r) en برتڠكي (b ĕ r-t í n g g i). Beteekenen deze laatste vormen eigenlijk *„groot*

---

1) § 282.

2) Zie o. a. de H. p. 103, supra, die ook superlatief en excessief niet behoorlijk onderscheidt. Zeer juist leert C. daarentegen: „The particle tår praefixed to a radical makes merely an intensive adverb, and expresses no comparison" (p. 21), wanneer men ten minste a d j e c t i v e leest voor a d v e r b. F. daarentegen § 105: „Le superlatif se forme en faisant précéder le positif de la particule inséparable تر". Werndly meende dat dit praefix den comparativus aanduidt (p. 90, medio), maar ook den superlativus. Dus à double usage? Wat Schleiermacher ter zake leert (p. 520) is ook onjuist.

en hoog naar eigen taxatie", تربسر (tĕrbĕsár) en ترتڠڬي (tĕrtínggi) willen daarentegen zeggen „*groot en hoog, doch in de oogen van anderen*", door anderen bij voorkeur groot en hoog genoemd.

III. *Telwoorden* (*Numeralia*).

De numeralia geven in vele talen onregelmatigheden te zien als zij vergeleken worden met de adjectiva, waarmede overigens hun functie groote overeenkomst vertoont. Men weet dat in het Latijn van de cardinalia slechts *unus*, *duo* en *tres* gedeclineerd worden, terwijl in het Grieksch nog hierbij komt *τέσσαρες* (of *τέτταρες*), en dat de overige in die talen onverbuigbaar zijn. De Latijnsche vormen *undecim*, *duodecim*, *tredecim* en zoo voort zijn zeer analoog aan de Maleische composita sabĕlás, dūwabĕlás, tīgabĕlás, terwijl uitdrukkingen als dúwa púluh kúrang ása (of sátu), ámpat púluh kúrang dúwa e.d. levendig herinneren aan de Latijnsche constructies *undeviginti* en *duodequadraginta*, of aan de Grieksche termen *ἑνὸς δέοντες εἴκοσι* en *δυοῖν δέοντες τεσσαράκοντα* [1]. In onze moderne talen is er van een nominaalflexie der telwoorden nauwelijks sprake, en wordt hoogstens het numerale *een* nog verbogen. Van de cardinalia in het Sanskṛt wordt gezegd: „The inflection of the cardinal numerals is in many

1) Dit werd reeds door Schleiermacher (p. 529) opgemerkt. Iets dergelijks kent men ook in het Sanskṛt (Whitney, § 477, *a* en *b*).

respects irregular. Gender is distinguished only by the first four" [1]), en men heeft slechts een blik te werpen in de Sanskrit Grammar, waaraan deze woorden ontleend zijn, om overtuigd te worden van de tallooze, en meerendeels onverklaarbare, afwijkingen welke deze rededeelen in die taal vertoonen op het stuk hunner flexie. En wat het Arabisch aangaat, zonderling en, naar het schijnt raadselachtig, mag wel de regel heeten welke aldus onder woorden is gebracht: „Die Cardinalzahlen von 3—10 haben, wenn die gezählten Personen oder Dinge männlichen Geschlechts sind, weibliche Form, wenn sie weiblichen Geschlechts sind, männliche Form" [2]).

Nu is het wel waar, dat onregelmatigheden, als waarop zooeven de aandacht werd gevestigd, eigenlijk niets te maken hebben met wat het Maleische numerale te zien geeft, maar zij kunnen ons toch min of meer er op voorbereiden, dat ook in het Maleisch uitzonderingen op den gewonen regel worden aangetroffen zoodra wij met telwoorden te doen krijgen. En die uitzondering bestaat, wat de cardinalia betreft, hierin, dat zij, ofschoon zuiver bepalende woorden, niettemin vóór het bepaalde nomen te staan komen, en niet, gelijk met de adjectiva het geval is, daar achter [3]). Men heeft dit willen verkla-

---

1) ibid. § 482. 2) Caspari, 5e dr. § 317.

3) De ordinalia volgen den gewonen regel, maar dat is ook in de zooeven genoemde talen het geval, wat de flexie aangaat, zoodat ook hierin zekere analogie onmiskenbaar is. De tatpuruṣa-constructies met een numerale worden gevormd als die met een adjectivum, zooals blijkt uit de

ren door de voorstelling dat e. g. تيݢ (tíga) niet is *drie*, maar eigenlijk *een drietal*, doch deze schijnt mij toe meer „pour le besoin de la cause" te zijn dan wel steekhoudend [1]). Daargelaten dat zij bezwaarlijk opgaat waar wij met de éénheid te doen hebben (immers een begrip *eental* strookt weinig met onze inzichten, en *eenheid* beteekent iets anders) is het niet te ontkennen dat, terwijl wij kunnen spreken van „zijn drietal" en „ons viertal", vormen als تيݢاڽ (tigáña) of كيت ڤوڽ امڤت (kíta púña ámpat) onmaleisch zijn. Bovendien zijn het niet alleen de bepaalde cardinalia, die vóór het nomen staan — ook met de onbepaalde, zooals باڽق (báñaq), سكالين (sakālíyan), بيبراڤ (bĕbĕrápa) e. d., is dit het geval.

Hoe dit ook zij, een feit is het dat cardinalia in het Maleisch vóór het nomen worden geplaatst, en ordinalia daar achter [2]). Bij gemis eener aannemelijke verklaring

---

gaarne als plaatsnamen gebezigd wordende composita سيمڤڠ تيݢ (simpangtíga) en سيمڤڠ امڤت (simpangámpat), die letterlijk *driesprong* en *viersprong* beteekenen.

1) Zoo zegt Crawfurd zoo duidelijk mogelijk (p. 23): „The cardinal numbers in Malay are certainly nouns and not adjectives. Their position before the noun shows this to be the case".

2) Daarom acht ik het ook verkeerd dat G. van W. de onbepaalde numeralia behandelt onder de adjectiva van hoeveelheid (§ 277). Zijn opmerking: „alleen سموا, samoea, wordt meestal achter het substantief geplaatst" schijnt mij onjuist toe, en hetgeen hierop volgt „tenzij het met het possessieve ڽ nja, *er van*, verbonden is, in welk geval het gewoonlijk vóór het substantief komt" raakt kant noch wal. Bij de H. vinden wij deze numeralia besproken in de syntaxis, onder de „bepalingen van hoeveelheid", p. 244. Dit is natuurlijk nog veel onoordeelkundiger! Waar die onbepaalde

schijnt mij dit een vreemd verschijnsel toe, en mijn eenige troost is dat ook andere talen op dit stuk geheimenissen bevatten, die evenmin behoorlijk zijn ontsluierd, waaruit vanzelf de slotsom volgt dat de hier bedoelde rededeelen tot de zeer eigenaardige behooren.

Wat mijn wijze van behandelen betreft, zij is, zooals ook elders, een andere dan de door de schrijvers gevolgde. Deze geven, voor zoover zij ten minste noemenswaardige aandacht wijden aan de numeralia, wel tal van niet te versmaden bijzonderheden aangaande deze rededeelen ten beste, maar zonder dat daarbij iets blijkt van eenig rationeel stelsel. Ik heb de nnmeralia behandeld als zoodanig, en er mij toe bepaald om duidelijk te doen uitkomen wat hun functie is, welke plaats zij in de zinsconstructie innemen, en hoe de Maleier zijne niet oorspronkelijke numeralia heeft gevormd. Daarentegen heb ik mij b.v. onthouden van eenige uiteenzetting der regelen, die het gebruik van س (sa), اس (åsa), ساتو (såtu) en سواتو (suwåtu) beheerschen, omdat dit, naar mijn meening, de taak van den lexicograaf is, en geenszins die van den grammaticus [1]).

---

numeralia zelfstandig gebezigd worden, komen zij in aard en functie geheel overeen met de in § 53 behandelende onbepaalde voornaamwoorden, z. a. سكلين (sakalíyan), ماسغ٢ (māsingmásing) e. d. Maar niet alle onbepaalde numeralia kunnen zelfstandig optreden; men denke slechts aan باپق (báñaq), ببراڤ (bĕbĕrāpa) e. a.

1) De opmerking van de H. (p. 156, § 4), dat سواتو (suwātu) niet zoozeer telwoord is als wel ons niet bepalend lidwoord, komt mij juist voor. Men zegt bv. nimmer تيک ڤوله سواتو (tíga pūluh suwātu),

Sommige schrijvers, waaronder Gerth van Wijk, de Hollander en vooral Favre, hebben uitvoerige beschouwingen gewijd aan de manier waarop de grondnumeralia, van een tot negen, ontstonden. Zij leeren daarbij o. a. dat سواتو (suwâtu) misschien een samenstelling is van het numerale sa, dat ter aanduiding der eenheid dient, met het Javaansche wâtu (ꦮꦠꦸ), wat natuurlijk onjuist is [1]). De samenstelling is gevormd toen het tegenwoordige Mal. باتو (bâtu) nog واتو (wâtu) luidde, gelijk thans in het Javaansch. Maar dan is het ook duidelijk dat wij suwâtu hebben te beschouwen als een grondwoord; de verklaring van zijn ontstaan zou misschien in het Lexicon op haar plaats wezen, maar zeer zeker niet in een Grammatica. Wellicht dat Favre, dit min of meer beamende, daarom aan de bespreking van de wijze, waarop de Maleier aan zijne grondnumeralia is gekomen, een plaats geeft in Note D achter zijn Grammaire Malaise. Onze abbé verdedigt hier o. m. de stelling dat niet alleen suwâtu, gelijk

---

maar altijd tíga pŭluh sătu. Marsden's meening (p. 39) dat men dŭwa pŭluh suwătu zegt voor 21, is onjuist.

1) De H. p. 156, § 4. Favre (p. 218) schrijft: „La forme de سواتو suwătu ou ساتو sătu paraît avoir une origine sanscrite: स sa ou सम् sam, „avec" (Gr. σύν, Lat. cum), वीज vija, „sémence, graine", sa-vija, „avec une graine". Het zal vermoedelijk niemand duidelijk zijn wat dit savija met suwătu te maken heeft, maar daartoe moet men verder lezen: „Les Malais ont pris la même expression, mais en changeant le mot biji sanscrit en un mot de leur langue باتو bătu, „pierre"; seulement ils l'ont pris tel que le prononcent les Javanais et les Sondanais: ꦮꦠꦸ watu". Wat een akelige voorstelling!

wij zooeven zagen, maar ook dúwa en tíga uit het Sanskṛt overgenomen werden, en heeft, wat de vorming van ámpat betreft, zelfs familietrekken ontdekt tusschen het Maleisch en een paar talen van centraal-Afrika, de wandala en de hausataal. Als men nu weet dat *vier* in evengenoemde idiomen resp. ùfadi en fadū is, dan zou ik wel willen weten hoe in eenige andere taal het woord voor dit getal er toch zou moeten uitzien, om voor Favre geen gelijkenis te hebben met het Maleische ámpat. Zijne beschouwingen (p. 218—222) zijn een fraai specimen van wat ik zou willen noemen etymologie op fantastischen grondslag, ons herinnerende aan het „lucus a non lucendo", en alleen genietbaar voor wie nooit gehoord hebben „the modern science of language imposes upon all who pursue it thoroughness and caution" [1]). Als Favre zich voorstelt dat er velen zullen zijn, die in de voortbrengselen zijner ongebreidelde verbeeldingskracht een oogst van wetenschappelijke waarde begroeten, dan geloof ik dat hij zich deerlijk vergist.

Ofschoon niet zoo uitvoerig, en gelukkig ook niet zóó contra rationem, hebben toch ook andere schrijvers aan etymologische verklaringen van numeralia gedaan, en daarbij wel wat veel uit het oog verloren dat het gebied der Grammatica een ander is dan dat van het Lexicon, al is de grens, dit geef ik gaarne toe, niet

---

1) Whitney, Language and the study of language, p. 245. Een zeer leerzame bladzijde!

overal even scherp afgebakend. Dat lîma oorspronkelijk *hand* heeft beteekend, vermelden de Hollander [1]), Gerth van Wijk [2]), Klinkert [3]) en Favre [4]) als om strijd, hierbij, naar ik meen, geheel vergetende dat er even weinig reden is om in een Grammatica de oorspronkelijke beteekenis van lîma op te geven als die van eenig ander grondwoord. Dat laatstgenoemde uit den band springt en onmiddellijk gereed is om uit de omstandigheid, dat ليم *hand* heeft beteekend, het besluit te trekken dat er vroeger moet bestaan hebben „un système quinaire de numération", mag niemand verwonderen. Van een eenigszins andere opinie is de Hollander, die ons leert: [5]) „Er zijn er, die in de woorden سلاڤن en دولاڤن of دلاڤن overblijfselen van een, vroeger in gebruikt geweest, viertallig stelsel meenen te vinden. سلاڤن zou dan beteekenen *een viertal* of, wil men liever, *ééns genomen* (4) en دولاڤن *twee viertallen* of *tweemaal genomen* (8). Wij zouden aan deze verklaring de voorkeur geven [6]), indien ons het Soendasche salapan, *negen,* en ook het Mangkasaarsche salapang, dat insgelijks *negen* beteekent, niet in den weg stond; en indien het ons zeker was, dat سلاڤن ook in de beteekenis van *vier* in gebruik is geweest. Thans beteekent het uitsluitend *acht.*

1) p. 157, § 5. 2) § 290.
3) Spraakleer, 2e druk, p. 139, infra. 4) p. 220.
5) p. 158, noot 2.
6) Nl. boven die van von Humboldt (Ueber die Kawi-sprache, II, p. 261) dat دولاڤن wil zeggen „twee afgenomen" van de 10, en سلاڤن „één afgenomen", welke verklaring intusschen voor het Sundaasch werd gegeven.

Dat overigens een viertallig stelsel eenmaal in den Archipel in gebruik is geweest, blijkt van elders duidelijk genoeg; onder anderen uit de Javaansche Telwoorden." Wel merkwaardig! De een distilleert uit het feit dat lima eenmaal *hand* heeft beteekent een vijftallig stelsel; een ander komt op grond van nog veel onbelangrijker gegevens tot een viertallig stelsel [1]).

Even misplaatst in een Grammatica als bovenstaande bespiegelingen komt mij voor een uiteenzetting van het stelsel om bij het aangeven van getallen niet de cijfers te bezigen, maar de Arabische letters naar de oudere volgorde [2]). Daargelaten of deze omstandigheid van eenig praktisch nut is, nu dit systeem ongeveer nimmermeer toegepast wordt [3]), komt het mij voor dat een vermelding hiervan bij de behandeling van het schrift thuis behoort, maar niet waar de numeralia uit een grammaticaal oogpunt beschouwd worden. Wat zou men wel zeggen van een verhandeling over het Romein-

1) Ook Schleiermacher's verbeeldingskracht is een ongewone, waar hij leert (p. 529): „La signification différente de lakṣa, qui est cent mille dans l'Inde, et de laqsa, dix mille parmi les Malais, donne souvent occasion à des malentendus dans les affaires de commerce". Wel zeker! Zou hij dat uit eigen ervaring hebben?

2) Zie o. a. Gerth van Wijk, p. 197, infra en de H. p. 154 supra.

3) De zaak is dat zelfs de Arabische cijfers meer en meer verdrongen worden door de modern Europeesche, ook daar, waar overigens het Arabische schrift algemeen gebruikelijk is. Ik vereenig mij geheel met Marsden's gevoelen (p. 42): „No instances having occurred of the Malays employing as numerals the letters of the alphabet arranged in a particular series, well known to Arabic scholars, and as such to the Malays themselves, under the name of ابجد abjd or abjid, it seems unnecessary to enter further in the details of it in this place"

sche cijferschrift in een Spraakkunst van het Hollandsch?

Dat de z.g. adverbia numeralia in een volgend hoofdstuk ter sprake zullen komen, behoeft na het bovenstaande geen motiveering meer [1]).

Ik heb niet, gelijk andere schrijvers, de breuken beschouwd als een bijzondere soort woorden, van de cardinalia afwijkende, omdat ik geen verschil heb kunnen ontdekken tusschen geheele getallen en fracties, wat hun functie in den zin aangaat. Tusschen ساتو (sâtu) en ستڠه (satĕngâh) b.v. bestaat er op dit stuk alle denkbare overeenkomst.

Wij lezen bij Gerth van Wijk: [2]) „Het is natuurlijk dat bij een volk op den ontwikkelingstrap der Maleiers geen breuken (sic!) voorkomen, zoo min in het dagelijksch verkeer als in geschriften, zooals wij die in onze rekenboeken aantreffen, geen oneigenlijke of samengestelde dus", wat niet alleen slecht uitgedrukt is, maar onjuist, want tĕngâh âmpat is wel degelijk een samengestelde breuk. De zaak is dat die breuken bij ons grootendeels tot de rekenboeken beperkt blijven, en daarin scharrelt

---

1) De behandeling door G. v. W. (zie § 292) van samenstellingen als سروڤ (sarûpa) onder de numeralia doet ons hopen dat deze schrijver, indien hij zich er eens toe ging zetten om een Hollandsche spraakkunst samen te stellen, ook een woord als: e.g. *eensgezind* onder dit hoofdstuk zou bespreken. Niet alleen zijn systeem laat te wenschen over, ook met zijn uitspraak is het treurig gesteld. Hij transcribeert geregeld sapuloh, maar moet dan wel een bijzonder slecht gehoor hebben. Ook is het onjuist (p. 202 supra) dat sa „verzacht" wordt tot sĕ als dit met ons niet-bepalend lidwoord overeenkomt. De Maleier zegt steeds saórang, en nooit sĕórang.

2) § 301.

de Maleier niet. Maar daarom moet men niet gaan zeggen dat hij geene breuken kent! Wanneer hij behoefte gaat voelen om ons ook in onze methode van leeren rekenen na te volgen, dan zal het hem zeer goed mogelijk zijn om onze gecompliceerde breuken op zijn manier te benoemen; voorloopig echter is er van zoodanige behoefte nog niets te bespeuren.

Van het praefix pĕr, dat bij het aanduiden van onderdeelen van een geheel dienst doet, zegt de Hollander: [1]) „Dit ڤر schijnt eene verbastering te zijn van het Javaansche (of eigenlijk kawi) woord pårå, dat gedeeld, gedeelte, deel beteekent", en, in de noot: „Dit woord is wel te onderscheiden van een ander gelijkluidend Javaansch woord, dat gebruikt wordt bij benamingen van rangen of standen, om de daarbij aangeduide personen collectief voor te stellen, zooals pårå mantri, *de mantri's* of *de gezamenlijke mantri's*. Klinkert (Ind. Gids, 1880 blz. 303) vergist zich zeer, wanneer hij meent dat *dit* woord, *dat nooit anders dan van personen gebezigd wordt*, tot vorming van Breuken dient, en dat dus b.v. duwa pertîga of paratîga beteekent *twee van de gezamenlijke drie* of *twee van de drie deelen, die te samen een geheel uitmaken*. Buitendien zoude het dan nog moeten zijn duwa deri pertîga, *twee van* of *uit de drie*." Mij komt het voor dat het beter is geen opheldering te geven omtrent de afkomst van een praefix dan zulk

1) p. 160, § 18.

eene. Dat er verband is tusschen de functie van het praefix pĕr waar dit ter aanduiding van breuken dient en die van het praefix, dat den aorist van het medium te kennen geeft, acht ik niet onwaarschijnlijk; ik moet thans echter afzien van een poging om dat verband aan te toonen, bij gemis van voldoende gegevens daartoe [1]).

IV. *Bijwoorden* (*Adverbia*).

De neiging der schrijvers om van hun grammatica een soort gecondenseerd woordenboek te maken, door bij de vermelding der verschillende rededeelen een gewoonlijk zeer irrationeele opsomming van Maleische woorden en uitdrukkingen met de vertaling daarvan ten beste te geven, komt bijzonder duidelijk uit in de wijze waarop zij de adverbia behandelen, of liever mishandelen. Reeds bij meer dan een gelegenheid heb ik er op gewezen hoe onlogisch, en daarom verwerpelijk, zoodanige opvatting is van hetgeen de spraakkunst moet geven. Dat zij van ouden datum is blijkt genoegzaam uit Marsden's verzuchting: „It has become a practice, though perhaps an unnecessary one, *because encroaching on the province of a dictionary*, to enumerate in grammars all the adverbs (as well as other indeclinables) that are

---

1) Ook hier spant F. de kroon. Hij leert (§ 80): „La particule ڤر a un caractère passif" En verder „Les expressions ڤرتيک per-tiga, ڤرليم per-lima, ڤرسمبيلن per-sambilan sont donc une espèce de passif." Ten slotte „Par conséquent سڤرتيک saper-tiga, se traduirait littéralement par „un devenu à trois, un partagé en trois".

found in a language" [1]), en dat de woorden van dezen venerabelen beoefenaar der Maleische taal een vox clamantis in deserto zijn gebleven, zal ieder moeten toegeven die ook maar oppervlakkig kennis maakt met hetgeen de verschlllende auteurs, en daaronder de meest recente, over die bijwoorden te zeggen hebben. Of men er Klinkert op naslaat [2]) dan wel Gerth van Wijk [3]), de Hollander [4]) of Favre [5]), het is overal hetzelfde liedje. Men vindt geheel noodelooze onderscheidingen gemaakt van klassen en rubrieken van adverbia, uitsluitend gebaseerd op hun beteekenis, en krijgt van elke groep een profusie van voorbeelden te slikken, maar van de manier waarop de Maleier aan zijne adverbia is gekomen en zich van deze rededeelen in den zin bedient, verneemt de belangstellende lezer zoo ongeveer niets. Marsden's uitspraak: „A more useful distinction of adverbs arises from the manner of their formation" (p. 89 supra) wordt hierbij volkomen genegeerd. Dat een dergelijk systeem uitnemend er op berekend is om ettelijke bladzijden van het hoofdstuk adverbia met een minimale inspanning gevuld te krijgen, zal natuurlijk iedereen gaarne toegeven. Maar ik meen dat aan de behandeling dezer rededeelen andere eischen mogen gesteld worden, welke — dit ziet men spoedig genoeg bij de kennismaking met het hieraan gewijde hoofdstuk uit mijn grammatica.

1) p. 87, al. 3; de cursiveering is van mij.
2) Spraakleer van het Maleisch, 2e druk, 1898, p. 123—132.
3) p. 242—253. 4) p. 193—202. 5) p. 152—157.

Met mijne voorbeelden ben ik, getrouw aan mijn beginsel, niet kwistig geweest; de gedachte aan een limitatieve opsomming der bijwoorden is mij ten eenenmale vreemd gebleven, en van een poging daartoe zal men dus ook geen spoor kunnen aanwijzen. In de afdeeling „Woordvorming" van de Grammatica moet, ni fallor, hoofddoel zijn de uiteenzetting der verschillende methoden, welke de spraakmakende gemeente gevolgd heeft toen zij ging voorzien in de behoefte aan materiaal, waarvan zij gebruik kon maken bij het openbaren en mededeelen van gedachten door woorden. Deze zienswijze brengt in casu mede 1° een aantooning dat het Maleisch de beschikking heeft over rededeelen, die in den zin dezelfde functie vervullen als de adverbia in de talen welke deze elementen reeds lang kennen, en 2° een opsomming van de wijze waarop deze rededeelen zijn ontstaan. Meer is echter niet noodig.

Dat grasduinen op lexicographisch gebied is intusschen niet het eenige verwijt dat men den Maleischen grammaticis kan maken. In hun zucht om toch vooral zooveel mogelijk uitdrukkingen van min of meer eigenaardige beteekenis en vinding ten toon te stellen, hebben zij nu en dan op onverklaarbare wijze over het hoofd gezien dat zij zich daarbij in elk geval behoorden te bepalen tot afzonderlijke woorden, en niet als bijwoorden mochten opgeven wat *samengestelde uitdrukkingen* zijn, en volstrekt niet meer *woorden*. Men verwart zoodoende op de onnoozelste wijze *bijwoorden* en *bepalingen*. Een

adverbium is, dit spreekt van zelf, een bepaling, maar daarom is het omgekeerde nog niet waar [1]). Zoo vindt men bij Klinkert [2]) onder de „aanwijzende Bijwoorden van tijd" (een zonderlinge uitdrukking, vermoedelijk van de Hollander geërfd) opgegeven بلم تربڠ لالت (bĕlúm tĕrbáng lálat), ڤڠهبيسن اڠكت كنيڠ (pĕngabísan ángkat kĕníng), تورن كربو برندم (túrun kĕrbáu bĕrĕndám) e. d., zonder dat een haar op het hoofd van dezen grammaticus er aan schijnt gedacht te hebben dat wij hier evenmin met bijwoorden te doen hebben, als e. g. in onze uitdrukkingen: „tegen het krieken van den morgen" of „bij het ochtendgloren". Dat zijn bepalingen van het praedikaat, bestaande uit verschillende woorden die overeenkomstig de eischen van de syntaxis samengevoegd zijn, en als zoodanig wat men zou kunnen noemen een bijwoordelijke uitdrukking vormen, maar geene adverbia. Gerth van Wijk rolt bij deze gelegenheid op een eenigszins andere wijze van het pad der logica in de sloot. „Het adjectief neemt adverbiaal gebruikt dikwijls de praepositie دڠن (dĕngan) bij zich, met of zonder het suffix ڽ" zoo leert hij [3]), maar succes

---

1) Marsden (p. 87) omschrijft op m. i. gelukkige wijze de bijwoorden aldus: „Adverbs are words, employed to modify the action of verbs and the qualities of nouns, denoting the circumstances of time, place, condition, degree etc., under which they appear in a sentence". Hij is (eodem loco) er van overtuigd dat de adverbia in het Maleisch zich geleidelijk ontwikkeld hebben uit andere rededeelen, evenals ik beweerd heb. Wie is die „acute grammarian" over wien hij het hier heeft?

2) p. 131, 2e druk. 3) p. 245.

kan hij met deze voorstelling, dunkt mij, alleen hebben bij diegenen, welke lijden aan een gebrekkig inzicht in de functie van de verschillende rededeelen. Wie beter beslagen ten ijs komt weet wel dat een praepositie niet vóór een adjectief wordt geplaatst. Het voorzetsel kan natuurlijk vóór een woord komen dat, in denzelfden vorm, ook als adjectivum dienst doet, maar het staat dan vóór dat woord als substantief gedacht; zoo beteekent دڠن سݢرهن (dĕngán sĕgĕráhña) niet *„met haastig"* maar *„met haast"*. Wat overigens dat adverbiaal gebruikte adjectief aangaat, waarvóór een praepositie gezet wordt, het laat ons geheel in het duister aangaande de vraag of zoo'n uitdrukking als دڠن سݢرهن (dĕngán sĕgĕráhña) in de oogen van dezen schrijver al dan niet een bijwoord is. Hij openbaart zijn meening niet in zulke ronde woorden als Klinkert; hopen wij dus voor hem dat hij er anders over denkt.

Er was nog een derde mogelijkheid om bokken te schieten bij de behandeling der adverbia, en deze gelegenheid hebben vele schrijvers niet onbenut gelaten. Hadden wij zooeven te doen met het geval dat een verzameling van woorden werd aangezien voor één woord, bij dat, waarop ik thans het oog heb, wordt kalmweg adverbium genoemd wat hoegenaamd geen adverbium is, maar een geheel ander rededeel. Bepalen wij ons tot den laatstgenoemden schrijver, dan vernemen wij de interessante mededeeling dat له (lah), en ڤون (pon, de onder de Nederlandsche grammatici meest gangbare,

maar niettemin glad verkeerde uitspraak voor pun) „Bijwoorden van nadruk” zijn. En dat wordt gezegd van partikels die niet eens suffixen zijn, laat staan woorden! De onzin, die in den aanhef van § 388, maar ook elders, over deze „bijwoorden van nadruk” wordt ten beste gegeven, wordt in ieders bijzondere belangstelling aanbevolen [1]).

Dan lezen wij verder bij dezen schrijver: „Ook andere woorden kunnen als bijwoorden of (vel? sive?) adverbiale bepalingen van hoedanigheid dienst doen” [2]) welke uitspraak door ettelijke voorbeelden wordt toegelicht, waaruit ik meen te moeten opmaken dat e. g. in مندي برتلنجڠ (mándi bĕrtĕláñjang) dit bĕrtĕláñjang een adverbium is, en evenzoo مڠڠكڠ (mĕngángkang) in برجالن مڠڠكڠ (bĕrjálan mĕngángkang) *wijdbeens loopen.* Deze voorstelling komt mij ten eenen male verwerpelijk voor, en uitnemend er op berekend om verwarde begrippen te kweeken. De woorden برتلنجڠ (bĕrtĕláñjang) en مڠڠكڠ (mĕngángkang) zijn hier verbaalwoorden, gebezigd in de functie van ons participium; de letterlijke vertaling dier uitdrukkingen

---

1) Zoo beschouwt hij ماس (măsa), en den *sierlijker vorm* مساكن (masăkan) als adverbia van ontkenning; en toch hebben wij hier òf met een zuivere interjectie te doen òf met een modaal woord. Hetzelfde geldt van انته (ĕntáh). Klinkert (spraakleer, 2e druk, p. 124) rekent ڤون (pun) tot de „bijwoorden van bevestiging”; براڤ (bĕrăpa) is volgens dezen schrijver (p. 127) een „vragend bijwoord van hoeveelheid”!

2) § 378.

is *„baden, zich naakt makende"* en *„loopen, de beenen van elkaar brengende"*. Dat wij zeggen „naakt baden" en „wijdbeens loopen" is waar, doch allerminst een reden om bedoelde verbale woorden te vernederen tot adverbia [1]).

Het hoofdstuk adverbia behoort naar mijn schatting, wegens de hierboven aangewezen fouten, tot de slechtst behandelde bij alle schrijvers, zonder onderscheid. Het is ontegenzeggelijk minder belangrijk dan de tot dusver ter sprake gebrachte, en daarom bij mij van zeer beperkten omvang gebleven. Dat dit zoo is, ligt voor een goed deel hieraan dat de meest gevolgde constructie van den Maleischen zin het bezigen van rededeelen, op de manier waarop andere talen hare adverbia in den zin doen optreden, zoo dikwijls buitensluit. Gerth van Wijk schijnt hiervan eenige Ahnung gehad te hebben, toen hij op de hem eigen verwarde wijze schreef: „Maar waar wij zoo een bijwoord van hoedanigheid gebruiken, heeft het Maleisch dikwijls een adjectief als praedicaat, omdat in die taal ons werkwoord zoo vaak in den vorm van een substantief wordt uitgedrukt, dat dan het onderwerp van den zin wordt" [2]). Ik had liever gezegd dat aan onze verbaalconstructies in het Maleisch zeer

1) Ook de H. maakt zich aan deze verkeerde voorstelling schuldig, waar hij برکنتی٢ (bĕrgantigánti) en براولغ٢ (bĕrūlangūlang) als adverbia voorstelt (p. 142 § 9). Verder Crawfurd (p. 55), maar deze haast zich er bij te zeggen: „In all these cases the compounded words (derivaten met bĕr) are strictly verbs, used adverbiately", doch hij had beter gedaan die twee laatste woorden weg te laten.

2) § 377 al. 2.

dikwijls nominaalconstructies beantwoorden, zoodat de bij ons door adverbia te omschrijven vormen van het verbum finitum in het Maleisch worden vervangen door nomina verbalia, waaronder de infinitieven, die door adjectiva kunnen bepaald worden, op den voorgrond treden. Het aantal adjectiven, dat in onze taal en hare verwanten in onveranderden vorm ook als adverbium kan optreden, is uit dien hoofde dan ook aanmerkelijk grooter dan in het Maleisch, waar zoo iets uitzondering blijft [1]. Misschien ligt het wel hieraan dat onder de grondwoorden, die in het Maleisch als adverbium optreden, betrekkelijk zoovele van uitheemschen oorsprong zijn, waaronder zeer alledaagsche, zooals سكره (sĕgĕráh, het Sanskrt शीघ्र), سوده (súdah, uit विशुद्ध), استميوا (istiméwa, Sanskrt अस्तम् एव, en volstrekt niet het Arab. لاسيّما, gelijk Pijnappel vermoedde), كتيك (kutíka, Skrt. घटिका), سهاج (sahája, gew. sája, het Sanskrt सहज), نسچاى (niscáya, Sanskrt निश्चय) en vele andere.

---

1) Wel zegt G. v. W. (§ 373): „De bijvoegelijke naamwoorden van hoedanigheid ondergaan geen verandering om als bijwoorden dienst te doen", maar reeds die uitdrukking „bijvoegelijke naamwoorden van hoedanigheid" (zijn er dan ook andere? zoo ja welke?) spoort ons aan tot voorzichtigheid, en voorbeelden als راجن بلاجر (rájin bĕlájar) en ماكن سدڨ (măkan sĕdáp) zijn slecht Maleisch. Favre's meening (§ 214): „la facilité avec laquelle le génie de cette langue (sc. het Maleisch) permet de former des adverbes, en rendant le nombre presque illimité" laat ik dan ook gaarne voor zijn rekening. Hij schijnt deze van Marsden te hebben overgenomen (zie M. p. 87 infra).

C. Partikels.

I. *Voorzetsels* (*Praepositiones*).

Dat hetgeen ik hierover in de Grammatica heb opgemerkt niet dien omvang heeft, welken de bespiegelingen van sommige schrijvers hebben verkregen, is uitsluitend het gevolg van het door mij aangenomen beginsel om zoo scherp mogelijk te onderscheiden tusschen de taak van den lexicograaf en die van den grammaticus. Mijn zienswijze brengt mede dat de praeposities in hoofdzaak worden beschouwd in verband met de functie die zij thans in den zin vervullen, en dat waar mogelijk verklaard worde hoe deze rededeelen zijn gekomen aan hun tegenwoordige beteekenis. Het door vele andere schrijvers, en hieronder de voornaamste, gevolgde stelsel beoogt voornamelijk een opsomming van eigenaardigheden in het gebruik der voorzetsels, waarover het Maleisch te beschikken heeft, toegelicht door een meer dan overvloedige hoeveelheid voorbeelden, waaruit tevens voldoende blijkt dat men daarbij onze taal als standaard voor oogen heeft gehad. Een gevolg van een en ander is dat er bitter weinig overblijft na overbrenging dier opsomming van bijzonderheden naar het gebied van het woordenboek.

De door mij ten beste gegeven beschouwingen doen zien dat het verschil tusschen de Maleische praeposities en die in andere talen, o. m. de klassieke en moderne westersche talen, het Sanskṛt en het Arabisch, veel ge-

ringer is dan men misschien oppervlakkig zou meenen [1]). Het is een alleszins gewettigde wetenschappelijke hypothese, dat de tegenwoordig als eigenlijke praeposities aangemerkte rededeelen oorspronkelijk gewone nomina zijn geweest, evengoed als de affixen, en dat zij eenvoudig ten gevolge van een langdurig differentiatieproces geleidelijk de bijzondere rol zijn gaan spelen van betrekkingen aanduidende woorden. De casusuitgangen in

1) De inzichten der schrijvers in het karakter der praepositie zijn nogal uiteenloopend. Favre leert (§ 215): „Les prépositions sont des mots employés pour indiquer les rapports qui existent entre deux noms ou entre un nom et un verbe" maar dit laatste is minder juist. Elders (§ 231) spreekt hij van „nos prépositions voici, voilà", wat mij doet vermoeden dat hij van zijn definitie weinig begrepen heeft. Bij W. (p. 122) vinden wij het karakter der praepositie aldus omschreven: „Een voorzetsel is een stukwoordt, dat voor andere woorden gezet wordt, om de oorzaak, plaats, tijdt, samenvoeging en ontbering te betekenen", maar hoe weinig ook bij hem het begrip vaststaat blijkt ons uit het feit dat hij op pag. 123 en 124 een menigte woorden als voorzetsels opgeeft, die dat in de verste verte niet zijn, z. a. ترس (tĕrus volgens hem turus) en كمديين (dat hij transcribeert komedijan!). Crawfurd (p. 12) leert: „Relation, except in the case of the genitive, is expressed by praepositions", waaruit ik meen te mogen besluiten dat hij, zeer terecht, de praeposities beschouwt als woorden, dienende om verhoudingen tusschen subjektswoorden onderling, en niet tot andere woorden, aan te duiden. Waarschijnlijk omdat hij eveneens van dit gevoelen is, meent Marsden (p. 91) dat men de voorzetsels ook wel „directives" mag noemen. Nagenoeg woordelijk gelijk aan die van F., en dus even verkeerd, is de H's definitie (p. 202, § 1): „Voorzetsels noemt men zulke woorden, die dienen om de betrekking tusschen twee naamwoorden en een zegwoord uit te drukken", waarbij echter in het oog moet gehouden worden wat hij later zeer terecht opmerkt: „Het getal dier voorzetsels is in het Maleisch zeer gering omdat vele van de hier bedoelde betrekkingen op andere wijzen worden uitgedrukt". G. v. W's voorstelling van den aard eener praepositie (§ 413) is veel verwarder, terwijl Kl. zich niet aan een definitie waagt.

de flecteerende talen zijn niet anders dan samenstellingen van den stamvorm van het nomen met verschillende praeposities. In de taal der Veda's, en ook in de Zend Avesta, naar ik meen, worden b.v. de casusuitgangen *bhis* en *bhyas* in het schrift niet verbonden met den stamvorm van het nomen, wat het vermoeden wettigt dat men toen daarin nog afzonderlijke woorden herkende. Verder vergete men niet dat in het oorspronkelijk Indo-Germaansch de praeposities niet vóór, doch achter het nomen kwamen, wat o. a. in het Sanskṛt nog met vele dezer rededeelen het geval is, daar men zegt माम् प्रति, तेन सह, e. d. En casusvormen als गृहे (gṛhe) en वनात् (vanāt) zijn in den grond niets anders dan composita van de stamvormen गृह (gṛha) en वन (vana) met de praeposities (logischer postposities) इ (i) en अत् (at), waarvan de eerste ook in het Grieksche *οἴκοι* den locativus aanduidt, en zeer waarschijnlijk identiek is met het verbale suffix i in het Maleisch. De Grieksche casusvormen *οἰκόνδε*, *οἴκοθεν*, *οἴκοθι* en *οἴκοι* bevestigen de zooeven uiteengezette zienswijze, hetgeen ook, tot op zekere hoogte, de Latijnsche praepositiones *causa*, *ergo* en *gratia* doen, in zooverre als deze steeds achter het nomen geplaatst worden.

Van een daarmede overeenkomende constructie van het Maleische voorzetsel is geen spoor te vinden; dit komt steeds vóór het nomen, en geeft dus juist het tegenovergestelde te zien van hetgeen de arische talen in hun oudste vormen vertoonen. Wij hebben hier met

dezelfde tegenstelling te doen als bij de vorming van composita is waar te nemen, d. w. z. wat naar het hoofdbeginsel der Indo-Germaansche talen voorop komt, wordt in het Maleisch achteraan gezet en omgekeerd. Het schijnt mij zeer geoorloofd hierin een bewijs te zien voor de aannemelijkheid der hypothese dat alle praeposities, zonder onderscheid, oorspronkelijk nomina geweest zijn. Hoe men intusschen hierover ook denken wil, een niet te ontkennen feit is het dat Maleische vormen als دهوتن (diyūtan), كاهوتن (kaútan) en درهوتن (dariyū-tan) volkomen analoog zijn aan de casusvormen वने (vane, i. e. vana + i), वनम् (vanam, i. e. vana + m) en वनात् (vanāt, i. e. vana + at), en wie dit toegeeft, zal ook gaarne erkennen dat er alle reden is om te spreken van een nominaalflexie in het Maleisch. Dat de casus niet dezelfde zijn als in andere talen, die algemeen tot de flecteerende gerekend worden, en met name voor den genitivus en den accusativus in het Maleisch geene bijzondere naamvallen bestaan, is natuurlijk allerminst een argument tegen deze stelling, om de eenvoudige reden dat zeer vele talen op dit punt uiteenloopen. In het Sanskṛt kent men acht casus, het Grieksch heeft hiervan slechts vijf en het Latijn zes; daarentegen kent het Arabisch slechts drie casusvormen, en in vele gevallen niet meer dan twee.

Men zal misschien tegenwerpen dat de gebruikelijke schrijfwijze in het Maleisch tegen de voorstelling pleit, dat deze taal in zekeren zin, en op beperkte schaal,

nominaalflexie kent. Ik zou dan wenschen op te merken dat het schrift in een materie als deze weinig bewijst, en dat zulks vooral geldt van een systeem van schrijven, als het Arabische. Wat in casu den doorslag moet geven is het accent, gelijk men dat hoort bij de uitspraak, en ik aarzel niet als het resultaat van mijne dagelijksche waarnemingen te constateeren, dat er van een eigen accent der formatieve elementen di, ka en dari, blijkens de uitspraak der Maleiers, niets te vernemen is. Men zegt niet dí âtas, ká ûlu en dâri mâna, doch diyâtas, kaûlu en darimâna. De tweesylbige praepositie dari verschilt in dit opzicht niets van de eensylbige di en ka [1]).

Eenmaal aangenomen dat in het Maleisch de rededeelen, die thans uitsluitend of onder meer dienen tot het aanwijzen van betrekkingen tusschen subjectswoorden onderling, en die wij praeposities noemen, ontstaan zijn uit oorspronkelijke nomina, kan men zich de evolutie, welke hierbij volbracht werd, aldus denken dat die no-

1) Werndly noemde د en ك „bindbare” voorzetsels, en de rest „onbindbare”. Hoe zonderling zijne inzichten waren in den aard der praeposities blijkt wel hieruit, dat hij onder de „bindbare” ook sa noemt, afkomstig van sama! M. merkt van samenstellingen met dari, dat hij als niet „bindbaar” beschouwt wegens de schrijfwijze, niettemin zeer juist op: „which in pronunciation seem to be compound words, though it must be remarked that the د being in itself an unconnected letter, we cannot readily ascertain whether a syllable ending therewith does or does not coalesce in writing with that which follows” (p. 92). Verder wijst hij er op dat men wel دياتس schrijft voor داتس. Schl. (p. 638) is in het onzekere omtrent dari, maar van د (dat hij als dé uitspreekt!) heet het „préposition qui s'emploie toujours comme préfixe”. (p. 652).

mina allereerst in een verhouding als bij de tegenwoordige genitiefconstructie valt waar te nemen naast elkaar werden geplaatst, doch zoo dat ieder der componenten een eigen zelfstandig bestaan behield; alleen mogelijk, wijl hun beteekenis een ieder voor den geest stond. In het volgende stadium van ontwikkeling is de nevenschikking reeds tot een samenstelling geworden, doordien een der componenten, in dit geval het bepaalde, zijn accent verloor, terwijl overigens het besef der beteekenis van elk der samenstellende deelen levendig bleef. Bij een voortgezette ontaarding verdwijnt ook dit, en krijgt de samenstelling geheel het karakter van een afleiding.

Deze beschouwing heeft nog een andere waarde dan een zuiver theoretische, omdat de beantwoording der vraag of men met een eigenlijke dan wel met een oneigenlijke praepositie te doen heeft, naar mijn gevoelen eigenlijk neerkomt op een onderzoek naar het stadium van ontwikkeling, tot hetwelk zoo'n rededeel is gevorderd. De onderscheiding in eigenlijke en oneigenlijke praeposities wordt door ongeveer alle schrijvers gemaakt, maar ieder denkt daarvan het zijne, en van motieven, welke er toe geleid hebben om de eene praepositie tot de eerste, de andere tot de tweede soort te rekenen, blijkt gewoonlijk niets. Ja, wij zullen later zien dat er eenigen geweest zijn, die praeposities genoemd hebben wat dien naam op niet een enkelen grond verdiende.

Ik heb, die onderscheiding handhavende, omdat zij

... evolutie, welke tot het
leidde, dan blijkt terstond d
verst gevorderd zijn. Van e
geen sprake meer; evenmin
hetgeen zij oorspronkelijk, t
hebben beteekend. Er zou, g
opmerkte, eigenlijk niets teg
posities van afleidingen te s
daartoe het besef van de fu
te levendig is. Men weet nog
bezigd wordt, gedacht moet
wijl ka en dari nooit iets
weging, ook in tropischen zin

Er bestaan, op taalkundig
geene tegenstellingen, die niet
den worden, en dit blijkt o.
åkan[1]). Met de evengenoem

1) Van dit voorzetsel zegt de H. (p.
zetsel ook veel gebruikt om de betrekl
werkwoord en zijn direct object". Maar

het geen andere functie vervult dan die van praepositie, en geen verbinding met de enclytische vormen van het pronomen possessivum toelaat. Maar het verschilt hierin van die onvervalschte praeposities dat het een eigen accent heeft en met het geregeerde nomen geen compositum vormt. Van eenig begrip van hetgeen dit rededeel vroeger beteekend heeft kan geen sprake meer zijn, zoodat het in de rede schijnt te liggen om ákan te rangschikken onder de eigenlijke praeposities, ook al heeft het eenige punten van overeenkomst gemeen met de oneigenlijke [1]. De door mij onder deze laatste opgenomen praeposities kenmerken zich door de dubbelzinnige rol die zij spelen. Van de meeste voelt men nog vrij duidelijk dat zij subjectswoord zijn of dit eenmaal waren, van andere blijkt dit alleen nog uit de omstandigheid dat zij een verbinding met de pronomina possessiva sufficta veroorloven. Dat ik onder deze oneigenlijke

---

zóó weinig woorden! Dat ăkan schijnt een lastig voorzetsel te zijn, alleen te verklaren na ter zijde stelling van de meest fundamenteele beginselen op grammaticaal gebied.

1) Klinkert heeft indertijd beweerd (Ind. Gids 1880, I, 505): „Akan dija wordt in het Maleisch steeds aan elkaar geschreven", wat pleiten zou voor mijn meening. Maar heeft Klinkert het hier wel aan het rechte eind? Elders (T. v. I. T. L. en V. 3e volgreeks, 3e deel, p. 314) zegt hij: „Opmerkelijk is het gebruik van moe in plaats van dikau achter dengan en akan", maar dit laatste acht ik verkeerd, en alleen verklaarbaar als een vorming, per analogiam, naar dĕngánmoe. Het gebruik van ăkan in uitdrukkingen als ăkan tĕtăpi, en ăkan sakărang is mij weinig duidelijk; in elk geval is het hier geen praepositie. En vormen als manăkan, sĕdángkan, kaláukan e. d. zijn lapsus, waarin de Maleische poëet niet minder sterk is dan zijne gelijken onder andere volken.

op een lijn kan stellen met
drukkingen als me Castor, n
heeft het als bijwoord den zin
zoodanig heeft het kunnen l
zeldzame uitdrukking سورغ ((
saórang), maar hierin is c
nog vrij wel te herkennen, ee
nomen gewoonlijk doorloopt
praepositie.

Even verkeerd als de transc
deel is, zooals b. v. Pijnappe.
uitspraak bagai van de prae
door Klinkert geleerd, nog i
Spraakleer. Deze praepositie
daagsche, allerminst in de sp
dat ik haar hoorde bezigen ko:
bĕgí constateeren, reeds blijk
andere dan die van bágai,
geschreven wordt [1]). Wat ove

gelijkstellen met ákan omdat de constructies bĕgíku, bĕgímu en bĕgíña tot de zeer geoorloofde behooren, wat met akánku e. d. volstrekt niet het geval is.

Ofschoon ik geen limitatieve opsomming heb gegeven van het aantal oneigenlijke praeposities, vooral niet omdat de overgangen tot de functies van andere rededeelen, met name adverbia, zóó geleidelijk zijn, dat men niet zonder willekeur een grens zou kunnen trekken, toch wil ik gaarne erkennen dat ik, indien ik alle door mij als oneigenlijke aangemerkte voorzetsels had willen opnoemen, toch niet tot zulk een groot aantal zou gekomen zijn als sommige schrijvers opgeven. De reden hiervan is deze, dat zij ook woorden als praeposities voorstellen welke zeer beslist dat karakter niet hebben [1]). In de eerste plaats reken ik daartoe vormen als داتس (diyátas), دردالم (daridálam), كباوه (kabáwah) e. d., die naar mijn meening adverbia zijn in den zuiveren zin van het woord, evenals b. v. ons woord *thuis* [2]).

1) C. onderscheidt de praeposities in radical en compound en noemt (p. 18) niet minder dan 31 „radical ones". Als men weet dat tot de „compound ones" behooren قددالم, قدلور, قداتس e. d., dan kan men zich eenige voorstelling maken van de waarde dier onderscheiding, vooral als men verder verneemt dat ámpir, dĕkát, kĕlíling e. d. mede praeposities zijn, en wel „radical ones". En toch had hij zoo goed bij Marsden kunnen leeren: „some of them (nl. de voorzetsels) partake so much of an adverbial signification as to render their class doubtful" (p. 91).

2) Zie bv. Favre, die van het voorzetsel di leert (§ 216): „Elle se joint à d'autres prépositions et à des adverbes, pour en faire de nouvelles prépositions"; in § 217 hetzelfde van ka. C. (p. 17) vergelijkt dergelijke „derivative prepositions" met de Engelsche without, into, within e. d., maar m. i. geheel ten onrechte. M. is ook min of meer van die meening,

Verder is het mij niet mogelijk om in het gebruik van vormen als ممباو (mĕmbáwa), منوروت (mĕnúrut), منوجو (mĕnúju)[1], منداڤتكن (mĕndāpátkan), ملاينكن (mĕláinkan) e. d. ook maar iets te zien wat het recht kan geven, om deze als praeposities voor te stellen. Een uitdrukking als بلاير منوجو كڤولوڤينڠ (bĕláyar mĕnúju kapūlaupínang) vertaal ik met *„zeilen, koers zettende naar Pulau Pínang"* en ڤرݢي ممباو انقڽ (pĕrgí mĕmbáwa ānáqña) met *„weggaan, medenemende zijn kind"*. Die woorden zijn in dergelijke functies eenvoudig participia praesentis, en hetzelfde is het geval met داتڠ (dátang) en سمڤي (sámpai) in de door Gerth van Wijk[2]) aangevoerde voorbeelden داتڠ سكارڠ اين تياد بروبه عادة ايت (dátang sakárang íni tiyáda bĕróbah ádat ítu) en سمڤي سكارڠ بوكيت ايت دسبوت اورڠ بوكيت چين (sámpai sakárang búkit ítu disĕbút órang búkit cína), want die woorden beteekenen eenvoudig *komende*, i. e. tot het tegenwoordige. Dat men bij een vertaling in het

maar zegt nochthans: „But when joined with adverbs the sense of the compound word is often adverbial, as دمان, دسين etc." (p. 92). De H. ziet in een vorm als دلور een samenstelling van een praepositie met een bijwoord van plaats, zeker een zeer eigenaardige functie van zoo'n voorzetsel! Aan dezelfde fout maakt ook G. v. W. zich schuldig (vide § 416). Prachtig is wat wij bij hem op pag. 272 lezen: „Vóór de verkorte persoonlijke (sic!) voornaamwoorden ک, م en ڽ mag nooit, در gebruikt worden".

1) C. (p. 16) zeide reeds hiervan terecht: „which is strictly a neuter verb", maar wat er verder volgt „meaning to be near" bederft weer veel.

2) p. 283.

Hollandsch een praepositie bezigt is waar, doch mag geen reden zijn om zulke vormen mir nichts dir nichts tot voorzetsels te verklaren, al is het maar tot oneigenlijke, want dan zouden er, om slechts iets te noemen, in het Latijn ook heel wat meer praepositiones aanwezig zijn dan tot dusverre geleerd werd.

II. *Voegwoorden* (*Conjunctiones*).

Evenals van het hoofdstuk Adverbia, kan van dat, waarin de schrijvers het over de conjuncties hebben, gerust worden verklaard dat het door hen om zoo te zeggen zonder oordeel des onderscheids is behandeld. Niet omdat hun opvatting omtrent hetgeen een woord moet zijn om als voegwoord te kunnen worden aangemerkt aan juistheid te wenschen overlaat, maar wijl zij zonder uitzondering den toetssteen onbeholpen hanteeren bij het onderscheiden tusschen voegwoorden en andere rededeelen. Marsden gaf van de conjunctiones de volgende definitie: „conjunctions are employed to denote the connexion in sense between words not immediately dependant upon each other in construction, and between different clauses or members of the same sentence" [1]), maar op deze om-

1) p. 95; wanneer men leest: „Daar nu ieder woord, dat de betrekking van een zin tot een anderen te kennen geeft, een voegwoord is, laat zich de grens tusschen bijwoorden, voorzetsels en voegwoorden dikwijls moeielijk trekken" (G. v. W. § 427), dan krijgt men den indruk als werd er een tipje opgelicht van den sluier, die het mysterie bedekt van de verwarring tusschen voegwoorden en andere rededeelen, waaraan alle schrijvers schuldig staan. Als een akelig staaltje van het doorzicht dat bij de schifting tusschen

schrijving is nog al wat aan te merken. Ten eerste houdt Marsden geen rekening met die voegwoorden, welke zelfstandige zinnen onderling vereenigen, en in de tweede plaats kan het verband tusschen gelijkwaardige bestanddeelen van den zin ook zeer duidelijk uitkomen zonder dat er van het gebruik eener conjunctie sprake is. Terwijl de meeste schrijvers de leemte in Marsden's omschrijving behoorlijk hebben aangevuld zijn zij, naar mijn gevoelen, in gebreke gebleven om er met klem op te wijzen dat, overeenkomstig het taaleigen van het Maleisch, het gebruik van voegwoorden eigenlijk onnoodig is, en de eenvoudige nevenstelling, in onafscheidelijk verband met de beteekenis dier naast elkaar gestelde zindeelen of zinnen, voldoende is om dien samenhang te doen uitkomen, welke in andere talen slechts met behulp van conjuncties kan blijken. Niet alleen onderdeelen van zinnen worden op die eenvoudige wijze naast elkaar gezet, hetzelfde is het geval met geheele perioden, waar de onder woorden te brengen gedachte niet in één zin kan worden geborgen. Uit het logisch verband van hetgeen in die verschillende zinnen wordt medegedeeld blijkt den hoorder of lezer vanzelf hoe hij zich hun onderlinge verhouding moet denken, b. v. of

---

voegwoorden en andere rededeelen, soms heeft voorgezeten, citeer ik het volgende uit Schleiermacher (p. 612): „Dans la plupart des propositions, où â k a n exprime la conjonction *que*, on peut très-bien le prendre pour signe de l'accusatif; mais l'emploi de â k a n b a h û w a réunis dans le sens de *que* prouve pourtant, que cette signification n'est pas étrangère à â k a n". Abracadabra is er helder bij!

zij al dan niet tegenstellend zijn. Dat beginsel, om door eenvoudige juxtapositie eenheden van gedachten tot een geheel te vereenigen deed als vanzelf de behoefte ontstaan aan rededeelen, waarmede men kon aanduiden dat een zekere gedachtenkring afgesloten wordt en de schrijver (want in het spreken maakt men hiervan slechts bij uitzondering gebruik) tot een anderen wenscht over te gaan. Aan deze elementen heeft de Maleier wel beschouwd veel meer behoefte dan aan conjuncties; vandaar waarschijnlijk dat men hieronder betrekkelijk meer woorden van uitheemschen oorsprong aantreft dan onder de voegwoorden. Dat van die rededeelen wel eens een zeer onoordeelkundig gebruik wordt gemaakt, bewijst het overvloedig voorkomen van مك (maka) bij verscheidene schrijvers, waardoor het karakter van dit woordje allengs zoodanig veranderd is, dat het tegenwoordig voor velen niet meer is dan een stoplap zonder eenigen zin. Maar برمول (bĕrmŭla), سبرمول (sabĕrmŭla), اداڤون (ădapun) en de in gebruik daarmede overeenkomende, geheel of voor een deel uitheemsche, woorden شهدان (şahdan), اركين (arekíyan), كلكين (kālakíyan), حتى (ăta) en andere, worden steeds in den hierboven bedoelden zin gebezigd [1]). Hoe de schrijvers er toe zijn

---

1) Die uitheemsche woorden worden hier en daar op de zonderlingste wijze gesignaleerd en verklaard. Zoo leert Crawfurd (p. 59): „Hăti (hij bedoelt hiermede حتى) and alkăsah are Arabic, and s'ahidăan (sic!) apparently Arabic with a Malay affix". Bij Klinkert lezen wij aangaande dit شهدان (Spraakleer, 2e dr. p. 156): „Een versterking van دان dan is de vereeniging van

kunnen komen om zulke woorden voegwoorden te noemen is mij een raadsel; wanneer zij in den zin eenige functie hebben (wat ik zeer stellig ontken, daar zij, zonder het minste bezwaar, onvertaald kunnen blijven), dan zouden zij, in verband met die functie veeleer scheidwoorden moeten heeten [1]). Dat de Maleier ook zoo hierover denkt, zou men kunnen opmaken uit het feit dat hij in zijne handschriften dergelijke woorden bij voorkeur, in elk geval zeer gaarne, met een andere soort van inkt schrijft.

---

dit woord met het javaansche saha tot سهدان sahadan, waarvan later شهدان sjahadan gemaakt is, omdat men het voor een woord van vreemden oorsprong aanzag". Het is nauwelijks mogelijk om in zoo weinig woorden zooveel onjuistheden te vertellen als deze schrijvers doen. Dat حتى niet Arabisch is, maar het Skr. अथ gestoken in het gewaad van het Arabisch حتى (dat heel iets anders beteekent) werd reeds door wijlen H. von Dewall opgemerkt (T. v. I. T. L. en V. dl. XI, p. 197); شهدان heeft met het javaansche saha (dat bovendien een Skṛ. woord is) niets te maken, wel met het Perz. شه, dat van gelijke beteekenis is als het Maleische دان. En dit laatste is geen samentrekking van دڠن, maar een zelfstandig woord, verwant aan het javaansche ꦭꦤ꧀. C. zeide hiervan: „Dan is evidently the Javanese word of the same sound, but more generally in that language written lan". Grappige voorstelling! F. transcribeert dān, waarschijnlijk wegens de spelling دان; de Maleier spreekt het anders precies uit als wij ons woord dan.

1) Bij Favre (§ 246) lezen wij: „Il y a dans la langue malaise écrite, et quelquefois aussi, quoique beaucoup plus rarement, dans la langue parlée, certains mots employés pour commencer des périodes ou des phrases, ou simplement comme marques de ponctuation; nous les plaçons parmi les conjunctions, parce que plusieurs d'entre eux servent à lier des parties d phrase, ou des phrases ensemble, et même quelquefois les parties d'un discours", maar zijn waarneming laat hier aan nauwkeurigheid veel te wenschen over. Zoo is F. ook op den verkeerden weg waar hij, in § 260, het over de conjunctie يڠ (yang) heeft. De Maleier kent dit niet, en heeft het ook niet noodig, evenmin als bv. de copula.

Is dus de hier bedoelde omstandigheid oorzaak, dat onder de door de schrijvers ouder gewoonte uitputtend opgesomde voegwoorden er vele gevonden worden die volstrekt niet aan de eischen voldoen, waaraan deze rededeelen moeten beantwoorden, het uit het oog verliezen van het beginsel dat men den Maleischen zinsbouw behoort te onderzoeken onafhankelijk van de vraag hoe wij ons in een analoog geval plegen uit te drukken, is een tweede oorzaak geweest waarom men onder de conjuncties woorden vindt opgenoemd, die geenszins noodzakelijk als zoodanig behoeven te worden voorgesteld. Ik heb hierbij het oog op een woord als b. v. سڠڬهڤون (sŭngguhpun). Gerth van Wijk (ik zou wel eens willen weten uit den mond van welken Maleier hij de uitspraak sunggohpon heeft opgevangen) vertaalt den zin سڠڬهڤون ڤكاينن سڤرت دمامه انجڠ رڤان اكن تتاڤي اوصلن همب ليهت سڤرت اورڠ بسر٢ (sŭngguhpun pakāyánña sapĕrtí dimámah áñjing rūpáña ákan tatápi uçúlña ámba líyat sapĕrtí orangbĕsarbĕsár) met *„ofschoon hun kleeren er uitzien, alsof de honden er aan geknabbeld hebben, zoo schijnt toch hun afkomst, naar ik zie, die van aanzienlijke mannen te zijn"* [1]), maar het is volstrekt niet noodig om dien zin op deze wijze te vertalen. Er staat letterlijk *„het is waar (dat) hun kleeren er uitzien, alsof de honden er aan geknabbeld hebben, maar hun afkomst is,*

1) p. 299.

naar ik zie, als die van aanzienlijken". Aldus opgevat hebben wij eenvoudig te doen met twee zinnen, verbonden door het tegenstellende voegwoord اكن تتاڤي (ákan tatápi), en zulks schijnt vrij wat logischer, in zooverre als het nogal moeite zou kosten om duidelijk te maken waartoe het noodig is dat elk dier zinnen een voegwoord heeft. Zoo'n rededeel dient om twee zinnen te verbinden, maar niet om een zin te openen, allerminst in het Maleisch [1]). Even weinig als er, volgens mijn opvatting, van het karakter eener conjunctie overblijft in dat سڠڬوهڤون (sŭngguhpun), is daarvan te bespeuren in woorden als جادي (jádi) of منجادي (mĕnjádi), ملاينكن (mĕláinkan) [2]), كراڽ (kīráña), هندقڤون

1) Dat سڠڬوهڤون (sŭngguhpun) niet ons „ofschoon" is, mag ook hieruit opgemaakt worden dat het nooit den nazin opent, maar steeds in den voorzin staat. Van كارن, karăna, en niet karna (F. § 255) of karĕna (bl. 2e dr. p. 157) geldt ongeveer hetzelfde. Een zin als: تياد اكو بلي كارن هرڬاڽ تياد ڤاتت (tiyăda ăku bĕlī karăna argáña tiyăda pătut) bestaat feitelijk uit twee eenvoudig naast elkaar gezette zinnen en luidt, letterlijk vertaald: „*ik heb het niet gekocht; de reden daarvan is dat de prijs onbehoorlijk was*". Maar كارن (karăna) wordt als substantief nagenoeg niet meer gebruikt, en mag aangemerkt worden als veel verder voortgeschreden in het gebied der conjuncties dan bv. سڠڬوهڤون (sŭngguhpun).

2) C. (p. 56) roept in arren moede uit: „How so clumsy a word came to be converted into a conjunction it is hard to say", maar m. i. zijn wij nog zoover niet. Het wordt als bijwoord gebezigd in den zin van *slechts* (syn. سهاج sája en سماتا samăta), en dat dit een conjunctie zou kunnen worden, zien wij bv. aan het Duitsch *allein*, en aan ons „maar" dat als adverbium synoniem is met „slechts". Dat echter ملاينكن (mĕlăinkan) thans reeds in het Maleisch als voegwoord zou optreden meen ik te moeten ontkennen.

(ĕndáqpun), en tallooze andere die, blijkbaar zonder behoorlijk overleg, als voegwoorden aan de markt worden gebracht.

Het zou een onbegonnen werk zijn om bij de verschillende schrijvers de gevallen aan te wijzen, waarin zij voor een voegwoord aanzien wat in het geheel geen voegwoord is. Ik bepaal mij tot de laatstverschenen spraakleer, omdat men mocht verwachten dat deze op de hoogte van haar tijd zou zijn, en vermeld dan dat, naar Klinkert's opvatting, انته (ĕntáh) ook al een voegwoord is [1]), ofschoon het, als volledig antwoord op een vraag op de wijze van اي (íya) en تيدق (tídaq), zeer gebruikelijk is, en volkomen analoog aan het Javaansche ꦲꦼꦩ꧀ꦧꦸꦃ (ĕmbúh) *„ik weet het niet"*. In het door hem aangevoerde voorbeeld [2]) ساتوڤون تياد سهاي ماو ملاينكن مليهت٢ سهاج (sátupun tiyáda sáya máu mĕláinkan mĕlıyatlíyat sája) heeft ملاينكن (mĕláinkan) niets van een voegwoord, en evenmin in den later gegeven zin: جكلو اد ساله بيلڽ ملاينكن باڽق امڤون راتو سواري جوك (jikálau áda sālah-bĕbálña mĕláinkan báñaq ámpun Rátu Soewári júga). In beide gevallen beteekent het *„slechts"*, en dat is geen voegwoord, maar een bijwoord. „In de beteekenis van *om* gebruikt men هندق (hĕndak̡), اكن (ákan), ڤد (páda) en ڤري (pĕrí), b. v. هندق مڠمبيل (hĕndak̡ mĕngambil) *om te nemen*, اكن

---

1) Spraakleer, 2e druk, p. 157. 2) eod.

ممبونه (akan mĕmboenoh) *om te dooden*, ڤد مپاتاكن (pada mĕnjatakan) *om te verklaren*, ڤري مڠاتاكن (pĕri mĕngatakan, *om te zeggen*"[1]). Eilieve, is dat *om* in dergelijke gevallen ook al een voegwoord? Elders heet het:[2] „De uitdrukkingen اندأينپ (andainja), سأندأينپ (sa-andainja), اوڤامانپ (oepamanja) en مثلنپ (mitsalnja) bezigt men voor het Voegw. *verondersteld*". Een prachtig voegwoord inderdaad! Bovendien is de vertaling met *verondersteld* zeer slecht; men bezigt deze woorden wanneer wij zouden zeggen: „*bij voorbeeld*", en als dat ook al een voegwoord is, dan komt noodzakelijk de vraag aan de orde „wat is dan geen voegwoord?" Verder worden ماس (mâsa) en ماساكن (māsākan), en nog wel in samenstelling met تياد (tiyâda), ook al tot de conjuncties gerekend[3]), waarschijnlijk om vooral duidelijk te doen uitkomen dat de schrijver niets wil weten van een onderscheid tusschen voegwoorden en modale woorden, terwijl ten slotte behalve de scheidwoorden, ook „het woordje ڤون (pon)"[4]), onder de

---

1) p. 158. 2) p. 160. 3) p. 161.

4) p. 163. G. v. W. beschouwt, om een ander voorbeeld te noemen, نسچاي (niscâya) ook als een voegwoord (p. 292, al. 2) in den zin: جكلو لاين درڤد ماراكرمه نسچاي ڤڠسنله اي (jikâlau láin daripâda Marakármah niscâya píngsanlah íya). Wat de uitspraak van het partikel ڤون aangaat, het is opmerkelijk dat alle vreemdelingen (Favre, Marsden, Crawfurd, ja zelfs Schleiermacher en de jongere Engelsche grammatici zooals Swettenham, Maxwell en Dennys) dit volkomen juist met *pun* transcribeeren, terwijl Hollandsche grammatici, w. o. de Hollander, Gerth van Wijk, en Klinkert, dit stelselmatig als *pon* laten uitspreken en Werndly *pawn* transcribeert. Hoe zou dit te verklaren zijn indien

voegwoorden wordt behandeld, zonder dat men het evenwel uitdrukkelijk zoo genoemd vindt. Doch genoeg om mijn meening te rechtvaardigen dat er van oordeel des onderscheids op het stuk dier rededeelen bij dezen schrijver (en met de anderen is het niet veel beter gesteld) bedroevend weinig te bespeuren valt.

„Instead of the customary distinctions of copulatives, disjunctives, discretives, adversatives, causals, exceptives, and other classes almost as numerous as the individual words arranged under them, but which do not appear to answer any purpose of grammar ...... het overige laat ik weg omdat het slechts afbreuk zou doen aan de juiste waardeering van Marsden's opmerking [1]). Inderdaad, er is evenveel reden om tusschen de voegwoorden dergelijke op niets anders dan op hun beteekenis gebaseerde onderscheidingen te maken, als b. v. om in de grammatica de substantiva te onderscheiden in namen van dieren, van planten en van steenen, of de adjectiva in die welke goede en slechte eigenschappen aanduiden. Doch deze waarheid als een koe, sit venia verbo, schijnt op Marsden's opvolgers in het vak weinig indruk te

---

de neiging tot Gunirung niet een der hoofdzonden was van onzen landaard, bij de uitspraak van het Maleisch? Deze schijnt, vooral bij de conjuncties, zeer eigenaardige moeielijkheden te hebben, gelijk reeds meermalen gebleken is. Zoo is het volkomen ten onrecht dat volgens de H. de uitspraak van جك en جكلو zou luiden jĕka en jĕkalau; men hoort zeer duidelijk jíka, met het accent op de eerste sylbe, wat bij een uitspraak jĕka onmogelijk zou zijn.

1) p. 95.

hebben gemaakt. Gerth van Wijk gaat b. v. tot negen soorten, als ik goed geteld heb, waaronder er twee zijn die resp. *verbindende* en *grammaticaal verbindende* worden genoemd, een onderscheiding die, ik beken het noode, mij te fijn is [1]). Men schijnt niet begrepen te hebben dat de verdeeling in coördineerende en subordineerende voegwoorden ratio heeft voor die talen, welke door de verbaalflexie de verschillende modi tot hun recht laten komen, of die den hoofdzin anders construeeren dan den afhankelijken zin, en dat de onderscheiding der conjuncties naar hare *beteekenis*, met het oog op die *grammaticale* verdeeling in coördineerende en subordineerende, niet geheel zonder zin is, — in zooverre men dan e. g. zeggen kan „de concessive voegwoorden eischen in het Latijn den conjunctivus —, maar dat dit alles wat het Maleisch betreft volmaakt overbodig is, omdat van een onderscheiding der modi door verschillende verbaalvormen in deze taal evenmin sprake is als van een wijziging in den zinsbouw waar men met subordinatie te doen heeft.

III. *Tusschenwerpsels* (*Interjecties*).

IV. *Modale woorden en partikels.*

De tusschenwerpsels behooren tot de minst belangrijke rededeelen [2]); vandaar zeker dat de meeste schrijvers

---

1) Werndley kende ook „Redenkavelende" voegwoorden (p. 126), en komt met zijne onderscheidingen tot de letter m.

2) F. zeide hiervan: „Les interjections sont des mots qui expriment

hieraan weinig aandacht geschonken hebben. Enkele, waaronder de Hollander en Gerth van Wijk, zijn hun systeem getrouw gebleven en gaven een vrijwel onnoodige opsomming van de in het Maleisch gangbare interjecties, maar de meesten hebben haar zoodanig behandeld, dat men den indruk krijgt alsof dit meer geschiedde pour acquit de conscience.

Ik sluit mij gaarne bij deze laatsten aan, en heb mij daarom er toe bepaald om van elk der drie soorten, die ik bij de Maleische interjecties onderscheid (juist als bij de Hollandsche) eenige voorbeelden bij te brengen. Toch zou een uitputtende opsomming van deze rededeelen ten minste eenig nut kunnen hebben; men zou er uit zien dat de Maleier in de keuze hiervan blijk geeft van vrij wat meer werkelijke beschaving dan elders wel het geval is. En ook van veel minder neiging tot blasphemie.

Er is, naar ik meen, tusschen de interjecties en de modale woorden in zooverre eenige overeenkomst, als beide min of meer uitingen zijn van een stemming des gemoeds. Terwijl echter de eerste gewoonlijk zonder schade kunnen wegvallen, zijn de laatste moeielijk te missen, als men er prijs op stelt, dat de hoorders of lezers iets van die stemming zullen bespeuren. Ik geef

---

quelque mouvement subit, et qui sont ordinairement *isolés dans le discours*" (§ 262; de cursiveering is van mij), een slechte vertaling van M's uitspraak: „Interjections are sudden expressions of feeling, for the most part unconnected with other words in discourse" (p. 97).

toe dat somtijds dit verschil zóó gering wordt, dat er weinig meer van te bespeuren valt, maar in den regel is het niet zoo. In elk geval acht ik de behandeling van de modale woorden tegelijk met die der tusschenwerpsels vrij wat rationeeler dan zooals de Hollander te werk gaat, die deze in één adem noemt met de voegwoorden, waarmede zij om zoo te zeggen volstrekt niets gemeen hebben wat haar functie in den zin betreft [1]).

Van de modale partikels له (lah), ته (tah) en که (kah) valt evenmin veel bijzonders mede te deelen [2]). Hun functie is vrijwel analoog aan die van vele Grieksche partikels; zoo komt له (lah) in gebruik opvallend overeen met *γέ* of *δή*, terwijl که (kah) zijn tegenhanger vindt in partikels als *ἄρα*, *ἆρά γε*, *οὔκουν* en dergelijke. Het partikel ته (tah), zeker het minst gebruikelijke van de drie, nadert het meest aan het reeds genoemde *δή*. Maar terwijl de Grieksche grammatici zich beijverd hebben om tot in kleinigheden nauwkeurige regels te geven voor het gebruik van die partikels, bepalen de

---

1) De H. maakt dit verschil niet; hij vermeldt ݢراڠن (gĕrángan) onder de interjecties (p. 235), en noemt (p. 111) کراڽ (kıráña), اڤله (ápalah), موڬ٢ (mugamuga) hulpwoorden ter vorming van den optativus. Daarentegen beschouwt hij ڤون (pun) als een modaal woord, wat natuurlijk verkeerd is.

2) Enkele schrijvers, onder welke de H., die het misschien van Schl. (§ 93) heeft, achten het mogelijk dat له (lah) een verkorting is van تله (tĕláh). Maar waarom niet تله (tĕláh) een verlenging van له (lah)? Overigens kan men evengoed beweren dat له (lah) „misschien" een verkorting is van بله (bĕláh) of لله (lĕláh).

Maleische zich er toe, en zeer terecht, om in enkele hoofdtrekken hun functie aan te geven [1]). Het juiste gebruik dezer partikels kan men zich door de praktijk spoedig genoeg eigen maken; daardoor komt men grondiger te weten in welke gevallen de verschillende partikels zouden kunnen gebruikt worden, dan door een nauwkeurig stel regels, maar meer ook niet. Want gevallen, waarin men verplicht zou zijn zich daarvan te bedienen, zijn er niet; de willekeur van het individu spreekt hierin een beslissend woordje mede, en de een maakt van die partikels een overvloediger gebruik dan de ander.

Het partikel ڤون (p u n) [2]) is eenigszins interessanter in zooverre als het menigen grammaticus een loer gedraaid heeft. Gerth van Wijk noemt dit een „bijwoord van nadruk" [3]), evenals له (l a h), en Klinkert beschouwt

---

1) Over den invloed dezer modaalpartikels op de *uitspraak* van het woord zwijgen de meeste schrijvers, o. a. de H. en G. v. W., terwijl anderen kwantiteit en klemtoon dooreen haspelen. Dit doet o. a. F. (op het voetspoor van Schl.) waar hij van p u n zegt (p. 193): „ڤون, pûn, est ordinairement rangé parmi les affixes; mais c'est a tort, comme le remarque Schleiermacher, puisque la quantité du mot, auquel il est joint, n'en est jamais affectée", wat tastbaar onjuist is. M., die hiervan zegt: „it may be doubted wether it should in strictness be considered as an annexed particle", schijnt ook de kluts kwijt. De kwantiteit wordt wel grooter, maar het woordaccent blijft, terwijl een suffix verschuiving hiervan ten gevolge heeft, behoudens een enkele uitzondering.

2) Voor de uitspraak van dit partikel door de meeste vaderlandsche Malaici (Pijnappel maakt hierop een gunstige uitzondering) zie noot 4 op pag. 282. Zou er niet eenig verband zijn tusschen die platte uitspraak en de onwijze theoriën, over dit partikel hier en daar verkondigd?

3) § 388. Ter kenschetsing van des schrijvers logica vestig ik er de

het als een „bijwoord van bevestiging" [1]) maar geheel ten onrechte, want het is reeds daarom geen bijwoord, omdat het niet eens een woord is. Immers, in dit geval zou het een eigen beteekenis moeten hebben, en daarvan is niets te bespeuren. Dat قون (pun) is eenvoudig een nadrukswijzer, als men het zoo noemen wil, volmaakt als het Grieksche μέν, en hetgeen van dit laatste gezegd wordt: „in het algemeen wordt door μέν een begrip met meer of minder klem op den voorgrond geplaatst om het tegen anderen over te stellen" en verder, met het oog op de vertaling er van „dikwijls alleen door de plaatsing der woorden uit te drukken" [2]) (en, voeg ik er bij, door het zinsaccent), geldt onveranderd voor قون (pun) en له (lah).

Ook heeft men meermalen verband gezocht tusschen dit قون (pun) en tempora van het verbum. Dat Gerth van Wijk onder dezulken behoort zal slechts weinigen kunnen verwonderen. Hij leert: „Maar vooral komt het (i. e. pun) te pas in verhalenden stijl, waar wij het

---

aandacht op dat hij in § 371 van de adverbia leert: „Deze woorden dienen als bepalingen van begrippen, die geen zelfstandigheden zijn (wat een begrip immers nooit is!) d. i. dus van adjectiven, verba en adverbia", en niettemin قون (pun), en له (lah) die dan toch, ook volgens hem, meermalen achter nomina en pronomina gezet worden, tot de „bijwoorden van nadruk" rekent.

1) Spraakleer, 2e dr., p. 124. Indertijd (Ind. Gids 1880, dl. I, p. 306) beweerde deze schrijver: „wat het modale woordje pon betreft, zoo is dit in bijna alle gevallen te vertalen met *nu ook*" wat eenvoudig naar niets lijkt, want in de meeste gevallen wordt het in het geheel niet vertaald.

2) Van den Es, Grieksch Woordenboek s. v.

imperfectum gebruiken; het wordt dan geplaatst bij het woord, dat reeds vroeger als subject gediend hebbende weer als zoodanig optreedt, of bij een nieuw ingevoerd subject" [1]). Daarna volgen een paar voorbeelden waaruit ieder, die eenigszins nadenkt, van zelf ziet hoe dat fameuse *imperfectum*, hetwelk wij in verhalenden stijl bezigen (uitsluitend bij geval?) eenvoudig een gevolg is van de adverbia ستله سده (satĕláh súdah) en تله سده (tĕláh súdah), waarmede die zinnen aanvangen, en niets te maken heeft met ڤون (pun) [2]).

1) § 893; waarom niet eenvoudig gezegd: „het wordt dan geplaatst bij het subjekt"? Immers als dit er is, dan is het of vroeger reeds subjekt geweest, of niet; tertium non datur! F. vervalt in een dergelijke fout waar hij van له (lah) zegt (§ 200): „Quelquefois il marque le passé ou prétérit dans les verbes", waarmede hij, naar ik vermoed, zeggen wil dat dit partikel ook wel bij verbale woorden komt, wanneer deze het perfectum of praeteritum te kennen geven, wat inderdaad niets bijzonders is.

2) Aan een niet minder dwaze verwarring maakt ook de H. zich schuldig, waar hij van het partikel له (lah) zegt (p. 133, infra): „Bij den actieven vorm van het Werkwoord wordt echter dit aanhechtsel zelden of nooit gebruikt, omdat die vorm zelf reeds het hoofdwoord in het gezegde aanduidt en ook, daar hij eene opzettelijke werking van het subject uitdrukt, van zelf reeds eenigen nadruk in zich sluit". Daargelaten dat die z.g. „actieve vorm" van het werkwoord in doorsnede even vaak geen hoofdwoord van het praedikaat is als wel, zou ik hier even willen vragen of onze verbale vormen in den zin bij geval steeds, of zelfs maar in den regel, het zinaccent hebben? Elders (Kalila en Damina, ed. Gonggrijp 2e dr. p. 51) bemerkt een ander beoefenaar van het Maleisch dat pun, achter een werkwoord staande, dient om de voorwaardelijke wijze van spreken uit te drukken. Prosit!

VII. Op het zesde hoofdstuk.

Woordvoeging.

A. Algemeene beschouwingen.

De syntaxis is het belangrijkste, tevens het meest verwaarloosde, hoofdstuk der Maleische spraakkunst.

Terwijl hetgeen in de klankleer en de etymologie behandeld wordt in hoofdzaak de strekking heeft om een denkbeeld te geven van het materiaal, waarover de Maleier beschikken kan wanneer hij zijne gedachten aan anderen in woorden wenscht mede te deelen, dient het de syntaxis behandelende hoofdstuk der grammatica om uiteen te zetten op welke wijze dit materiaal behoort te worden aangewend, wat daarbij geoorloofd is, en wat niet. Tegenover een wel is waar steeds wisselende doch in elk geval eindige copia verborum staat de oneindige massa der gedachten, welke onder woorden kunnen worden gebracht, zoodra men slechts weet hoe de vereeniging daarvan tot zinnen geschieden moet. Is lang niet elk overeenkomstig de wetten der klankleer en der afleiding gevormd nieuw woord als een levend bestanddeel der taal aan te merken, een met inachtneming der voorschriften van de syntaxis geconstrueerde zin heeft terstond recht van bestaan, al is dit dan ook in den regel kortstondiger dan dat van een woord.

Wat aan de syntaxis voorafgaat leidt tot niet veel

anders dan tot een kennismaking met de uitkomsten der werkzaamheid van anderen; de uiteenzetting der regels van den zinsbouw moet ons daarentegen in staat stellen tot eigen werkzaamheid bij de uiting van gedachten in woorden.

Mag men de belangstelling der schrijvers in de Maleische syntaxis afmeten naar het aantal bladzijden, die zij hieraan hebben gewijd, beschouwd in verhouding tot het geheel (en ik zie voorshands niet in waarom deze maatstof niet deugen zou), dan lijdt het geen twijfel dat wij sedert de dagen van Werndly hard achteruit gegaan zijn. Terwijl deze ongeveer een derde deel van zijn eigenlijke grammatica aan de woordvoeging inruimt, is die verhouding bij Marsden reeds een tiende geworden, om bij Crawfurd in een dertigste over te gaan.

Wel valt bij de Hollander eenige verbetering te constateeren, omdat deze ten minste nog ongeveer een tiende van zijn werk voor de uiteenzetting van de regels der syntaxis over heeft, maar Gerth van Wijk en Klinkert verkondigen openlijk de meening dat een speciale behandeling der Maleische woordvoeging geen zin heeft, en in deze fout is ook, tot mijn spijt, de samensteller der laatst uitgekomen Maleische grammatica [1]) vervallen. Met Favre is het eenigszins anders gesteld; deze heeft ook ongeveer een tiende zijner Grammaire aan een syn-

---

1) Maleische Taal. Eerste stuk. Overzicht der grammatica door C. Spat, leeraar aan de Koninklijke Militaire Academie (Breda, Broese en Co. 1900).

taxe gewijd, maar wat hij hieronder verstaat is veelal zóó iets wonderlijks, dat ik hem met een gerust geweten indeel bij de tegenstanders eener speciale behandeling van de leer der woordvoeging in de Maleische spraakkunst. [1])

Een onderzoek naar het ontstaan der zoo zonderlinge en algemeen verspreide meening, dat de syntaxis in de Maleische grammatica om zoo te zeggen geen recht heeft op een afzonderlijke bespreking, leidt tot de uitkomst dat dit vooral moet worden toegeschreven aan de dwaling, dat het Maleisch eigenlijk geene regels heeft die de woordvoeging beheerschen, of liever, dat deze regels zóó natuurlijk, en als van zelf sprekend zijn, dat een ieder die kent en om zoo te zeggen instinktmatig in praktijk brengt, ook zonder dat hem alles eerst behoorlijk uiteen gezet is geworden.

Werndly leert, waar hij het heeft over de „uitregeligheid" (d. i. wat wij woordvoeging noemen): „waarin bijna geene zwarigheid is, vermids de woorden geen verandering in hunnen uitgang onderworpen zijn (gelijk wel in andere talen) en doorgaans volgens de natuur der zaken bijeengeschikt en gevoegd worden" [2]). Scherper geformuleerd vinden wij deze zienswijze terug in Marsden's uitspraak: „The characteristic of the Malayan construction is simplicity, the words assuming in general

1) Zoo zegt hij b.v.: „Les particules (d. z. prae- en suffixen) jouent un grand role dans la langue malaise et forment une des parties les plus importantes de sa Syntaxe" (p. 191, supra). 2) p. 131.

that order which we may conceive to belong to the natural course of ideas" [1]). Crawfurd zegt ongeveer hetzelfde in de volgende woorden: „The simple structure of the Malay requires few rules of syntax, and most of them have been already given. The words in a sentence follow each other in the natural order of ideas and seldom admit of transposition. They would otherwise form a mere jumble, from which it would be impossible to extract a meaning" [2]). Favre is niet zoozeer door het natuurlijke in de Maleische syntaxis getroffen, als wel door het eenvoudige daarvan, zooals blijkt uit zijne woorden: „La langue malaise étant, comme nous l'avons vu, d'une extrême simplicité dans la formation de ses mots, est également très-simple dans l'agencement de ces mots pour la construction des phrases, c'est-à-dire dans la Syntaxe" [3]) wat, naar ons moeielijk verwonderen kan, ook het geval is geweest met zijn κόλαξ, Gerth van Wijk, bij wien wij lezen: „De leer der vormen wordt meestal onder den naam van etymologie afzonderlijk be-

---

1) p. 101. 2) p. 58.

3) § 265; ik vermoed dat onze abbé in de leer is geweest bij Schleiermacher, wiens standpunt genoegzaam blijkt uit deze woorden: „Cette syntaxe est très-simple, peu assujettie à des règles précises (§ 114)". Naief, door al te groote oprechtheid, noem ik hem als hij zegt: „Des omissions que jamais nous ne nous permettrions, ne les gênent nullement, comme celles des verbes adda (ăda) et dădi (jădi), des conjonctions dan et ătan, de la préposition ôleh, de pronoms enfin, dont à peine nous savons nous passer". Zijn standaard is misschien wel het Fransch geweest, evenals voor ieder ander in het algemeen diens moedertaal. Wat hierin gebruikelijk is, vindt men natuurlijk, en elke afwijking hiervan wordt veroordeeld als iets onnatuurlijks.

handeld, afgescheiden van de leer der samenstelling der woorden tot zinnen, syntaxis; de eenvoudigheid der Maleische taalregels maakt een dergelijke afzonderlijke behandeling onnoodig; bij de verklaring der woordsoorten komen de syntaxische (sic) regels van zelf ter sprake". [1])

Als op lichtpunten in deze dikke duisternis zou ik alleen kunnen wijzen op Klinkert en de Hollander, die zich niet over de opvallende *natuurlijkheid* of *eenvoudigheid* van den bouw der Maleische zinnen uitlaten. Maar wij weten met dat al niet wat wij aan hen hebben, vleesch of visch.

Men kan slechts aan onklaarheid van voorstellingen en verwardheid van begrippen denken bij het zoeken naar de oorzaken van deze zonderlinge meeningen. Dat het Maleisch, in tegenstelling met de arische talen, zoowel de klassieke als de moderne, geen flexie kent is natuurlijk volkomen juist, maar de conclusie dat daarom de zinsbouw zoo bij uitstek eenvoudig is mag minstens genomen gewaagd heeten. Hoe ontwikkelder het systeem van flexie is, hoe meer vrijheid men heeft bij de rangschikking der woorden tot een zin, en hoe minder men door knellende regels wordt genoodzaakt tot het volgen van een geleidelijke constructie. Een rangschikking der woorden zooals b.v. in Ovidius' onsterfelijken regel: „In nova fert animus mutatas dicere formas corpora", [2]) zou geen Maleischen zin geven, terwijl toch de Latijnsche,

---

1) § 12. 2) Metamorphosen, pr.

dank zij de buigingsvormen, ons volkomen klaar is. Doch sedert wanneer mag men een syntaxis eenvoudig noemen omdat hare regels streng behooren te worden nageleefd, en ingewikkeld wanneer zij de meest mogelijke vrijheid laat bij het ordenen der woorden?

Wat dat natuurlijke, voor de hand liggende, van de regels der Maleische syntaxis aangaat, ook dit bestaat slechts in de verbeelding der schrijvers.

Dat de Franschman het natuurlijk acht, dat de bepaling volgt op het bepaalde wil ik gaarne aannemen, maar dan moeten Hollanders en Duitschers dat ook onnatuurlijk noemen. En is zij soms zoo erg natuurlijk, die groote vrijheid welke het Maleisch laat om hoofdzinnen, zonder de geringste wijziging in hun constructie, tot ondergeschikte te maken ten einde de plaats in te nemen van de meest uiteenloopende elementen van den zin? Bij ons is van iets dergelijks slechts zeer in de verte wat te bespeuren, terwijl als regel de ondergeschikte zin een andere constructie eischt dan die van den hoofdzin, zoodat wij veel meer reden hebben om op dit stuk te spreken van een onnatuurlijken zinsbouw in het Maleisch.

De zaak is, ni fallor, eenvoudig deze dat de Maleische woordvoeging beheerscht wordt door regels, waarmede men door studie of praktijk tot op zekere hoogte gemeenzaam moet zijn geworden, wil men zijne zinnen naar den eisch kunnen construeeren, en zich daardoor voor Maleiers behoorlijk verstaanbaar maken. Ware dit

niet zoo dan zou elke nevenschikking van etymologisch goed gevormde woorden een zin moeten opleveren, wat wel niemand zal beweren. Dat deze regels nu en dan anders zijn dan die men in de moderne Europeesche talen leert kennen wordt intusschen lang niet algemeen ingezien, laat staan in toepassing gebracht. Is de copia verborum Malaïcorum van den Westerling, omdat hij te weinig Maleisch leest, gewoonlijk zeer gering en van miserabel gehalte, de wijze waarop hij zijne zinnen smeedt is in den regel van dien aard, dat de kenner terstond denkt aan vertaald Hollandsch of Fransch.

Of die regels van den Maleischen zinsbouw nu *eenvoudig* dan wel *natuurlijk* moeten heeten is van ondergeschikt belang. Deze kwalificaties zijn uit den aard der zaak zeer betrekkelijk en dragen volstrekt niets bij tot een juister inzicht in het karakter van de Maleische syntaxis. Maar het bewijs dat het ons, Westerlingen, zwaar valt om ons behoorlijk met die regels vertrouwd te maken, wordt bij herhaling geleverd door de lang niet weinige door Europeanen vervaardigde vertalingen a. a. in het Maleisch. In een onmatig gebruik van nuttelooze aanhangsels van den zin, van woorden als ادڤون (ȧdapun), اكن (ȧkan), بهوا (bahŭwa), مك (maka) e. d. wordt dan gewoonlijk, hoewel vruchteloos, het middel gezocht om de armoede aan deugdelijke begrippen omtrent de eischen van den Maleischen zinsbouw te bedekken.

Daar de Maleier zijne gedachten zoodanig onder woor-

den brengt dat zij in de allereerste plaats voor zijn stamgenoot verstaanbaar zijn, en hij in elk geval volkomen vreemd is gebleven aan het denkbeeld om bij zijn zinsbouw rekening te houden met hetgeen andere talen hierbij verlangen, moet het ten eenenmale verwerpelijk worden geacht om bij de bestudeering van de regels der Maleische syntaxis uit te gaan van een of andere taal als basis [1]. De volmaakte objektiviteit moge, als overal, onbereikbaar zijn, men kan er toch met meer ernst naar streven dan tot dusverre de Maleische grammatici gedaan hebben, wien de natuurlijkheid der constructie van den Maleischen zin zoo bijzonder is opgevallen. [2]

Ik heb mij beijverd om bij de behandeling der Maleische syntaxis zoo uitsluitend mogelijk de aandacht te vestigen op de methode, volgens welke men de gedachte onder woorden brengt, en haar voor te stellen onafhankelijk van die, welke in andere talen gebruikelijk is, daarbij steeds het oog gericht houdende op hetgeen Prof. Verdam noemde: „het logische inzicht in den

---

1) Men weet dat ik hier aan den natuurlijk gebleven Maleier denk, en niet aan een of anderen arabiseerenden schrijver, of aan een bewonderaar van al wat Engelsch is als Abdullah bin 'Abdul Qadīr.

2) Hoe zonderling die meening is blijkt o. m. uit de eigenaardigheid van het Maleisch om bij de nominale zinsconstructie geen copula te bezigen in tegenstelling met de Europeesche talen, die zulks wel doen. Wat is hier nu het criterium voor het natuurlijke der zinsconstructie? De Maleische methode? Maar dan zijn onze talen ook onnatuurlijk. Ligt het echter niet veel meer in de rede om, van ons standpunt uit, deze Maleische zinsconstructie *onnatuurlijk* te noemen?

bouw van een zin en den samenhang der woorden". [1])

Van een bijzondere aanwijzing van het eigenaardige, waardoor de Maleier zich bij het uiten zijner gedachten in woorden kenmerkt, heb ik mij, in verband met het door mij ingenomen standpunt, zooveel mogelijk onthouden, maar ook omdat ik meen dat een leerboek der Grammatica hiervoor niet de plaats is. Om dit punt echter niet geheel en al met stilzwijgen voorbij te gaan, wensch ik het hier even ter sprake te brengen.

Een opvallende trek van den Maleier is dat hij er steeds op uit is om, althans in het spreken, zoo weinig mogelijk woorden te gebruiken en niet meer te zeggen dan noodig is, volgens zijn beginsel om alleen daar te bepalen, waar dit onvermijdelijk is ter voorkoming van misverstand. Wij Europeanen denken hierover in doorsnede anders; onbewust van onze hebbelijkheid om ook daar te bepalen waar volstrekt geen bepaling vereischt wordt, zullen wij onwillekeurig een tot een bediende gericht verzoek, als b.v.: „ga eens even wat water halen", zoo letterlijk mogelijk weergeven met: „pĕrgí sabĕntár ámbil áyar sĕdíkit" wat op den onvervalschten Maleier een allerzotsten indruk moet maken, daar hij het alleszins voldoende acht, en m. i. zeer terecht, om in zoo'n geval eenvoudig te zeggen: „ámbil áyar" zonder meer. Hij wordt hierbij geleid door dezelfde neiging als die hem er toe brengt om den aoristvorm meer

1) o. c. p. 148.

te bezigen dan den duratief en, waar hij met het activum kan volstaan, niet tot de mediale vormen zijn toevlucht te nemen. [1])

Natuurlijk wensch ik niet gezegd te hebben dat geen Maleier ooit aan dit beginsel ontrouw wordt; na zijne talrijke aanrakingen met vreemdelingen van de meest uiteenloopende rassen mag men zoo iets niet verwachten. Ook hier zijn het echter de uitzonderingen die den regel bevestigen. [2])

Ligt hierin reeds een niet geringe moeielijkheid voor die Europeanen, welke bij het uiten hunner gedachten in het Maleisch aan den Maleischen geest naar behooren recht willen doen wedervaren, grooter nog is het bezwaar dat zij ondervinden wijl deze taal zich, bij gemis aan de daarvoor bestemde verbale woorden, herhaaldelijk met nominale zinsconstructies behelpt waar wij nagenoeg uitsluitend verbale kennen. Zoo heeft het Maleisch e. g. geen woord dat voldoende overeenkomt met

---

1) Dr. Snouck Hurgronje zegt iets dergelijks van het Atjèhsch in de volgende woorden: „Trouwens in het algemeen is het Atjèhsch bijzonder afkeerig van grammaticale bepalingen, die uit een practisch oogpunt niet volstrekt noodig zijn". (Tijdschrift voor Indische Taal-, Land- en Volkenkunde, uitgegeven door het Bat. Gen. dl. XLII, p. 199 infra). Crawfurd (p. 59) beweert dat het Maleische proza „a very monotonous and trivial character" heeft, misschien wel om de hier bedoelde eigenaardigheid.

2) Een der meest bedenkelijke degeneraties, als gevolg van dien omgang met vreemdelingen, is het meer en meer veld winnende gebruik om kwalificeerende ondergeschikte zinnen door het relativum in te leiden, ook waar aan den hierdoor aangeduiden bijzonderen nadruk hoegenaamd geen behoefte bestaat, zoodat in de meer klassieke taal in zoodanig geval van dat relativum geen sprake zou zijn.

ons *hebben* en de verwanten er van in andere talen, en de wanhopigste pogingen om zich verstaanbaar te maken, waar men gewoon is dit verbum te bezigen, zijn hiervan het gewone gevolg. Meestal stelt men kalm weg اد (áda) met ons *hebben* gelijk, en hoort men zelfs voor „ik heb geen tijd daartoe" zonder blikken of blozen „sáya tída áda témpo", waar de Maleier zou zeggen: „sáya tiyáda sĕmpát".

Het aantal gevallen waarin wij verbale constructies bezigen terwijl de Maleier nominale heeft is lang niet gering. Voor *zeggen, antwoorden, spreken, mededeelen* en vele andere bij ons zeer gangbare verba gebruikt hij uitsluitend, dan wel in den regel, laatstgenoemde zinswendingen, zoodat hij b.v. geregeld: kāṭáña (zijne woorden waren) bezigt, waar wij gewoon zijn aan „hij zeide". Zijn zoowel verbale als nominale constructies mogelijk, dan wordt in den regel aan de laatste de voorkeur gegeven, terwijl de westersche talen veeleer tot het tegenovergestelde neigen.

Overigens heeft het Maleisch (en dit geldt inzonderheid de spreektaal) meer dan westersche talen een afkeer van samengestelde zinnen, en zal men hierin zooveel mogelijk de coördinatie van kleine hoofdzinnen toepassen, liever dan tot de al vrij spoedig door haar ingewikkeldheid onverstaanbare subordinatie over te gaan.

Bij de verklaring der Maleische woordvoeging heb ik als beginsel aangenomen om niet al te karig te zijn met voorbeelden ter opheldering van de syntaktische regels

en de uitzonderingen daarop. Ik ben daarbij te rade gegaan met mijn ervaring dat dergelijke zinnen, mits met eenige zorg gekozen en naar den eisch gerangschikt, voor den eerstbeginnende een zeer te waardeeren grondslag vormden voor zijne verdere studiën, en veel er toe kunnen bijdragen om hem spoedig een juisten kijk te geven op de eigenaardigheden eener taal. Bovendien doen zulke zinnen, omdat zij buiten eenig logisch verband worden uitgepikt, en, om zoo te zeggen wat hun inhoud betreft, te hooi en te gras samen gebracht worden, den oningewijde van zelf kennis maken met een grooter aantal woorden dan het geval zou zijn, indien hij een werk las van denzelfden omvang als die citaten samengenomen, maar dat een bepaald onderwerp behandelt.

Als hoofdbron mijner aanhalingen noem ik de Ṣajárah Mĕláyu, de klassieke Maleische kronieken die, omdat zij een groote verscheidenheid van onderwerpen behandelen en zeer uiteenloopende toestanden beschrijven in een stijl welke, in weerwil van de corruptheid der manuscripten, opvallend zuiver mag genoemd worden, hiervoor in de eerste plaats in aanmerking komen. Verder is een goed deel der citaten afkomstig van de Ḥikáyat ang Tûwah, die, ofschoon over het geheel van minder gehalte dan de Ṣajárah Mĕláyu, dit laatste werk het meest nabij komt wat betreft zuiverheid van stijl, natuurlijk voor zoover ik beoordeelen kan. Uit de Ḥikáyat Amîr Ḥamzah (ed. Niemann), de Páñja Tándĕra, de Ḥikáyat Súlṭan Ibráhim

en enkele andere werken van minder beteekenis werd ook wel geput, doch meer bij uitzondering. Nu en dan zal men zinnen tegenkomen, vooral onder de zeer elementaire, die aan de spreektaal ontleend zijn, waarin zij tot de meest gebezigde constructies behooren, maar van het recht om ook deze te laten dienst doen heb een zeer bescheiden gebruik gemaakt. Daarentegen heb ik zooveel mogelijk, met inachtneming van het in iedere levende taal, ook in het Maleisch, bestaande verschil tusschen schrijf- en spreektaal, elken geciteerden zin getoetst aan de taal, gelijk ik die sedert jaren dagelijks hoor spreken, en alles, wat mij voorkwam hiermede in strijd te zijn, geschrapt.

De vraag of niet van elk citaat moest worden bekend gesteld in welk werk, en op welke bladzijde daarvan, men dit kan vinden heb ik, na lang beraad, in ontkennenden zin beantwoord. Ik heb mij daarbij voornamelijk laten leiden door de overweging dat zulke aanwijzingen voor den gewonen beoefenaar van het Maleisch van weinig nut zijn, terwijl zij die van deze taal een meer uitgebreide studie maken en gaarne zouden willen weten waaruit de een of andere aanhaling afkomstig is, mij steeds gaarne bereid zullen vinden om, voor zoover mijne aanteekeningen dat toelaten, aan een daartoe strekkend verzoek te voldoen.

Verschillende middelen staan den mensch ten dienste om zijne gedachten aan anderen te openbaren. De taal stelt

hem in staat dit in woorden te doen. Als éénheid der gedachte treedt hierbij de zin op.

Is van het begrip staat, althans naar de opvattingen van het moderne jus publicum, totdusverre nog geen behoorlijke definitie kunnen gegevèn worden, een aannemelijke omschrijving van hetgeen men onder een zin (sententia) heeft te verstaan is, bij mijn weten, evenmin gelukt. Een definitie als b.v. deze: „Der Satz ist der sprachliche Ausdruck, das Symbol dafür, dass sich die Verbindung mehrerer Vorstellungen oder Vorstellungsgruppen in der Seele des Sprechenden vollzogen hat, und das Mittel dazu, die nämliche Verbindung der nämlichen Vorstellungen in der Seele des Hörenden zu erzeugen" [1]), kan mij slechts matig bekoren. Het wil mij toeschijnen dat men even ver komt met de omschrijving: „een zin is de uiting eener gedachte, of van een oordeel (sententia), in woorden", die om haar kortheid de voorkeur verdient, vooral omdat zij de waarde van den inhoud der gedachte geheel in het midden laat, en uitsluitend te rade gaat met den vorm, waarin die gedachte in het licht treedt en voor anderen waarneembaar wordt, iets wat in de syntaxis hoofdzaak is en blijven moet.

De omstandigheid dat het nog niet gelukt is een bevredigende definitie te geven van het begrip staat,

---

1) Prof. Hermann Paul, Prinzipien der Sprachgeschichte, Halle a/S, Max Niemeyer, 1898.

neemt intusschen niet weg dat over hetgeen noodig is om te kunnen spreken van een *staat* weinig verschil van gevoelen heerscht. Zoo is het ook vrij duidelijk wat er moet zijn, wil men het bestaan van een zin kunnen vaststellen, niettegenstaande het schijnbaar ondoenlijk is het begrip *zin* scherp en duidelijk te omschrijven. Daartoe wordt vereischt de combinatie van twee begrippen in dier voege dat, bij volkomen zelfstandigheid van elk dier begrippen, het eene op de een of andere wijze optreedt als bepaling van het andere. De begrippen, aangeduid door de woorden *water* en *koud* kunnen e. g. zóó gecombineerd worden dat het begrip *koud* wordt geassimileerd aan het begrip *water*, de hoedanigheid *koud* m. a. w. aan de substantie *water* wordt toegekend. Behouden beide hun volle zelfstandigheid, dan ontstaat in onze taal de zin: *het water is koud*. Is dit echter niet het geval zoo ontstaat de combinatie of uitdrukking *het koude water*, die zooals ieder gereedelijk zal toegeven, niet voldoet aan de eischen, welke men aan een zin stelt. Worden de begrippen naast elkaar gebracht met behoud van elks zelfstandigheid, maar zonder dat het eene, hoe dan ook, de bepaling is van het andere, dan ontstaat er evenmin een zin. Dit is b.v. het geval wanneer men zegt *water* (en) *koud*.

In het Maleisch heeft precies hetzelfde plaats. De begrippen اير (åyar) en سجوق (sějúq) kunnen ook zoodanig gecombineerd worden dat beide even zelfstandig naast elkaar komen, dan wel het eene tegenover het

andere een ondergeschikte positie inneemt. In het eene geval ontstaat de zin: اير سجوق (åyar sĕjúq) *het water is koud*, in het andere heeft men de uitdrukking: اير سجوق (åyar sĕjúq) met de beteekenis van „*koud water*". De eenvoudige nevenelkaarstelling der beide begrippen zonder dat het eene als bepaling van het andere optreedt zou ook in het Maleisch geen zin vormen.

Niettegenstaande deze schier volmaakte overeenkomst tusschen onze taal en hare verwanten eenerzijds en het Maleisch anderzijds, wat betreft het beginsel van den zinsbouw, is er toch een treffend verschil in de toepassing er van waar te nemen. Terwijl namelijk bij ons een verschil in vorm samengaat met een verschil in functie, is hiervan in het Maleisch geen sprake. De gedaante is en blijft dezelfde of men met een zin dan wel met een uitdrukking te doen heeft. Doch dit geldt slechts van het geschreven woord. In de gesproken taal wordt wel degelijk onderscheid gemaakt, door een nuanceering in den toon, die een ieder, naar ik meen, wel klaar zal zijn ook zonder nadere aanwijzing er van.

Neemt men in aanmerking dat de taal in de eerste plaats dient om gesproken te worden, dan is er dus in zooverre overeenstemming tusschen onze taal en hare verwanten en het Maleisch, dat het verschil in functie der verbonden begrippen ook wordt aangeduid door een verschil in de uiting er van; alleen de wijze waarop dat verschil gemaakt wordt is in het Maleisch anders.

Bij ons is de ontwikkeling der taal de richting opgegaan van onderscheiding door flexie, nominale even goed als verbale, van de functie, die de woorden in den zin bekleeden, al laat het zich moeielijk ontkennen dat de tegenwoordige richting die der deflexie is. Van zoodanige flexie zijn echter in het Maleisch slechts rudimenten aan te wijzen; de differentiatie is hier een anderen kant uitgegaan en heeft geleid tot het ontstaan van praedikaatswoorden uit subjectswoorden. Zooals bij een vorige gelegenheid uitvoerig genoeg is uiteengezet, zijn de praedikaatswoorden ontstaan 1°. door overgang van grondwoorden van subjects- tot praedikaatswoorden, en 2°. door derivatie met behulp van speciale praedikaatswoorden-vormende affixen, uit grondwoorden.

De beide zelfstandige deelen, waarin elke zin, hoe samengesteld ook, moet kunnen gescheiden worden, heeten subjekt en praedikaat; het laatste heeft een functie die in het algemeen neerkomt op een omschrijving of bepaling van het eerste, m. a. w. het praedikaat zegt iets van het subjekt.

De coördinatie in het menschelijke brein van twee begrippen, in de verhouding van subjekt en praedikaat, waardoor de gedachte ontstaat, komt, waar het geldt de uiting dier gedachte in woorden, neer op de eenvoudige nevenelkanderstelling van de twee woorden of woordgroepen, welke die begrippen aanduiden. Het middel is eenvoudig, en als van zelf aangewezen in zooverre een andere methode hiervoor ondenkbaar schijnt.

Daar de coördinatie van twee begrippen in de zooeven geschetste verhouding ook in het Maleisch een zin doet ontstaan, zullen, in het algemeen, twee in den vereischten toon na elkaar uitgesproken woorden in deze taal uit een syntaktisch oogpunt een zin vormen, mits die woorden niet beide praedikaatswoorden zijn. Immers het typische verschil tusschen subjekts- en praedikaatswoorden ligt hierin dat een subjektswoord wel praedikaat kan zijn, maar niet omgekeerd een praedikaatswoord als subjekt in den zin kan optreden. Zoo ontstaan al dadelijk twee hoofdtypen van den meest elementairen zin, en wel die met een subjektswoord tot praedikaat, dat zijn de z.g. nominale constructies, zoo geliefd in het Maleisch, en die met een praedikaatswoord tot praedikaat, waartoe de zinnen behooren welke beantwoorden aan onze verbale constructies.

Waar subordinatie van twee begrippen plaats heeft blijkens den toon, waarop men de daarop doelende woorden uitspreekt, daar ontstaat, gelijk wij zagen, geen zin, maar geschiedt wat in het algemeen bepalen of omschrijven heet. Door subordinatie in den zin verliest deze zijn elementairen vorm; naast de noodzakelijke bestanddeelen er van treden dan andere, die, zonder bepaald onmisbaar te zijn, toch veel kunnen bijdragen tot recht verstand van hetgeen gezegd wordt. Zoo ontstaat uit den eenvoudigen zin de meer uitgebreide, waarin het subjekt of het praedikaat, of beide gelijktijdig, door bepalingen nader omschreven worden. Zelfs kunnen de bepalingen op zich

zelve volgens hetzelfde beginsel nader bepaald zijn, zoodat men bepalingen van bepalingen krijgt.

Is, voor de vorming van een zin, de coördinatie van twee begrippen, zoodanig dat het eene iets zegt van het andere, zonder zijn zelfstandigheid te verliezen, een noodzakelijk vereischte — aan den anderen kant is het niet minder waar dat zoodanige coördinatie slechts met twee begrippen mogelijk is. Een vereeniging van drie begrippen zoodanig dat elk voor zich even zelfstandig blijft en toch van de beide andere iets zegt, op de manier waarop het praedikaat dat doet van het subjekt, is ondenkbaar. Coördinatie van begrippen in den zin komt wel voor, is zelfs zeer gewoon, maar dan is het gevolg hiervan slechts dit, dat een element van den zin uit twee of meer leden gaat bestaan. Daar zoodanige coördinatie zich ook kan uitstrekken tot bepalingen, kunnen dus beide stelsels van vereeniging van begrippen in den zin gelijktijdig voorkomen, waardoor een eindelooze verscheidenheid van constructies ontstaat.

Zoolang de onmisbare zoowel als de aanvullende elementen van den zin uit woorden of uitdrukkingen bestaan, heeft men te doen met den eenvoudigen en den uitgebreiden zin. Die bestanddeelen kunnen echter ook zijn een vereeniging van woorden, welke op zich zelve een volledigen zin vormt. Zoodra dit het geval is treedt de samengestelde zin op het tooneel. Hierbij denkt men zich den eenvoudigen zin in zijn geheel als één begrip, al kan dit slechts bij uitzondering door één enkel

woord worden aangeduid, en dat begrip laat men in den zin optreden op een wijze volkomen analoog aan die waarop het woord daarin optreedt.

De omstandigheid, dat in het Maleisch een vereeniging van woorden als e. g. اير سجق (áyar sĕjúq) op zich zelve een zin kan vormen, zou wellicht tot de slotsom kunnen leiden dat een zin als اكو مينم اير سجق (åku mínum áyar sĕjúq) tot de samengestelde behoorde. Men zou dan echter uit het oog verliezen dat, al kan de combinatie اير سجق (áyar sĕjúq) ook an sich een volledige zin zijn, dit daarom niet noodwendig altijd het geval is. Zooals betoogd werd is het de uitspraak, de toon waarop men de verschillende bestanddeelen van den zin uitspreekt, en deze in de allereerste plaats, die bepaalt of een vereeniging van woorden al dan niet een zin vormt. Die eigenaardige uitspraak van den zin, het zinaccent of hoe men het wil noemen, welke men slechts door het aanhooren van het levende woord kan leeren kennen, en op geen wijze zou kunnen definieeren, blijft bestaan ook al neemt een zin een ondergeschikte positie in een anderen in. De zooeven bijgebrachte vereeniging van woorden spreekt men in den zin كتاڽ اير سجق (katáña áyar sĕjúq) *hij zeide: het water is koud* op dezelfde wijze uit als wanneer de woorden اير سجق (áyar sĕjúq) een zelfstandigen zin vormden, en anders dan in de constructie اكو مينم اير سجق (åku mínum áyar sĕjúq), maar waarin het verschil precies zit zou ik niet onder woorden kunnen

brengen. De toon waarop men spreekt laat zich even moeielijk beschrijven als die van een of ander instrument. Met dien éénmaal te hooren komt men verder dan na lezing van een bladzijden lange beschrijving er van.

Evenmin als coördinatie, zonder meer, van woorden of uitdrukkingen leidt tot het ontstaan van een zin, vormt men één zin door de coördinatie van twee of meer andere. De nevengeschikte zinnen blijven elk hun eigen zelfstandigheid behouden, en alleen de min of meer opvallende samenhang der daardoor kenbaar gemaakte gedachten geeft aanleiding om nu eens coördinatie aan te nemen, en dan weer niet.

Dat wij hier met zeer subjektieve opvattingen te doen hebben behoeft geen betoog. De gecoördineerde zin is dan ook het grensgebied van den grammaticus en kan voor hem eigenlijk slechts belang hebben in zooverre als de nevenschikking op formeele wijze aan den dag treedt, hetzij door een wijziging in de constructie van een of meer der gecoördineerde zinnen (wat in het Maleisch onbekend is), hetzij door de aanwending van conjunctiones, waartoe het Maleisch pas in een latere periode is overgegaan.

Zonder in allen deele met de hierboven uiteengezette beschouwingen omtrent het wezen van den zin (sit venia verbo) in te stemmen zou men toch, meen ik, kunnen erkennen dat zij een voldoend inzicht geven in het stelsel, dat ik bij de verdeeling der zinnen in soorten en de

rangschikking dier soorten heb gevolgd. In overeenstemming hiermede heb ik eerst den eenvoudigen zin behandeld en daarna den meer uitgebreiden, waarbij zoowel de subordinatie als de coördinatie van zinsbestanddeelen is besproken. Dan volgt de behandeling van den samengestelden zin, gelijk wij zagen die waarin een of meer *zinnen* (in tegenstelling van woorden of uitdrukkingen) een ondergeschikte plaats innemen, waarvan twee hoofdgroepen worden onderscheiden, en wel de alleen door zijn positie ondergeschikte zin, en de ook formeel ondergeschikte, de z.g. relatiefzin. Een dergelijke onderscheiding werd gemaakt wat betreft de gecoördineerde zinnen; deze zijn het n.l. òf alleen door den logischen samenhang der gedachten òf ook blijkens den vorm, en wel door de aanwending van conjunctiones.

Met de bijzondere kategoriën van den vragenden en den uitroependen zin zou de behandeling der syntaxis afgeloopen zijn, ware het niet dat volledigheidshalve ook de aandacht behoorde gevestigd te worden op de elliptische zinnen, constructies, die, schijnbaar in tegenspraak met de elementaire beginselen van den zinsbouw, in waarheid slechts de juistheid hiervan bewijzen.

Meermalen ontmoet men, vooral in de sterk onder vreemden invloed staande Ḥikâyat's, waarin de lotgevallen en krijgsbedrijven van de Moslemsche geloofshelden worden beschreven, zinswendingen die uit een formeel oogpunt weinig beantwoorden aan de eischen welke men aan een zin stelt. Ik denk hier vooreerst aan een zin als:

ادڤون اکن راج کيداهيندي ايت اد برانق سٓورڠ ڤرمڤوان (ȧdapun ȧkan rája Kaidahindí ítu ȧda běrȧnaq saórang pěrampûwan), waarin راج کيداهيندي (rája Kaidahindí) het logische subjekt is, maar formeel niet als zoodanig kan worden aangemerkt omdat het een z.g. casus obliquus is, dank zij de praepositie اکن (ȧkan).

Verder aan de in § 192 behandelde imperatieven met اوله (ólih), z. a. باوله اوليهم بليوڠ اين کمجاڤاهيت (bȧwalah olíhmu balíyung íni kamajapȧit) *breng deze bijl naar Majapāit.*

Deze constructies, en andere die men in de zoo even genoemde geschriften, en niet minder bij ᶜAbdullah bin ᶜAbdul Qadīr kan vinden, wensch ik daarom niet uitvoerig te bespreken, omdat zij naar mijn overtuiging slechts het produkt zijn van onkunde en wansmaak. De schrijvers meenen hierdoor hunne geschriften fraaier te maken en zij bereiken bij de groote massa hun doel gewoonlijk ook meesterlijk, doch in werkelijkheid bewijzen zij slechts hun grove onkunde. Het is mij niet bekend waar zij hunne modellen voor dergelijke constructies gevonden hebben; zeer zeker evenwel niet in de levende taal, want deze kent zoodanige wendingen volstrekt niet. Ik heb nog nooit uit den mond van een natuurlijk sprekenden Maleier zinnen gehoord als de zoo even geciteerde, en ontken daarom ten stelligste dat zij viva voce ooit worden gebezigd anders dan door aanstellers, die hun belezenheid meenen te moeten luchten door het bezigen

van zinswendingen, waarvan de spraakmakende gemeente niets afweet. Zooals veelal wordt ook hier het onnatuurlijke aangezien voor iets verhevens, en maakt het meer indruk op het gemoed der groote menigte dan wat eenvoudig en natuurlijk is.

B. De eenvoudige zin.

Na het voorafgaande heeft de eenvoudige zin weinig toelichting meer van noode. Ik versta daaronder een zin waarin alleen de noodzakelijke bestanddeelen voorkomen en wel in den eenvoudigsten vorm, dus elk als één woord, anders gezegd als accenteenheid.

Van een copula is, dit kwam vroeger reeds uitvoerig ter sprake, in het Maleisch niets te vinden. De eenvoudige nevenelkanderstelling van twee woorden met de bedoeling dat elk zelfstandig zal blijven, en het eene tevens iets zal constateeren van het andere, doet in deze taal formeel een zin ontstaan, zoolang men niet twee praedikaatswoorden samenbrengt. Die copula, buiten welke wij het tegenwoordig niet zouden kunnen stellen, is trouwens een element dat in de oudste Arische talen ook onbekend was. Misschien dat het allengs meer bezigen van de taal als geschreven taal de behoefte aan zoodanig rededeel levendiger heeft doen gevoelen. Waar gesproken wordt zijn stembuiging en redeaccent alleszins voldoende om te doen uitkomen of de twee woorden een zin vormen, dan wel subordinatie van begrippen bedoeld is. Waar echter geschreven wordt ontbreken die machtige

na, als zij praedikaat zijn, bi
het subjekt, zij het ook dat
andere constructie te bezigen.
hebben met een zuiver toevallig
ik te mogen betwijfelen; mij
voor het vermoeden dat die
meer in den aard der zaak lig

Waar het gebruik niet aan
voorkeur geeft, wordt de const
logischen nadruk, welken me
dan wel aan het praedikaat
Die nadruk wordt duidelijk g
plaatsing van het zinselement,
urgentie hiervan is, begrijpelijk
van subjektieve appreciaties dat
verlaten hierbij naar verkiezing

C. **De uitgebre**

Gelijk opgemerkt is, beantwo
van begrippen in des Maleiers

schriftelijke voorstellingen daarvan. Zoodanige nevenstelling is, zooals wij zagen, op zich zelve onvoldoende om duidelijk te doen uitkomen wat daarmede wordt beoogd: zinsvorming of niet, en in het laatste geval of men subordinatie der begrippen wenscht dan wel coördinatie daarvan. Bij het spreken is het de toon, anders gezegd het zinaccent, waardoor aan alle onzekerheid een einde gemaakt wordt; in het schrift treft men, althans wat het Maleisch aangaat, geene voorzieningen met het oog hierop, zoodat meermalen onzekerheid, soms dubbelzinnigheid, ontstaat.

Het is dus begrijpelijk dat bij de constructie van den uitgebreiden zin nevenelkaarstelling der woorden het leidende beginsel is; het wordt daarbij aan het inzicht van hoorder of lezer overgelaten om voor zich uit te maken waar deze het karakter heeft van subordinatie, waar zij een gevolg is van voorgenomen zinsvorming, en waar men coördinatie zonder zinsvorming bedoelt. Dit wordt hem evenwel niet weinig gemakkelijk gemaakt door de inachtneming van bepaalde regels, schoon van uiteenloopende verbindbaarheid, door dengene die den zin bouwt, spreker of schrijver dus. De uiteenzetting van het samenstel dier regels is zeer in het bijzonder het onderwerp der syntaxis.

Wat niet strikt noodzakelijk is tot de vorming van den zin wordt in het algemeen bepaling of complement genoemd. Als zoodanig moet dus worden aangemerkt alles wat niet hoofdwoord van het subjekt en van het

praedikaat is; waar coördinatie in deze bestanddeelen plaats heeft, zou men in den pluralis moeten spreken.

Onder die bepalingen is een soort, welke in aard en karakter min of meer afwijkt van de overige, en wel het direkte objekt. Dit is daar aanwezig waar het praedikaat een verbaal woord is dat een handeling te kennen geeft, die een objekt involveert, en dat objekt met name wordt genoemd. Wanneer het objekt een begrip is, aangeduid door een subjektswoord of, zooals dikwijls het geval is, door een als subjektswoord fungeerenden ondergeschikten zin[1]), dan kan de gedachte, door den zin geopenbaard, zonder wijziging van den inhoud, in een anderen vorm gegoten worden. Men heeft in zoo'n geval de keuze tusschen de actieve en de passieve zinsconstructie, i. e. men kan het objekt der handeling doen optreden als objekt in den zin (actieve constructie), of wel men kan dit maken tot subjekt in den zin (passieve constructie). De ratio van het passief is trouwens, gelijk elders reeds werd opgemerkt, geen andere dan om gelegenheid te geven het objekt eener handeling te doen optreden als subjekt in den zin.

Om dus te weten of wij in eenig geval met een direkt objekt te doen hebben of niet, zouden wij eigenlijk slechts behoeven na te gaan of het mogelijk is datgene, wat als zoodanig kan worden aangemerkt, te doen optreden als subjekt in den zin. Dat is e. g. het geval met een con-

---

1) Sommige verba zooals: ڤيكر (píkir), برچاكڤ (bĕroăkap) e. d. hebben als regel een afhankelijken zin tot direkt objekt.

structie als سهاي بلي برس (sâya bĕlí bĕrás) *ik heb rijst gekocht*, want dezelfde gedachte kan men kenbaar maken door te zeggen: برس دبلي اوله سهاي (bĕrás dibĕlí ólih sâya). Maar in den zin اي برماين تيک جم (íya bĕrmâin tíga jam) *hij speelde drie uren*, kan men de uitdrukking tíga jam geen direkt objekt noemen, omdat de constructie تيک جم دڤرماين اولهڽ (tíga jam dipĕrmâin olíhña) den Maleier onverstaanbaar zou zijn. Het is dan ook zeer juist wat wij ergens lezen [1]): „Dikwijls volgt na de afleiding met bĕ [2]) een bepaling, welke geacht kan worden in den instrumentalis te staan en in zooverre als instrumentaal object beschouwd kan worden, maar die in geen geval direct object of zoogenaamd lijdend voorwerp is".

De gedachte, kenbaar gemaakt door den zin: اي برتتقکن ڤدڠ (íya bĕrtĕtáqkan pĕdáng) *zij sloegen met sabels op elkaar in*, kan eenvoudig, naar het Maleische taaleigen, niet even goed worden weergegeven door de constructie: ڤدڠ دڤرتتقکن اولهڽ (pĕdáng dipĕrtĕtáqkan olíhña). Het direkte objekt van bĕrtĕtáqkan is namelijk de tegenpartij, die niet afzonderlijk genoemd wordt, en ook niet genoemd behoeft te worden, omdat de reciproke vorm van het verbale woord haar van zelf doet onderstellen.

---

1) Maleische Taal. Overzicht der Grammatica door C. Spat, § 236.

2) Lees bĕr; de benaming *instrumentaal object* is in hevigen strijd met de etymologie van het woord *objekt*. Ik zou hier liever gewoonweg van een bepaling spreken.

Dat wij echter bij herhaling zullen bevinden dat deze maatstaf, de mogelijkheid namelijk eener passieve constructie, geen absolute is, omdat hij ons dikwijls doet besluiten tot de afwezigheid van een direkt objekt, terwijl toch zoodanige conclusie in strijd zou zijn met algemeen gangbare opvattingen, is een gevolg daarvan dat vaak direkte objekten per analogiam worden gevormd, evenals men dit met afleidingen doet.

Dit geval acht ik aanwezig in de aangevoerde zinnen: بڬند ڤون مپسل ديرين (bagíndapun mĕñĕsál dırı́ña) en andere, waarin ديرين (dīrı́ña) objekt is. Verder in de in § 126 voorkomende zinnen: سكلينن ماسق اسلام (sakālīyánña másuq islắm) en سموان جادى همبان (samūwáña jắdi ambáña) en andere meer van dien aard. Ik neem hier de aanwezigheid van een direkt objekt aan, in weerwil van de onmogelijkheid eener passieve constructie, maar erken gaarne dat er voor een tegenovergesteld gevoelen ook wel grond is. Praktisch is dit verschil van meening ten eenenmale zonder belang; ik bespreek deze kwestie alleen om nogmaals de aandacht er op te vestigen, hoe moeielijk het is in de grammatica algemeen bindende omschrijvingen te geven. Men kan rubrieken maken, mits behoorlijk rekening houdende met de geleidelijke overgangen.

De vraag of wij met een direkt objekt te doen hebben dan wel met een gewone bepaling kan dus niet uit den bouw van den zin beantwoord worden; uit dit oogpunt beschouwd is er hoegenaamd geen verschil tusschen

direkt objekt en bepaling, in het Maleisch trouwens evenmin als in onze taal. Als wij zeggen: *ik heb een uurtje geslapen,* dan bezigen wij een zin die uit een constructief oogpunt in niets verschilt van *ik heb een paard gekocht.* Dat wij in het laatste voorbeeld direkt objekt noemen wat in het eerste bepaling heet, vloeit eenvoudig voort uit de omstandigheid dat voor ons taaleigen *koopen* een direkt objekt heeft en *slapen* niet. Daarom kunnen wij zeggen: *een paard is door mij gekocht* maar niet *een uurtje is door mij geslapen.*

De mogelijkheid der passieve constructie is derhalve de toetssteen ter onderkenning der direkte objekten te midden van de overige bepalingen, behalve, gelijk wij zagen daar waar wij te doen hebben met een blijkbaar per analogiam geconstrueerd direkt objekt.

Aan zoodanige constructie denk ik ook bij een zin als اكو هندق ماكن (åku ĕndáq måkan) *k wil eten,* waarin dit måkan grammatice een direkt objekt moet genoemd worden. Immers van een passieve constructie, waarin dit verbale woord subjekt zou zijn, kan eenvoudig geen sprake zijn.

De overgangen tusschen de verschillende kategorieën die men op grammaticaal gebied meent te moeten onderscheiden zijn meestal zóó geleidelijk, dat het dikwijls niet wel mogelijk is om te verklaren waar de grens is tusschen de eene en de andere, en verschil van zienswijze alleszins geoorloofd is. Zoo heb ik ook, ik moet eerlijk bekennen, meer in navolging van het bestaande gebruik,

dan wel omdat ik overtuigd ben van de noodzakelijkheid hiervan, onderscheiden tusschen het indirekte objekt en andere bepalingen.

Tot mijn verontschuldiging moge het mij vergund zijn er op te wijzen, dat het door deze onderscheidingen duidelijker zou kunnen worden dat het Maleisch op dit stuk au fond weinig verschilt van andere talen, met name van de onze, want ook bij ons is het vaak lastig uit te maken of men met een indirekt objekt dan wel met een andere bepaling te doen heeft [1]).

Bij de onderscheiding der overige complementa is alleen rekening gehouden met de vraag welke woordsoorten zij bepalen, en niet zoozeer of zij het subjekt, het objekt, dan wel andere complementa omschrijven. Zoo kwam ik tot de onderscheiding van twee groepen van bepalingen, en wel: 1°. die, welke uitsluitend subjektswoorden kunnen bepalen, en 2°. die, welke voor beide woordsoorten kunnen dienen [2]). Tot de eerste groep behooren: *a.* de

---

1) De Hollander leert, en natuurlijk zeer terecht, dat de verbinding van het transitieve werkwoord met zijn objekt altijd rechtstreeks plaats heeft, zonder hulp van een afzonderlijk voorzetsel. „Dat is" merkt Klinkert op (Ind. Gids 1880, I, p. 299) „echter niet altijd het geval, vooral niet achter het aanhechtsel i, b.v. men vindt in handschriften meestal m ĕ n g ĕ t a h o e w i a k a n, m ĕ n d a p a t i a k a n". De reuk van heiligheid, waarin die handschriften staan, maakt het zooals van zelf spreekt ongepast om aan onkunde der schrijvers te denken, maar schijnt hier des heeren Klinkert's geest zoodanig beneveld te hebben dat hij niet meer vermag in te zien dat juist het feit, dat een praepositie den overgang vormt, van het anders direkte objekt een indirekt maakt.

2) De Hollander (p. 251) onderscheidt tusschen *bepalingen* en *complementa*, waaronder hij *aanvullende bepalingen* verstaat, alsof er één bepaling

appositie, *b.* de pronomina demonstrativa, *c.* de adjectiva en numeralia, en *d.* de status constructus. De tweede groep omvat: *a.* de overige casusverhoudingen van de subjektswoorden, *b.* de nomina verbalia, en *c.* de adverbia. Van een drieledige verdeeling (waarbij dan een groep bepalingen uitsluitend van praedikaatswoorden als Dritte im Bunde zou optreden) is dus geen sprake. Een bepaling van een praedikaatswoord kan ook als bepaling van een subjektswoord fungeeren; het omgekeerde is echter niet waar. Dat adverbia, blijkens de in § 138 aangevoerde voorbeelden, niet uitsluitend praedikaatswoorden bepalen, gelijk wij naar analogie van onze taal zouden verwachten, is wel eigenaardig; belangwekkender is echter de omstandigheid, dat het in zoo'n geval een vereischte is dat het subjectswoord als praedikaat fungeert.

De zin سمواڽ رمب بلاك (samūwáña rímba bĕlåka) is goed Maleisch voor: *het was alles een en al wildernis*, maar men kan niet zeggen: رمب بلاك دڤرهوماڽ (rímba bĕlåka dipĕrūmáña) voor: *een en al wildernis werd door hem tot zijn rijstaanplant bestemd.* Ik kan hierin slechts een uiting zien van de neiging der Maleisch sprekenden om, schoon geheel onbewust, scherp te onderscheiden tusschen de twee essentieele bestanddeelen van den zin — het subjekt en het praedikaat — en een bewijs voor de juistheid mijner zienswijze, dat de

---

denkbaar is die niet aanvullend is. Zijn onderscheiding dezer complementa naar hun *beteekenis* toont luce clarius aan, dat hij op het gebied der woordvoeging hopeloos is verdwaald geraakt.

onderscheiding der Maleische copia verborum (met uitzondering der partikels) in subjekts- en praedikaatswoorden de fundamenteele onderscheiding in het Maleisch behoort te zijn.

Dat de zinnen, door mij aangevoerd als voorbeelden ten bewijze dat de nomina verbalia ook subjektswoorden kunnen bepalen, afdoende de onjuistheid bewijzen van de meening, als zouden o. a. de derivaten met het praefix mĕ ͫ zeer in het bijzonder aan de verbale vormen in onze taal, en andere, beantwoorden, wensch ik hier niet te releveeren. Zij zijn anders uit dat oogpunt een aandachtige beschouwing overwaard. Wel wil ik even de aandacht er op vestigen dat de hier bedoelde praedikaatswoorden, wegens deze dubbele natuur in de geschreven taal, meer dan andere van deze soort aanleiding geven tot twijfel of misverstand en tot tweeërlei opvatting van hetgeen gezegd wordt. In de gesproken taal komt het redeaccent ons te hulp, waardoor de kans op misvatting aanzienlijk geringer wordt.

Een zin als b.v. باڽق علم دڤراوله بݢند (báñaq ʿílmu dipĕrólíh bagínda) kan, omdat men het adjektief باڽق (báñaq) zoowel vóór als achter het bepaalde nomen mag plaatsen, even goed beteekenen: *vele kundigheden werden door den Vorst verworven*, als: *vele waren de door den Vorst verworven kundigheden.* Het verschil in beteekenis moge tusschen deze twee vertalingen niet groot zijn, uit een syntaktisch oogpunt loopen zij zeer uiteen. Volgens de eerste is باڽق (báñaq)

gesubordineerd en ڤديرولیه (ḍipĕrólih) hoofdwoord van het praedikaat, terwijl naar de tweede lezing juist het omgekeerde het geval is, wat in verband met den logischen nadruk niet zonder belang is. Zoo kan de zin: اکو ڤڠهولو سکل نلاين مڠايل (ắku pĕngűlu sĕgála nalắyan mĕngắil) even goed beteekenen: *ik, het hoofd der visschers, ga hengelen*, als: *ik ben het hoofd van de hengelende visschers*, [1]) niet als men dezen hoort uitspreken, maar als men hem geschreven tegenkomt. Het verband met hetgeen voorafgaat en volgt, alsmede een oordeelkundig gebruik der modaalpartikels (zie § 114 en 115) kan aan deze onduidelijkheid veel tegemoet komen, doch haar geheel verwijderen gaat moeielijk.

Belangrijker is het bezwaar dat men dikwijls moeielijk kan uitmaken of zoo'n praedikaatswoord aan een voorafgaand gesubordineerd, dan wel gecoördineerd is. Zoo kan de zin: کتيڬان برتلوت ممانه (katīgáña bĕrtĕlút mĕmắnah) wel beteekenen: *alle drie lieten zich op hunne knieën vallen om met den boog te gaan schieten*, maar even goed: *alle drie lieten zich op hunne knieën vallen en gingen met den boog schieten*. Zoo mag men den zin: هڠ توه ملومڤت مڽالهکن تيکمن اورڠ ايت (ang Tű-wah mĕlúmpat mĕñālắhkan tīkámña órang ítu) vertalen met: *ang Tuwah sprong op zijde, den stoot van dien man ontwijkende*, maar even goed met:

1) Een derde mogelijkheid is: *ik ben het hoofd der visschers en ga hengelen.*

status constructus te zijn, ma
want. Dit werd ook gezegd va
منسي (ítu bŭkan manusíy
tusschen بوكن (bŭkan) en ي
eens nadert aan den status cons
min of meer bevestiging in het
(bŭkánña) te bezigen in pla
in sommige streken van bepaal
aardige hebbelijkheid.

Evenals de eenvoudige zin
een constructie, welke men als
aanmerken, en wel de zoodanig
jekt met de daarbij behoorend
noemd, daarna het praedikaat
en ten slotte het objekt cum an

1) Ik heb (zie § 140) den zin: ڤرتون
kíta pĕrtŭwan) aangehaald als een voo
geplaatst direkt objekt. Neemt men echter
zegd worden: كندله يڠ كيت ڤرتون
pĕrtŭwan), dan is er grond om te betwij

ter weinig aan een onderscheiding tusschen normale zinsconstructie en abnormale, want ik meen te mogen vaststellen dat de laatste regel is. Het Maleisch staat namelijk een opvallend groote vrijheid toe in de rangschikking der verschillende bestanddeelen van den zin, zooals uit de juist ten bewijze hiervan in grooten getale aangevoerde voorbeelden voldoende kan blijken. De eenige beperking dezer vrijheid bestaat eigenlijk slechts hierin dat hetgeen een *uitdrukking* vormt bijéén moet blijven. Twee subjektswoorden in statu constructo mogen dus niet door een ander bestanddeel van den zin gescheiden worden, evenmin een attributief gebezigd adjektief of numerale van het daardoor bepaalde nomen. Voor het overige kan ieder naar goeddunken den zin construeeren, liefst zooals de logische nadruk der verschillende bestanddeelen daarvan dit eischt, maar ook wel zonder hiermede rekening te houden. Vooral de bepalingen van het praedikaat hebben een zeer onvaste plaats in den zin.

Zooals uit de op blz. 293 voorkomende aanhaling volgt, meent Schleiermacher (en hij staat hierin lang niet alleen) dat het gebruik van conjuncties bij coördinatie de normale constructie is, en schijnt hij het den Maleiers min of meer euvel te duiden dat zij gewoonlijk deze particula weglaten, terwijl (of liever dewijl) wij er toch haast niet buiten kunnen. Van zijn standpunt is dit misschien zeer juist, maar dat het standpunt niet deugt behoeft nauwelijks betoog. Het Maleisch heeft zich ontwikkeld als spreektaal en zijne beginselen kunnen slechts met het

den regel van vreemde herkoms
dat het eigenlijke volk, de spraa
de onmisbaarheid dezer particul

Ten aanzien van de in § 15
elementen van den zin werd op
met اڤدڤون (ádapun), بهوا (ba
اداڽ (ādáña) e. d. in den grond
zinnen zijn, waarin die woorden
ter als zoodanig door het volk

Dat اكن (ákan) in de alda
den geen praepositie kan zijn, vo
dat, ware dit wel het geval,
wel omdat er dan geen subjel
Men zou in dat geval met een
hebben, en deze kan slechts dien

In de spreektaal wordt van
zinsbestanddeelen zelden of nooit
men begrijpt omdat de stembuig
geheel denkbeeldig maakt.

haar doel, de openbaring van gedachten in woorden mogelijk te maken. Het Maleisch maakt van het vermogen om in den samengestelden zin een eenheid van gedachte te doen optreden in de functie, die in den eenvoudigen zin aan de accenteenheid, het woord, of aan tot een uitdrukking vereenigde woorden wordt toebedeeld, een zeer ruim gebruik, zooals de met opzet in grooten getale aangevoerde voorbeelden bewijzen.

De tot accenteenheid gedegradeerde gedachte-eenheid heeft in het Maleisch het karakter van een subjektswoord; iedere functie, welke zoodanig woord in den zin kan vervullen, kan aan een ondergeschikten zin worden opgedragen. Zulk een zin kan dus zijn subjekt, praedikaat of objekt [1]), in het laatste geval zoowel direkt als indirekt; verder bepaling van een subjektswoord in de gedaante eener appositie of als kwalificatie [2]) of op de wijze van een nomen in statu constructo of als casus obliquus, in welk laatste geval het ook een praedikaatswoord kan bepalen [3]), al is hiermede natuurlijk niet ge-

---

1) Op p. 273 (§ 9) vertaalt de Hollander den zin: بايک تونهمب ممرنتهکن نکری عراق اين (băiq tŭwanámba mĕmĕrentáhkan nĕgĕrí 'Irăq íni) met: *bestuur dit rijk 'Irāq goed*, maar volkomen verkeerd. De vertaling had moeten luiden: *„het zou goed zijn dat u het bestuur van het rijk 'Irāq in handen nam"*. Volgens zijn eigen systeem (zie pag. 110) zouden wij hier met het passief te doen hebben.

2) In deze functie heeft de Maleische ondergeschikte zin eenige overeenkomst met de صِفَة in het Arabisch.

3) In de twee aan het slot van § 161 hiervan gegeven minder gelukkig gekozen voorbeelden zijn de onder de rectie eener praepositie staande afhankelijke zinnen re vera bepalingen van een praedikaatswoord.

zegd dat alle die functies even frekwent zijn. Met name de laatstgenoemde zijn integendeel zeer schaarsch, en hebben eigenlijk alleen belang in zooverre zij niet bepaald onmogelijk zijn.

In één opzicht wijkt het gebruik van den ondergeschikten zin in het Maleisch zeer opvallend af van dat, hetwelk in andere talen, ook bij ons, er van gemaakt wordt. Waar namelijk zoodanige zin als subjekt optreedt, wordt steeds de nominale zinsconstructie (met inbegrip van het passief) gebezigd. De als subjekt optredende ondergeschikte zin kan, met andere woorden, in het Maleisch geen verbaal woord in het activum of het medium tot hoofdwoord van het praedikaat hebben. Vandaar dat zinswendingen, zooals: „dat gij hier blijft spreekt van zelf", „dat zij thuis is doet niets ter zake", „dat hij gelijk heeft blijkt nergens" e. d., waarin de actieve verbaalvormen *spreekt*, *doet* en *blijkt* als hoofdwoorden van het praedikaat optreden, in het Maleisch ten eenenmale ondenkbaar zijn. De Maleier is in zijn assimilatie van den zin aan het subjektswoord nog niet zoo ver gekomen dat hij, zooals wij doen, gewoonlijk zonder ons bepaald daarvan rekenschap te geven, zich een zin kan voorstellen als subjekt eener handeling, gelijk hij dezen wel zich denken kan als objekt daarvan.

De volstrekte afwezigheid van eenig verschil in constructie van den eenvoudigen zin of deze zelfstandig optreedt, dan wel een ondergeschikte plaats inneemt, brengt mede dat de Maleier zich, zoowel in de spreek- als in

de schrijftaal, met veel gemak van den samengestelden zin bedient, wat tot de pittigheid van zijn stijl niet weinig bijdraagt. Men vergelijke b.v. eens een zin als: لوسن كوت ايت توجه ڬونڠ ددالمن (lūwásña kúta ịtu tūjuh gúnung didālámña) met hetgeen wij moeten zeggen om dezelfde gedachte weer te geven.

Evenals de vrijheid van constructie van den eenvoudigen zin eigenlijk door niet veel anders wordt beperkt dan door den eisch, dat hetgeen een uitdrukking vormt bij elkaar zal blijven, wordt de bevoegdheid om een samengestelden zin te bouwen alleen gebonden aan den regel, dat de elementen van den ondergeschikten zin niet van elkaar zullen worden gescheiden door bestanddeelen van den hoofdzin. Een constructie als b.v.: „wij gaan, sprak hij, morgen weer verder" is derhalve in het Maleisch ongeoorloofd. In deze taal is men verplicht te construeeren „hij sprak: wij gaan morgen verder" of „wij gaan morgen verder, sprak hij", zoodat zij ook in dit opzicht een niet onbelangrijk verschil vertoont met hetgeen men elders ziet gebeuren.

Zeer eigenaardig is de omstandigheid dat Westersche, en ook wel andere vreemdelingen, in het Maleisch niets vindende wat zelfs maar uit de verte op één lijn kon gesteld worden met het verbum *hebben* en zijne equivalenten in de verwante talen, in dit hun zeer hinderlijke gebrek hebben trachten te voorzien door een misvatting eener zeer alledaagsche, hoogst eenvoudige Maleische constructie. In deze taal beteekent امڤو

van bezit *κατ' ἐξοχήν*, en ڤون
van een of andere zaak. Wa
heb (of bezit) dit huis", daar
structie die meer beantwoord
ben ik de eigenaar", doch ni
tuur is. Hij zegt namelijk ن
mah íni sáya ampúña), e
ik ben de eigenaar er van", n

---

1) In het Javaansch vindt men di
naam [illegible] (ĕmpú Sĕḍáh)
den Brâtâyudâ; de verklaring die het
beperkt en daarom onjuist. Het Bataksch
in den zin van eigenaar, meester; volgen
Tuuk is dit equivalent aan het Lampo
het Maleische امڤو. In het Atjehsch h
Maleische woord, gelijk Dr. Snouck Hu
voor Indische taal-, land- en volkenkunde
Genootschap) Dl. XLII, p. 203. Deze ge
roemàh njòë ulōn pò de beide eerste woor
schen nadruk vooropgezet, van *pò* dat
ulōn subjekt is. Ik deel die meening niet
constructie betreft, zooals nader zal blijke

2) Dat Pijnappel's verklaring van

samengestelden zin met رومه اين (rúmah íni) *dit huis* tot subjekt en den zin سهاي امفوڽ (sáya ampúña), hier als afhankelijke zin optredende, tot praedikaat. Dit امفوڽ (ampúña) is, ongetwijfeld met het verdwijnen van het gebruik van het grondwoord امفو (ámpu) in anderen zin, van lieverlede bij voorkeur, later bijna uitsluitend, gebezigd in den vorm فوڽ (púña) waarin het thans alleen bekend is, ten minste in de spreektaal.

Het is zeer verklaarbaar, dat wie niet grondig bekend is met de ware beteekenis van het woord فوڽ (púna) — en dit kan gerust van ongeveer alle vreemdelingen en van zeer vele Maleiers getuigd worden — een zin als رومه اين سهاي فوڽ (rúmah íni sáya púna) zóó opvat, dat فوڽ (púña) daarin optreedt als zuiver equivalent van het verbale *bezitten*, met رومه اين (rúmah íni) tot objekt. Bij den gaarne van vreemdelingen verkeerdheden, ook ten opzichte zijner eigen taal, overnemenden Maleier is deze opvatting blijkbaar in goede aarde gevallen, zoodat Maleische of would-be Maleische schrijvers gaarne zich bedienen van een afleiding van deze als grondwoord aangemerkte samenstelling en wel van ممفوڽاي (mĕmpúñái), een ware *ἅπαξ λεγόμενον* en als zoodanig ten eenenmale verwerpelijk, omdat het een waardeloos produkt van misverstand is. Een verder, onder vreemden invloed, voortgezette afdwaling heeft geleid tot de thans zeer verspreide opvatting, dat een constructie als e. g. اكو فوڽ (áku púña) met succes het bezittelijk voornaamwoord *mijn* kan vervangen. Zoo zegt

men zonder blikken of blozen: ڤڠڬيل اکو ڤوڽ سايس (pánggil áku pūña sāis), voor: *„roep mijn staljongen"*, en اين اکو ڤوڽ رومه (íni áku pūña rūmah) voor: *„dit is mijn huis"* zonder eenig besef van de zotheid dezer constructie. [1]) Dat vreemdelingen hiertoe konden komen is begrijpelijk, als men rekening houdt met andere dwaasheden waarin zij vervallen zijn. Maar dat zulk een tegen den geest der taal vierkant indruischende constructie in de spreektaal zóó populair is kunnen worden, ook bij pur-sang Maleiers, als thans het geval is, bewijst wel dat de ontaarding van den fieren Maleier bijna onherstelbare vorderingen heeft gemaakt. Is niet degeneratie der taal een bijna onfeilbaar symptoom van degeneratie van het volk?

Ofschoon men in het Maleisch moeielijk kan spreken van de constructie, elders bekend als *accusativus cum infinitivo*, omdat deze taal noch voor den accusatief noch voor den infinitief eigendommelijke vormen kent, staat het niettemin vast dat een constructie, die in logisch opzicht aan de evenbedoelde volkomen analoog is, in het Maleisch meermalen voorkomt. Ik heb hier het oog op zinnen als e. g. کندق هاتي همب بونه اي (kandáq āti ámba būnuh íya), die zich het best laat weer-

---

1) Deze zin اکو ڤوڽ (āku pūña) is een صفة, een kwalificatie van سايس (sāis) en رومه (rūmah), en behoort dus achter het bepaalde woord te komen volgens den gewonen regel. De constructie is dus even verkeerd als wanneer men zeide: ڤڠڬيل بهارو سايس (pánggil bāru sāis) in plaats van ڤڠڬيل سايس بهارو (pánggil sāis bāru) voor: *roep den pas in dienst gekomen staljongen.*

geven door: *„mijn hartewensch is hem te dooden”*, daar بونه اي (b ū n u h í y a) een volkomen onmaleische uitdrukking zou zijn voor *„zijn dood”*. Verdere voorbeelden hiervan zijn: سمبيلن اورڠ ڤاتت جادي بنداهار (s ĕ m-b í l a n ó r a n g p ā t u t j ā d i B a n d ā r a) *negen personen konden in aanmerking komen om Bandara te worden*, en ڤادوک توان برموهن تياد ماو جادي بنداهار (P a d ū k a T ū w a n b ĕ r m ū h u n t i y ā d a m ā u j ā d i B a n d ā r a) *Paduka Tuwan smeekte geen Bandara te mogen worden*. Aan de constructie van een samengestelden zin schijnt de Maleier echter over het geheel de voorkeur te geven, vooral in de spreektaal.

Zinnen als: مان تيته ڤاتيک جونجوڠ (m á n a t í t a h p ā t i q j ū ñ j u n g) § 158, en مان تيته کيت کرجاکن (m á n a t í t a h k í t a k ĕ r j ā k a n) § 140 zijn van twijfelachtige natuur, naar het mij voorkomt, in zooverre als niet vaststaat of مان تيته (m á n a t í t a h) een zin dan wel een uitdrukking is. Het schijnt mij toe dat voor de eerste opvatting het meest te zeggen is, maar ik erken de geldigheid der andere. Het vraagwoord مان (m á n a) heeft, in de zeldzame gevallen waarin het in dezen vorm en dus niet met iets anders samengesteld, gebruikt wordt, naar het mij voorkomt, dezelfde beteekenis en dezelfde functie als zijn synoniem اڤ (á p a); de zooeven geciteerde zinnen zeggen dus: *wat ook de opdracht moge zijn, ik zal haar volbrengen*. Naar onze opvatting hebben wij hier met gecoördineerde zinnen te doen, doch de Maleische constructie doet eerder aan

volbrengen", en dus een eenvo
bezwaar hiertegen is dat alsda
vóór het bepaalde staat, wat
lijk is, maar toch hooge uitzo
numeralia te doen heeft.

De omstandigheid dat de
Maleisch steeds het karakter
voor hen, die door hun taal
raakt aan de *oratio obliqua*,
eigenaardige moeielijkheden.
berusten in het nuchtere feit
noemde zinswending absoluut
getracht hierin iets te vinden
ming was met onze gewone
vindt men hier en daar gelee
daaraan analoge woorden di
indirecta weer te geven. [1]) G

1) Zie o. a. de Hollander p. 266, §
verbinding (i. e. de subordinatie) veelal

want deze woorden openen om zoo te zeggen even vaak een zelfstandigen als een ondergeschikten zin, en dan nog wel uitsluitend in de schrijftaal, zooals b.v. in de stereotype frase: بهوا اينله سورت (bahûwa înilah sûrat), waarmede 90 % en meer der Maleische brieven aanvangen. In de spreektaal is het gebruik van dergelijke woorden volstrekt onbekend, ten minste onder hen die natuurlijk trachten te blijven bij de uitdrukking hunner gedachten in woorden. Van een Javaanschen of Minangkabauschen schoolmeester, die het Maleisch op een kweekschool van een verkeerde zijde heeft leeren bezien, hoort men af en toe [1]) zoo iets nog wel.

Over de hebbelijkheid van vele Europeanen, om het relativum يڠ (yang) de rol te doen spelen van onze subordineerende conjunctie *dat* en hare verwanten in andere talen, zal ik maar liever zwijgen. Zij verraadt een al te verregaande onvatbaarheid om zich eenigermate gemeenzaam te maken met den geest van het Maleisch.

Met de relatiefconstructie komen wij weer op een gebied dat ook de aandacht heeft getrokken van die grammatici, welke de meening zijn toegedaan dat een afzon-

---

wordt". Zonder de voorbeelden zou het werkelijk onmogelijk zijn te begrijpen wat hij hier bedoelt, Hij maakt het echter weer eenigszins goed door iets later te zeggen (p. 191): „ook veeltijds (zooeven heette het nog somtijds) zonder eenig voorzetsel met of zonder een naamwoordt daarvoor". Favre heeft hem (§ 276, 1ière Règle) woordelijk, om niet te zeggen letterlijk, nageschreven.

1) Volkomen juist leert Crawfurd (p. 59): „These words are not used in conversation, because the intonations of the voice supply their places".

derlijke bespreking van de syntaxis voor het Maleisch weinig of geen waarde heeft. Wie al zijn aandacht concentreert op de etymologie, en de zinsvorming alleen bespreekt voor zoover de behandeling van eenig tot de vormleer der woorden behoorend onderwerp daartoe aanleiding geeft, moet natuurlijk over menige eigenaardigheid van den zinsbouw een diep stilzwijgen bewaren. Hoe zal hij b.v. de subordinatie bespreken anders dan door deze materie om zoo te zeggen bij de haren er in te sleepen? Of, wat nog erger is, uitgaande van de verkeerde opvatting dat بهوا (bahúwa) een subordineerend voegwoord is?

Bij den relatiefzin ging dit gemakkelijker, omdat de behandeling van het pronomen relativum daartoe als het ware uitnoodigde. Al is van een opzettelijke, stelselmatige behandeling van den relatiefzin in zijne voornaamste vormen bij deze schrijvers ook geen sprake, van de gelegenheid om hunne meeningen hierover ten beste te geven is toch door de meesten met graagte gebruik gemaakt. Die meeningen nu zijn, naar het mij voorkomt, vooral daarom onaannemelijk, wijl men over het geheel dit relativum يڠ (yang) te veel als gelijk en gelijkvormig aan het pronomen relativum der Arische talen heeft beschouwd. [1]) Ik kan die zienswijze niet deelen, al ware

1) Marsden scheen dit anders in te zien. Hij spreekt (p. 103) van een „definite article or pronoun يڠ", waarvan hij zegt: „by which the existence of the quality is more strongly expressed, than if the pronoun were omitted". Werndly dacht meer aan het Arabische relativum, toen hij schreef (p. 140

het slechts daarom, wijl dan de in § 171 ter sprake gebrachte functie van يڠ (yang) als zuiver versterkingspartikel ten eenenmale onverklaarbaar is. Naar mijn inzien is deze rol de oorspronkelijke van dit later eenigszins tot een pronomen relativum verworden partikel. Uit die oorspronkelijke rol heeft zich door geleidelijke evolutie de latere ontwikkeld. Het relativum heeft in den zin: يڠ كندق همب كيت نيلايكن هرڬاڽ (yang kandáq ámba kíta nīláikan argáña) naar mijn inzien precies dezelfde syntaktische funktie als in den zin: سمڤن يڠ دوا بوه ايت ڤون دراڤسڽ (sámpan yang dúwa búwah ítupun dirampásña). In den eersten dient het om een bijzonderen nadruk te leggen op كندق (kandáq), in den tweeden op دوا بوه (dúwa búwah); in beide zinnen kon het zijn weggelaten zonder dat de gedachte op zich zelve, dus wat haar inhoud betreft, eenige verandering zou ondergaan. Alleen de wijze, waarop

---

medio): „Voorts wordt dit betrekkelijk voornaamwoordt nog wel nader uitgedrukt door مان Mâna en سياڤ Sijâpa achter zich in de zelve betekenis en plaatzing (alsmede wanneer het op de personen ziet door اكو 'aku, كامي Kâmij, اڠكو 'angkau, كامو Kâmu en اي Ija welk laatste van zaken ook wel gezegd wordt) als ڤري مڠنل توهن يڠ اي منجاديكن عالم دان ادام دان لاين در ڤد ايت (Pery mengenàl Tûhan, jang ija mendjadîkan 'âlam, dan 'adâmu, dan lâjin deri pada 'ìtu). *„De wijze om den Here te kennen, de welke* (daar staat *die hij*) *de wereldt, uw wezen, en wat er meer buitendien is, geschapen heeft* M. R. bladz. 47". Dat wij hier te doen hebben met een zuivere Arabische constructie, en dat de Makûta sĕgála rajarája de ware bron is voor het putten van dergelijke volkomen onmaleische constructies — daarvan had deze schrijver niet de geringste Ahnung.

zij geuit wordt, zou veranderen door het wegvallen van dien eigenaardigen, niet te omschrijven nadruk, welken het relativum op de daarop volgende kwalificatie legt. [1]) Vandaar dat grosso modo in alle gevallen, waarin dit relativum in het Maleisch gebezigd wordt, behalve wanneer de aanwijzing van dien nadruk onontbeerlijk is, het, zonder eenige verandering in hetgeen medegedeeld wordt te weeg te brengen, ook kan wegvallen — met één uitzondering, en wel in die constructies, waarin de relatiefzin ontwijfelbaar subjekt is in den samengestelden zin. Dit is het moeielijke punt in het door mij uiteengezette stelsel. Dat het Maleisch relatiefzinnen bezigt als subjekt in den samengestelden zin staat vast. Hoe de evolutie is geweest die tot deze uitkomst heeft geleid is mij minder duidelijk, in aanmerking genomen dat het relativum oorspronkelijk, zooals ik betoogde, uitsluitend heeft gediend om een bijzonderen nadruk te leggen op een kwalificatie, door woord, uitdrukking of zin, om het even, van een subjektswoord. Het is mogelijk dat zoodanig partikel van nature de neiging heeft om zich te ontwikkelen tot het pronomen relativum, gelijk wij dat

---

1) De Hollander ontdekte in het Maleisch herhaaldelijk (zie b.v. p. 252 en p. 262, § 3) een elliptisch relativum, wel een bewijs dat hij niets begreep van de eigenaardige functie van dit rededeel. Het legt, zooals meermalen is opgemerkt, een eigenaardigen nadruk op de volgende kwalificatie, en daar een nadruk altijd iets bijkomstigs is, kan er van een ellipse hier onmogelijk sprake zijn. Natuurlijk zal men meermalen in het Maleisch geen relativum vinden waar dit bij ons onmisbaar zou zijn, maar een ellipse kan iemand alleen dan hierin zien, als hij er van overtuigd is dat het Maleisch naar het Hollandsch geschapen is of althans had moeten geschapen zijn.

in de Arische talen kennen; ik zou er echter de voorkeur aan geven hier te denken aan een zinsbouw *per analogiam*, waarbij het geval dat de relatiefzin praedikaat is tot model gediend heeft, en de zuiver nominaal geconstrueerde samengestelde zinnen met een relatiefzin, waarvan men niet kan zeggen of deze daarin subjekt is dan wel praedikaat, den overgang gemakkelijk gemaakt hebben.

De door mij in § 166 gegeven verklaring is eenigszins anders, dan de schrijvers gewoonlijk van de daar behandelde constructies geven, doch volmaakt in overeenstemming met mijn standpunt tegenover het relativum يڠ (yang). In al de daar aangevoerde voorbeelden kan het relativum vervallen, terwijl de overblijvende woorden toch een deugdelijk verstaanbaren zin blijven vormen, al zou tevens een omzetting der constructie in het belang harer fraaiheid wenschelijk zijn. Als dit echter zoo is, dan gaat het niet aan om hier te spreken van een genitivus van het relativum, zooals wij dien in onze taal kennen. Er is wel een possessieve genitief in al die voorbeelden, maar deze schuilt in het suffix ڽ (ña). De zin: سي جبت اورڠ يڠ تياد تڬه ستياڽ (si Jĕbát órang yang tiyáda tĕgúh satīyáña) kon even goed luiden: سي جبت اورڠ تياد تڬه ستياڽ (si Jĕbát órang tiyáda tĕgúh satīyáña); het onderscheid zou slechts formeel zijn en geenszins materieel [1]). En

1) Hetzelfde geldt van de in § 172 besproken zinnen, waarin een andere casus van het relativum heet op te treden.

den possessieven genitivus zoeke men in het suffix ڽ (ña), waarvan het woord ستي (sĕtíya) is voorzien. In de vertaling „Si Jĕbat is iemand, wiens trouw niet hecht is", zou het relativum niet kunnen wegvallen zonder den zin tot onzin te maken [1]). Dat men bij de vertaling der in § 166 besproken zinnen de Maleische gedachte met genoegzame juistheid weergeeft door het relativum in onze taal in den genitief te bezigen, is natuurlijk volkomen waar, doch dit geeft nog geenszins het recht om beide constructies als identiek voor te stellen.

Hetzelfde geldt van de in § 167 besproken zinnen, waarin het relativum in de Hollandsche vertaling direkt objekt zou zijn in den relatiefzin, wat sommigen aanleiding heeft gegeven om het zóó voor te stellen, alsof dit nu ook in het Maleisch van zelf het geval moet zijn. Immers ook in die zinnen kan het relativum wegvallen zonder eenige materieele verandering van den zin tengevolge te hebben, waaruit van zelf voortvloeit dat het slechts dient om aan de kwalificatie, door den ondergeschikten zin aan een subjektswoord gegeven, klem bij te zetten [2]).

---

1) De Maleische constructie vertoont een treffende overeenkomst met die, welke bij ons in de vulgaire taal in zwang is, waar men zegt: „Si Jĕbat is iemand, die zijn trouw niet hecht is", vooral omdat de Maleische zin zeer goed zou kunnen luiden: سي جبت اورڠ يڠ ستياڽ تياد تڬوه (si Jĕbát órang yang satīyáña tiyăda tĕgúh).

2) Favre geeft (§ 267) als voorbeeld hiervan o. a. اورڠ يڠ همب سوده ليهت دي (órang yang ámba sŭdah líyat díya), maar zulk een constructie wordt in het Maleisch nimmer gebezigd, omdat daarin دي (díya) volmaakt overbodig is, en de Maleier een afschuw heeft van

Waar, zooals in de gevallen besproken in de beide vorige alinea's, het relativum best geheel kan wegvallen, daar kan men, ni fallor, toch moeielijk casusvormen hiervan willen demonstreeren.

Een juist inzicht in de natuur van het relativum in het Maleisch heeft niet alleen een theoretisch, maar ook een groot praktisch belang. Heeft men het zich eenmaal in het hoofd gehaald dat het in zijn wezen volkomen overeenstemt met onze pronomina relativa, dan is het begrijpelijk dat men het zal bezigen in al die gevallen, waarin wij, in onze zinsconstructie, zoodanig pronomen doen optreden. En dat is juist een van de vele oorzaken waarom de vreemdeling in den regel zoo onmaleisch spreekt.

De niet-Maleier, maar vooral de Europeaan, maakt doorloopend een schromelijk misbruik van het Maleische relativum, door het daar te bezigen waar het ten eenenmale alle ratio mist.

E. Coördinatie.

Het begrip coördinatie, in zooverre men hierbij het oog heeft op gedachte-eenheden, is uit den aard der zaak vrij vaag. Natuurlijk is het een vereischte dat minstens twee zinnen tot een meer omvattende eenheid van ge-

---

overtolligheden. Het is wel mogelijk dat hij dezen zin in eenig Maleisch geschrift heeft ontmoet, doch dan hebben wij te denken aan navolging van de Arabische constructie, voor vele Maleische schrijvers een ware wellust. (Vgl. Caspari 5e dr. p. 382).

dachte worden samengevoegd, maar hoe de onderlinge verhouding van den inhoud dezer zinnen moet wezen, en aan welke eischen zij behoort te voldoen, dat laat zich, naar mijn bevinding, niet wel onder woorden brengen, evenmin als b.v. de bijzondere nadruk, dien het relativum يڠ (yang) op een kwalificatie legt. Dit is zeker dat er van coördinatie geen sprake kan zijn, waar hetgeen door de zinnen wordt te kennen gegeven aan elkaar hangt als los zand. Overigens kan de verhouding van den inhoud der gecoördineerde zinnen zóó zijn dat wij met nevenschikking zonder meer te doen hebben, zooals bij accenteenheden met de dwandwa het geval is.

Tusschen de gecoördineerde elementen kan echter ook een om zoo te zeggen meer intieme verhouding bestaan, die, zooals ik door de aangevoerde voorbeelden heb trachten aan te toonen, van den meest uiteenloopenden aard kan zijn, en uit de verte herinnert aan de verhouding van woorden tot tatpuruṣa's en bahuwrīhi's samengesteld.

Dat de verhouding van de beteekenis der gecoördineerde zinnen oorspronkelijk niet door speciale conjuncties werd aangeduid, zoodat het inzicht daarin overgelaten bleef aan het gezond verstand van hoorder of lezer, is gemakkelijk te verklaren uit het grondbeginsel van den Maleischen zinsbouw om eerst dáár te omschrijven, en zooveel mogelijk alléén daar, waar zonder omschrijving misverstand mogelijk zou zijn. De omstandigheid dat de conjuncties meerendeels van uitheemschen oorsprong zijn,

en voor het overige in den regel woorden die oorspronkelijk in het Maleisch een andere functie in den zin bekleedden, en wier overgang tot conjunctie soms vrij duidelijk blijkt, versterkt ons in deze opvatting. Zoo heeft vermoedelijk (dĕngán) eerst uitsluitend *metgezel* beteekend, en is het thans nog, hoewel als zoodanig weinig gebruikelijk, synoniem met het meer alledaagsche كاون (káwan) of تمن (tĕmán). De uitdrukking ايبو دڠن انقڽ (íbu dĕngán ānáqña) moet dan ook aanvankelijk beteekend hebben: *de moeder, haar kind als metgezel.* Dat de conjunctie دان (dan) een ontaarding is van dit دڠن (dĕngán), ingetreden toen het besef van de eigenlijke beteekenis hiervan grootendeels te loor was gegaan, schijnt mij niet onmogelijk toe, ofschoon het Javaansche ꦭꦤ꧀ (lan) tot voorzichtigheid stemt, omdat dit denken doet aan een Polynesisch grondwoord, met een linguaal aanvangende, die in het Maleisch dentaal en in het Javaansch semivocaal is geworden.

Ik acht het zeer waarschijnlijk dat de Maleiers de behoefte aan conjuncties hebben leeren kennen door hun omgang met vreemdelingen, en wel in de eerste plaats met de Arabieren, omdat de Indiërs, gelijk het Sanskṛt leert, zich nagenoeg niet van deze rededeelen bedienden. Dat zoovele woorden, die in het Maleisch als conjunctie dienst doen, uit het Sanskṛt stammen, is dan daaruit te verklaren, dat die behoefte aan conjunctiones zich deed gevoelen in een tijd, toen de herinneringen aan de Indiërs en hun heilige taal nog tamelijk versch in het geheugen lagen.

Hoe het ook zij, in elk geval schijnt het mij onomstootelijk toe dat het niet aanwenden van voegwoorden de natuurlijke constructie was bij de coördinatie van zinnen, zoodat de voorstelling van sommige schrijvers, als ware het alleen aan slordigheid of achteloosheid van den Maleier te wijten indien hij geen gebruik maakt van de ter zijner beschikking staande voegwoorden, volkomen averechtsch is.

Zooals uit de voorbeelden blijkt, vertoont de verhouding tusschen de gecoördineerde zinnen tal van schakeeringen; daarbij bedenke men dat die voorbeelden lang niet alle denkbare gevallen illustreeren konden, omdat zij dan veel te talrijk zouden worden. Een goed deel dier schakeeringen in de verhouding tusschen den inhoud der nevengeschikte zinnen kan door conjuncties duidelijker gemaakt worden, maar dikwijls doet zich het geval voor dat men òf geen voegwoord heeft dat bedoelde verhouding juist vermag weer te geven, òf verschillende conjuncties, van zeer uiteenloopend karakter, zou kunnen aanwenden. Zoo zouden b.v. de samenstellende deelen van den gecoördineerden zin: ڤد سڤنمڤڠ سهاري برلاير اڠين تڬڠ كلت (pắda sapĕnámpang saắri bĕrlắyar ángin tĕgangkĕlát) in onze taal worden verbonden door de conjunctie *mits*, zoodat wij zouden zeggen: „voor iedere zijde had men één dag zeilens noodig, *mits* de wind sterk genoeg was om de schoten te spannen”. Het Maleisch, dat geen voegwoord kent als

equivalent van ons *mits* [1]), zou de verhouding het best kunnen aanduiden door جک (jika), ofschoon dit niet geheel aan den eisch beantwoordt. Wel beschouwd blijkt de verhouding nog het best, indien geen conjunctie wordt gebezigd.

Ofschoon het verschil in karakter, als gevolg van verschil in functie in den zin, tusschen conjunctio en adverbium natuurlijk zeer groot is, zal men in het Maleisch meermalen in twijfel komen te verkeeren met welk rededeel men eigenlijk wel te doen heeft. De omstandigheid dat hier het niet bezigen eener conjunctie regel is, vooral in de spreektaal, en dat, waar zoodanig rededeel gebezigd wordt, van eenig verschil in constructie van den zin, onder den invloed hiervan, hoegenaamd geen sprake is (tot een verdeeling der Maleische conjuncties in nevenschikkende en onderschikkende bestaat dan ook niet de geringste aanleiding), werkt hiertoe mede. Een voorbeeld van wat hier bedoeld wordt levert سوله٢ (saolahólah); gewoonlijk wordt dit onder de voegwoorden gerangschikt met de beteekenis van *alsof*, en in het aangevoerde voorbeeld is hieraan geen twijfel, maar meermalen heeft het dezelfde beteekenis, en dezelfde functie in den zin, als ons „op de wijze van”, dus die eener adverbiale uitdrukking. Zoo kan سڠݢوڤون (sünggupun) wel gewoonlijk vertaald worden met *ofschoon*, *hoe-*

---

1) Dat اصل (açal) hiervoor gebezigd wordt komt mij voor in zooverre juist te zijn als niet Maleiers, maar wel vreemdelingen die Maleisch spreken, zich hiervan bedienen. Het schijnt mij toe uit Java geïmporteerd te zijn.

wel, maar dit mag ons niet de oogen doen sluiten voor het feit, dat het in den grond niets anders is dan een adjectief, met de beteekenis van *waar*, dat als praedikaat optreedt van een afhankelijken zin, die te kennen geeft wat waar is.

Moeten derhalve de bij de coördinatie van zinnen dienstdoende conjuncties worden aangemerkt als zeer wel misbare rededeelen, onder vreemde leiding in het Maleisch in gebruik gekomen, zuiver Polynesisch is daarentegen het disjunctieve مك (m a k a), dat in vele gevallen voornamelijk, om niet te zeggen uitsluitend in de schrijftaal, veel kan bijdragen tot recht verstand van hetgeen gezegd wordt. Wat de afkomst van dit partikel betreft, hieromtrent is weinig met zekerheid bekend, maar dat het één van oorsprong is met het in vele talen, welke op Celebes en de Philippijnen worden gesproken, zeer werkzame praefix *maka* (en *paka*) schijnt mij wel aannemelijk.

De ratio van dit partikel in het Maleisch is waarschijnlijk geen andere dan om dáár, waar zonder dit partikel ook wel aan onderschikking zou kunnen worden gedacht, [1]) ondubbelzinnig te kennen te geven dat men

1) De verklaring, die Pijnappel in zijn woordenboek van dit partikel geeft, raakt kant noch wal. In het Java-Maleisch moge het geregeld dienst doen om zekere causaliteit uit te drukken, den Maleier is een exclusief gebruik hiervan in dien zin ten eenenmale vreemd. Hij bezigt het tot het afscheiden van twee zinnen, wier inhoud gecoördineerd is. Het geval kan zich natuurlijk wel voordoen dat die twee zinnen in redegevend verband tot elkaar staan, maar dat verband kan evengoed een ander zijn, of liever de kans hierop is grooter.

met coördinatie te doen heeft. Zoo vindt men b.v. onder de aangevoerde voorbeelden den zin: بايق٢ مساڽ مک اورڠ برتمو (baiqbáiq māsáña maka órang bĕrtĕmú) *is het tijdstip zeer gunstig, dan komt men het tegen.* Was hier dit partikel niet gebezigd, dan zou het kunnen zijn dat men den zin اورڠ برتمو (órang bĕrtĕmú) een oogenblik ging beschouwen als een ondergeschikten zin ter omschrijving van het subjektswoord (hier tevens subjekt) مساڽ (māsáña), en de gedachte opvatte als: *zeer gunstig is het tijdstip waarop men het ontmoet*, wat tegen de bedoeling zou zijn. Zooals reeds meermalen werd opgemerkt, is zoodanig misverstand in de spreektaal nauwelijks denkbaar, omdat hier uit de intonatie blijkt of men aan onderschikking dan wel aan nevenschikking heeft te denken. Van daar dat dit disjunctieve partikel uitsluitend in geschriften wordt aangetroffen, als men ten minste de enkele aanstellers mag verwaarloozen, die in de naieve meening verkeeren de deftigheid hunner persoonlijkheid te kunnen verhoogen door het gebruik van bij het spreken volkomen overtollige elementen.

Dat de Maleische schrijvers in hun gebruik van het partikel مک (maka) steeds blijken geven van een juist inzicht in de ratio er van, zou ik niet durven beweren. Hun dikwijls verregaande onkunde omtrent de voornaamste beginselen der spraakkunst hunner eigen taal, is oorzaak dat dit partikel gewoonlijk te pas en te onpas wordt aangewend, en dat het meer geluk dan

wijsheid is, wanneer men het eerste kan constateeren [1].

In de Sajârah Mĕlâyu wordt over het geheel van مك (maka) een rationeel gebruik gemaakt.

F. Bijzondere zinswendingen.

Of een zin stellend dan wel vragend of uitroepend is moet aanvankelijk uitsluitend hebben afgehangen van de intonatie, bij de uitspraak der verschillende woorden, die samen den zin vormen, in acht genomen. Ieder voelt het verschil in accentueering tusschen die drie hoofdtypen van zinnen, maar iets anders is het dit verschil in woorden duidelijk uitéén te zetten. Ik heb het niet beproefd omdat ik er, eerlijk gezegd, geen kans toe zie.

Toen de taal nog uitsluitend spreektaal was, heeft men waarschijnlijk wel geen behoefte gevoeld aan vormen ter aanduiding met welk dezer drie hoofdtypen men te doen heeft; ik neem aan dat die behoefte eerst later is ontstaan, toen het omgangsmedium schrijftaal begon te worden, en dat toen vooral het vraagpartikel كه (kah) gewaardeerd werd. Dat men tegenwoordig doet alsof het

---

1) Dit partikel مك (maka) acht ik aan het begin van een geschrift of van een duidelijk afgebakend onderdeel er van volkomen misplaatst, omdat het daar elken redelijken zin mist, evenals na andere scheidende elementen, zooals b.v. شهدان (ṣâhdan) e. d. Het gebruik er van ter afscheiding van de opeenvolgende gecoördineerde zinnen in een verhaal a. a., ook daar waar geen gevaar aanwezig is voor een mogelijke opvatting als subordinatie, is wel niet fraai, maar kan er mee door, in zooverre als moeilijk in elk geval met beslistheid is uit te maken waar dit gevaar niet bestaat, en waar wel.

[redacted]

besef van de ratio van dit partikel, en van zijn equivalent تاه (tah) bij de uitroepende zinnen, maar in veel mindere mate, geheel verloren is gegaan, laat zich niet ontkennen. Bij velen ligt dit partikel كاه (kah) zoodanig in den mond bestorven, dat zij zich om zoo te zeggen geen vraag kunnen denken zonder dit.

De equivalenten der vragende woorden مڠاڤ (mĕngápa)[1]), بتاڤ (bĕtápa), باڬيمان (bāgaimána) en بيلامان (bīlamána) plegen in Westersche talen voorgesteld te worden als vragende adverbia. In hoeverre dit hier juist is, laat ik voorshands in het midden; dat echter een dergelijke beschouwing voor het Maleisch niet voldoet, acht ik procul dubio. De zin بتاڤ ڤول ڤاتك سكاليين ملاون دي (bĕtápa púla pátiq sakälíyan mĕláwan díya) en andere daaraan analoge constructies, moet, naar mijn meening, beschouwd worden als een samengestelde zin, waarin بتاڤ (bĕtápa) het praedikaat is, hier nader omschreven door het adverbium ڤول (púla) en ڤاتك سكاليين ملاون دي (pátiq sakälíyan mĕláwan díya) een als subjekt fungeerende ondergeschikte zin. De vertaling is dan ook, in verband met deze zienswijze, niet *„hoe moeten wij allen hen toch weerstaan"*, maar *„hoe is het toch dat wij hen allen moeten weerstaan"*. Deze opvatting wordt bevestigd door de omstandigheid dat dit بتاڤ (bĕtápa) steeds, met zijne

---

1) Dat dit niet uitsluitend vraagwoord is, leert de zeer gangbare uitdrukking تياد مڠاڤ (tiyáda mĕngápa), voor: *het doet er niets toe.*

eventueele bepalingen, voorop moet staan [1]), en constructies als ڤاتيق سکليين بتاڤ ڤول ملاون دي (pắtiq sakālíyan bĕtắpa púla mĕlắwan díya) of ڤاتيق سکليين ملاون دي بتاڤ ڤول (pắtiq sakālíyan mĕlắwan díya bĕtắpa púla) onmaleisch zijn, en verder door het feit dat de schrijvers gaarne, al is het dan ook volstrekt overbodig, het vragende woord door het disjunctieve مک (maka) doen volgen, als het ware om het zonneklaar te maken dat hetgeen hierop volgt een eenheid van gedachte is.

Een eigenaardig woord, bij vragende zinnen in het Maleisch meermalen te pas komend, is الڠکه (ắlangkah) dat, met بايکن (bắiqña) samengesteld, op dezelfde wijze gebruikt wordt als de zooeven bedoelde vraagwoorden, en derhalve als praedikaat optreedt met een ondergeschikten zin tot subjekt. De zin الڠکه بايکن کيت براڠکت سکارڠ جوݢ (ắlangkah bắiqña kíta bĕrángkat sakắrang júga) beteekent: *zou het niet goed zijn dat wij heden nog vertrekken*, en bestaat dus uit den afhankelijken zin کيت براڠکت سکارڠ جوݢ (kíta bĕrángkat sakắrang júga) als subjekt, met الڠکه بايکن (ắlangkah bắiqña) tot praedikaat.

De verklaring, die Pijnappel hiervan heeft gegeven, is mij ten eenen male onaannemelijk. Dat hij hier, bij zoo'n echt Maleische uitdrukking, denkt aan een ver-

1) Waar in den samengestelden zin de ondergeschikte zin ontwijfelbaar subjekt is, en niet als praedikaat zou kunnen worden aangemerkt, gaat in het Maleisch als regel het praedikaat vooraf (zie § 155 pr.).

[redacted]

bastering van het Arabische ألا is al erg genoeg, maar bedenkelijker acht ik het nog dat hij blijkbaar dit woord niet goed begrepen heeft. Hij vatte het op alsof het uitroepende zinnen inleidde, en niets is minder waar; trouwens het partikel كه (k a h) moest hem reeds tot andere inzichten hebben gebracht. De vertaling van الڠكه ترݢرق هاتين (ålangkah tĕrgĕrâq ātīña)[1]) met *„wat zou zijn hart afkeerig worden"* raakt m. i. kant noch wal; zij behoort te luiden: *zou zijn hart niet bewogen worden?*

Men is, dunkt mij, het naast aan de waarheid als men الڠكه (ålangkah) in functie gelijk stelt met *nonne*; als zoodanig wordt het in de spreektaal meestal vervangen door بوكن (bûkan) op vragenden toon uitgesproken. Dat de etymologie hiervan in verband zou staan met die van الڠ (ålang) in den zin van iets, wat dwars is of ligt, acht ik zeer onwaarschijnlijk. Eerder ben ik geneigd hier aan een woord sui generis te denken, wellicht verwant aan ᯞᯰ (laug) dat in het Timoer-Bataksch, zooals dit in de bovenstreken van een deel der Residentie Oostkust van Sumatra wordt gesproken, het gewone woord is voor *niet* of *neen.*

Ten bewijze hoe zonderling soms de opvattingen van een grammaticus kunnen zijn, en hoe ver sommiger zucht om technische termen te bedenken wel gaat, worde hier de aandacht gevestigd op de Hollander's leer dat de

---

1) Pijnappels Lex. s. v. الڠ II.

interjectie ماری (mári) den Propositief daarstelt, een der vele modi welke deze schrijver in het Maleisch heeft ontdekt. Ik zou wel willen vragen welke wijze de interjectie چه (cíh) aanduidt, en waarom ماری (mári) wel een modus vormt, en چه (cíh) niet, maar krijg hierop zeker geen antwoord.

G. Elliptische zinnen.

Een zin moet wel is waar bestaan uit twee elementen, het subjekt en het praedikaat, waarvan het laatste in het algemeen iets zegt van het eerste, doch het is geenszins noodzakelijk dat in elken zin steeds die twee hoofdbestanddeelen ipsis verbis voorkomen. De Maleier is, eerder dan vele anderen, al tevreden indien de samenhang der rede genoegzame gegevens bevat om één, ja zelfs beide, elementen aan te vullen, in welk geval uitdrukkelijke vermelding hiervan onnoodig wordt geacht. Ik durf zelfs wel verder te gaan en te zeggen dat de Maleier onder deze omstandigheden maar liever heeft dat dit aangeduide, maar niet genoemde, element buiten den zin blijft. Groot is inderdaad zijn voorliefde voor de elliptische wijze van uitdrukken van gedachten. Dit blijkt in de eerste plaats uit zijne gesprekken, die voor niet-Maleiers dikwijls niet te volgen zijn wegens hun schijnbare overmaat van kortheid, maar ook de litteratuur geeft de meest afdoende bewijzen voor deze zijn praedilectie.

De vraag welk zinselement door den Maleier het

meest belangrijk wordt geacht, het subjekt of het praedikaat, schijnt ten voordeele van dit laatste te moeten worden beantwoord, als men te rade gaat met de elliptische zinnen. Zooals de aangevoerde voorbeelden doen zien, komen in het Maleisch drie soorten van elliptische zinnen voor (of die zinnen zelfstandig dan wel ondergeschikt zijn doet niet ter zake), en wel: 1° zinnen met elliptisch subjekt, 2° zinnen met elliptisch praedikaat, en 3° zinnen, waarin beide elementen ontbreken. Terwijl deze laatsten op de beantwoording der zoo even gestelde vraag geen invloed hebben, blijkt onwederlegbaar dat eerstbedoelde zinnen zeer verre in de meerderheid blijven. De Maleier gaat er honderdmaal eerder toe over, sit venia verbo, om het subjekt elliptisch te maken dan het praedikaat. Zinnen, waarin dit laatste elliptisch is, zijn evenzeer uitzondering als die met elliptisch subjekt regel.

Ik weet niet hoe het anderen gaat, doch mij komt dit zeer verklaarbaar voor; ik zou meenen dat het in rerum natura ligt dat men gemakkelijker kan aanvullen over wien of waarover iets gezegd wordt, dan wat omtrent eenig subjekt wordt gezegd; maar het kan best zijn dat sommigen hierover anders denken.

Van een ellipse kan natuurlijk alleen sprake zijn als men een onmisbaar element van den zin niet uitgedrukt vindt, dus het subjekt of het praedikaat, e. g. het hoofdwoord er van, maar niet wanneer men b.v. vruchteloos naar het objekt of eenige andere bepaling zoekt, die men verwacht had te zullen aantreffen. Evenmin zie ik

elliptische zinnen, ook in de (
zooals de voorbeelden genoega
mate van vrijheid. Het ellipti
tische praedikaat zal verder g
geschonken, daar dit te weinig
moet met voldoende zekerhei
rede blijken, doch meer is ook
zins een vereischte dat dit in
subjekt was; het kan daarin
jekt of andere bepaling gewe
op dit stuk zeer groote verw
noot, en beschaming dier ve
voor te komen.

De imperativus is in het
andere talen de elliptische cons
de vormelijkheid van den be
bij den Maleier onmiskenbaar,
laten in de eerste plaats doet ov
heeft, is hiertegen een beletsel

---

tief impliceert, misschien door den verkorten vorm der uiting van de gedachte, waaraan om zoo te zeggen minder zorg wordt besteed, een grooteren afstand tusschen spreker en aangesprokene, dan de niet elliptische, en de beleefdheid brengt mede dat men zich niet te ver boven zijn medemensch plaatse. Van de imperativus in het Maleisch zou ik dan ook niet gaarne, zooals sommige schrijvers hebben gedaan, spreken als van een modus, omdat alle kenmerken hiervan ontbreken. De zaak is eenvoudig dat men iemand iets gelasten of verzoeken kan, en dit verzoek of bevel zoowel in een volledigen zin kan inkleeden als in een elliptischen. Welken dezer vormen men kiezen zal, wordt door omstandigheden bepaald.

Zonderling noem ik het gebruik van اوله (ôlih) bij de constructie van imperatieven, waarvan eenige voorbeelden zijn aangevoerd. Het is mij ten eenenmale onverklaarbaar, hoe men er toe gekomen is dit woord (wat is het? praepositie? maar dan toch geheel buiten haar boekje gegaan?) in die constructies van den imperatief te introduceeren. [1]) Een feit is het echter dat de spreektaal wars is van zulke constructies en daarmede het bewijs levert van, al ware het slechts instinktmatig, beter

---

eenig voorwerp als object aan iemand iets geboden wordt" schijnt mij weinig geschikt om iemand de oogen te openen voor de schoonheden van dezen modus.

1) De Hollander (p. 109) ziet hierin een der vormen van het passief, doch hij (zie p. 108, § 4) verklaart het verschil tusschen dezen modus en den imperativus uit het verschil tusschen *gebieden* en *bevelen*, en dat wordt mij te fijn.

te beseffen aan welke formeele eischen een zin behoort te voldoen dan vele Maleische schrijvers. Het is te hopen dat deze laatsten hoe eerder hoe liever tot de ongekunstelde, natuurlijke wijze van uitdrukken der spreektaal mogen terugkeeren.

Dat bij gecoördineerde zinnen vaak één er van elliptisch wordt, heeft het Maleisch met andere talen, ook de onze gemeen. Uit de voorbeelden blijkt dat zoowel de voorzin als de nazin elliptisch kan zijn, ja, dat dit meermalen met beide het geval is. Merkwaardig is ook de neiging van het Maleisch om in zulke gevallen den voorzin te doen fungeeren als absolutief. Dikwijls wordt dit duidelijk gemaakt door het optreden van adverbia als تله (tĕláh) en سوده (sǘdah), maar dit is, zooals uit de voorbeelden volgt, niet bepaald noodzakelijk.

LIJST

VAN DE

voornaamste tot dusverre verschenen werken, handelende over de Maleische Taal, en in het bijzonder over haar Grammatica. [1])

---

1. Spraeck- ende Woord-boeck, in de Maleysche ende Madagaskarsche talen, door Frederick Houtman. Te Amsterdam, 1603. Een tweede uitgave van dit werk verscheen te Amsterdam in 1673 onder den titel: „Dictionarium, ofte Woord- ende Spraeck-boeck in de Duytsche ende Maleysche Tale". Voor de derde maal werd hetzelfde werk uitgegeven te Batavia, in 1707. [2])

2. Spiegel van de Maleysche tale, in de welcke sich die Indiaansche jeucht christelijck ende vermaeckelijck kunnen oefenen met een vocabularium van de Duytsche ende Malaysche tale, dienstich voor alle liefhebbers derselven. Te Amsterdam, bij Dirck Pietersz., 1612. [3])

---

1) Werndly vermeldt (p. 303—306) eenige door hem geraadpleegde ongedrukte spraakkunsten, die thans vermoedelijk slechts als antiquiteiten waarde hebben.

2) De Hollander, 5e dr. p. 377. 3) eod.

3. Vocabularium, ofte Woord-boeck naer ordre van den Alphabet in 't Duytsch-Maleysch ende Maleysch-Duytsch. Alsmede eenighe Grammaticale observatien. Bewerkt door Caspar Wiltens, met verbeteringen uitgegeven door Sebastiaan Danckaerts, 's Gravenhage 1623, herdrukt te Batavia in 1706. In 1631 te Rome in het Latijn verschenen onder den titel: Dictionarium Malaico-Latinum et Latino-Malaicum, opera et studio Davidis Haex. [1])

4. Vocabularium, ofte Woorden-boek, in 't Duytsch en Maleysch. Eertijds gecomponeerd en uytgegeven door Casparum Wiltens ende Sebastiaan Danckaerts. Ende nu (met meer dan drie duysent so woorden als manieren van spreken) vermeerdert uyt de schriften van Jan van Hasel ende Albert Ruyl, door Justum Heurnium, Amsterdam, 1650. De verbeteringen en vermeerderingen, door Heurnius in het werk van Wiltens en Danckaerts gebracht, zijn zoo belangrijk, dat dit een oorspronkelijk werk verdient genoemd te worden. Het werd in 1677 vermeerderd en verbeterd door Frederik Gueynier te Batavia uitgegeven, en in 1708 terzelfder plaatse weder vermeerderd en verbeterd door Petrus van der Vorm. [2])

5. Grondt ofte kort bericht van de Maleische taal; door Johannes Roman, Amsterdam, 1655. Dit werk werd

1) eod.

2) De Hollander, 5e dr. p. 377. Of ook de „grammaticale observatien" in de herhaalde vermeerderingen en verbeteringen hebben gedeeld is mij niet bekend, omdat ik dit werk nog niet onder de oogen heb gehad; volgens Werndly (p. 298) zijn deze observatien in het Latijn gesteld, met den titel „observationes aliquot, hinc illinc decerptae ex Grammaticâ Latinâ, utilissimae studiosis linguae Malaicae, in insulis Javâ, Amboinâ, Moluccis, Bandâ, et earundem circumviciniis usurpatae".

in het Latijn vertaald uitgegeven te Weimar in 1688, onder den titel: Grammatica Malaica, tradens praecepta brevia idiomatis linguae in India Orientali celeberrimae, ab indigenis dictae Malajo, succincte delineata labore Johannis Christoph. Lorberi. [1])

6. A. Dictionary English and Malayo, Malayo and English; to which is added: some short Grammar Rules and Directions for the better observation of the propriety and elegancy of this language. By Thomas Bowrey, London, 1701. [2])

7. Maleische spraakkunst, uit de eige schriften der Maleiers opgemaakt; met een voorreden, behelzende een Inleiding tot dit werk en een dubbeld aanhangsel van hun Boekzalen van boeken in deze tale zo van Europeërs als Maleyers geschreven. Door George Henrik Werndly, Amsterdam 1736. [3])

8. A short Vocabulary, English and Malayo, with Grammar Rules for the attainment of the Malayo language. Calcutta, 1798. [4])

9. A Grammar of the Malay tongue, as spoken in the Peninsula of Malacca, the islands of Sumatra, Java, Borneo, Pulo-Pinang etc., compiled from Bowrey's Dictionary and other authentic documents, manuscript and printed. London, 1800. [5])

---

1) eod. p. 378. 2) eod.

3) De Hollander (p. 378) vermeldt dat dit werk in 1828, min of meer besnoeid, te Batavia opnieuw is uitgegeven door C. van Angelbeek.

4) De H., p. 378. 5) eod.

10. A Dictionary of the Malay tongue, as spoken in the Peninsula of Malacca, the islands of Sumatra, Java, Borneo, Pulo-Pinang, etc., etc. In two parts, English and Malay, Malay and English. To which is prefixed a Grammar of that language. By John Hawison. London, 1801. [1])

11. Nieuwe Nederduitsche en Maleische woordenschat, ten gebruike van Nederlanders die naar de Indiën gaan. Te Amsterdam bij W. Holtrop, 1802. Ook in het Fransch verschenen onder den titel Nouveau Vocabulaire Hollandais et Malais. [2])

12. Maleisch Handboekjen, of Hollandsch-Maleisch en Maleisch-Hollandsch Woordenboekjen, naar alphabetische order. Benevens eenige Taalkundige onderrichtingen aangaande de Maleische taal. Door W. van Rees. Te Arnhem, bij J. H. Moeleman Jr. 1803. [3])

13. A rough sketch of part of an intended Essay towards ascertaining, deducing, elucidating, and correctly establishing the Rudiments of the Juhwee or Jahwee (Djâwi) language, vulgarly called the Malay language. By J. Shaw. Prince of Wales Island. 1807. [4])

---

1) eod., p. 379; een herdruk van n° 6, maar volgens de Hollander geheel onbruikbaar wat het lexicografische gedeelte betreft, terwijl ook de Grammatica vrij wel waardeloos is.

2) eod.; hierin wordt ook het een en ander omtrent de Maleische grammatica ten beste gegeven, maar veel heeft het niet te beteekenen; het werkje is in 1815 met geringe wijzigingen herdrukt.

3) eod.

4) De Hollander (p. 379) zegt hiervan: „Een werk, welks eenige waarde bestaat in de zonderlingheid van vele daarin voorkomende stellingen; b.v. dat de Arabieren en Perzen hun letterschrift van de Maleiers hebben over-

14. A grammar of the Malayan language, with an introduction and praxis. كتاب علم نحو دان صرف در بهاس ملايو. By William Marsden F. R. S. London, 1812. Door C. P. J. Elout in het Hollandsch en Fransch vertaald, uitgegeven te Haarlem, bij Joh. Enschedé en Zonen, 1824. [1])

15. An attempt to elucidate the Principles of Malayan orthography. By W. Robinson. Printed at the Mission Press, Fort Marlborough, 1823. De Nederlandsche vertaling heeft tot titel: Proeve tot opheldering van de Gronden der Maleische spelling door W. Robinson, uit het Engelsch vertaald door E. Netscher. Deze vertaling is opgenomen in het XXVIste deel der Verhandelingen van het Bataviasch Genootschap, en ook afzonderlijk uitgegeven te Batavia, 1855. [2])

16. A. A. E. Schleiermacher. Grammaire Malaye, gevoegd achter zijn verhandeling: De l'influence de l'écriture sur le language. Mémoire qui, en 1828, a partagé le prix, fondé par M. le comte de Volney. Darmstadt, 1835. [3])

17. Beknopte Maleische Spraakkunst en Chrestomathie, benevens een volledig Maleisch-Nederduitsch Woordenboek met Italiaansch karakter. Door P. P. Roorda van Eysinga. Breda, 1839. [4])

---

genomen; dat het Maleisch de moederstam is, waaruit het Sanskrit en Perzisch zijn gesproten; enz.".

1) Volgens de Hollander „een voor zijnen tijd uitmuntend werk", bij welke meening ik mij zonder eenig voorbehoud aansluit.

2) De Hollander, p. 380.

3) eod. 4) eod., p. 381.

18. Verzameling van eene menigte noodzakelijke samenspraken met inlanders van allerlei klassen in de Laag-maleische taal; voorafgegaan van eene beknopte spraakkunst dier taal; zooals dat alles door den lageren Maleier wordt gesproken en verstaan, en zulks tot gemak van velen; door W. A. P. Roorda van Eysinga. Batavia, ter Drukkerij van Lange en Co., 1847. [1])

19. J. Crawfurd, Grammar and Dictionary of the Malay language. London, 1852. 2 vol.

20. Eerste gronden der Maleische taal, ten dienste van hen, die het Maleisch letterschrift op een practische en gemakkelijke wijze leeren willen. Door C. van Heerdt. Met vijf gesteendrukte schrijfvoorbeelden. Amsterdam, P. N. van Kampen, 1857. [2])

21. كتاب علم بهاس ياءيت كتاب ڤڠجارن ممباچ دان مپورت بهاس ملايو (Spraakkunst of Leerboek om de Maleische taal te lezen en te schrijven). Door Hofmeyer. Batavia, Lange en Co., 1858. [3])

22. Kitab pengadjaran bâsa Malajoe (Leerboek voor de Maleische taal). Batavia, Landsdrukkerij, 1856; 2de druk, 1865. [4])

23. Handleiding tot de kennis der Maleische taal, door Dr. J. J. de Hollander. De elfde druk hiervan, herzien en omgewerkt door Dr. A. A. Fokker, verscheen

1) Een geesteskind van een vijftienjarigen schrijver! (zie de H. p. 382); in 1879 verscheen te Amsterdam, bij G. Theod. Bom een *derde* druk hiervan!

2) eod. 3) eod. p. 383. 4) eod.

bij den oorspronkelijken uitgever J. G. Broese te Utrecht in 1901. [1])

24. Noodzakelijk Handwoordenboek der Nederduitsche en Maleische taal. Door P. P. Roorda van Eysinga, 12e Druk. 's Gravenhage, bij de Gebrs. van Cleef, 1863. [2])

25. Maleische Spraakkunst voor Eerstbeginnenden, door Dr. J. Pijnappel Gz., 's Gravenhage, Nijhoff, 1862.

26. Maleische Spraakkunst door Dr. J. Pijnappel Gz., 's Gravenhage, Nijhoff, 1866.

27. H. von de Wall. Over de vormveranderingen der Maleische taal. Batavia, Lange en Co. 1864. [3])

28. Eléments de la Grammaire Malaise ou Malaye, par A. Tugault, Paris, 1863. [4])

29. Grammaire de la langue Malaye ou Malaise, par A. Tugault, Paris, 1868. [5]).

30. Bijdrage tot de kennis van 't Bataviaasch Maleisch, door Dr. J. D. Homan; uitgegeven door Dr. H. N. van der Tuuk, Zaltbommel, 1868. [6])

31. Handleiding tot de kennis van 't Bataviaasch Ma-

---

1) Wel te onderscheiden van het veel meer omvattende werk van dezen verdienstelijken malaicus, bedoeld onder nummer 38.

2) De Hollander, p. 383; dit werkje bevat o. a. „een zeer oppervlakkig overzicht der Spraakkunst".

3) „Ook opgenomen in Dl. XXXI der Verhandelingen van het Bataviaasch Genootschap", de H. p. 383.

4) eod. 384. 5) eod. 6) eod.

leisch, door Dr. J. D. Homan; uitgegeven door Dr. H. N. van der Tuuk, Zaltbommel 1868.[1])

32. Nieuw Hollandsch-Maleisch en Maleisch-Hollandsch Woordenboek, zoo gemakkelijk mogelijk ingericht ten dienste van Nederlanders, welke zich in Indië wenschen te vestigen. Door A. H. L. Badings. Schoonhoven, S. E. van Nooten, 1872.[2])

33. Grammaire de la langue Malaise, par l'abbé P. Favre. Vienne, Imprimerie impériale et royale, 1876.

34. Spraakkunst der Maleische taal. Eene handleiding voor hen, die zich in Indië willen vestigen en die taal wenschen te leeren zonder beoefening van het Maleisch letterschrift. Door A. H. L. Badings. Schoonhoven, S. E. van Nooten en Zn. 1877.[3])

35. W. B. Dennys. A handbook of Malay colloquial, as spoken in Singapore. Being a series of Introductory Lessons for domestic and business purposes. London, Trübner and Co. 1879.[4])

36. Beknopte spraakkunst van het Maleisch, benevens opstellen ter vertaling, samenspraken en een woordenboekje, door R. van Eck. Breda 1879.

37. كتاب بستان الكاتبين of كتاب ڤركبونن جورو تولس. Lusthof der Schrijvers. Maleische Spraakkunst,

1) eod. 2) „Dit boekje bevat ook een zeer oppervlakkig overzicht der spraakkunst"; de 3e druk verscheen in 1879; eod.

3) De Hollander, p. 385.

4) Dit werk bevat ook „a short synopsis of Malay Grammar".

op last van den Onderkoning van Riouw samengesteld door Raja Ali Haji. [1]

38. Handleiding bij de beoefening der Maleische Taal- en Letterkunde door Dr. J. J. de Hollander, Hoogleeraar aan de Koninklijke Militaire Academie. De 5de druk hiervan verscheen in 1882.

39. Italiaansch-Maleische spraakkunst van Dr. J. Zürcher. [2]

40. Spraakleer van het Maleisch door H. C. Klinkert. Leiden, E. J. Brill, 1882. In 1898 verscheen hiervan een tweede druk.

41. A Manual of the Malay Language, with an introductory Sketch of the Sanskrit element in Malay, by William Edward Maxwell. London, Trübner and Co., Ludgate Hille, 1882.

42. Nieuwe handleiding om de Maleische Taal door zelfonderricht spoedig te leeren lezen, schrijven en spreken, door J. de Bode. Amsterdam, P. N. van Kampen en Zoon, 1884.

43. Anleitung zur Erlernung des Malayischen zum Studium während der Reise noch Ost-Indien von Heinrich Hüttenbach, 2te verbesserte Auflage. Worms, 1889, H. Kräuter'sche Buchhandlung (Julius Stern). [3]

---

1) De Hollander, p. 375 en 386.

2) In de Ind. Gids van 1879, Dl. I, p. 369 wordt van dit werk gezegd dat het eerlang het licht zou zien. Of dit werkelijk het geval is geweest weet ik niet.

3) Een waar curiosum; bijna geen enkel woord is goed geschreven.

44. Spraakleer der Maleische Taal door D. Gerth van Wijk, Tweede druk, Batavia, G. Kolff en Co., 1893.

45. „Handleiding voor de beoefening der Maleische Taal, nieuwe duidelijke spelwijze. Bevattende: Taalkunde, vertaaloefeningen en briefstijl. Gesprekken, spreekwijzen voor de meest voorkomende werkwoorden in het Maleisch nog niet bestaande. Samenspraken uit het dagelijksche leven. Woordenlijsten enz. Door Y. Strikwerda, gepensioneerd Assistent-Resident, Privaat-Docent". J. A. Meeuwissen, Amsterdam. Zonder jaartal. [1])

46. Praktische Grammatik der Malayischen Sprache nebst einem Lesebuche, sowie einem malayisch-deutschen und einem deutsch-malayischen Wörterbuche von A. Seidel. Wien; Pest, Leipzig, A. Hartleben's Verlag. Zonder jaartal.

47. Volledige Leercursus in Brieven om zonder onderwijzer, uitsluitend door eigen oefening, gemakkelijk en spoedig de Maleische Taal te leeren lezen, schrijven, verstaan en spreken, voornamelijk ten dienste van hen, welke die taal praktisch willen leeren gebruiken, door A. A. Rockoff. Uitgegeven onder toezicht van L. K. Harmsen, Lector te Leiden. Zonder jaartal of uitgever.

48. Maleische Taal. Overzicht der Grammatica, door C. Spat, Leeraar aan de Koninklijke Militaire Academie. Breda, Broese en Co. Voor rekening van de Koninklijke Militaire Academie. 1900.

---

1) Blijkens de recensie hiervan (Ind. Gids 1889, Dl. I, p. 404—410) een allerzotst boek.

DRUKFOUTEN.

Blz.	5	r. 6 v. o.	*lees:*	out.
„	6	„ 2 „ „	„	اورڠ ملايو.
„	10	„ 7 „ „	„	vroeger.
„	11	noot 2 r. 3	„	965;
„	16	„ 2 „ 1	„	بڠساون.
„	17	noot 3 in fine	„	die taal.
„	18	r. 2 v. b.	„	for.
„	21	„ 11	„	nl. de verwantschap.
„	25	„ 4	„	knolgewassen.
„	33	noot 1 r. 1	„	dezen schrijver in het.
„	41	r. 9 v. o.	„	cíсaq.
„	45	„ 1 v. o.	„	eerlijk.
„	48	„ 1	„	minder dof.
„	52	„ 7 „ „	„	verstaan.
„	56	„ 6 v. b.	„	kon.
„	60	„ 7	„	كوداث.
„	62	noot 1 r. 6 v. o.	„	deze Malaicus.
„	82	r. 7	„	spraakleer.
„	98	„ 3 v. o. v. d. tekst	„	in de uitdrukkingen.
„	102	„ 4 v. o.	„	beminnenden.
„	107	noot 1 r. 2	„	dit is.
„	136	r. 2 v. o. v. d. tekst	„	gräulicher.

„ 187 r. 13 „

„ 198 „ 9 „

„ 199 noot 2 r. 4 „

„ 201 „ 1 „ 5 „

„ 210 r. 8 „

„ 225 noot 1 in fine „

„ 241 r. 9 „

„ 249 r. 7. v. o. „

„ 278 noot 1 r. 5 „

„ 280 „ 1 „ 5 „

„ 286 „ 2 „ 1 „

„ 292 „ 1 „ 2 „

„ 301 r. 5 „

„ 316 r. 20 „

„ 321 „ 2 v. o. „

„ 322 r. 12 v. o. „

„ 332 noot 2 r. 3 v. o. „

„ 345 r. 5 v. b. „

„ 355 r. 4 v. o. „

„ 357 r. 6 „

Uitgaven van de Boekhandel en Drukkerij voorheen E. J. BRILL, te Leiden.

MALEISCH.

Abdoellah, Verhaal van de reis naar Kalantan en van zijne reis naar Djeddah. In het Maleisch voor de lithographische pers geschreven en van aanteekeningen voorzien door H. C. KLINKERT. 1889. .... *f* 2.50.

Abdoellah Bin Abdelkader Moensji, Autobiographie. (*Maleisch*). Onveranderde uitgave. — Met aanteekeningen door H. C. KLINKERT. 1882. 8°. .... *f* 6.25.

Dissel, J. van, Maleische Chrestomathie. 1896. 8°. .... *f* 0.80.

Drie Maleische gedichten, of de Sjaïr Ken Tamboehan, Jatim Noestapa en Bidasari. Voor de pers bewerkt door H. C. KLINKERT. 1886. 8°. *f* 3.50.

Facsimilés van eenige Maleische handschriften. Ten dienste van hen, die zich in het lezen van Maleisch-Arabisch letterschrift willen oefenen, bijeengebracht door H. C. KLINKERT. 1885. kl. 4°. .... *f* 2.50.

Fokker, A. A., Malay Phonetics. 1895. 8°. .... *f* 1.50.

Hikajat Hang Toewah, Tersalin soeratannja oleh R. BROSS MIDDEL. 1893. 8°. .... *f* —.75.

Hikajat Pelandoek Djinaka, of de Reinaert de Vos der Maleiers. Voor de pers bewerkt door H. C. KLINKERT. 1885. 4°. .... *f* 2.25.

Hikayat Si-Miskin. Uitgegeven door J. S. A. VAN DISSEL. 1897. *f* 2.50.

Kesah Pelajaran Abdoellah bin Abdelkader Moensji dari Singapoera sampai Ka negeri Kalantan. Tersalin Soeratannja oleh R. BROSS MIDDEL. 1893. 8°. .... *f* 1.25.

Klinkert, H. C., Spraakleer van het Maleisch. 2e druk. 1882. kl. 8°. *f* 2.90.

Klinkert, H. C., Nieuw Nederlandsch-Maleisch woordenboek. 8°. In linnen band. .... *f* 11.—

Klinkert, H. C., Nieuw Maleisch-Nederlandsch Woordenboek met Arabisch karakter. Naar de beste bronnen bewerkt. In linnen band.. *f* 9.—

Klinkert, H. C., Supplement op het Nieuw Maleisch-Nederlandsch Woordenboek. Met arabisch karakter. In linnen band. .... *f* 2.50.

Klinkert, H. C., Nieuw Maleisch-Nederl. Zakwoordenb., ten behoeve van hen die het Maleisch met Latijnsch karakter beoefenen. kl. 8°. ..... *f* 2.50.

Klinkert, H. C., Opstellen ter vertaling in het Maleisch, te gebruiken bij de Maleische grammatica van Dr. J. J. DE HOLLANDER, enz. 1879. 8°. 1e en 2e stuk. .... à *f* —.75.

Klinkert, H. C., Eerste schrijf-, spel-, lees- en vertaaloefeningen van het Maleisch met Arabische karakters, gelith. 2e onveranderde herdruk. 1894. 8°. .... *f* 1.25.

Klinkert, H. C., *Kitab Boenga Rampai* of Bloemlezing uit de Maleische geschriften, ten behoeve van de Gouvernements Inlandsche scholen en van hen, die het Maleisch met Latijnsch karakter beoefenen. 1890. 8°. *f* 3.50.

Sadjarah Malajoe, of de Maleische kronieken. Naar de uitgave van Abdoellah bin Abdelkader Moensji, door H. C. KLINKERT. 1884. 8°. *f* 3.50.

Kruyt en Morre, Toelichting op de Maleische schrijftafel Daftar toelisan. 1888. (1 blad imper. fol. en 1 blad lithogr. fol.) .... *f* 1.50.

Roorda van Eysinga, P. P., Noodzakelijk handwoordenboek der Nederduitsche en Laag-Maleische taal. 13e druk. 1869. kl. 8°. ... *f* 1.—

Spat, C., Het maleisch-arabisch letterschrift. Regels en voorbeelden. 1898. 8°. .... *f* 1.—

Tendeloo, H. J. E., Maleische Verba en Nomina verbalia. 1895. 8°. *f* 1.75.

tekst en Nederlandsche vertaling. 1875. 8°.

Kitâb Toehpah. Een Javaansch Handb recht door T. Roorda. 3e druk ....

Mechelen, Ch. te, Kort begrip v. d. Jav. w

Pandji-Verhalen (Roorda's), in he door Dr. J. G. H. Gunning. 1896. gr. 8°.

Poensen, C., Bloemlezing uit Javaansche Pr

Poensen, C., Eerste Javaansche leesoefe leide en samengestelde vormen daarin v 2 stn. 8°. ....

Poensen, C., Volzinnen en opstellen ter v

Poensen, C., Grammatica der Javaansche

Psalmen en Gezangen. In het Javaa (*Javaansche tekst met muziek*). 1884. 8°. ge

Rädjâ Pirangon. Het boek of de ges gegeven door T. Roorda. 2e uitg. door J. J. M

Rhemrev, J. L., Jachtavonturen door he sche tekst en 4 platen). 8°. ....

Valk, J. W. van der, Beknopte han te leeren spreken. 8°. ....

MADOEREESC

Aria Poerwa Lelana (Raden Mas) het Madoereesch vertaald door Raden Pan door A. C. Vreede. 1882. 8°. ....

Catalogus van de Javaansche en Madoere Universiteits-Bibliotheek door A. C. Vreed

Tjaretanah ketab Toret bön Indjil. E pat tondöh. 1884. (*Madoereesche tekst*). 8°. ....

Vreede, A. C., Tjarita Brakaj. Madoeree Nederl. woordenlijst en aanteekeningen. 187

Vreede, A. C., Handleiding tot de reesche taal. Dl. I—IV ....

BOUND
OCT 13 1919
UNIV. OF MICH.
LIBRARY

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 03056 5884